

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

Journal of Social Science and Cultural

P-ISSN: 2697-6269 ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (มีนาคม 2569)

E-ISSN: 2730-1362 Vol.10 No.3 (March 2026)

❁ วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู โดยเน้นสาขาวิชาในด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ บริหารการศึกษา การศึกษาการสอนเชิงประยุกต์ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐมิติ และการเงิน บริหารธุรกิจ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ อาทิ วิทยาศาสตร์สุขภาพ หรือ การพยาบาล

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม

ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน

ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน

ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

เจ้าของ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

572 ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 061-5262919 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : suriya.sur@mcu.ac.th

บรรณาธิการบริหาร

ดร.ปญญาดา จงละเอียด

ผู้อำนวยการส่วนงานสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

กองบรรณาธิการ

พระวัชรพุทธิบัณฑิต, รศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระสาโรจน์ ธมมสโร, ดร.

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา

นักวิชาการอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

รองศาสตราจารย์ พัน ดอกบัว

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณิศภาพรรณ คูวิเศษแสง

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนิศร ยืนยง

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ดร.มะลิวัลย์ โยธารักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิโชค ปาณะศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระศิลป์ บุญทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร.มุกดาวรรณ พลเดช

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้

ดร.อุทัย เอกสะพัง

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ดร.เรีนฤทัย รอดสุวรรณ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

ดร.วงศ์สิริ เรืองศรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

นางอำภาพันธ์ พรหมรา

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

นายเอกพร เอียดจ้อย

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตรัง

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

นายอนุชิต ปราบพาล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายศักดิ์ดา ทารเทศ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายอภินันท์ คำหารพล

โรงเรียนนาจานชัยสมบูรณ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

วัดศาลามีชัย

นายบุญญฤทธิ์ ชูราศี

ฝ่ายกฎหมาย

อาจารย์ จรวยพร เหมรังสี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

จัดรูปเล่ม

นางสาวศุภิสรา ณ สุวรรณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด กรีนโซน อินเตอร์ 2001

155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์. 075-466-031 โทรสาร. 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 3 ประจำปีพุทธศักราช 2569 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ จำนวน 31 เรื่อง ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 27 เรื่อง และบทความวิชาการ จำนวน 4 เรื่อง เล่มนี้เป็นปีที่ 10 ของการปรับปรุงรูปแบบ และประเด็นหลักเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI เพื่อรองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index - TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษาคณาจารย์ ครูอาจารย์ ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการ เชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

นางสาวปัญญาดา จงละเอียด
บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(จ)
ลักษณะความเป็นคนใต้และการจัดการความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ ในภาคใต้ของประเทศไทย	1
SOUTHERN THAI CULTURAL CHARACTERISTICS AND THE MANAGEMENT OF FEAR OF FAILURE AMONG YOUNG ENTREPRENEURS IN SOUTHERN THAILAND	
กุลกานต์ เมเวส	
การเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย	18
CAPABILITY ENHANCEMENT TO ARTIFICIAL INTELLIGENCE ADOPTION FOR THAI COMMERCIAL BANKS	
ฉัตรชัย พ่วงสุวรรณ	
การบริหารจัดการสหกรณ์บริการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน	34
MANAGEMENT OF SERVICE COOPERATIVES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF PEOPLE'S QUALITY OF LIFE	
ธรรมรัตน์ อรุณสินประเสริฐ, สุदारัตน์ สุดสมบูรณ์ และฐิติมา ให้อย่าง	
การพัฒนาต้นแบบแชทบอทเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล ในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย	47
DEVELOPMENT OF A CHATBOT PROTOTYPE FOR ASSESSING NURSING STUDENTS' HISTORY-TAKING COMPETENCY IN OBJECTIVE STRUCTURED CLINICAL EXAMINATIONS	
จันทิมา ช่วยชุม, ถังวรรณ ังดกระโทก, นลินี ณ นคร และสุชาติ แสนพิช	
กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑล กวางสี ประเทศจีน	62
STRATEGIES FOR ACADEMIC ADMINISTRATION BASED ON THE CONCEPT OF DIGITAL CITIZENSHIP IN UNIVERSITY IN GUANGXI PROVINCE, CHINA	
ชีวหุยน ถัง, สุพรรณิ สมานญาติ และชัยวิจิต เขียวชนะ	
แรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ในการเดินทางมาชมมวยไทย	77
MOTIVATIONS AND MARKETING MIX FACTORS INFLUENCING INTERNATIONAL TOURISTS' DECISION TO EXPERIENCE MUAY THAI	
กฤษฎาพัชญ์ บุญช่วย	

สารบัญ (ต่อ)

ต้นแบบเชิงนโยบายการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมฐานสมรรถนะเพื่อผลิตกำลังคนคุณภาพสูง รองรับอุตสาหกรรมเป้าหมายของประเทศ	91
A POLICY PROTOTYPE OF COMPETENCY-BASED TRAINING FOR HIGH-SKILLED WORKFORCE DEVELOPMENT IN NATIONAL TARGET INDUSTRIES	
ศศิธา ปัญญาวิวัฒน์, จิระเสกข์ ตรีเมธสุนทร, อภิชาติ เสมศรี, สุรัส ตังไพฑูรย์, วศิน แผลฤทธิ์ และอริยา จิตรกรปัญญา	
วิเคราะห์ทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ได้รับการสนับสนุนจาก แหล่งทุนภายนอก ปีงบประมาณ 2563 - 2568	102
AN ANALYSIS OF EXTERNAL RESEARCH FUNDING AT PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY, PATTANI CAMPUS, FISCAL YEARS 2020 - 2025	
อลิสสา สาเรศ	
แนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน	120
CONCEPTS AND CREATIVE PROCESSES OF THE NORA PERFORMANCE: NORA WORLD HERITAGE UNDER THE CHAKRI DYNASTY'S GLORY	
ศุภศิษฐ์ อินทรเพ็ชร	
จิตพอเพียงในบริบทผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด: ความหมาย ปัจจัยเงื่อนไข และแนวทางการพัฒนา	132
SUFFICIENCY MIND IN THE CONTEXT OF DRUG-OFFENSE INMATES: MEANINGS, CONDITIONS, AND DEVELOPMENT GUIDELINES	
จิราภรณ์ เม่งช่วย, ฐาศุภร์ จันประเสริฐ และสิทธิพร ครามานนท์	
นวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อยกระดับการอาชีวศึกษาเอกชน	147
INNOVATION IN EDUCATION INSTITUTION MANAGEMENT TO RAISE THE LEVEL OF PRIVATE VOCATIONAL EDUCATION	
ณิชนันท์ นิตกรกิตติพงษ์ และธัชกร ธิติลักษณ์	
การออกแบบชุดกิจกรรมเรขาคณิต เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียน วัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์	160
DESIGN OF GEOMETRY ACTIVITY SETS TO ENHANCE LEARNING SKILLS FOR STUDENTS AT WAT THAIYAWAS-NILDAM PITTAYANUSORN SCHOOL	
บวร เครือรัตน์ และปวีณา ชัยวนารมย์	
การพัฒนาระบบการให้บริการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอัจฉริยะ	173
SERVICE SYSTEM DEVELOPMENT OF SMART LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS	
นิภารัตน์ นักตรึงค์, นิลรัตน์ นวกิจไพฑูรย์ และกรวรรณ สีสม	

สารบัญ (ต่อ)

การศึกษาวาทกรรมการจัดการเรียนการสอนวิชางานธุรกิจภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติของประเทศไทย	193
A STUDY OF DISCOURSE ON THE TEACHING AND LEARNING OF BUSINESS STUDIES UNDER THAILAND'S NATIONAL EDUCATION PLANS	
รอฮานี หีมมิหน๊ะ, วรุณี สุภาพ, ปรัชย์ ดาวอุดม และจิตพล ยงศรี	
หลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อพัฒนาการออกเสียงภาษาอังกฤษสำหรับการทดสอบวัดระดับภาษาอังกฤษตามเกณฑ์มาตรฐานขององค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ	208
A BLENDED LEARNING COURSE TO DEVELOP ENGLISH PRONUNCIATION FOR ICAO LANGUAGE PROFICIENCY TEST	
เมื่อนารา รัตนสิน, นปภา ภัทรกมลพงษ์ และคงศักดิ์ ชมชุม	
รูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1	223
MODEL OF AN INFORMATION SYSTEM MANAGEMENT FOR EFFECTIVENESS IN SCHOOLS UNDER NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1	
สุวสนา พรหมชีหม่น, วีระยุทธ ชาทะกาญจน์ และอโนทัย ประสาน	
ประวัติศาสตร์และศิลปกรรมทางศาสนาเขมมอรัญ ในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ เพชรบูรณ์	234
HISTORY AND RELIGIOUS ARTS OF KHAO THAMORAT IN SI THEP HISTORICAL PARK PHETCHABUN	
พระราชพัชรธรรมเมธี (ลักษณะ บุญคำ) และพระมนูศักดิ์ คำผา	
การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดความฉลาดทางดิจิทัลและรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมปรับตัวในชีวิตดิจิทัลของนักเรียนมัธยมศึกษา	245
VALIDATION OF DIGITAL QUOTIENT SCALE AND CAUSAL RELATIONSHIP MODEL OF ADAPTIVE BEHAVIOR IN DIGITAL LIFE AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS	
กุลริศา พลฉวี, อังคินันท์ อินทรกำแหง และสุภารัตน์ ต้นติวิวัฒน์	
สภาพปัจจุบันและแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	260
THE CURRENT STATUS AND STRATEGIC DIRECTIONS OF ACADEMIC ADMINISTRATION IN PRIVATE PRIMARY SCHOOLS IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE, THAILAND	
ธนาพรณ บุญประสิทธิ์, ทรงยศ แก้วมงคล และอัจฉรา ประเสริฐสิน	
การพัฒนาแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของนักศึกษาครูยากจน จากชนบทและได้รับทุนการศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	274
DEVELOPING A MODEL FOR ENHANCING CHARACTER STRENGTHS IN SCHOLARSHIP AWARDED PRE-SERVICE TEACHERS IN RURAL IMPOVERISHED AREAS THROUGH PARTICIPATORY ACTION RESEARCH	
อัจฉรา นันทะศรี, สิทธิพร ครามานนท์ และดุชนันท์ อินทรประเสริฐ	

สารบัญ (ต่อ)

การจัดการความขัดแย้งในชุมชนด้วยการไกล่เกลี่ยภายใต้กรอบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	291
A PROCESS FOR PROMOTING A HAPPY SOCIETY THROUGH RESTORATIVE JUSTICE VIA COMMUNITY-BASED MEDIATION	
เกรียงศักดิ์ โชควรรกุล และชูเกียรติ ผลามผล	
อิทธิพลของภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการทำวิจัยในชั้นเรียนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1	305
THE INFLUENCE OF INSTRUCTIONAL LEADERSHIP ON TEACHERS' CLASSROOM ACTION RESEARCH UNDER NAKHON PHANOM PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1	
วัชรพงษ์ คำวัน, ปรีชญา ธงพานิช และสุมาลี ศรีพุทธรินทร์	
การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง	319
EXPLORATORY FACTOR ANALYSIS OF EXECUTIVES' STRATEGIC LEADERSHIP FACTORS TO SUGGEST GUIDELINES FOR DEVELOPING THE COMPETENCIES OF FEDERAL POLICE INVESTIGATORS	
พรพรรณ ศรีศัลักษณ์	
การพัฒนาผลิตภัณฑ์ลิปสติกจากฝางแดงและโกโก้บนฐานทรัพยากรท้องถิ่นและนวัตกรรมภายใต้แนวคิด Talent Mobility: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน Bright-Up จังหวัดกำแพงเพชร	331
DEVELOPMENT OF LIPSTICK PRODUCTS FROM CAESALPINIA SAPPAN LINN AND COCOA USING LOCAL RESOURCES AND INNOVATION UNDER THE TALENT MOBILITY CONCEPT: A CASE STUDY OF BRIGHT-UP COMMUNITY ENTERPRISE, KAMPHAENG PHET	
วิฑูรา วินัยธรรม, เอนก หาลี่, ชาลี ตระกูล และเอี่ยมพร โชคช่วยอำนวย	
รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช	349
INTERNAL SUPERVISION MODEL FOR TEACHER TEACHING DEVELOPMENT IN THE TRANSITIONAL ERA UNDER THE OFFICE OF THE SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA OFFICE NAKHON SI THAMMARAT	
สุทาร์ตน์ ทองเกลี้ยง, วีระยุทธ ชาดะกาญจน์ และชูศักดิ์ เอกเพชร	
การจัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงด้านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด	359
HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT MANAGEMENT UNDER DIGITAL TECHNOLOGY SYSTEM TRANSFORMATION OF ANZEN DENKI CO., LTD.	
ยุทธนา คล้ายอยู่, ธีรภัทร์ ฤทธิวัฒนาวาณิช, สุรัชฎา เมฆขลา, เกวลี แก่นจันดา และปัญญาสิทธิ์ ตั้งศิริสกุล	

สารบัญ (ต่อ)

- แบบจำลองกระบวนการจัดการความรู้ของนวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ผู้มีความเชี่ยวชาญระดับสูง** 374
ในการนำนวัตกรรมไปใช้จริง: บทเรียนจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผึ้งชันโรง จังหวัดสงขลา
 A MODEL OF KNOWLEDGE MANAGEMENT PROCESSES FOR LEVEL-4 COMMUNITY INNOVATORS
 WITH ADVANCED PRACTICAL INNOVATION EXPERTISE: LESSONS FROM THE SONGKHLA STINGLESS
 BEE COMMUNITY ENTERPRISE NETWORK
วรลักษณ์ สลิตศิริวิมล และอนุกุล ชื่นพัก
- รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21** 389
โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2
 THE TEACHER DEVELOPMENT MODEL IN PROBLEM-BASED LEARNING MANAGEMENT IS THE BASIS
 FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENTS IN THE 21ST CENTURY, BANKHOKHWAN SCHOOL, NAKHON
 SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2
กมลทิพย์ สงค์คำ
- การพัฒนาความเป็นพลเมืองเชิงปฏิบัติผ่านกิจกรรมจิตอาสา: บทเรียนจากโครงการบริการวิชาการ** 401
ในชุมชนตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
 DEVELOPING PRACTICE-BASED CITIZENSHIP THROUGH VOLUNTEER ACTIVITIES: LESSONS LEARNED
 FROM AN ACADEMIC SERVICE PROJECT IN BAN DU SUBDISTRICT, MUEANG DISTRICT, CHIANG RAI
 PROVINCE
นาวัน พรหมใจสา, ต๋องรัก จิตรบรรเทา และทิพวรรณ เมืองใจ
- ความเชื่อและค่านิยมจากคำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี** 415
 BELIEFS AND VALUES REFLECTED IN THE NAMES OF JOK WEAVING PATTERNS OF LAO KHRANG - LAO
 WIANG IN UTHAI THANI PROVINCE
เนมิ อุณากรสวัสดิ์, ปิยะกร ตันวิเชียร และวิราพร หงษ์เวียงจันทร์
- เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ผ่านเส้นทางการเรียนรู้รายบุคคล: กระบวนทัศน์ใหม่สำหรับ** 427
ระดับอุดมศึกษา
 ENHANCING CREATIVITY THROUGH PERSONALIZED LEARNING PATHWAYS: A NEW PARADIGM FOR
 HIGHER EDUCATION
ณิกานต์ ไชยจักร, ณัฐพงษ์ อัครปฐมลักษณ์ และรุ่งภพ ปรีชาวิทย์
- คำแนะนำสำหรับผู้เขียน** 441

ลักษณะความเป็นคนได้และการจัดการความกลัวความล้มเหลว ของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในภาคใต้ของประเทศไทย*

SOUTHERN THAI CULTURAL CHARACTERISTICS AND THE MANAGEMENT OF FEAR OF FAILURE AMONG YOUNG ENTREPRENEURS IN SOUTHERN THAILAND

กุลกานต์ เมเวส

Kunlagan Mewes

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา ประเทศไทย

Faculty of Management Sciences, Prince of Songkla University, Songkhla, Thailand

Corresponding author E-mail: Kunlagan.b@psu.ac.th

*Tel: 095-037-4184

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะความเป็นคนได้ที่มีบทบาทต่อการรับรู้ และการจัดการความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในภาคใต้ของประเทศไทย 2) วิเคราะห์บทบาทของวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่ช่วยสนับสนุนการรับมือกับความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ และ 3) สังเคราะห์รูปแบบและกลไกเชิงวัฒนธรรมที่ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในภาคใต้ ใช้ในการจัดการความกลัวความล้มเหลวในบริบทของการดำเนินธุรกิจ การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยในภาคใต้ของประเทศไทย จำนวน 20 คน ซึ่งกำลังศึกษาในหลักสูตร การเป็นผู้ประกอบการ และได้เริ่มดำเนินธุรกิจของตนเองแล้ว การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ใช้วิธีการคัดเลือกแบบสะดวก ร่วมกับการคัดเลือกแบบใช้ดุลยพินิจ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง และรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์รายบุคคล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบ ความหมาย และประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะทางวัฒนธรรมของคนใต้มีบทบาทสำคัญในการช่วยลดและจัดการความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ โดยสามารถสังเคราะห์เป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การเชื่อมั่นในทีมงาน และการแบ่งปันความรับผิดชอบร่วมกัน 2) การยึดถือทัศนคติเชิงบวกหรือความเป็น “Happy-Go-Lucky” และ 3) การยอมรับความไม่แน่นอนผ่านกรอบแนวคิดแบบ “Que Sera Sera” ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามารถในการปรับตัว ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้สามารถทำหน้าที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการสนับสนุนการจัดการความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการ ตลอดจนสามารถนำไปพัฒนาการออกแบบระบบสนับสนุนผู้ประกอบการที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: ความกลัวความล้มเหลว, กรอบความคิดทางการเป็นผู้ประกอบการ, ผู้ประกอบการรุ่นใหม่, ลักษณะความเป็นคนใต้, วัฒนธรรมท้องถิ่น

Abstract

This study aims to 1) Examine the characteristics of Southern Thai identity that influence the perception and management of fear of failure among young entrepreneurs in Southern Thailand 2) Analyze the role of local Southern Thai culture in supporting young entrepreneurs in coping with fear of failure and 3) Synthesize the cultural patterns and mechanisms employed by young entrepreneurs in Southern Thailand to manage fear of failure in the context of business operations. This research adopts a qualitative research approach. The key informants consisted of 20 university students in Southern Thailand who are enrolled in entrepreneurship programs and have already initiated their own businesses. The participants were selected using a combination of convenience sampling and judgmental sampling. Data were collected through semi-structured in-depth interviews conducted on an individual basis. The collected data were analyzed using thematic analysis to identify patterns, meanings, and lived experiences of the participants. The findings reveal that Southern Thai cultural characteristics play a significant role in reducing and managing fear of failure among young entrepreneurs. These can be synthesized into three main themes 1) Trust in teamwork and shared responsibility 2) The adoption of a positive “Happy-Go-Lucky” mindset and 3) The acceptance of uncertainty through a “Que Sera Sera” perspective. These cultural mechanisms contribute to enhancing resilience and adaptability among young entrepreneurs. Furthermore, the findings indicate that local Southern Thai culture functions as an important cultural resource in supporting the management of entrepreneurial fear of failure. The results also suggest that such cultural insights can be applied to the design of entrepreneurship support systems that are aligned with the local cultural context.

Keywords: Fear of Failure, Entrepreneurial Mindset, Young Entrepreneur, Southern Thai Characteristics, Local Culture

บทนำ

ในบริบทเศรษฐกิจร่วมสมัย การเริ่มต้นธุรกิจใหม่เผชิญกับความไม่แน่นอนและความเสี่ยงต่อความล้มเหลวในระดับสูง แม้ว่าประเทศไทยจะมีการเติบโตของระบบนิเวศด้านสตาร์ทอัพและการเพิ่มจำนวนผู้ประกอบการอย่างต่อเนื่อง แต่ธุรกิจจำนวนมากยังคงมีอัตราการอยู่รอดในระยะยาวค่อนข้างต่ำ โดยรายงานของ Global Entrepreneurship Monitor ระบุว่า ธุรกิจที่เกิดขึ้นใหม่จำนวนมาก ไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ในระยะยาว และผู้ประกอบการจำนวนไม่น้อยต้องยุติกิจการภายในช่วงไม่กี่ปีแรกของการดำเนินธุรกิจ (Global Entrepreneurship Monitor, 2023)

ในทำนองเดียวกัน รายงานด้านระบบนิเวศสตาร์ทอัพทั่วโลกยังชี้ให้เห็นว่าธุรกิจสตาร์ทอัพจำนวนมากต้องเผชิญกับอัตราความล้มเหลวที่สูง โดยเชื่อว่าประมาณร้อยละ 90 ของสตาร์ทอัพ ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Startup Genome, 2023) สำหรับบริบทของประเทศไทย รายงานสถานการณ์วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ชี้ให้เห็นว่าธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจำนวนหนึ่ง ยังคงมีอัตราการยุติกิจการค่อนข้างสูงในช่วงปีแรก ๆ ของการดำเนินธุรกิจ อันเป็นผลมาจากข้อจำกัดด้านเงินทุน การแข่งขันทางตลาด และความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจ (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2566) อันเป็นผลมาจากการแข่งขันทางธุรกิจที่รุนแรง การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว รวมถึงความผันผวนของเศรษฐกิจและพฤติกรรมผู้บริโภค สภาพแวดล้อมดังกล่าว ทำให้การเริ่มต้นธุรกิจมีความเสี่ยงต่อความล้มเหลวสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ประกอบการรุ่นใหม่ ที่มักมีข้อจำกัดด้านประสบการณ์ทางธุรกิจ เงินทุน และเครือข่ายทางสังคม ความไม่แน่นอนเหล่านี้ส่งผลให้ความกลัวความล้มเหลว (Fear of Failure) กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ในการเริ่มต้นธุรกิจ และการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการรุ่นใหม่

ดังนั้น ความกลัวความล้มเหลวมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อประสบการณ์การเป็นผู้ประกอบการโดยตามข้อเสนอของ Cacciotti, G. et al. ที่สรุปว่า ความกลัวดังกล่าวได้รับอิทธิพลอย่างลึกซึ้งจากบริบททางวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ความเสี่ยงและการตอบสนองต่ออุปสรรคทางธุรกิจของบุคคล (Cacciotti, G. et al., 2020) ความกลัวความล้มเหลวอาจทำหน้าที่เป็นทั้งอุปสรรคต่อการสร้างนวัตกรรมทางการเป็นผู้ประกอบการ และในขณะเดียวกันก็อาจเป็นแรงผลักดันให้เกิดความเข้มแข็งและความสามารถในการฟื้นตัว ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับว่าปัจจัยทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นสามารถช่วยบรรเทาหรือเสริมความรุนแรงของความกลัวดังกล่าวได้อย่างไร (Duong, C. D. & Vu, N. X., 2024) การทำความเข้าใจว่าบริบททางวัฒนธรรมในระดับภูมิภาคส่งผลต่อกรอบความคิดของผู้ประกอบการ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากสามารถนำไปสู่การพัฒนากระบวนการสนับสนุน นโยบาย และกรอบการศึกษาที่สอดคล้องกับคุณค่าทางวัฒนธรรมเฉพาะพื้นที่ (Henriquez-Daza, M. C. et al., 2024) โดยภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีลักษณะเด่นด้านค่านิยมแบบรวมหมู่ (Collectivism) ความเข้มแข็งอดทน และทัศนคติเชิงบวกต่อชีวิต ถือเป็นบริบทที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการศึกษาอิทธิพลของพลวัตทางวัฒนธรรมที่มีต่อความกลัวความล้มเหลวของการเป็นผู้ประกอบการ ลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมภาคใต้ส่งผลต่อแนวปฏิบัติทางธุรกิจและการรับรู้ความเสี่ยง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการส่งเสริมความสำเร็จของการเป็นผู้ประกอบการในภูมิภาคนี้ (Deveney, B., 2005) วัตถุประสงค์หลักของการศึกษานี้ คือ การตรวจสอบว่าลักษณะทางวัฒนธรรมของภาคใต้ส่งผลต่อความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในระดับมหาวิทยาลัย แม้ว่าการวิจัยก่อนหน้านี้ได้ชี้ให้เห็นบทบาทของค่านิยมแบบรวมหมู่และความสามารถในการฟื้นตัวในการลดความกลัวความล้มเหลวในหลากหลายบริบท (Wennberg, K. et al., 2013); (Darden, B. B. et al., 2022) แต่การศึกษาเหล่านั้นมักดำเนินการในระดับกว้างหรือในเชิงเปรียบเทียบข้ามประเทศ ซึ่งอาจมองข้ามความแตกต่างเชิงบริบทในระดับภูมิภาค การมุ่งเน้นศึกษาภาคใต้ของประเทศไทยในงานวิจัยนี้จึงช่วยเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ โดยนำเสนอการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของปัจจัยทางวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นที่มีต่อแนวทางการรับมือกับความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่

การศึกษานี้มีส่วนช่วยต่อองค์ความรู้ด้านการเป็นผู้ประกอบการและการศึกษาทางวัฒนธรรมในหลายประการ ประการแรก งานวิจัยนี้ต่อยอดองค์ความรู้เดิมโดยการศึกษาความกลัวความล้มเหลวภายใต้บริบททางวัฒนธรรมเฉพาะของภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากบริบทไทยในภาพรวมและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้ว่าการศึกษาของ Tubadji, A. et al., Pryor, B. et al. จะชี้ให้เห็นถึงความคงอยู่ของความกลัวความล้มเหลวในบริบทของการเป็นผู้ประกอบการ แต่ส่วนใหญ่มักนำเสนอผลการศึกษาในลักษณะทั่วไป โดยไม่ได้พิจารณาความแตกต่างเชิงพื้นที่อย่างละเอียด (Tubadji, A. et al., 2021); (Pryor, B. et al., 2005) งานวิจัยนี้จึงเน้นให้เห็นว่าลักษณะทางวัฒนธรรมของภาคใต้มีบทบาทในการลดความกลัวความล้มเหลวทางการเป็นผู้ประกอบการ และชี้ให้เห็นถึงพลวัตทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อทัศนคติและความเข้มแข็งของผู้ประกอบการ

ซึ่งเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยในภาคใต้ของประเทศไทยที่กำลังศึกษาในสาขาการเป็นผู้ประกอบการและได้เริ่มต้นดำเนินธุรกิจของตนเองแล้ว กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวเผชิญกับสภาพปัญหาหลายประการ อาทิ ความไม่แน่นอนของรายได้ ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและเงินทุน ประสบการณ์ทางธุรกิจที่ยังมีจำกัด ตลอดจนแรงกดดันจากบทบาทที่ต้องดำรงควบคู่กันทั้งในฐานะนักศึกษาและผู้ประกอบการ ซึ่งสภาพการณ์เหล่านี้มีส่วนทำให้ความกลัวความล้มเหลวกลายเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจและการดำเนินธุรกิจของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยมีประเด็นทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นซึ่งผู้ประกอบการรุ่นเยาว์ใช้เป็นกลไกในการจัดการและลดทอนความกลัวความล้มเหลว ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมภาคใต้ไม่เพียงกำหนดกรอบการรับรู้ของบุคคลต่อความล้มเหลวเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็นทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรมที่ช่วยสนับสนุนการรับมือกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนทางการเป็นผู้ประกอบการในบริบทชีวิตจริง ผลการศึกษานี้จึงช่วยเสริมสร้างมุมมองใหม่ให้กับบรรณกรรมทางวิชาการ โดยชี้ให้เห็นว่าพลวัตทางวัฒนธรรมในระดับภูมิภาคสามารถมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความยืดหยุ่น และความยั่งยืนในการเป็นผู้ประกอบการ (Ahmed, A. E. et al., 2022); (Sribunrueng, P. et al., 2022)

นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังระบุกลไกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งร่วมกันส่งเสริมความสามารถในการปรับตัวและความเข้มแข็งในการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการรุ่นเยาว์ ผลการศึกษาดังกล่าวช่วยเพิ่มความเฉพาะเจาะจงให้กับงานวิจัยก่อนหน้า ซึ่งมักให้ความสำคัญกับลักษณะทั่วไป เช่น ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-Efficacy) โดยไม่ได้พิจารณาปฏิสัมพันธ์เชิงซ้อนของคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นผู้ประกอบการ (Kajornkasirat, S., 2023); (Lussier, R. N., 1995) การมุ่งเน้นศึกษาวัฒนธรรมในระดับภูมิภาคจึงช่วยเสริมสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและการเป็นผู้ประกอบการ โดยเฉพาะในบริบทของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะความเป็นคนใต้ที่มีบทบาทต่อการรับรู้และการจัดการความกลัวความล้มเหลวของการเป็นผู้ประกอบการรุ่นเยาว์ในภาคใต้ของประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ในฐานะทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ช่วยสนับสนุนการรับมือกับความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นเยาว์
3. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบและกลไกเชิงวัฒนธรรมที่ผู้ประกอบการรุ่นเยาว์ในภาคใต้ใช้ในการจัดการความกลัวความล้มเหลวในบริบทของการดำเนินธุรกิจ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ลักษณะความเป็นคนใต้และการจัดการความกลัวความล้มเหลว ของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ ในภาคใต้ของประเทศไทย ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังรายละเอียดต่อไปนี้

รูปแบบการวิจัย

การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์เชิงประเด็นแบบสำรวจและสะท้อนกลับ (Exploratory-Reflective Thematic Analysis) เพื่อศึกษาบทบาทของลักษณะทางวัฒนธรรมของภาคใต้ของประเทศไทยที่มีต่อการรับรู้ความกลัวความล้มเหลวทางการเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษามหาวิทยาลัย งานวิจัยดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดเชิงปรากฏการณ์วิทยาเชิงตีความ (Hermeneutic-Phenomenological Framework) โดยมุ่งอธิบายลักษณะทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และบรรทัดฐานทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะของภาคใต้ ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้และประสบการณ์ของนักศึกษาด้านการเป็นผู้ประกอบการ กรอบแนวคิดดังกล่าวถูกเลือกใช้เนื่องจากมีความเหมาะสมในการถ่ายทอดและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางจิตวิทยาที่ซับซ้อนในบริบทชีวิตจริงของผู้ให้ข้อมูลได้อย่างมีความสอดคล้องกับบริบททางสังคม (Ecological Validity) การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-Depth Interviews) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้ถ่ายทอดประสบการณ์ตรงและมุมมองเชิงอัตวิสัยเกี่ยวกับการเผชิญและจัดการกับความกลัวความล้มเหลวในการดำเนินธุรกิจ วิธีการวิจัยนี้ผสานการสืบค้นเชิงปรากฏการณ์วิทยาเข้ากับการวิเคราะห์เชิงประเด็นอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้สามารถสร้างทั้งข้อค้นพบเชิงพรรณนาและเชิงตีความเกี่ยวกับอิทธิพลของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีต่อการรับรู้ความรู้สึกลึกซึ้งไม่มั่นคงในบริบทของการเป็นผู้ประกอบการ กรอบระเบียบวิธีการดังกล่าวตั้งอยู่บนหลักการตามแนวคิดของ Adams, C. E. & Leary, M. R. ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญสามประการ ได้แก่ ประการแรก การให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของมนุษย์ในเชิงปรากฏการณ์วิทยา โดยตระหนักว่าที่วิจัยสามารถถอดคติหรือสมมติฐานเดิมได้เพียงบางส่วนเท่านั้น (Partial Bracketing) ประการที่สอง การมองความหมายในฐานะสิ่งที่ถูกสร้างร่วมกัน (Co-Construction Of Meaning) ผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูล รวมถึงระหว่างนักวิจัยกับข้อมูล และประการที่สาม การตระหนักถึงธรรมชาติของการสร้างองค์ความรู้ในเชิงตีความ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Reflexivity) เพื่อให้องค์มุมมองของนักวิจัยช่วยสนับสนุนการตีความ โดยไม่บดบังประสบการณ์ที่แท้จริงของผู้ให้ข้อมูล (Adams, C. E. & Leary, M. R., 2007) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอ Alvesson, M. & Skoldberg, K., Gough, B. & Finlay, L. โดยการศึกษาครั้งนี้ให้ความสำคัญกับความโปร่งใสและการสะท้อนคิดของนักวิจัยตลอดกระบวนการวิจัย ซึ่งช่วยเสริมความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา และทำให้ระเบียบวิธีดังกล่าวมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการอธิบายความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างคุณค่าทางวัฒนธรรมของภาคใต้ของประเทศไทย เช่น ค่านิยมแบบรวมหมู่และความเข้มแข็งอดทน กับกรอบความคิดทางการเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษา (Alvesson, M. & Skoldberg, K., 2018); (Gough, B. & Finlay, L., 2003)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษานี้ ประกอบด้วย นักศึกษามหาวิทยาลัย จำนวน 20 คน ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในหลักสูตรด้านการเป็นผู้ประกอบการและได้เริ่มดำเนินธุรกิจของตนเองแล้ว การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการคัดเลือกแบบสะดวก (Convenience Sampling) และการคัดเลือกแบบใช้ดุลยพินิจ (Judgement Sampling) โดยมีเกณฑ์เพิ่มเติมสองประการ ได้แก่ 1) การคัดเลือกเฉพาะนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาหรืออาศัยอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทย เพื่อให้สามารถสะท้อน

อิทธิพลของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีต่อความกลัวความล้มเหลวได้อย่างชัดเจน และ 2) การคัดเลือกเฉพาะนักศึกษาที่มีประสบการณ์จริงในการเริ่มต้นและดำเนินธุรกิจ เพื่อให้ข้อมูลที่สะท้อนประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการเผชิญและจัดการกับความกลัวความล้มเหลวในบริบทของการเป็นผู้ประกอบการอย่างแท้จริง

วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความกลัวความล้มเหลวในการเป็นผู้ประกอบการ วัฒนธรรมท้องถิ่น และพฤติกรรมผู้ประกอบการ โดยคำถามสัมภาษณ์มุ่งสำรวจประสบการณ์การเริ่มต้นธุรกิจ การรับรู้ความเสี่ยง ความกลัวความล้มเหลว และบทบาทของวัฒนธรรมท้องถิ่นในการรับมือกับความไม่แน่นอนของการดำเนินธุรกิจ แบบสัมภาษณ์ดังกล่าวได้รับการตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยเชิงคุณภาพและด้านการเป็นผู้ประกอบการจำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และได้มีการทดลองใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับผู้ให้ข้อมูลจริงเพื่อปรับปรุงความชัดเจนของคำถามก่อนนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์รายบุคคลระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2568 โดยการสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 45 - 60 นาที ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้รับการบันทึกเสียง โดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล และถอดความเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดรหัสผู้ให้สัมภาษณ์เป็น ผู้ให้สัมภาษณ์ 1 ถึง ผู้ให้สัมภาษณ์ 20 เพื่อรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล ข้อมูลทั้งหมดถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) โดยประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญได้แก่ การทำความเข้าใจข้อมูล การกำหนดรหัสข้อมูลเบื้องต้น การจัดกลุ่มรหัสเพื่อพัฒนาเป็นประเด็นหลัก การทบทวนและปรับปรุงประเด็น และการตีความเชิงความหมายของข้อมูล เพื่ออธิบายบทบาทของวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่มีต่อการจัดการความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่อย่างเป็นระบบ

การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (Institutional Review Board Statement)

โดยงานวิจัยนี้ได้รับการรับรองด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ประเทศไทย (ใบรับรองเลขที่ COA No. TSU 2025_337, REC No. 0662 ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2568)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักศึกษามหาวิทยาลัย จำนวน 20 คน ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในหลักสูตรด้านการเป็นผู้ประกอบการและได้เริ่มต้นดำเนินธุรกิจของตนเองแล้ว การวิเคราะห์ข้อมูลมุ่งตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาลักษณะความเป็นคนใต้ที่มีบทบาทต่อการรับรู้และการจัดการความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในภาคใต้ของประเทศไทย 2) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ในฐานะทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ช่วยสนับสนุนการรับมือกับความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ และ 3) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบและกลไกเชิงวัฒนธรรมที่ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในภาคใต้ใช้ในการจัดการความกลัวความล้มเหลวในบริบทของการดำเนินธุรกิจ ผลการวิเคราะห์เชิงประเด็นสะท้อนให้เห็นว่า

ลักษณะความเป็นคนใต้และมีวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้มีบทบาทสำคัญต่อการลดและจัดการความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ โดยสามารถสังเคราะห์ได้เป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การเชื่อมั่นในการเป็นผู้เล่นในทีม 2) การยึดถือทัศนคติเชิงบวกแบบ “Happy-Go-Lucky” และ 3) การยอมรับความไม่แน่นอนผ่านกรอบคิดแบบ “Que Sera Sera” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ลักษณะความเป็นคนใต้ที่มีบทบาทต่อการรับรู้และการจัดการความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในภาคใต้ของประเทศไทย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ลักษณะความเป็นคนใต้ที่มีบทบาทต่อการรับรู้และการจัดการความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่สามารถสะท้อนผ่านคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีม การยึดถือทัศนคติเชิงบวกต่อชีวิต และการยอมรับความไม่แน่นอนในชีวิตและการดำเนินธุรกิจ คุณลักษณะเหล่านี้มีส่วนช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถรับมือกับความเสี่ยง ความกดดัน และความไม่มั่นคงในการดำเนินธุรกิจได้ดีขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของการเป็นผู้ประกอบการที่ต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านประสบการณ์ เงินทุน และความไม่แน่นอนของผลลัพธ์ทางธุรกิจ

2. บทบาทของวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ในฐานะทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ช่วยสนับสนุนการรับมือกับความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่

ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นบริบททางสังคมที่หล่อหลอมทัศนคติของผู้ประกอบการรุ่นเยาว์เท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการสนับสนุนการรับมือกับความกลัวความล้มเหลวอีกด้วย โดยผู้ให้ข้อมูลจำนวนมากสะท้อนว่าวัฒนธรรมแบบรวมหมู่ ความสัมพันธ์กับครอบครัว และทีมงาน ความเชื่อในโชค โอกาส และการมองโลกในแง่ดี ตลอดจนการยอมรับสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ ล้วนช่วยให้พวกเขารับมือกับความไม่แน่นอนของธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น วัฒนธรรมท้องถิ่นจึงมีบทบาทเป็นกลไกสนับสนุนทั้งในมิติทางอารมณ์ ความคิด และการตัดสินใจเชิงธุรกิจ

3. รูปแบบและกลไกเชิงวัฒนธรรมที่ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในภาคใต้ใช้ในการจัดการความกลัวความล้มเหลวในบริบทของการดำเนินธุรกิจ

จากการวิเคราะห์เชิงประเด็น พบว่า ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในภาคใต้ใช้รูปแบบและกลไกเชิงวัฒนธรรมในการจัดการความกลัวความล้มเหลวอยู่ 3 ลักษณะสำคัญ ได้แก่ 1) การเชื่อมั่นในการเป็นผู้เล่นในทีม 2) การยึดถือทัศนคติเชิงบวกแบบ “Happy-Go-Lucky” และ 3) การยอมรับความไม่แน่นอนผ่านกรอบคิดแบบ “Que Sera Sera” ซึ่งแต่ละกลไกมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์เชิงประเด็นเกี่ยวกับอิทธิพลของลักษณะทางวัฒนธรรมภาคใต้ที่มีต่อความกลัวความล้มเหลวทางการเป็นผู้ประกอบการของผู้ประกอบการรุ่นใหม่

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ผลการค้นพบที่สำคัญ	ตัวอย่างคำกล่าว
การเชื่อมั่นในการเป็นผู้เล่นในทีม	การแบ่งปัน	ให้ความสำคัญกับ	“ผมเชื่อว่าเมื่อเราเป็นส่วนหนึ่งของทีม ภาระของ
	ความรับผิดชอบ	การทำงานเป็นกลุ่มและ	ความสำเร็จหรือความล้มเหลวจะถูกแบ่งปัน
	ร่วมกัน	อาศัยการตัดสินใจของทีมเป็นหลัก	ระหว่างสมาชิกในทีม”
			“ผมไม่กังวลมากนักหากธุรกิจจะล้มเหลว เพราะผมรู้ว่าทีมคอยสนับสนุน”

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์เชิงประเด็นเกี่ยวกับอิทธิพลของลักษณะทางวัฒนธรรมภาคใต้ที่มีต่อความกลัวความล้มเหลวทางการเป็นผู้ประกอบการของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ (ต่อ)

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	ผลการค้นพบที่สำคัญ	ตัวอย่างคำกล่าว
	ความเชื่อมั่นในทีม	การมีทีมที่ดีช่วยเสริมสร้างความมั่นใจ และนำไปสู่การลดความกลัวความล้มเหลว	“ผมมั่นใจว่าการมีทีมที่สามารถพึ่งพาได้ช่วยเพิ่มความกล้าในการลองทำสิ่งใหม่และเผชิญกับความท้าทาย ความมั่นใจนี้ทำให้ผมสามารถเผชิญหน้ากับความกลัวความล้มเหลวได้มากขึ้น” “การมีความเชื่อมั่นในตัวเองและเชื่อมั่นในเพื่อนร่วมทีมทำให้ผมกลัวความล้มเหลวน้อยลงมาก”
การยึดถือทัศนคติเชิงบวกแบบ “Happy-Go-Lucky”	การมีทัศนคติเชิงบวก	การยึดถือทัศนคติเชิงบวกช่วยบรรเทาความวิตกกังวลและความตึงเครียดที่เกิดจากความไม่แน่นอนในการดำเนินธุรกิจ	“ผมคิดว่าความสำเร็จทางธุรกิจต้องอาศัยทั้งโชคและความสามารถและผมมองว่าตนเองเป็นคนที่มีโชคดี” “การเป็นคนสบายใจหรือ Happy-Go-Lucky ทำให้ผมกลัวความล้มเหลวน้อยลง เพราะช่วยให้อมองความล้มเหลวเป็นโอกาสในการเรียนรู้มากกว่าปัญหาที่แก้ไขไม่ได้”
การยอมรับแนวคิดแบบ “Que Sera Sera”	การยอมรับความไม่แน่นอน	การยอมรับว่าสิ่งบางอย่างอยู่นอกเหนือการควบคุมของตน	“การเปิดใจยอมรับแนวคิดที่ว่า อะไรก็แล้วแต่จะเกิดก็ให้มันเกิด ช่วยให้เราตระหนักว่าเราไม่สามารถควบคุมทุกอย่างได้” “เมื่อผมเข้าใจเรื่องนี้ ผมกลัวความล้มเหลวน้อยลง และสามารถมุ่งเน้นในสิ่งที่ควบคุมได้มากขึ้น” “แนวคิด whatever will be, will be ช่วยผมมากในการทำธุรกิจ” “การยอมรับว่าสิ่งบางอย่างอยู่นอกเหนือการควบคุมช่วยลดความกลัวความล้มเหลว และทำให้ผมยังคงมีทัศนคติเชิงบวก”
	การเปิดใจและความยืดหยุ่น	การเรียนรู้ที่จะปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและมุ่งเน้นในสิ่งที่สามารถมีอิทธิพลได้	“การยอมรับว่าไม่สามารถควบคุมทุกอย่างได้ช่วยให้ผมปรับตัวกับสถานการณ์ทางธุรกิจได้ดีขึ้น” “ผมกลัวความล้มเหลวน้อยลง เพราะผมเลือกโฟกัสในสิ่งที่ทำได้แทนที่จะกังวลกับความไม่แน่นอน”

ประเด็นที่ 1: การเชื่อมั่นในการเป็นผู้เล่นในทีม (Believe in Team Player)

ประเด็นแรกที่ได้ปรากฏจากการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ประสพการณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่สะท้อนความเชื่อมั่นว่าตนเองเป็น “ผู้เล่นในทีม” (Team Player) ผู้ให้ข้อมูลจำนวนมากแสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยที่ให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกันและการตัดสินใจในลักษณะส่วนรวม โดยมักพึ่งพาการตัดสินใจของทีม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการลดความกลัวความล้มเหลวทางการเป็นผู้ประกอบการ

ผู้ให้ข้อมูลมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจทางธุรกิจโดยอาศัยการสนับสนุนจากทั้งทีมงานและครอบครัว อย่างไรก็ตาม ในบางกรณี ความกลัวความล้มเหลวอาจเพิ่มสูงขึ้นเมื่อผู้ให้ข้อมูลพิจารณาถึงความเป็นไปได้ที่จะทำให้ทีมงานหรือสมาชิกในครอบครัวผิดหวังหากธุรกิจไม่ประสบความสำเร็จ แม้กระนั้น ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าการเล่นในทีมภายใต้วัฒนธรรมแบบรวมหมู่ (Collectivism) ช่วยลดความกลัวความล้มเหลว เนื่องจากการแบ่งปันความรับผิดชอบร่วมกัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า

“ผมเชื่อว่าเมื่อเราเป็นส่วนหนึ่งของทีม ภาระของความสำเร็จหรือความล้มเหลวจะถูกแบ่งปันระหว่างสมาชิกในทีม ผมไม่กังวลมากนักหากธุรกิจจะล้มเหลว เพราะผมรู้ว่าทีมคอยสนับสนุนอยู่” (ผู้สัมภาษณ์ 2, 2568)

“การเชื่อมั่นในคนในทีมเป็นสิ่งสำคัญ มันทำให้ทุกคนรู้สึกว่าจะมีความรับผิดชอบร่วมกัน เมื่อเราช่วยเหลือกันและทำงานไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ความเชื่อมั่นในเพื่อนร่วมงานทำให้ผมกลัวความล้มเหลวน้อยลง และรู้สึกว่าเราไม่ได้เผชิญสิ่งนี้เพียงลำพัง” (ผู้สัมภาษณ์ 1, 2568)

ผู้ให้ข้อมูลบางรายยังกล่าวถึงการมีทีมงานที่ดีว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มความมั่นใจและส่งผลต่อการลดความกลัวความล้มเหลว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ผมมั่นใจว่าการมีทีมที่สามารถพึ่งพาได้ช่วยเพิ่มความกล้าในการลองทำสิ่งใหม่และเผชิญกับความท้าทาย ความมั่นใจนี้ทำให้ผมสามารถเผชิญหน้ากับความกลัวความล้มเหลวและเดินทางตามเป้าหมายการเป็นผู้ประกอบการได้อย่างมั่นใจมากขึ้น” (ผู้สัมภาษณ์ 19, 2568)

“การมีทีมที่เข้าใจกันและพร้อมช่วยเหลือกัน ทำให้ผมรู้สึกว่าไม่ได้ต้องเผชิญทุกอย่างคนเดียว ความรู้สึกนี้ช่วยลดความกลัวความล้มเหลว และทำให้ผมกล้าที่จะลองสิ่งใหม่ ๆ มากขึ้น” (ผู้สัมภาษณ์ 8, 2568)

“ผมรู้สึกว่าผมไม่ได้ทำธุรกิจนี้เพียงลำพัง การมีความเชื่อมั่นในตัวเองและเชื่อมั่นในคนที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ทำให้ผมกลัวความล้มเหลวน้อยลงมาก เมื่อทุกคนในทีมใช้ทักษะของตนและทำงานร่วมกันอย่างสอดคล้องประสาน จะเกิดพลังร่วมที่ช่วยขับเคลื่อนทีมไปข้างหน้า ด้วยความไว้วางใจและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ผมเชื่อว่าเราสามารถผ่านอุปสรรคใด ๆ ไปได้” (ผู้สัมภาษณ์ 9, 2568)

โดยสรุป การเป็นผู้เล่นในทีมช่วยลดความกลัวความล้มเหลวในการเริ่มต้นธุรกิจผ่านการสร้างความรับผิดชอบร่วมกันและการเสริมสร้างความมั่นใจให้กับผู้ประกอบการรุ่นใหม่

ประเด็นที่ 2: การยึดถือทัศนคติเชิงบวกแบบสบายใจ “Happy-Go-Lucky”

แนวคิดเกี่ยวกับการมีลักษณะนิสัยที่เปี่ยมด้วยความสุขและการมองโลกในแง่ดีมีความสัมพันธ์กับการลดระดับความกลัวความล้มเหลวในบริบทของการดำเนินธุรกิจ การยึดถือว่าตนเองเป็นบุคคลที่มีลักษณะ “สบายใจ” หรือ Happy-Go-Lucky สามารถมีส่วนช่วยในการลดความกลัวความล้มเหลวในการเริ่มต้นธุรกิจได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยกรอบแนวคิดดังกล่าว ส่งอิทธิพลต่อเส้นทางการเป็นผู้ประกอบการในหลายมิติ การเป็นผู้ประกอบการควบคู่กับการมีลักษณะนิสัยแบบ Happy-Go-Lucky อาจขัดแย้งกัน เนื่องจากการเป็นผู้ประกอบการมักเกี่ยวข้องกับ

ความเสี่ยง ความท้าทาย และความพยายามอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าภายใต้บางบริบท การคงไว้ซึ่งทัศนคติเชิงบวกสามารถช่วยเสริมสร้างกรอบความคิดทางการเป็นผู้ประกอบการได้ โดยการมีทัศนคติเชิงบวกมีส่วนช่วยลดความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการ ดังสะท้อนจากผู้ให้ข้อมูลว่า

“ผมคิดว่าความสำเร็จในธุรกิจต้องอาศัยทั้งโชคและความสามารถพอ ๆ กัน และผมมองว่าตัวเองเป็นคน โชคดี” (ผู้สัมภาษณ์ 3, 2568)

“การเป็นคนแบบ Happy-Go-Lucky ทำให้ผมกลัวความล้มเหลวน้อยลงเมื่อเริ่มทำธุรกิจ กรอบคิดนี้ช่วยให้ผมยังคงมองโลกในแง่ดีและมีความยืดหยุ่น ทำให้รับมือกับความล้มเหลวได้ง่ายขึ้น และมองความล้มเหลวเป็นโอกาสในการเรียนรู้มากกว่าปัญหาที่แก้ไขไม่ได้” (ผู้สัมภาษณ์ 11, 2568)

ผู้ที่มีทัศนคติเชิงบวกมักแสดงออกถึงมุมมองที่ดีต่อชีวิต และสามารถถ่ายทอดทัศนคติแห่งความหวังและความพยายามไปยังสมาชิกในทีมเมื่อเผชิญกับความท้าทาย การมีทัศนคติเชิงบวกจึงทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการลดความวิตกกังวลและความตึงเครียดที่เกิดจากความไม่แน่นอนซึ่งเป็นธรรมชาติของการเริ่มต้นธุรกิจ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“ผมเป็นคนคิดบวก และเชื่อในเรื่องโชค รวมทั้งพอใจกับสิ่งที่ตนเองมี ความคิดเชิงบวกทำให้ผมดูเป็นคน อารมณ์ดีและนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดี” (ผู้สัมภาษณ์ 6, 2568)

“การคิดบวกช่วยให้ผมยังคงมีความหวังและเปิดใจ ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงของความล้มเหลว” (ผู้สัมภาษณ์ 15, 2568)

“กรอบแนวคิดเชิงบวกนี้ช่วยให้ผมมองปัญหาเป็นโอกาสในการเติบโตมากกว่าภัยคุกคาม และช่วยให้ผมควบคุมอารมณ์ได้ดี ถึงแม้สิ่งต่าง ๆ ไม่เป็นไปตามแผน” (ผู้สัมภาษณ์ 12, 2568)

นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้ที่มีลักษณะนิสัยแบบ Happy-Go-Lucky มักแสดงออกถึงความเป็นมิตรและมีความสุขกับการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้อื่น การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า พนักงาน นักลงทุน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จทางธุรกิจ ผู้ประกอบการที่มีทัศนคติเชิงบวกและมองโลกในแง่ดีจึงมีความสามารถในการสร้างความไว้วางใจ สร้างความสัมพันธ์ที่ดี และรักษาความร่วมมือระยะยาว ซึ่งล้วนเป็นทรัพยากรสำคัญต่อการเติบโตของธุรกิจ

ประเด็นที่ 3: การยึดถือแนวคิดแบบอะไรจะเกิด ก็ให้มันเกิด “Que Sera Sera”

กรอบแนวคิดแบบ Que Sera Sera ซึ่งมีความหมายว่า “อะไรจะเกิด ก็ให้มันเกิด” เป็นลักษณะเฉพาะที่ส่งอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ให้ข้อมูล และมีบทบาทสำคัญในการลดความกลัวความล้มเหลวในบริบทของการเป็นผู้ประกอบการ การยอมรับความไม่แน่นอน การลดความวิตกกังวล การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการปรับปรุงกระบวนการตัดสินใจ ล้วนเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการยึดถือกรอบคิดดังกล่าว

ผู้ประกอบการที่ยอมรับว่าผลลัพธ์บางประการอยู่นอกเหนือการควบคุมของตน สามารถเผชิญกับอุปสรรคในการเริ่มต้นธุรกิจได้อย่างมั่นใจและสงบมากขึ้น โดยไม่ยึดติดกับความจำเป็นในการควบคุมทุกผลลัพธ์ และตระหนักถึงเงื่อนไขภายนอกที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า

“ผมคิดว่าผมพร้อมที่จะรับมือกับความเลวและความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้น ผมจึงไม่กลัวหากจะล้มเหลวขึ้นอย่างกะทันหัน” (ผู้สัมภาษณ์ 4, 2568)

“ผมเชื่อว่าทุกอย่างเกิดขึ้นด้วยเหตุผล และสิ่งที่จะเกิดก็จะเกิดขึ้นเอง” (ผู้สัมภาษณ์ 5, 2568)

กรอบแนวคิดแบบ Que Sera Sera เกี่ยวข้องกับการยอมรับว่าบางสิ่งบางอย่างอยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ในบริบทของการเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งผลลัพธ์มักไม่แน่นอนและยากต่อการคาดการณ์ การยอมรับกรอบแนวคิดดังกล่าวช่วยบรรเทาความกลัวความล้มเหลวที่เกิดจากความพยายามควบคุมทุกมิติของธุรกิจ ผู้ประกอบการจึงสามารถเรียนรู้ที่จะปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง และมุ่งเน้นไปที่สิ่งที่ตนสามารถมีอิทธิพลได้ มากกว่าการหมกมุ่นกับสิ่งที่ไม่อาจควบคุมได้ ดังตัวอย่างคำกล่าวต่อไปนี้

“การเปิดใจยอมรับแนวคิดที่ว่า อะไรจะเกิด ก็ให้มันเกิด ช่วยให้ผมตระหนักว่าผมไม่สามารถควบคุมทุกอย่างได้” (ผู้สัมภาษณ์ 7, 2568)

“เมื่อผมเข้าใจเรื่องนี้ ผมก็กลัวความล้มเหลวน้อยลง และสามารถมุ่งเน้นไปที่สิ่งที่ผมควบคุมได้ พร้อมทั้งปล่อยวางความกังวลเกี่ยวกับความไม่แน่นอนของธุรกิจ” (ผู้สัมภาษณ์ 10, 2568)

“ผมพบว่าแนวคิด *whatever will be, will be* มีประโยชน์อย่างมากต่อการทำธุรกิจ” (ผู้สัมภาษณ์ 13, 2568)

“การยอมรับว่าสิ่งบางอย่างอยู่นอกเหนือการควบคุมของเรา ช่วยลดความกลัวความล้มเหลว และทำให้ผมสามารถมุ่งเน้นความพยายามของตนเองและรักษาทัศนคติเชิงบวกได้ โดยรู้ว่าผมได้ทำอย่างดีที่สุดแล้ว ไม่ว่าผลลัพธ์จะเป็นอย่างไร” (ผู้สัมภาษณ์ 14, 2568)

โดยสรุป ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าการยึดถือทัศนคติแบบ Que Sera Sera มีบทบาทอย่างมากในการลดความกลัวความล้มเหลว ความตระหนักว่าบางเหตุการณ์อาจเกิดขึ้นตามเงื่อนไขที่ไม่สามารถควบคุมได้ ช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถรับมือกับความไม่แน่นอนของการดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเอื้อให้สามารถมุ่งเน้นการปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพ โดยไม่ถูกจำกัดด้วยความวิตกกังวลต่อสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคย

อภิปรายผล

1. ลักษณะความเป็นคนใต้ที่มีบทบาทต่อการรับรู้และการจัดการความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในภาคใต้ของประเทศไทย

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าลักษณะความเป็นคนใต้มีบทบาทสำคัญต่อการรับรู้และการจัดการความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ โดยเฉพาะในมิติของกรอบความคิดเชิงความร่วมมือและการให้ความสำคัญกับ

ความสัมพันธ์แบบส่วนรวม ประเด็นเกี่ยวกับการรอบความคิดเชิงความร่วมมือปรากฏอย่างชัดเจนจากข้อมูลการสัมภาษณ์ โดยประเด็นการเป็น “ผู้เล่นในทีม” สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของค่านิยมแบบรวมหมู่ (Collectivism) ซึ่งฝังรากลึกอยู่ในโครงสร้างทางสังคมของภาคใต้ของประเทศไทย วัฒนธรรมแบบรวมหมู่ดังกล่าวให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกันและการตัดสินใจในลักษณะส่วนรวม ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยระบุว่า การเป็นส่วนหนึ่งของทีมช่วยลดความกลัว ความล้มเหลว เนื่องจากความรับผิดชอบต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวถูกแบ่งปันร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานของ Wennberg, K. et al. ซึ่งสรุปว่า การดำรงอยู่ของสังคมที่มีค่านิยมแบบรวมหมู่ มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการปรับลดและกำกับผลกระทบของความกลัวความล้มเหลวที่มีต่อการกระทำทางการเป็นผู้ประกอบการและความเฝื่อนในการเติบโต (Wennberg, K. et al., 2013) งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าในสังคมที่มีลักษณะแบบรวมหมู่ ผลกระทบเชิงลบของความกลัวความล้มเหลวต่อการเริ่มต้นธุรกิจจะลดลง เนื่องจากชุมชนมีลักษณะเกื้อหนุนและให้ความสำคัญกับความเป็นหนึ่งเดียวและสวัสดิภาพของส่วนรวม โครงสร้างการสนับสนุนในลักษณะดังกล่าวทำหน้าที่เสมือนกลไกคุ้มกัน (Safety Net) ที่เอื้อให้บุคคลกล้าเผชิญความเสี่ยงและมีความพร้อมในการเข้าสู่เส้นทางในการเป็นผู้ประกอบการ อย่างไรก็ตาม ค่านิยมแบบรวมหมู่ยังมีด้านทำลาย เนื่องจากความกังวลในการทำให้ครอบครัวหรือสมาชิกในทีมผิดหวังอาจเพิ่มระดับความกลัวความล้มเหลว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะสองด้านของค่านิยมแบบรวมหมู่ ที่แม้จะให้การสนับสนุน แต่ก็อาจก่อให้เกิดแรงกดดันจากภาระหน้าที่ต่อครอบครัวและชุมชน

2. บทบาทของวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ในฐานะทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ช่วยสนับสนุนการรับมือกับความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นใหม่

นอกจากนี้ ผลการศึกษาค้นคว้ายังชี้ให้เห็นว่า ทักษะคิดเชิงบวกเป็นอีกหนึ่งคุณลักษณะสำคัญที่ช่วยลดความกลัวความล้มเหลว คุณลักษณะทางวัฒนธรรมในแบบ “Happy-Go-Lucky” มีอิทธิพลต่อการรับรู้ความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการ โดยผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าตนเองที่มีลักษณะดังกล่าว มักมีระดับความกลัวต่ำกว่า ซึ่งเป็นผลมาจากมุมมองเชิงบวกและความเชื่อในเรื่องโชคและโอกาส ทั้งนี้ งานของ Wennberg, K. et al. ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างกรอบความคิดเชิงบวกกับความกลัวความล้มเหลว ว่าจะมีความซับซ้อนและได้รับอิทธิพลจากบริบทแวดล้อมหลายประการ (Wennberg, K. et al., 2013) งานวิจัยก่อนหน้านี้ยังแสดงให้เห็นว่าการมองโลกในแง่ดีมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการลดการวิพากษ์ตนเองและการเหมารวมเชิงลบในกลุ่มวัยรุ่นที่มีภาวะซึมเศร้า ซึ่งบ่งชี้ว่าการรักษาทัศนคติเชิงบวกอาจช่วยบรรเทากระบวนการทางความคิดบางประการที่นำไปสู่ความกลัวความล้มเหลวได้ ผลการศึกษาค้นคว้าจึงสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นบริบททางสังคมของการดำเนินชีวิตและการทำธุรกิจเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ และช่วยให้ผู้ประกอบการรุ่นใหม่สามารถรับมือกับความไม่แน่นอนและความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. รูปแบบและกลไกเชิงวัฒนธรรมที่ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในภาคใต้ใช้ในการจัดการความกลัวความล้มเหลวในบริบทของการดำเนินธุรกิจ

ประเด็นสุดท้าย คือ กรอบแนวคิดแบบ “Que Sera Sera” ซึ่งสามารถแปลความหมายได้ว่า “อะไรก็แล้วแต่จะเกิด ก็ให้มันเกิด” กรอบแนวคิดดังกล่าวสะท้อนการยอมรับความคลุมเครือและบทบาทของโชคชะตาในวัฒนธรรมท้องถิ่น มุมมองนี้ช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถจัดการกับความกลัวความล้มเหลวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการยอมรับ

ผลลัพธ์ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของตน บุคคลที่ยึดถือกรอบแนวคิดดังกล่าว มักแสดงออกถึงความเข้มแข็งในการเผชิญอุปสรรค โดยให้ความสำคัญกับความยืดหยุ่นและการเรียนรู้จากความผิดพลาด มากกว่าการหยุดชะงักจากความกลัว คุณลักษณะทางวัฒนธรรมนี้ช่วยลดหลอมกรอบความคิดเชิงบวกต่อความล้มเหลว โดยมองว่าความล้มเหลวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการเป็นผู้ประกอบการ ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ มิใช่การตัดสินคุณค่า ความสามารถ หรือศักยภาพของบุคคลอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น กรอบแนวคิดแบบ Que Sera Sera จึงสามารถมองได้ว่า เป็นหนึ่งในกลไกเชิงวัฒนธรรมที่ผู้ประกอบการรุ่นเยาว์ในภาคใต้ใช้ในการจัดการกับความไม่แน่นอนของการดำเนินธุรกิจ โดยการยอมรับว่าสิ่งบางอย่างอยู่นอกเหนือการควบคุมของตนช่วยลดความวิตกกังวลต่อผลลัพธ์ที่ไม่แน่นอน และเอื้อให้ผู้ประกอบการสามารถมุ่งเน้นความพยายามไปยังสิ่งที่ตนสามารถควบคุมได้ ซึ่งมีส่วนช่วยเสริมสร้างความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัวในบริบทของการเป็นผู้ประกอบการที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน

องค์ความรู้ใหม่

โมเดล “ใจสู้แบบคนใต้”: กลไกวัฒนธรรมในการจัดการความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นเยาว์ จากการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นบทบาทของลักษณะความเป็นคนใต้ในฐานะทุนทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความกลัวความล้มเหลวของผู้ประกอบการรุ่นเยาว์ในภาคใต้ของประเทศไทย โดยโมเดลเสนอว่า ลักษณะทางวัฒนธรรมของภาคใต้ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดระดับความกลัวความล้มเหลวผ่านกระบวนการทางสังคม จิตวิทยา และการรับรู้ต่อความไม่แน่นอนของการดำเนินธุรกิจ จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า กลไกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การเป็นผู้เล่นในทีม (Team Player) ซึ่งสะท้อนค่านิยมแบบรวมหมู่และการพึ่งพาเครือข่ายทางสังคมในการแบ่งปันความรับผิดชอบ 2) ทศนคติเชิงบวกแบบสบายใจ (Happy-Go-Lucky) ซึ่งช่วยสร้างสมดุลทางอารมณ์และทำให้ผู้ประกอบการสามารถมองความล้มเหลวเป็นโอกาสในการเรียนรู้ และ 3) การยอมรับความไม่แน่นอนผ่านกรอบคิดแบบ Que Sera Sera ซึ่งช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถยอมรับข้อจำกัดของการควบคุมผลลัพธ์ทางธุรกิจและมุ่งเน้นในสิ่งที่สามารถดำเนินการได้จริง กลไกทั้งสามประการนี้ทำงานร่วมกันในการลดความวิตกกังวลต่อความล้มเหลวและช่วยเสริมสร้างความยืดหยุ่นทางจิตใจของผู้ประกอบการรุ่นเยาว์ ส่งผลให้บุคคลสามารถเผชิญกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนของการดำเนินธุรกิจได้อย่างมั่นใจมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งและความสามารถในการปรับตัวของผู้ประกอบการในระยะยาว ดังนั้น โมเดลองค์ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้จึงเสนอให้เห็นว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ไม่ได้เป็นเพียงบริบททางสังคม แต่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสามารถของผู้ประกอบการรุ่นเยาว์ในการจัดการความกลัวความล้มเหลวในบริบทของการดำเนินธุรกิจ

ภาพที่ 1 โมเดล “ใจสู้แบบคนใต้”

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าลักษณะทางวัฒนธรรมเฉพาะของภาคใต้ของประเทศไทย มีบทบาทสำคัญต่อการทำความเข้าใจความกลัวความล้มเหลวทางการเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษามหาวิทยาลัย การวิเคราะห์เชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักศึกษา จำนวน 20 คน ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในหลักสูตรด้านการเป็นผู้ประกอบการและได้เริ่มต้นดำเนินธุรกิจของตนเองแล้ว ทำให้สามารถสังเคราะห์ประเด็นทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การเชื่อมั่นในการเป็น “ผู้เล่นในทีม” (Believing In a Team Player) 2) การยึดถือทัศนคติเชิงบวกแบบ “Happy-Go-Lucky” และ 3) การยอมรับกรอบคิดแบบ “Que Sera Sera” องค์ประกอบทางวัฒนธรรมทั้งสามประเด็นดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิธีที่ผู้ประกอบการรุ่นเยาว์รับรู้ ตีความ และจัดการกับความกลัวความล้มเหลว โดยช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ความยืดหยุ่น และความสามารถในการปรับตัวต่อความไม่แน่นอนของการดำเนินธุรกิจ ผลการศึกษานี้จึงชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ไม่เพียงเป็นบริบททางสังคมเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็นทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมที่ช่วยสนับสนุนการดำรงอยู่และการพัฒนาของผู้ประกอบการรุ่นเยาว์ในเส้นทางการเป็นผู้ประกอบการ แม้ว่างานวิจัยนี้จะให้ข้อมูลเชิงลึกที่มีคุณค่า แต่ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ควรพิจารณา กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนค่อนข้างจำกัดและจำกัดอยู่เฉพาะนักศึกษาจากภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งอาจส่งผลต่อความสามารถในการอ้างอิงผลการศึกษาไปยังบริบทอื่นในวงกว้าง งานวิจัยในอนาคตจึงควรขยายขนาดกลุ่มตัวอย่างและครอบคลุมผู้ประกอบการจากหลากหลายภูมิภาค เพื่อเปรียบเทียบและวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีต่อความกลัวความล้มเหลวในบริบทที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ การวิจัยเชิงระยะยาว (Longitudinal Studies)

อาจช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงและบทบาทของลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีต่อพฤติกรรม การเป็นผู้ประกอบการและผลการดำเนินธุรกิจในระยะยาว อันจะช่วยขยายองค์ความรู้ด้านสังคมศาสตร์และการเป็นผู้ประกอบการให้มีความลุ่มลึกและครอบคลุมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ผู้สัมภาษณ์ 1. (15 พ.ย. 2568). ประสบการณ์ความกลัวความล้มเหลวในการดำเนินธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 10. (19 พ.ย. 2568). การเสริมสร้างความมั่นใจในธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 11. (15 พ.ย. 2568). การเรียนรู้จากความล้มเหลวในธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 12. (12 พ.ย. 2568). การรับมือกับความท้าทายในธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 13. (20 พ.ย. 2568). การจัดการความเสี่ยงในธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 14. (25 พ.ย. 2568). ความเข้มแข็งทางจิตใจในการดำเนินธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 15. (14 พ.ย. 2568). การพัฒนาธุรกิจภายใต้ความไม่แน่นอน. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 19. (12 พ.ย. 2568). การจัดการความกลัวความล้มเหลวในธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 2. (16 พ.ย. 2568). การจัดการความเสี่ยงและความไม่แน่นอนในธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 3. (6 พ.ย. 2568). มุมมองต่อความล้มเหลวในการดำเนินธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 4. (6 พ.ย. 2568). การลดความกลัวความล้มเหลวในธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 5. (10 พ.ย. 2568). บทบาทของทัศนคติเชิงบวกในการดำเนินธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 6. (8 พ.ย. 2568). ความยืดหยุ่นและการปรับตัวในธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 7. (12 พ.ย. 2568). การสร้างความมั่นใจจากการทำงานเป็นทีมในธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 8. (17 พ.ย. 2568). ความคิดสร้างสรรค์กับการจัดการความกลัวความล้มเหลวในธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้สัมภาษณ์ 9. (8 พ.ย. 2568). การเผชิญความเสี่ยงในธุรกิจ. (กุลกานต์ เมเวส, ผู้สัมภาษณ์)
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2566). รายงานสถานการณ์วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของประเทศไทย ปี 2566. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม.
- Adams, C. E. & Leary, M. R. (2007). Promoting self-compassionate attitudes toward eating among restrictive and guilty eaters. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 26(10), 1120-1144. <https://doi.org/10.1521/jscp.2007.26.10.1120>.
- Ahmed, A. E. et al. (2022). Integrating psychological resilience, stress, and coping in entrepreneurship: A critical review and research agenda. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 46(3), 497-538. <https://doi.org/10.1177/10422587211046542>.
- Alvesson, M. & Skoldberg, K. (2018). *Reflexive methodology: New vistas for qualitative research*. (3rd ed.). London: SAGE Publications Ltd.

- Cacciotti, G. et al. (2020). Entrepreneurial fear of failure: Scale development and validation. *Journal of Business Venturing*, 35(5), 106041. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2020.106041>.
- Darden, B. B. et al. (2022). Entrepreneurial fear of failure: Transgender versus cis-gender entrepreneurs. *Journal of Business Venturing Insights*, Elsevier, 18, e00332. <https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2022.e00332>.
- Deveney, B. (2005). An Investigation into Aspects of Thai Culture and Its Impact on Thai Students in an International School in Thailand. *Journal of Research in International Education*, 4(2), 153-171. <https://doi.org/10.1177/1475240905054388>.
- Duong, C. D. & Vu, N. X. (2024). Entrepreneurial education and intention: Fear of failure, self-efficacy, and gender. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 31(4), 629-654. <https://doi.org/10.1108/JSBED-02-2023-0057>.
- Global Entrepreneurship Monitor. (2023). Global entrepreneurship monitor 2022/2023 global report. London: Global Entrepreneurship Research Association.
- Gough, B. & Finlay, L. (2003). Reflexivity: A practical guide for researchers in health and social sciences. Oxford: Blackwell Science.
- Henriquez-Daza, M. C. et al. (2024). Does fear of failure affect entrepreneurial growth aspirations? The moderating role of institutional collectivism in emerging and developed countries. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 16(5), 1213-1234. <https://doi.org/10.1108/JEEE-08-2022-0232>.
- Kajornkasirat, S. (2023). Factors affecting success in information technology utilization in business operations of agri-tech startups in Southern Thailand. *International Journal of Innovative Research and Scientific Studies*, 6(3), 594-606. <https://doi.org/10.53894/ijirss.v6i3.1642>.
- Lussier, R. N. (1995). Startup Business Advice from Business Owners to Would-Be Entrepreneurs. *Advanced Management Journal*, 60(1995), 10-15.
- Pryor, B. et al. (2005). Communication Apprehension and Cultural Context: A Comparison of Communication Apprehension in Japanese and American Students. *North American Journal of Psychology*, 7(2), 247-252.
- Sribunrueng, P. et al. (2022). model for the success of family business succession in Bangkok and its metropolitan. *International Journal of Health Sciences*, 6(S6), 257-271. <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6nS6.9498>.
- Startup Genome. (2023). Global startup ecosystem report 2023. Startup Genome.

- Tubadji, A. et al. (2021). Fear-of-failure and cultural persistence in youth entrepreneurship. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 33(5), 513-538. <https://doi.org/10.1080/08276331.2019.1692999>.
- Wennberg, K. et al. (2013). How culture moulds the effects of self-efficacy and fear of failure on entrepreneurship. *Entrepreneurship and Regional Development*, 25(9-10), 1-37. <https://doi.org/10.1080/08985626.2013.862975>.

การเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย*

CAPABILITY ENHANCEMENT TO ARTIFICIAL INTELLIGENCE ADOPTION FOR THAI COMMERCIAL BANKS

ฉัตรชัย พ่วงสุวรรณ

Chatchai Pongsuwan

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Business Administration, King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Bangkok, Thailand

Corresponding author E-mail: chatchai.p@fba.kmutnb.ac.th

Tel: 062-536-5166

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของภาคธนาคารจากการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ ส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินงาน โครงสร้างองค์กร และทรัพยากรมนุษย์ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในภาคการเงินยังขาดการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองที่อธิบายการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างเป็นระบบ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณด้วยเทคนิคการสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองของการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย 2) ศึกษาระดับความสำคัญขององค์ประกอบ และ 3) เปรียบเทียบความแตกต่างระดับความสำคัญขององค์ประกอบตามลักษณะองค์กร ประชากร คือ ผู้จัดการสาขาธนาคารพาณิชย์ไทย 5,006 ราย โดยกำหนดให้ผู้จัดการสาขา 1 ราย เป็นตัวแทนของ 1 สาขา กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 500 ราย อ้างอิงเกณฑ์ความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบระดับดีมาก ใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม (Cronbach's alpha = 0.90) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สถิติอ้างอิง และสถิติเชิงพหุ ผลการวิจัยพบว่า แบบจำลองมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (CMIN- p = 0.054, CMIN/DF = 1.163, GFI = 0.958, RMSEA = 0.018) เรียงลำดับความสำคัญขององค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ความคล่องตัวของบุคลากร องค์กรที่ใช้ความยืดหยุ่นเป็นแนวทางปฏิบัติ สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ และความพร้อมของเทคโนโลยี โดยมีระดับความสำคัญโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.44) และธนาคารพาณิชย์ไทยขนาดใหญ่ให้ความสำคัญมากกว่าธนาคารขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ขณะที่ระยะเวลาดำเนินกิจการและจำนวนบุคลากรประจำสาขาไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะ ธนาคารพาณิชย์ไทยควรมุ่งพัฒนาความคล่องตัวของบุคลากร สร้างองค์กรที่มีความยืดหยุ่น และบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ปัญญาประดิษฐ์และความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว

คำสำคัญ: การเพิ่มขีดความสามารถ, การใช้ปัญญาประดิษฐ์, ธนาคารพาณิชย์ไทย

Abstract

The adoption of artificial intelligence (AI) has driven structural changes in the banking sector, affecting operational processes, organizational structures, and human resources. Despite its growing importance, prior research in the financial domain has not sufficiently examined AI capability from a structural perspective, particularly through second-order confirmatory factor analysis. This study adopts a quantitative survey approach to 1) identify the second-order factors underlying AI capability enhancement in Thai commercial banks, 2) assess the relative importance of these factors, and 3) examine differences across organizational characteristics. The population comprises 5,006 branch managers of Thai commercial banks, with each manager representing one branch. A sample of 500 respondents was selected, which is considered adequate for factor analysis at a very good level. Multi-stage sampling was employed. Data were collected through a structured questionnaire, with reliability confirmed by a Cronbach's alpha coefficient of 0.90. The data were analyzed using descriptive, inferential, and multivariate statistical techniques. The findings indicate that the proposed model demonstrates a good fit with the empirical data ($\text{CMIN-}\rho = 0.054$, $\text{CMIN/DF} = 1.163$, $\text{GFI} = 0.958$, $\text{RMSEA} = 0.018$). Four key aspects of AI capability enhancement were identified, namely workforce agility, organizational resilience, business ecology, and technology readiness, respectively. Overall, the level of importance was high ($\bar{x} = 4.44$). In addition, large commercial banks (D-SIBs) exhibit significantly higher levels of AI capability than smaller banks (Non-D-SIBs) at the 0.05 significance level, whereas no significant differences were observed in terms of operational duration and branch staffing levels. The study suggests that Thai commercial banks should strengthen workforce agility, build more flexible organizational structures, and better integrate technology into their operations to enhance the effective use of AI and maintain long-term competitiveness.

Keywords: Capability Enhancement, Artificial Intelligence Adoption, Thai Commercial Banks

บทนำ

เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของภาคธุรกิจทั่วโลก โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมการเงินและการธนาคารที่มีการนำเทคโนโลยีดังกล่าวมาใช้เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงาน การบริหารความเสี่ยง และการให้บริการลูกค้า รายงานของ PwC ระบุว่า การประยุกต์ใช้ AI สามารถเพิ่มผลผลิตทางเศรษฐกิจโลกได้อย่างมีนัยสำคัญ (PwC, 2025) ขณะที่ Krungsri Research เชื่อว่าการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในภาคธนาคารมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่องในอัตราสูง (Krungsri Research, 2023) นอกจากนี้ รายงานของ Statista ยังระบุว่าภาคการเงินเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรม

ที่มีการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในระดับสูง โดยเฉพาะในด้านการบริหารความเสี่ยงและการดำเนินงานบริการ (Statista, 2022) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยล่าสุด ที่ชี้ว่าการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์มีบทบาทสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานและกลยุทธ์ของธนาคารในอนาคต (Lin, R. R. & Lee, J. C., 2024) สะท้อนบทบาทเชิงกลยุทธ์ของ AI ในการยกระดับความสามารถในการแข่งขันขององค์กรในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล

ในบริบทของประเทศไทย ธนาคารพาณิชย์ไทยกำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างจากการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์มาใช้ โดยการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ทดแทนแรงงานมนุษย์มีแนวโน้มทำให้ตำแหน่งงานลดลงประมาณร้อยละ 30 (ฐานเศรษฐกิจ, 2560) ทั้งนี้ ข้อมูลจากธนาคารแห่งประเทศไทยระบุว่า จำนวนสาขาธนาคารพาณิชย์ไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2562 - 2568 มีจำนวน 6,475 สาขา 6,134 สาขา 5,619 สาขา 5,247 สาขา 5,054 สาขา 4,874 สาขา และ 4,670 สาขา ตามลำดับ ซึ่งมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2569) สะท้อนการหดตัวของโครงสร้างสาขา และชี้ให้เห็นว่าการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้มิใช่เพียงการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างขององค์กรที่ส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินงานและทรัพยากรมนุษย์ (McKinsey Global Institute, 2024)

นอกจากนี้ ระบบธนาคารพาณิชย์ไทยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย และมีเครือข่ายสาขากระจายทั่วประเทศ ประกอบด้วย ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญเชิงระบบ (D-SIBs) และธนาคารพาณิชย์ขนาดเล็ก (Non-D-SIBs) สะท้อนความหลากหลายของโครงสร้างองค์กร การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาผู้จัดการสาขาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และต่างจังหวัด ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดนโยบายและกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ และต้องเผชิญบริบทที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ส่งผลต่อการนำปัญญาประดิษฐ์ไปใช้ในองค์กร

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าธนาคารพาณิชย์ไทยจะมีการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้เพิ่มขึ้น แต่ยังเผชิญข้อจำกัดด้านบุคลากร โครงสร้างองค์กร และการบูรณาการข้อมูลและเทคโนโลยี (PwC, 2023); (Oyenyi, L. D. et al., 2024) ส่งผลให้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ยังไม่สามารถสร้างคุณค่าเชิงกลยุทธ์ได้เต็มที่ ขณะเดียวกัน งานวิจัยที่ผ่านมาในภาคการเงินยังมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้เฉพาะด้าน และขาดการวิเคราะห์ในระดับโครงสร้างองค์กร โดยเฉพาะการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง (Second-order Confirmatory Factor Analysis: S-CFA) ภายใต้บริบทดังกล่าว การพัฒนาขีดความสามารถในการใช้ปัญญาประดิษฐ์จึงต้องพิจารณาในเชิงระบบ โดยบูรณาการทั้งด้านเทคโนโลยี องค์กร และสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิด Technology-Organization-Environment (TOE framework) (Tornatzky, L. et al., 1990) แนวคิดความสามารถเชิงพลวัต (Dynamic Capabilities) (Teece, D. J., 2007) และแนวคิดระบบนิเวศทางธุรกิจ (Business Ecosystem) (Moore, J. F., 1996) อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวยังคงได้รับการยอมรับและถูกนำไปประยุกต์ใช้ร่วมกับบริบทของเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างต่อเนื่อง (Verhoef, P. C. et al., 2021); (Raisch, S. & Krakowski, S., 2021) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองของการเพิ่มขีดความสามารถในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย พร้อมทั้งศึกษาระดับความสำคัญขององค์ประกอบ และเปรียบเทียบความแตกต่างตามลักษณะองค์กร เพื่อเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการและพัฒนารอบแนวคิดเชิงบูรณาการของขีดความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์ในบริบทของธนาคารพาณิชย์ไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองของการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย
2. เพื่อศึกษาระดับความสำคัญขององค์ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย
3. เพื่อเปรียบเทียบระดับความสำคัญขององค์ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย เมื่อจำแนกตามสถานภาพทางองค์กรของธนาคารพาณิชย์ไทย ด้านขนาดขององค์กร ด้านระยะเวลาดำเนินกิจการที่ผ่านมาของสาขา และด้านจำนวนบุคลากรประจำสาขา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณด้วยเทคนิคสำรวจ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ระดับความสำคัญ การเปรียบเทียบความแตกต่าง และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองของการเพิ่มขีดความสามารถ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย มีขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้จัดการสาขาของธนาคารพาณิชย์ไทยที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และต่างจังหวัด เนื่องจากผู้จัดการสาขาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดนโยบาย กลยุทธ์ และ แนวปฏิบัติขององค์กรไปสู่การดำเนินงานจริงในระดับ

ทั้งนี้ ประชากรทั้งหมด มีจำนวน 5,006 ราย (ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2567) โดยแบ่งเป็นผู้จัดการ สาขานาธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่หรือธนาคารพาณิชย์ที่มีความสำคัญเชิงระบบในประเทศ ตามกรอบการกำกับดูแล ของธนาคารแห่งประเทศไทย (Domestic Systemically Important Banks: D-SIBs) จำนวน 4,304 ราย และ ผู้จัดการสาขานาธนาคารพาณิชย์ขนาดเล็กหรือ Non-D-SIBs จำนวน 702 ราย (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2567)

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้ จำนวน 500 ราย โดยอ้างอิงเกณฑ์ความเหมาะสมสำหรับงานวิจัย ประเภทการวิเคราะห์องค์ประกอบ ซึ่งจัดอยู่ในระดับดีมาก (Comrey, A. L. & Lee, H. B., 1992) และดำเนินการ สุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ประกอบด้วย การสุ่มแบบแบ่งกลุ่มและการสุ่มอย่างมีระบบ ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณด้วยเทคนิคการสำรวจ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีความเป็นตัวแทน ของประชากรอย่างเหมาะสม (Babbie, E. R., 2020)

การดำเนินการสุ่มตัวอย่างเป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัย โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม ความโปร่งใส และการให้สิทธิในการตัดสินใจเข้าร่วมหรือปฏิเสธการเข้าร่วมการวิจัย ทั้งนี้ การวิจัยได้รับการรับรองจริยธรรม การวิจัยในมนุษย์ เลขที่ REC-BSRU COA No. 670502

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม ทฤษฎี และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ 1) รายละเอียดโครงการวิจัยและการแสดงความยินยอม เข้าร่วมการวิจัย 2) ข้อมูลทั่วไปของธนาคารพาณิชย์ไทย เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำนวน 3 ข้อ

3) ลักษณะการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย เป็นแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 10 ข้อ 4) การเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย เป็นแบบส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 100 ข้อ โดยใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ ตั้งแต่ 1 หมายถึง ความสำคัญน้อยที่สุด ถึง 5 หมายถึง ความสำคัญมากที่สุด (Likert, R., 1932) และกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ยเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49 หมายถึง มีความสำคัญน้อยที่สุด 1.50 - 2.49 หมายถึง มีความสำคัญน้อย 2.50 - 3.49 หมายถึง มีความสำคัญปานกลาง 3.50 - 4.49 หมายถึง มีความสำคัญมาก และ 4.50 - 5.00 หมายถึง มีความสำคัญมากที่สุด (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2567) และ 5) ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด จำนวน 3 ข้อ

การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (IOC) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ 0.50 แสดงว่าแบบสอบถามมีความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ (Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K., 1977)

จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.90 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานสำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Nunnally, J. C. & Bernstein, I. H., 1994)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม โดยจัดทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล ณ สถานประกอบการ และชี้แจงสิทธิของกลุ่มตัวอย่างในการเข้าร่วมหรือปฏิเสธการเข้าร่วมการวิจัย ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลเฉพาะกรณีที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยเท่านั้น สำหรับการเก็บข้อมูลทางไปรษณีย์และทางออนไลน์ ผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถามหรือเชื่อมโยงแบบสอบถามผ่าน QR code หรือลิงก์อิเล็กทรอนิกส์ โดยแบบสอบถามออนไลน์จัดทำในรูปแบบ Google Form ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้รับถูกนำไปใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น และเก็บรักษาเป็นความลับตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการในช่วงระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2567 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2567 รวมระยะเวลา 123 วัน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติเชิงอ้างอิงเพื่อเปรียบเทียบระดับความสำคัญของการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย จำแนกตามลักษณะองค์กร โดยใช้โปรแกรม SPSS for Windows

สำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ ใช้สถิติเชิงพหุด้วยโปรแกรม AMOS โดยตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลด้วยค่า KMO (Kaiser, H. F., 1974) และ Bartlett's Test of Sphericity (Bartlett, M. S., 1954) ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่า KMO เท่ากับ 0.968 และ Bartlett's Test มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าข้อมูลมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S., 2019)

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) โดยใช้วิธี Principal Component Analysis และการหมุนแกนแบบ Varimax เพื่อสกัดองค์ประกอบ โดยกำหนดค่าไอเกนมากกว่า 1 (Kaiser, H. F., 1960) และค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป (Stevens, J. P., 1996) โดยมีค่าความแปรปรวนสะสมรวมมากกว่าร้อยละ 40 (Hair, J. F. et al., 2019)

จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง (Second-order Confirmatory Factor Analysis: S-CFA) โดยใช้โปรแกรม AMOS เพื่อทดสอบความสอดคล้องของแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง ได้แก่ $CMIN-p > 0.05$, $CMIN/DF < 2.00$, $GFI > 0.90$ และ $RMSEA < 0.08$ (Arbuckle, J. L., 2016)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองของการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) หลังการปรับปรุงตัวแบบ ดังตารางที่ 1

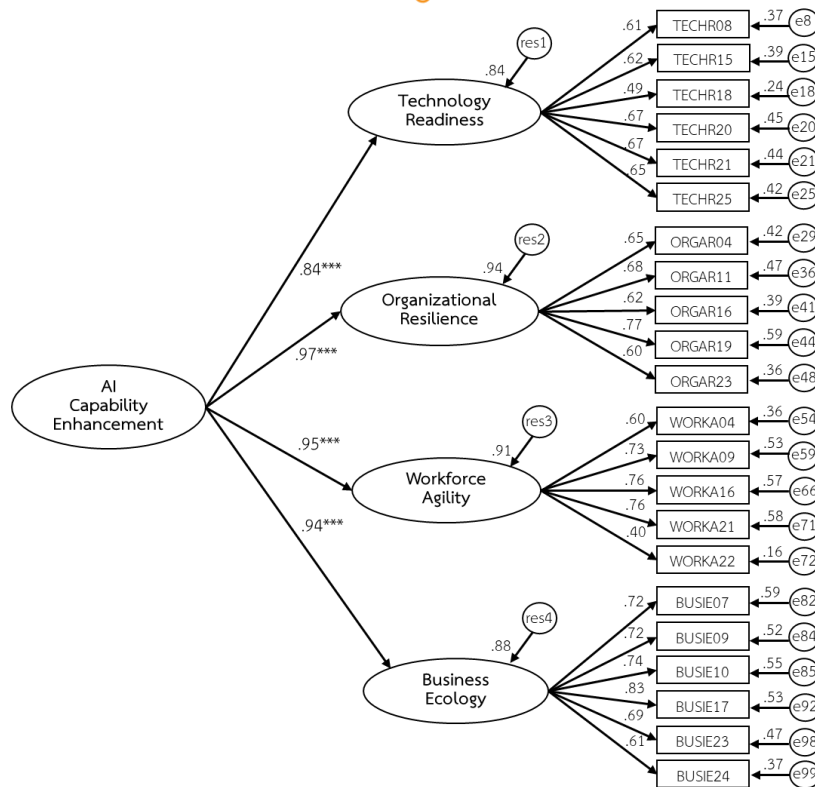
ตารางที่ 1 ค่าสถิติที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย หลังการปรับปรุงตัวแบบ

องค์ประกอบ	จำนวน ตัวแปร	Eigenvalues	ร้อยละของ ความแปรปรวน	ร้อยละของ ความแปรปรวนสะสม
1. ด้านความพร้อมของเทคโนโลยี	13	18.96	18.96	41.15
2. ด้านองค์กรที่ใช้ความยืดหยุ่นเป็นแนวทางปฏิบัติ	12	1.62	3.53	44.68
3. ด้านความคล่องตัวของบุคลากร	11	1.37	2.98	47.66
4. ด้านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ	10	1.18	2.56	50.22

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจหลังการปรับปรุงตัวแบบสามารถสกัดองค์ประกอบแฝงได้ 4 องค์ประกอบ โดยทุกองค์ประกอบมีค่า Eigenvalue มากกว่า 1 และสามารถอธิบายความแปรปรวนสะสมรวมได้ร้อยละ 50.22 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ โดยองค์ประกอบด้านความพร้อมของเทคโนโลยีมีค่า Eigenvalue สูงที่สุด (18.96) และอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 41.15 สะท้อนบทบาทขององค์ประกอบแฝงหลัก ขณะที่องค์ประกอบอื่นมีค่า Eigenvalue อยู่ในช่วง 1.18-1.62

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ซึ่งพัฒนาจากตัวแปรเชิงสังเกตได้ 46 ตัว หลังการปรับปรุงตัวแบบเมื่อผ่านเกณฑ์การประเมินความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เหลือตัวแปรเชิงสังเกต 24 ตัว พบว่า ค่าระดับความน่าจะเป็นของไคสแควร์ ($CMIN-p$) เท่ากับ 0.056 ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ ($CMIN/DF$) เท่ากับ 1.147 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ 0.955 และค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน ($RMSEA$) เท่ากับ 0.017

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง (Second-Order Confirmatory Factor Analysis: S-CFA) หลังการปรับปรุงตัวแบบ ดังภาพที่ 1

Chi-square = 238.494, df = 205, $p = .054$
 CMIN/DF = 1.163, GFI = .958, RMSEA = .018

*** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ภาพที่ 1 แบบจำลององค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองของการเพิ่มขีดความสามารถ
การใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย หลังการปรับปรุงตัวแบบ

จากภาพที่ 1 พบว่า ผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองของการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทยเมื่อผ่านเกณฑ์การประเมินความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ หลังการปรับปรุงตัวแบบโดยตัดตัวแปร TECHR11 และ WORKA01 มีค่าระดับความน่าจะเป็นของไคสแควร์ (CMIN- p) เท่ากับ 0.054 ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ (CMIN/DF) เท่ากับ 1.163 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ 0.958 และค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน (RMSEA) เท่ากับ 0.018

ทั้งนี้ การเพิ่มขีดความสามารถในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทยมีอิทธิพลทางตรงต่อองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ พบว่าด้านองค์กรที่ใช้ความยืดหยุ่นเป็นแนวทางปฏิบัติมีค่าน้ำหนักสูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านความคล่องตัวของบุคลากร ด้านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ และด้านความพร้อมของเทคโนโลยี ตามลำดับ

ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การเพิ่มขีดความสามารถในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในธนาคารพาณิชย์ไทยเป็นกระบวนการเชิงระบบที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านองค์กรและบุคลากรมากกว่าปัจจัยด้านเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะความยืดหยุ่นขององค์กรซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการปรับตัวและการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน ความคล่องตัวของบุคลากรยังเป็นกลไกสำคัญ

ในการขับเคลื่อนการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในระดับปฏิบัติการ สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะและศักยภาพของบุคลากรควบคู่กับการพัฒนาเทคโนโลยี นอกจากนี้ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจและความพร้อมของเทคโนโลยียังทำหน้าที่เป็นปัจจัยสนับสนุนที่ช่วยเสริมสร้างความสมบูรณ์ของระบบการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในองค์กร ดังนั้น องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การเพิ่มขีดความสามารถในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทยควรดำเนินการในลักษณะบูรณาการ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์กรและบุคลากรควบคู่กับการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ เพื่อให้เกิดการนำปัญญาประดิษฐ์ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. ผลการวิเคราะห์ระดับความสำคัญขององค์ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย

ผลการการวิเคราะห์ระดับความสำคัญขององค์ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความสำคัญขององค์ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทยเป็นรายด้านและรายข้อ หลังการปรับปรุงตัวแบบ

องค์ประกอบ/ตัวแปรเชิงสังเกต		$\bar{X}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
ระดับความสำคัญขององค์ประกอบโดยภาพรวม		4.44	0.47	มาก
ด้านความพร้อมของเทคโนโลยี		4.41	0.50	มาก
TECHR08	จัดการรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ไว้ในระบบฐานข้อมูลขององค์กรที่บุคลากรสามารถเข้าศึกษาเรียนรู้ได้ง่ายและสะดวก	4.43	0.71	มาก
TECHR15	ประยุกต์ใช้ในงานตรวจสอบเส้นทางการเงินผ่านการวิเคราะห์เครือข่ายเพื่อป้องกันการทำธุรกรรมที่ผิดปกติ	4.47	0.67	มาก
TECHR18	ว่าจ้างบริษัทที่มีความชำนาญด้านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาดูแลระบบ	4.24	0.82	มาก
TECHR20	พัฒนาระบบสนับสนุนให้เกิดระบบนิเวศปัญญาประดิษฐ์ที่มีความครบถ้วนและเชื่อมโยงตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ไปจนถึงปลายน้ำ เช่น โครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัลขององค์กร เป็นต้น	4.46	0.69	มาก
TECHR21	สร้างฐานข้อมูล Big Data ของปัญญาประดิษฐ์ สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจสามารถเข้ามาศึกษาหาความรู้ได้	4.46	0.73	มาก
TECHR25	มีระบบประเมินการใช้ระบบเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ให้เหมาะสมกับงาน	4.39	0.71	มาก
ด้านองค์กรที่ใช้ความยืดหยุ่นเป็นแนวทางปฏิบัติ		4.45	0.54	มาก
ORGAR04	บริหารความเสี่ยงเชิงรุกทั่วทั้งองค์กร ป้องกันความเสียหาย มีการติดตามอย่างต่อเนื่อง	4.43	0.71	มาก
ORGAR11	มีโครงสร้างองค์กรที่ทันสมัยและยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ที่เหมาะสม	4.50	0.68	มากที่สุด
ORGAR16	มีผู้นำที่ยืดหยุ่น มีประสิทธิภาพ ปรับตัวได้เร็ว กล้าตัดสินใจ ได้รับความไว้วางใจ ความเคารพ และรู้เท่าทันเทคโนโลยี	4.47	0.77	มาก

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความสำคัญขององค์ประกอบ การเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทยเป็นรายด้านและรายข้อ หลังการปรับปรุง ตัวแบบ (ต่อ)

องค์ประกอบ/ตัวแปรเชิงสังเกต	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
ORGAR19 มีการบริหารจัดการความเปลี่ยนแปลงที่ดี เพื่อช่วยลดผลกระทบ ที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง	4.45	0.73	มาก
ORGAR23 มุ่งสร้างกรอบความคิดแบบยั่งยืนที่ผลักดันให้องค์กรมีกระบวนการ ทำงานแบบยั่งยืน	4.39	0.72	มาก
ด้านความคล่องตัวของบุคลากร	4.46	0.52	มาก
WORKA04 ใช้การคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ ทางการเงินที่ยืดหยุ่นและเป็นศูนย์กลางและใช้ประโยชน์จาก ปัญญาประดิษฐ์	4.35	0.78	มาก
WORKA09 บุคลากรมีความสามารถในการใช้ข้อมูลและได้รับส่งเสริมการใช้ข้อมูล ในการตัดสินใจ	4.48	0.69	มาก
WORKA16 พัฒนาแนวคิดให้เติบโตแบบผู้ประกอบการและ Start-Up	4.45	0.71	มาก
WORKA21 เปิดโอกาสให้บุคลากรได้รับการฝึกอบรมทั้งภายในและภายนอกองค์กร ที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์	4.44	0.74	มาก
ด้านความคล่องตัวของบุคลากร	4.46	0.52	มาก
WORKA22 ส่งเสริมการถ่ายทอดทักษะระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์กับบุคลากรด้วยการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการเพื่อการทำงาน ร่วมกัน	4.56	0.63	มากที่สุด
ด้านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ	4.44	0.55	มาก
BUSIE07 พัฒนาและใช้งานปัญญาประดิษฐ์ให้สอดคล้องกับกฎหมาย จริยธรรม และมาตรฐานสากล ตามแนวทางการเคารพความเป็นส่วนตัว สิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน	4.49	0.68	มาก
BUSIE09 พิจารณาความเชื่อมโยงแบบ end-to-end ระหว่างกระบวนการหน้าบ้าน และกระบวนการหลังบ้านบนความต้องการของลูกค้า	4.52	0.72	มากที่สุด
BUSIE10 จัดลำดับความสำคัญของโครงการพัฒนาระบบงานที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์	4.40	0.71	มาก
BUSIE17 พัฒนาช่องทางสื่อสารเพื่อเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารของภาครัฐและ เอกชนเกี่ยวกับนโยบายและแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศการประยุกต์ใช้ ปัญญาประดิษฐ์	4.46	0.71	มาก
BUSIE23 จัดการประชุมร่วมกับเครือข่ายธนาคารพาณิชย์ที่มีการนำ ปัญญาประดิษฐ์มาใช้เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการใช้งาน	4.45	0.76	มาก
BUSIE24 ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาชั้นนำทางด้านเทคโนโลยีในการออกแบบระบบ การเรียนรู้ในห้องเรียนควบคู่กับการทำงานจริง สร้างองค์ความรู้ใหม่ ในการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างมีประสิทธิภาพ	4.36	0.74	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับความสำคัญขององค์ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 สะท้อนให้เห็นว่าธนาคารพาณิชย์ไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาขีดความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์ในลักษณะองค์รวม โดยครอบคลุมทั้งด้านเทคโนโลยี บุคลากร องค์กร และสภาพแวดล้อมทางธุรกิจอย่างบูรณาการ ซึ่งแสดงถึงแนวโน้มของการปรับตัวเชิงกลยุทธ์ขององค์กรภายใต้บริบทของการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความคล่องตัวของบุคลากร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 ด้านองค์กรที่ใช้ความยืดหยุ่นเป็นแนวทางปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 ด้านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 และด้านความพร้อมของเทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 มีความสำคัญอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกันทั้ง 4 ด้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยด้านมนุษย์และองค์กรมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในเชิงปฏิบัติ โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะ ความสามารถในการใช้ข้อมูล และการส่งเสริมการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ ตลอดจนความยืดหยุ่นของโครงสร้างองค์กรที่เอื้อต่อการนำเทคโนโลยีไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในระดับตัวแปรเชิงสังเกต รายข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ ส่งเสริมการถ่ายทอดทักษะระหว่างผู้เชี่ยวชาญกับบุคลากร ($\bar{X}$ = 4.56) การพิจารณาความเชื่อมโยงของกระบวนการทำงานแบบ end-to-end ตามความต้องการของลูกค้า ($\bar{X}$ = 4.52) และการมีโครงสร้างองค์กรที่ยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ ($\bar{X}$ = 4.50) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาขีดความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์จำเป็นต้องอาศัยทั้งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การออกแบบกระบวนการทำงานแบบบูรณาการ และการปรับโครงสร้างองค์กรควบคู่กันไป

ดังนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การเพิ่มขีดความสามารถในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทยควรดำเนินการในลักษณะบูรณาการ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและความยืดหยุ่นขององค์กรควบคู่กับการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ เพื่อให้เกิดการนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

3. ผลการเปรียบเทียบระดับความสำคัญของการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทย เมื่อจำแนกตามสถานภาพทางองค์กรของธนาคารพาณิชย์ไทย ด้านขนาดขององค์กร ด้านระยะเวลาดำเนินกิจการที่ผ่านมาของสาขา และด้านจำนวนบุคลากรประจำสาขา

เปรียบเทียบระดับความสำคัญขององค์ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาของธนาคารพาณิชย์ไทย โดยภาพรวมเมื่อจำแนกตามขนาดขององค์กรแล้วแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับการวิเคราะห์ความแตกต่างระดับความสำคัญขององค์ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทยเป็นรายด้าน จำแนกตามขนาดขององค์กร ได้แก่ ด้านความพร้อมของเทคโนโลยี และด้านองค์กรที่ใช้ความยืดหยุ่นเป็นแนวทางปฏิบัติ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับด้านความคล่องตัวของบุคลากร และด้านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยธนาคารขนาดใหญ่ให้ความสำคัญมากกว่าธนาคารขนาดเล็ก

เปรียบเทียบระดับความสำคัญขององค์ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถใช้ปัญญาของธนาคารพาณิชย์ไทย โดยภาพรวมเมื่อจำแนกตามระยะเวลาดำเนินกิจการที่ผ่านมาของสาขาแล้วไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับการวิเคราะห์ความแตกต่างระดับความสำคัญขององค์ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถใช้ปัญญาของธนาคารพาณิชย์ไทยเป็นรายด้าน จำแนกตามระยะเวลาดำเนินกิจการที่ผ่านมาของสาขา พบว่า ทุกด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เปรียบเทียบความแตกต่างระดับความสำคัญขององค์ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถใช้ปัญญาของธนาคารพาณิชย์ไทย จำแนกตามจำนวนบุคลากรประจำสาขา โดยภาพรวมเมื่อจำแนกตามจำนวนบุคลากรประจำสาขาแล้วไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับการวิเคราะห์ความแตกต่างระดับความสำคัญขององค์ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถใช้ปัญญาของธนาคารพาณิชย์ไทยเป็นรายด้าน จำแนกตามจำนวนบุคลากรประจำสาขา พบว่า ทุกด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองสะท้อนว่าการเพิ่มขีดความสามารถในการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทยสามารถอธิบายได้ผ่าน 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ด้านความพร้อมของเทคโนโลยี ด้านองค์กรที่ใช้ความยืดหยุ่นเป็นแนวทางปฏิบัติ ด้านความคล่องตัวของบุคลากร และด้านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ โดยแบบจำลองมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่ค่า $CMIN-p$ เท่ากับ 0.054 $CMIN/DF$ เท่ากับ 1.163 GFI เท่ากับ 0.958 และ $RMSEA$ เท่ากับ 0.018 แสดงถึงความเหมาะสมของกรอบแนวคิดในการอธิบายการเพิ่มขีดความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์ในบริบทธนาคารพาณิชย์ไทยอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ พบว่า ด้านองค์กรที่ใช้ความยืดหยุ่นเป็นแนวทางปฏิบัติ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุดอยู่ที่ 0.97 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 สะท้อนบทบาทของโครงสร้างองค์กรที่เอื้อต่อการบูรณาการทรัพยากรเทคโนโลยี และการนำปัญญาประดิษฐ์ไปใช้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความสามารถเชิงพลวัตที่เน้นการปรับเปลี่ยนองค์กร การบริหารความเสี่ยงเชิงรุก และการตัดสินใจภายใต้ความไม่แน่นอน มากกว่าการพึ่งพาเทคโนโลยีเพียงมิติเดียว (Teece, D. J., 2007); (Duchek, S., 2020) นอกจากนี้ ผลการศึกษานับสนับสนุนมุมมองว่าการสร้างคุณค่าจากปัญญาประดิษฐ์จำเป็นต้องอาศัยขีดความสามารถเชิงองค์กรแบบองค์รวมผ่านการบูรณาการมิติด้านเทคโนโลยี บุคลากร โครงสร้างองค์กร ลูกค้า บริการที่หลากหลายสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ และการมีวิสัยทัศน์ระยะยาว (Enholm, I. M., et al., 2021); (Sedaghatparast, P., 2019) สอดคล้องกับกรอบแนวคิดเทคโนโลยี-องค์กร-สิ่งแวดล้อม (TOE) ของ Tornatzky, L. et al. ซึ่งอธิบายถึงตัวขับเคลื่อนในระดับบริษัทที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการรับและการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีไปใช้ (Tornatzky, L. et al., 1990) และแนวคิดระบบนิเวศทางธุรกิจของ Moore, J. F. ที่อธิบายว่าความสามารถในการแข่งขันขององค์กรเกิดจากการพัฒนาร่วมกันของปัจจัยภายในและเครือข่ายแวดล้อมที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ (Moore, J. F., 1996) โดยหลักฐานเชิงประจักษ์ชี้ว่าการเพิ่มขีดความสามารถในการใช้ปัญญาประดิษฐ์เกิดจากการบูรณาการความพร้อมด้านข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐาน ความยืดหยุ่นขององค์กร การพัฒนาทักษะบุคลากร และการกำกับดูแลภายใต้หลักธรรมาภิบาล เพื่อสร้างความยั่งยืนและความน่าเชื่อถือ (Fisher, S. & Rosella, L. C., 2022) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พรสุตา อินทร์สาน

ที่อธิบายว่าการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์เข้ากับกระบวนการดำเนินงานขององค์กรสามารถเสริมสร้างความพร้อมด้านเทคโนโลยี เพิ่มความคล่องตัวของบุคลากร และยกระดับความยืดหยุ่นขององค์กร อันนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรในยุคดิจิทัลอย่างเป็นระบบ (พรสุดา อินทร์สาน, 2568)

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาเชิงลึกในมิติระดับความสำคัญขององค์ประกอบเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความคล่องตัวของบุคลากรมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.46 ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด สอดคล้องกับ งานวิจัยก่อนหน้านี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้จัดการสาขาของธนาคารพาณิชย์มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานและความสามารถในการปรับตัวขององค์กรภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี (การณิก มหรรณพ และเอกชัย อภิศักดิ์กุล, 2567); (เทอดพงษ์ หงษ์หิรัญเรือง และคณะ, 2562) และเมื่อพิจารณาระดับความสำคัญขององค์ประกอบเป็นรายข้อ พบว่า ส่งเสริมการถ่ายทอดทักษะระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์กับบุคลากรด้วยการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการเพื่อการทำงานร่วมกันมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 มีความสำคัญสูงสุด ซึ่งสะท้อนบทบาทสำคัญของการทำงานร่วมกันระหว่างมนุษย์กับปัญญาประดิษฐ์ในการยกระดับขีดความสามารถขององค์กร ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sousa, M. J. & Rocha, Á ที่ชี้ว่าการพัฒนาทักษะบุคลากรผ่านการเรียนรู้เชิงปฏิบัติเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของธุรกิจดิจิทัลที่ถูกพลิกผัน (Sousa, M. J. & Rocha, Á., 2019) ตลอดจนสอดคล้องกับการศึกษาของ Verhoef, P. C., et al. เกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลซึ่งให้ความสำคัญกับความสามารถของมนุษย์และองค์กรในฐานะปัจจัยหลักของความสำเร็จ (Verhoef, P. C. et al., 2021) และแนวคิดของ Vial, G. มองว่าการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลเป็นกระบวนการที่องค์กรต้องพัฒนาความสามารถเชิงพลวัตของบุคลากรและโครงสร้างองค์กรเพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงจากเทคโนโลยีดิจิทัล (Vial, G., 2019)

ในอีกมิติหนึ่ง เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบจำแนกตามสถานภาพองค์กรด้านขนาดขององค์กร พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์โดยรวมมากกว่าธนาคารขนาดเล็ก ซึ่งสามารถอธิบายได้จากความพร้อมด้านทรัพยากร การลงทุน และโครงสร้างองค์กรที่เอื้อต่อการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ในระดับกระบวนการทำงาน (Enholm, I. M., et al., 2021); (Raisch, S. & Krakowski, S., 2021) อย่างไรก็ตามการไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อจำแนกตามระยะเวลาดำเนินกิจการของสาขาและจำนวนบุคลากรประจำสาขา สะท้อนว่าการขับเคลื่อนการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในธนาคารพาณิชย์ไทยเป็นกระบวนการเชิงระบบในระดับองค์กรโดยรวม มากกว่าการขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของหน่วยงานย่อย (Dwivedi, Y. K. et al., 2021); (Wolfe, J. R. et al., 2025) ดังนั้น แม้ว่าการวิจัยนี้จะเป็นการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง แต่ผลการศึกษานำไปใช้เป็นแนวทางเชิงประจักษ์ในการเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรได้ โดยยืนยันว่าการเพิ่มขีดความสามารถไม่ได้เกิดจากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง แต่เป็นผลจากการบูรณาการของปัจจัยด้านองค์กร บุคลากร เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมอย่างเป็นระบบ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ประเด็นสำคัญจากผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างการเพิ่มความสามารถในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทยสามารถอธิบายได้อย่างมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยแบบจำลององค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ($CMIN-p = 0.054$, $CMIN/DF = 1.163$, $GFI = 0.958$ และ $RMSEA = 0.018$) ซึ่งบ่งชี้ว่าการพัฒนาความสามารถดังกล่าวมีลักษณะเป็นระบบที่เกิดจากการทำงานร่วมกันของหลายมิติในองค์กร ทั้งนี้ พบว่า องค์ประกอบด้านองค์กรที่ใช้ความยืดหยุ่นเป็นแนวทางปฏิบัติมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุดอยู่ที่ 0.97 ซึ่งสะท้อนบทบาทของโครงสร้างองค์กรที่สามารถปรับตัวได้ในการรองรับการเปลี่ยนแปลง และการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพิจารณาระดับความสำคัญขององค์ประกอบ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$) โดยด้านความคล่องตัวของบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.46$) รองลงมา ได้แก่ ด้านองค์กรที่ใช้ความยืดหยุ่นเป็นแนวทางปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.45$) ด้านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ($\bar{X} = 4.44$) และด้านความพร้อมของเทคโนโลยี ($\bar{X} = 4.42$) ขณะเดียวกัน ในระดับปฏิบัติการ พบว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างผู้เชี่ยวชาญกับบุคลากร ($\bar{X} = 4.56$) การเชื่อมโยงกระบวนการทำงานแบบ end-to-end ($\bar{X} = 4.52$) และการมีโครงสร้างองค์กรที่ยืดหยุ่น ($\bar{X} = 4.50$) เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในระดับมากที่สุด สะท้อนถึงความจำเป็นของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่กับการบูรณาการกระบวนการทำงานและการออกแบบโครงสร้างองค์กรอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ผลการเปรียบเทียบแสดงให้เห็นความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อจำแนกตามขนาดขององค์กร โดยธนาคารขนาดใหญ่ให้ความสำคัญต่อปัจจัยดังกล่าวในระดับมากกว่า ขณะที่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อจำแนกตามระยะเวลาดำเนินกิจการและจำนวนบุคลากร ซึ่งสะท้อนว่าการพัฒนาขีดความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์ควรถูกออกแบบเป็นกลไกในระดับองค์กรโดยรวม จากข้อค้นพบดังกล่าว ธนาคารพาณิชย์ไทยควรมุ่งยกระดับความคล่องตัวของบุคลากรผ่านการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ ควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างองค์กรให้มีความยืดหยุ่น และการออกแบบกระบวนการทำงานแบบบูรณาการ เพื่อสนับสนุนการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน รวมถึงการพัฒนาหลักกำกับดูแลและการบริหารความเสี่ยงด้านปัญญาประดิษฐ์อย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบที่ค้นพบจากการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างในครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นกรอบเชิงนโยบายและแนวทางเชิงปฏิบัติในการยกระดับขีดความสามารถในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของธนาคารพาณิชย์ไทยได้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ ในเชิงการวิจัย งานศึกษานี้เน้นเป็นการวางรากฐานเชิงโครงสร้าง และควรต่อยอดไปสู่การวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ พร้อมทั้งพิจารณาตัวแปรเพิ่มเติม เช่น ภาวะผู้นำดิจิทัล การบริหารการเปลี่ยนแปลง และการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ เพื่อให้สามารถอธิบายการยกระดับขีดความสามารถได้อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น ดังนั้น กรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยนี้จึงมีศักยภาพในการประยุกต์ใช้ทั้งในเชิงนโยบายและการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ตามสัญญาเลขที่ KMUTNB-67-NEW-02 ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ธำนิษฐ์ ศิลป์จารุ อธิการบดี รองศาสตราจารย์ ดร.สุณีย์ วัฒนโกลม คณบดีคณะบริหารธุรกิจ และรองศาสตราจารย์ ดร.คณชา ธนะวัฒน์ปริญญา ประธานสาขาวิชาการตลาดดิจิทัล รวมถึงสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ให้การสนับสนุนตลอดกระบวนการดำเนินงานวิจัย นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้เข้าร่วมวิจัย จำนวน 500 ท่าน ที่กรุณาสละเวลาและให้ข้อมูลอันมีคุณค่า ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของงานวิจัยฉบับนี้

เอกสารอ้างอิง

- การณิก มหรรณพ และเอกชัย อภิศักดิ์กุล. (2567). ผลกระทบของภาวะผู้นำระดับหัวหน้างานต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานธนาคารอาคารสงเคราะห์. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 18(3), 354-363.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2560). ตำแหน่งงานหด! ธนาคารเข้าสู่ยุค AI “หุ่นยนต์” แทนคน 30% ใน 5 ปี. เรียกใช้เมื่อ 1 กันยายน 2568 จาก <https://www.thansettakij.com/world/208510>
- เทอดพงษ์ หงษ์หิรัญเรือง และคณะ. (2562). การพัฒนารูปแบบสมรรถนะระดับผู้จัดการธนาคารพาณิชย์ไทยในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม, 7(2), 122-135.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2567). FI_CB_060_S3 สรุปจำนวนสาขาและจุดให้บริการของธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบ. เรียกใช้เมื่อ 1 กันยายน 2568 จาก https://app.bot.or.th/BTWS_STAT/statistics/BOTWEBSTAT.aspx?reportID=904&language=THA
- _____. (2569). FI_CB_060_S3 สรุปจำนวนสาขาและจุดให้บริการของธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบ. เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2569 จาก https://app.bot.or.th/BTWS_STAT/statistics/BOTWEBSTAT.aspx?reportID=904&language=THA
- ธำนิษฐ์ ศิลป์จารุ. (2567). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS. (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพมหานคร: ปิซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- พรสุดา อินทร์सान. (2568). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อส่งเสริมทักษะการสื่อสารสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูในยุคดิจิทัล. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(12), 261-275.
- Arbuckle, J. L. (2016). IBM SPSS Amos 24 user's guide. Retrieved September 1, 2025, from https://www.csun.edu/itr/downloads/docs/IBM_SPSS_Amos_User_GuideV24.pdf
- Babbie, E. R. (2020). The practice of social research. (15th ed.). Boston: Cengage.
- Bartlett, M. S. (1954). A note on the multiplying factors for various chi-square approximations. Journal of the Royal Statistical Society: Series B, 16(2), 296-298.

- Comrey, A. L. & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis*. (2nd ed.). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Duchek, S. (2020). Organizational resilience: a capability-based conceptualization. *Business Research*, 13(1), 215-246.
- Dwivedi, Y. K. et al. (2021). Artificial intelligence (AI): multidisciplinary perspectives on emerging challenges, opportunities, and agenda for research, practice and policy. *International Journal of Information Management*, 57, 101994. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2019.08.002>.
- Enholm, I. M., et al. (2021). Artificial intelligence and business value: a literature review. *Information Systems Frontiers*, 24, 1709-1734. <https://doi.org/10.1007/s10796-021-10186-w>.
- Fisher, S. & Rosella, L. C. (2022). Priorities for successful use of artificial intelligence by public health organizations: a literature review. *BMC Public Health*, 22, 2146. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-14422-z>.
- Hair, J. F. et al. (2019). *Multivariate data analysis*. (8th ed.). Boston: Cengage.
- Kaiser, H. F. (1960). The application of electronic computers to factor analysis. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 141-151.
- _____. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika*, 39(1), 31-36.
- Krungsri Research. (2023). Tech trends in the banking sector in 2023. Krungsri. Retrieved September 1, 2025, from <https://www.krungsri.com/en/research/research-intelligence/tech-trend-2023>
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. Retrieved September 23, 2025, from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED121845.pdf>
- Lin, R. R. & Lee, J. C. (2024). The supports provided by artificial intelligence to continuous usage intention of mobile banking: Evidence from China. *Aslib Journal of Information Management*, 76(2), 293-310.
- McKinsey Global Institute. (2024). A new future of work: The race to deploy AI and raise skills in Europe and beyond. Retrieved September 1, 2025, from <https://www.mckinsey.com/mgi/our-research/a-new-future-of-work-the-race-to-deploy-ai-and-raise-skills-in-europe-and-beyond>
- Moore, J. F. (1996). *The death of competition: leadership and strategy in the age of business ecosystems*. New York: HarperBusiness.
- Nunnally, J. C. & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory*. (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Oyeniyi, L. D. et al. (2024). Implementing AI in banking customer service: a review of current trends and future applications. *International Journal of Science and Research Archive*, 11(2), 1492-1509.

- PwC. (2023). PwC's global economic crime and fraud survey 2022: Thailand report. Retrieved September 1, 2025, from <https://www.pwc.com/th/en/consulting/forensic/assets/economic-crime-and-fraud-survey-2022-th.pdf>
- _____. (2025). AI adoption could boost global GDP by an additional 15 percentage points by 2035. Retrieved September 1, 2025, from <https://www.pwc.com/gx/en/news-room/press-releases/2025/ai-adoption-could-boost-global-gdp-by-an-additional-15-percentage.htm>
- Raisch, S. & Krakowski, S. (2021). Artificial intelligence and management: The automation-augmentation paradox. *Academy of Management Review*, 46(1), 192-210.
- Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. Retrieved September 23, 2025, from <https://eric.ed.gov/?id=ED121845>
- Sedaghatparast, P. (2019). A meta-synthesis approach to specify components of future banking. *Foresight*, 21(4), 482-496.
- Sousa, M. J. & Rocha, Á. (2019). Skills for disruptive digital business. *Journal of Business Research*, 94, 257-263. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2017.12.051>.
- Statista. (2022). Artificial intelligence (AI) adoption worldwide 2021, by industry and function AI function. Retrieved September 1, 2025, from <https://www.statista.com/statistics/1112982/ai-adoption-worldwide-industry-function>
- Stevens, J. P. (1996). *Applied multivariate statistics for the social sciences*. (3rd ed.). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics*. (7th ed.). Boston: Pearson.
- Teece, D. J. (2007). Explicating dynamic capabilities: the nature and microfoundations of (sustainable) enterprise performance. *Strategic Management Journal*, 28(13), 1319-1350.
- Tornatzky, L. et al. (1990). *Processes of innovation*. (1st ed.). Lexington: Lexington Books.
- Verhoef, P. C. et al. (2021). Digital transformation: a multidisciplinary reflection and research agenda. *Journal of Business Research*, 122, 889-901. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.09.022>.
- Vial, G. (2019). Understanding digital transformation: a review and a research agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*, 28(2), 118-144.
- Wolfe, J. R. et al. (2025). Artificial intelligence adoption at work: How demographic and organizational factors shape usage patterns. Retrieved September 23, 2025, from <https://doi.org/10.48550/arXiv.2510.15142>

การบริหารจัดการสหกรณ์บริการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนอย่างยั่งยืน*

MANAGEMENT OF SERVICE COOPERATIVES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF PEOPLE'S QUALITY OF LIFE

ธรรมรัตน์ อรุณสินประเสริฐ*, สุดารัตน์ สุดสมบุญ, ฐิติมา ไหล่ายอง

Thammarat Arunsinprasert*, Sudarat Sudsomboon, Thitima Holumyong

หลักสูตรปริญญาการจัดการสุขุพันธ์บัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ นครปฐม ประเทศไทย

Doctor of Management Degree Program, University of Technology Rajamangala Rattanakosin, Nakhon Pathom, Thailand

*Corresponding author E-mail: Thammarat.aru@mutr.ac.th

*Tel: 081-682-6099

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาท ศักยภาพ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการส่งเสริมการบริหารจัดการสหกรณ์บริการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน โดยอาศัยการวิเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดสหกรณ์และหลักการสหกรณ์สากล แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ แนวคิดธรรมาภิบาล และแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่ออธิบายความสำคัญของการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพต่อความเข้มแข็งของสหกรณ์และชุมชน ผลการวิเคราะห์พบว่า สหกรณ์บริการเป็นกลไกสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในหลายมิติ ทั้งด้านสังคมที่ส่งเสริมความร่วมมือและการจัดสวัสดิการ ด้านเศรษฐกิจที่สนับสนุนการออม การเข้าถึงแหล่งทุน และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ด้านการเมืองที่เชื่อมโยงนโยบายรัฐสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ และด้านเทคโนโลยีที่ควรได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม สหกรณ์บริการยังเผชิญปัญหาสำคัญ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านธรรมาภิบาลและศักยภาพของคณะกรรมการขาดความเป็นมืออาชีพของฝ่ายจัดการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกที่ยังไม่เข้มแข็ง ภาพลักษณ์องค์กรที่ได้รับผลกระทบจากกรณีทุจริต ตลอดจนข้อจำกัดด้านกฎหมาย การแข่งขันจากภาคเอกชน และการสนับสนุนจากภาครัฐที่ยังไม่เพียงพอ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อความมั่นคงและความยั่งยืนของสหกรณ์ในระยะยาว ดังนั้น แนวทางสำคัญ คือ การยกระดับระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและผู้นำองค์กร การส่งเสริมความรู้และการมีส่วนร่วมของสมาชิก การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการสนับสนุนเชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สหกรณ์บริการสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: สหกรณ์บริการ, คุณภาพชีวิต, การพัฒนาอย่างยั่งยืน, ชุมชน, การบริหารจัดการ

Abstract

This article aims to examine the roles, potential, problems, obstacles, and approaches to promoting the management of service cooperatives in enhancing the sustainable quality of life of the people. The study is based on an analysis of relevant concepts, including the cooperative concept and international cooperative principles, New Public Management, good governance, and sustainable development, in order to explain the importance of effective management in strengthening cooperatives and communities. The findings reveal that service cooperatives are an important mechanism of the grassroots economy capable of improving the quality of life of their members in multiple dimensions. Socially, they promote cooperation and welfare provision. Economically, they support savings, facilitate access to funding sources, and enhance competitiveness. Politically, they serve as a mechanism linking government policies to implementation at the local level. Technologically, they should be further developed to improve operational efficiency. However, service cooperatives still face significant challenges, including limitations in governance and the capacity of cooperative boards, a lack of professionalism among management personnel, insufficient member participation, and organizational image problems resulting from cases of corruption. In addition, legal constraints, competition from the private sector, and inadequate government support further hinder their development. These factors affect the stability and long-term sustainability of cooperatives. Therefore, key approaches include strengthening management systems in accordance with good governance principles, enhancing the capacity of personnel and organizational leaders, promoting knowledge development and active participation among members, building cooperative networks, and ensuring continuous policy support. Such measures will enable service cooperatives to operate efficiently and transparently, ultimately contributing to the sustainable improvement of people's quality of life in the long term.

Keywords: Service Cooperative, Quality of Life, Sustainable Development, Community, Management

บทนำ

ในยุคของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) การที่ชุมชนจะสามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างสมดุล จำเป็นต้องมีโครงสร้างและกลไกที่รองรับความต้องการของประชาชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หนึ่งในกลไกที่มีศักยภาพสูงในการผลักดันการพัฒนาเช่นนี้ คือ สหกรณ์บริการ (Service Cooperatives) ซึ่งเป็นรูปแบบองค์กรที่สมาชิกเป็นเจ้าของ มีการควบคุมโดยสมาชิกเอง และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการที่สนองต่อความต้องการของสมาชิกและชุมชน สหกรณ์บริการมีความแตกต่างจากองค์กรธุรกิจทั่วไปในด้านหลักการดำเนินงาน โดยยึดหลักการสหกรณ์ที่มุ่งเน้นการร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ของสมาชิกมาก่อนผลกำไรสูงสุด

ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากร บริการ และโอกาสต่าง ๆ ที่อาจอยู่ไกลเกินกว่าศักยภาพของแต่ละครอบครัว หรือบุคคลจะจัดหาเองได้ เช่น การออมเงิน การจัดหาสินค้าและบริการพื้นฐาน หรือบริการด้านการศึกษาและสุขภาพ (California Center for Cooperative Development, 2026) บทบาทของสหกรณ์บริการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนได้รับการรับรองจากหลายแหล่ง ทั้งในฐานะกลไกทางเศรษฐกิจและสังคม Cooperatives สามารถ สร้างงานในระดับท้องถิ่น ส่งเสริมการหมุนเวียนรายได้ภายในชุมชน และช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อเทียบกับระบบธุรกิจทั่วไป (Clusa, N., 2024)

ในบริบทของประเทศไทย สหกรณ์ถือเป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจฐานราก โดยบทบาทของสหกรณ์ไม่ได้จำกัดเฉพาะการจัดหาสินค้าและบริการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในหลายมิติ ทั้งด้านการออม การเข้าถึงบริการพื้นฐาน การจัดการความเสี่ยง และการสร้างเครือข่ายสังคมที่มั่นคง (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดสระบุรี, 2569) โดยรูปแบบสหกรณ์ในประเทศไทยที่มีปรากฏและดำเนินงานอยู่ในปัจจุบัน ประกอบด้วย 7 ประเภท คือ 1) สหกรณ์การเกษตร 2) สหกรณ์นิคม 3) สหกรณ์ร้านค้า 4) สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน 5) สหกรณ์ประมง 6) สหกรณ์ออมทรัพย์ และ 7) สหกรณ์บริการ (สำนักงานทะเบียนและกฎหมาย, 2569) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสหกรณ์บริการจะมีศักยภาพสูงในการเป็นกลไกเสริมสร้างคุณภาพชีวิต แต่องค์กรสหกรณ์ก็ยังเผชิญกับปัญหาและความท้าทาย ทั้งในด้านการบริหารจัดการด้านความรู้ของสมาชิก และด้านการตอบสนองต่อบริบททางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งหมายความว่าการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เป็นแกนกลางสำคัญที่จะทำให้สหกรณ์บริการสามารถคงอยู่และเติบโตอย่างยั่งยืนต่อไปได้ (จิราธิวัฒน์ ศุภรัตน์เสรี, 2560) การบริหารจัดการของสหกรณ์บริการนั้น มีลักษณะเฉพาะที่ควรคำนึงถึงหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของสมาชิก เพื่อให้การดำเนินงานไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกเท่านั้น แต่ยังเป็นไปในทิศทางที่สร้างความเชื่อมั่นและความยั่งยืนให้แก่ชุมชนและระบบสหกรณ์เองด้วย (สุภจิตรา ปิยะจันทร์, 2568)

จากมุมมองของการพัฒนาที่ยั่งยืน สหกรณ์บริการถือเป็นเครื่องมือที่สามารถช่วยขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ของสหประชาชาติ (United Nations) โดยเฉพาะเป้าหมายที่เกี่ยวกับการขจัดความยากจน การสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มั่นคงและทั่วถึง การลดความเหลื่อมล้ำ และการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ซึ่งหมายความว่าบริหารจัดการสหกรณ์บริการจำเป็นต้องสอดคล้องกับแนวคิดเชิงกลยุทธ์ที่มองทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างเป็นระบบ (United Nations SDGs Referenced) (ศิริลักษณ์ นามวงศ์ และประเสริฐ จรรยาสุภาพ, 2560) ในประเทศไทยเอง มาตรการและแผนพัฒนาการสหกรณ์ที่ประกาศใช้โดยภาครัฐมีเป้าหมายชัดเจนในการยกระดับขีดความสามารถการบริหารจัดการของสหกรณ์ เพื่อให้สมาชิกและชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุดและสร้างความยั่งยืนให้กับระบบสหกรณ์ทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วย แนวทางการเพิ่มศักยภาพบุคลากร การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการข้อมูล และการสร้างระบบธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ, 2565)

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาการบริหารจัดการสหกรณ์บริการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในเชิงทฤษฎีและในเชิงปฏิบัติ เพื่อระบุปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสหกรณ์บริการ ทั้งนี้ เพื่อจะสามารถถอดบทเรียน ปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการ และชี้แนะแนวทางเชิงนโยบายที่เหมาะสมต่อการพัฒนาสหกรณ์ให้เข้มแข็งยั่งยืนต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทความนี้ ผู้เขียนได้มีการทบทวนวรรณกรรม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการสหกรณ์บริการ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน

1. แนวคิดสหกรณ์และหลักการสหกรณ์สากล

แนวคิดสหกรณ์ (Cooperative Concept) มีพื้นฐานจากความคิดที่ว่า การรวมกลุ่มของบุคคลที่มีความต้องการ หรือปัญหาเหมือนกันสามารถสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับสมาชิกและชุมชนได้มากกว่าการทำงานเดี่ยว เป้าหมายของการจัดตั้งสหกรณ์ไม่เพียงเพื่อแสวงหากำไรสูงสุดเหมือนองค์กรธุรกิจทั่วไป แต่เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของสมาชิกผ่านการให้บริการ วิธีการผลิต หรือ การจัดจำหน่ายสินค้าที่ตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส สหกรณ์เป็นรูปแบบองค์กรที่ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง ความมีส่วนร่วม และการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับฐานราก โดยมีทิศทางสังคมนี้มักเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบที่สำคัญของแนวคิดสหกรณ์ คือ หลักการสหกรณ์สากล (Cooperative Principles) ซึ่งได้รับการบัญญัติโดย International Cooperative Alliance (ICA) หน่วยงานระดับโลกที่รวบรวมและสนับสนุนการพัฒนาการสหกรณ์ทั่วโลก หลักการสหกรณ์สากลเป็นชุดแนวทางที่ช่วยกำหนดการดำเนินงานของสหกรณ์เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม Principles เหล่านี้รวมถึง

- 1.1 การเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง
- 1.2 การควบคุมโดยสมาชิกอย่างเป็นประชาธิปไตย
- 1.3 การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก
- 1.4 ความเป็นอิสระและการพึ่งพาตนเอง
- 1.5 การให้ความรู้ ฝึกอบรม และเผยแพร่ข้อมูล
- 1.6 ความร่วมมือระหว่างสหกรณ์
- 1.7 ความเอื้ออาทรต่อชุมชน (International Cooperative Alliance, 2026)

หลักการเหล่านี้เชื่อมโยงโดยตรงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยสหกรณ์มีบทบาทในการจัดหาสินค้าและบริการที่เอื้อต่อความอยู่ดีมีสุข ลดความเหลื่อมล้ำ และเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้อย่างจริงจังจะสามารถช่วยให้สหกรณ์สร้างคุณค่าให้กับสมาชิกและชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และแม้แต่สิ่งแวดล้อม เพราะหลักการ “Concern for Community” เน้นการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นหัวใจของการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าของประชาชน

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดสหกรณ์และหลักการสหกรณ์สากลจึงเป็นรากฐานสำคัญของการวิเคราะห์การบริหารจัดการสหกรณ์บริการ เพราะมันทำให้เข้าใจว่าความสำเร็จของสหกรณ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกลยุทธ์ทางธุรกิจเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องผสมผสานกับการมีส่วนร่วมของสมาชิก การตัดสินใจเชิงประชาธิปไตย และการสานสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ

2. แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM)

แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ หรือ New Public Management (NPM) เป็นกรอบความคิดที่พยายามปฏิรูปวิธีการบริหารภาครัฐแบบดั้งเดิม ซึ่งมีลักษณะเป็นระบบราชการแบบรวมศูนย์ โดยนำแนวทางการบริหารจัดการจากภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพและคุณภาพการให้บริการสาธารณะ (พรเพ็ญ ขลิบนิล, 2569)

สาระสำคัญของ NPM อยู่ที่การให้ความสำคัญกับผลลัพธ์และผลสัมฤทธิ์ของงาน โดยเน้นการกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (Performance Indicators) แทนการวัดจากการปฏิบัติตามขั้นตอนและกฎระเบียบเพียงอย่างเดียว ทำให้หน่วยงานภาครัฐต้องพยายามเพิ่มประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และคุณภาพของบริการที่ส่งมอบให้แก่ประชาชน นอกจากนี้ ยังเน้นการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้กับระดับที่ใกล้ชิดกับผู้รับบริการมากขึ้น การลดขั้นตอนการจัดการที่ซับซ้อน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการให้ทันสมัย และตอบสนองต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

หัวใจของ NPM คือ การปรับบทบาทของภาครัฐให้ยืดหยุ่น คล่องตัว และมีความรับผิดชอบต่อประชาชน ซึ่งต่างจากระบบราชการแบบเก่าที่มุ่งเน้นอำนาจและกฎระเบียบเป็นหลัก การนำแนวคิดนี้มาใช้ส่งผลให้ภาครัฐต้องกำหนดตัวชี้วัดเป้าหมายเชิงผลลัพธ์ การจัดทำแผนงานเชิงยุทธศาสตร์ ระบบประเมินผล และการสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรเพื่อเพิ่มคุณภาพและความคุ้มค่าของบริการ

ในบริบทของสหกรณ์บริการ แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์ เช่น การวัดผลการดำเนินงานของสหกรณ์ตามตัวชี้วัดที่ชัดเจน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลสมาชิก และการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหกรณ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก แต่การนำ NPM มาใช้ก็ต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของสหกรณ์ ซึ่งเป็นองค์กรที่เน้นความเป็นประชาธิปไตย การมีส่วนร่วม และความเป็นองค์กรเพื่อประโยชน์ของสมาชิก ไม่ใช่เพื่อผลกำไรสูงสุดเพียงอย่างเดียว

ด้วยเหตุนี้ แนวคิด NPM จึงเป็นกรอบการบริหารจัดการที่มีคุณค่าในการเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการดำเนินงานขององค์กรที่ให้บริการประชาชน รวมถึงสหกรณ์บริการ ซึ่งหากนำมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม ก็จะช่วยเสริมสร้างความคล่องตัว ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อสมาชิกและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. แนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance)

แนวคิด ธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นกรอบหลักการบริหารจัดการที่ได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางทั้งในระดับสากลและระดับชาติ โดยมุ่งเน้นการบริหารที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้เสีย และเปิดโอกาสให้มีการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง แนวคิดนี้ถูกนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นของสังคมต่อสถาบันภาครัฐและองค์กรสาธารณะ โดยเฉพาะภายใต้บริบทที่ซับซ้อนและมีความคาดหวังสูงจากประชาชนต่อการให้บริการที่ทันสมัยและมีคุณภาพ

ธรรมาภิบาลมีองค์ประกอบพื้นฐานหลายประการ เช่น ความโปร่งใส (Transparency) ความรับผิดชอบ (Accountability) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) หลักนิติธรรม (Rule of Law) และหลักความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ช่วยสนับสนุนการตัดสินใจที่ยุติธรรมและสอดคล้องกับผลประโยชน์ของประชาชนโดยรวม (ชล บุนนาค, 2563)

ธรรมาภิบาลไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะภาครัฐเท่านั้น แต่เป็นแนวคิดที่สามารถนำไปใช้ในหลายบริบทของการจัดการองค์กรไม่ว่าจะเป็นสหกรณ์ องค์กรเอกชน หรือภาคประชาสังคม เพื่อสร้างระบบการบริหารที่มีคุณภาพและยั่งยืน หลักธรรมาภิบาลในสหกรณ์ หมายถึง การจัดให้มีระบบกำกับดูแลที่ชัดเจน การตัดสินใจที่โปร่งใส การจัดการความขัดแย้งระหว่างสมาชิก และการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการให้สมาชิกสามารถตรวจสอบได้

เมื่อธรรมาภิบาลนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) จะทำให้การบริหารสหกรณ์มีทั้งประสิทธิภาพ (Efficiency) และความรับผิดชอบต่อสมาชิกพร้อมกัน ซึ่งสามารถเอื้อต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

4. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นกรอบความคิดที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก โดยมุ่งเน้นการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล เพื่อให้การตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันไม่ส่งผลกระทบต่อความสามารถของคนรุ่นอนาคตในการตอบสนองความต้องการของตนเอง คำจำกัดความนี้เป็นที่รับรองโดยรายงาน Brundtland Report และถูกนำมาใช้เป็นแนวทางหลักในปฏิญญา SDGs (Sustainable Development Goals) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งกำหนดให้มี 17 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ต้องบรรลุภายในปี ค.ศ. 2030 โดยมีเป้าหมายย่อยและตัวชี้วัดเพื่อใช้ติดตามความก้าวหน้าในแต่ละมิติ (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2569)

การพัฒนาที่ยั่งยืนมีความหมายลึกซึ้งกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว เป็นการสร้างความเจริญเติบโตที่คำนึงถึงความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกคน โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง นั่นหมายถึง ต้องผสมผสานมิติทางสังคม เช่น การเข้าถึงการศึกษา สุขภาพ และโอกาสทางเศรษฐกิจ เพื่อให้สังคมมีความเท่าเทียมและยั่งยืน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วย (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2569)

ในมิติทางเศรษฐกิจ การพัฒนาที่ยั่งยืนมุ่งส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีความคงทนและไม่สร้างภาระต่อระบบธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น การพัฒนาธุรกิจที่คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากร การส่งเสริมการผลิตแบบยั่งยืน และการสร้างงานที่มีคุณภาพ โดยไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ในมิติทางสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การเสริมสร้างสวัสดิการสังคม การลดความเหลื่อมล้ำ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง

สำหรับการบริหารจัดการสหกรณ์บริการ แนวคิดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะสหกรณ์เป็นกลไกที่ดำเนินงานอยู่ในระดับฐานราก ซึ่งเชื่อมโยงกับชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกและชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสหกรณ์เพื่อการเข้าถึงบริการพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการออมเพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเงินของครัวเรือน และการจัดกิจกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน สิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ให้ความสำคัญกับทั้ง 3 เสาหลัก ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างพร้อมกัน

ด้วยเหตุนี้ การบริหารจัดการสหกรณ์บริการที่คำนึงถึงแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จะช่วยให้สหกรณ์ไม่มุ่งเป้าหมายผลกำไรระยะสั้นเพียงอย่างเดียว แต่ยังสร้างคุณค่าระยะยาวให้กับสมาชิกและชุมชน การดำเนินการเช่นนี้ทำให้สหกรณ์สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกในปัจจุบันพร้อมกับคำนึงถึงการดูแลสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง

บทบาทศักยภาพของสหกรณ์บริการต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน

สหกรณ์บริการมีบทบาทอย่างมีนัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในมิติด้านต่าง ๆ ดังนี้ (อภิญา เชื้อช่างเขียน และลลิตา จันทรวงศ์ไพศาล หงษ์ตระกูล, 2567)

1. บทบาทด้านสังคม (Society)

สภาพสังคมในปัจจุบัน วิธีการดำรงชีวิตของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเมืองมากขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่เป็นครอบครัวเดี่ยว มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ซึ่งก่อให้เกิดผลให้การแข่งขันทั้งด้านการศึกษา การดำรงชีพ และการดำเนินธุรกิจทวีความรุนแรงขึ้น ขณะเดียวกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ระหว่างกันลดน้อยลง ซึ่งปัจจัยดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ที่เป็นองค์การของการรวมกลุ่มของคน ด้วยเหตุนี้ สหกรณ์ควรให้มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน มีการสกัดองค์ความรู้และพัฒนาเป็นนวัตกรรมใหม่ ดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมควบคู่กับการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกสหกรณ์ ชุมชน และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่สหกรณ์ตั้งอยู่ เช่น สหกรณ์บริการ มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาความเดือนร้อนด้านอาชีพ เช่น แท็กซี่ หักค่าธรรมเนียม และส่งเสริมสวัสดิการสมาชิกและครอบครัว ในขณะที่ สหกรณ์การเกษตร มีบทบาทช่วยเหลือสมาชิกด้านการผลิต การตลาด ปัจจัยการผลิต และส่งเสริมคุณภาพชีวิตสมาชิกทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

2. บทบาทด้านเศรษฐกิจ (Economy)

สหกรณ์และสมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่ของประเทศไทยอยู่ในภาคสหกรณ์การเกษตร การเปิดเขตการค้าเสรี รวมถึงการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งก่อให้เกิดผลให้เกิดการแข่งขันด้านคุณภาพ ของผลผลิตและการตลาดที่สูงขึ้น ทำให้สหกรณ์ต้องเผชิญกับความท้าทายจากคู่แข่งที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจกระทบต่อการดำเนินงานในการตอบสนองความต้องการของสมาชิก สหกรณ์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน เพื่อให้สามารถยืนหยัดอยู่ได้ภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีการแข่งขันสูง โดยเฉพาะในยุคการค้าเสรี ซึ่งความสามารถในการแข่งขันถือเป็นปัจจัยสำคัญไม่เพียงเฉพาะในระดับสหกรณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญในระดับประเทศอีกด้วย อีกทั้ง ผลผลิตทางการเกษตรของสหกรณ์จำนวนมากสามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หากได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณในการวิจัยและพัฒนา สหกรณ์ควรให้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายธุรกิจที่หลากหลาย รวมถึงการลดต้นทุนด้านโลจิสติกส์ โดยการแยก ย้าย และกระจายสินค้าอย่างเป็นระบบ ด้วยการนำหลักการบริหารจัดการมาใช้ในกระบวนการกระจายสินค้า เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเคลื่อนย้ายสินค้าจากแหล่งผลิตไปสู่ผู้บริโภคในปริมาณที่เหมาะสม จำนวนที่ถูกต้อง และในเวลาที่ตรงกับความต้องการ เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง ที่มีบทบาทสำคัญในการให้กู้ยืมเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ จัดหาปุ๋ย - อุปกรณ์ให้ความรู้เทคโนโลยีการผลิต ในขณะที่ สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน ช่วยส่งเสริมการออมเงินในชุมชนหรือองค์กร และเป็นแหล่งเงินกู้ที่ยุติธรรม ลดปัญหานี้ในระบบ เป็น

3. บทบาทด้านการเมือง (Politics)

นโยบายและโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลในการสนับสนุนงบประมาณผ่านกองทุนต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และธุรกิจขนาดย่อม มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมรายได้ของสมาชิกสหกรณ์ อีกทั้ง รัฐบาลยังให้การสนับสนุนสหกรณ์ในฐานะเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาการตลาดสินค้าเกษตร และช่วยส่งเสริมให้สินค้าของสหกรณ์เป็นที่รู้จักมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ สหกรณ์ควรให้มีการปรับตัวโดยวางแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับพลวัตทางการเมืองภายในประเทศ และมีการเชื่อมโยงนโยบายระดับประเทศไปสู่การปฏิบัติงานของสหกรณ์บนพื้นฐานของความเข้าใจในระบบสหกรณ์อย่างถูกต้อง ซึ่งสหกรณ์ทุกรูปแบบยึดความเป็นกลางทางการเมือง ควบคุมการบริหารโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย เน้นการมีส่วนร่วมทางสังคมและชุมชน ซึ่งถือว่าการพัฒนาด้านการเมืองระดับฐานราก เช่น สหกรณ์วัดจันทร์จำกัด มุ่งพัฒนาสังคม จัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ และช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน

4. บทบาทด้านเทคโนโลยี (Technology)

สหกรณ์ส่วนใหญ่ในประเทศยังขาดการลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านระบบอิเล็กทรอนิกส์ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ สหกรณ์ควรให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการธุรกิจ เช่น ระบบร้านค้าออนไลน์ ระบบการชำระเงินออนไลน์ ระบบการประชุมอิเล็กทรอนิกส์ และระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เป็นต้น ควบคู่กับการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรในสหกรณ์ เพื่อให้สามารถปรับตัวและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจพังงาจำกัด จังหวัดพังงา ถือเป็นสหกรณ์ฯ ตัวอย่างที่ดีในด้านการพัฒนาระบบสื่อสารข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ เพื่อยกระดับการบริการสมาชิก โดยได้พัฒนาแอปพลิเคชัน Coop Net work เพื่อให้สมาชิกสามารถตรวจสอบข้อมูลได้ทุกที่ทุกเวลา เพิ่มความสะดวกและโปร่งใสในการใช้งาน

ปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการสหกรณ์บริการในประเทศไทย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปได้ว่า การบริหารจัดการสหกรณ์บริการในประเทศไทยประสบกับปัญหาและอุปสรรคหลายประการ สามารถสรุป ได้ดังนี้ (จิราธิวัฒน์ ศุภรัตน์เสรี, 2560)

1. ปัญหาด้านธรรมาภิบาลและการจัดการ ปัญหาด้านธรรมาภิบาลและการจัดการถือเป็นอุปสรรคสำคัญของการดำเนินงานสหกรณ์บริการ ซึ่งสามารถอธิบายเป็นประเด็นย่อย ได้ดังนี้

1.1 คณะกรรมการขาดศักยภาพ ปัญหาสำคัญประการหนึ่ง คือ การได้มาซึ่งคณะกรรมการที่ไม่มีคุณสมบัติเหมาะสม โดยกระบวนการเลือกตั้งมักไม่ได้อิงจากความรู้ ความสามารถ หรือประสบการณ์ด้านการบริหาร แต่ได้รับอิทธิพลจากระบบอุปถัมภ์หรือการเมืองภายในองค์กร ซึ่งก่อให้เกิดผลให้คณะกรรมการขาดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ ขาดความเข้าใจในหลักการบริหารธุรกิจสมัยใหม่ และไม่สามารถกำหนดนโยบายการดำเนินงานที่ชัดเจนได้

1.2 ฝ่ายจัดการขาดความเป็นมืออาชีพ สหกรณ์บริการจำนวนมากมีขนาดเล็กและมีข้อจำกัดด้านเงินทุน ทำให้ไม่สามารถจ้างผู้จัดการและบุคลากรที่มีความเป็นมืออาชีพ ซึ่งก่อให้เกิดผลให้การดำเนินงานขาดประสิทธิภาพ การบริหารจัดการด้านการเงินและบัญชีมีข้อบกพร่อง และไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจได้อย่างทันท่วงที

1.3 ระบบการควบคุมภายในอ่อนแอ การขาดระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพระหว่างคณะกรรมการ ฝ่ายจัดการ และผู้ตรวจสอบกิจการ เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารงานที่ผิดพลาดหรือการทุจริต ซึ่งส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความเชื่อมั่นของสมาชิก

2. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจการสหกรณ์ยังอยู่ในระดับต่ำ โดยสามารถอธิบายเป็นประเด็นย่อย ได้ดังนี้

2.1 สมาชิกขาดจิตวิญญาณสหกรณ์ สมาชิกจำนวนมากมีทัศนคติที่มองสหกรณ์เป็นเพียง “ผู้ให้บริการ” ที่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น การกู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำ มากกว่าการมองว่าสหกรณ์เป็น “องค์กรที่ตนเองเป็นเจ้าของ” ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนดังกล่าวซึ่งก่อให้เกิดผลให้สมาชิกขาดความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมประชุม การติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน และการอุดหนุนธุรกิจของสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ

2.2 ช่องว่างด้านการสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของสหกรณ์มักไม่ครอบคลุมและไม่ทั่วถึง ทำให้สมาชิกขาดข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงาน ปัญหา และกิจกรรมของสหกรณ์ ซึ่งก่อให้เกิดผลให้ไม่สามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ปัญหาด้านภาพลักษณ์และความเชื่อมั่น ข่าวสารเกี่ยวกับการทุจริตหรือการบริหารงานที่ผิดพลาดของสหกรณ์บางแห่งได้สร้างภาพลักษณ์เชิงลบต่อขบวนการสหกรณ์โดยรวม ทำให้สาธารณชนรับรู้ว่าสหกรณ์เป็นองค์กรที่ขาดความโปร่งใสและมีความขัดแย้งภายใน สถานการณ์ดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการดึงดูดบุคลากรรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพเข้ามาร่วมงาน รวมถึงทำให้ภาคเอกชนลังเลในการสร้างความร่วมมือทางธุรกิจ

4. ปัญหาสภาพแวดล้อมทางการแข่งขัน สหกรณ์บริการต้องเผชิญกับการแข่งขันจากภาคเอกชนที่มีความคล่องตัวในการดำเนินงานและมีเงินทุนที่มากกว่า ภาคเอกชนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้อย่างรวดเร็วและมีกลยุทธ์ทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพสูงกว่า ในขณะที่สหกรณ์มักมีขั้นตอนการตัดสินใจที่ใช้เวลานานและมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร ซึ่งก่อให้เกิดผลให้เสียเปรียบในการแข่งขัน

5. ปัญหาการกำหนดนโยบายภาครัฐที่ขาดความต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่กำกับดูแลสหกรณ์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งก่อให้เกิดผลให้นโยบายการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ขาดความต่อเนื่อง รวมถึงขาดการประสานงานที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติ

6. ปัญหาด้านกฎหมายสหกรณ์ที่ล้าสมัยและขาดความยืดหยุ่น พระราชบัญญัติสหกรณ์ฉบับปัจจุบันถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการใช้กฎหมายฉบับเดียวกับสหกรณ์ทุกประเภท ทั้งที่สหกรณ์มีลักษณะและความต้องการที่แตกต่างกัน โครงสร้างทางกฎหมายที่กำหนดอาจไม่สอดคล้องกับธรรมชาติการดำเนินงานของสหกรณ์บริการบางประเภท ซึ่งก่อให้เกิดผลให้การดำเนินงานขาดความคล่องตัว อีกทั้ง การบังคับใช้กฎหมายยังขาดประสิทธิภาพในการป้องกันและลงโทษการกระทำผิดอย่างจริงจัง

7. ปัญหาการสนับสนุนจากภาครัฐที่ไม่เพียงพอ จำนวนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ของรัฐมีไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับจำนวนสหกรณ์ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก่อให้เกิดผลให้การให้คำแนะนำ การกำกับดูแล และการตรวจสอบไม่ครอบคลุมทุกองค์กร อีกทั้งการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ยังมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้เกิดการทำงานที่ซ้ำซ้อนและขาดประสิทธิภาพ

8. ปัญหาการเข้าถึงทุนและเทคโนโลยี สหกรณ์บริการ โดยเฉพาะสหกรณ์ขนาดเล็ก มักประสบปัญหาในการเข้าถึงแหล่งทุนสำหรับการขยายกิจการหรือการลงทุนด้านเทคโนโลยี การขาดแคลนเงินทุนซึ่งก่อให้เกิดผลให้สหกรณ์ไม่สามารถพัฒนานวัตกรรมการให้บริการหรือยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงานได้ ซึ่งกระทบต่อขีดความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว

โดยสรุป ปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการสหกรณ์บริการมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกองค์กร ซึ่งล้วนเป็นความท้าทายต่อการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์บริการ หากไม่สามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวได้อย่างเป็นระบบ ย่อมส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์ และท้ายที่สุดจะกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม

แนวทางการส่งเสริมการบริหารจัดการสหกรณ์บริการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน

จากการวิเคราะห์ผู้เขียนขอเสนอแนวทางในการส่งเสริมการบริหารจัดการสหกรณ์บริการ ดังนี้ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2568); (ธานี ก่อบุญ, 2566)

1. การปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ พัฒนาให้สามารถ มีการบริหารจัดการที่รวดเร็วและตอบสนองต่อเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งการเพิ่มบุคลากรในองค์กรให้มากขึ้น ตลอดจนปรับโครงสร้างการปฏิบัติงานให้ครอบคลุมและใกล้ชิดสหกรณ์ โดยให้มีการบูรณาการระดับพื้นที่ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้สหกรณ์บริการมีศักยภาพในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนหรือสมาชิกของสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์การประชาสัมพันธ์ภูมิภาคที่ส่งเสริมการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในงานประชาสัมพันธ์และการให้บริการ รวมถึงสหกรณ์ออมทรัพย์ต่าง ๆ ที่เน้นการบริหารเชิงรุก การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ และการปรับปรุงระบบบริการเงินกู้

2. การพัฒนาระบบการบริหารจัดการองค์กร เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้แก่สหกรณ์บริการ ให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ที่รับผิดชอบแนะนำให้ผู้บริหารของสหกรณ์ปรับกระบวนการทํานี้ให้มีวิสัยทัศน์และแนวคิดที่ทันสมัย ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกับกระบวนการสหกรณ์ เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างขีดความสามารถของสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนสมัยใหม่ และสร้างกระบวนการในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือ Good Practice ระหว่างสหกรณ์ และธุรกิจเอกชนที่ประสบผลสำเร็จ พัฒนาหลักสูตรการบริหารจัดการให้มีวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับสหกรณ์แต่ละรูปแบบ แต่ละพื้นที่สร้างวิธีการและระบบการบ่มเพาะธุรกิจในแต่ละด้านของสหกรณ์ให้มีการพัฒนาและเติบโตอย่างมีทิศทางทำให้สมาชิกสหกรณ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพบริการและผลิตภัณฑ์ รวมถึงสหกรณ์ควรปลูกฝังแนวความคิดที่ถูกต้องของสหกรณ์แก่สมาชิกทั้งในรูปแบบของการศึกษาอบรม ประชุมชี้แจงอย่างต่อเนื่อง และครอบคลุม รวมทั้งเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้รับความรู้และเข้ารับการอบรม โดยเมื่อสมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์มากขึ้นจะเกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจแห่งชาติ จำกัด มีการพัฒนาระบบและดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างผลิตภัณฑ์ทางการเงิน เช่น การลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สามัญและการเพิ่มวงเงินกู้ เพื่อให้บริการสมาชิกได้ดีขึ้นและแข่งขันได้ และสหกรณ์ออมทรัพย์พนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย จำกัด ที่เน้นการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรและการบริหารเชิงรุก (Proactive Management) ท่ามกลางภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

3. การพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่าย การสร้างเครือข่ายสหกรณ์ ให้เกิดการเชื่อมโยงการดำเนินธุรกิจ และพัฒนาระหว่างสหกรณ์บริการด้วยกันในรูปแบบภาคี เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างอำนาจต่อรองทางการตลาดและช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งด้านการบริการและเงินทุน ทำให้เครือข่ายสหกรณ์เกิดการสร้างพันธมิตรทางธุรกิจ (Business Alliance) มากขึ้น สร้างเครือข่ายศูนย์ข้อมูลสนับสนุนการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ กิจการที่ดียอมทำให้สหกรณ์ได้รับความน่าเชื่อถือ เป็นการสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหกรณ์ รวมถึงสมาชิกและประชาชนได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี เช่น ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด (ชสท.) เป็นเครือข่ายระดับประเทศที่รวบรวมสหกรณ์การเกษตรทั่วประเทศเพื่อทำธุรกิจจัดหาวัสดุอุปกรณ์ และจำหน่ายผลผลิต

4. การพัฒนาบุคลากรของสหกรณ์ ปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของสหกรณ์ คือ การดำเนินงานของฝ่ายบริหารจัดการ ด้วยเหตุนี้ จะต้องส่งเสริมให้สหกรณ์มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ฝ่ายบริหารจัดการให้มีความเป็นมืออาชีพและมีทักษะในการบริหารจัดการ โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบ สร้างขวัญ และกำลังใจในการทำงาน จัดจ้างบุคลากรให้มีสัดส่วนที่เหมาะสมต่อจำนวนสมาชิก มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ ความชำนาญ เฉพาะด้านเพื่อส่งเสริมการให้บริการของสหกรณ์บริการ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์จังหวัดสกลนคร มีรูปแบบการพัฒนา บุคลากร 4 รูปแบบ ได้แก่ การพัฒนาความรู้พื้นฐานและกระบวนการดำเนินงาน การพัฒนาเพิ่มพูนประสิทธิภาพ การพัฒนาความเป็นผู้นำ และการพัฒนาด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การสื่อสารและการทำงานเป็นทีม ความคิด สร้างสรรค์และนวัตกรรม

สรุป

สหกรณ์บริการ เป็นรูปแบบหนึ่งของสหกรณ์ในประเทศไทย ที่มีเป้าหมายหลัก คือ การแก้ปัญหาและช่วยเหลือซึ่งกันผ่านการทำธุรกิจบริการ เช่น สหกรณ์แท็กซี่ สหกรณ์เคหสถาน หรือสหกรณ์บริการด้านสาธารณสุข ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก เพราะสหกรณ์มีบทบาททั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และ เทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมการพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน แต่ในขณะเดียวกันการบริหารจัดการ สหกรณ์บริการ มีปัญหาและอุปสรรค ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุ และการจัดการ โดยสหกรณ์บริการ จำเป็นจะต้องกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สหกรณ์บริการได้รับการยอมรับจากสมาชิก เช่น การพัฒนากระบวนการให้บริการ การพัฒนาบุคลากรของสหกรณ์ การพัฒนาแสวงหา และเชื่อมประสานภาคีเครือข่าย และ การพัฒนาบริหารจัดการองค์กร ซึ่งจะสอดคล้องกับแผนพัฒนาสหกรณ์ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) ที่ได้กำหนดวิสัยทัศน์ว่า สหกรณ์เข้มแข็งและเป็นองค์กรสมรรถนะสูงด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการบริหาร จัดการสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพสูง มีเสถียรภาพ และธรรมาภิบาลเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูง (High Performance Organization: HPO) และมีความยั่งยืน ยกระดับขีดความสามารถเชิงธุรกิจสหกรณ์ด้วยเทคโนโลยี และนวัตกรรม ให้สามารถบริการสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสมาชิกสหกรณ์และ ชุมชนให้มีความมั่นคงสามารถพึ่งพาตนเองได้ตลอดจนมีรายได้เพิ่มขึ้นค่าใช้จ่ายลดลง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2568). เชิดชู 7 สหกรณ์ “สหกรณ์ดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี 2568”. เรียกใช้เมื่อ 4 มีนาคม 2569 จาก <https://www.moac.go.th/news-preview-471291791620>
- คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570). กรุงเทพมหานคร: กลุ่มนโยบายและยุทธศาสตร์ กองแผนงาน กรมส่งเสริมสหกรณ์.
- จิราธิวัฒน์ ศุภรัตน์เสรี. (2560). ความพร้อมในการจัดตั้งสหกรณ์บริการประชาชน ของเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, 9(2), 431-467.
- ชล บุนนาค. (2563). Effective governance: แนวคิดเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://www.sdgmovement.com/2019/09/30/effective-governance/amp/?utm_source=chatgpt.com
- ธานี ก่อบุญ. (2566). รูปแบบการพัฒนาบุคลากรของสหกรณ์ออมทรัพย์. วารสารมหาจุฬานาครทรรค์, 10(12), 281-292.
- พรเพ็ญ ขลิบนิล. (2569). การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ New Public Management (NEW PM). เรียกใช้เมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://clinictech.ops.go.th/online/cmo/site_blog_show.asp?id=444&utm_source=chatgpt.com
- มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2569). SDGs คืออะไร. เรียกใช้เมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://sdg.msu.ac.th/asdg-th.php?c=isdgth&utm_source=chatgpt.com
- ศิริลักษณ์ นามวงศ์ และประเสริฐ จรรยาสุภาพ. (2560). บทบาทของสหกรณ์ไทย ในยุคเศรษฐกิจใหม่. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 10(2), 143-183.
- ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. (2569). ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ SDGs. เรียกใช้เมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://www.sdgmovement.com/intro-to-sdgs/?utm_source=chatgpt.com
- สำนักงานสหกรณ์จังหวัดสระบุรี. (2569). ประเภทของสหกรณ์. เรียกใช้เมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://saraburi.web.cpd.go.th/cooperative-knowledge/cooperative-type.html?utm_source=chatgpt.com
- สำนักนายทะเบียนและกฎหมาย. (2569). ประเภทสหกรณ์. เรียกใช้เมื่อ 4 มีนาคม 2569 จาก <https://rlo.office.cpd.go.th/cooperative-knowledge/cooperative-type.html>
- สุภจิตรา ปิยะจันทร์. (2568). หลักธรรมาภิบาลสหกรณ์. เรียกใช้เมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://www.clt.or.th/news.php?nid=2334&utm_source=chatgpt.com
- อภิญญา เชื้อช่างเขียน และลลิตา จันทรวงศ์ไพศาล หุ่ยตระกูล. (2567). ระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ภูมิศึกษา สหกรณ์การเกษตรบางปาลม้า จำกัด. วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา, 6(1), 435-446.
- California Center for Cooperative Development. (2026). What is a Co-op?. Retrieved February 14, 2026, from https://cccd.coop/co-op-info/what-co-op?utm_source=chatgpt.com

- Clusa, N. (2024). How Cooperatives Serve Local Communities. Retrieved February 14, 2026, from https://ncbaclusa.coop/blog/how-cooperatives-serve-local-communities/?utm_source=chatgpt.com
- International Cooperative Alliance. (2026). Cooperative identity, values & principles. Retrieved February 14, 2026, from https://ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity?utm_source=chatgpt.com

การพัฒนาต้นแบบแชทบอทเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย*

DEVELOPMENT OF A CHATBOT PROTOTYPE FOR ASSESSING NURSING STUDENTS' HISTORY-TAKING COMPETENCY IN OBJECTIVE STRUCTURED CLINICAL EXAMINATIONS

จันทิมา ช่วยชุม*, สัจจวรรณ จัตุระโทก, นลินี ณ นคร, สุชาติ แสนพิช

Chanthima Chuaichum*, Sungworn Ngudgratoke, Nalinee Na Nakorn, Suchart Saenpich

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี ประเทศไทย

School of Educational Studies, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand

*Corresponding author E-mail: jan-chuaichum22@hotmail.com

*Tel: 086-541-2011

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาต้นแบบแชทบอทเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย และ 2) ตรวจสอบคุณภาพต้นแบบแชทบอทที่นำไปใช้ในการประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย ซึ่งมีการดำเนินการ 2 ระยะด้วยกัน ได้แก่ ระยะที่ 1 การพัฒนาต้นแบบแชทบอทบนแพลตฟอร์มแอปพลิเคชันไลน์ ระยะที่ 2 ตรวจสอบคุณภาพต้นแบบแชทบอทโดยการทดลองใช้ต้นแบบแชทบอทในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย กับนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ต้นแบบแชทบอท แบบประเมินคุณภาพต้นแบบแชทบอท และแบบประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งเครื่องมือทั้งหมดได้ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ และวิเคราะห์ความเที่ยงด้วย การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค ได้เท่ากับ 0.91 และ 0.75 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาต้นแบบแชทบอทเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย มีโครงสร้างและเนื้อหาในการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล ประกอบด้วย 3 เจตจำนง คือ การเริ่มต้นบทสนทนา การซักประวัติ และการจบบทสนทนา ซึ่งมีจำนวน 18 หัวข้อหลัก 2) ต้นแบบแชทบอท มีคุณภาพเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดี ($M = 4.42$, $S.D. = 0.67$) และ 3) นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่ร้อยละ 86.67 มีคะแนนจากการประเมินสมรรถนะอยู่ในช่วง 31.85 - 41.64 คะแนน ($M = 36.48$, $S.D. = 1.58$)

คำสำคัญ: ต้นแบบแชทบอท, ประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติ, นักศึกษาพยาบาล, การทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย

Abstract

This study employed a research and development design with the objectives of: 1) Developing a chatbot prototype for assessing nursing students' history-taking competency in the Objective Structured Clinical Examination (OSCE), and 2) Examining the quality of the chatbot prototype used for this assessment. The study was conducted in two phases. Phase 1 involved the development of the chatbot prototype on the LINE application platform. Phase 2 focused on evaluating the quality of the chatbot prototype through a pilot implementation in an OSCE with 30 second-year nursing students. The research instruments consisted of the chatbot prototype, a chatbot quality evaluation form, and a history-taking competency assessment tool for nursing students. All instruments were validated for content validity by experts, and their reliability was examined using Cronbach's alpha coefficients, which were 0.91 and 0.75, respectively. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation. The results revealed that: 1) The chatbot prototype for assessing nursing students' history-taking competency in OSCEs was developed with a structured framework and content comprising three intents: start conversation, history taking, and end conversation, covering a total of 18 domains; 2) The overall quality of the chatbot prototype was rated at a good level ($M = 4.42$, $S.D. = 0.67$); and 3) The majority of nursing students (86.67%) achieved competency assessment scores ranging from 31.85 to 41.64 ($M = 36.48$, $S.D. = 1.58$)

Keywords: Chatbot Prototype, History-Taking Competency Assessment, Nursing Students, Objective Structured Clinical Examination

บทนำ

การทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย (The Objective Structured Clinical Examinations: OSCE) เป็นวิธีการวัดสมรรถนะหรือความสามารถในการปฏิบัติทักษะทางคลินิกในการสอบภาคปฏิบัติ ที่มีการกำหนดองค์ประกอบ หลักเกณฑ์ และแนวทางการปฏิบัติทักษะทางคลินิกไว้อย่างชัดเจน โดยมีผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้สังเกตการณ์ และตรวจสอบการปฏิบัติทักษะทางคลินิกของผู้เข้าสอบ ซึ่งถือเป็นวิธีการวัดที่มีมาตรฐานครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และการตัดสินใจในการดูแลผู้รับบริการภายใต้สถานการณ์และเวลาที่กำหนด ซึ่งการจัดการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัยแต่ละครั้ง จะประกอบด้วย สถานีสอบหลายสถานีสอบ โดยแต่ละสถานีสอบก็จะมีสถานการณ์เป็นเงื่อนไขให้ผู้เข้าสอบแสดงสมรรถนะ ทักษะการสื่อสาร การตัดสินใจ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ผ่านหุ่นจำลองหรือผู้ป่วยจำลองที่ผ่านการฝึกอบรมมาแสดงเป็นผู้ป่วย (ชญาภรณ์ เอกธรรมสุทธิ และคณะ, 2560); (Jelly, P. & Sharma, R., 2017); (Smrekar, M. et al., 2017) ซึ่งการใช้ผู้ป่วยจำลองที่ผ่านการฝึกอบรมมาแสดงเป็นผู้ป่วย (standardized patients) อาจทำให้ผู้ป่วยจำลองเกิดความเหนื่อยล้าหากต้องแสดงบทบาทนั้นซ้ำ ๆ เป็นเวลานาน (Hungerbuehler, I. et al., 2021) เกิดความลำเอียงกับผู้สอบบางคนจากสัมพันธภาพส่วนบุคคล

ระหว่างผู้ป่วยจำลองกับผู้เข้าสอบ รวมถึงการแสดงบทบาทบางครั้งที่ไม่สมจริง และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างคนมารับหน้าที่แสดงบทบาทเป็นผู้ป่วยจำลองร่วมด้วย (Oh, P. J. et al., 2015); (Senay, S. et al., 2016); (Shorey, S. et al., 2019) โดยเฉพาะสถานีสอบทักษะการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล

การซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล ถือเป็นหนึ่งในสมรรถนะหลักทางวิชาชีพพยาบาลด้านการสื่อสารและสัมพันธภาพ ซึ่งเป็นสมรรถนะที่ 6 ตามประกาศของ สภาการพยาบาล พ.ศ. 2561 เรื่องสมรรถนะหลักของผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางการพยาบาลและการผดุงครรภ์ สมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล เป็นความสามารถในการสื่อสารโต้ตอบกันระหว่างนักศึกษาพยาบาลกับผู้รับบริการเกี่ยวกับการประเมินภาวะสุขภาพของผู้รับบริการ ที่ประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคล อาการสำคัญ ประวัติการเจ็บป่วยในปัจจุบัน ประวัติการเจ็บป่วยในอดีต ประวัติสุขภาพของครอบครัว และแบบแผนสุขภาพของกอร์ดอน (Du, J. et al., 2022); (Liu, T. et al., 2018); (Zhao, J. et al., 2022) หากนักศึกษาพยาบาลสามารถซักประวัติได้ครอบคลุม ตรงประเด็น ชัดเจน และมีประสิทธิภาพ จะทำให้นักศึกษาพยาบาลสามารถประเมินปัญหาสุขภาพและให้การช่วยเหลือผู้รับบริการได้อย่างทันทั่วถึงที่ เกิดความปลอดภัยแก่ผู้รับบริการ ทั้งยังเป็นการยกระดับคุณภาพทางการรักษา ผู้รับบริการให้มีส่วนร่วมในการรักษาพยาบาล และมีความพึงพอใจต่อการรักษาพยาบาลร่วมด้วย (ดารารัตน์ ชูวงศ์อินทร์ และคณะ, 2563); (Shorey, S. et al., 2019) สำหรับการซักประวัติผู้รับบริการใช้วิธีการสอนที่หลากหลายทั้งการใช้ผู้ป่วยจำลอง (standardized patients) และการฝึกปฏิบัติกับผู้รับบริการจริงบนหอผู้ป่วย (Liu, T. et al., 2018) ซึ่งการฝึกปฏิบัติกับผู้รับบริการจริงบนหอผู้ป่วยถือเป็นวิธีที่ดีที่สุด แต่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับเรื่องสิทธิผู้ป่วยและบริบทของสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องจึงอาจกระทำได้อย่างยากและไม่สามารถฝึกปฏิบัติได้กับนักศึกษาทุกคน (Oh, P. J. et al., 2015); (Shorey, S. et al., 2019) ด้วยข้อจำกัดและสาเหตุข้างต้น ล้วนเป็นเหตุผลให้การวัดผลมีความคลาดเคลื่อนเกิดขึ้นทั้งในส่วนของความเที่ยง (Reliability) และความยุติธรรม (Fairness) อันเป็นผลมาจากเครื่องมือวัดประจำสถานีสอบนี้

ปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลถูกพัฒนาขึ้นเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินการต่าง ๆ โดย แขนงบอทเป็นหนึ่งในเทคโนโลยีที่มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนช่องทางการสื่อสารในวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งแขนงบอทเป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่พัฒนาขึ้นมาให้มีบทบาทในการสื่อสารข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต และสมาร์ทโฟน ด้วยโปรแกรมที่ทันสมัยช่วยในการสื่อสารที่ทำให้ผู้รับและส่งสารสามารถเห็นภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียง มีความเสมือนจริง (Virtual Reality) และเป็นปัจจุบัน (Realtime Report) (อัจฉรา ฌรังษี และคณะ, 2565) ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของการใช้งาน อาทิ แขนงบอทถูกนำมาวิจัยเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ (ทิพย์รัตน์ สำราญ และนพดล ผู้มีจรรยา, 2564); (ทิพย์วรรณ พุเพื่อง และคณะ, 2564); (พิชญะ พรหมลา และสรเดช ครุฑจ้อน, 2563) ส่วนการนำแขนงบอทมาใช้ในการวิจัยเพื่อวัดสมรรถนะของบุคคลนั้นเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษา โดยเฉพาะประเด็นของการพัฒนาต้นแบบแขนงบอทให้เป็นเครื่องมือในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัยโดยทำหน้าที่แทนผู้ป่วยจำลองในการประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งถ้าแขนงบอทนั้นมีความถูกต้องแม่นยำในการให้ข้อมูลตอบกลับ จะช่วยในการลดข้อจำกัดจากการใช้ผู้ป่วยจำลอง

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและพัฒนาต้นแบบเชทบอทเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย รวมถึงตรวจสอบคุณภาพต้นแบบเชทบอทที่นำไปใช้ในการประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย อันจะเป็นการเพิ่มความเที่ยง (Reliability) และความยุติธรรม (Fairness) ด้วยการลดข้อจำกัดจากการใช้ผู้ป่วยจำลองนั่นเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาต้นแบบเชทบอทเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย
2. เพื่อตรวจสอบคุณภาพต้นแบบเชทบอทที่นำไปใช้ในการประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ที่มีการดำเนินการ 2 ระยะด้วยกัน คือ ระยะที่ 1 พัฒนาต้นแบบเชทบอทเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย โดยการออกแบบโครงสร้างและเนื้อหาของโจทย์สถานการณ์ผู้ป่วยจำลองในการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล อิงตามแนวคิดของ Liu, T. et al. โดยมีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ โปรแกรมเมอร์ วิศวกรคอมพิวเตอร์ จำนวน 2 คน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานไม่น้อยกว่า 3 ปี ทำหน้าที่เป็นผู้นำข้อมูลเข้าสู่ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์บนแพลตฟอร์มแอปพลิเคชันไลน์ ได้มาโดยสมัครใจ และอาจารย์พยาบาลผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต (ผู้เชี่ยวชาญ) จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการสอนในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลไม่น้อยกว่า 3 ปี และมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปในสาขาการพยาบาล ได้มาโดยสมัครใจ ระยะที่ 2 ตรวจสอบคุณภาพต้นแบบเชทบอทที่นำไปใช้ในการประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย (Liu, T. et al., 2018) อิงตามแนวคิดของ Borsci, S. et al. โดยการทดลองใช้ต้นแบบเชทบอทในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัยร่วมกับการประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล ด้วยแบบประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติจากอาจารย์ผู้สอนภาคปฏิบัติ (Borsci, S. et al., 2021) ที่อิงตามแนวคิดของ Yuan, H. B. ผนวกกับแนวคิด ของ Sennekamp, M. et al. โดยมีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนภาคปฏิบัติ หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการสอนในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลสาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่ไม่น้อยกว่า 3 ปี และมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปในสาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่ ได้มาโดยสมัครใจ และนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ที่ขึ้นฝึกปฏิบัติงานทางคลินิก ในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลผู้ใหญ่ 1 หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต จำนวน 30 คน ได้มาโดยสมัครใจ (Yuan, H. B., 2021); (Sennekamp, M. et al., 2012)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) ต้นแบบแชทบอท ซึ่งเป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์บนแพลตฟอร์มแอปพลิเคชันไลน์ให้ทำหน้าที่เป็นผู้รับบริการ ในการสนทนาได้ตอบกับนักศึกษาพยาบาลตามโจทย์สถานการณ์ผู้ป่วยจำลอง ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายเปิด 2) แบบประเมินคุณภาพต้นแบบแชทบอท อิงตามแนวคิดของ Borsci, S. et al. จำนวน 15 ข้อ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การเข้าถึงแชทบอท คุณภาพการทำงานของแชทบอท คุณภาพของการสนทนาและข้อมูลที่ได้รับ ความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย และเวลาในการตอบสนอง เป็นแบบประเมินระดับความคิดเห็น 5 ระดับ ตั้งแต่ 1 คะแนน คือ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง จนถึง 5 คะแนน คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง แผลผลโดยใช้ค่าเฉลี่ยตามช่วงคะแนนคุณภาพ แชทบอท 5 ระดับ ดังนี้ 1.00 - 1.50 หมายถึง ปรับปรุง 1.51 - 2.50 หมายถึง พอใช้ 2.51 - 3.50 หมายถึง ปานกลาง 3.51 - 4.50 หมายถึง ดี และ 4.51 - 5.00 หมายถึง ดีมาก (Borsci, S. et al., 2021) และ 3) แบบประเมินสมรรถนะด้าน การซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล อิงตามแนวคิดของ Yuan, H. B. ผนวกกับแนวคิดของ Sennekamp, M. et al. มีลักษณะของการผสมผสานกันระหว่างการตรวจสอบรายการและเกณฑ์การให้คะแนน 3 ระดับ คือ ให้ 2 คะแนน เมื่อปฏิบัติได้ถูกต้องครบถ้วน ให้ 1 คะแนน เมื่อปฏิบัติได้ถูกต้องบางส่วน ให้ 0 คะแนน เมื่อปฏิบัติไม่ถูกต้องตามที่กำหนดหรือไม่ปฏิบัติ ไว้สำหรับอาจารย์ผู้สอนภาคปฏิบัติใช้ในการประเมินสมรรถนะของนักศึกษาพยาบาล แผลผลโดยการคิดคะแนนรวม หากคะแนนรวมมีค่ามาก แสดงว่าผู้สอบมีสมรรถนะด้านการซักประวัติมาก (Yuan, H. B., 2021); (Sennekamp, M. et al., 2012) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้านความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน มีค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index: CVI) ได้เท่ากับ 1.00 (อุไรวรรณ ชัยชนะวิโรจน์ และชญาภา วันทุม, 2560) และทดสอบความเที่ยงของแบบประเมินคุณภาพต้นแบบแชทบอท และแบบประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค ได้เท่ากับ 0.91 0.75 ตามลำดับ

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ได้รับการพิจารณารับรองจากประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครศรีธรรมราช ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2568 ตามเอกสารรับรองเลขที่ E-01/2568 Exp. ในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2569

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้ 1) พัฒนาต้นแบบแชทบอทเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย โดยการออกแบบโครงสร้างและเนื้อหาของโจทย์สถานการณ์ผู้ป่วยจำลองในการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล ไปพูดคุยอธิบายรูปแบบ และขอบเขตโครงสร้างและเนื้อหาของโจทย์สถานการณ์ผู้ป่วยจำลองตามบทสนทนาที่ออกแบบไว้ รวมถึงการเลือกแพลตฟอร์มที่ใช้นำเสนอ และการทำงานของต้นแบบแชทบอทกับโปรแกรมเมอร์/วิศวกรคอมพิวเตอร์ จำนวน 2 คน เพื่อนำบทสนทนาและการให้ข้อมูลตอบกลับของแชทบอทเข้าสู่ระบบ จากนั้นนำโปรแกรมแชทบอทที่มีบทสนทนาและการให้ข้อมูลตอบกลับของแชทบอท ตามโครงสร้างและเนื้อหาของโจทย์สถานการณ์ผู้ป่วยจำลองในการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยพิจารณาสำนวนภาษา ความเหมาะสมของบทสนทนา และรายละเอียดในแต่ละประเด็นในการให้ข้อมูลตอบกลับของแชทบอท หลังจากนั้นจึงปรับปรุงบทสนทนาและการให้ข้อมูลตอบกลับของต้นแบบแชทบอท ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญอีกครั้ง ในขณะเดียวกันก็ร่างแบบประเมินคุณภาพต้นแบบแชทบอท ซึ่งเป็นแบบประเมินระดับ

ความคิดเห็น 5 ระดับ ตั้งแต่ 1 คะแนน คือ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง จนถึง 5 คะแนน คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง และพัฒนาแบบประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล ที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างแบบตรวจสอบรายการและเกณฑ์การให้คะแนน 3 ระดับ คือ ให้ 2 คะแนน เมื่อปฏิบัติได้ถูกต้องครบถ้วน ให้ 1 คะแนน เมื่อปฏิบัติได้ถูกต้องบางส่วน ให้ 0 คะแนน เมื่อปฏิบัติไม่ถูกต้องตามที่กำหนดหรือไม่ปฏิบัติ ไว้สำหรับอาจารย์ผู้สอนภาคปฏิบัติใช้ในการประเมินสมรรถนะของนักศึกษาพยาบาล ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาพร้อมด้วย และ 2) ตรวจสอบคุณภาพต้นแบบเชทบอทที่นำไปใช้ในการประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย โดยการประชุมชี้แจงให้ความรู้เพิ่มเติมแก่อาจารย์ผู้สอนภาคปฏิบัติ เกี่ยวกับการทำงานของต้นแบบเชทบอท บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ประเมิน แนวทางในการประเมินการสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัยโดยใช้เชทบอทในสถานีสอบการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล และเกณฑ์การให้คะแนน 3 ระดับ ก่อนทำการทดลองใช้ต้นแบบเชทบอทในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย ร่วมกับการประเมินสมรรถนะด้วยแบบประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติจากอาจารย์ผู้สอนภาคปฏิบัติ จำนวน 5 คน และนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลผู้ใหญ่ 1 จำนวน 30 คน เป็นผู้สอบ พร้อมมอบหมายให้ผู้ใช้นต้นแบบเชทบอททำการประเมินคุณภาพตามแบบประเมินที่กำหนด

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการ ดังนี้ 1) คุณภาพต้นแบบเชทบอทเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 2) สมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

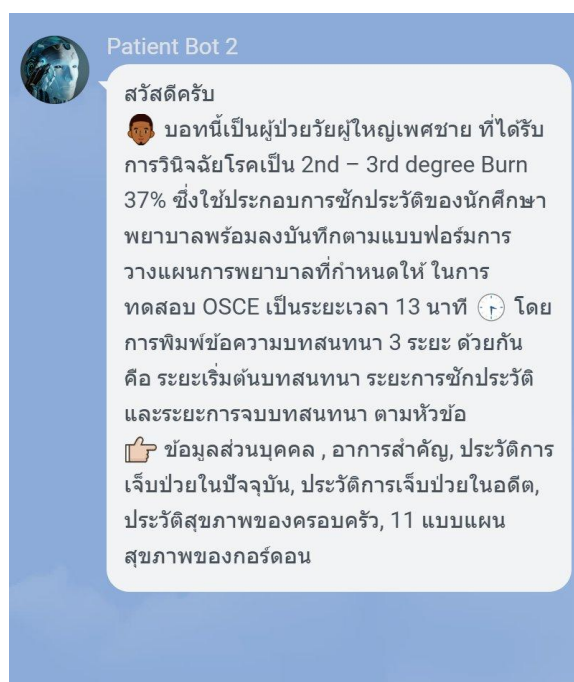
ผลการวิจัย

1. ต้นแบบเชทบอทเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย มีโครงสร้างและเนื้อหาของโจทย์สถานการณ์ผู้ป่วยจำลองในการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล ประกอบด้วย 3 เจตจำนง คือ การเริ่มต้นบทสนทนา การซักประวัติ และการจบบทสนทนา ซึ่งมีจำนวน 18 หัวข้อหลัก ได้แก่ 1) การเริ่มต้นบทสนทนา 2) ข้อมูลส่วนบุคคล 3) อาการสำคัญ 4) ประวัติการเจ็บป่วยในปัจจุบัน 5) ประวัติการเจ็บป่วยในอดีต 6) ประวัติสุขภาพของครอบครัว 7) แบบแผนการรับรู้สุขภาพและการดูแลสุขภาพ 8) แบบแผนอาหารและการเผาผลาญสารอาหาร 9) แบบแผนการขับถ่าย 10) แบบแผนกิจกรรมและการออกกำลังกาย 11) แบบแผนการพักผ่อนนอนหลับ 12) แบบแผนสติปัญญาและการรับรู้ 13) แบบแผนการรับรู้ตนเองและอัตมโนทัศน์ 14) แบบแผนบทบาทและสัมพันธภาพ 15) แบบแผนเพศและการเจริญพันธุ์ 16) แบบแผนการปรับตัวและความทนทานกับความเครียด 17) แบบแผนคุณค่าและความเชื่อ และ 18) การจบบทสนทนา ภายในระยะเวลา 13 นาที โดยต้นแบบเชทบอทนี้ใช้ชื่อว่า Patient Bot มีบุคลิกลักษณะ (Personal) เป็นเพศชาย อายุ 37 ปี ภูมิลำเนาปทุมธานี สถานภาพสมรสคู่ เป็นหัวหน้าครอบครัว อาชีพค้าขาย มาโรงพยาบาลด้วยถูกน้ำมันลวก มีแผลไหม้ตั้งแต่บริเวณหัวเข่าถึงปลายเท้าทั้งสองข้าง ปวดแสบปวดร้อนมาก ได้รับการวินิจฉัยโรคเป็น 2nd - 3rd degree Burn 37% และกำหนดข้อมูลตอบกลับต่อผู้ใช้นี้ด้วยข้อความที่ว่า “ขอโทษครับ พุดใหม่อีกครั้งได้ไหมครับ” กรณีผู้ใช้งานไม่ตรงกับคำตอบที่กำหนดไว้หรือพิมพ์ข้อความสะกดไม่ถูกต้อง ซึ่งผู้ใช้งานสามารถเข้าใช้งาน

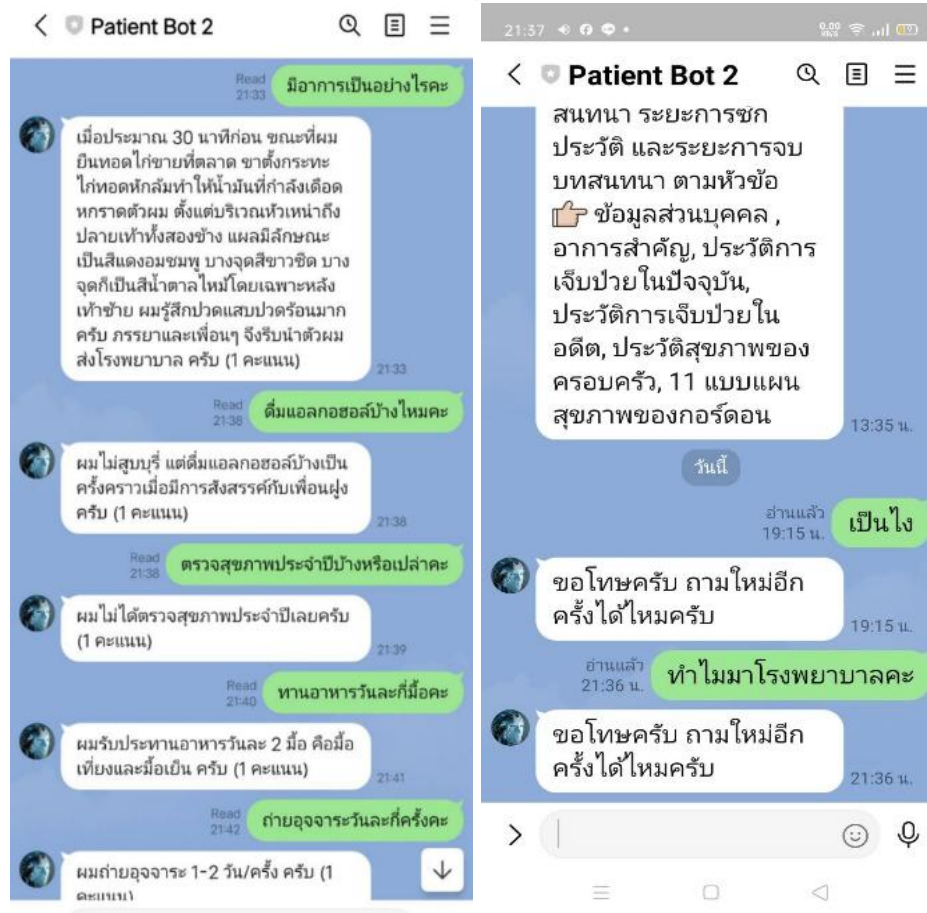
ต้นแบบแชทบอทนี้ได้โดยการเพิ่มเพื่อนในแอปพลิเคชันไลน์ ตาม QR Code ดังแสดงในภาพที่ 1 และเมื่อผู้ใช้ทำการเพิ่มเพื่อนครั้งแรกในแอปพลิเคชันไลน์ จะพบกับคำชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการวินิจฉัยโรคและการดำเนินการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัยโดยใช้ต้นแบบแชทบอทในประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล ดังแสดงในภาพที่ 2 โดยมีตัวอย่างการสนทนากับต้นแบบแชทบอทนี้ ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 1 QR Code เข้าสู่แชทบอทใน Line Application

ภาพที่ 2 คำชี้แจงหลังการเพิ่มเพื่อนครั้งแรกในแอปพลิเคชันไลน์เมื่อเข้าสู่แชทบอท

ภาพที่ 3 ตัวอย่างการสนทนาบนแชทบอทในแอปพลิเคชันไลน์

2. คุณภาพต้นแบบแชทบอทที่นำไปใช้ในการประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย พบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดี ($M = 4.42$, $S.D. = 0.67$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ แชทบอทตอบกลับทันทีหลังจากที่คุณส่งข้อความ ($M = 4.66$, $S.D. = 0.48$) ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ แชทบอท สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่บทสนทนาไม่ชัดเจนได้ เช่น ข้อความสับสนไม่ถูกต้อง ($M = 3.89$, $S.D. = 0.68$) ดังแสดงในตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และจำนวนข้อคำถามคุณภาพต้นแบบแชทบอทสำหรับการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย จำแนกตามรายองค์ประกอบ ($n = 35$)

องค์ประกอบคุณภาพแชทบอท	จำนวนข้อคำถาม	M	S.D.
การเข้าถึง	2	4.51	0.50
คุณภาพการทำงาน	7	4.17	0.67
คุณภาพของการสนทนาและข้อมูล	4	4.17	0.64
ความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย	1	4.57	0.56
เวลาในการตอบสนอง	1	4.66	0.48
รวม	15	4.42	0.67

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพเชทบอสำหรับการชักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย จำแนกตามรายชื่อ (n = 35)

ข้อคำถาม	M	S.D.	ระดับคุณภาพ
เชทบอตอบกลับทันทีหลังจากที่คุณส่งข้อความ	4.66	0.48	ดีมาก
คำตอบของเชทบอเข้าใจง่าย	4.60	0.50	ดีมาก
เชทบอเป็นเทคโนโลยีที่ใช้งานง่ายและสะดวก	4.60	0.50	ดีมาก
ข้อมูลส่วนตัวของคุณจะถูกรักษาและเก็บเป็นความลับอย่างดีจากการใช้เชทบอ	4.57	0.56	ดีมาก
คำตอบที่ได้จากเชทบอมีความถูกต้องแม่นยำ	4.57	0.50	ดีมาก
คุณเข้าใจการใช้งานเชทบอได้โดยไม่ต้องใช้ความพยายาม	4.43	0.50	ดี
เชทบอสามารถตอบโต้ผ่านสื่อได้หลายรูปแบบไม่เพียงแต่ข้อความเพียงอย่างเดียวเท่านั้น	4.34	0.73	ดี
การสื่อสารโต้ตอบกับเชทบอรู้สึกเหมือนเป็นบทสนทนาที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง	4.17	0.95	ดี
เชทบอให้ข้อมูลได้ในปริมาณที่เหมาะสม	4.14	0.69	ดี
การโต้ตอบของเชทบอที่สั้น กระชับ และชัดเจน	4.11	0.68	ดี
คุณรับรู้ได้ว่าเชทบอสามารถให้ข้อมูลอะไรแก่คุณได้บ้าง	4.09	0.56	ดี
เชทบอให้ข้อมูลเฉพาะที่คุณต้องการเท่านั้น	4.06	0.64	ดี
การสื่อสารโต้ตอบกับเชทบอทำให้คุณรับรู้ถึงสถานะอารมณ์และความรู้สึกของบอในการสนทนาได้	4.00	0.59	ดี
เชทบอเข้าใจสิ่งที่คุณต้องการ และตอบสนองต่อสิ่งนั้นได้	3.91	0.74	ดี
เชทบอสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่บทสนทนาไม่ชัดเจนได้ เช่น ข้อความสะกดไม่ถูกต้อง	3.89	0.68	ดี
รวม	4.42	0.67	ดี

3. สมรรถนะด้านการชักประวัติโดยใช้ต้นแบบเชทบอในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย พบว่า นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่ร้อยละ 86.67 มีคะแนนสมรรถนะด้านการชักประวัติโดยใช้ต้นแบบเชทบอในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย อยู่ในช่วงคะแนน 31.85 - 41.64 คะแนน (M = 36.48, S.D. = 1.58) โดยการกำหนดช่วงคะแนนใช้หลักการตัดเกรดแบบอิงเกณฑ์ที่มีคะแนนเต็มเท่ากับ 49 คะแนน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ช่วงคะแนน ได้แก่ น้อยกว่าร้อยละ 65.00 (น้อยกว่า 31.85 คะแนน) ร้อยละ 65.00 - 74.99 (31.85 - 36.74 คะแนน) ร้อยละ 75.00 - 84.99 (36.75 - 41.64 คะแนน) และร้อยละ 85.00 ขึ้นไป (41.65 คะแนนขึ้นไป) ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาพยาบาลในการชักประวัติโดยใช้เชทบอในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย จำแนกตามช่วงคะแนนสมรรถนะ (n = 30)

ช่วงคะแนนสมรรถนะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	M	S.D.
น้อยกว่า 31.85 คะแนน	3	10.00	27.67	1.15
31.85 - 36.74 คะแนน	17	56.67	33.41	1.42

ตารางที่ 3 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาพยาบาล ในการซักประวัติโดยใช้เชทบอทในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย จำแนกตามช่วงคะแนน สมรรถนะ (n = 30) (ต่อ)

ช่วงคะแนนสมรรถนะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	M	S.D.
36.75 - 41.64 คะแนน	9	30.00	39.56	1.74
41.65 คะแนนขึ้นไป	1	3.33	43.00	0.00
รวม	30	100.00		

อภิปรายผล

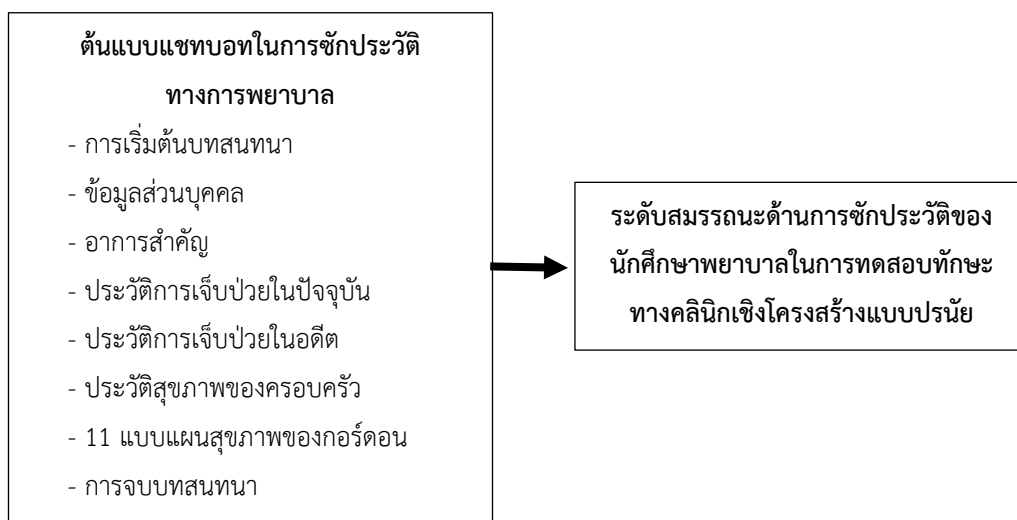
การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่า การพัฒนาต้นแบบเชทบอทเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย ผู้วิจัยออกแบบโครงสร้างและเนื้อหาของโจทย์สถานการณ์ผู้ป่วยจำลองในการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล ประกอบด้วย 18 หัวข้อหลัก สอดคล้องกับการศึกษาของ Du, J. et al. และการศึกษาของ Zhao, J. et al. ซึ่งมีเพียง 17 หัวข้อหลัก หากแต่ผู้วิจัยได้จำแนกหัวข้อสภาพปัจจุบันซึ่งเป็นเงื่อนไขของการมาโรงพยาบาลของการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ออกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ อาการสำคัญ และประวัติการเจ็บป่วยในปัจจุบัน (Du, J. et al., 2022); (Zhao, J. et al., 2022) ซึ่งอธิบายได้ว่า ในหัวข้ออาการสำคัญ เป็นอาการที่ผู้รับบริการเป็นผู้ตัดสินใจว่าเป็นปัญหาสำคัญที่สุดที่ทำให้ต้องมาโรงพยาบาล ตามคำบอกเล่าของผู้รับบริการเอง ส่วนหัวข้อประวัติการเจ็บป่วยในปัจจุบันเป็นการอธิบายรายละเอียดของอาการที่เกิดขึ้นตามลำดับเหตุการณ์ ตามระยะเวลา การรักษา การบรรเทาอาการ หรือการดูแลตนเองตั้งแต่เริ่มต้นเจ็บป่วยจนถึงนำผู้รับบริการมารักษาครั้งนี้ อันจะเกิดความครอบคลุมตามหลักการซักประวัติทางการแพทย์ (นงนภัทร รุ่งเนย, 2560); (รัชนก คชไกร และเวหา เกษมสุข, 2562); (Jensen, S., 2019) อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งในการประเมินสภาพผู้รับบริการที่จะนำไปสู่การวางแผนการพยาบาลเพื่อให้การดูแลผู้ป่วยให้เกิดความปลอดภัยตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ สำหรับการแสดงผลการสนทนาโต้ตอบกันระหว่างเชทบอทกับผู้ใช้งานผ่านหลากหลายแพลตฟอร์ม ได้แก่ WeChat, Facebook Messenger, Line Application, Virtual patients, และผู้ป่วยจำลองเสมือนจริง Telegram (Topal, A. D. et al., 2021) ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้ Line Application สอดคล้องกับการศึกษาของ ณภัทร ไชยพราหมณ์ และคณะ, ธิติภรณ์ อ่อนสี และคณะ ซึ่งอธิบายได้ว่า แพลตฟอร์มการใช้งานดังกล่าวเป็นแอปพลิเคชันที่สามารถใช้งานได้บนโทรศัพท์มือถือ (iOS, Android) คอมพิวเตอร์ (Windows, macOS, Linux) และเว็บเบราว์เซอร์ ทั้งยังเป็นแอปพลิเคชันฉบับภาษาไทยที่ใช้ง่าย สะดวก ผู้ใช้งานมีความคุ้นเคยกับการใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน ไม่จำเป็นต้องเรียนรู้เพิ่มเติม นอกจากนี้ ผลการตรวจสอบคุณภาพต้นแบบเชทบอท ในองค์ประกอบของการเข้าถึง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้ว พบว่า เชทบอทเป็นเทคโนโลยีที่ใช้งานง่ายและสะดวก ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก และคุณเข้าใจการใช้งานเชทบอทได้โดยไม่ต้องใช้ความพยายาม ซึ่งอยู่ในระดับดี ยิ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าผู้วิจัยสามารถเลือกใช้แพลตฟอร์มต้นแบบเชทบอทได้อย่างเหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้งานทั้ง 2 สถานะ คือ อาจารย์ผู้สอนภาคปฏิบัติ และนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 (ณภัทร ไชยพราหมณ์ และคณะ, 2563); (ธิติภรณ์ อ่อนสี และคณะ, 2564)

สำหรับคุณภาพต้นแบบแชทบอทที่นำไปใช้ในการประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล ในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบแล้ว พบว่า องค์ประกอบที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ เวลาในการตอบสนอง ซึ่งมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก สามารถอธิบายได้ว่า ต้นแบบแชทบอทเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล มีศักยภาพสูงสุดด้วยการตอบสนองทันทีในเวลาอันรวดเร็ว ทำให้การสนทนาสื่อสารมีความลื่นไหล สอดคล้องกับการศึกษาของ Radziwill, N. & Benton, M. ในด้านความพึงพอใจ คือ ความสะดวกสบายและความยอมรับของผู้ใช้ในการใช้งานระบบ (Radziwill, N. & Benton, M., 2017) และการศึกษาของ Yi, Y. & Kim, K. J. ในประเด็นของแบบสอบถามข้อที่ 3 เกี่ยวกับบอทให้คำตอบอย่างคล่องแคล่วรวดเร็ว ซึ่งสะท้อนถึงความพึงพอใจของผู้ใช้ต่อระบบการทำงานของแชทบอท ส่วนองค์ประกอบที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ คุณภาพการทำงาน และคุณภาพของการสนทนาและข้อมูล ซึ่งมีคุณภาพอยู่ในระดับดี โดยเมื่อพิจารณาให้ลึกถึงระดับรายข้อ ก็พบว่า แชทบอท สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่บทสนทนาไม่ชัดเจนได้ เช่น ข้อความสะกดไม่ถูกต้อง ซึ่งอยู่ในองค์ประกอบคุณภาพการทำงาน หากแต่ผู้วิจัยก็มีการจัดการระบบการใช้งานโดยการกำหนดบทสนทนาของ แชทบอทในการให้ข้อมูลตอบกลับต่อผู้ใช้ด้วยข้อความที่ว่า “ขอโทษครับ ถามใหม่อีกครั้งได้ไหมครับ” กรณีที่ผู้ใช้พิมพ์ข้อความ ไม่ตรงกับคำตอบที่กำหนดไว้หรือไม่คำตอบ ทั้งนี้ เพื่อสะท้อนให้ผู้ใช้ได้พิจารณาข้อความว่ามีความสอดคล้องตามโครงสร้างและเนื้อหาของโจทย์สถานการณ์ผู้ป่วยจำลองในการซักประวัติหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ด้วยเหตุนี้การตรวจสอบคุณภาพต้นแบบแชทบอทว่าอยู่ในระดับใด จึงเป็นสิ่งสะท้อนให้ผู้วิจัยมีการพัฒนาต่อยอดต้นแบบแชทบอทอย่างต่อเนื่องสอดคล้องตามยุคสมัย และสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดแก่ผู้ใช้งาน ระดับสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลส่วนมากร้อยละ 56.67 มีคะแนนสมรรถนะด้านการซักประวัติ อยู่ในช่วงคะแนน 31.85 - 36.74 คะแนน (Yi, Y. & Kim, K. J., 2025) สอดคล้องกับการศึกษาของ Dewan, P. et al. ที่นำหลักการตัดเกรดแบบอิงเกณฑ์มาใช้ในการกำหนดช่วงคะแนน ซึ่งอธิบายได้ว่า แม้จะใช้การกำหนดช่วงคะแนนด้วยหลักการดังกล่าวก็ยังมีนักศึกษาพยาบาลบางส่วนร้อยละ 10 ที่ยังสอบไม่ผ่านตามเกณฑ์ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการใช้แชทบอทอยู่ภายใต้เวลาที่กำหนด จึงเป็นสาเหตุให้ผู้ใช้ในที่นี่ คือ นักศึกษาพยาบาลชั้น ปีที่ 2 ซึ่งเป็นนักศึกษาในชั้นปีที่เพิ่งเข้าสู่เส้นทางในวิชาชีพพยาบาล มีประสบการณ์น้อยในการซักประวัติทางการแพทย์ ประกอบกับเกิดความตื่นเต้นกับนวัตกรรมแปลกใหม่ด้วยการซักประวัติโดยใช้ต้นแบบ แชทบอทแทนผู้ป่วยจำลอง อีกทั้งยังต้องพิมพ์ข้อความโต้ตอบแทนการใช้ข้อความเสียง รวมถึงการเป็นเพื่อนกับต้นแบบแชทบอททำได้เฉพาะรายบุคคล (Individual) เท่านั้น หากแต่ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยกลับมองเห็นจุดที่ต้องพัฒนาโดยการขยายผลการเรียนรู้ไปสู่การนำโปรแกรมต้นแบบแชทบอทในการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลไปใช้ในการฝึกภาคปฏิบัติหรือการเรียนภาคทดลอง อันจะเป็นการตอบสนองนิสัยการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 นั่นคือ สามารถเข้าฝึกซักประวัติได้ตลอดเวลา สามารถทำได้บ่อยเท่าที่ต้องการได้ และเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติทักษะการซักประวัติทางการแพทย์อีกด้วย (Dewan, P. et al., 2024)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับการสร้างต้นแบบของเครื่องมือวัดสมรรถนะด้านการซักประวัติทางการแพทย์ในรูปแบบเทคโนโลยีดิจิทัลแบบพกพา ที่มีโครงสร้างและเนื้อหาของโจทย์สถานการณ์ผู้ป่วยจำลองครอบคลุม 3 เจตจำนง คือ การเริ่มต้นบทสนทนา การซักประวัติ และการจบบทสนทนา ซึ่งมีจำนวน 18 หัวข้อหลัก ได้แก่ 1) การเริ่มต้นบทสนทนา 2) ข้อมูลส่วนบุคคล 3) อาการสำคัญ 4) ประวัติการเจ็บป่วยในปัจจุบัน 5) ประวัติการเจ็บป่วยในอดีต และ 6) ประวัติสุขภาพของครอบครัว และ 11 แบบแผนสุขภาพของกอร์ดอน จนถึง การจบบทสนทนา อันจะเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นในการวัดผล ด้วยการลดข้อจำกัดจากการใช้ผู้ป่วยจำลองในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย อีกทั้งยังมีผลการตรวจสอบคุณภาพต้นแบบแบบพกพาเพื่อยืนยันว่าสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัยได้จริง ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ผลการสังเคราะห์การพัฒนาต้นแบบแบบพกพาเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยนี้ สนับสนุนการนำเทคโนโลยีดิจิทัลแบบพกพาช่วยทำหน้าที่แทนผู้ป่วยจำลอง (Standardized Patients) ในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัยเพื่อประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล เพื่อลดความคลาดเคลื่อนในการวัดผลทั้งในส่วนของความเที่ยง และความยุติธรรม ซึ่งการพัฒนาต้นแบบแบบพกพาที่ถูกพัฒนาให้ใช้งานผ่านแอปพลิเคชันไลน์ ประกอบด้วย 18 หัวข้อหลัก ร่วมกับการตรวจสอบคุณภาพต้นแบบแบบพกพาเพื่อยืนยันว่าสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัยได้จริง โดยมีข้อเสนอแนะในการนำต้นแบบแบบพกพาไปใช้เป็นเครื่องมือประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาลในการจัดการเรียน

การสอน อาทิ เช่น Formative Assessment Summative Assessment Training การเรียนภาคทดลอง และการเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติงานทางคลินิกของนักศึกษาพยาบาล เป็นต้น โดยเฉพาะการนำไปใช้กับนักศึกษาพยาบาลในชั้นปีแรกของการก้าวเข้าสู่วิชาชีพพยาบาล ซึ่งมีประสบการณ์ในด้านการซักประวัติน้อย ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจแก่นักศึกษาพยาบาล เมื่อต้องปฏิบัติทักษะการสื่อสารกับผู้ป่วยบริการด้วยการซักประวัติ นอกจากนี้ ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรพัฒนาบทให้มีความเสมือนจริงมากยิ่งขึ้นในลักษณะ Virtual Patients ที่สามารถแสดงสีหน้า ท่าทาง และการสื่อสารโต้ตอบด้วยเสียงภาษาไทยร่วมกับอวัจนภาษาในระหว่างที่ทำการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล เพื่อท้าทายความสามารถของนักศึกษาในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าต่อบุคคลิก ลักษณะที่บอแสดงออก ในขณะเดียวกันก็ควรพิจารณาคัดเลือกช่องทางการนำเสนอที่หลากหลาย เข้าถึงได้ง่าย ตลอดเวลาเท่าที่ผู้ต้องการ และมีความยืดหยุ่นในการใช้งาน ซึ่งไม่เพียงแต่ทำได้เฉพาะในห้องปฏิบัติการพยาบาลเท่านั้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญานิพนธ์ระดับดุขุฎีบัณฑิต แขนงวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เรื่อง การพัฒนาการทดสอบทักษะทางคลินิกเชิงโครงสร้างแบบปรนัยโดยใช้แซทบอทสำหรับประเมินสมรรถนะด้านการซักประวัติของนักศึกษาพยาบาล สำเร็จได้ด้วยดีจากความเมตตาของรองศาสตราจารย์ ดร.สังวรณ์ จัตุระโทก รองศาสตราจารย์ ดร.นลินี ฌ นคร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ แสนพิช อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำ แนวคิดและแนวทางแก้ไขปรับปรุงงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์ และมีมาตรฐานทางวิชาการ ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- ชญานรณ์ เอกธรรมสุทธิ และคณะ. (2560). การพัฒนารูปแบบการสอบทักษะทางคลินิกโดยใช้ OSCE วิชาปฏิบัติการพยาบาลมารดาทารกและผดุงครรภ์ 2. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี กรุงเทพฯ, 33(3), 27-37.
- ณภัทร ไชยพราหมณ์ และคณะ. (2563). ระบบตอบกลับและแจ้งข้อมูลทางการศึกษาผ่านไลน์บอท. Journal of Information Science and Technology, 10(2), 59-70.
- ดาร์รัตน์ ชวงค์อินทร์ และคณะ. (2563). การสื่อสารทางการพยาบาลในยุคการแพทย์เปลี่ยนวิถี. วารสารวิชาการราชวิทยาลัยจุฬาภรณ์, 2(2), 25-38.
- ทิพย์รัตน์ สำราญ และนพดล ผู้มีจรรยา. (2564). การพัฒนาแซทบอทช่วยสอนการเขียนภาษา HTML ร่วมกับการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 13 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. (หน้า 760-768) นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ทิพย์วรรณ พู่เฟื่อง และคณะ. (2564). การพัฒนาแซทบอทให้ความรู้ด้านดิจิทัลสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- ธิดาภรณ์ อ่อนสี และคณะ. (2564). การพัฒนาต้นแบบแซทบอทให้คำปรึกษาเบื้องต้นสำหรับผู้ป่วยโรคมะเร็ง. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

- นงนภัทร รุ่งเนย. (2560). การประเมินสุขภาพแบบองค์รวม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก.
- พิชัญะ พรหมลา และสรเดช ครุฑจ้อน. (2563). ผลการใช้แชทบอทช่วยในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน สำหรับ ผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ในสถานศึกษาสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1. วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม, 19(2), 100-109.
- รัชนก คชไกร และเวหา เกษมสุข. (2562). การประเมินภาวะสุขภาพสำหรับพยาบาล. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อัจฉรา ณรังษี และคณะ. (2565). การสื่อสารไร้ซึ่งการสัมผัสในทางการแพทย์. วารสารวิชาการราชวิทยาลัยจุฬาภรณ์, 4(1), 34-40.
- อุไรวรรณ ชัยชนะวิโรจน์ และชญาภา วันทุม. (2560). การทดสอบความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือวิจัย. วารสาร การพยาบาลและสุขภาพ, 11(2), 105-111.
- Borsci, S. et al. (2021). The Chatbot Usability Scale: the Design and Pilot of a Usability Scale for Interaction with AI-Based Conversational Agents. *Personal and Ubiquitous Computing*, 26(1), 95-119.
- Dewan, P. et al. (2024). Objective structured clinical examination for teaching and assessment: Evidence-based critique. *Clinical Epidemiology and Global Health*, 25(2), 1-7.
- Du, J. et al. (2022). History-taking level and its influencing factors among nursing undergraduates based on the virtual standardized patient testing results: Cross sectional study. *Nurse Education Today*, 111(4), 1-7.
- Hungerbuehler, I. et al. (2021). Chatbot-Based Assessment of Employees' Mental Health: Design Process and Pilot Implementation. *JMIR Formative Research*, 5(4), 1-11.
- Jelly, P. & Sharma, R. (2017). OSCE vs. TEM Different Approaches to Assess Clinical Skills of Nursing Students. *Iran Journal of Nursing and Midwifery Research*, 22(1), 78-80.
- Jensen, S. (2019). *Nursing health assessment: a best practice approach*. (3rd ed.). Philadelphia: Wolters Kluwer Health.
- Liu, T. et al. (2018). History-taking instruction for baccalaureate nursing students by virtual patient training: A retrospective study. *Nurse Education Today*, 71, 97-104. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2018.09.014>.
- Oh, P. J. et al. (2015). The effects of simulation-based learning using standardized patients in nursing students: A meta-analysis. *Nurse Education Today*, 35(5), 6-15.
- Radziwill, N. & Benton, M. (2017). Evaluating Quality of Chatbots and Intelligent Conversational Agents. *Software Quality Professional*, 19(3), 25-36.

- Senay, S. et al. (2016). Using Standardized Patients in Nursing Education Effects on Students' Psychomotor Skill Development. *Nurse Educator*, 41(2), 1-5.
- Sennekamp, M. et al. (2012). Development and validation of the "FrOCK": Frankfurt Observer Communication Checklist. *The Journal of Evidence and Quality in Health Care*, 106(8), 595-601.
- Shorey, S. et al. (2019). A Virtual Counseling Application Using Artificial Intelligence for Communication Skills Training in Nursing Education: Development Study. *Journal of Medical Internet Research*, 21(10), 1-13.
- Smrekar, M. et al. (2017). Use of the Objective Structured Clinical Examination in Undergraduate Nursing Education. *Croatian Nursing Journal*, 1(1), 91-102.
- Topal, A. D. et al. (2021). Chatbot application in a 5th grade science course. *Education and Information Technologies*, 26, 6241-6265. <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10627-8>.
- Yi, Y. & Kim, K. J. (2025). The feasibility of using generative artificial intelligence for history taking in virtual patients. *BMC Research Note*, 18(1), 1-5.
- Yuan, H. B. (2021). Evaluation of undergraduate students' nursing assessment and communication skills through an objective structured clinical examination within a high-fidelity simulation using a student-simulated patient. *Frontiers of Nursing*, 8(2), 159-168.
- Zhao, J. et al. (2022). The effects of using virtual patients on the history-taking ability of nursing interns: A non-randomized controlled study. *Nurse Education in Practice*, 59(1), 1-7.

กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของ
มหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างซี ประเทศจีน*

STRATEGIES FOR ACADEMIC ADMINISTRATION BASED ON THE CONCEPT OF
DIGITAL CITIZENSHIP IN UNIVERSITY IN GUANGXI PROVINCE, CHINA

ชีวหยุน ถัง^{1*}, สุพรรณณี สมานญาต², ชัยวิชิต เชียรชนะ³

Qiuyun Tang^{1*}, Supanee Samanyat², Chaiwichit Chianchana³

¹หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Doctor of Philosophy Program in Educational Administration, Sripatum University, Bangkok, Thailand

²คณะปรัชญา มหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Faculty of Philosophy, Sripatum University, Bangkok, Thailand

³คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

³Faculty of Technical Education, King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: 308068301@qq.com

*Tel: 094-886-7015

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดพลเมืองดิจิทัล 2) สร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัล และ 3) ประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างซี ประเทศจีน ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร 104 คน และอาจารย์ผู้สอน 19,066 คนในมหาวิทยาลัย จำนวน 10 มหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร จำนวน 83 คน อาจารย์ผู้สอน จำนวน 392 คน ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มตามสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบประเมิน แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธีหุระยะโดยการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะแรก การวิจัยเชิงปริมาณในระยะที่สอง และการวิจัยเชิงคุณภาพอีกครั้งในระยะสุดท้าย สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่า $PNI_{modified}$ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการตรวจสอบแบบสอบถามของค่า IOC ทุกข้อคำถามมีค่าอยู่ระหว่าง 0.50 - 1.00 และค่าความเชื่อมั่น มีค่า 0.99 ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบัน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบริหารการเรียนการสอน ($M = 3.65$) รองลงมา คือ การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ($M = 3.51$) และการบริหารการจัดกิจกรรม ($M = 3.50$) สภาพที่พึงประสงค์ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบริหารการเรียนการสอน ($M = 4.34$) รองลงมา คือ การบริหารการจัดกิจกรรม ($M = 4.33$) การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์

($M = 4.30$) 2) กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการมี 3 กลยุทธ์หลัก คือ การบริหารการเรียนการสอน การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และการบริหารจัดการกิจกรรม และ 3) ผลการประเมินกลยุทธ์ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การบริหารงานวิชาการ, พลเมืองดิจิทัล, มหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างซี, ประเทศจีน

Abstract

This research aims to 1) Examine the current state and ideal conditions of academic administration under the concept of digital citizenship; 2) Construct strategies for academic administration based on the concept of digital citizenship; 3) Evaluate strategies for academic administration based on the concept of digital citizenship in universities in Guangxi province, China. The research subjects comprised 104 administrators and 19,066 faculty members in 10 universities. A proportional sampling method was employed to select 83 administrators and 392 faculty members as the sample. Research tools included interviews, questionnaires, evaluation forms, and focus group discussion records. Utilizing a Multi-Phase Mixed Methods approach, comprising a qualitative phase in the first stage, a quantitative phase in the second stage, and concluding with a further qualitative phase. Statistical analysis methods encompassed PNI modified, mean values, standard deviations, and content analysis. The IOC test results for the questionnaire survey ranged between 0.50 and 1.00, Cronbach's alpha reliability coefficient is 0.99. Findings indicate: 1) In the current situation, the highest average score was for teaching management ($M = 3.65$), followed by research management ($M = 3.51$) and activity management ($M = 3.50$). In the desired situation, the highest average score was for teaching management ($M = 4.34$), followed by activity management ($M = 4.33$) and research management ($M = 4.30$). 2) Academic administration strategies comprise three principal approaches: teaching management, research management, and activity management. and 3) Overall, the strategy evaluation results indicate that all aspects are at the highest level.

Keywords: Strategy, Academic Administration, Digital Citizenship, Universities in Guangxi Province, China

บทนำ

การบริหารงานวิชาการซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการมหาวิทยาลัยและสะท้อนคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา กำลังเผชิญกับความท้าทายและความสำคัญใหม่ในยุคดิจิทัล การพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัลได้แทรกซึมเข้าสู่ทุกด้านของสังคม ทั้งเศรษฐกิจดิจิทัล สภาพแวดล้อมดิจิทัล และการศึกษาดิจิทัล ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อสาธารณะ และในการประชุมร่วมครั้งที่ 34 ของสำนักการเมืองของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนเมื่อเดือนตุลาคม 2021 ท่าน Xi Jinping ได้เน้นย้ำถึงความจำเป็นที่ต้องให้ความสนใจกับการพัฒนา

เศรษฐกิจดิจิทัล ปรับสภาพแวดล้อมดิจิทัลให้เหมาะสม และยกระดับความรู้ความเข้าใจดิจิทัลของประชาชน (People's Daily, 2021) ซึ่งสนับสนุนการเร่งการสร้างสังคมดิจิทัลตาม “แผนห้าปี ฉบับที่ 14” (China Internet Information Office, 2022) ในบริบทนี้ การพัฒนาพลเมืองดิจิทัลที่สมบูรณ์ซึ่งมีจิตสำนึกทางกฎหมาย มีความรู้ ความเข้าใจ และมีจริยธรรม จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างอารยธรรมสังคมดิจิทัล มหาวิทยาลัยในฐานะ สถาบันหลักสำหรับการเผยแพร่ความรู้ไม่อาจแยกจากแนวคิดการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลนี้ได้ โดยการพัฒนา ดังกล่าวช่วยเตรียมความพร้อมให้นักศึกษามีความรับผิดชอบ รู้เท่าทันภัยออนไลน์ เข้าใจกฎหมาย และสามารถ ปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในสภาพแวดล้อมดิจิทัลที่ซับซ้อน การบูรณาการทักษะดิจิทัลเข้าในหลักสูตรเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเตรียมผู้เรียนสำหรับโลกดิจิทัล ดังนั้น การบูรณาการแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลผ่านการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานวิชาการ จึงเป็นแนวทางที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของ มหาวิทยาลัยในยุคปัจจุบัน (Yang, S. et al., 2021)

กรอบแนวคิดของงานวิจัยนี้ใช้แนวคิด “ความเป็นพลเมืองดิจิทัล” เป็นฐานในการพัฒนาการบริหารงาน วิชาการของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่สะท้อนคุณภาพการบริหารการศึกษาในระดับอุดมศึกษา (Li, X., 2019) โดยมีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ การรู้เท่าทันและทักษะดิจิทัล ความรับผิดชอบและจริยธรรม ดิจิทัล และการมีส่วนร่วมและความปลอดภัยในสังคมดิจิทัล ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับการดำเนินงานวิชาการของ มหาวิทยาลัย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเรียนการสอน ผ่านการบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะและจริยธรรมดิจิทัล เข้าในหลักสูตร 2) ด้านการวิจัย โดยมุ่งเน้นการศึกษาพฤติกรรมและความท้าทายทางดิจิทัลในระดับจุลภาค ซึ่ง สอดคล้องกับข้อสังเกตของ Li, J. et al. ว่ายังจำเป็นต้องมีการวิจัยเชิงลึกในระดับนี้ และ 3) ด้านกิจกรรมและ บริการวิชาการ ผ่านการจัดโครงการที่ส่งเสริมทักษะและการใช้ดิจิทัลอย่างปลอดภัย การพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้อง อาศัยการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่กำหนดทิศทางอย่างชัดเจน โดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร (Li, J. et al., 2019) เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์การพัฒนাবัณฑิตในฐานะพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพ (David, F. et al., 2017)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า ยังมีช่องว่างงานวิจัยที่สำคัญ โดยเฉพาะในบริบทของ มณฑลกว่างซีซึ่งเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนและได้รับการกำหนดให้เป็น “ประตูสู่อาเซียน” ในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และเทคโนโลยีดิจิทัล (THAIBIZCHINA, 2024) งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการศึกษา การบริหารงานวิชาการในระดับมหภาคและทฤษฎี ขณะที่ยังขาดการศึกษาวิจัยเชิงลึกในระดับจุลภาคอย่างเป็นระบบ ตัวอย่างเช่น แม้จะมีมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างซีถึง 10 แห่งที่ติดอันดับมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศ (Wu Shulian University, 2023) แต่ยังไม่มีการศึกษาอย่างเจาะลึกถึงรูปแบบ กระบวนการ และผลลัพธ์การพัฒนาการบริหารงาน วิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลในบริบทที่จำเพาะของสถาบันอุดมศึกษาในภูมิภาคนี้ งานวิจัยก่อนหน้านี้ ยังไม่ได้วิเคราะห์อย่างเป็นระบบถึงปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการนำแนวคิดดังกล่าว ไปปฏิบัติจริงในระดับหน่วยงานและหลักสูตร ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาช่องว่างดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์และพัฒนารอบการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลสำหรับมหาวิทยาลัยในมณฑล กว่างซี อันจะเป็นต้นแบบสำคัญสำหรับการยกระดับคุณภาพการศึกษาและสนับสนุนนโยบายการศึกษายุคดิจิทัล ของประเทศต่อไป

มณฑลกว่างสีซึ่งมีสถานะเป็น “ประตูสู่อาเซียน” ทางด้านการแลกเปลี่ยนความรู้และเทคโนโลยี (THAIBIZCHINA, 2024) มีมหาวิทยาลัยชั้นนำติดอันดับประเทศถึง 10 แห่ง ตามการจัดอันดับมหาวิทยาลัยแห่งชาติปี 2023 (Wu Shulian University, 2023) อย่างไรก็ตาม ยังขาดการศึกษาที่เป็นระบบเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลในบริบทปฏิบัติของมหาวิทยาลัยกลุ่มนี้ในระดับจุลภาค ทำให้ขาดข้อมูลเชิงประจักษ์ในการออกแบบกลยุทธ์การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษามหาวิทยาลัยทั้ง 10 แห่ง ในมณฑลกว่างสี เพื่อเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ: 1) วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัล 2) พัฒนารอบกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการที่สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว 3) เสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติเพื่อยกระดับการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน
2. เพื่อสร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน
3. เพื่อประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน

วิธีดำเนินการวิจัย

กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีนเป็นการวิจัยแบบผสมวิธีพหุระยะ (Multi-Phase Mixed Methods Research) โดยดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะแรก ตามด้วยการวิจัยเชิงปริมาณในระยะที่สอง และการวิจัยเชิงคุณภาพอีกครั้งในระยะสุดท้าย โดยดำเนินการตามลำดับเชิงอธิบาย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัย จำนวน 10 มหาวิทยาลัย โดยมีผู้บริหารมหาวิทยาลัย 104 คน และอาจารย์ผู้สอน จำนวน 19,066 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 19,170 คน (Gvangisih Bouxcuengh Swcigih Gyauyuzdingh, 2024)

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอนจากมหาวิทยาลัย 10 แห่งในมณฑลกว่างสี โดยมีกรอบตัวอย่าง (Sampling Frame) เป็นรายชื่อผู้บริหารระดับคณะ/ภาควิชาขึ้นไป และอาจารย์ผู้สอนประจำการในมหาวิทยาลัยทั้ง 10 แห่ง จำนวนรวม 19,170 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสองขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สุ่มเลือกคณะ/หน่วยงานจากแต่ละมหาวิทยาลัยตามหลักการสุ่มตามสัดส่วน เพื่อให้สัดส่วนของตัวอย่างจากแต่ละมหาวิทยาลัยสอดคล้องกับขนาดประชากร

ขั้นตอนที่ 2 สุ่มเลือกผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอนจากคณะ/หน่วยงานที่ถูกเลือกในขั้นตอนที่ 1 โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายจากรายชื่อทั้งหมด กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ วนิดา วาตีเจริญ และคณะ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 475 คน โดยแยกเป็นผู้บริหาร 83 คน และอาจารย์ผู้สอน 392 คน ซึ่งสัดส่วนการแบ่งกลุ่มตัวอย่างนี้คำนวณตามอัตราส่วนของประชากรผู้บริหารและอาจารย์ในรอบตัวอย่างทั้งหมด (วนิดา วาตีเจริญ และคณะ, 2560)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) และแบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน

วิธีการสร้างเครื่องมือ 1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ตามขั้นตอนการพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน 2) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน แล้ววิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลเพื่อสนับสนุนในการร่างแบบสอบถาม 3) นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เนื้อหาให้ได้กรอบแนวคิดของการวิจัย รวมถึงศึกษาองค์ประกอบประเด็นเนื้อหาและโครงสร้างของแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์มาสร้างแบบสอบถามฉบับร่างโดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความตรงเชิงเนื้อหาและความชัดเจนของภาษาเพื่อปรับปรุงแก้ไข 4) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ด้านการบริหารมหาวิทยาลัย ด้านการวิจัย จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเหมาะสม ความครอบคลุม และความตรงเชิงเนื้อหา 5) นำผลการตรวจสอบแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่าความตรงด้านเนื้อหาเมื่อพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) พบว่าทุกข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.50 - 1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนด และ 6) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) มหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสีที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างซึ่งผู้วิจัยเลือกด้วยวิธีตามเฉลี่ยจำนวน 10 มหาวิทยาลัย โดยผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการหรือรองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานวิชาการ จำนวน 10 คน และหัวหน้ากลุ่มบริหารวิชาการ 10 คน และอาจารย์ผู้สอน จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน สำหรับคุณลักษณะของแบบสอบถาม: เป็นแบบสอบถามมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) ประกอบด้วย 5 มิติ รวมเป็น 86 ข้อ มีเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย 5 ระดับ จากการทดลองใช้ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.99 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์สูงมาก แม้ว่าค่าความเชื่อมั่นที่สูงนี้อาจสะท้อนถึงความคล้ายคลึงของข้อคำถามในบางประเด็น แต่แบบสอบถามนี้ก็มีคุณภาพเพียงพอและสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลในกลุ่มตัวอย่างหลักได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้ 1) ขอหนังสือจากวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ไปมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 แห่ง เพื่อขอความอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอน 2) ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 แห่ง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ในหนังสือขอความร่วมมือและบนหน้านำของแบบสอบถามออนไลน์ ได้ระบุถึงหลักจริยธรรมการวิจัยอย่างชัดเจน ซึ่งประกอบด้วย การขอความยินยอม

การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล การลดความเสี่ยง 3) ผู้วิจัยใช้ Questionnaire star ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งลิงก์แบบสอบถามพร้อมแนบจดหมายขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลถึงมหาวิทยาลัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ส่งทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์พร้อมแนบ QR-code ของแบบสอบถามและขอความอนุเคราะห์ให้ตอบแบบสอบถามใน QR-code ของ Questionnaire star (ลิงก์แบบสอบถาม: <https://www.wjx.cn/vm/YtOpQxW.aspx>)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) จะเป็นการวิเคราะห์ขั้นตอนที่นำเสนอข้อมูลทั่วไป ใช้สถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ระยะที่ 2 การสร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน

1. วิเคราะห์ SWOT จากข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยใช้ $PNI_{Modified}$ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ และวิเคราะห์ความสำคัญของกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีนจากน้อยไปหามาก โดยคำนวณหาความต้องการจากสูตรการคำนวณค่าดัชนี Modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$) เพื่อระบุความต้องการจำเป็นของสูตร $PNI_{Modified}$ (สุวิมล ว่องวานิช, 2562) สูตร $PNI_{Modified} = (I-D)/D$ เมื่อ I หมายถึง ค่าเฉลี่ย (Mean) ของสภาพที่พึงประสงค์ คือ ระดับสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสีประเทศจีน D หมายถึง ค่าเฉลี่ย (Mean) ของสภาพปัจจุบัน คือ ระดับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสีประเทศจีน

2. การจัดกลุ่มความต้องการจำเป็นและการวิเคราะห์จุดแข็ง - จุดอ่อน - โอกาส - ภาวะคุกคามของกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสีประเทศจีนโดยคำนวณค่าเฉลี่ยของความต้องการจำเป็นเพื่อจำแนกกลุ่มดัชนี $PNI_{Modified}$ เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีค่าดัชนี $PNI_{Modified}$ สูง และกลุ่มที่มีค่าดัชนี $PNI_{Modified}$ ต่ำ สำหรับค่า $PNI_{Modified}$ ที่มีค่า 0.30 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์ที่ถือว่ามีความจำเป็นเร่งด่วน

ข้อคำถามของกลุ่มที่มีค่าดัชนี $PNI_{Modified}$ สูง เป็นจุดอ่อนและภาวะคุกคามของกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสีประเทศจีน แปลความได้ว่ามีความต้องการจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสีประเทศจีน จึงต้องนำข้อมูลนั้นมาพิจารณาในการนำเสนอกลยุทธ์ที่จะลด/กำจัดจุดอ่อนหรือภาวะคุกคาม สำหรับข้อคำถามของกลุ่มที่มีค่าดัชนี $PNI_{Modified}$ ต่ำจะเป็นจุดแข็งและโอกาสของกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสีประเทศจีน ซึ่งต้องนำข้อมูลมาพิจารณาในการนำเสนอกลยุทธ์ที่เสริมจุดแข็งหรือเพิ่มโอกาส

ร่างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถาม และการวิเคราะห์ SWOT Analysis มาร่างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีนโดยการจัดทำ TOWS Matrix

3. การสร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน

3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล การสร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีนจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ทำการอภิปรายสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารมหาวิทยาลัย ผู้บริหารงานวิชาการและการจัดการเรียนการสอน จำนวน 9 คน โดยมีคุณสมบัติ 1) มีคุณวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโท 2) ประสบการณ์ในการทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี ดังนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวางแผนและพัฒนากลยุทธ์ จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารมหาวิทยาลัย จำนวน 3 คน และผู้บริหารงานวิชาการและการจัดการเรียนการสอน จำนวน 3 คน

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล ดังนี้ 1) ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม เพื่อขอความอนุเคราะห์เรียนเชิญผู้เข้าร่วมสนทนา 2) ดำเนินการสนทนา ทั้งนี้ ก่อนการสนทนาผู้วิจัยได้นำเสนอถึงที่มาและความสำคัญของการวิจัย ขั้นตอนการดำเนินการ และนำเสนอร่างกลยุทธ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสม ในแต่ละประเด็นของร่างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ เป้าหมาย กลยุทธ์หรือวิธีดำเนินการ และตัวชี้วัด ต่อวงสนทนาเพื่อขอรับข้อเสนอแนะ รวมถึงขออนุญาตบันทึกเทปและจะทำลายเทปนั้น เมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูลแล้ว

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของผู้ทรงคุณวุฒิมาพิจารณาฉันทามติ และปรับปรุงร่างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน

ระยะที่ 3 การประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน

1. ผู้ประเมิน การประเมินด้านอรรถประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้องและความรับผิดชอบของกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินกลยุทธ์ ด้านอรรถประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง และความรับผิดชอบของกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) รวบรวมข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะที่ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา- สังเคราะห์และปรับปรุงร่างกลยุทธ์ให้สมบูรณ์

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็นและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน โดยรวม

รายการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น		ผลการวิเคราะห์	
	M	S.D.	แปลผล	M	S.D.	แปลผล	PNI _{Modified}	ผลการจัดกลุ่ม	สภาพแวดล้อม	ลำดับ
การบริหาร	3.65	0.48	มาก	4.34	0.62	มาก	0.19	สูง	จุดอ่อน	2
การเรียนการสอน										
การบริหารการวิจัย	3.51	0.52	มาก	4.30	0.72	มาก	0.23	สูง	จุดอ่อน	1
ทางวิทยาศาสตร์										
การบริหารการจัด	3.50	0.49	ปานกลาง	4.33	0.68	มาก	0.23	สูง	จุดอ่อน	1
กิจกรรม										

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน โดยรวม พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบริหารการเรียนการสอน ($M = 3.65$, $S.D. = 0.48$) รองลงมา คือ การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ($M = 3.51$, $S.D. = 0.52$) และการบริหารการจัดกิจกรรม ($M = 3.50$, $S.D. = 0.49$) ตามลำดับ สภาพที่พึงประสงค์ การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบริหารการเรียนการสอน ($M = 4.34$, $S.D. = 0.62$) รองลงมา คือ การบริหารการจัดกิจกรรม ($M = 4.33$, $S.D. = 0.68$) และการบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ($M = 4.30$, $S.D. = 0.72$) ตามลำดับ ความต้องการจำเป็นและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน ที่มีค่าดัชนีสูงสุดที่เป็นจุดอ่อน ได้แก่ การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ($PNI_{Modified} = 0.23$) และการบริหารการจัดกิจกรรม ($PNI_{Modified} = 0.23$) รองลงมา คือ การบริหารการเรียนการสอน ($PNI_{Modified} = 0.19$) ตามลำดับ และความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน ที่มีค่าดัชนีต่ำสุดที่เป็นจุดแข็ง ไม่มี

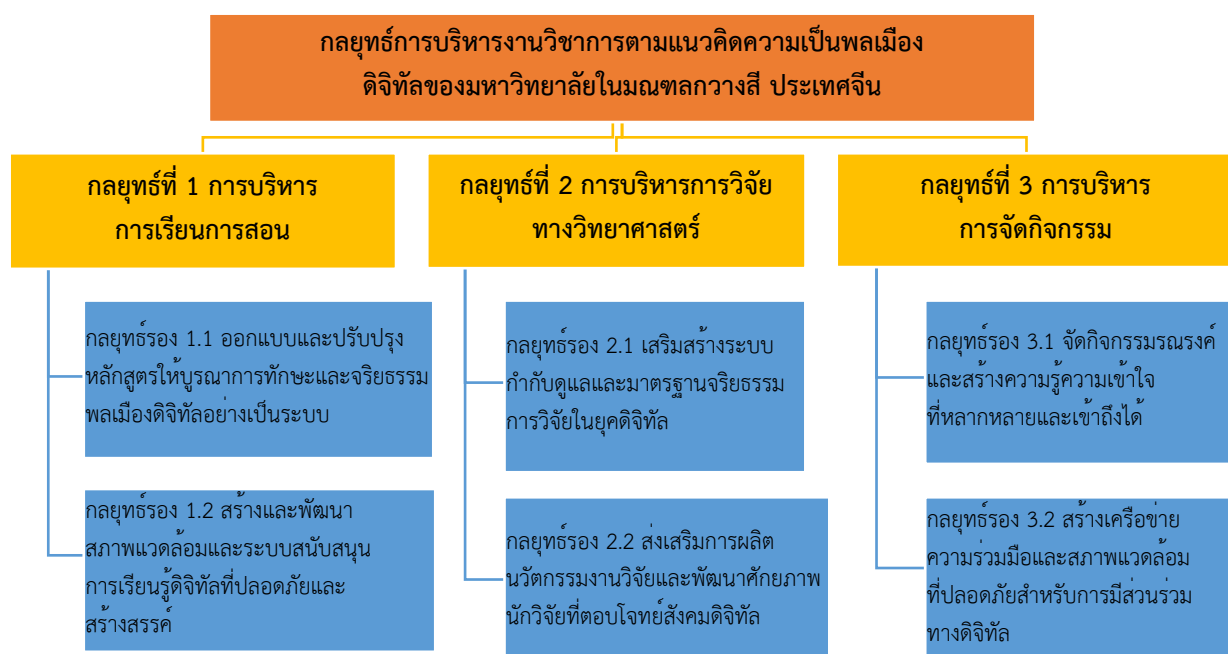
ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างซี ประเทศจีน โดยรวม

รายการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น		ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม	ลำดับ
	M	S.D.	แปลผล	M	S.D.	แปลผล	$PNI_{Modified}$	ผลการจัดกลุ่ม		
การบริหาร	3.69	0.49	มาก	4.52	0.49	มาก	0.23	สูง	ภาวะคุกคาม	1
การเรียนการสอน						ที่สุด				
การบริหารการวิจัย	3.69	0.51	มาก	4.53	0.49	มาก	0.23	สูง	ภาวะคุกคาม	1
ทางวิทยาศาสตร์						ที่สุด				
การบริหารการจัดกิจกรรม	3.75	0.51	มาก	4.50	0.52	มาก	0.20	สูง	ภาวะคุกคาม	2

จากตารางที่ 2 พบว่า สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างซี ประเทศจีนโดยรวม พบว่า สภาพปัจจุบัน การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างซี ประเทศจีน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบริหารการจัดกิจกรรม ($M = 3.75$, $S.D. = 0.51$) รองลงมา คือ การบริหารการเรียนการสอน ($M = 3.69$, $S.D. = 0.49$) และการบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ($M = 3.69$, $S.D. = 0.51$) ตามลำดับ สภาพที่พึงประสงค์ การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างซี ประเทศจีน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ($M = 4.53$, $S.D. = 0.49$) รองลงมา คือ การบริหารการเรียนการสอน ($M = 4.52$, $S.D. = 0.49$) และการบริหารการจัดกิจกรรม ($M = 4.50$, $S.D. = 0.52$) ตามลำดับ ความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างซี ประเทศจีน ที่มีค่าดัชนีสูงสุดที่เป็นภาวะคุกคาม ได้แก่ การบริหารการเรียนการสอน ($PNI_{Modified} = 0.23$) การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ($PNI_{Modified} = 0.23$) รองลงมา คือ การบริหารการจัดกิจกรรม ($PNI_{Modified} = 0.20$) ตามลำดับ และความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างซี ประเทศจีนที่เป็นโอกาส ไม่มี เมื่อวิเคราะห์โอกาส ภาวะคุกคามของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างซี ประเทศจีน โดยเรียงตามค่าดัชนีความต้องการจำเป็น พบว่า โอกาส ไม่มี ภาวะคุกคาม คือ การบริหารการเรียนการสอน การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ การบริหารการจัดกิจกรรม

2. ผลการสร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างซี ประเทศจีน พบว่า ผลการสร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างซี ประเทศจีน ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามวิธีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT)

และกำหนดกลยุทธ์ทางเลือก (TOWS Matrix) ประกอบด้วย กลยุทธ์หลัก 3 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ 1 การบริหาร การเรียนการสอน มี 2 กลยุทธ์รอง และ 6 วิธีดำเนินการ กลยุทธ์ที่ 2 การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ มี 2 กลยุทธ์รอง และ 6 วิธีดำเนินการ กลยุทธ์ที่ 3 การบริหารการจัดกิจกรรม มี 2 กลยุทธ์รอง และ 6 วิธีดำเนินการ

ภาพที่ 1 โมเดลกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน

ตารางที่ 3 ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสีประเทศจีน

กลยุทธ์	ด้านอรรถประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้อง			ความรับผิดชอบ		
การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมณฑลกว่างสีประเทศจีน	M	S.D.	แปลผล	M	S.D.	แปลผล	M	S.D.	แปลผล	M	S.D.	แปลผล	M	S.D.	แปลผล
กลยุทธ์ที่ 1 การบริหารการเรียนการสอน	4.89	0.24	มากที่สุด	4.89	0.24	มากที่สุด	4.91	0.19	มากที่สุด	4.85	0.28	มากที่สุด	4.91	0.17	มากที่สุด
กลยุทธ์ที่ 2 การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์	4.91	0.19	มากที่สุด	4.89	0.17	มากที่สุด	4.91	0.17	มากที่สุด	4.89	0.19	มากที่สุด	4.93	0.12	มากที่สุด

ตารางที่ 3 ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสีประเทศจีน (ต่อ)

กลยุทธ์	ด้านอรรถประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้อง			ความรับผิดชอบ		
การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยมณฑลกว่างสีประเทศจีน	M	S.D.	แปลผล	M	S.D.	แปลผล	M	S.D.	แปลผล	M	S.D.	แปลผล	M	S.D.	แปลผล
กลยุทธ์ที่ 3	4.89	0.28	มากที่สุด	4.87	0.18	มากที่สุด	4.85	0.18	มากที่สุด	4.89	0.14	มากที่สุด	4.87	0.14	มากที่สุด
รวม	4.90	0.17	มากที่สุด	4.88	0.13	มากที่สุด	4.89	0.14	มากที่สุด	4.88	0.18	มากที่สุด	4.90	0.11	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านอรรถประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($M = 4.90$, $S.D. = 0.17$) ความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($M = 4.90$, $S.D. = 0.11$) รองลงมา คือ ด้านความเหมาะสม ($M = 4.89$, $S.D. = 0.14$) ด้านความเป็นไปได้ ($M = 4.88$, $S.D. = 0.13$) และด้านความถูกต้อง ($M = 4.88$, $S.D. = 0.18$) ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ความต้องการจำเป็นและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน พบว่า เมื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน โดยเรียงตามลำดับความสำคัญตามความต้องการจำเป็น พบว่า จุดอ่อน คือ การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ การบริหารการจัดกิจกรรม การบริหารการเรียนการสอน จุดแข็ง ไม่มี สะท้อนให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสียังขาดการ บูรณาการแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมในงานบริหารวิชาการโดยเฉพาะในด้านการบริหารการวิจัย กิจกรรม และการเรียนการสอน ซึ่งยังไม่ปรากฏจุดแข็งที่ชัดเจน สาเหตุหลักอาจมาจากการขาดยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้น การสนับสนุนทรัพยากรที่ไม่เพียงพอ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรที่ยังไม่ตอบโจทย์บริบทดิจิทัล สิ่งนี้ชี้ให้เห็นถึงช่องว่างสำคัญระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติ การขาดการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมทักษะดิจิทัลอย่างมีจริยธรรม และระบบประเมินผลที่ยังไม่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ดังตัวอย่างกับการศึกษาของ ศิริพร เครือทอง และคณะการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ ของสาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชาครุศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ผลการวิจัยพบว่า ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$ เฉลี่ย) ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น

(PNI_{modified}เฉลี่ย) สูงมากที่สุด ได้แก่ 1) การส่งเสริมให้นิสิตมี ความรู้ ทักษะความสามารถในการประยุกต์ใช้ ประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ 2) สาขาการบริหารการศึกษาร่วมมือความร่วมมือในประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ (ศิริพร เครือทอง และคณะ, 2567)

2. ผลการสร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑล กวางสี ประเทศจีน พบว่า ประกอบด้วย กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของ มหาวิทยาลัยในมณฑล กวางสี ประเทศจีน ประกอบด้วยกลยุทธ์หลัก 3 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ 1 การบริหารการเรียน การสอน มี 2 กลยุทธ์รอง และ 6 วิธี ดำเนินการกลยุทธ์ที่ 2 การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ มี 2 กลยุทธ์รอง และ 6 วิธีดำเนินการ กลยุทธ์ที่ 3 การบริหารการจัดกิจกรรม มี 2 กลยุทธ์รอง และ 6 วิธีดำเนินการ ตามลำดับ ดังตัวอย่างกับการศึกษาของ Tan, W. ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพการผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษา เจริญวิชาชีพในมหาวิทยาลัยท้องถิ่นโดยใช้ทฤษฎีสามเหลี่ยมประสาน กล่าวว่าจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะ ทางอาชีพและบูรณาการการศึกษา กับอุตสาหกรรมการยกระดับคุณภาพจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบทั้งใน ระดับประเทศ ระดับตลาด และระดับสถาบันการศึกษาในระดับประเทศต้องปรับปรุงนโยบายและกฎหมาย พร้อมปฏิรูป บทบาทหน้าที่ของรัฐ ส่วนในระดับตลาดต้องเสริมสร้างกลไกการมีส่วนร่วม การประเมินผล และการแข่งขัน ขณะที่ สถาบันการศึกษาต้องกำหนดตำแหน่งทางวิชาการให้ชัดเจน พัฒนาระบบการศึกษา และปรับปรุงกลไกการคัดเลือก ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ (Tan, W., 2023)

3. ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัย ในมณฑล กวางสี ประเทศจีน ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านอรรถประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($M = 4.90$, $S.D. = 0.17$) ความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($M = 4.90$, $S.D. = 0.11$) รองลงมา คือ ด้านความเหมาะสม ($M = 4.89$, $S.D. = 0.14$) ด้านความเป็นไปได้ ($M = 4.88$, $S.D. = 0.13$) และ ด้านความถูกต้อง ($M = 4.88$, $S.D. = 0.18$) สะท้อนให้เห็นว่ากลยุทธ์ที่สร้างขึ้นมามีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ได้จริงและสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยอย่างรอบด้าน และดังตัวอย่าง กับผลการศึกษาของ Jiang, J. ได้ศึกษาการจัดการด้านงานวิชาการสำหรับนักศึกษาบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัย ท้องถิ่น พบว่า ยังประสบปัญหาเชิงระบบหลายประการ ได้แก่ โครงสร้างการบริหารที่ไม่สมบูรณ์ เนื้อหาการกำกับ ดูแลไม่ครบถ้วน การขาดวัฒนธรรมทางวิชาการ และการเผยแพร่มาตรฐานวิชาการที่ไม่เพียงพอ โดยมีสาเหตุจาก แรงกดดันด้านการจ้างงาน การขาดการชี้แนะจากอาจารย์ และข้อจำกัดของตัวนักศึกษาเอง ทั้งนี้ งานวิจัยเสนอ แนวทางแก้ไขอย่างเป็นระบบผ่านการสนับสนุนนโยบายระดับประเทศ การพัฒนาระบบและบรรยากาศทางวิชาการ ของมหาวิทยาลัย การปรับปรุงหลักสูตร การเรียนการสอน การวิจัย ตลอดจนการเสริมสร้างบทบาทของอาจารย์ ที่ปรึกษาและการพัฒนาศักยภาพนักศึกษบัณฑิตศึกษา (Jiang, J., 2020)

สรุปและข้อเสนอแนะ

1) ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมือง ดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑล กวางสี ประเทศจีน โดยรวม พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการตาม แนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑล กวางสี ประเทศจีน ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบริหารการเรียนการสอน ($M = 3.65$, $S.D. = 0.48$) รองลงมา คือ การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ($M = 3.51$, $S.D. = 0.52$) และการบริหารจัดการกิจกรรม ($M = 3.50$, $S.D. = 0.49$) ตามลำดับ และสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบริหารการเรียนการสอน ($M = 4.34$, $S.D. = 0.62$) รองลงมา คือ การบริหารจัดการกิจกรรม ($M = 4.33$, $S.D. = 0.68$) และการบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ($M = 4.30$, $S.D. = 0.72$) ตามลำดับ

2) ผลการสร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์หลัก โดยแต่ละกลยุทธ์มี 2 กลยุทธ์รอง และแต่ละกลยุทธ์รองมี 3 วิธีดำเนินการ รวมเป็น 6 วิธีดำเนินการต่อกลยุทธ์หลัก ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 1 การบริหารการเรียนการสอน มี 2 กลยุทธ์รอง และ 6 วิธีดำเนินการ ตอบโจทย์: การเตรียมผู้เรียนให้มีทักษะดิจิทัลที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้และการทำงานในยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานเร่งด่วนของนักศึกษาและตลาดแรงงาน กลยุทธ์ที่ 2 การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ มี 2 กลยุทธ์รอง และ 6 วิธีดำเนินการ ตอบโจทย์: การยกระดับขีดความสามารถในการผลิตงานวิจัยที่ใช้เครื่องมือดิจิทัลและเผยแพร่ผลงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความต้องการจำเป็นสูงของมหาวิทยาลัยในการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม กลยุทธ์ที่ 3 การบริหารจัดการกิจกรรม มี 2 กลยุทธ์รอง และ 6 วิธีดำเนินการ ตอบโจทย์: การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมพลเมืองดิจิทัลที่รับผิดชอบผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นความต้องการสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกที่ดีในสภาพแวดล้อมดิจิทัล กลยุทธ์ทั้งหมดนี้สามารถนำไปใช้พัฒนาการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีนได้อย่างเป็นระบบและตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นในแต่ละด้านอย่างชัดเจน

3) ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี ประเทศจีน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด (ใช้เกณฑ์การแปลผลระดับ 5 ระดับ โดย 4.51 - 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด) ซึ่งสะท้อนว่ากลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นได้รับการยอมรับในระดับสูงจากผู้เชี่ยวชาญ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านอรรถประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($M = 4.90$, $S.D. = 0.17$) ความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($M = 4.90$, $S.D. = 0.11$) รองลงมา คือ ด้านความเหมาะสม ($M = 4.89$, $S.D. = 0.14$) ด้านความเป็นไปได้ ($M = 4.88$, $S.D. = 0.13$) และด้านความถูกต้อง ($M = 4.88$, $S.D. = 0.18$) ตามลำดับ คะแนนประเมินทุกด้านอยู่ในระดับสูงมาก เนื่องจากกลยุทธ์ดังกล่าวได้รับการพัฒนาจากการศึกษาวิเคราะห์บริบทและความต้องการที่แท้จริงของมหาวิทยาลัยในมณฑลกว่างสี เป็นผลให้กลยุทธ์ทั้ง 3 ด้าน (การเรียนการสอน การบริหารการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และการจัดกิจกรรม) ต่างตอบโจทย์เชิงปฏิบัติและสอดคล้องกับแนวคิดพลเมืองดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังคำนึงถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงในบริบทท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับค่าเฉลี่ยสูงที่ปรากฏ โดยเฉพาะด้านอรรถประโยชน์และด้านความรับผิดชอบ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อทดลองนำกลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในมหาวิทยาลัยเป้าหมาย โดยกำหนดรูปแบบการทดลองให้เป็นระบบ เช่น การทดลองใช้กับบางคณะ/ภาควิชา เป็นระยะเวลา 1-2 ภาคการศึกษา และกำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์ที่ชัดเจนในการวัดผล เช่น ระดับการรับรู้ การยอมรับ และพฤติกรรมการนำไปใช้ของบุคลากร

2) ขยายขอบเขตกลุ่มตัวอย่างไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอื่นๆ อย่างเฉพาะเจาะจง เช่น นักศึกษาในหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง

คณาจารย์ผู้สอน และนักวิจัยในหน่วยงานเป้าหมาย โดยตรง เพื่อเก็บรวบรวมมุมมองและข้อมูลที่ครอบคลุมและหลากหลายยิ่งขึ้น 3) สถาบันวิจัยควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยในกลุ่มประเทศอาเซียนที่มีบริบทใกล้เคียง เพื่อระบุและวิเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ที่สามารถปรับใช้ได้ 4) กำหนดกรอบเวลาสำหรับการติดตาม ประเมินผลระยะกลางและระยะยาว (เช่น หลังจากสิ้นสุดโครงการทดลอง 1 ปี และ 3 ปี) เพื่อศึกษาความยั่งยืนของผลลัพธ์ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมองค์กร และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลว

เอกสารอ้างอิง

- วนิดา วาตีเจริญ และคณะ. (2560). ระเบียบวิธีวิจัยจากแนวคิดทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ศิริพร เครือทอง และคณะ. (2567). การศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนารูปแบบการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ของสาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชาครุศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน. วารสารศาสตร์การศึกษาและการพัฒนามนุษย์, 8(1), 81-93.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2562). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- China Internet Information Office. (2022). The Central Cyberspace Affairs Commission and four other departments issued the “Key Points for Improving the Digital Literacy and Skills of All People in 2022”. Retrieved February 5, 2025, from http://www.cac.gov.cn/2022-03/02/c_1647826931080748.htm
- David, F. et al. (2017). Strategic management: Concepts and cases; a competitive advantage approach. (16th ed.). Vivar in Malaysia: Pearson.
- Gvangisih Bouxcuengh Swcigih Gyauyuzdingh. (2024). School Inquiry. Retrieved December 2, 2024, from <http://jyt.gxzf.gov.cn/>
- Jiang, J. (2020). A Study of the Current Situation and Remedial Measures for Academic Management Issues in Graduate Studies at Local Universities: A Survey from University. Journal of Zhiku Shidai, 20(10), 167-168.
- Li, J. et al. (2019). Multidimensional thinking on the academic management system and academic style construction of colleges and universities. Journal of North China Institute of Aerospace Engineering, 29(2), 44-46.
- Li, X. (2019). Research on the problems and countermeasures of academic management of graduate students in Chinese Universities - A Case Study of X University. In Master's degree thesis Public Administration. Shanghai Normal University. Shanghai in China: Shanghai Normal University Press.

- People's Daily. (2021). Xi Jinping stressed at the 34th collective study session of the Political Bureau of the CPC Central Committee that we should grasp the development trends and laws of the digital economy and promote the healthy development of my country's digital economy. Retrieved February 5, 2025, from <http://jhsjk.people.cn/article/32258262>.
- Tan, W. (2023). Research on the Way to Improve the Cultivation Quality of Professional Degree Postgraduates in Local Universities Based on the Theory of Triangular Coordination. China: University of South China Press.
- THAIBIZCHINA. (2024). Business information Center. Retrieved February 5, 2025, from https://thaibizchina.com/figure_publication/guangxi/.Gvangisih Bouxcuengh Swcigih
- Wu Shulian University. (2023). Annual National Wu Shulian University Ranking Results. Retrieved February 1, 2025, from <https://baijiahao.baidu.com/s?id=1779417403912428840&wfr=spider&for=pc&searchword=>
- Yang, S. et al. (2021). From object to subject: Students' status and rights protection under the postgraduate academic management system. *Journal of China Higher Education Research*, 37(11), 42-48.

แรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของ นักท่องเที่ยวต่างชาติในการเดินทางมาชมมวยไทย*

MOTIVATIONS AND MARKETING MIX FACTORS INFLUENCING INTERNATIONAL TOURISTS' DECISION TO EXPERIENCE MUAY THAI

กฤษณพัชญ์ บุญช่วย

Krissanabhat Boonchuay

คณะมนุษยศาสตร์และการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ปทุมธานี ประเทศไทย

School of Humanities and Tourism Management, Bangkok University, Pathum Thani, Thailand

Corresponding author E-mail: krissanabhat.b@bu.ac.th

Tel: 086-767-9614

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติในการเดินทางมาชมมวยไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านประชากรศาสตร์และพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ศึกษาแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติในการเดินทางมาชมมวยไทย ศึกษาอิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาด (4P) ต่อความต้องการมาชมมวยไทย และศึกษารูปแบบการดำเนินธุรกิจและกลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจเดินทางมาชมมวยไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติ งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้าชมการแข่งขันมวยไทย ณ สนามมวยลุมพินี จำนวน 400 คน ด้วยแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 73.3) อายุระหว่าง 20-30 ปี (ร้อยละ 59.3) สถานภาพโสด (ร้อยละ 65.8) และสำเร็จในการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 58.8) ด้านแรงจูงใจในการเดินทางมาชมมวยไทย พบว่าแรงจูงใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.10) โดยแรงจูงใจด้านแรงดึงดูดมีค่าเฉลี่ย 4.12 และแรงจูงใจด้านแรงผลักดันมีค่าเฉลี่ย 4.08 ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การนำทักษะมวยไทยไปประยุกต์ใช้ในการป้องกันตนเอง (ค่าเฉลี่ย = 4.25) และชื่อเสียงของนักมวย (ค่าเฉลี่ย = 4.30) สำหรับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด พบว่า มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยรวม = 4.03) โดยด้านผลิตภัณฑ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย = 4.13) รองลงมา คือ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (ค่าเฉลี่ย = 4.12) ด้านราคา (ค่าเฉลี่ย = 3.97) และด้านการส่งเสริมการตลาด (ค่าเฉลี่ย = 3.89)

คำสำคัญ: แรงจูงใจ, มวยไทย, การท่องเที่ยวเชิงกีฬา, นักท่องเที่ยวต่างชาติ

Abstract

This research article, “Motivation and Marketing Mix Factors Influencing International Tourists’ Decision to Experience Muay Thai” aims to study the demographic factors and tourism behavior of foreign tourists; the motivations of foreign tourists to travel to watch Muay Thai; the influence of the marketing mix (4P) on the desire to watch Muay Thai; and the business models and marketing strategies that affect foreign tourists’ decisions to travel to watch Muay Thai. This research uses a quantitative research method, collecting data from 400 foreign tourists attending Muay Thai matches at Lumpinee Boxing Stadium using a content-validated questionnaire. Data was analyzed using descriptive statistics including frequency, percentage, mean, and standard deviation. The results showed that the majority of respondents were male (73.3%), aged between 20-30 years (59.3%), single (65.8%), and held a bachelor’s degree (58.8%). Regarding motivations for traveling to watch Muay Thai. The overall motivation level was found to be high (mean = 4.10), with pull motivation having a mean of 4.12 and push motivation having a mean of 4.08. The factors with the highest mean scores were the application of Muay Thai skills for self-defense (mean = 4.25) and the reputation of the boxer (mean = 4.30). Regarding marketing mix factors, they showed a significant influence on tourists’ motivation (overall mean = 4.03), with the product aspect having the highest mean (mean = 4.13), followed by distribution channels (mean = 4.12), price (mean = 3.97), and promotion (mean = 3.89).

Keywords: Motivation, Muay Thai, Sport Tourism, International Tourists

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงกีฬาเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และภาพลักษณ์ของประเทศในเวทีนานาชาติ โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยซึ่งมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์ มวยไทยในฐานะศิลปะการต่อสู้ประจำชาติไม่เพียงเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมในประเทศเท่านั้น หากยังเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาไทยอย่างลึกซึ้ง การบูรณาการมวยไทยเข้าสู่ระบบการท่องเที่ยวจึงถือเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกให้แก่ประเทศไทย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การท่องเที่ยวเชิงกีฬา ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นการเดินทางและการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมกีฬาสามารถสร้างประสบการณ์เฉพาะตัว กระตุ้นอารมณ์ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมเชิงลึกของนักท่องเที่ยว (Gibson, H. J., 2017) ขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มุ่งเน้นการเรียนรู้และสัมผัสมรดกทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (Richards, G., 2018) การผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและเชิงวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมมวยไทยจึงก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มวยไทยได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นศิลปะการต่อสู้ที่มีคุณค่าเชิงวัฒนธรรมสูง องค์การสหประชาชาติได้ให้การรับรองมวยไทยในฐานะกีฬาของประชาคมโลก และส่งเสริมให้มีการพัฒนาเชิงระบบเพื่อยกระดับสู่มาตรฐานสากล (United Nations, 2014) นอกจากนี้ การจัดการแข่งขันมวยไทยในต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการเผยแพร่ผ่านสื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มสากล ส่งผลให้มวยไทยได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวต่างชาติเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (Ratten, V, 2020) นักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมายังประเทศไทยเพื่อชมการแข่งขัน ศึกษาเรียนรู้ และฝึกฝนมวยไทย ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของมวยไทยในฐานะ Soft Power ที่สามารถสร้างแรงดึงดูดเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ (Nye, J. S., 2004)

การทำความเข้าใจแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวจึงเป็นประเด็นสำคัญในการวางแผนและพัฒนากลยุทธ์ทางการท่องเที่ยว แนวคิดแรงจูงใจในการท่องเที่ยวได้รับการอธิบายอย่างแพร่หลายผ่านกรอบแนวคิดแรงผลักและแรงดึง (Push-pull Framework) ซึ่งเสนอนักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางจากแรงจูงใจภายใน เช่น ความต้องการพักผ่อน การแสวงหาประสบการณ์ใหม่ และการเติมเต็มตนเอง (Push Factors) ร่วมกับแรงจูงใจภายนอกที่เกิดจากคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว เช่น วัฒนธรรม กิจกรรม และสิ่งอำนวยความสะดวก (Pull Factors) (Crompton, J. L., 1979); (Dann, G., 1981) งานวิจัยจำนวนมากสนับสนุนว่าแรงผลักและแรงดึงมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการเดินทางและการตัดสินใจเลือกจุดหมายปลายทาง (Hsu, C. H. C. et al., 2007); (Yoon, Y. & Uysal, M., 2005)

นอกจากนี้ การศึกษาครั้งนี้ได้เลือก สนามมวยลุมพินี เป็นพื้นที่วิจัย เนื่องจากเป็นสนามมวยที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่าเป็นหนึ่งในเวทีมวยไทยที่สำคัญของประเทศไทย สนามมวยลุมพินีมีประวัติศาสตร์ยาวนานและมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาและเผยแพร่ศิลปะมวยไทยสู่สากล อีกทั้งยังเป็นสถานที่จัดการแข่งขันมวยไทยระดับมาตรฐานที่มีนักมวยชั้นนำเข้าร่วมแข่งขันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาชมการแข่งขันเป็นจำนวนมากในแต่ละปี สนามมวยแห่งนี้จึงถือเป็นพื้นที่ที่สะท้อนพฤติกรรม ความสนใจ และแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาสัมผัสประสบการณ์มวยไทยได้อย่างชัดเจน การเลือกพื้นที่วิจัยดังกล่าวจึงมีความเหมาะสมต่อการศึกษาปัจจัยด้านแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางมาชมมวยไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

จากบริบทดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง แรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติในการเดินทางมาชมมวยไทย โดยมุ่งศึกษาปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ แรงจูงใจทั้งด้านแรงผลักและแรงดึง รวมถึงองค์ประกอบของส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ผลการศึกษาค้นคว้าจะช่วยให้เกิดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่สนใจมวยไทย ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์การตลาด การจัดการกิจกรรมการแข่งขัน และการออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสามารถนำไปใช้สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงกีฬา และเชิงวัฒนธรรมของประเทศไทย เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และเสริมสร้างบทบาทของมวยไทยในฐานะพลังอำนาจละมุน (Soft Power) ที่ช่วยยกระดับภาพลักษณ์ของประเทศไทยในเวทีนานาชาติอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ ภูมิสำเนารวมถึงปัจจัยทางจิตวิทยาและพฤติกรรม ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการเดินทาง ลักษณะการเดินทาง ช่องทางการรับรู้สิ่งที่คาดหวัง สิ่งที่ชื่นชอบ ที่มีผลต่อความต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อมาชมมวยไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติ
2. เพื่อศึกษาแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีผลต่อความต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อมาชมมวยไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติ
3. เพื่อศึกษาส่วนประสมทางการตลาด (4P) มีอิทธิพลต่อความต้องการมาชมมวยไทย ของนักท่องเที่ยวต่างชาติ
4. เพื่อศึกษารูปแบบของการดำเนินธุรกิจ กลยุทธ์ทางการตลาด และการจัดการนักท่องเที่ยวที่มีผลต่อความต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อมาชมมวยไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติในการเดินทางมาชมมวยไทย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจ ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังกล่าวต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเดินทางมาชมมวยไทย การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลัก ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัยและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาชมการแข่งขันมวยไทยในประเทศไทย โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เข้าชมการแข่งขันมวยไทย ณ สนามมวยลุมพินี กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหนึ่งในสนามมวยมาตรฐานระดับนานาชาติที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ อย่างไรก็ตาม จำนวนประชากรดังกล่าวไม่สามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของ Cochran สำหรับกรณีที่ไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกินร้อยละ 5 ซึ่งทำให้ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ จำนวน 385 คน อย่างไรก็ตาม เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาชมการแข่งขันมวยไทย ณ สนามมวยลุมพินี กรุงเทพมหานคร ในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2568 เป็นระยะเวลา 1 เดือน ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้าชมการแข่งขันภายในบริเวณสนามมวย และสามารถรวบรวมแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลได้ครบจำนวน 400 ชุด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
2. แรงจูงใจในการเดินทางมาชมมวยไทย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยแรงผลัก (Push Factors) และปัจจัยแรงดึงดูด (Pull Factors)
3. ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (4Ps) โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale)

แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.80 แสดงถึงความเชื่อมั่นในระดับสูง สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสอบถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert's Scale) มี 5 ระดับ เรียงจากน้อยไปหามาก โดยที่ออกแบบให้ผู้ตอบอ่านและตอบเอง (Self-administered) ข้อความในแบบสอบถามสร้างขึ้นภายหลังจากผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมทั้งทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว จึงสร้างข้อคำถามที่สะท้อนถึงตัวแปรทุกตัวในการวิจัยเรื่องนี้ จากนั้นนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถาม โดยใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยแบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องแต่ละข้อมากกว่า 0.50

ผลการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) พบว่า เครื่องมือมีความเชื่อมั่นในระดับสูง โดยมีค่าแยกตามรายด้าน ได้แก่ ด้านแรงจูงใจปัจจัยแรงผลัก ด้านแรงจูงใจปัจจัยแรงดึงดูด ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด ซึ่งทุกด้านมีค่ามากกว่า 0.80 แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่นเพียงพอและสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ณ สนามมวยลุมพินี กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นสถานที่จัดการแข่งขันมวยไทยที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยแจกแบบสอบถามให้นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้าชมการแข่งขันมวยไทยภายในบริเวณสนามมวยลุมพินีด้วยตนเอง พร้อมทั้งอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอความยินยอมจากผู้ตอบแบบสอบถามก่อนการเก็บข้อมูล ทั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2568 เป็นระยะเวลาประมาณ 1 เดือน และสามารถรวบรวมแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ครบ จำนวน 400 ชุด ตามที่กำหนด

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และการทดสอบอิทธิพลของตัวแปรอิสระต่อการตัดสินใจเดินทางมาชมมวยไทย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 73.3) มีอายุระหว่าง 20 - 30 ปี (ร้อยละ 59.3) สถานภาพโสด (ร้อยละ 65.8) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า (ร้อยละ 58.8) ประกอบอาชีพพนักงานเรียน/นักศึกษา (ร้อยละ 36.5) และมีภูมิลำเนามาจากทวีปเอเชียมากที่สุด (ร้อยละ 73.8)

ส่วนที่ 2 ระดับแรงจูงใจในการเดินทางมาชมมวยไทย

ผลการวิเคราะห์พบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติมีแรงจูงใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยแรงจูงใจด้านการแสวงหาประสบการณ์ทางวัฒนธรรมไทย ความตื่นเต้นเร้าใจจากการแข่งขัน และภาพลักษณ์ของมวยไทยในระดับนานาชาติมีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนให้เห็นว่ามวยไทยมิได้เป็นเพียงกิจกรรมกีฬา แต่เป็นสื่อกลางในการเรียนรู้วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของไทย

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความถี่ของระดับความเห็นในทฤษฎีแรงจูงใจด้านแรงดึง (Pull Factors) ของนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาชมมวยไทย

ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปลความหมาย
แรงดึง			
1. มีความชื่นชอบส่วนตัวด้านการต่อสู้	4.21	.793	มากที่สุด
2. ได้รับแรงบันดาลใจจากนักมวยที่มีชื่อเสียง	4.15	.814	มาก
3. ได้รับแรงบันดาลใจจากเพื่อน/คนใกล้ชิด	3.93	.872	มาก
4. นำไปประยุกต์ใช้ในการป้องกันตัว	4.25	2.11	มากที่สุด
5. ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับมวยไทย	4.04	.824	มาก
6. ผ่อนคลายความเครียด	4.08	.834	มาก
7. ได้รับประสบการณ์ความสนุก	4.21	.793	มากที่สุด
ความคิดเห็นในด้านแรงดึง	4.12	.670	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ทฤษฎีแรงจูงใจด้านแรงดึง (Pull Factors) ที่มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นมากที่สุด คือ นำไปประยุกต์ใช้ในการป้องกันตัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 รองลงมา คือ มีความชื่นชอบส่วนตัวด้านการต่อสู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 ได้รับประสบการณ์ความสนุก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 ได้รับแรงบันดาลใจจากนักมวยที่มีชื่อเสียง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ผ่อนคลายความเครียด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับมวยไทย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 และได้รับแรงบันดาลใจจากเพื่อน/คนใกล้ชิด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความถี่ของระดับความคิดเห็นในทฤษฎีแรงจูงใจด้านแรงผลักดัน (Push Factors) ของนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาชมมวยไทย

ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปลความหมาย
แรงผลักดัน			
1. นักมวยที่ชกมีชื่อเสียง	4.30	2.64	มากที่สุด
2. นักมวยที่ชกมีความสามารถ	4.25	.742	มากที่สุด
3. มีรายการมวยให้ชมทุกวัน	4.06	.835	มาก
4. เข้าชมสนามมวยได้ง่าย	4.00	.875	มาก
5. สนามมวยอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวอื่น	3.99	.864	มาก
6. ค่าบัตรเข้าชมมีราคาถูกลง	3.98	.882	มาก
7. มีการประชาสัมพันธ์สนามมวยที่ดี	4.02	.847	มาก
ความคิดเห็นในด้านแรงผลักดัน	4.08	.758	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ทฤษฎีแรงจูงใจด้านแรงผลักดัน (Push Factors) ที่มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นมากที่สุด คือ นักมวยที่ชกมีชื่อเสียง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 รองลงมา คือ นักมวยที่ชกมีความสามารถ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 มีรายการมวยให้ชมทุกวัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 มีการประชาสัมพันธ์สนามมวยที่ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 เข้าชมสนามมวยได้ง่าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 สนามมวยอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวอื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 และค่าบัตรเข้าชมมีราคาถูกลง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 ตามลำดับ

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อแรงจูงใจที่เดินทางมาชมมวยไทย

การวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อแรงจูงใจที่เดินทางมาชมมวยไทย ได้แก่ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ ปัจจัยด้านราคา ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ปัจจัยด้านการส่งเสริมทางการตลาด โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 18 ข้อ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อแรงจูงใจที่เดินทางมาชมมวยไทย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นในระดับที่มาก ต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อแรงจูงใจที่เดินทางมาชมมวยไทยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เมื่อจำแนกความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามออกเป็นรายด้าน พบว่า

- ด้านราคา มีความคิดเห็นในระดับมาก
- ด้านผลิตภัณฑ์ มีความคิดเห็นในระดับมาก
- ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย มีความคิดเห็นในระดับมาก
- ด้านการส่งเสริมการตลาด มีความคิดเห็นในระดับมาก

ตารางที่ 3 ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกเป็นรายชื่อ

ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปลความหมาย
ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์			
1. ชื่อเสียงของมวยไทย	4.18	.797	มาก
2. ชื่อเสียงของนักมวย	4.13	.778	มาก
3. ชื่อเสียงของสถานที่จัดแข่งขัน	4.04	.833	มาก
4. ขนาดของสถานที่จัดแข่งขัน	4.02	.813	มาก
5. เอกลักษณ์เฉพาะของมวยไทย	4.21	.802	มากที่สุด
6. ความสวยงามของท่าทางการชก	4.20	.809	มาก
ความคิดเห็นในด้านผลิตภัณฑ์	4.13	.640	มาก
ปัจจัยด้านราคา			
1. ความเหมาะสมของราคาเข้าชม	3.96	.848	มาก
2. ขั้นตอนการชำระเงินสะดวก	3.99	.830	มาก
ความคิดเห็นในด้านราคา	3.97	.769	มาก
ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย			
1. การซื้อบัตรเข้าชมมีความสะดวก	4.14	.745	มาก
2. ความสะดวกในการเดินทาง	4.14	.772	มาก
3. มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน	4.10	.806	มาก
4. ตำแหน่งที่ตั้งของสนามมวย	4.06	.842	มาก
5. สถานที่กว้างขวาง	4.13	.771	มาก
6. มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน	4.13	.806	มาก
ความคิดเห็นในด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	4.12	.662	มาก
ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด			
1. สื่อที่ใช้โฆษณามีความเหมาะสม	3.80	1.10	มาก
2. ช่องทางการประชาสัมพันธ์หลากหลาย	3.98	.958	มาก
3. ความน่าสนใจของโฆษณา	3.94	1.01	มาก
4. โปรโมชั่นส่งเสริมการขาย	3.85	1.01	มาก
ความคิดเห็นในการส่งเสริมการตลาด	3.89	.808	มาก
ความคิดเห็นรวมทุกด้าน	4.03	.495	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.03, S.D. = .495) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.13, S.D. = .640) โดยเฉพาะเอกลักษณ์เฉพาะของมวยไทยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย = 4.21) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ความสวยงามของท่าทางการชก และชื่อเสียงของมวยไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและภาพลักษณ์ที่โดดเด่นของมวยไทย สำหรับปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.12, S.D. = .662) โดยประเด็นความสะดวกในการซื้อบัตรและ

การเดินทางมีค่าเฉลี่ยสูง แสดงถึงความสำคัญของการเข้าถึงสถานที่และบริการ ขณะที่ปัจจัยด้านราคาอยู่ในระดับมากเช่นกัน (ค่าเฉลี่ย = 3.97, S.D. = .769) โดยผู้ตอบเห็นว่าราคาและขั้นตอนการชำระเงินมีความเหมาะสม ส่วนปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาดมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น แต่ยังคงอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.89, S.D. = .808) โดยเฉพาะความหลากหลายของช่องทางประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์โดยรวมชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบทุกด้านของส่วนประสมทางการตลาดมีบทบาทสำคัญและได้รับการประเมินในระดับที่ดีจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ

พบว่า ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นในส่วนประสมทางการตลาด (4P) ของนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาชมมวยไทยในแต่ละด้านมีดังต่อไปนี้

1. ด้านผลิตภัณฑ์ (Product) มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นมากที่สุด คือ เอกลักษณ์เฉพาะของมวยไทย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 รองลงมา คือ ความสวยงามของท่าทางการชก ชื่อเสียงของมวยไทย ชื่อเสียงของนักมวย ชื่อเสียงของสถานที่จัดแข่งขัน ขนาดของสถานที่จัดแข่งขัน ตามลำดับ

2. ด้านราคา (Price) มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นมากที่สุด คือ ขั้นตอนการชำระเงินสะดวก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 และความเหมาะสมของราคาเข้าชมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.96 ตามลำดับ

3. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นมากที่สุด คือ การซื้อบัตรเข้าชม มีความสะดวก และความสะดวกในการเดินทาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 รองลงมา คือ สถานที่กว้างขวาง มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน ตำแหน่งที่ตั้งของสนามมวย ตามลำดับ

4. ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion) มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นมากที่สุด คือ ช่องทางการประชาสัมพันธ์หลากหลาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 รองลงมา คือ ความน่าสนใจของโฆษณา โปรโมชั่นส่งเสริมการขาย สื่อที่ใช้โฆษณามีความเหมาะสม ตามลำดับ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติในการเดินทางมาชมการแข่งขันมวยไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแรงจูงใจด้านปัจจัยภายใน (Push Factors) ปัจจัยภายนอก (Pull Factors) ส่วนประสมทางการตลาด และพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยการอภิปรายผลได้ดำเนินการตามผลการวิจัยเชิงปริมาณที่ปรากฏในหัวข้อผลการวิจัย และจัดลำดับการอภิปรายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 4 ข้อ ดังนี้

1. อภิปรายผลแรงจูงใจด้านปัจจัยภายใน (Push Factors)

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า แรงจูงใจด้านปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = .758) โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชื่อเสียงของนักมวย ($\bar{X} = 4.30$) และความสามารถของนักมวย ($\bar{X} = 4.25$) รองลงมา คือ ความสม่ำเสมอของการจัดการแข่งขัน ($\bar{X} = 4.06$) และความสะดวกในการเข้าชมสนามมวย ($\bar{X} = 4.00$) แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวมีแรงผลักดันจากปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับความสนใจในกีฬามวยไทยและความต้องการประสบการณ์ที่แตกต่างจากกิจกรรมท่องเที่ยวทั่วไป

ผลการวิจัยดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่าแรงจูงใจภายในมีบทบาทสำคัญต่อการกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเชิงกีฬาและวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดแรงจูงใจในการท่องเที่ยวของ Crompton, J. L. ที่อธิบายว่าแรงจูงใจภายในเกิดจากความต้องการหลีกเลี่ยงกิจวัตรประจำวัน การแสวงหาความตื่นเต้น และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ (Crompton, J. L., 1979) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิด Push-Pull Motivation Theory ของ Dann, G. ที่ระบุว่าแรงผลักดันภายในเป็นปัจจัยพื้นฐานที่กระตุ้นให้บุคคลเกิดความต้องการเดินทาง ก่อนที่จะพิจารณาปัจจัยดึงดูดจากแหล่งท่องเที่ยว (Dann, G., 1981) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Richards, G. ยังชี้ให้เห็นว่านักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันให้ความสำคัญกับประสบการณ์เชิงวัฒนธรรมและการเรียนรู้วิถีชีวิตท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของการท่องเที่ยวชมมวยไทยที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศไทย (Richards, G., 2018)

2. อภิปรายผลแรงจูงใจด้านปัจจัยภายนอก (Pull Factors)

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า แรงจูงใจด้านปัจจัยภายนอกโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = .670) โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลในระดับสูง ได้แก่ การนำทักษะมวยไทยไปประยุกต์ใช้ในการป้องกันตนเอง ($\bar{X} = 4.25$) ความชื่นชอบส่วนตัวด้านการต่อสู้ ($\bar{X} = 4.21$) และการได้รับประสบการณ์ความสนุกจากการแข่งขัน ($\bar{X} = 4.21$) รวมถึงแรงบันดาลใจจากนักมวยที่มีชื่อเสียง ($\bar{X} = 4.15$) แสดงให้เห็นว่าคุณลักษณะของกิจกรรมมวยไทยและประสบการณ์ที่ได้รับจากการแข่งขันมีบทบาทสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติให้ตัดสินใจเดินทางมาชมการแข่งขัน

ผลการศึกษาชี้สะท้อนให้เห็นว่า “การนำทักษะมวยไทยไปประยุกต์ใช้เพื่อการป้องกันตนเอง” เป็นหนึ่งในปัจจัยดึงดูดที่สำคัญของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งสามารถอธิบายได้จากแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism) และการออกกำลังกายเชิงหน้าที่ (Functional Training) ที่ได้รับความนิยมทั่วโลกในปัจจุบัน นักท่องเที่ยวจำนวนมากไม่ได้มองกิจกรรมกีฬาเพียงในมิติของความบันเทิง แต่ยังมองว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพทางกาย ทักษะการป้องกันตนเอง และความมั่นใจในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เน้นการพัฒนาสุขภาวะทางร่างกายและจิตใจผ่านกิจกรรมทางกายและประสบการณ์เชิงวัฒนธรรม (Hall, C. M., 2011); (Smith, M. & Puczko, L., 2014) นอกจากนี้ การฝึกศิลปะการต่อสู้ยังถูกมองว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาสมรรถภาพทางกาย การควบคุมร่างกาย และทักษะการป้องกันตนเอง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการออกกำลังกายเชิงหน้าที่ที่กำลังได้รับความนิยมในระดับสากล (Gibson, H. J., 2017) มวยไทยซึ่งเป็นศิลปะการต่อสู้ที่ใช้ร่างกายทุกส่วนในการเคลื่อนไหว จึงตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้เป็นอย่างดี และทำให้กิจกรรมมวยไทยกลายเป็นประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่างกีฬา สุขภาพ และวัฒนธรรมได้อย่างลงตัว

ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยดึงดูดจากแหล่งท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการเสริมแรงการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Crompton, J. L. ที่อธิบายว่าปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว เช่น วัฒนธรรม กิจกรรม และสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวเลือกจุดหมายปลายทาง (Crompton, J. L., 1979) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hsu, C. H. C. et al. ที่พบว่า ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวและคุณภาพของกิจกรรมการท่องเที่ยวมีอิทธิพลต่อการเลือกจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกิจกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น การแข่งขันกีฬาหรือเทศกาลทางวัฒนธรรม

สำหรับกรณีของมวยไทย ความเป็นศิลปะการต่อสู้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของไทย รวมถึงบรรยากาศของสนามแข่งขันแบบดั้งเดิม สามารถสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างจากกิจกรรมกีฬาในประเทศอื่น จึงกลายเป็นปัจจัยดึงดูดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและวัฒนธรรม (Hsu, C. H. C. et al., 2007)

3. อภิปรายผลส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix)

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ส่วนประสมทางการตลาดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชมมวยไทยโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = .495) โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = .640) โดยเฉพาะเอกลักษณ์เฉพาะของมวยไทย ($\bar{X} = 4.21$) และความสวยงามของท่าทางการชก ($\bar{X} = 4.20$) รองลงมา คือ ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = .662) ซึ่งสะท้อนถึงความสะดวกในการเดินทางและการซื้อตั๋วเข้าชมการแข่งขัน ส่วนปัจจัยด้านราคา ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = .769) และปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = .808) แม้มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่นเล็กน้อย แต่ยังอยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาในเชิงกลยุทธ์ พบว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (Product) มีอิทธิพลสูงที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า “เอกลักษณ์ของมวยไทย” เป็นจุดขายสำคัญของการท่องเที่ยวไทย เนื่องจากมวยไทยไม่เพียงเป็นกีฬา แต่ยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของประเทศ ทั้งในด้านประเพณี พิธีกรรม เช่น การไหว้ครูมวยไทย ดนตรีประกอบการชก และบรรยากาศของสนามมวยแบบดั้งเดิม องค์ประกอบเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ระบุว่าประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะสามารถสร้างคุณค่าและความแตกต่างให้กับจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว (Richards, G., 2018) นอกจากนี้ กิจกรรมกีฬาที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นยังสามารถช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวและเพิ่มความน่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Higham, J. & Hinch, T., 2018)

ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการสื่อสารทางการตลาดและช่องทางการเข้าถึงบริการมีบทบาทสำคัญในการสร้างการรับรู้และกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดของ Kotler, P. et al. ระบุว่าองค์ประกอบด้านผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด ล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการรับรู้คุณค่าและการตัดสินใจซื้อบริการของผู้บริโภค โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมักค้นหาข้อมูลผ่านสื่อดิจิทัลก่อนการเดินทาง (Kotler, P. et al., 2017)

4. อภิปรายผลความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์เชิงสถิติ พบว่า แรงจูงใจด้านปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ เช่น ความถี่ในการเดินทาง ระยะเวลาในการพำนักร และค่าใช้จ่ายด้านการท่องเที่ยว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p < .05$) แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวที่มีแรงจูงใจในระดับสูงมีแนวโน้มที่จะใช้เวลาและงบประมาณในการท่องเที่ยวมากขึ้น

ผลการวิจัยนี้สามารถอธิบายได้ตามทฤษฎี Theory of Planned Behavior (TPB) ของ Ajzen, I. ซึ่งระบุว่าความตั้งใจเชิงพฤติกรรมเป็นตัวแปรสำคัญที่สามารถทำนายพฤติกรรมจริงของบุคคล (Ajzen, I., 1991) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Funk, D. C. et al. ที่พบว่า แรงจูงใจทางอารมณ์และเชิงสัญลักษณ์มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกีฬา และสามารถนำไปสู่ความภักดีต่อกิจกรรมหรือสถานที่ท่องเที่ยว ในบริบทของมวยไทย

นักท่องเที่ยวที่รับรู้คุณค่าเชิงวัฒนธรรมและประสบการณ์จากการชมการแข่งขันมีแนวโน้มที่จะกลับมาเยือนซ้ำและเผยแพร่ประสบการณ์ในเชิงบวก ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและวัฒนธรรมของประเทศไทยในระยะยาว (Funk, D. C. et al., 2016)

5. อภิปรายผลรูปแบบของการดำเนินธุรกิจ กลยุทธ์ทางการตลาด และการจัดการนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ปัจจัยด้านรูปแบบของการดำเนินธุรกิจ กลยุทธ์ทางการตลาด และการจัดการนักท่องเที่ยว มีบทบาทสำคัญต่อความต้องการเดินทางมาชมมวยไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยภาพรวมของส่วนประสมทางการตลาดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = .495) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารจัดการธุรกิจมวยไทยในฐานะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับนักท่องเที่ยวต่างชาติ

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำเนินธุรกิจ พบว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = .640) โดยเฉพาะเอกลักษณ์เฉพาะของมวยไทย ($\bar{X} = 4.21$) และความสวยงามของท่าทางการชก ($\bar{X} = 4.20$) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามวยไทยในฐานะสินค้าทางการท่องเที่ยวมีคุณค่าเชิงวัฒนธรรมและเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถสร้างความแตกต่างจากกิจกรรมกีฬาประเภทอื่นได้ นอกจากนี้ ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) ยังมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = .662) โดยเฉพาะความสะดวกในการซื้อบัตรเข้าชมและความสะดวกในการเดินทางมายังสถานที่จัดการแข่งขัน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงกีฬา

ในด้านกลยุทธ์ทางการตลาด พบว่า ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาดมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = .808) โดยเฉพาะความหลากหลายของช่องทางการประชาสัมพันธ์และความน่าสนใจของสื่อโฆษณา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการใช้สื่อดิจิทัลและช่องทางออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการสร้างการรับรู้และกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติในการเดินทางมาชมการแข่งขันมวยไทย

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ของ Kotler, P. et al. ที่อธิบายว่าองค์ประกอบด้านผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด ล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างคุณค่าและประสบการณ์ให้กับผู้บริโภคในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism Management) ของ Gibson, H. J. ที่ระบุว่าบริหารจัดการกิจกรรมกีฬา การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว มีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Gibson, H. J., 2017)

ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการดำเนินธุรกิจมวยไทยควรมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์เชิงวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ควบคู่กับการใช้กลยุทธ์ทางการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล การพัฒนาระบบการจองบัตรและการเข้าถึงข้อมูลที่สะดวก รวมถึงการยกระดับการจัดการนักท่องเที่ยวภายในสนามมวยให้มีมาตรฐานสากล ซึ่งจะช่วยเพิ่มความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติและส่งเสริมให้เกิดการเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อชมมวยไทยเพิ่มขึ้นในอนาคต

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่องแรงจูงใจและส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติในการเดินทางมาชมมวยไทย สามารถสรุปได้ว่าแรงจูงใจทั้งด้านประสบการณ์ คุณค่าทางวัฒนธรรม และองค์ประกอบทางการตลาด ล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจเดินทาง ดังนั้น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายควรมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวมวยไทยในฐานะการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ โดยภาครัฐและเอกชนควรร่วมกันออกแบบแพ็คเกจการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่ผสมผสานการชมการแข่งขันกับกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การฝึกมวยไทยเบื้องต้น การเรียนรู้พิธีไหว้ครู และการเยี่ยมชมแหล่งประวัติศาสตร์ ควบคู่กับการส่งเสริมการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลและอินฟลูเอนเซอร์ระดับนานาชาติที่เน้นการเล่าเรื่องสะท้อนคุณค่าเชิงวัฒนธรรมของมวยไทย ตลอดจนการยกระดับมาตรฐานการจัดการแข่งขันและสิ่งอำนวยความสะดวกในสนามมวยให้มีความปลอดภัย สะดวกสบาย และเป็นมิตรต่อนักท่องเที่ยวต่างชาติ แนวทางดังกล่าวมุ่งยกระดับมาตรฐานการจัดบริการให้มีความปลอดภัย สะดวกสบาย และเป็นมิตรต่อนักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ United Nations World Tourism Organization ที่เน้นการสร้างสมดุลระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). รายงานสถานการณ์การท่องเที่ยวไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.
- Crompton, J. L. (1979). Motivations for pleasure vacation. *Annals of Tourism Research*, 6(4), 408-424.
- Dann, G. (1981). Tourist motivation: An appraisal. *Annals of Tourism Research*, 8(2), 187-219.
- Funk, D. C. et al. (2016). *Sport consumer behaviour: Marketing strategies*. (2nd ed.). London: Routledge.
- Gibson, H. J. (2017). *Sport tourism*. London: Routledge.
- Hall, C. M. (2011). Health and medical tourism: A kill or cure for global public health? *Tourism Review*, 66, 4-15. <https://doi.org/10.1108/16605371111127298>.
- Higham, J. & Hinch, T. (2018). *Sport tourism development*. (3rd ed.). Bristol: Channel View Publications.
- Hsu, C. H. C. et al. (2007). A model of senior tourism motivations. *Annals of Tourism Research*, 34(3), 795-818.
- Kotler, P. et al. (2017). *Marketing for hospitality and tourism*. (7th ed.). Boston: Pearson.
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. New York: PublicAffairs.
- Ratten, V. (2020). *Sport entrepreneurship and innovation*. London: Routledge.

- Richards, G. (2018). Cultural tourism: A review of recent research and trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 12-21. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2018.03.005>.
- Smith, M. & Puczko, L. (2014). *Health, tourism and hospitality: Spas, wellness and medical travel*. (2nd ed.). London: Routledge.
- United Nations. (2014). *World urbanization prospects: The 2014 revision, highlights (ST/ESA/SER.A/352)*. New York: United Nations.
- Yoon, Y. & Uysal, M. (2005). An examination of the effects of motivation and satisfaction on destination loyalty. *Tourism Management*, 26(1), 45-56.

ต้นแบบเชิงนโยบายการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมฐานสมรรถนะ
เพื่อผลิตกำลังคนคุณภาพสูงรองรับอุตสาหกรรมเป้าหมายของประเทศ*

A POLICY PROTOTYPE OF COMPETENCY-BASED TRAINING FOR HIGH-SKILLED
WORKFORCE DEVELOPMENT IN NATIONAL TARGET INDUSTRIES

ศิธา ปัญญวัชรวงศ์^{1*}, จิระsekข์ ตรีเมธสุนทร¹, อภิชาติ เสมศรี², สุรัส ตั้งไพฑูรย์³,
วศิน แผลฤทธิ์⁴, อริยา จิตรกรปัญญา⁵

Sitha Panyavacharawongse^{1*}, Jirasek Trimethasoonthorn¹, Apichit Semsri², Suras Tangphaitoon³,
Wasin Fraerit⁴, Ariya Jitrakonpanya⁵

¹คณะโลจิสติกส์และเทคโนโลยีการบิน มหาวิทยาลัยเซาท์อีสต์บางกอก กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Faculty of Logistics and Aviation Technology, Southeast Bangkok University, Bangkok, Thailand

²คณะเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยเซาท์อีสต์บางกอก กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Faculty of Digital Technology and Innovation, Southeast Bangkok University, Bangkok, Thailand

³สถาบันไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

³Electrical and Electronics Institute, Bangkok, Thailand

⁴บริษัท เวลเนส สมาร์ท เทค จำกัด กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

⁴Wellness Smart Tech Co., Ltd., Bangkok, Thailand

⁵บจก.ซิสเทเนอเบิล อินโนเวทีฟ เทคโนโลยี นนทบุรี ประเทศไทย

⁵Sustainable Innovative Technology Co., Ltd., Nonthaburi, Thailand

*Corresponding author E-mail: chetphanat@gmail.com

*Tel: 097-946-1962

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้นำเสนอการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น เพื่อเร่งรัดในการผลิตกำลังคนคุณภาพสูงรองรับอุตสาหกรรมเป้าหมายใหม่ ได้แก่ 1) ยานยนต์ไฟฟ้า 2) เซมิคอนดักเตอร์ และ 3) ปัญญาประดิษฐ์ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการสมรรถนะ และช่องว่างทักษะของกำลังคนในอุตสาหกรรมเป้าหมายของประเทศ ได้แก่ อุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้า เทคโนโลยีเซมิคอนดักเตอร์ และปัญญาประดิษฐ์ 2) เพื่อพัฒนาและดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมฐานสมรรถนะสำหรับการผลิตกำลังคนคุณภาพสูงรองรับอุตสาหกรรมเป้าหมายของประเทศ โดยใช้กระบวนการร่วมรังสรรค์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษา และภาคอุตสาหกรรม ภายใต้กรอบแนวคิดการวิจัยและพัฒนา และการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการปฏิบัติงานจริง และ 3) เพื่อประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมฐานสมรรถนะที่พัฒนาขึ้น และสังเคราะห์เป็นต้นแบบเชิงนโยบายการพัฒนาากำลังคนคุณภาพสูงที่สามารถขยายผลเชิงนโยบายสำหรับอุตสาหกรรม

New S-Curve อย่างยั่งยืน การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ความต้องการ 2) การออกแบบและพัฒนาหลักสูตร และ 3) การทดลองใช้และประเมินผล หลักสูตรฝึกอบรมระยะเวลา 145 ชั่วโมง ทดลองใช้กับผู้เข้าอบรม จำนวน 150 คน ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยสมรรถนะเพิ่มขึ้นจาก 61.82 เป็น 84.37 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$, Cohen's $d = 0.88$) แสดงถึงประสิทธิผลของหลักสูตรในระดับสูง ผู้เข้าอบรมสามารถพัฒนาโครงการนวัตกรรมที่แก้ปัญหการผลิตจริง เช่น ระบบตรวจสอบคุณภาพแบตเตอรี่ EV อัตโนมัติ และ AI-based Predictive Maintenance Dashboard ซึ่งถูกนำไปประยุกต์ใช้ในภาคอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการประเมินความพึงพอใจต่อสมรรถนะของผู้สำเร็จหลักสูตรในระดับมาก ต้นแบบเชิงนโยบายที่สังเคราะห์ได้ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ โครงสร้างหลักสูตรแบบโมดูล กลไกความร่วมมือมหาวิทยาลัย - อุตสาหกรรม ระบบประเมินสมรรถนะ และกลไกการเทียบโอนหน่วยกิต

คำสำคัญ: ต้นแบบเชิงนโยบาย, ยานยนต์ไฟฟ้า, หลักสูตรฐานสมรรถนะ, การพัฒนาทักษะกำลังคนคุณภาพสูง, การร่วมรังสรรค์

Abstract

This research presents the development of a short-term training curriculum designed to accelerate the production of high-quality human capital to support the country's new target industries, namely Electric Vehicles (EV), Semiconductor Technology, and Artificial Intelligence (AI). The objectives of the study were threefold: 1) Examine and analyze competency requirements and workforce skill gaps in the country's target industries, including the EV, semiconductor, and AI sectors; 2) Develop and implement a competency-based training curriculum to produce high-quality human capital through co-creation process between higher education institutions and industrial partners under the Research and Development (R&D) framework, integrating blended learning with real workplace practice; and 3) Evaluate the effectiveness of the developed competency-based training curriculum and synthesize a policy prototype for sustainable workforce development that can be scaled up to support New S-Curve industries. This study employed a Research and Development (R&D) methodology consisting of three phases: 1) Needs analysis, 2) Curriculum design and development, and 3) Implementation and evaluation. The training curriculum had a total duration of 145 hours and was piloted with 150 participants. The results revealed that the average competency score significantly increased from 61.82 to 84.37 ($p < .05$, Cohen's $d = 0.88$), indicating a high level of curriculum effectiveness. Participants developed innovation projects addressing real industrial production problems, such as an automated EV battery quality inspection system and an AI-based predictive maintenance dashboard, both of which were applied in industrial settings. Employers reported a high level of satisfaction with the competencies of program graduates. The synthesized policy prototype consists of four components: 1) A modular

curriculum structure, 2) A university-industry collaboration mechanism, and 3) A competency assessment system, 4) A credit transfer mechanism to support workforce development in advanced technology industries across multiple national strategic sectors for sustainable, inclusive, and innovation-driven national economic growth and development.

Keywords: Policy Prototype, Electric Vehicle (EV), Competency-Based Curriculum, High-Skilled Workforce Development, Co-Creation

บทนำ

ประเทศไทยกำลังเผชิญปัญหาการขาดแคลนกำลังคนทักษะสูงในอุตสาหกรรมเป้าหมายใหม่ (New S-Curve) โดยเฉพาะอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้า (EV) เทคโนโลยีเซมิคอนดักเตอร์ และปัญญาประดิษฐ์ (AI) แม้ระบบอุดมศึกษาจะผลิตบัณฑิตจำนวนมาก แต่ยังพบช่องว่างด้านสมรรถนะเชิงเทคนิคที่สอดคล้องกับความต้องการจริงของภาคอุตสาหกรรม เช่น การเขียนโปรแกรมควบคุม PLC และระบบควบคุมมอเตอร์ไฟฟ้า แรงดันสูงในอุตสาหกรรม EV การวิเคราะห์ข้อมูลจากเซนเซอร์และการประมวลผลภาพด้วย AI สำหรับระบบตรวจสอบคุณภาพ และความเข้าใจด้านการออกแบบและทดสอบวงจรรวมในอุตสาหกรรมเซมิคอนดักเตอร์ ช่องว่างดังกล่าวสะท้อนจากผลสำรวจความพึงพอใจของผู้ประกอบการ ที่พบว่า บัณฑิตจบใหม่ในกลุ่มอุตสาหกรรม S-Curve มีสมรรถนะเชิงปฏิบัติไม่ตรงตามความต้องการในระดับที่น่ากังวล โดยเฉพาะทักษะบูรณาการข้ามสาขา และการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง (คณะกรรมการนโยบายยานยนต์ไฟฟ้าแห่งชาติ, 2565)

แนวคิดหลักสู่ฐานสมรรถนะและกลไกความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะกระบวนการร่วมรังสรรค์ ได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายที่สามารถลดช่องว่างดังกล่าว ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Spady, W. G., 1978); (Ankrah, S. & Al-Tabbaa, O., 2015) อย่างไรก็ตาม โมเดลส่วนใหญ่ มุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรในระดับสถาบันหรือระดับรายวิชา ยังขาดกรอบเชิงนโยบายที่สามารถขยายผลในระดับระบบ (system-level scaling) งานวิจัยนี้จึงแตกต่างโดยเสนอ “ต้นแบบเชิงนโยบาย” ที่บูรณาการโครงสร้างหลักสูตรแบบโมดูล กลไกความร่วมมือเชิงสถาบัน ระบบประเมินสมรรถนะหลายมิติ และกลไกการเทียบโอน เพื่อสนับสนุนการขยายผลในอุตสาหกรรมอื่นยิ่งไปกว่านั้น เทคโนโลยีทั้ง 3 สาขามีจุดร่วมเชิงระบบ กล่าวคือ ยานยนต์ไฟฟ้าต้องพึ่งพาชิปเซมิคอนดักเตอร์สำหรับระบบควบคุม และใช้ AI ในการประมวลผลข้อมูลและระบบช่วยขับเคลื่อนอัตโนมัติ (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2566) ดังนั้น การพัฒนากำลังคนจำเป็นต้องมีกรอบหลักสูตรที่บูรณาการองค์ความรู้ข้ามสาขาอย่างเป็นระบบ ไม่ใช่การพัฒนาแบบแยกส่วน

จากบริบทดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนาต้นแบบเชิงนโยบายสำหรับหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นแบบไม่เน้นปริญญา เพื่อเร่งรัดการยกระดับสมรรถนะเชิงปฏิบัติและลดช่องว่างทักษะเชิงยุทธศาสตร์ของประเทศอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการสมรรถนะและช่องว่างทักษะของกำลังคนในอุตสาหกรรมเป้าหมายของประเทศ ได้แก่ อุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้า เทคโนโลยีเซมิคอนดักเตอร์ และปัญญาประดิษฐ์

2. เพื่อพัฒนาและดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมฐานสมรรถนะสำหรับการผลิตกำลังคนคุณภาพสูงรองรับอุตสาหกรรมเป้าหมายของประเทศ โดยใช้กระบวนการร่วมรังสรรค์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและภาคอุตสาหกรรม ภายใต้กรอบแนวคิดการวิจัยและพัฒนา และการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการปฏิบัติงานจริง

3. เพื่อประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมฐานสมรรถนะที่พัฒนาขึ้น และสังเคราะห์เป็นต้นแบบเชิงนโยบายการพัฒนาากำลังคนคุณภาพสูงที่สามารถขยายผลเชิงนโยบายสำหรับอุตสาหกรรม New S-Curve อย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (R&D) ประกอบด้วย ขั้นตอนการวิเคราะห์ความต้องการ การออกแบบและพัฒนาหลักสูตร การทดลองใช้ และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ (Creswell, J. W., 2018); (Spady, W. G., 1978) การออกแบบและพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Design and Development) การพัฒนาหลักสูตรดำเนินการร่วมกับสมาคมผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ไทย (TAPMA) และผู้แทนสถานประกอบการในกลุ่ม EV และอิเล็กทรอนิกส์ขั้นสูง รวม 18 องค์กร กระบวนการร่วมรังสรรค์ดำเนินการผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) จำนวน 3 ครั้ง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) จำนวน 2 ครั้ง และการตรวจสอบฉันทามติด้วยเทคนิค Delphi แบบ 2 รอบ โดยมีผู้เชี่ยวชาญภาคอุตสาหกรรม 9 คนเข้าร่วม ทั้งนี้ ภาคอุตสาหกรรมมีบทบาทร่วมกำหนดสมรรถนะ ออกแบบโครงงาน Capstone ร่วมสอนภาคปฏิบัติ และร่วมประเมินผลผู้เข้าอบรม ทำหน้าที่เป็นภาคีหลักในการกำหนดสมรรถนะและตรวจสอบความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน (Ankrah, S. & Al-Tabbaa, O., 2015); (Plewa, C. et al., 2013) กระบวนการพัฒนาหลักสูตรแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs Analysis) ดำเนินการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากรายงานสถานการณ์กำลังคน แนวโน้มตลาดแรงงานในอุตสาหกรรม (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2566); (World Economic Forum, 2023) ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญจากภาคอุตสาหกรรม จำนวน 12 คน โดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในอุตสาหกรรมไม่น้อยกว่า 5 ปี และดำรงตำแหน่งระดับหัวหน้างานหรือผู้จัดการขึ้นไป ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงธีม (Thematic Analysis) โดยดำเนินการถอดเทปคำสัมภาษณ์ จัดหมวดหมู่รหัส (Coding) ระบุประเด็นหลักและประเด็นย่อยที่สะท้อนช่องว่างสมรรถนะ และตรวจสอบความสอดคล้องของการตีความโดยผู้วิจัยร่วม เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล เพื่อระบุช่องว่างสมรรถนะ (Competency Gap) และกำหนดสมรรถนะเป้าหมายที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานจริง

ระยะที่ 2 การออกแบบโครงสร้างหลักสูตร (Curriculum Design) นำผลการวิเคราะห์มาจัดทำวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Objectives) และโครงสร้างหลักสูตรแบบโมดูล (Modular Structure) ออกแบบเป็น 6 โมดูลหลัก ครอบคลุม 12 สมรรถนะหลัก (Core Competencies) แบ่งเป็น 1) สมรรถนะด้านระบบไฟฟ้าแรงดันสูงและการควบคุมมอเตอร์ EV 2) สมรรถนะด้านการวิเคราะห์ข้อมูลและระบบอัตโนมัติ 3) สมรรถนะด้านพื้นฐานเคมีคอนดักเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์กำลัง 4) สมรรถนะด้านการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสายการผลิต

5) สมรรถนะด้านการบูรณาการระบบ (System Integration) และ 6) สมรรถนะด้านการจัดการโครงการนวัตกรรม โดยกำหนดระดับสมรรถนะเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน (Beginner) ระดับปฏิบัติการ (Intermediate) และระดับประยุกต์ขั้นสูง (Advanced) เพื่อสะท้อนความก้าวหน้าทางทักษะตามลำดับขั้นการพัฒนาแต่ละโมดูลกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่วัดได้ (Measurable Learning Outcomes) และเชื่อมโยงกับเกณฑ์การประเมินสมรรถนะเชิงพฤติกรรมอย่างชัดเจน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการปฏิบัติงานจริงในอุตสาหกรรม โดยยึดหลักการออกแบบแบบย้อนกลับ (Backward Design) ที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้เป็นตัวตั้ง (Spady, W. G., 1978) พร้อมบูรณาการการเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นฐาน (Project-based Learning) และการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการปฏิบัติงานจริง (Work-Integrated Learning)

ระยะที่ 3 การพัฒนาสื่อและเครื่องมือประเมิน (Instructional and Assessment Development) พัฒนาคู่มือการฝึกอบรม สื่อการเรียนรู้ออนไลน์ และเกณฑ์การประเมินสมรรถนะ (Rubrics) ให้สอดคล้องกับมาตรฐานอาชีพ โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.98 อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 (Lam, K. W. et al., 2018) ข้อคำถามทุกข้อผ่านเกณฑ์ความตรงเชิงเนื้อหา โดยไม่มีข้อใดต่ำกว่าเกณฑ์ 0.80 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ตามหลักการพัฒนาเครื่องมือวิจัย และสะท้อนความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวัดอย่างเหมาะสม ซึ่งแสดงถึงความตรงเชิงเนื้อหาที่ดีของเครื่องมือดังกล่าว

การประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรใช้รูปแบบ One-group pretest-posttest โดยเก็บข้อมูลก่อนอบรม (Pre-test) หลังอบรม (Post-test) และประเมินสมรรถนะระหว่างฝึกปฏิบัติด้วย Rubrics รวมถึงประเมินความพึงพอใจของสถานประกอบการหลังจบหลักสูตร ทั้งนี้ การทดลองใช้ดำเนินการภายใต้การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการปฏิบัติงานจริง (WIL) ตลอดระยะเวลา 145 ชั่วโมง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sample)

ประชากรของการวิจัย ได้แก่ บุคลากรในอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ขั้นสูง และวิศวกรจบใหม่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ที่ปฏิบัติงานหรือมีแนวโน้มเข้าสู่สายงานด้านเทคโนโลยีขั้นสูง กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 150 คน ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อลดความลำเอียงจากการสมัครใจเข้าร่วม (Self-selection Bias) ดังนี้ โดยเกณฑ์คัดเข้า (Inclusion Criteria) ประกอบด้วย 1) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หรือสาขาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง 2) มีประสบการณ์ทำงานในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องไม่น้อยกว่า 1 ปี หรือเป็นบัณฑิตจบใหม่ไม่เกิน 2 ปีที่มีพื้นฐานด้านไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ หรือการเขียนโปรแกรม 3) ผ่านการทดสอบพื้นฐานทางเทคนิคก่อนเข้าอบรม (Pre-screening Test) ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 และ 4) สามารถเข้าร่วมการฝึกอบรมได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของระยะเวลาเรียนทั้งหมด ส่วนเกณฑ์คัดออก (Exclusion Criteria) ประกอบด้วย 1) ไม่มีพื้นฐานด้านวิศวกรรมหรือเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง 2) ไม่ผ่านการทดสอบพื้นฐานตามเกณฑ์ที่กำหนด และ 3) ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมครบตามเกณฑ์ที่กำหนด แม้ว่าผู้เข้าร่วมจะสมัครใจเข้าร่วมโครงการ แต่การกำหนดเกณฑ์คัดเลือกดังกล่าวช่วยให้กลุ่มตัวอย่างมีคุณลักษณะสอดคล้องกับบริบทอุตสาหกรรมเป้าหมาย และสามารถสะท้อนภาพของกำลังคนในกลุ่มเทคโนโลยีขั้นสูงได้อย่างเหมาะสม

หลักสูตรฝึกอบรมมีระยะเวลา 145 ชั่วโมง แบ่งออกเป็น 1) ภาคทฤษฎี 40 ชั่วโมง 2) ภาคปฏิบัติและการฝึกในสถานประกอบการ (WIL) 75 ชั่วโมง และ 3) โครงการนวัตกรรม (Capstone Project) 30 ชั่วโมง

เครื่องมือวิจัย (Research Instruments)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 3 ประเภท ได้แก่ 1) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Pre-test/Post-test) เป็นแบบปรนัย 50 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น (KR-20) เท่ากับ 0.87 2) แบบประเมินสมรรถนะทักษะปฏิบัติ ใช้เกณฑ์ Rubrics 4 ระดับ ตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha) เท่ากับ 0.91 และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจของภาคอุตสาหกรรม เป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มีค่า Cronbach's alpha เท่ากับ 0.93 ดังนั้น การใช้สถิติ KR-20 และ Cronbach's alpha (Foster, R. C., 2021) ในการประเมินความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัยช่วยให้มั่นใจได้ว่าเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องภายในและสามารถวัดสิ่งที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้อง โดยค่าความเชื่อมั่นที่ได้ในแต่ละเครื่องมือดังกล่าวอยู่ในระดับที่ดีและเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในงานวิจัยต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการหลังจากการทดลองใช้หลักสูตร โดยเก็บข้อมูลก่อนและหลังการฝึกอบรม เก็บข้อมูลการประเมินสมรรถนะระหว่างการฝึกปฏิบัติ และเก็บข้อมูลความพึงพอใจจากผู้แทนสถานประกอบการ ภายหลังผู้เข้ารับการอบรมสำเร็จหลักสูตร

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมานโดยใช้การทดสอบค่าทีแบบกลุ่มสัมพันธ์ (Dependent Samples t-test) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการฝึกอบรม สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อเสนอแนะปลายเปิด ดำเนินการวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูล สังเคราะห์ประเด็นสำคัญ และตีความความหมายอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) ด้วยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 คน ตรวจสอบความสอดคล้องของการจัดหมวดหมู่ (Inter-rater Reliability) และเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความถูกต้องและลดอคติในการตีความข้อมูล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนา ทดลองใช้ และประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นฐานสมรรถนะ ซึ่งดำเนินการตามกรอบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) สามารถสรุปผลการศึกษาได้เป็น 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการยกระดับสมรรถนะ 3) ผลลัพธ์ด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมต้นแบบ 4) ความพึงพอใจของภาคอุตสาหกรรมต่อสมรรถนะของผู้สำเร็จหลักสูตร และ 5) ผลการสังเคราะห์ต้นแบบเชิงนโยบาย มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ได้จากการวิเคราะห์รายงานตลาดแรงงานและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 12 คน พบช่องว่างสมรรถนะสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ 1) การบูรณาการข้ามสาขา 2) การแก้ปัญหาในบริบทสายการผลิตจริง 3) การวิเคราะห์ข้อมูลอุตสาหกรรม และ 4) การประยุกต์ใช้ระบบอัตโนมัติ และ AI สะท้อนภาวะ Skill Mismatch ระหว่างระบบการศึกษาและความต้องการภาคอุตสาหกรรม

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการยกระดับสมรรถนะ (Learning Achievement and Competency Enhancement) การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เข้ารับการอบรม จำนวน 150 คน ดำเนินการโดยเปรียบเทียบคะแนนก่อนการฝึกอบรม (Pre-test) และหลังการฝึกอบรม (Post-test) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนการประเมินผลในระยยะทดลองใช้หลักสูตร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มสัมพันธ์ (Paired Samples t-test) พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของหลักสูตรในการยกระดับองค์ความรู้และสมรรถนะของผู้เข้ารับการอบรม

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการฝึกอบรม (n = 150)

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	μ	σ	t	p-value
ก่อนเรียน (Pre-test)	100	55.20	8.50	12.35*	< .001
หลังเรียน (Post-test)	100	82.75	7.10		

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยคะแนนเฉลี่ยหลังอบรม ($\mu = 82.75$, $\sigma = 7.10$) สูงกว่าก่อนอบรม ($\mu = 55.20$, $\sigma = 8.50$) เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาจากผู้เข้าอบรมทั้งหมด จำนวน 150 คน ซึ่งถือเป็นประชากรของโครงการ จึงใช้สัญลักษณ์ μ และ σ ในการรายงานค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และผลการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มสัมพันธ์ (Dependent Samples t-test) พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ($t = 12.35$, $p \leq .001$) เมื่อพิจารณาขนาดอิทธิพล (Effect Size) โดยคำนวณค่า Cohen's d พบว่า มีค่าเท่ากับ 1.82 ซึ่งจัดอยู่ในระดับสูงมาก สะท้อนว่าหลักสูตรมีพลังในการยกระดับสมรรถนะของผู้เข้าอบรมอย่างชัดเจน มิได้เป็นเพียงความแตกต่างทางสถิติที่เกิดจากขนาดกลุ่มตัวอย่าง ($n = 150$) เท่านั้น แต่เป็นผลกระทบที่มีนัยสำคัญในเชิงปฏิบัติ (Practical Significance) และมีความคุ้มค่าในเชิงการลงทุนด้านนโยบายกำลังคน นอกจากนี้ ผู้เข้าอบรมสามารถพัฒนาโครงการนวัตกรรม รวม 15 โครงการ โดยมี 3 โครงการที่ได้รับการประเมินว่ามีศักยภาพสูง และสามารถประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในสายการผลิตจริงได้ ขณะเดียวกัน ภาค อุตสาหกรรมมีความพึงพอใจต่อสมรรถนะของผู้สำเร็จหลักสูตรในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.75$, $\sigma = 0.25$) ผลลัพธ์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพดังกล่าวสะท้อนว่าหลักสูตรมีประสิทธิผลทั้งในด้านการยกระดับความรู้ ทักษะ และการประยุกต์ใช้จริงในอุตสาหกรรม จึงสามารถสังเคราะห์เป็น “ต้นแบบเชิงนโยบาย” ที่มีศักยภาพในการขยายผล (Scale-up Model) เพื่อผลิตกำลังคนคุณภาพสูงรองรับอุตสาหกรรม New S-Curve ได้อย่างยั่งยืน

3. ผลลัพธ์ด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมต้นแบบ ในระยะทดลองใช้หลักสูตร ผู้เข้ารับการอบรมได้เข้าร่วมการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการปฏิบัติงานจริง และการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานฐานอุตสาหกรรมเป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาสมรรถนะ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะ ผลการดำเนินงานพบว่า ผู้เข้าร่วมการอบรมสามารถพัฒนาโครงการนวัตกรรมได้ จำนวนทั้งสิ้น 15 โครงการ โดยเป็นโครงการที่มุ่งแก้ไขปัญหาจริงในบริบทของภาคการผลิตและอุตสาหกรรมเป้าหมาย จากการประเมินผลงานโดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคการศึกษาและภาคอุตสาหกรรม พบว่า มีจำนวน 3 โครงการที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นนวัตกรรม

ต้นแบบที่มีศักยภาพสูง เนื่องจากมีความโดดเด่นในด้านความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้เชิงเทคนิค และผลกระทบเชิงการดำเนินงานต่อกระบวนการผลิตจริง ผลลัพธ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การเชื่อมโยงโจทย์โครงการกับปัญหาจริงในโรงงานตั้งแต่สัปดาห์แรกของการอบรม เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์และลดช่องว่างระหว่าง “Prototype ในเชิงวิชาการ” ร่วมกับ “Solution ในเชิงอุตสาหกรรม” และการที่สามารถสร้างนวัตกรรมด้าน AI และ Predictive Analytics ภายใน 145 ชั่วโมง แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ร่วมกับการให้ Feedback อย่างต่อเนื่องจากวิศวกรภาคสนาม มีบทบาทสำคัญมากกว่าการบรรยายเชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว

ตารางที่ 2 นวัตกรรมต้นแบบที่ได้รับการคัดเลือกจากโครงงานฐานอุตสาหกรรม

ลำดับ	นวัตกรรมต้นแบบ	ปัญหาอุตสาหกรรม	เทคโนโลยีหลัก	ผลกระทบเชิงการดำเนินงาน
1	ระบบตรวจสอบคุณภาพ แบตเตอรี่ EV อัตโนมัติ	การตรวจสอบด้วยสายตา ใช้เวลานานและเกิด Human Error	Deep Learning, Computer Vision	ลด Cycle Time จาก 3.5 นาที/ชิ้น เหลือ 2.1 นาที/ชิ้น (ลดลง 40%) และเพิ่มความแม่นยำในการ ตรวจจับข้อบกพร่องจาก 85% เป็น 96%
2	แพลตฟอร์มบำรุงรักษา ระบบ EV เชิงพยากรณ์	การหยุดสายการผลิตจาก Breakdown Maintenance	IIoT, Predictive Analytics	ลด Unplanned Downtime ลง 32% และเพิ่มค่า Overall Equipment Effectiveness (OEE) จาก 68% เป็น 79
3	หุ่นยนต์ช่วยประกอบชิ้นส่วน ไมโครอิเล็กทรอนิกส์	งานประกอบต้องใช้ ความละเอียดสูง	Cobot, Machine Vision	เพิ่ม Throughput ต่อชั่วโมง 28% และลดอัตราความเสียหาย ของชิ้นงานจาก 4.5% เหลือ 1.8%

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลลัพธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้เข้ารับการอบรมในการบูรณาการองค์ความรู้และทักษะไปสู่การแก้ปัญหาในบริบทการทำงานจริง ซึ่งเป็นผลลัพธ์สำคัญของการจัดการเรียนรู้ในระยะพัฒนาทดลองตามกรอบการวิจัยและพัฒนา

4. ความพึงพอใจของภาคอุตสาหกรรม (Industrial Satisfaction) การประเมินความพึงพอใจของภาคอุตสาหกรรมต่อสมรรถนะของผู้สำเร็จหลักสูตร เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลในระบอบสุดท้ายของการวิจัยและพัฒนา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินมาตรฐานค่า 5 ระดับ พบว่า ภาคอุตสาหกรรมมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.25 สะท้อนว่าหลักสูตรสามารถผลิตกำลังคนที่มีสมรรถนะตรงตามความต้องการของสถานประกอบการได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารและวิศวกรอาวุโส ยังพบความเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้สำเร็จหลักสูตรมีความพร้อมในการทำงานจริง และสามารถนำความรู้ด้าน EV และ AI ไปประยุกต์ใช้เพื่อปรับปรุงกระบวนการผลิตได้อย่างรวดเร็ว

5. ผลการสังเคราะห์ต้นแบบเชิงนโยบาย จากผลการวิเคราะห์และการทดลองใช้ สามารถสังเคราะห์ต้นแบบเชิงนโยบายได้ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) โครงสร้างหลักสูตรแบบโมดูลที่ยืดหยุ่น 2) กลไก Co-creation เชิงสถาบัน 3) ระบบประเมินสมรรถนะหลายมิติ และ 4) กลไกขยายผลระดับระบบ เป็นต้นแบบดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ซ้ำในอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงอื่นได้

อภิปรายผล

จากการวิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า “ช่องว่างสมรรถนะ” ในอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้า เซมิคอนดักเตอร์ และปัญญาประดิษฐ์ มิได้เกิดจากการขาดแคลนบุคลากรเชิงปริมาณเท่านั้น แต่เกิดจากความไม่สอดคล้องระหว่างทักษะที่ระบบการศึกษาผลิตกับสมรรถนะที่อุตสาหกรรมต้องการจริง โดยเฉพาะความสามารถด้านระบบควบคุมไฟฟ้าแรงดันสูง การวิเคราะห์ข้อมูลจากเซนเซอร์อุตสาหกรรม และการประยุกต์ใช้ AI ในสายการผลิต โดยรายงานของ World Economic Forum ได้รายงานไว้ว่า ทักษะดิจิทัลขั้นสูงเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในเศรษฐกิจฐานเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนากำลังคนที่มีสมรรถนะด้านเทคโนโลยีขั้นสูงเพื่อรองรับอุตสาหกรรมแห่งอนาคต (World Economic Forum, 2023) จากบริบทดังกล่าว การพัฒนาและทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมฐานสมรรถนะผ่านกระบวนการร่วมรังสรรค์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและภาคอุตสาหกรรม ภายใต้กรอบแนวคิดการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) และการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการปฏิบัติงานจริง (Work-Integrated Learning: WIL) จึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับทักษะกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของอุตสาหกรรม เป้าหมาย Spady, W. G. ได้เสนอแนวคิดการออกแบบหลักสูตรแบบ Backward Design โดยเน้นการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้เป็นจุดตั้งต้นของการออกแบบหลักสูตร และเชื่อมโยงกิจกรรมการเรียนรู้กับการประเมินผลอย่างเป็นระบบ ซึ่งช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรมีความสอดคล้องกับสมรรถนะที่ต้องการในทางปฏิบัติ (Spady, W. G., 1978)

นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้แบบ Work-Integrated Learning (WIL) ทำให้ผู้เรียนได้เผชิญสถานการณ์จริงในสายการผลิต ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึก (Deep Learning) มากกว่าการเรียนรู้เชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว ผลลัพธ์ดังกล่าว โดย Ankrah, S. & Al-Tabbaa, O. ได้ชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับภาคอุตสาหกรรมมีบทบาทสำคัญในการยกระดับคุณภาพผลลัพธ์การเรียนรู้เชิงปฏิบัติของผู้เรียน โดยช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงกับบริบทการทำงานจริงและความต้องการของภาคอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้น (Ankrah, S. & Al-Tabbaa, O., 2015) จากแนวคิดดังกล่าว การกำหนดเกณฑ์การประเมินผลลัพธ์ด้านนวัตกรรมในงานวิจัยนี้จึงกำหนดเกณฑ์ความสำเร็จไว้ล่วงหน้าว่า อย่างน้อยร้อยละ 60 ของผู้เข้าอบรมต้องสามารถพัฒนาโครงการที่ผ่านเกณฑ์สมรรถนะในระดับ Intermediate ขึ้นไป และอย่างน้อยร้อยละ 10 ต้องสามารถพัฒนาโครงการที่มีศักยภาพในการนำไปประยุกต์ใช้จริงในภาคอุตสาหกรรมในลักษณะ Industry-Ready Prototype ผลการวิจัยพบว่า มีผู้เข้าอบรมร้อยละ 72 ที่สามารถพัฒนาโครงการผ่านเกณฑ์ระดับ Intermediate และร้อยละ 15 ที่สามารถพัฒนานวัตกรรมต้นแบบที่มีศักยภาพเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และผู้เข้ารับการอบรมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยคะแนนเฉลี่ยหลังอบรม ($\mu = 82.75, \sigma = 7.10$) สูงกว่าก่อนอบรม ($\mu = 55.20, \sigma = 8.50$) และผลการทดสอบ t-test แบบกลุ่มสัมพันธ์พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ($t = 12.35, p < .001$)

สะท้อนว่าหลักสูตรมีประสิทธิผลต่อการยกระดับความรู้/ทักษะอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ การที่ผู้เรียนสามารถพัฒนาโครงงานนวัตกรรม จำนวน 15 โครงงาน และมี 3 โครงงานที่สร้างผลกระทบเชิงปริมาณในสายการผลิต สะท้อนประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้แบบ Project-based Learning ร่วมกับ Co-design และ Co-assessment ที่ตอบโจทย์ปัญหาจริงในภาคการผลิตได้ พร้อมทั้งภาคอุตสาหกรรมมีความพึงพอใจต่อสมรรถนะของผู้สำเร็จหลักสูตรในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.75$, $\sigma = 0.25$) จึงสามารถสังเคราะห์เป็น “ต้นแบบเชิงนโยบาย” ที่มีศักยภาพในการขยายผล (Scale Up) เพื่อผลิตกำลังคนคุณภาพสูงรองรับอุตสาหกรรม New S-Curve ได้อย่างยั่งยืน

อีกทั้ง ในเชิงมหภาค ต้นแบบนี้สะท้อนให้เห็นว่า การสนับสนุนงบประมาณด้านกำลังคนควรปรับจากระบบ Input-based Funding ไปสู่ Outcome-based Funding ที่ผูกกับผลลัพธ์เชิงสมรรถนะและผลกระทบต่อประสิทธิภาพอุตสาหกรรม ตัวอย่างเช่น การจัดสรรงบประมาณอาจเชื่อมโยงกับตัวชี้วัดเชิงผลลัพธ์ ได้แก่ 1) อัตราการเพิ่ม Productivity 2) การลด Unplanned Downtime และ 3) จำนวนโครงการที่ถูกนำไปใช้จริงในสายการผลิตโดยต้นแบบดังกล่าวยังสะท้อนความจำเป็นในการปรับกฎระเบียบด้านการเทียบโอนหน่วยกิตและการรับรองสมรรถนะ (Micro-credential Recognition) โดยเฉพาะการกำหนดกรอบมาตรฐานระดับชาติสำหรับ Non-degree Competency Certification เพื่อให้ภาคอุตสาหกรรมสามารถยอมรับสมรรถนะได้โดยไม่ต้องอิงวุฒิการศึกษาแบบดั้งเดิม

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยยืนยันว่าการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะผ่านกระบวนการร่วมรังสรรค์สามารถลดช่องว่างสมรรถนะที่ระบุจากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และยกระดับความพร้อมเชิงปฏิบัติของผู้เข้าอบรมได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการสังเคราะห์ผลการวิจัยนำไปสู่กรอบต้นแบบ ที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ โครงสร้างหลักสูตรแบบโมดูลที่ยืดหยุ่น กลไกความร่วมมือเชิงสถาบัน ระบบประเมินสมรรถนะหลายมิติ และกลไกขยายผลระดับระบบ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงอื่น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ 1) ควรจัดทำกรอบสมรรถนะร่วมระหว่างสถาบันการศึกษาและภาคอุตสาหกรรมเพื่อใช้เป็นมาตรฐานกลางในการออกแบบหลักสูตรแบบโมดูล การประเมินสมรรถนะ และการรับรองผลลัพธ์ผู้เรียนให้สามารถเทียบเคียงได้ พร้อมทั้งเพิ่มความเข้มข้นของการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการปฏิบัติงานจริง โดยเสริมระบบพี่เลี้ยงจากภาคอุตสาหกรรมและกำหนดโจทย์งานจริงอย่างชัดเจน รวมถึงพัฒนาระบบประเมินสมรรถนะหลายมิติที่ผสมผสานการวัดความรู้ การประเมินการปฏิบัติ และการยืนยันผลจากสถานประกอบการ 2) ควรกำหนดให้กระบวนการร่วมรังสรรค์ระหว่างสถาบันการศึกษาและภาคอุตสาหกรรมเป็นกลไกหลักของการพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นแบบไม่เน้นปริญญา พร้อมสนับสนุนระบบการรับรองผลลัพธ์การเรียนรู้ในรูปแบบหน่วยย่อยและการเทียบโอน เพื่อสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะของแรงงานอย่างต่อเนื่อง และควรจัดตั้งระบบติดตามผลลัพธ์หลังการฝึกอบรมในระดับนโยบายเพื่อใช้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์สำหรับการขยายผลและการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ และ 3) การวิจัยในอนาคตควรออกแบบการศึกษาที่มีกลุ่มเปรียบเทียบหรือใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลองเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา รวมถึงติดตามผลในระยะยาวเพื่อประเมินความคงอยู่ของสมรรถนะ และขยายการศึกษาไปสู่อุตสาหกรรมเป้าหมายอื่นในกลุ่ม New S-Curve เพื่อค้นหาปัจจัยความสำเร็จเชิงระบบในการขยายผลในระดับประเทศอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการนโยบายยานยนต์ไฟฟ้าแห่งชาติ. (2565). แนวทางการส่งเสริมยานยนต์ไฟฟ้า (EV) ของประเทศตามนโยบาย 30@30. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงอุตสาหกรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. (2566). รายงานสถานการณ์กำลังคนและแนวโน้มความต้องการแรงงานในอุตสาหกรรมเป้าหมาย เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC). ชลบุรี: สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.
- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2566). นโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2566-2570. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ.
- Ankrah, S. & Al-Tabbaa, O. (2015). Universities-industry collaboration: A systematic review. *Scandinavian Journal of Management*, 31(3), 387-408.
- Creswell, J. W. (2018). *RESEARCH DESIGN: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. (5th ed.). Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Foster, R. C. (2021). KR20 and KR21 for Some Nondichotomous Data (It's Not Just Cronbach's Alpha). *National Library of Medicine National Center for Biotechnology Information*, 81(6), 1172-1202.
- Lam, K. W. et al. (2018). Evaluating the Face and Content Validity of an Instructional Technology Competency Instrument for University Lecturers in Malaysia. *INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH IN BUSINESS AND SOCIAL SCIENCES*, 8(5), 367-385.
- Plewa, C. et al. (2013). The evolution of university-ndustry linkages-A framework. *Journal of Engineering and Technology Management*, 30(1), 21-44.
- Spady, W. G. (1978). The Concept and Implications of Competency-Based Education. Retrieved February 7, 2026, from https://files.ascd.org/staticfiles/ascd/pdf/journals/ed_lead/el_197810_spady.pdf
- World Economic Forum. (2023). The Future of Jobs Report 2023. Retrieved February 7, 2026, from <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/>

วิเคราะห์ทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
ที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก ปีงบประมาณ 2563 - 2568*
AN ANALYSIS OF EXTERNAL RESEARCH FUNDING AT PRINCE OF
SONGKLA UNIVERSITY, PATTANI CAMPUS, FISCAL YEARS 2020 - 2025

อลิสา สาเรส

Alisa Sares

กองบริหารวิชาการและวิจัยวิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัตตานี ประเทศไทย

Academic and Research Administration Division, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani, Thailand

Corresponding author E-mail: narissa.n@psu.ac.th

Tel: 081-077-0378

บทคัดย่อ

แหล่งทุนวิจัยภายนอกเป็นทรัพยากรเชิงยุทธศาสตร์ที่กำหนดทิศทางและศักยภาพการพัฒนางานวิจัยของสถาบันอุดมศึกษา ตามกรอบแนวคิด Resource Dependence Theory (RDT) องค์การที่พึ่งพาทุนจากภายนอกในสัดส่วนสูงย่อมได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างแหล่งทุนและนโยบายของผู้ให้ทุน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์จำนวนโครงการและมูลค่าเงินทุนวิจัยจากแหล่งทุนภายนอก 2) เปรียบเทียบการกระจายทุนวิจัยระหว่างคณะหรือส่วนงาน และ 3) วิเคราะห์การกระจายงบประมาณตามกรอบ 12 Focus Area ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ระหว่างปีงบประมาณ 2563 - 2568 การวิจัยใช้รูปแบบเชิงพรรณนา โดยวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากระบบ PSU Research Project Management (PRPM) จำนวน 233 โครงการ ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ การวิเคราะห์แนวโน้มรายปี และการเปรียบเทียบสัดส่วนงบประมาณตาม 12 Focus Area ผลการวิจัยพบว่า วิทยาเขตได้รับทุนวิจัยรวม 410,832,048 บาท โดยทุนภาครัฐในประเทศเป็นแหล่งทุนหลัก 88.81% สะท้อนการพึ่งพาทรัพยากรภายนอกในสัดส่วนสูง แนวโน้มจำนวนโครงการและมูลค่าเงินทุนมีความผันผวนตามรอบปีงบประมาณ ขณะที่การกระจายตาม 12 Focus Area พบว่า Language Education และ Peace Conflict มีสัดส่วนสูงที่สุด สะท้อนอัตลักษณ์เชิงพื้นที่และบทบาทเชิงสังคมของวิทยาเขตชายแดนใต้ ข้อค้นพบเชิงสังเคราะห์ชี้ว่าไม่ควรพิจารณาเฉพาะจำนวนโครงการหรือมูลค่าเงินทุน แต่ต้องวิเคราะห์โครงสร้างการพึ่งพา แนวโน้มงบประมาณและความสอดคล้องเชิงยุทธศาสตร์ควบคู่กัน งานวิจัยนี้มีความสำคัญในฐานะกรอบวิเคราะห์เชิงระบบที่ช่วยให้สถาบันอุดมศึกษามองเห็นความเสี่ยงจากการพึ่งพาทุนภาครัฐ การกระจุกตัวของทรัพยากร และความเชื่อมโยงระหว่างพอร์ตทุนกับยุทธศาสตร์องค์กร โดยมีนัยสำคัญเชิงนโยบายต่อการวางแผนกระจายทุน และการพัฒนาความยั่งยืนของระบบทุนวิจัยในระยะยาว

คำสำคัญ: การวิเคราะห์ทุนวิจัย, เงินทุนวิจัย, แหล่งทุนวิจัยภายนอก, จุดเน้นการวิจัย

Abstract

External research funding constitutes a strategic resource that shapes the direction and research development capacity of higher education institutions. According to Resource Dependence Theory (RDT), organizations that rely heavily on external funding are inevitably influenced by the structure of funding sources and the policy priorities of funding agencies. This study aims to 1) analyze the number and total value of externally funded research projects, 2) compare the distribution of funding across faculties and organizational units, and 3) examine the allocation of research budgets in relation to the university's 12 Focus Areas at Prince of Songkla University, Pattani Campus, during fiscal years 2020 - 2025. A descriptive research design was employed using secondary data from the PSU Research Project Management (PRPM) system, covering 233 projects. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, annual trend analysis, and proportional comparison across the 12 Focus Areas. The findings indicate that the campus received a total of 410,832,048 THB in external research funding, with domestic government funding accounting for 88.81% of the total, reflecting a high level of external resource dependence. The number of projects and funding amounts fluctuated across fiscal years. In terms of distribution across the 12 Focus Areas, Language Education and Peace and Conflict represented the largest shares, reflecting the regional identity and social mission of the southern border campus. The synthesized findings suggest that research capacity should not be assessed solely by the number of projects or total funding value, but must incorporate structural dependence, funding trends, and strategic alignment. This study provides a system-level analytical framework enabling higher education institutions to recognize structural risks associated with heavy reliance on government funding, resource concentration, and the linkage between funding portfolios and institutional strategy, with significant policy implications for funding diversification and the long-term sustainability of research funding systems.

Keywords: Research Funding Analysis, Research Funding, External Research Funding, Focus Area

บทนำ

ในบริบทของการอุดมศึกษาปัจจุบัน งานวิจัยมิใช่เพียงภารกิจทางวิชาการ หากแต่เป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ที่สะท้อนศักยภาพ ความสามารถในการแข่งขัน และบทบาทของมหาวิทยาลัยต่อการพัฒนาประเทศ ระบบทุนวิจัยจากแหล่งทุนภายนอกจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นทรัพยากรหลักที่เอื้อให้การดำเนินงานวิจัยเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับทิศทางนโยบายระดับชาติและระดับสถาบัน ภายใต้กรอบแนวคิด Resource Dependence Theory (RDT) องค์กรที่พึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกในระดับสูงย่อมได้รับอิทธิพลจากโครงสร้าง

และเงื่อนไขของแหล่งทรัพยากรนั้น การพึ่งพาทุนวิจัยภายนอกจึงสะท้อนความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานผู้ให้ทุน ซึ่งอาจกำหนดทิศทางการจัดลำดับความสำคัญของประเด็นวิจัยและการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ในระยะยาว

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ดำเนินงานภายใต้ 5 วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ ได้แก่ SO1: การพัฒนากำลังคนศักยภาพสูงให้กับประเทศ SO2: การเพิ่มมูลค่างานวิจัยและนวัตกรรม SO3: การขับเคลื่อนสังคม พัฒนาพื้นที่ และนโยบายสาธารณะ SO4: การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร และ SO5: ความยั่งยืนด้านการเงิน (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2567) โดยเฉพาะ SO2: การเพิ่มมูลค่างานวิจัยและนวัตกรรม และ SO5: ความยั่งยืนด้านการเงิน ซึ่งมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับโครงสร้างทุนวิจัยภายนอก ทั้งนี้ การพัฒนางานวิจัยของวิทยาเขตถูกกำหนดภายใต้กรอบ 12 Focus Area ตามแผนยุทธศาสตร์ พ.ศ. 2566 - 2570 (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2565) เพื่อสะท้อนบทบาทในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเฉพาะ แม้จะมีการรวบรวมข้อมูลทุนวิจัยจากแหล่งทุนภายนอกในช่วงปีงบประมาณ 2563 - 2568 (อลิสสา สารเส, 2568) แต่ข้อมูลดังกล่าวยังอยู่ในลักษณะรายงาน โดยขาดการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างที่ตอบคำถามเชิงวิชาการอย่างเป็นระบบ ได้แก่ โครงสร้างการพึ่งพาแหล่งทุนมีลักษณะอย่างไร แนวโน้มทุนวิจัยสะท้อนความมั่นคงหรือความผันผวนเพียงใด การกระจายทุนวิจัยระหว่างคณะหรือส่วนงานมีความสมดุลหรือเกิดความกระจุกตัว และทุนวิจัยที่ได้รับมีระดับความสอดคล้องกับ 12 Focus Area ตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมากน้อยเพียงใด การขาดการวิเคราะห์ในมิติเหล่านี้ทำให้ยังไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการพึ่งพาทรัพยากรกับทิศทางการพัฒนางานวิจัยของวิทยาเขตได้อย่างชัดเจน

ดังนั้น ช่องว่างองค์ความรู้จึงอยู่ที่การขาดการศึกษาที่บูรณาการข้อมูลเชิงปริมาณของทุนวิจัยเข้ากับด้านการพึ่งพาทรัพยากร เพื่ออธิบายพลวัตของโครงสร้างทุนวิจัยในระดับวิทยาเขต โดยเฉพาะในบริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมีบทบาทเชิงสังคมและเชิงนโยบายเฉพาะ การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างดังกล่าวมีความจำเป็นต่อการสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์สำหรับการกำหนดยุทธศาสตร์ การจัดสรรทรัพยากร และการเสริมสร้างความยั่งยืนของระบบวิจัย การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอกในช่วงปีงบประมาณ 2563 - 2568 โดยพิจารณาทั้งจำนวนโครงการ มูลค่าเงินทุน แนวโน้มตามปีงบประมาณ และการกระจายตาม 12 Focus Area เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเชิงประจักษ์ที่สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลสนับสนุนการกำหนดยุทธศาสตร์และการบริหารงานวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์โครงสร้างการพึ่งพาทุนวิจัยจากแหล่งทุนภายนอกของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ระหว่างปีงบประมาณ 2563 - 2568 เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งทุนกับทิศทางการพัฒนางานวิจัยของวิทยาเขต

2. วิเคราะห์แนวโน้มและรูปแบบการกระจายทุนวิจัย ทั้งในด้านจำนวนโครงการและมูลค่าเงินทุน ระหว่างคณะ/ส่วนงาน เพื่อประเมินระดับความสมดุลหรือการกระจุกตัวของการจัดสรรทรัพยากรภายในองค์กร

3. วิเคราะห์ระดับความสอดคล้องของทุนวิจัยที่ได้รับกับกรอบ 12 Focus Area ตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย เพื่อทำความเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างทุนวิจัยกับทิศทางการพัฒนาเชิงยุทธศาสตร์ของวิทยาเขต

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ในลักษณะการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data Analysis) โดยมุ่งศึกษารูปแบบ แนวโน้ม และการกระจายตัวของทุนวิจัยจากแหล่งทุนภายนอกของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในช่วงปีงบประมาณ 2563 - 2568 เพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์และ 12 Focus Area ของมหาวิทยาลัย

ประชากรและหน่วยวิเคราะห์

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ โครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอกในช่วงปีงบประมาณ 2563 - 2568 จากระบบ PSU Research Project Management (PRPM) จำนวนทั้งสิ้น 233 โครงการ

การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์ทั้งประชากร (Census Study) ไม่มีการสุ่มตัวอย่าง รายละเอียดจำแนกตามปีงบประมาณ ได้แก่ 2563 จำนวน 51 โครงการ 2564 จำนวน 38 โครงการ 2565 จำนวน 47 โครงการ 2566 จำนวน 34 โครงการ 2567 จำนวน 43 โครงการ และ 2568 จำนวน 20 โครงการ

เกณฑ์คัดเลือกและคัดกรองข้อมูล

เกณฑ์คัดเข้า (Inclusion Criteria) คือ เป็นโครงการที่ได้รับการอนุมัติทุนจากแหล่งทุนภายนอก มีข้อมูลครบถ้วนในระบบ PRPM และอยู่ภายใต้สังกัดวิทยาเขตปัตตานี

เกณฑ์คัดออก (Exclusion Criteria) คือ โครงการที่ยกเลิกก่อนทำสัญญา โครงการที่ข้อมูลไม่สมบูรณ์ และโครงการทุนภายในมหาวิทยาลัย

กระบวนการคัดกรอง ประกอบด้วย การตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล การตรวจสอบความซ้ำซ้อนของโครงการ และการตรวจสอบความถูกต้องของปีงบประมาณและวงเงิน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บและจัดการข้อมูล คือ แบบบันทึกข้อมูล (Data Extraction Form) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นในรูปแบบตารางโครงสร้างข้อมูล (Structured Data Template) โดยใช้โปรแกรม Microsoft Excel เพื่อบันทึกตัวแปร ได้แก่ ปีงบประมาณ ประเภทแหล่งทุน จำนวนโครงการ เงินทุนวิจัย สังกัดคณะ/ส่วนงาน การจัดกลุ่มตาม 12 Focus Area

การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล

การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล (Data Validation) ดำเนินการโดยการตรวจสอบความตรงของข้อมูลกับฐานข้อมูลจากระบบบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU Research Project Management: PRPM) การตรวจสอบความสอดคล้องของรหัสโครงการ และการตรวจสอบความครบถ้วนและความสมเหตุสมผลของงบประมาณ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากระบบ PRPM ภายใต้การอนุญาตใช้ข้อมูลจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยดำเนินการ ดังนี้ 1) ดึงข้อมูลโครงการวิจัยตามช่วงปีงบประมาณ 2) ตรวจสอบความถูกต้องเบื้องต้น 3) บันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกข้อมูล และ 4) จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเภทแหล่งทุนและ Focus Area การใช้ข้อมูลเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการ โดยไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) การวิเคราะห์แนวโน้ม (Trend Analysis) ตามปีงบประมาณ การเปรียบเทียบสัดส่วนงบประมาณตาม 12 Focus Area และนำเสนอผลในรูปแบบตาราง แผนภูมิ การอธิบายเชิงพรรณนา พร้อมทั้งวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างการจัดสรรทุนวิจัยกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย

ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) ร้อยละ (Percent) เป็นสัดส่วนระหว่างจำนวนการขอทุน ประเภทการขอทุน คณะที่ได้รับทุนวิจัย ตาม 12 Focus Area กับปีงบประมาณที่ได้รับทุนวิจัย และนำเสนอในรูปแบบตาราง แผนภูมิ และอธิบายความหมายของข้อมูลในรูปแบบความเรียง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก ปีงบประมาณ 2563 - 2568 ตามวัตถุประสงค์นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. วิเคราะห์โครงสร้างการพึ่งพาทุนวิจัยจากแหล่งทุนภายนอกของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ระหว่างปีงบประมาณ 2563 - 2568 เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งทุนกับทิศทางการพัฒนางานวิจัยของวิทยาเขต

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนโครงการและมูลค่าเงินทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก ปีงบประมาณ 2563 - 2568 จำแนกตามประเภทแหล่งทุน

แหล่งทุน	ปีงบประมาณ จำนวน (ร้อยละ)						รวม
	2563	2564	2565	2566	2567	2568	
จำนวนโครงการ	51 (21.89)	38 (16.31)	47 (20.17)	34 (14.59)	43 (18.45)	20 (8.58)	233 (100.00)
ทุนภายนอก	4 (1.72)	7 (3.00)	6 (2.58)	6 (2.58)	7 (3.00)	5 (2.15)	35 (15.02)
ต่างประเทศ	45 (19.31)	31 (13.30)	41 (17.60)	28 (12.02)	34 (14.59)	14 (6.01)	193 (82.83)
ในประเทศ							
(ภาครัฐ)							
ทุนภายนอก	2 (0.86)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	2 (0.86)	1 (0.43)	5 (2.15)
ในประเทศ							
(ภาคเอกชน)							
จำนวนเงินทุนวิจัย	81,285,075 (19.79)	59,565,908 (14.50)	77,076,523 (18.76)	46,040,401 (11.21)	88,800,998 (21.61)	58,063,143 (14.13)	410,832,048 (100.00)
ทุนภายนอก	4,213,298 (1.03)	10,812,640 (2.63)	7,878,150 (1.92)	4,059,541 (0.99)	5,246,471 (1.28)	7,248,399 (1.76)	39,458,499 (9.60)
ต่างประเทศ	73,571,778 (17.91)	48,753,268 (11.87)	69,198,373 (16.84)	41,980,860 (10.22)	81,753,992 (19.90)	49,588,499 (12.07)	364,846,77 (88.81)
ในประเทศ							
(ภาครัฐ)							

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนโครงการและมูลค่าเงินทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก ปีงบประมาณ 2563 - 2568 จำแนกตามประเภทแหล่งทุน (ต่อ)

แหล่งทุน	ปีงบประมาณ จำนวน (ร้อยละ)						รวม
	2563	2564	2565	2566	2567	2568	
ทุนภายนอก	3,500,000	0	0	0	1,800,535	1,226,245	6,526,780
ในประเทศ (ภาคเอกชน)	(0.85)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.44)	(0.30)	(1.59)

จากตารางที่ 1 แสดงจำนวนโครงการและมูลค่าเงินทุนวิจัยจำแนกตามประเภทแหล่งทุน พบว่า ในช่วงปีงบประมาณ 2563 - 2568 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้รับทุนวิจัยจากแหล่งทุนภายนอกจำนวนทั้งสิ้น 233 โครงการ คิดเป็นวงเงินรวม 410,832,048 บาท โดยโครงสร้างแหล่งทุนมีลักษณะกระจุกตัวสูงอยู่ที่แหล่งทุนภายในประเทศจากภาครัฐเป็นหลัก

เมื่อพิจารณาในมิติจำนวนโครงการ พบว่า แหล่งทุนภาครัฐในประเทศ มีจำนวน 193 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 82.83 ของโครงการทั้งหมด รองลงมา คือ แหล่งทุนต่างประเทศ 35 โครงการ (15.02%) และแหล่งทุนภาคเอกชนในประเทศ 5 โครงการ (2.15%) ตามลำดับ ขณะที่เมื่อพิจารณาในมิติมูลค่าเงินทุนวิจัย พบว่า แหล่งทุนภาครัฐในประเทศมีมูลค่ารวม 364,846,770 บาท (88.81%) ของงบประมาณทั้งหมด รองลงมา คือ แหล่งทุนต่างประเทศ 39,458,499 บาท (9.60%) และแหล่งทุนภาคเอกชนในประเทศ 6,526,780 บาท (1.59%)

เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนโครงการกับมูลค่าเงินทุนวิจัย พบว่า แหล่งทุนภาครัฐมีสัดส่วนมูลค่าเงินสูงกว่าสัดส่วนจำนวนโครงการ (88.81% มากกว่า 82.83%) สะท้อนว่าโครงการที่ได้รับทุนจากภาครัฐมีแนวโน้มเป็นทุนขนาดใหญ่หรือมีวงเงินเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มอื่น ในทางตรงกันข้าม แหล่งทุนต่างประเทศมีสัดส่วนจำนวนโครงการมากกว่าสัดส่วนเงินทุน (15.02% มากกว่า 9.60%) ซึ่งอาจสะท้อนลักษณะทุนที่เป็นโครงการขนาดกลาง/เล็ก หรือทุนความร่วมมือที่มีวงเงินไม่สูงมากเมื่อเทียบกับทุนภาครัฐ ขณะที่ทุนภาคเอกชนมีสัดส่วนต่ำที่สุดทั้งในด้านจำนวนและมูลค่า แสดงถึงบทบาทจำกัดของทุนเอกชนต่อระบบทุนวิจัยของวิทยาเขตในช่วงเวลาศึกษา

โครงสร้างดังกล่าวทำให้เห็นภาพการพึ่งพาทรัพยากรแบบแหล่งเดียวเป็นหลัก โดยเฉพาะการพึ่งพาทุนภาครัฐในประเทศในระดับสูง ทั้งในเชิงปริมาณ (จำนวนโครงการ) และเชิงคุณค่า (มูลค่าเงินทุน) ซึ่งในเชิงโครงสร้างการบริหารงานวิจัยสามารถตีความได้ว่า ระบบทุนของวิทยาเขตมีแนวโน้มถูกกำกับทิศทางโดยกลไกการจัดสรรทุนภาครัฐ ทั้งในแง่หัวข้อวิจัย กรอบผลลัพธ์ที่ผู้ให้ทุนต้องการ และรูปแบบความร่วมมือที่สอดคล้องกับนโยบายระดับชาติ

ในเชิงยุทธศาสตร์ โครงสร้างการพึ่งพาทุนภาครัฐในระดับสูงมีนัยเชื่อมโยงกับเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ของวิทยาเขต โดยเฉพาะ SO2: เพิ่มมูลค่างานวิจัยและนวัตกรรม เนื่องจากทุนภาครัฐมักเป็นแหล่งทุนหลักที่เอื้อให้เกิดโครงการขนาดใหญ่และการสร้างผลกระทบเชิงนโยบาย ขณะเดียวกัน โครงสร้างดังกล่าวยังสัมพันธ์กับ SO5: ความยั่งยืนด้านการเงิน ในอีกมิติหนึ่ง กล่าวคือ แม้การพึ่งพาทุนภาครัฐอาจสร้างเสถียรภาพในระยะสั้น แต่อาจเพิ่มความเปราะบางหากเกิดความไม่แน่นอนจากการเปลี่ยนแปลงนโยบาย การปรับลดงบประมาณ หรือการเปลี่ยนเกณฑ์จัดสรรทุนในอนาคต

เมื่อพิจารณาในภาพรวม ผลการวิจัยในวัตถุประสงค์นี้ชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างทุนวิจัยของวิทยาเขตมีความพึงพาแหล่งทุนภาครัฐอย่างเด่นชัด ขณะที่ทุนต่างประเทศมีบทบาทรอง และทุนเอกชนมีบทบาทจำกัด ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างแหล่งทรัพยากรหลักกับทิศทางการพัฒนางานวิจัยของวิทยาเขต กล่าวคือ การพัฒนาและการขับเคลื่อนงานวิจัยมีแนวโน้มสอดคล้องกับกรอบนโยบายและประเด็นที่รัฐให้ความสำคัญเป็นหลัก และมีความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์ในการเพิ่มความหลากหลายของแหล่งทุนเพื่อเสริมความยืดหยุ่นและความยั่งยืนของระบบวิจัยในระยะยาว

2. วิเคราะห์แนวโน้มและรูปแบบการกระจายทุนวิจัย ทั้งในด้านจำนวนโครงการและมูลค่าเงินทุน ระหว่างคณะ/ส่วนงาน เพื่อประเมินระดับความสมดุลหรือการกระจุกตัวของการจัดสรรทรัพยากรภายในองค์กร

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนโครงการและมูลค่าเงินทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก ปีงบประมาณ 2563 - 2568 จำแนกตามคณะ/ส่วนงาน

คณะ/ส่วนงาน	ปีงบประมาณ จำนวน (ร้อยละ)						รวม
	2,563	2,564	2,565	2,566	2,567	2,568	
จำนวนโครงการ	51 (21.89)	38 (16.31)	47 (20.17)	34 (14.59)	43 (18.45)	20 (8.58)	233 (100.00)
คณะพยาบาลศาสตร์	6 (2.58)	3 (1.29)	0 (0.00)	3 (1.29)	5 (2.15)	2 (0.86)	19 (8.15)
คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์	13 (5.58)	8 (3.43)	16 (6.87)	8 (3.43)	9 (3.86)	9 (3.86)	63 (27.04)
คณะรัฐศาสตร์	4 (1.72)	5 (2.15)	7 (3.00)	7 (3.00)	9 (3.86)	1 (0.43)	33 (14.16)
คณะวิทยาการสื่อสาร	3 (1.29)	3 (1.29)	3 (1.29)	1 (0.43)	0 (0.00)	1 (0.43)	11 (4.72)
คณะวิทยาการอิสลาม	8 (3.43)	4 (1.72)	2 (0.86)	3 (1.29)	3 (1.29)	1 (0.43)	21 (9.01)
คณะวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี	12 (5.15)	11 (4.72)	15 (6.44)	4 (1.72)	11 (4.72)	5 (2.15)	58 (24.89)
คณะศิลปกรรมศาสตร์	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	1 (0.43)	0 (0.00)	1 (0.43)
คณะศึกษาศาสตร์	3 (1.29)	3 (1.29)	3 (1.29)	6 (2.58)	3 (1.29)	0 (0.00)	18 (7.73)
จำนวนเงินทุนวิจัย	81,285,075 (19.79)	59,565,908 (14.50)	77,076,523 (18.76)	46,040,401 (11.21)	88,800,998 (21.61)	58,063,143 (14.13)	410,832,048 (100.00)
คณะพยาบาลศาสตร์ วิทยาเขตปัตตานี	12,303,493 (2.99)	4,887,375 (1.19)	0 (0.00)	304,180 (0.07)	6,387,927 (1.55)	19,670,270 (4.79)	43,553,245 (10.60)
คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์	21,483,047 (5.23)	17,927,242 (4.36)	7,888,765 (1.92)	7,279,865 (1.77)	8,008,101 (1.95)	6,504,501 (1.58)	69,091,521 (16.82)

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนโครงการและมูลค่าเงินทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก ปีงบประมาณ 2563 - 2568 จำแนกตามคณะ/ส่วนงาน (ต่อ)

คณะ/ส่วนงาน	ปีงบประมาณ จำนวน (ร้อยละ)						รวม
	2,563	2,564	2,565	2,566	2,567	2,568	
คณะรัฐศาสตร์	2,581,820 (0.63)	1,349,849 (0.33)	9,560,540 (2.33)	4,769,402 (1.16)	13,234,650 (3.22)	3,498,107 (0.85)	34,994,368 (8.52)
คณะวิทยาการสื่อสาร	2,007,000 (0.49)	2,793,900 (0.68)	1,122,000 (0.27)	199,920 (0.05)	0 (0.00)	19,500,000 (4.75)	25,622,820 (6.24)
คณะวิทยาการอิสลาม	6,229,223 (1.52)	7,035,003 (1.71)	3,268,689 (0.80)	4,650,000 (1.13)	3,569,000 (0.87)	540,000 (0.13)	25,291,915 (6.16)
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	14,086,293 (3.43)	17,438,538 (4.24)	45,186,529 (11.00)	2,786,180 (0.68)	18,828,110 (4.58)	8,350,265 (2.03)	106,675,915 (25.97)
คณะศิลปกรรมศาสตร์	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	1,000,000 (0.24)	0 (0.00)	1,000,000 (0.24)
คณะศึกษาศาสตร์	2,594,200 (0.63)	1,134,000 (0.28)	2,550,000 (0.62)	3,050,854 (0.74)	1,773,210 (0.43)	0 (0.00)	11,102,264 (2.70)
สำนักงานวิทยาเขตปัตตานี	20,000,000 (4.87)	7,000,000 (1.70)	7,500,000 (1.83)	23,000,000 (5.60)	36,000,000 (8.76)	0 (0.00)	93,500,000 (22.76)

จากตารางที่ 2 แสดงจำนวนโครงการและมูลค่าเงินทุนวิจัยที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้รับจากแหล่งทุนภายนอก ระหว่างปีงบประมาณ 2563 - 2568 จำแนกตามคณะและส่วนงาน ผลการวิเคราะห์สะท้อนทั้งแนวโน้มเชิงเวลาและรูปแบบการกระจายทรัพยากรภายในองค์กรอย่างชัดเจน

ในภาพรวมตลอดระยะเวลา 6 ปี วิทยาเขตได้รับทุนวิจัย รวมทั้งสิ้น 233 โครงการ คิดเป็นมูลค่าเงินทุนรวม 410,832,048 บาท จำนวนโครงการมีแนวโน้มลดลงในช่วงปลายของระยะเวลา โดยปี 2563 มีจำนวนสูงสุด 51 โครงการ และลดลงเหลือ 20 โครงการในปี 2568 อย่างไรก็ตามมูลค่าเงินทุนรวมไม่ได้เคลื่อนไหวในทิศทางเดียวกับจำนวนโครงการเสมอไป เช่น ปี 2567 มีจำนวนโครงการ 43 โครงการ แต่กลับมีมูลค่าเงินทุนรวมสูงที่สุด 88,800,998 บาท ขณะที่ปี 2568 แม้มีจำนวนโครงการต่ำสุด แต่ยังคงมีมูลค่าเงินทุนมากกว่า 58 ล้านบาท สะท้อนว่าโครงสร้างทุนวิจัยของวิทยาเขตได้รับอิทธิพลจากโครงการขนาดใหญ่ในบางช่วงเวลา มากกว่าการเพิ่มขึ้นเชิงปริมาณของโครงการเพียงอย่างเดียว

เมื่อพิจารณาในมิติจำนวนโครงการ พบว่า คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีจำนวนโครงการมากที่สุด 63 โครงการ (27.04%) รองลงมา คือ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 58 โครงการ (24.89%) และคณะรัฐศาสตร์ 33 โครงการ (14.16%) โครงสร้างเชิงปริมาณดังกล่าวสะท้อนว่าส่วนงานด้านสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมวิจัยของวิทยาเขตในเชิงจำนวน ขณะที่บางคณะ เช่น คณะศิลปกรรมศาสตร์มีจำนวนโครงการเพียง 1 โครงการตลอด 6 ปี แสดงให้เห็นความแตกต่างด้านความสามารถหรือโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนภายนอก

อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์มิติของมูลค่าเงินทุน พบว่า การกระจายทรัพยากรมีลักษณะกระจุกตัวมากกว่า การกระจายจำนวนโครงการ โดยคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้รับงบประมาณรวมสูงสุด 106,675,915 บาท (25.97%) ของงบประมาณทั้งหมด รองลงมา คือ สำนักงานวิทยาเขตปัตตานี 93,500,000 บาท (22.76%) และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 69,091,521 บาท (16.82%) สามส่วนงานนี้รวมกันถือครองงบประมาณมากกว่า 65% ของงบรวมทั้งวิทยาเขต แม้ว่าสัดส่วนจำนวนโครงการจะไม่สูงในระดับเดียวกันทั้งหมดก็ตาม

ความแตกต่างระหว่างสัดส่วนจำนวนโครงการกับสัดส่วนงบประมาณสะท้อนความไม่สมดุลเชิงโครงสร้างของการจัดสรรทรัพยากร กล่าวคือ บางคณะมีโครงการจำนวนมากแต่มีมูลค่าเฉลี่ยต่อโครงการต่ำ ขณะที่บางหน่วยงานมีโครงการจำนวนน้อยแต่มีมูลค่าสูง เห็นได้ชัด คือ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งมีสัดส่วนโครงการสูงที่สุด แต่สัดส่วนงบประมาณต่ำกว่าสัดส่วนโครงการอย่างมีนัยสำคัญ แสดงลักษณะโครงการขนาดเล็กจำนวนมากในทางกลับกัน สำนักงานวิทยาเขตปัตตานีมีเพียง 9 โครงการ (3.86%) แต่ได้รับงบประมาณถึง 22.76% ของงบประมาณรวมทั้งหมด สะท้อนลักษณะทุนขนาดใหญ่ที่มีผลต่อโครงสร้างงบประมาณรวมอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาแนวโน้มรายปีรายคณะ พบว่า บางส่วนงานมีลักษณะการได้รับทุนค่อนข้างสม่ำเสมอ เช่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งมีจำนวนโครงการในทุกปี ขณะที่บางส่วนงานมีลักษณะผันผวนและพึ่งพาโครงการขนาดใหญ่ในบางช่วงเวลา เช่น คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ได้รับงบประมาณสูงเป็นพิเศษในปี 2565 และสำนักงานวิทยาเขตปัตตานีที่มีงบประมาณเพิ่มขึ้นอย่างเด่นชัดในปี 2566 และ 2567 รูปแบบดังกล่าวสะท้อนการจัดสรรทรัพยากรที่มีทั้งลักษณะกระจายตัวเชิงปริมาณ และลักษณะกระจุกตัวเชิงมูลค่าในบางหน่วยงาน

เมื่อพิจารณาในภาพรวม ผลการวิจัยในวัตถุประสงค์นี้ชี้ให้เห็นว่าระบบทุนวิจัยของวิทยาเขต แม้จำนวนโครงการจะกระจายอยู่ในหลายส่วนงาน แต่ทรัพยากรเชิงงบประมาณกลับมีการกระจุกตัวในบางส่วนงานที่สามารถเข้าถึงทุนขนาดใหญ่ได้มากกว่า ความไม่สมดุลระหว่างปริมาณและขนาดทุนดังกล่าว มีนัยสำคัญต่อการประเมินระดับความสมดุลของการจัดสรรทรัพยากรภายในองค์กร และเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญสำหรับการกำหนดนโยบายเพื่อยกระดับศักยภาพการดึงดูดทุนของส่วนงานที่ยังได้รับงบประมาณในสัดส่วนต่ำ ตลอดจนการบริหารความเสี่ยงจากการพึ่งพาทุนขนาดใหญ่ที่กระจุกตัวในบางส่วนของระบบวิจัยของวิทยาเขต

3. วิเคราะห์ระดับความสอดคล้องของทุนวิจัยที่ได้รับกับกรอบ 12 Focus Area ตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย เพื่อทำความเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างทุนวิจัยกับทิศทางการพัฒนาเชิงยุทธศาสตร์ของวิทยาเขต

[illegible]

ตารางที่ 3 จำนวนทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก ปีงบประมาณ 2563 - 2568 จำแนกตาม 12 Focus Area (ต่อ)

Focus Area	ปีงบประมาณ จำนวน (ร้อยละ)						รวม
	2563	2564	2565	2566	2567	2568	
Ocean: ทะเลและมหาสมุทร	3(1.29)	2(0.86)	3(1.29)	0(0.00)	1(0.43)	0(0.00)	9(3.86)
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	1(0.43)	0(0.00)	1(0.43)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	2(0.86)
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	2(0.86)	2(0.86)	2(0.86)	0(0.00)	1(0.43)	0(0.00)	7(3.00)
Peace Conflict: สันติภาพและความขัดแย้ง	17(7.30)	5(2.15)	12(5.15)	6(2.58)	11(4.72)	1(0.43)	52(22.32)
คณะพยาบาลศาสตร์ วิทยาเขตปัตตานี	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	1(0.43)	0(0.00)	1(0.43)
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	5(2.15)	1(0.43)	6(2.58)	1(0.43)	2(0.86)	0(0.00)	15(6.44)
คณะรัฐศาสตร์	3(1.29)	2(0.86)	3(1.29)	4(1.72)	6(2.58)	1(0.43)	19(8.15)
คณะวิทยาการสื่อสาร	2(0.86)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	2(0.86)
คณะวิทยาการอิสลาม	3(1.29)	0(0.00)	1(0.43)	1(0.43)	2(0.86)	0(0.00)	7(3.00)
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	3(1.29)	1(0.43)	1(0.43)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	5(2.15)
สำนักงานวิทยาเขตปัตตานี	1(0.43)	1(0.43)	1(0.43)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	3(1.29)
Tourism/ Culture Capital: ทุนทางวัฒนธรรมในมิติการท่องเที่ยว	2(0.86)	2(0.86)	9(3.86)	3(1.29)	3(1.29)	1(0.43)	20(8.58)
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	1(0.43)	1(0.43)	4(1.72)	0(0.00)	1(0.43)	0(0.00)	7(3.00)
คณะรัฐศาสตร์	0(0.00)	0(0.00)	2(0.86)	1(0.43)	0(0.00)	0(0.00)	3(1.29)
คณะวิทยาการสื่อสาร	0(0.00)	0(0.00)	3(1.29)	0(0.00)	0(0.00)	1(0.43)	4(1.72)
คณะศิลปกรรมศาสตร์	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	1(0.43)	0(0.00)	1(0.43)
คณะศึกษาศาสตร์	0(0.00)	1(0.43)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	1(0.43)
สำนักงานวิทยาเขตปัตตานี	1(0.43)	0(0.00)	0(0.00)	2(0.86)	1(0.43)	0(0.00)	4(1.72)
Wellness: การจัดการสุขภาพแบบองค์รวม	6(2.58)	3(1.29)	4(1.72)	2(0.86)	2(0.86)	2(0.86)	19(8.15)
คณะพยาบาลศาสตร์ วิทยาเขตปัตตานี	4(1.72)	3(1.29)	0(0.00)	0(0.00)	1(0.43)	1(0.43)	9(3.86)
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	2(0.86)	0(0.00)	3(1.29)	1(0.43)	1(0.43)	1(0.43)	8(3.43)
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	0(0.00)	0(0.00)	1(0.43)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	1(0.43)
คณะศึกษาศาสตร์	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	1(0.43)	0(0.00)	0(0.00)	1(0.43)
Aging: สุขภาวะผู้สูงอายุ	1(0.43)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	1(0.43)
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	1(0.43)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	0(0.00)	1(0.43)
Grand Total	51(21.89)	38(16.31)	47(20.17)	34(14.59)	43(18.45)	20(8.58)	233(100.00)

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การกระจายจำนวนโครงการวิจัยตามกรอบ 12 Focus Area ในช่วงปีงบประมาณ 2563 - 2568 รวมทั้งสิ้น 233 โครงการ พบว่า โครงสร้างทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีความสอดคล้องกับทิศทางยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในระดับที่ชัดเจน แต่มีลักษณะการกระจุกตัวในบางประเด็นหลักมากกว่าการกระจายตัวอย่างสมดุล

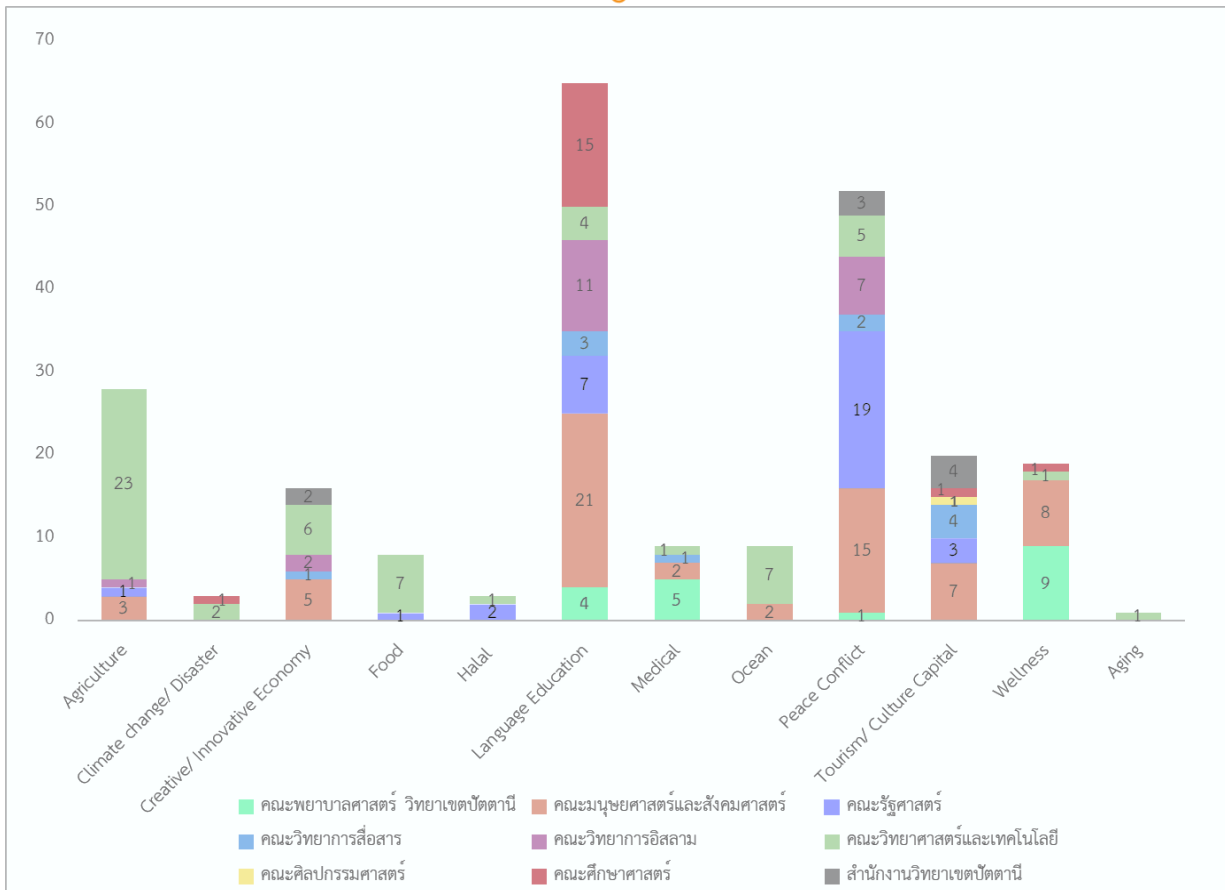
Focus Area ที่มีจำนวนโครงการสูงสุด คือ Language Education: ภาษาและการศึกษา จำนวน 65 โครงการ (ร้อยละ 27.90) รองลงมา คือ Peace Conflict: สันติภาพและความขัดแย้ง จำนวน 52 โครงการ (22.32%) และ Agriculture: การเกษตร จำนวน 28 โครงการ (12.02%) รวมกันคิดเป็นกว่า 62% ของโครงการทั้งหมด สัดส่วนดังกล่าวสะท้อนว่าทิศทางการได้รับทุนวิจัยมีความสอดคล้องกับบทบาทเชิงพื้นที่ของวิทยาเขตปัตตานี ซึ่งตั้งอยู่ในบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความหลากหลายทางภาษา ศาสนา และมีประเด็นความขัดแย้งทางสังคมเป็นบริบทสำคัญ การที่ Language Education: ภาษาและการศึกษา และ Peace Conflict: สันติภาพและความขัดแย้ง มีสัดส่วนสูงต่อเนื่องตลอด 6 ปี แสดงถึงความชัดเจนของ Strategic Orientation ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทุนทางสังคมและองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาพื้นที่

ในขณะเดียวกัน Focus Area Creative/ Innovative Economy: เศรษฐกิจสร้างสรรค์และนวัตกรรม Tourism/Culture Capital: ทุนทางวัฒนธรรมในมิติการท่องเที่ยว และ Wellness: การจัดการสุขภาพแบบองค์รวม มีสัดส่วนในระดับปานกลาง สะท้อนการขยายตัวของงานวิจัยที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและคุณภาพชีวิตในระดับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนสังคมและพื้นที่ของมหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตาม Focus Area บางประเด็น เช่น Climate change/Disaster: ภัยพิบัติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ Halal: ฮาลาล Aging: สุขภาวะผู้สูงอายุ และ Ocean: ทะเลและมหาสมุทร มีจำนวนโครงการค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับสัดส่วนรวม แม้ประเด็นเหล่านี้จะเป็นหนึ่งในกรอบยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยก็ตาม โครงสร้างดังกล่าวสะท้อนว่า การตอบสนองต่อกรอบ 12 Focus Area ยังมีลักษณะ Selective Alignment กล่าวคือ มีการสอดคล้องอย่างเข้มข้นในบางประเด็นที่สอดคล้องกับศักยภาพและบริบทพื้นที่ ขณะที่บางประเด็นยังไม่ถูกขับเคลื่อนในระดับที่เท่าเทียมกัน

เมื่อพิจารณาแนวโน้มรายปี พบว่า Focus Area หลักอย่าง Language Education: ภาษาและการศึกษา และ Peace Conflict: สันติภาพและความขัดแย้ง มีความต่อเนื่องเชิงโครงสร้างไม่ใช่เพียงความผันผวนระยะสั้น แสดงให้เห็นว่าทิศทางการจัดสรรทุนไม่ได้เป็นผลจากเหตุการณ์เฉพาะปี แต่สะท้อนแนวโน้มเชิงยุทธศาสตร์ระยะกลางถึงระยะยาว ในทางตรงกันข้าม Focus Area ที่มีจำนวนโครงการต่ำมีลักษณะกระจายเป็นช่วง ๆ มากกว่าความต่อเนื่องเชิงระบบ

เมื่อพิจารณาในภาพรวม ผลการวิจัยในวัตถุประสงค์นี้ชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างทุนวิจัยของวิทยาเขตปัตตานีมีความสอดคล้องกับกรอบ 12 Focus Area ในเชิงคุณภาพและเชิงทิศทาง โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวข้องกับภาษา การศึกษา สันติภาพ และการพัฒนาพื้นที่ อย่างไรก็ตามการกระจายตัวของทุนวิจัยยังมีลักษณะไม่สมดุลระหว่างกลุ่มประเด็นยุทธศาสตร์ ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการกำหนดนโยบายเพื่อเสริมสร้างความหลากหลายของพอร์ตงานวิจัยในอนาคต การทำความเข้าใจโครงสร้างดังกล่าวจึงเป็นฐานสำคัญในการประเมินความเชื่อมโยงระหว่างการพึ่งพาทุนวิจัยกับทิศทางการพัฒนาเชิงยุทธศาสตร์ของวิทยาเขตอย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงเปรียบเทียบจำนวนทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก ปีงบประมาณ 2563 - 2568 จำแนกตามคณะ/ส่วนงาน จำแนกตาม 12 Focus Area

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างงานวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีลักษณะการแบ่งบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างคณะอย่างชัดเจน มากกว่าการกระจายตัวแบบสม่ำเสมอ Focus Area ที่มีความเข้มข้นสูงสุด คือ Language Education: ภาษาและการศึกษา ซึ่งมีจำนวนโครงการรวมสูงที่สุด โดยมีการกระจายบทบาทหลักอยู่ในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ คณะวิทยาการอิสลาม และคณะศึกษาศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องเชิงอัตลักษณ์ของวิทยาเขตกับบริบทด้านภาษาและการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ในกลุ่ม Peace Conflict: สันติภาพและความขัดแย้ง พบว่า คณะรัฐศาสตร์และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีบทบาทเด่นที่สุด รองลงมา คือ คณะวิทยาการอิสลาม สะท้อนการเป็น Strategic Anchor ของกลุ่มสังคมศาสตร์ต่อประเด็นความขัดแย้งและสันติภาพ ซึ่งเป็นบริบทสำคัญของพื้นที่

ด้าน Agriculture: การเกษตร มีการขับเคลื่อนหลักโดยคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ขณะที่ Wellness และ Medical มีบทบาทนำโดยคณะพยาบาลศาสตร์ แสดงถึงความเชี่ยวชาญเฉพาะทางที่สอดคล้องกับพันธกิจของแต่ละส่วนงาน

อย่างไรก็ตามบาง Focus Area เช่น Climate change/Disaster: ภัยพิบัติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ Halal: ฮาลาล Aging: สุขภาวะผู้สูงอายุ มีจำนวนโครงการต่ำและมีคณะร่วมดำเนินการจำกัด ซึ่งสะท้อนว่าการพัฒนาประเด็นเหล่านี้ยังไม่เกิดการบูรณาการข้ามส่วนงานในระดับสูง

โดยสังเคราะห์จากภาพรวมเชิงโครงสร้าง สามารถกล่าวได้ว่าระบบทุนวิจัยของวิทยาเขตมีความสอดคล้องกับกรอบ 12 Focus Area ในเชิงทิศทางอย่างชัดเจน แต่มีลักษณะเฉพาะทาง (Specialization-based Distribution) มากกว่าการกระจายตัวแบบสมดุลทั่วทั้งระบบ กล่าวคือ แต่ละคณะทำหน้าที่เป็นแกนหลักใน Focus Area ที่สอดคล้องกับความเชี่ยวชาญของตน ขณะที่บางประเด็นยุทธศาสตร์ยังขาดการขับเคลื่อนแบบบูรณาการ ภาพดังกล่าวจึงสะท้อนทั้งจุดแข็งเชิงยุทธศาสตร์ในด้านการมีอัตลักษณ์ชัดเจน และความท้าทายในด้านการกระจายศักยภาพเพื่อสร้างความหลากหลายและความยั่งยืนของพอร์ตงานวิจัยในระยะยาว

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าโครงสร้างทุนวิจัยภายนอกของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มิได้เป็นเพียงกลไกสนับสนุนทรัพยากร แต่เป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่กำหนดทิศทางการพัฒนางานวิจัยของวิทยาเขตอย่างมีนัยสำคัญ ภายใต้กรอบ Resource Dependence Theory (RDT) องค์กรที่พึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกในสัดส่วนสูงย่อมต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของผู้ให้ทุน ซึ่งส่งผลต่ออำนาจต่อรอง ความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ และการกำหนดกลยุทธ์วิจัยในระยะยาว

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วิทยาเขตปัตตานีพึ่งพาทุนภาครัฐในสัดส่วนสูงทั้งด้านจำนวนโครงการและมูลค่าเงินทุนวิจัย ขณะที่ทุนต่างประเทศและภาคเอกชนมีสัดส่วนจำกัด โครงสร้างดังกล่าวสะท้อนการพึ่งพาแหล่งทุนหลักเพียงกลุ่มเดียว ซึ่งในเชิง RDT จัดเป็นความสัมพันธ์แบบ dominant resource dependence ที่อาจก่อให้เกิดความเปราะบางเชิงโครงสร้าง หากเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายหรือการจัดสรรงบประมาณของรัฐ ผลการศึกษานี้สอดคล้องเชิงโครงสร้างกับงานของ ทินกุต นุตวงษ์ ที่รายงานว่าทุนภายนอกในประเทศเป็นฐานหลักของโครงการวิจัย (ทินกุต นุตวงษ์, 2564) และสอดคล้องเชิงนโยบายกับงานของ วัฒนา บัวภูมิ และสิทธิพร ตัณฑวิรุฬห์ ที่ชี้ถึงบทบาทของทุนจาก วช. ในการกำกับทิศทางแผนงานวิจัย (วัฒนา บัวภูมิ และสิทธิพร ตัณฑวิรุฬห์, 2568) อย่างไรก็ตามผลการศึกษานี้ไม่สอดคล้องกับกรณีมหาวิทยาลัยมหิดลกับงานของ จิตติพร นวลละออง และคณะ ซึ่งพบการเติบโตของทุนต่างประเทศอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะในสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ (จิตติพร นวลละออง และคณะ, 2567) ความแตกต่างนี้สะท้อนว่าระดับความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาและเครือข่ายนานาชาติเป็นปัจจัยเชิงบริบทที่สำคัญในการกระจายความเสี่ยงด้านแหล่งทุน กล่าวในเชิงวิพากษ์ การพึ่งพาทุนรัฐสูงแม้สร้างเสถียรภาพระยะสั้น แต่เพิ่มความเสี่ยงเชิงโครงสร้างต่อความยั่งยืนของระบบวิจัยในระยะยาว

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบความไม่สมดุลระหว่างจำนวนโครงการและมูลค่าเงินทุนวิจัย กล่าวคือ บางส่วนงานมีโครงการจำนวนมากแต่ทุนเฉลี่ยต่ำ ขณะที่บางส่วนงานมีโครงการไม่มากแต่ได้รับทุนเฉลี่ยสูง สะท้อน resource asymmetry ภายในองค์กร ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องเชิงสถิติและเชิงโครงสร้างกับงานของ วัฒนา บัวภูมิ และสิทธิพร ตัณฑวิรุฬห์ ที่เสนอฉากทัศน์จำนวนโครงการสูงแต่งบต่ำ (วัฒนา บัวภูมิ และสิทธิพร ตัณฑวิรุฬห์, 2568)

และสอดคล้องกับงานของ วรพรรณ ชินฉลองพร ที่พบความแตกต่างของอัตราการได้รับทุนตามประเภททุน (วรพรรณ ชินฉลองพร, 2568) อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาครั้งนี้ขยายมิติจากงานของ กาญจนา พรหมโคตร และคณะ ซึ่งเน้นปัจจัยระดับบุคคล เช่น อายุและการงานสอน (กาญจนา พรหมโคตร และคณะ, 2564) โดยชี้ให้เห็นว่าปัจจัยระดับโครงสร้างองค์กรและศักยภาพเชิงเครือข่ายของส่วนงานมีบทบาทสำคัญเช่นกัน ความไม่สมดุลดังกล่าวอาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำเชิงทรัพยากรและวงจรสะสมศักยภาพของบางหน่วยงาน หากไม่มีมาตรการสร้างสมดุลเชิงระบบ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบการกระจุกตัวของโครงการในบางประเด็น โดยเฉพาะด้าน Language Education: ภาษาและการศึกษา และ Peace Conflict: สันติภาพและความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องเชิงนโยบายกับบริบทพื้นที่ชายแดนใต้และพันธกิจของวิทยาเขต ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานของ โทณ เวชชะ ในมิติกลไกองค์กรที่สามารถปรับข้อเสนอให้สอดคล้องกับกรอบทุน (โทณ เวชชะ, 2563) และสอดคล้องกับงานของ ประกฤต ประภาอินทร์ และสมตระกูล ราศิริ ในมิติการสร้างเครือข่ายและการตอบโจทย์ผู้ให้ทุน (ประกฤต ประภาอินทร์ และสมตระกูล ราศิริ, 2564) อย่างไรก็ตาม กล่าวในเชิงวิพากษ์ การกระจุกตัวดังกล่าวอาจสะท้อน selective alignment กล่าวคือการเลือกขับเคลื่อนประเด็นที่มีโอกาสได้รับทุนสูงมากกว่าการกระจายพอร์ตวิจัยอย่างสมดุล ซึ่งอาจจำกัดการพัฒนา Focus Area อื่นในระยะยาว ประเด็นนี้สอดคล้องกับงานของ วัฒนา บัวภูมิ และสิทธิพร ตันขวิรุฬห์ ที่เน้นความจำเป็นของการบูรณาการข้ามศาสตร์เพื่อสร้างสมดุลเชิงยุทธศาสตร์ (วัฒนา บัวภูมิ และสิทธิพร ตันขวิรุฬห์, 2568) และเชื่อมโยงกับแนวคิดด้านความยั่งยืนกับงานของ พรทิwa หาญวัฒนะพานิชย์ และคณะ ที่มองว่าการได้รับทุนมิใช่เพียงผลลัพธ์เชิงปริมาณ แต่สะท้อนการตอบสนองต่อกรอบนโยบายและประเด็นความยั่งยืนระยะยาว (พรทิwa หาญวัฒนะพานิชย์ และคณะ, 2568)

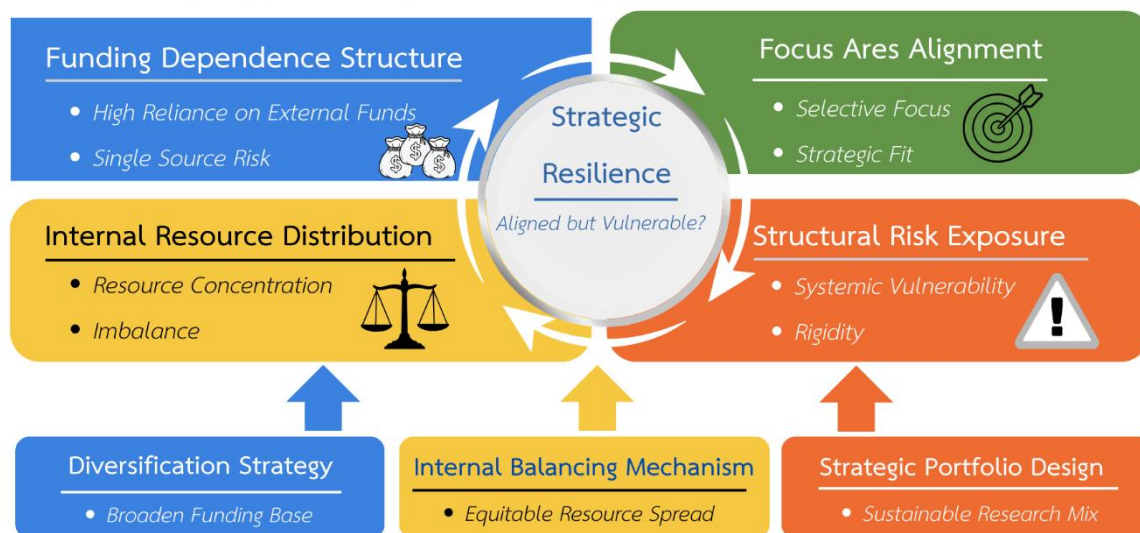
โดยสรุป เมื่อพิจารณาทั้งสามวัตถุประสงค์ร่วมกัน ผลการวิจัยยืนยันว่าโครงสร้างทุนของวิทยาเขตปัตตานีมีความสอดคล้องเชิงยุทธศาสตร์กับบริบทพื้นที่ แต่มีความเสี่ยงเชิงโครงสร้างจากการพึ่งพาทุนภาครัฐสูง และมีความไม่สมดุลบางมิติในการกระจายทรัพยากร ภายใต้กรอบ RDT การบริหารทุนวิจัยจึงควรมุ่งกระจายความเสี่ยงด้านแหล่งทุน เสริมสมดุลระหว่างส่วนงาน และออกแบบพอร์ตวิจัยให้ตอบสนองทั้งพันธกิจพื้นที่และความยั่งยืนเชิงระบบอย่างควบคู่กัน มิฉะนั้นโครงสร้างการพึ่งพาทรัพยากรอาจกลายเป็นข้อจำกัดเชิงยุทธศาสตร์ขององค์กรในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยครั้งนี้นำไปสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เป็นโมเดลการจัดการโครงสร้างทุนวิจัยเชิงพึ่งพาทรัพยากรและยุทธศาสตร์ (Strategic Resource-Dependent Research Portfolio Model: SRRPM) ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่าง แหล่งทุน โครงสร้างการกระจายทรัพยากร Focus Area เชิงยุทธศาสตร์ ความเสี่ยงเชิงระบบ ภายใต้กรอบ Resource Dependence Theory (RDT) และแนวคิดด้าน strategic research management ดังภาพที่ 2

Strategic Resource-Dependent Research Portfolio Model (SRRPM)

Integrating Resource Dependence Theory & Strategic Research Management

ภาพที่ 2 แบบจำลองพอร์ตการลงทุนวิจัยเชิงยุทธศาสตร์พึ่งพาทรัพยากร

(Strategic Resource-Dependent Research Portfolio Model: SRRPM)

องค์ประกอบหลัก โมเดล ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) โครงสร้างการพึ่งพาแหล่งทุน (Funding Dependence Structure) 2) รูปแบบการกระจายทรัพยากรภายใน (Internal Resource Distribution Pattern) 3) การจัดแนวจุดวิจัยตาม Focus Area (Strategic Alignment Mechanism) 4) ระดับความเสี่ยงเชิงโครงสร้าง (Structural Risk Exposure) ซึ่งเป็นผลสะสมจากการพึ่งพาและความไม่สมดุลดังกล่าว องค์ประกอบทั้งหมดเชื่อมโยงเข้าสู่แกนกลางของโมเดล คือ ความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ โมเดลเสนอว่าระดับการพึ่งพาแหล่งทุนภายนอกและรูปแบบการกระจายภายในมีได้ดำรงอยู่อย่างแยกส่วน หากแต่มีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง การพึ่งพาทุนภายนอกสูงร่วมกับการกระจุกตัวภายในสูง จะเพิ่มระดับความเสี่ยงเชิงโครงสร้าง แม้พอร์ตวิจัยจะมีความสอดคล้อง ในทางกลับกัน การกระจายแหล่งทุนและทรัพยากรอย่างสมดุลจะลดความเปราะบางและเพิ่มความยืดหยุ่นของระบบ โมเดลจึงมองพอร์ตลงทุนในลักษณะระบบพลวัตมากกว่าชุดข้อมูลเชิงสถิติ

ผลลัพธ์เชิงยุทธศาสตร์ ผลลัพธ์หลักของโมเดล คือ ระดับความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งสะท้อนความสามารถของมหาวิทยาลัยในการรักษาเสถียรภาพและทิศทางวิจัยภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของแหล่งทุนวิจัย หากโครงสร้างทุนวิจัยมีความหลากหลายและการกระจายภายในมีความสมดุล องค์กรจะมีความมั่นคงเชิงยุทธศาสตร์สูง ในทางตรงข้ามการพึ่งพาทุนภาครัฐสูงและการกระจุกตัวบางส่วนงานจะเพิ่มความเสี่ยงเชิงระบบ

ความใหม่และคุณค่าทางวิชาการ ความใหม่ของ SRRPM อยู่ที่การยกระดับการวิเคราะห์จากจำนวนโครงการและมูลค่าทุนวิจัยไปสู่โครงสร้างและความเสี่ยงของพอร์ตทุนวิจัยซึ่งแตกต่างจากงานเดิมที่มุ่งประเมินผลเชิงปริมาณหรือปัจจัยระดับบุคคล โมเดลนี้เติมเต็มช่องว่างทางวิชาการโดยบูรณาการแนวคิด RDT เข้ากับ strategic research

management และ research governance พร้อมเสนอความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ เป็นตัวชี้วัดระดับระบบไม่ใช่เพียงผลผลิตเชิงประสิทธิภาพในเชิงนโยบาย โมเดลช่วยเปลี่ยนมุมมองจากการเพิ่มทุนให้มากที่สุดไปสู่การออกแบบโครงสร้างทุนวิจัยให้ยั่งยืนและลดความเปราะบางเชิงโครงสร้าง จึงเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าในการกำกับดูแลและบริหารพอร์ตทุนวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาอย่างเป็นระบบและระยะยาว

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์โครงสร้างการพึ่งพาทุนวิจัยจากแหล่งทุนภายนอก แนวโน้มและรูปแบบการกระจายทุนระหว่างคณะ/ส่วนงาน ตลอดจนระดับความสอดคล้องของทุนวิจัยที่ได้รับกับกรอบ 12 Focus Area ตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย ผลการศึกษาพบว่า วิทยาเขตมีการพึ่งพาทุนภาครัฐในประเทศในสัดส่วนสูง สะท้อนความสามารถในการตอบสนองนโยบายระดับชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในขณะเดียวกันก็แฝงความเสี่ยงเชิงโครงสร้างจากการพึ่งพาแหล่งทุนหลักเพียงกลุ่มเดียว การกระจายทุนภายในมีลักษณะกระจุกตัวในบางคณะ/ส่วนงาน ก่อให้เกิดความไม่สมดุลเชิงทรัพยากร แม้ว่าภาพรวมของพอร์ตทุนวิจัยจะมีความสอดคล้องกับกรอบยุทธศาสตร์ 12 Focus Area ในระดับหนึ่ง แต่ความสอดคล้องดังกล่าวยังไม่เพียงพอที่จะรับประกันความยั่งยืน หากโครงสร้างการจัดสรรและแหล่งทุนยังคงมีความเปราะบางเชิงระบบ จากข้อค้นพบดังกล่าว ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ควรมุ่งเสริมความยืดหยุ่นของพอร์ตทุนวิจัยอย่างเป็นรูปธรรม โดยประการแรกควรพัฒนากลไกติดตามทุนในลักษณะ dashboard เชิงยุทธศาสตร์ที่สะท้อนทั้งจำนวนโครงการ มูลค่าเงินทุนวิจัย สัดส่วนการพึ่งพาแหล่งทุน ระดับการกระจายตัวระหว่างส่วนงาน และดัชนีความเสี่ยงเชิงโครงสร้าง เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบายอย่างรอบด้าน ประการที่สองควรจัดสรรทรัพยากรเชิงเป้าหมายไปยังหน่วยงานหรือ Focus Area ที่มีศักยภาพแต่ยังได้รับทุนต่ำ ผ่านกลไกพี่เลี้ยง การพัฒนาแผนงานวิจัยขนาดใหญ่ และการบูรณาการข้ามศาสตร์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและเสริมความเข้มแข็งของระบบวิจัยทั้งองค์กร ประการที่สามควรพัฒนาระบบวิเคราะห์ประสิทธิภาพทุน (Funding Efficiency Analysis) โดยเชื่อมโยงงบประมาณกับผลผลิตและผลลัพธ์ เช่น คุณภาพการตีพิมพ์ ผลกระทบเชิงนโยบาย หรือการใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ เพื่อให้การบริหารทุนวิจัยมีมิติคุณภาพควบคู่กับปริมาณ ผลการวิจัยฉบับนี้สามารถนำไปใช้เป็นกรอบวิเคราะห์เชิงระบบสำหรับสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่ต้องการบริหารพอร์ตทุนวิจัยอย่างมียุทธศาสตร์ ช่วยให้ผู้บริหารมองเห็นภาพรวมโครงสร้างการพึ่งพา ความกระจุกตัว และระดับความเสี่ยง เพื่อนำไปกำหนดยุทธศาสตร์กระจายแหล่งทุน ออกแบบแผนบริหารความเสี่ยง และพัฒนาระบบกำกับดูแลงานวิจัยในระยะยาว ได้อย่างมีข้อมูลรองรับ นอกจากนี้ ยังสามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบติดตาม วิเคราะห์ และตัดสินใจเชิงนโยบายบนฐานข้อมูลเชิงโครงสร้าง ไม่ใช่เพียงตัวเลขผลผลิตเชิงปริมาณ สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรขยายมิติการศึกษาให้ครอบคลุมมากกว่าการวิเคราะห์ publication impact โดยเพิ่มการวิเคราะห์เครือข่ายวิจัย (Research Network Analysis) เพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างความร่วมมือ การวิเคราะห์ประสิทธิผลต่อชุมชนหรือพื้นที่เพื่อสะท้อนผลกระทบเชิงสังคม และการวิเคราะห์ทุนต่างประเทศในเชิงเปรียบเทียบเพื่อประเมินศักยภาพการแข่งขันระดับสากล การต่อยอดดังกล่าวจะช่วยยกระดับการวิเคราะห์จากโครงสร้างทุนไปสู่ระบบนิเวศวิจัยอย่างครบวงจร และสนับสนุนการกำหนดยุทธศาสตร์วิจัยที่มีทั้งความสอดคล้อง ความสมดุล และความยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา พรหมโคตร และคณะ. (2564). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการขอทุนวิจัยภายนอกของนักวิจัยสายวิชาการ. วารสารการพัฒนางานประจำสู่งานวิจัย, 8(2), 36-43.
- จิตติพร นวลละออง และคณะ. (2567). การศึกษาสถานภาพงบประมาณการวิจัยโครงการวิจัยที่ได้รับทุนจากแหล่งทุนต่างประเทศของมหาวิทยาลัยมหิดลในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 19(2), 42-51.
- ทินกฤต นุตวงษ์. (2564). รายงานการวิเคราะห์ภาพรวมโครงการวิจัยของคณะนิติศาสตร์ 10 ปี (พ.ศ. 2554 - 2563). เชียงใหม่: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โทณ เวชชะ. (2563). ประสิทธิภาพในการส่งเสริมและสนับสนุนให้นักวิจัยได้รับทุนวิจัยจากหน่วยทุนวิจัย: กรณีศึกษา: การส่งเสริมและสนับสนุนนักวิจัย โดยสำนักบริหารวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ใน สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประกฤต ประภาอินทร์ และสมตระกูล ราศิริ. (2564). 10 แนวปฏิบัติที่ดีในการขอทุนวิจัยจากแหล่งทุนภายนอกสถาบัน. วารสารสาธารณสุขและวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 4(2), 233-237.
- พรทิวา หาญวัฒนะพานิชย์ และคณะ. (2568). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของโรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(8), 117-131.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2565). แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. 2566 - 2570. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2567). แผนพัฒนามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2567 - 2570). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วรพรรณ ชินฉลองพร. (2568). การวิเคราะห์จำนวนโครงการวิจัยด้านการพัฒนาเส้นทางอาชีพนักวิจัยและนวัตกรรม และการวิจัยเพื่อฐานทางวิชาการ ประจำปีงบประมาณ 2564 - 2566 ของมหาวิทยาลัยมหิดล. วารสารวิชาการ ปชมท, 14(1), e1409.
- วัฒนา บัวภูมิ และสิทธิพร ตันทวีรุฬห์. (2568). การวิเคราะห์ทุนวิจัยของมหาวิทยาลัยมหิดลที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ด้านวิจัยและนวัตกรรม ในปีงบประมาณ 2564 - 2566. วารสารวิชาการ ปชมท, 14(1), e1385.
- อลิสา สาเรศ. (2568). ข้อมูลโครงการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก ปีงบประมาณ 2563 - 2568. ใน เอกสารประกอบการประชุม ข้อมูลการรับทุนวิจัยภายนอก ปี 2563 - 2568. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

แนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุต โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน*

CONCEPTS AND CREATIVE PROCESSES OF THE NORA PERFORMANCE:

NORA WORLD HERITAGE UNDER THE CHAKRI DYNASTY'S GLORY

ศุภศิลป์ อินทรเพชร

Supphasin Ainphet

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา ประเทศไทย

Faculty of Fine and Applied Arts, Thaksin University, Songkhla, Thailand

Corresponding author E-mail: supphasin.a@tsu.ac.th

Tel: 083-619-4856

บทคัดย่อ

การสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุต โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน มีวัตถุประสงค์เพื่อเทิดพระเกียรติและน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทย ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มหาชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ควบคู่กับการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาศิลปะการแสดงโนรา การกำหนดขอบเขตเนื้อหาตั้งกล่าวมุ่งสะท้อนช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญของประวัติศาสตร์ การพัฒนาของชาติไทย ผ่านการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ของศิลปะการแสดงโนรา ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของภาคใต้ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติจากองค์การยูเนสโก กระบวนการสร้างสรรค์ยึดขนบการแสดงโนราแบบดั้งเดิมในสายตระกูลโนราชนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา) เป็นรากฐาน โดยใช้แนวคิดนาฏศิลป์เชิงสัญลักษณ์เป็นกรอบในการถ่ายทอดความหมาย เพื่อสื่อสารคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความจงรักภักดี และความศรัทธาผ่านท่ารำ ดนตรี และบทขับร้องที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ ผลการสร้างสรรค์ก่อให้เกิดรูปแบบการแสดงโนรา ที่ผสมผสานกับนวัตกรรมอย่างกลมกลืน พร้อมพัฒนาท่ารำใหม่ที่มีลักษณะเชิงสัญลักษณ์ ได้แก่ ท่าคำบรรยาย ซึ่งใช้ลีลาการรำประกอบบทบรรยายเพื่อสื่อความหมายเชิงพรรณนา และท่าปกครองประเทศ ที่ออกแบบท่าทางเพื่อสะท้อนพระราชกรณียกิจในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของการแสดงชุตนี้ ที่ทำให้เห็นศักยภาพของศิลปะการแสดงโนราในฐานะภาษาศิลปะที่ถ่ายทอดเนื้อหาทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัยได้อย่างลึกซึ้ง และเกิดองค์ความรู้ใหม่ด้านการบูรณาการศิลปะการแสดงโนรากับการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งนำไปต่อยอดในด้านการศึกษาศิลปะการแสดง การเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในระดับชาติ และนานาชาติได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: โนรา, มรดกโลก, การสร้างสรรค์การแสดง, การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์, จักรีศรีแผ่นดิน

* Received 25 February 2026; Revised 12 March 2026; Accepted 27 March 2026

Abstract

The creative Nora performance Nora Moradok Lok Chakri Si Phaendin aims to honor and commemorate the gracious benevolence of three Thai monarchs: Chulalongkorn, Bhumibol Adulyadej, and Maha Vajiralongkorn. At the same time, the work seeks to preserve, transmit, and develop Nora, a traditional performing art of southern Thailand. The thematic focus reflects significant transitions in Thai history and national development through symbolic communication embedded in Nora performance, which has been recognized by UNESCO as an Intangible Cultural Heritage of Humanity. The creative process was rooted in the traditional Nora repertoire of the Khun Upatham Naragon (Phum Theva) lineage. The work employed the concept of symbolic dance as a conceptual framework to convey meanings related to historical values, loyalty, and reverence through newly composed choreography, music, and vocal performance. The results of the creative process demonstrate a Nora performance that harmoniously integrates tradition with innovation. The performance introduces newly developed symbolic dance movements, including the Descriptive Gesture, which uses expressive movements accompanying the traditional Raetare recitation to convey narrative meanings, and the Governance Gesture, which symbolically represents royal duties in national development. These choreographic elements constitute distinctive features of the performance. The creative work highlights the potential of Nora as an artistic language capable of communicating contemporary social and cultural narratives. Furthermore, it generates new knowledge regarding the integration of traditional Nora performance with symbolic communication, which can be further developed in education, creative performance practice, and the dissemination of Thai cultural heritage at both national and international levels.

Keywords: Nora, World Heritage, Creative Performance, Symbolic Communication, Chakri Sri Phaendin

บทนำ

ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สะท้อนรากเหง้า อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตชุมชนภาคใต้ของประเทศไทยอย่างลึกซึ้ง โนราไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงการแสดงเพื่อความบันเทิง หากแต่เป็นระบบความรู้ ที่ประกอบด้วย ความเชื่อ พิธีกรรม ภาษา ดนตรี และท่ารำ ซึ่งสืบทอดกันมา อย่างยาวนาน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2556); (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2564) การที่องค์การยูเนสโกประกาศ ขึ้นทะเบียนโนรา เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ยิ่งตอกย้ำถึงคุณค่าและความสำคัญของโนราในฐานะศิลปะการแสดงที่มีคุณค่าระดับโลก และควรได้รับการอนุรักษ์ควบคู่กับการพัฒนาอย่างเหมาะสมกับบริบทสังคมร่วมสมัย (UNESCO, 2021)

ผลงานสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน เกิดขึ้นจากความสำนึก ในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยแห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งทรงมีพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณูปการต่อการพัฒนาชาติบ้านเมืองและความผาสุกของพสกนิกรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560) ผลงานชุดนี้จึงมุ่งใช้ศิลปะการแสดงโนราเป็นสื่อกลางในการน้อมรำลึก เทิดพระเกียรติ และถ่ายทอดคุณค่าทางประวัติศาสตร์และจิตสำนึก แห่งความจงรักภักดี ผ่านภาษาทางนาฏศิลป์ที่มีรากฐานจาก วัฒนธรรมท้องถิ่น

ทั้งนี้ การกำหนดขอบเขตการนำเสนอพระมหากษัตริย์ไทยเพียงสามพระองค์ ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นการกำหนดกรอบเนื้อหาเชิงแนวคิดให้สอดคล้องกับช่วงเวลาสำคัญของ พัฒนาการชาติไทย ตั้งแต่การวางรากฐานความทันสมัยของประเทศ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ไปจนถึง การสืบสาน และต่อยอดพระราชปณิธานในบริบทสังคมร่วมสมัย อันเหมาะสมกับศักยภาพการถ่ายทอด เชิงสัญลักษณ์ของ ศิลปะการแสดงโนรา

ในเชิงอธิบายแนวทาง ผู้สร้างสรรค์ยึดขนบการแสดงโนราดั้งเดิมเป็นแกนหลัก ทั้งโครงสร้างการขับบท ดนตรีประกอบ และท่ารำตามแบบแผน พร้อมผสมผสานแนวคิดการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ทางนาฏศิลป์ เพื่อเปิดพื้นที่ การตีความใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย (Kaepler, A. L., 2000); (พิชญ์ ศุภสมบัติ, 2562) ผลงานนี้ จึงไม่เพียงเป็นการแสดงเชิงเทิดพระเกียรติ หากยังเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้าน และ สะท้อนศักยภาพของโนราในฐานะมรดกโลกที่สามารถทำหน้าที่เป็นภาษาศิลปะ ในการสื่อสารคุณค่าทางสังคมและ วัฒนธรรมไทยได้อย่างสง่างาม

แนวคิดและแรงบันดาลใจของการสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน

ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สะท้อนรากเหง้า อัตลักษณ์ และวิถีชีวิต ของชุมชนภาคใต้ของประเทศไทยอย่างลึกซึ้ง โนราไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นการแสดงเพื่อความบันเทิง หากแต่เป็น ระบบความรู้ ที่ประกอบด้วย ความเชื่อ พิธีกรรม ภาษา ดนตรี และท่ารำซึ่งสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และมีบทบาท สำคัญในการหล่อหลอมจิตสำนึกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น การถือกำเนิดการยูเนสโกประกาศขึ้นทะเบียนโนรา เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ยิ่งตอกย้ำถึงคุณค่า และศักยภาพของโนราในฐานะศิลปะการแสดง ที่มีความสำคัญในระดับโลก ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการอนุรักษ์ควบคู่กับการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย

ผลงานสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน เกิดขึ้นจากความสำนึก ในพระมหา กรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยแห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งทรงมีพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณูปการ ต่อการพัฒนา ชาติบ้านเมืองและความผาสุกของพสกนิกรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงวางรากฐานความทันสมัยของประเทศ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ผู้ทรงทุ่มเทพระวรกายเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงสืบสาน พระราชปณิธานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

การกำหนดขอบเขตการนำเสนอพระมหากษัตริย์ไทยทั้งสามพระองค์เป็นกรอบเชิงแนวคิดของ การสร้างสรรค์ มีเป้าหมายเพื่อสะท้อนช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญของประวัติศาสตร์ชาติไทย ผ่านการสื่อสาร เชิงสัญลักษณ์ของศิลปะ การแสดงโนรา ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมของภาคใต้ การสร้างสรรค์ผลงานจึงมุ่งใช้โนราเป็นสื่อกลางในการน้อมรำลึก

เทิดพระเกียรติ และถ่ายทอดคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความจงรักภักดี และอัตลักษณ์ของชาติไทย ควบคู่กับการอนุรักษ์ และสืบสานขนบการแสดงดั้งเดิม การสร้างสรรค์ครั้งนี้ ยังมุ่งพัฒนาองค์ประกอบการแสดงให้เกิดรูปแบบใหม่ที่ยังคง รากฐานทางวัฒนธรรมอย่างมั่นคงอันสะท้อนแนวทางการพัฒนาศิลปะการแสดงพื้นบ้านให้สามารถดำรงอยู่ในสังคม ร่วมสมัยได้อย่างมีความหมาย

โครงสร้างและรูปแบบการแสดงโนราตามชนบะประเพณี

การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน ถูกออกแบบในรูปแบบโนราท่าบทเชิงอนุรักษ์ โดยยึด ขนบประเพณีการแสดงโนราในสายท่านขุนอุปถัมภ์นรากรเป็นรากฐานสำคัญ ทั้งในด้านโครงสร้าง การขับร้อง ดนตรีประกอบ และกระบวนท่ารำ องค์ประกอบการแสดงถูกจัดวางให้สอดคล้องกับเนื้อหา ทางประวัติศาสตร์ที่น่าเสนอ ผ่านสามช่วงหลัก ได้แก่ บทร่ายแดระ ซึ่งถ่ายทอดพระราชกรณียกิจ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทพื้นหน้า ซึ่งสะท้อนพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และบทเพลงทับเพลงโชนซึ่งสื่อถึง พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

โครงสร้างดังกล่าวทำให้การแสดงมีลำดับเรื่องราวอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับพัฒนาการของชาติไทย ในแต่ละช่วงเวลา การใช้ผู้แสดง จำนวน 5 คน ร่วมกับนักดนตรี 5 คน ภายในระยะเวลาการแสดงประมาณ 8 นาที ช่วยสร้างความกระชับและเข้มข้นของสาระที่ถ่ายทอด

ในการออกแบบองค์ประกอบการแสดง ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ พระราชกรณียกิจ และรูปแบบการแสดงโนราดั้งเดิม เพื่อนำมาบูรณาการเข้ากับการออกแบบบทร้อง ท่ารำ ดนตรี และเครื่องแต่งกาย อย่างเป็นระบบ แนวคิดการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการเชื่อมโยงเนื้อหาทางประวัติศาสตร์กับ ลีลาทางนาฏศิลป์ เพื่อให้การแสดงสามารถถ่ายทอดความหมายได้ลึกซึ้งและเข้าถึงผู้ชมในบริบทปัจจุบัน

การออกแบบบทร้องและการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์

ผลการศึกษาผลงานการสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน ตามวัตถุประสงค์ เพื่อน้อมรำลึกและเทิดพระเกียรติในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยทั้งสามพระองค์ ผ่านการสร้างสรรค์ บทร้องประกอบท่ารำของการแสดงโนราและอนุรักษ์ สืบสาน พัฒนาศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราในฐานะมรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยบูรณาการเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าความจงรักภักดีเข้ากับรูปแบบการแสดง ตามชนบะประเพณีอย่างสร้างสรรค์เหมาะสม ผู้สร้างสรรค์ได้ทำการศึกษาประวัติและพระราชกรณียกิจของ พระมหากษัตริย์ไทยทั้งสามพระองค์ ท่ารำโนราแบบดั้งเดิมสายตระกูลท่านขุนอุปถัมภ์นรากร และรูปแบบการร้อง กลอนโนราแบบการแสดง โดยนำเสนอผลงานในรูปแบบการแสดงโนราท่าบท ผ่านการขับร้องประกอบท่ารำ บท ร่ายแดระ ที่สื่อให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทพื้นหน้า ที่สื่อให้เห็น ถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และบท เพลงทับเพลงโชน ที่สื่อให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้

ตารางที่ 1 ช่วงการแสดงและบทประพันธ์

ช่วงการแสดง	บทประพันธ์
ช่วงที่ 1 บทร่ายแด่ระ	พระปียมหาราช นักปราชญ์ยิ่งใหญ่หาใครเหมือน ทรงให้เลิกทาสเบี้ยในเรือน จำฝังจิตเตือนถึงทุกวัน พระผู้ทรงคุณธรรม เลิศล้ำทุกอย่างทางสร้างสรรค์ รื้อห้าพระคุณอนันต์ เกินกว่าเสกสรรคำบรรยาย ตรงยี่สิบสามเดือนตุลา นำพวงมาลามาถวาย หน่วยงานราชการมากมาย ร่วมกันกราบไหว้บูชา พระมหาธิคุณล้นพ้น เลิศล้ำหลายหลากมากหนักหนา พระจุลจอมเกล้าราชา รื้อห้าจัดกระทรวงทบวงกรม น้อมรำลึกถึงพระบิดา สิบสามเดือนตุลาสุดชื่นชม
ช่วงที่ 2 ทำบท - ผืนหน้า	สองหัตถ์กราบไหว้บังคม พระบรมกษัตริย์ร่มฉัตรไทย ท่านทรงปกครองประเทศ ท้าวอาณาเขตสุดยิ่งใหญ่ พระทรงเมตตาประชาราไทย ไกลไกลได้เหนือเพื่อปวงชน พระวรจักรเกล้าเจ้าอยู่หัว สร้างสุขทั่วไทยก้าวหน้าสถาวร
ช่วงที่ 3 บทเพลงทับเพลงโทน	พระองค์ทรงเมตตาประชาราชน ทุกแห่งหนเจริญรุดสุดก้าวไกล พระรื้อสิบเดินตามรอยพระบิดา จิตอาสาพระราชทานโครงการใหญ่ สอนให้เราทำดีด้วยหัวใจ ถวายชัยขอพระองค์ทรงพระเจริญ

การพัฒนาทำรำจากขนบดั้งเดิมสู่ความหมายใหม่

การออกแบบท่ารำ มีความสอดคล้องกับบทประพันธ์สามารถสื่อให้ผู้ชมเข้าใจได้เป็นอย่างดี ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ตามฉบับโนราในสายท่านขุนอุปถัมภ์นรากร หลังจากการออกแบบท่ารำได้นำท่ารำ ที่ได้ออกแบบมาเปรียบเทียบกับท่ารำพื้นฐานของโนรา ซึ่งท่ารำมีความคล้ายคลึงกันแต่ความหมายหรือ ชื่อท่ารำจะเปลี่ยนไปตามโอกาสและการแสดงต่าง ๆ ซึ่งได้เปรียบเทียบให้เห็นโครงสร้างท่ารำ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ท่าท้าวตั่ว

ภาพที่ 2 ท่าคำบรรยาย

จากภาพข้างต้น ท่าवादไว้ (ภาพที่ 1) เป็นท่ารำที่ปรากฏอยู่ในบทพื้นฐานของการรำโนรา บทสอนรำ ผู้รำจะวางเท้าซ้ายไปด้านหลังเท้าขวารับน้ำหนักการทรงตัวของท่าอยู่ด้านหน้า ย่อเข่าและลำตัวลง อดหน้าอกโน้มตัวมาด้านหน้าเล็กน้อย มือซ้ายแบมือหงายขึ้นนิ้วชิดติดกันอยู่ระหว่างหน้าอกกับสะเอว มือขวาจับคว่ำหักข้อมือกรีดนิ้วตึงระดับเหนือมือซ้ายหรือระดับสายตาผู้รำ เพื่อสื่อถึงการวาดหรือเขียนเป็นต้นแบบ แบบแผนให้เหมือนกับครูได้สอนมา ผู้สร้างสรรค์ได้นำท่ารำดังกล่าวมาตีความท่ารำขึ้นใหม่จากท่าवादไว้ข้างต้น เป็นท่าคำบรรยาย (ภาพที่ 2) เพื่อความสง่างามและสอดคล้องตรงความหมายกับบทประพันธ์และเกิดท่ารำดังกล่าว ท่ารำได้มีการเปลี่ยนท่าจากการยืนที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น เป็นท่านั่งไขว่เท้าและขา ขาคับเท้าซ้ายอยู่ด้านบน ขาคับเท้าขวาอยู่ด้านล่าง นั่งบนพื้นราบและเก้าอี้ (พนัก) ส่วนมือก็ใช้ลักษณะเดียวกันกับท่าवादไว้ แต่ให้ความหมายของมือที่แบเป็นหนังสือ มือที่จับคว่ำลงเป็นปากกา สี หรือดินสอ ที่ใช้เขียนหรือบันทึกข้อมูล เพื่อสื่อให้เห็นถึงความสง่างามศักดิ์สิทธิ์ยิ่งใหญ่ควรค่าแก่การเคารพของประชาชนที่มีต่อพระมหากษัตริย์ไทย กล่าวสรุป ส่วนท่าร่ายยังคงใช้โครงสร้างท่ารำคล้ายคลึงแบบดั้งเดิมแต่มีการพัฒนาให้มีความน่าสนใจและเข้ากับเรื่องราวดังที่ได้อธิบายมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 3 ท่าโคมเวียน

ภาพที่ 4 ทำปกรองประเทศ

จากภาพข้างต้น ท่าโคมเวียน (ภาพที่ 3) เป็นท่ารำที่ปรากฏอยู่ในบทพื้นฐานของการรำโนรา บทสอนรำ ผู้รำจะวางเท้าซ้ายเปิดส้นขึ้นด้านหลัง วางเท้าขวารับน้ำหนักอยู่ด้านหน้า ย่อเข่าและลำตัวลง พร้อมอัดหน้าอกโน้มตัวมาด้านหน้าเล็กน้อย เพื่อการทรงตัวที่มั่นคงสวยงาม ใบหน้าเชิดขึ้น มือและแขนทั้งซ้ายขวา ตั้งวงนิ้วชิดติดกัน ยกเว้นนิ้วโป้งหรือหัวแม่มือแยกออก ตั้งวงลักษณะครึ่งวงกลม ระดับหน้าอก ข้อมือกับนิ้วมือกดเฉียงลงเล็กน้อย เพื่อสื่อถึงโคมเวียน ลักษณะวงกลม การหมุนรอบตัวเป็นวงกลมเพื่อสื่อถึงความต่อเนื่อง ผู้สร้างสรรค์ได้นำท่ารำดังกล่าวมาตีความท่ารำขึ้นใหม่ จากท่าโคมเวียน เป็นท่าปกรองประเทศ (ภาพที่ 4) เพื่อสื่อถึงพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยที่ทรงบริหารปกครองประเทศได้อย่างน่าภาคภูมิใจ และทรงคุณค่า ผู้สร้างสรรค์ยังคงใช้โครงสร้างท่ารำที่ยังคล้ายคลึงแบบดั้งเดิมแต่ให้ความหมายของท่าใหม่ เพราะผู้สร้างสรรค์คิดว่าท่ารำดั้งเดิมที่ปรากฏสามารถนำมาต่อยอดตกแต่งแงความหมายได้อีกมากมายโดยไม่ผิดเพี้ยนจากท่ารำที่ได้อนุรักษ์ไว้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 5 ท่ายกสูงเสมอหน้า

ภาพที่ 6 ท่าพระราชทาน

จากภาพข้างต้น ท่ายกสูงเสมอหน้า (ภาพที่ 5) เป็นท่ารำที่ปรากฏอยู่ในบทพื้นฐานของการรำโนรา บทสอนรำผู้รำย่อตัวกางขาทั้งสองข้างให้อยู่ลักษณะตั้งฉากกับพื้น ปลายนิ้วเท้าทั้งสองข้างชี้ออกด้านข้าง อัดอก เชิดหน้าขึ้น มือซ้ายยกขึ้นระดับสายตาแบมือหงายขึ้น ชูนิ้วหัวแม่มือเล็กน้อย มือขวาแบมือหงายขึ้นมาตั้งรองหรือต่อด้านล่าง ข้อศอกแขนซ้าย ปลายนิ้วทั้งสองข้างชี้มาด้านหน้า ผู้สร้างสรรค์ได้นำท่ารำดังกล่าวมาตีความท่ารำขึ้นใหม่จากท่ายกสูงเสมอหน้าข้างต้น เป็นท่าพระราชทาน (ภาพที่ 6) เพื่อความสง่างามและสอดคล้องตรงความหมายกับบทประพันธ์และเกิดท่ารำดังกล่าว ท่ารำยังคงใช้โครงสร้างแบบดั้งเดิมแต่ให้ความหมายกับชื่อท่าใหม่ ความหมายของผู้สร้างสรรค์ของท่ายกสูงเสมอหน้า เป็นท่าพระราชทาน เปรียบเสมือนการสะท้อนพระราชปณิธานในการดำรงรักษา และยกระดับศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยมีนัยแห่งความเป็นสิริมงคล ความสง่างาม ความจงรักภักดีและการสืบสานพระราชอุดมการณ์ผ่านภาษาทางนาฏศิลป์โนรา กล่าวสรุป ท่ารำยังคงใช้โครงสร้างท่ารำแบบดั้งเดิมแต่มีการพัฒนาให้มีความน่าสนใจและเข้ากับเรื่องราวดังที่ได้อธิบายมากยิ่งขึ้น

การสร้างสรรค์ท่ารำดังกล่าวผู้สร้างสรรค์ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของท่ารำพื้นฐานโนราในสายท่านขุนอุปถัมภ์นรากร แต่นำมาพัฒนาออกแบบสร้างสรรค์ใหม่ให้เข้ากับการแสดงเฉพาะ โดยการตีท่ารำตามบทร้องที่ประพันธ์ขึ้นใหม่โดยยังคงความเป็นมาตรฐานของท่ารำที่ยังคงโครงสร้างแบบดั้งเดิมนำมาร้อยเรียงจนเกินเป็นกระบวนการลีลาท่ารำอย่างมีเอกลักษณ์ไม่ผิดเพี้ยน

การสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน จากการออกแบบบทร้องและท่ารำรูปแบบใหม่ภายใต้กรอบขนบการแสดงโนราแบบดั้งเดิม สามารถถ่ายทอดความหมายเชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์คุณและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดี โดยไม่ลดทอนอัตลักษณ์ของโนรา และยังทำให้เกิดรูปแบบการแสดงโนราที่เชื่อมโยงขนบกับบริบทร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ ซึ่งกระบวนการสร้างสรรค์ดังกล่าวทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านโนราในเชิงการออกแบบบทร้อง และการพัฒนาท่ารำเชิงสัญลักษณ์ซึ่งสามารถอธิบาย วิเคราะห์ และนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างสรรค์ การเรียนการสอน และการพัฒนางานศิลปะการแสดงโนราในบริบทวิชาการและวัฒนธรรมร่วมสมัยต่อไปได้อย่างชัดเจนและยั่งยืน

ดนตรีและเครื่องแต่งกายในฐานะองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์และคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของการสร้างสรรค์การแสดง

ดนตรีและเครื่องแต่งกายในการแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน มิได้ทำหน้าที่เป็นเพียงองค์ประกอบสนับสนุนด้านสุนทรียภาพ หากแต่เป็นระบบสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารสาระทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ และคุณค่าทางสังคมของโนราในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ การคงรูปแบบองค์ประกอบดั้งเดิมควบคู่กับการออกแบบความหมายใหม่ สะท้อนแนวคิดการอนุรักษ์เชิงสร้างสรรค์ที่เน้นการสืบทอดรากฐานทางวัฒนธรรมพร้อมการปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2564); (UNESCO, 2011)

ภาพที่ 7 เครื่องดนตรีประกอบการแสดง

ด้านดนตรี

การสร้างสรรค์ผลงานการแสดงครั้งนี้ ได้ยึดถือรูปแบบวงดนตรีโนราดั้งเดิมเป็นโครงสร้างหลัก เพื่อคงไว้ซึ่งรากฐานทางสุนทรียศาสตร์และความถูกต้องตามจารีต ประกอบด้วย เครื่องดนตรีสำคัญ ได้แก่ ทับ กลอง โหม่ง ฉิ่ง ปี่ แตร และซอฮู้ ซึ่งแต่ละเครื่องมีบทบาทเฉพาะที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เสียงทับและกลองทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของจังหวะ สร้างพลัง ความมั่นคง และความสง่างาม อันเป็นลักษณะเด่นของการแสดงในบริบทพิธีกรรม ขณะที่โหม่งและฉิ่งทำหน้าที่กำกับจังหวะย่อย ช่วยเน้นช่วงสำคัญของท่ารำและสร้างความรู้สึกลึกต่อนื่องอย่างมีแบบแผน เสียงปี่และแตรมีบทบาทในการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และบรรยากาศโดยรวมของการแสดง ทำให้เกิดมิติทางนาฏศิลป์ที่มีชีวิตชีวา ส่วนซอฮู้เข้ามาเสริมสร้างความลุ่มลึกทางอารมณ์ เพิ่มความอ่อนโยน ละเมียดละไม และช่วยเชื่อมโยงมิติทางความรู้สึกระหว่างผู้แสดงกับผู้ชม (อาคม สุกุลไชย, 2560)

ดังนั้น การคงรูปแบบวงดนตรีโนราตามขนบจารีตดั้งเดิม จึงมิได้เป็นเพียงการรักษาองค์ประกอบทางดนตรีเท่านั้น หากยังเป็นกระบวนการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการต่อยอดอัตลักษณ์ของการแสดงโนราในฐานะศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ ดนตรีจึงทำหน้าที่มากกว่าการให้จังหวะ แต่เป็นโครงสร้างหลักที่หล่อหลอมรูปแบบ ความหมาย และคุณค่าทางสุนทรียะ อันส่งผลให้การแสดงเกิดความสมบูรณ์ทั้งในมิติของรูปแบบ เนื้อหา และจิตวิญญาณของศิลปะการแสดงอย่างแท้จริง

ในขณะเดียวกัน การนำดนตรีดั้งเดิมมาบูรณาการเข้ากับเนื้อหาการเทิดพระเกียรติและการสื่อสารประวัติศาสตร์ ช่วยให้เสียงดนตรีทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทางอารมณ์ที่เสริมพลังความหมายของบทร้องและทำร่ำ ทำให้การแสดงสามารถถ่ายทอดความยิ่งใหญ่ ความศักดิ์สิทธิ์ และความจงรักภักดีได้อย่างลึกซึ้งและเข้าถึงผู้ชมในบริบทปัจจุบัน

ภาพที่ 8 เครื่องแต่งกายการแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน (ด้านหน้า)

ภาพที่ 9 เครื่องแต่งกายการแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน (ด้านหลัง)

ด้านเครื่องแต่งกาย

ผู้สร้างสรรค์ได้เลือกใช้รูปแบบเครื่องแต่งกายโนราร่วมสมัยที่พัฒนามาจากชนบั้งเดิมเป็นองค์ประกอบสำคัญของการแสดง เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์และสถานะของโนราในบริบทปัจจุบัน โดยประกอบด้วย เทริด ชุดลูกปัด ปิ่นแหลม ทับทรวง ปีกนกแอ่น หางหงส์ ผ้านุ่ง ผ้าห้อย หน้าผ้าห้อยข้าง สนับเพลลา กำไลข้อมือ และเล็บ ซึ่งองค์ประกอบแต่ละส่วนมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นเครื่องประดับ หากยังเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความสง่างาม ความศักดิ์สิทธิ์ และบทบาทของผู้แสดงในฐานะผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนภาคใต้ เครื่องแต่งกายดังกล่าวยังมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างบุคลิกลักษณะของตัวโนราให้มีความโดดเด่น สอดคล้องกับลีลาทำร่ำ และช่วยถ่ายทอดจิตวิญญาณของการแสดงให้ปรากฏอย่างชัดเจน

ในการออกแบบครั้งนี้ ผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดโทนสีของเครื่องแต่งกายโดยเน้นสีทองเป็นหลัก และใช้สีเหลือง สีส้ม สีแดง สีน้ำเงิน และสีขาวเป็นสีประกอบ เพื่อสร้างความกลมกลืนทางทัศนศิลป์และเสริมความหมายเชิงสัญลักษณ์ให้สอดคล้องกับแนวคิดของการแสดง สีทองช่วยเน้นความสง่างามและความสูงส่งของตัวแสดง สีเหลืองและสีส้มช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นสิริมงคลและความรุ่งเรือง สีแดงช่วยเพิ่มพลังและความเข้มข้นให้กับภาพรวมของการแสดง สีน้ำเงินช่วยสร้างความรู้สึกมั่นคงและน่าเชื่อถือ ขณะที่สีขาวช่วยลดทอนความเข้มขององค์ประกอบโดยรวม และเพิ่มความรู้สึกบริสุทธิ์ สงบ และสมดุล (ประทีป สุธาทองไทย, 2562)

การเลือกใช้รูปแบบและโทนสีของเครื่องแต่งกายในลักษณะดังกล่าว จึงเป็นกระบวนการออกแบบที่ผู้สร้างสรรค์มุ่งเน้นให้เครื่องแต่งกายทำหน้าที่เป็นมากกว่าองค์ประกอบภายนอก แต่เป็นสื่อทางทัศนศิลป์ที่ช่วยขับเน้นแนวคิดสุนทรียภาพ และความหมายของการแสดงโนราให้ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรม อันส่งผลให้การแสดงเกิดความสมบูรณ์ทั้งในมิติของรูปแบบ ความงาม และการสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน

เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกัน ดนตรีและเครื่องแต่งกายทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงการแสดงกับรากฐานทางวัฒนธรรมของโนรา พร้อมทั้งขยายความหมายไปสู่การสื่อสารประวัติศาสตร์และอุดมการณ์ร่วมสมัย องค์ประกอบทั้งสองช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ความสง่างาม และความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งสนับสนุนให้โนราสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อทางนาฏศิลป์ที่ถ่ายทอดสาระทางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างมีพลัง

ในเชิงวิชาการ การบูรณาการดนตรีและเครื่องแต่งกายภายใต้กรอบขนบประเพณี พร้อมการออกแบบความหมายเชิงสัญลักษณ์ใหม่ แสดงให้เห็นแนวทางการพัฒนาศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่ไม่ตัดขาดจากรากเหง้าวัฒนธรรม หากแต่ต่อยอดให้สามารถสื่อสารกับสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้านการออกแบบองค์ประกอบการแสดงโนราเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งสามารถใช้เป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์พื้นบ้านในบริบทวิชาการและการเรียนการสอนต่อไป

สรุป

การสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน เป็นผลงานที่มุ่งน้อมรำลึกและเทิดพระเกียรติในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยทั้งสามพระองค์ ควบคู่กับการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา ในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ กระบวนการสร้างสรรค์ยึดขนบการแสดงโนราดั้งเดิมเป็นแกนหลัก และบูรณาการแนวคิดการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ผ่านบทร้อง ท่ารำ ดนตรี และเครื่องแต่งกายอย่างเป็นระบบ การสร้างสรรค์ผลงานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า โนราสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อทางนาฏศิลป์ที่ถ่ายทอดคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความจงรักภักดี และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยอย่างสง่างาม อีกทั้งยังสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการออกแบบการแสดงโนราเชิงสร้างสรรค์ภายใต้กรอบขนบประเพณี ซึ่งสามารถนำไปใช้作为ต้นแบบในการสร้างสรรค์ผลงาน การเรียน การสอน และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในระดับชาติและนานาชาติได้อย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาครั้งนี้ พบว่า รูปแบบการสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในหลายมิติ หน่วยงานด้านวัฒนธรรมสามารถนำรูปแบบการแสดงดังกล่าวไปใช้作为สื่อในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ราชวงศ์จักรี และศิลปะการแสดงโนรา

แก่เยาวชนและชาวต่างชาติ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจ ความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ ศิลปินและผู้สอนนาฏศิลป์สามารถนำกระบวนการสร้างสรรค์ทำรำ โดยเฉพาะการทำท่าพื้นฐาน การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ในผลงานนี้ ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบทเรียนนาฏศิลป์เชิงสร้างสรรค์ และการออกแบบการแสดงร่วมสมัย สำหรับการศึกษาและการสร้างสรรค์ในอนาคต ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ของเครื่องแต่งกายโนราที่ได้รับการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับแนวคิด จักริตรีแผ่นดิน เพื่อขยายองค์ความรู้ด้านการออกแบบเครื่องแต่งกายในงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์ อีกทั้งควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักรู้และความภาคภูมิใจในมรดกโลกผ่านการแสดงสร้างสรรค์ในกลุ่มเยาวชน โดยใช้ผลงานการแสดงชุดนี้เป็นกรณีศึกษา เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับบริบทสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2564). โนรา: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม.
- ประทีป สุทธาทองไทย. (2562). สัญลักษณ์และความหมายในศิลปวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิชญ์ ศุภสมบัติ. (2562). นาฏศิลป์พื้นบ้านไทยกับการสร้างสรรค์ร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2560). พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจพระมหากษัตริย์ไทยแห่งราชวงศ์จักรี. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2556). โนรา: ศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- อาคม สุกุลไชย. (2560). การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยบนฐานขนบประเพณี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Kaeppler, A. L. (2000). Dance Ethnology and the Anthropology of Dance. *Dance Research Journal*, 32(1), 116-125.
- UNESCO. (2011). Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Retrieved December 20, 2025, from <https://shorturl.asia/rRQqn>
- _____. (2021). Nora, dance drama in Southern Thailand. Retrieved December 25, 2025, from <https://ich.unesco.org/en/RL/nora-dance-drama-in-southern-thailand-01587>

จิตพอเพียงในบริบทผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด:
ความหมาย ปัจจัยเงื่อนไข และแนวทางการพัฒนา*

SUFFICIENCY MIND IN THE CONTEXT OF DRUG-OFFENSE INMATES:
MEANINGS, CONDITIONS, AND DEVELOPMENT GUIDELINES

จิราภรณ์ เม่งช่วย*, ฐาศุภร์ จันประเสริฐ, ลิทธิพร ครามานนท์

Jiraporn Mengchuay*, Thasuk Junprasert, Sittiporn Kramanon

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: jiraporn.mptd@gmail.com

*Tel: 094-005-2129

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มุ่งค้นหาความหมาย ปัจจัยเงื่อนไข และแนวทางการพัฒนาจิตพอเพียงในกลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจงกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 16 คน ได้แก่ กลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติดที่อยู่ในเรือนจำ 9 คน กลุ่มผู้ถูกคุมขังซึ่งพ้นโทษแล้วในคดียาเสพติดอย่างน้อย 3 ปีและไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำ 2 คน กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้ถูกคุมขังในเรือนจำ 3 คน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการด้านจิตวิทยาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีประสบการณ์การทำงานร่วมกับผู้ถูกคุมขัง 2 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบวัดจิตพอเพียง 3 ด้าน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แก่นสาระเชิงอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า ความหมายของจิตพอเพียงในบริบทวิจัยนี้ ประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ จิตพอเพียงในฐานะคุณลักษณะของจิตใจที่มีความพอประมาณและมีสติ ในฐานะภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่สามารถปรับตัวและมีความยืดหยุ่น ในฐานะการปฏิบัติและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการพัฒนาจิตพอเพียงมี 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายในบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัวและความสัมพันธ์ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคม แนวทางการพัฒนาจิตพอเพียงมี 6 แนวทาง ได้แก่ การเสริมสร้าง การเปลี่ยนแปลงภายใน การพัฒนาทักษะชีวิตและคุณลักษณะเชิงบวก การส่งเสริมความรู้และปัญญา การสร้างแรงจูงใจและความหวัง การสร้างสภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุน การพัฒนาความสามารถในการจัดการชีวิต ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาโปรแกรมเชิงจิตวิทยาเพื่อฟื้นฟูผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติดที่สอดคล้องกับสังคมไทยได้

คำสำคัญ: จิตพอเพียง, ผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด, ภูมิคุ้มกันทางจิตใจ, การบำบัดฟื้นฟู

Abstract

This research article aims to explore the meaning, conditioning factors, and developmental approaches for the “Sufficiency Mind” among a group of drug-related inmates. This study employed a qualitative research design, with data collected through purposive in-depth interviews with 16 key informants. The participants included 9 current drug-related inmates, 2 formerly incarcerated individuals who have remained recidivism-free for at least three years, 3 prison officials specializing in inmate development, and 2 academic experts in psychology and Sufficiency Economy Philosophy with experience working with inmates. Research instruments consisted of semi-structured interviews and a three-dimensional Sufficiency Mind scale. Data were analyzed using inductive thematic analysis. The findings reveal that the meaning of “Sufficiency Mind” in this research context comprises three dimensions: a mental attribute characterized by moderation and mindfulness; psychological immunity fostering adaptability and resilience; and a practice and simple way of life that avoids harming oneself and others. The conditioning factors influencing the development of a Sufficiency Mind consist of three categories: internal personal factors, family and relationship factors, and environmental and social context factors. The six developmental approaches are: fostering internal transformation, developing life skills and positive attributes, promoting literacy and wisdom, building motivation and hope, creating supportive environments and systems, and enhancing life management ability. These findings can be used as a framework for developing psychological rehabilitation programs for drug-related inmates that are consistent with Thai society.

Keywords: Sufficiency Mind, Drug-Related Inmates, Psychological Immunity, Rehabilitation

บทนำ

สถานการณ์ปัญหายาเสพติดในสังคมไทยยังคงเป็นวิกฤตการณ์ที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงและซับซ้อนทั้งในมิติทางสาธารณสุข เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) แม้ในระยะหลังภาครัฐจะมีความพยายามปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การจัดการปัญหา โดยมุ่งเน้นการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสภาพใจได้ แนวคิด ‘ผู้เสพ คือ ผู้ป่วย’ เพื่อลดการลงโทษทางอาญาที่เกินความจำเป็น (วสันต์ กลิ่นสุคนธ์ และคณะ, 2568) แต่จากสถิติของกรมราชทัณฑ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังคงพบว่า จำนวนผู้ถูกคุมขังและอัตราการกระทำผิดซ้ำ (Recidivism) ในกลุ่มคดียาเสพติดยังมีแนวโน้มที่น่าวิตก ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและระบบการบำบัดฟื้นฟูเชิงโครงสร้างในปัจจุบันกำลังเผชิญกับข้อจำกัดในการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้กระทำผิดต้องกลับไปเผชิญกับความอ่อนแอของสถาบันครอบครัวและสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมยาเสพติดซ้ำ (วสันต์ กลิ่นสุคนธ์ และคณะ, 2568)

ที่ผ่านมา กรมราชทัณฑ์ได้นำโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ต้องขังมาปรับใช้อย่างหลากหลาย ทั้งรูปแบบการบำบัดทางการแพทย์ การบำบัดทางจิตวิทยา เช่น การบำบัดความคิดและพฤติกรรม (CBT) ควบคู่ไปกับการฝึกทักษะอาชีพ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในระยะหลัง พบว่า แนวทางดังกล่าวมักถูกนำไปประยุกต์ใช้ในลักษณะของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมภายนอกและการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ดังเห็นได้จากการศึกษาของ พยอม ราชสม และพิพัฒน์ ไทยอารี ที่พบว่า แม้ผู้ต้องขังในโครงการฟื้นฟูจะมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับสูง แต่กลับไม่มีความสัมพันธ์กับระดับความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง (พยอม ราชสม และพิพัฒน์ ไทยอารี, 2556) การมุ่งเน้นเพียงพฤติกรรมภายนอกนี้ทำให้ขาดการศึกษาอย่างลึกซึ้งถึงการสร้าง ‘ภูมิคุ้มกันทางจิตใจเชิงป้องกัน’ (Proactive Psychological Immunity) ซึ่งเป็นกลไกภายในที่ยังรากลึกในบริบททางวัฒนธรรมและสังคมไทย (เพียรชัยรัตน์ เงินงาม และคณะ, 2565) ภูมิคุ้มกันนี้ถือเป็นปัจจัยปกป้อง (Protective Factor) ที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน เพื่อให้บุคคลสามารถเผชิญหน้าและต่อต้านต่อสิ่งชั่วร้ายได้อย่างยั่งยืน (ดุจเดือน พันธมนาวิน และงามตา วนินทานนท์, 2551) สอดคล้องกับแนวคิดของ Seligman ที่เชื่อว่าการพัฒนาคุณลักษณะเชิงบวกและจิตใจที่งอกงาม (Flourishing) มีความยั่งยืนกว่าการแก้ไขเพียงพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (Seligman, M. E. P., 2002); (Seligman, M. E. P., 2007) แนวคิดการพัฒนาบุคคลดังกล่าวมีความสอดคล้องอย่างมีนัยสำคัญกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในมิติของการสร้าง “จิตพอเพียง” (Sufficiency Mind) ซึ่งเป็นโครงสร้างทางจิตใจ (Psychological Construct) ที่ประกอบด้วย ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และการรับรู้คุณธรรมความดี (Sufficiency Economy Movement Sub-Committee, 2007); (ดุจเดือน พันธมนาวิน, 2551) เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) และการบำบัดความคิดและพฤติกรรมเชิงบวก (Positive CBT) (Bannink, F., 2012) จะพบว่า องค์ประกอบของจิตพอเพียงสามารถเทียบเคียงกับกลไกทางจิตวิทยาสากลได้อย่างเป็นระบบ อาทิ ความมีเหตุผลที่สัมพันธ์กับการควบคุมความคิด (Cognitive Control) ภูมิคุ้มกันภายในที่สอดคล้องกับความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Psychological Resilience) และความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพยากรณ์ความสำเร็จของการฟื้นคืนสภาพจากการเสพติด

แม้ว่าจะมีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าการใช้โปรแกรมการฝึกสติหรือการบูรณาการหลักพุทธธรรมสามารถพัฒนาจิตพอเพียงและคุณลักษณะเชิงบวกได้ (ทัชชา สุริโย และคณะ, 2559); (สุชาติ บุษย์ชยานนท์, 2562) แต่จากการทบทวนวรรณกรรมย้อนหลัง 10 ปี กลับพบช่องว่างทางวิชาการที่สำคัญ โดยพบการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับจิตพอเพียง เพียง 16 รายการ และเกือบทั้งหมดเป็นการศึกษาในกลุ่มนักเรียน นักศึกษา หรือผู้สูงอายุ ในขณะที่การศึกษาในกลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความเปราะบางและมีความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำสูง (กรมราชทัณฑ์, 2565) และต้องการภูมิคุ้มกันทางจิตใจสูงที่สุดกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะการสร้างพลังสุขภาพจิต (Resilience) เพื่อเพิ่มความแข็งแกร่งทางจิตใจและป้องกันการกระทำผิดซ้ำ (พัชรินทร์ นินทจันทร์ และคณะ, 2554) กลับมีการศึกษาน้อยมาก นอกจากนี้ งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นไปที่หลักการเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงเศรษฐศาสตร์หรือการเกษตร (พิชิต ธรรมฤทธิ์ และคณะ, 2558); (เพียรชัยรัตน์ เงินงาม และคณะ, 2565) มากกว่าการวิเคราะห์องค์ประกอบทางจิตวิทยาในลักษณะของ ‘จิตพอเพียง’ ที่สะท้อนถึงระบบความคิดและวุฒิภาวะทางอารมณ์ (งามตา วนินทานนท์ และคณะ, 2552)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเพื่อค้นหา ความหมาย ปัจจัยเงื่อนไขและแนวทางในการพัฒนาจิตพอเพียงของกลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด โดยอาศัยศึกษาจากประสบการณ์ตรงจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อทำความเข้าใจพลวัตและกลไกทางจิตสังคมที่ประกอบสร้างขึ้นภายใต้บริบทเฉพาะของเรือนจำ ผลการศึกษาในครั้งนี้ไม่ได้มุ่งหวังเพียงการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังมุ่งสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้าง “กรอบแนวคิดเบื้องต้น” (A Preliminary Conceptual Framework) ของจิตพอเพียง ซึ่งจะเป็รากฐานสำคัญในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาเชิงจิตวิทยา แบบวัดที่มีมาตรฐาน และนโยบายการบำบัดฟื้นฟูที่ตอบสนองต่อมิติทางวัฒนธรรมไทย เพื่อช่วยเหลือผู้ถูกคุมขังให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อค้นหาความหมาย ปัจจัยเงื่อนไข และ แนวทางการพัฒนาจิตพอเพียงในกลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบวิธีวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพพื้นฐาน (Basic Qualitative Inquiry) ที่มุ่งเน้นการบรรยายและตีความข้อมูลตามบริบทของผู้ให้ข้อมูลและความหมายที่บุคคลให้กับปรากฏการณ์ในชีวิต ใช้หลักการพื้นฐานของการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ปัจจัยเงื่อนไขและแนวทางการพัฒนาจิตพอเพียงในบริบทของผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด ซึ่งข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากการศึกษาเชิงคุณภาพในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำไปร่วมวิเคราะห์สังเคราะห์ร่วมกับการศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีรวมทั้งการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโปรแกรมการศึกษาเพื่อพัฒนาจิตพอเพียงในกลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติดต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามแนวทางของ Miles, M. B. & Huberman, A. M. จำนวนรวม 16 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลุ่มลึกตรงตามวัตถุประสงค์ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติดปัจจุบัน (9 คน) ที่มีความประพฤติดีเยี่ยมไม่เคยผิดวินัย และมีคะแนนจิตพอเพียงจากแบบวัดสูงที่สุดลำดับที่ 1 - 9 ของกลุ่มอาสาสมัครผู้เข้าร่วมวิจัย 2) กลุ่มอดีตผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติดที่พ้นโทษเกิน 3 ปี ไม่กลับมามีกระทำความผิดซ้ำ และมีคะแนนจิตพอเพียงสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ย (2 คน) และ 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (5 คน) ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่เรือนจำที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาผู้ถูกคุมขังอย่างน้อย 10 ปี และนักวิชาการด้านจิตวิทยาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีประสบการณ์การทำงานร่วมกับผู้ต้องขัง โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จนข้อมูลเข้าสู่ภาวะอิ่มตัว (Data Saturation) ก่อนนำไปวิเคราะห์เนื้อหาในลำดับถัดไป (Miles, M. B. & Huberman, A. M., 1994)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ที่พัฒนาจากการทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 3 ท่าน และ 2) แบบวัดจิตพอเพียงที่ใช้เป็นเครื่องมือคัดกรอง (Screening Instrument) เพื่อคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามเกณฑ์ ซึ่งบูรณาการแบบวัดมาตรฐาน 3 ด้าน ได้แก่ แบบวัดความมีเหตุผล (โกศล มีคุณ, 2551) แบบวัดการมีภูมิคุ้มกันตน (ดุจเดือน พันธมนาวิน

และงานตา วินิทานนท์, 2551) และแบบวัดการรับรู้คุณความดี (อุบล เลี้ยววาริณ, 2551) รวมทั้งสิ้น 84 ข้อ โดยมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.945

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลภายหลังได้รับการอนุมัติจากจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (SWUEC-662187) และได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับอาสาสมัครที่ผ่านการคัดเลือกจากการประชาสัมพันธ์ภายในเรือนจำ ก่อนเริ่มการศึกษาผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์และให้ผู้เข้าร่วมลงนามในใบยินยอม (Informed Consent) โดยเน้นย้ำสิทธิในการถอนตัวจากการวิจัยได้ตลอดเวลาโดยไม่มีผลกระทบใด ๆ

การสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลา 60 - 90 นาที มีการบันทึกเสียงควบคู่กับการจดบันทึกภาคสนาม (Field Note) ภายใต้มาตรการรักษาความลับอย่างเคร่งครัดโดยใช้นามสมมติและรหัสแทนชื่อจริงเพื่อปกป้องเอกลักษณ์บุคคล ทั้งนี้ ผู้วิจัยยุติการเก็บข้อมูลเมื่อข้อมูลเข้าสู่ภาวะอิ่มตัว (Data Saturation) คือ ไม่พบประเด็นหรือรหัส (Code) ใหม่เพิ่มเติมและแก่นสาระ (Theme) ที่ได้มีความเสถียรสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครอบคลุม

สถิติที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) เชิงอุปนัยตามแนวทาง 6 ขั้นตอน ของ Braun, V. & Clarke, V. ในระดับความหมายที่ปรากฏชัด (Semantic Level) โดยนำเสนอผลในรูปแบบความเรียงพรรณนาประกอบคำอ้างอิง (Quotation) จากผู้ให้ข้อมูล (Braun, V. & Clarke, V., 2006) เพื่อความน่าเชื่อถือของการวิจัย (Trustworthiness) ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) การตรวจสอบความถูกต้องร่วมกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) การสะท้อนย้อนคิดของผู้วิจัย (Reflexivity) และการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Debriefing) เพื่อลดอคติของผู้วิจัย (Researcher Bias) และยืนยันความสมเหตุสมผลของข้อค้นพบในขั้นตอนสุดท้าย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ มีจำนวนทั้งหมด 16 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมเชิงลึกได้สะท้อนมุมมองจาก 3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด จำนวน 9 คน กลุ่มอดีตผู้ถูกคุมขังที่พ้นโทษแล้วอย่างน้อย 3 ปี จำนวน 2 คน พบว่า กลุ่มผู้มีประสบการณ์ตรง (ผู้ถูกคุมขังและอดีตผู้ถูกคุมขัง) ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21 - 46 ปี ระดับการศึกษาตั้งแต่มัธยมศึกษาตอนต้นจนถึงปริญญาตรี จุติร่วมสำคัญที่ปรากฏในกลุ่มนี้ คือ ประสบการณ์การเติบโตในครอบครัวที่แตกแยกและการเริ่มต้นยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดในช่วงวัยรุ่นตอนต้น โดยมีอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนเป็นปัจจัยชักนำหลัก ซึ่งบริบทพื้นฐานเหล่านี้ได้หล่อหลอมประสบการณ์และมุมมองต่อแนวคิดจิตพอเพียงอันเป็นประเด็นที่จะวิเคราะห์ในแก่นสาระลำดับถัดไป และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย กลุ่มเจ้าหน้าที่เรือนจำผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาผู้ถูกคุมขัง โดยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 3 คน และกลุ่มอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาการศึกษาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีองค์ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติผ่านประสบการณ์ตรงในการศึกษาวิจัยในกลุ่มผู้ถูกคุมขังในเรือนจำ จำนวน 2 คน

2. ข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 ผลการศึกษาความหมายของจิตพอเพียงในบริบทของผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 16 คน พบว่า ความหมายของจิตพอเพียง สามารถอธิบายโดยแยกได้เป็น 3 มิติ ดังนี้

2.1.1 จิตพอเพียงในฐานะเป็นคุณลักษณะของจิตใจ หมายถึง จิตที่มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีสติ และ มีความแข็งแกร่งทางจิตใจ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้สะท้อนว่า “จิตพอเพียง มันทำให้เราไม่คิดอยากมีอะไรเกินตัวให้เราพอใจในสิ่งที่มี การที่มีจิตและคิดแบบนี้แล้วนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้จะทำให้เราปลอดภัย” (ผู้ถูกคุมขังคนที่ 4) หรือ “ถ้าจิตเราพอเพียง มันจะทำให้เรามีความสุขในชีวิต ถ้าเรารู้จักพอ แต่ถ้าใจไม่พอจะได้มากเท่าไรก็ไม่มีความพอได้เพราะมันไม่สิ้นสุด” (อดีตผู้ถูกคุมขังคนที่ 1) หรือ “จิตพอเพียง คือ การมีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันตน ซึ่งหมายถึง การมีสติสัมปชัญญะ ตลอดจนความสามารถในการระงับยับยั้งไม่ให้กระทำในสิ่งที่เป็นอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น ความสามารถในการจัดการความเครียดของตนเองได้” (อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ ท่านที่ 1) เป็นต้น

2.1.2 จิตพอเพียงในฐานะภูมิคุ้มกันทางจิตใจ หมายถึง จิตที่มีความยืดหยุ่นสามารถปรับตัวปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ได้เหมาะสม มีเป้าหมายและมีแรงจูงใจในชีวิต มองเห็นคุณค่าในตนเอง มีความหวังในอนาคตของตนเอง มีภูมิคุ้มกันต่อสิ่งที่มาอยู่ต่าง ๆ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้สะท้อนว่า “การคิดถึงอนาคตว่าเราจะเป็นอยู่อย่างไร เรามีเป้าหมายมีความหวังทำให้เราคิดวางแผนมีกำลังใจที่จะเดินต่อไปในทางที่ดีได้ ไม่ไปยุ่งกับยาได้” (ผู้ถูกคุมขังคนที่ 6) หรือ “ผู้ถูกคุมขังสำคัญ คือ การฝึกจิตบังคับตนเองให้ทำในสิ่งที่ควรแต่ไม่อยากทำได้ หรือฝึกจิตให้ควบคุมตนเองไม่ทำในสิ่งที่ไม่ควรแต่อยากทำได้ ถ้าฝึกและทำได้บ่อย ๆ มันก็จะง่ายขึ้นในการบังคับตนเองในเรื่องอื่น ๆ ได้ด้วย” (ผู้เชี่ยวชาญ จนท.เรือนจำคนที่ 3) เป็นต้น

2.1.3 จิตพอเพียงในฐานะการปฏิบัติและวิถีชีวิต หมายถึง การศรัทธาเชื่อมั่นและสามารถนำหลักความพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ มีการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย สามารถพึ่งพาตนเองได้ และไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ดังเช่น ผู้ถูกคุมขังได้สะท้อนมุมมองว่า “จิตพอเพียงถ้ายังมีมากยิ่งขึ้นทำให้เรามีความสุขในชีวิต ทำให้เรารู้จักพอถ้าไม่พอจะได้มากเท่าไรก็ไม่มีความพอ เพราะความอยากมันไม่สิ้นสุด” (ผู้ถูกคุมขังคนที่ 8) หรือ “การมีจิตที่พอเพียงทำให้อะไรเบียดเบียนคนอื่น (ทำให้เราไม่เบียดเบียนคนอื่น) เช่น โรงงานผมต้องมีการบำบัดน้ำก่อนปล่อยลงชุมชนชาวบ้านจะได้ไม่เดือดร้อน” (ผู้ถูกคุมขังคนที่ 7) เป็นต้น

2.2 ผลการศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการพัฒนาจิตพอเพียงในบริบทของผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการอุปนัย (Inductive Approach) จากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาจิตพอเพียง 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัวและความสัมพันธ์ และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคม ซึ่งแต่ละปัจจัยสามารถอธิบาย ได้ดังนี้

2.2.1 ปัจจัยเงื่อนไขภายในบุคคล ได้แก่ การมีทักษะการบริหารจัดการอารมณ์และความคิด สามารถควบคุมตนเอง มีสติยั้งคิด มีทักษะการปรับเปลี่ยนมุมมองและทัศนคติโดยการเปิดรับและเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาตนเอง การมองเห็นคุณค่าในตนเอง การรู้จักให้อภัย คำนึงถึงความปลอดภัยไม่ประมาท การเสียสละ

คำนึงถึงส่วนรวม และการมีวุฒิภาวะ รวมถึงการมีความรู้เกี่ยวกับโทษภัยของยาเสพติด และการมีประสบการณ์ชีวิต พบว่า ปัจจัยเงื่อนไขภายในบุคคลดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาจิตพอเพียงในบริบทผู้ถูกคุมขังนี้ ดังตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้สะท้อนว่า “การมีสติยังคิดและการรู้จักระงับยับยั้งความอยากของเรานั้นสำคัญมาก เพราะเป็นตัวที่ช่วยลดความเสี่ยงที่เราจะกลับไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก ” (อดีตผู้ถูกคุมขังคนที่ 1) หรือ “การฝึกให้ตระหนักถึงคุณธรรมและความรับผิดชอบจะช่วยลดพฤติกรรมความประมาทและการมองแต่ประโยชน์ส่วนตนได้” (ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 2) เป็นต้น

2.2.2 ปัจจัยด้านครอบครัวและความสัมพันธ์ ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนด้านกำลังใจ ความรักความห่วงใยการเตือนสติ ช่วยสร้างแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากครอบครัว จากการศึกษา ยังพบว่า การมีบุคคลในครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดีนั้นมีความสำคัญมาก ช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้แบบเฉพาะความคิด และพฤติกรรมตามแบบอย่างของบุคคลในครอบครัว ดังตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้สะท้อนว่า “ผมว่าคนที่เรารักและเขารักเราสำคัญนะ มันช่วยพยุงจิตใจเรา ช่วยเตือนสติผม การเชื่อฟังคำตักเตือนสั่งสอนจากครอบครัว มันช่วยให้เราวางแผนชีวิตได้ดีขึ้น” (ผู้ถูกคุมขังคนที่ 6) หรือ “ครอบครัวที่กินอยู่แบบเรียบง่ายก็ทำให้เราเรียนรู้และชอบใช้ชีวิตที่เรียบง่ายไปด้วย” (ผู้ถูกคุมขังคนที่ 8) เป็นต้น

2.2.3 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคม ได้แก่ กลุ่มเพื่อนและสังคมแวดล้อม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและการได้รับโอกาสที่ไม่เท่าเทียม พบว่า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการคิดตัดสินใจและการแสดงออกทางพฤติกรรมในบริบทนี้เป็นอย่างยิ่ง และพบว่า การขาดการสนับสนุนทางสังคมที่เหมาะสมส่งผลทำให้เกิดรู้สึกความโดดเดี่ยว ขาดที่ปรึกษาและยังเป็นการเพิ่มความเสี่ยงในการกลับเข้าสู่วงจรยาเสพติดได้มากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สะท้อนว่า “ผมอยู่กับตยายมาตั้งแต่เกิด หาเงินเลี้ยงตัวเองมาตั้งแต่อยู่ ป.5 จากเริ่มเป็นเด็กส่งยาต่อมาเลยขายยาเพื่อหาเงิน ไม่ทำก็ไม่มกิน ไม่ได้มีพ่อแม่หาให้ใช้เหมือนคนอื่น ” (ผู้ถูกคุมขังคนที่ 9) หรือ “พ่อแม่ผลเลิกกัน ผมอยู่กับตยายแก่ก็แก่แล้วถามอะไรก็ไม่ค่อยรู้เรื่องเวลามีอะไรผมก็อยากปรึกษาพ่อแม่เหมือนคนอื่นแต่ก็ไม่มี” (ผู้ถูกคุมขังคนที่ 4) เป็นต้น

2.3 การศึกษาแนวทางการพัฒนาจิตพอเพียงในกลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติดพบ 6 แนวทาง ดังนี้

2.3.1 การเสริมสร้างการเปลี่ยนแปลงภายใน(Enhancing Internal Transformation) ได้แก่ การมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนมุมมองความคิดที่มีต่อตนเองในเชิงบวกให้เพิ่มมากขึ้น โดยการสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพและเห็นคุณค่าในตนเอง มีการพัฒนาให้เติบโตด้านจิตวิญญาณทำให้เกิดสติรู้เท่าทัน ด้วยการฝึกสมาธิ พัฒนาจิตสำนึกให้มีความรับผิดชอบ ฝึกด้านความกตัญญูรู้คุณ มีการเรียนรู้โดยการสะท้อนย้อนคิดจากประสบการณ์ในอดีตจะช่วยทำให้เกิดการตระหนักรู้และยอมรับพร้อมนำไปปรับปรุงพัฒนาตนเองได้ ดังตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า “พวกเขาไม่ค่อยรู้จักว่าอารมณ์ คือ อะไรและอยู่ตรงไหนของตัวเอง ถ้าอยากจะเปลี่ยนแก้ไข ก็ควรเปลี่ยนที่อารมณ์นี้แหละที่แรก อารมณ์จึงเป็นเรื่องใหญ่ที่เราต้องจัดให้ผู้นั่งต้องซัง แล้วก็ต้องเรียนรู้มันอย่างเติบโตทักษะ ไม่ใช่ธรรมชาติ ต้องฝึกจนสามารถรู้เท่าทันและกำกับได้” (ผู้เชี่ยวชาญที่ 1) เป็นต้น

2.3.2. การพัฒนาทักษะชีวิตและคุณลักษณะทางบวก (Life Skills Development) โดย การฝึกให้มีการตั้งเป้าหมาย มุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง ฝึกความมีวินัยและคุณธรรมในตนเอง ความรอบคอบและการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ฝึกความอดทน ความรับผิดชอบ ดังตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลที่สะท้อนว่า “คิดว่าจะลองไปดู

เรื่องของคุณธรรมเพิ่ม เพราะในกระบวนการที่เราจะให้เค้าเกิดการเปลี่ยนแปลงบางครั้งเราอาจจะมีทำให้เค้าได้เรียนรู้พัฒนาด้านคุณธรรมด้วยเป็นพื้นฐานสำคัญ” (ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 2) หรือ “ในชีวิตประจำวันที่เราต้องคิดให้รอบคอบ มีสติตลอด ซึ่งมันจำเป็นมาก ถ้าได้ฝึกพัฒนาให้อดทน ให้คิดรอบคอบมีสติ จะดีมากเพราะทุกวันนี้คนมันขาดมากเลยไม่ค่อยรู้เท่าทันใจตัวเอง” (ผู้ถูกคุมขังคนที่ 11) เป็นต้น

2.3.3. การส่งเสริมความรู้และปัญญา ได้แก่ การฝึกให้มีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องผ่านการเรียนรู้ตลอดชีวิต ฝึกให้เปิดใจยอมรับเรียนรู้และฝึกทักษะใหม่ ๆ และพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการนำหลักความพอเพียงและนำหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนว่า “คนเราโดยเฉพาะผู้ต้องขังในนี้ต้องฝึกอดทน จะทำอะไรต้องหาความรู้เขาจะต้องศึกษาหาความรู้ อยู่เสมอไม่ว่าทำอะไร” (ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 3) หรือ “การคิดและตัดสินใจด้วยสติปัญญาของตนเองสำคัญกว่าการรู้จากคนอื่นโดยที่ตัวเราไม่ได้เข้าใจอย่างแท้จริง” (ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 2) เป็นต้น

2.3.4. การสร้างแรงจูงใจและความหวัง ได้แก่ การฝึกให้มีการตั้งเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน มองเห็นโอกาสความเป็นไปได้ที่จะสำเร็จในอนาคต จะทำให้เกิดความหวังและกำลังใจ ฝึกให้ค้นพบคุณค่าและความหมายของชีวิตให้รู้จักการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายและมีความสุข การฝึกสร้างความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นได้ สามารถประสบความสำเร็จในเป้าหมายได้ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้สะท้อนว่า “การคิดถึงอนาคต ทำให้เรามีเป้าหมาย มีกำลังใจที่จะทำอะไร ทำให้อดทนกับปัญหาอุปสรรคและความพยายามมากขึ้นแต่ถ้าเราคิดว่ามันเป็นไปไม่ได้หรือเราก็แค่คิดแต่ไม่ทำ” (อดีตผู้ถูกคุมขังคนที่ 2) ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้สะท้อนว่า “ถ้าตัดสินใจทำดีและตั้งใจที่จะทำให้สำเร็จมันก็จะทำได้” (อดีตผู้ถูกคุมขังคนที่ 1) เป็นต้น

2.3.5. การสร้างสภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุน ซึ่งพบว่า การพัฒนาจิตพอเพียงจำเป็นต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายทางสังคม การมี “กัลยาณมิตร” และมีโอกาสได้เรียนรู้จากผู้ที่มิประสบการณตรง (Peer Support) รวมถึงการลดทัศนคติเชิงลบและการตีตราจากคนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมความคิดเชิงบวกและยับยั้งพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกลับไปซ้ำเสพติด ช่วยให้เกิดการปรับเปลี่ยนมุมมองต่อตนเองต่อสังคมในแง่บวก ดังสะท้อนผ่านทัศนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญว่า “ถ้าเรามีเพื่อนที่ดี มันทำให้เราช่วยเหลือคนอื่นได้ พาเราไปในทางที่ดี” (อดีตผู้ถูกคุมขังคนที่ 2) หรือ “พอผมเลิกสูบบุหรี่ ชาวบ้านเขาบอเชื้อเขายังว่าผมยังสูบบุหรี่อยู่ ผมเลยคิดว่าอันนี้เมื่อในสายตาทุกคนบอเชื้อว่าผมจะเป็นคนดีได้ ผมก็จะบ่ดีที่หือมันจบ ๆ ไปเลย” (ผู้ถูกคุมขังคนที่ 7) เป็นต้น

2.3.6. การพัฒนาความสามารถในการจัดการชีวิต ได้แก่ การฝึกทักษะการจัดการชีวิต สุขภาพจิตและความเครียด ด้วยการฝึกสมาธิ ซึ่งจะช่วยลดความอยากที่เกินตัวและช่วยให้เกิดสติ คิดรอบคอบ มีเหตุมีผล รวมไปถึงการฝึกให้เรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินและการจัดสรรทรัพยากรที่ตนเองมีอย่างเหมาะสม การเก็บออม มีการฝึกทักษะการใช้ชีวิตแบบพอเพียงเรียบง่าย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า “การนั่งสมาธิช่วยทำให้ผมใจสงบลดความฟุ้งซ่าน เวลาทำอะไรก็คิดรอบคอบมากขึ้น” หรือ “การตัดความอยากที่เกินพอดีและการปล่อยวางได้ เป็นการออกแบบชีวิตตนเองอย่างมีความสุขได้แท้จริง” (ผู้ถูกคุมขังคนที่ 3) หรือ “การฝึกทำดีบ่อย ๆ จะกลายเป็นนิสัยติดตัวทำให้เราเสียสละไม่เอาเปรียบช่วยลดการยึดติดและเห็นแก่ตัวลงได้และทำให้คิดรอบคอบได้” (ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 2)

อภิปรายผล

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า จิตพอเพียงในบริบทผู้ถูกคุมขัง ประกอบด้วย 3 มิติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ดุจเดือน พันธมนาวิน และงามตา วนินทานนท์ ที่อธิบายว่าจิตพอเพียงเป็นทั้งคุณลักษณะทางจิต เป็นภูมิคุ้มกันทางจิต และเป็นแนวทางปฏิบัติหรือวิถีชีวิต (ดุจเดือน พันธมนาวิน และงามตา วนินทานนท์, 2551) โดยมี 3 ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาจิตพิเพียง คือ ปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม และพบว่า ทักษะการจัดการอารมณ์เป็นปัจจัยภายในที่สำคัญ แสดงให้เห็นถึงกลไกการสร้างภูมิคุ้มกันภายในทางใจ (Psychological Immunity) ที่ช่วยให้ผู้ถูกคุมขังสามารถเผชิญกับภาวะวิกฤติได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุชีรินธ์ อามาศย์บัณฑิต และคณะ ที่ศึกษาโปรแกรมการเจริญสติเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ ความมีเหตุผลและการตัดสินใจ ในกลุ่มนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ซึ่งผลการศึกษาพบว่า โปรแกรมเจริญสติช่วยทำให้นิสิต สามารถปรับตัวและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (สุชีรินธ์ อามาศย์บัณฑิต และคณะ, 2561) เช่นเดียวกันกับการศึกษาของ มาลีวัล เลิศสาครศิริ ที่พบว่า โปรแกรมการฝึกสมาธิต่อพหุปัญญาทำให้นักศึกษาเกิดสติและสมาธิ สามารถตัดสินใจแก้ปัญหา มีการควบคุมอารมณ์ มีเหตุผล มีความยืดหยุ่นทางจิตใจ ทำให้เกิดปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้มากยิ่งขึ้น (มาลีวัล เลิศสาครศิริ, 2559) ปัจจัยต่อมา คือ ปัจจัยด้านครอบครัวและความสัมพันธ์ ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ช่วยตอกย้ำถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัว ที่พบว่า เป็นปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่ทำหน้าที่เป็น “ทุนทางสังคม” (Social Capital) และ “เป็นเกราะป้องกัน” (Protective Mechanism) เป็นแรงสนับสนุนและกำลังใจที่มีผลต่อกระบวนการคิด การตัดสินใจ และการสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงตนเอง ที่ทรงพลังที่สุดในการพัฒนาจิตพอเพียงในบริบทผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด สอดคล้องกับแนวคิดของ Martinez, D. J. & Abrams, L. S. รวมถึง Visher, C. A. & Travis, J. ที่ยืนยันว่าความสัมพันธ์ที่อบอุ่นและเครือข่ายครอบครัวเป็นที่พึ่งทางอารมณ์ที่ช่วยลดความเครียดและแรงกดดันในการกลับคืนสู่สังคม (Martinez, D. J. & Abrams, L. S., 2013); (Visher, C. A. & Travis, J., 2011) ในบริบทไทยพบผลการศึกษาที่สอดคล้องกันที่ระบุว่า ครอบครัว คือ พลังใจสำคัญและเป็นกลไกหลักในการลดการกระทำผิดซ้ำ (พิมพ์พิชชา เพ็ชรประสม และวิณา พิงวิวัฒน์นิกุล, 2568); (สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2562) นอกจากนี้ การค้นพบว่า ครอบครัวเป็นเสาหลักสำคัญทางจิตใจยังสอดคล้องกับทฤษฎีความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Resilience Theory) และแนวคิด Family Resilience ของ Walsh ซึ่งชี้ว่าสายใยทางสังคมที่เข้มแข็ง (Strong Social Bonds) ระบบความเชื่อร่วม (Belief Systems) และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพภายในครอบครัว เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้บุคคลฟื้นตัวจากภาวะวิกฤติได้ดียิ่งขึ้น (Walsh, F., 1996) โดยสรุป ครอบครัวจึงไม่ใช่เพียงหน่วยสังคมพื้นฐาน แต่เป็นปัจจัยส่งเสริมที่สำคัญที่สุดที่ช่วยบ่มเพาะจิตพอเพียงและสร้างความมั่นคงทางจิตใจ ส่งผลให้ผู้ถูกคุมขังสามารถฟื้นฟูและกลับคืนสู่สังคมได้อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคม ได้แก่ ปัจจัยด้านความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม โอกาสในการเข้าถึงยาเสพติด การถูกตีตรา รวมถึงการขาดที่พึ่งและความโดดเดี่ยวในชีวิต โดยพบว่า การได้รับปัจจัยดังกล่าวที่ไม่เหมาะสมจะส่งผลทำให้เขาขาดแรงสนับสนุนขาดกำลังใจและแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนตนเองไปในทางที่ดีได้ รวมถึงอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งอีกปัจจัยหนึ่งในบริบทกลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด เนื่องจากเพื่อนมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อและพฤติกรรม

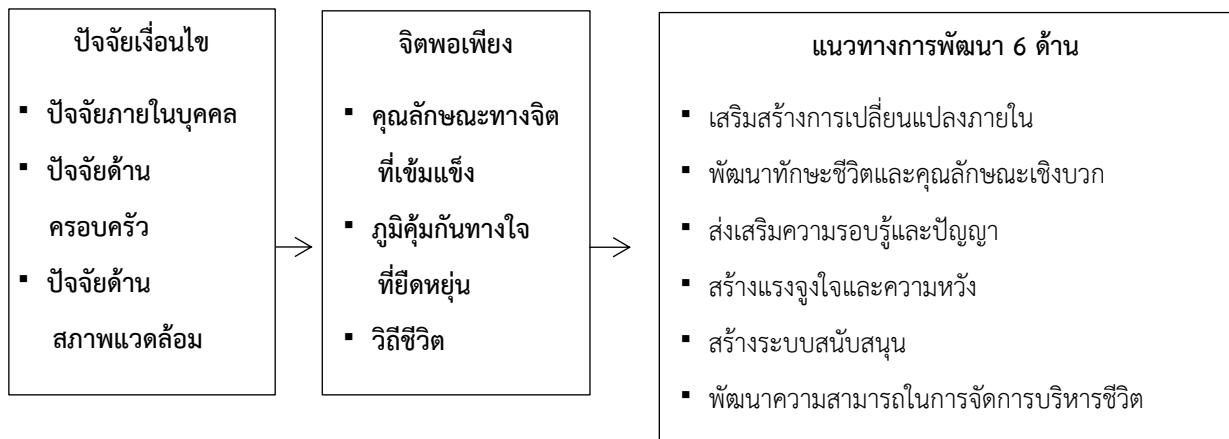
ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Welsh and Farrington ที่ชี้ให้เห็นว่าเพื่อนและสิ่งแวดล้อมทางสังคมเป็นปัจจัยตัวทำนายนำสำคัญของการกระทำผิดและการหวนกลับไปใช้สารเสพติด (Welsh, B. C. & Farrington, D. P., 2007) นอกจากนี้ ปัจจัยด้านความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจความเป็นอยู่และโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่จำกัดนับเป็นอีกมิติหนึ่งที่ส่งผลต่อการพัฒนาจิตพอเพียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงยาเสพติดที่ง่ายและการขาดโอกาสในการประกอบอาชีพที่มั่นคง และยังมีรายงานที่ระบุว่าความยากจนและการถูกกีดกันทางสังคมเป็นปัจจัยเสี่ยงหลักที่ผลักดันให้เกิดการใช้และค้ายาเสพติดในหลายประเทศ นอกจากนี้ ยังพบว่า การตีตราจากสังคม การไม่ยอมรับจากชุมชนหรือแม้กระทั่งจากคนใกล้ชิด มีผลโดยตรงต่อความรู้สึกด้อยค่าและการขาดแรงสนับสนุนในการปรับตัว ผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของ Maruna, S. ที่กล่าวถึงกระบวนการ “desistance” หรือการหยุดกระทำผิด โดยชี้ว่าการยอมรับและการมองเห็นคุณค่าจากสังคมเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงตนเอง (Maruna, S., 2001) ในบริบทประเทศไทยมีการศึกษา พบว่า ผู้ถูกคุมขังที่ขาดเครือข่ายทางสังคมและเผชิญกับการตีตราจากชุมชน มักมีความรู้สึกโดดเดี่ยวขาดแรงบันดาลใจและเป็นอุปสรรคต่อการปรับตัวของผู้พ้นโทษ (พรชมนต์ ศรีนวนันต์, 2561) และสอดคล้องกับรายงานของกรมราชทัณฑ์ ที่ระบุว่า การขาดการสนับสนุนจากครอบครัวและสังคมภายนอกเป็นหนึ่งในอุปสรรคหลักของการคืนคนดีสู่สังคม (กรมราชทัณฑ์, 2565) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมทั้งอิทธิพลของเพื่อน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและการตีตราการลดทอนศักดิ์ศรีจากสังคม ล้วนเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาจิตพอเพียงของผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติดและเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังในการวางแผนทางการฟื้นฟูและพัฒนาบ่มเพาะจิตพอเพียงที่ยั่งยืนให้ผู้ถูกคุมขังในอนาคต

ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาจิตพอเพียงในบริบทของผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติดในงานวิจัยนี้ พบแนวทางการพัฒนาจิตพอเพียง 6 แนวทาง ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยมีความสอดคล้องกับแนวคิดและผลการศึกษาที่ผ่านมาในหลายมิติ ประการแรก แนวทางการพัฒนาจิตพอเพียงโดยการเสริมสร้างการเปลี่ยนแปลงภายใน สอดคล้องกับงานของ Maruna, S. ที่กล่าวถึงกระบวนการ Making Good ว่าผู้กระทำผิดที่สามารถสะท้อนคิด (Reflection) และตีความประสบการณ์ในอดีตอย่างมีความหมายได้ จะมีโอกาสสูงที่จะเปลี่ยนแปลงและสร้างชีวิตใหม่ได้อย่างยั่งยืน (Maruna, S., 2001) เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของ สวณีย์ สุขเจริญ ที่ได้ศึกษาผลของการให้คำปรึกษากลุ่มเพื่อจัดการความโกรธของวัยรุ่น โดยใช้วิธีการศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เคยผิดพลาดเกิดความเสียหายหรือผลเสียที่เคยเกิดขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากเข้ากลุ่ม วัยรุ่นมีการระงับความโกรธและหาแนวทางที่เหมาะสมได้ดีมากขึ้น (สวณีย์ สุขเจริญ, 2553) สำหรับแนวทางที่ 2 การพัฒนาจิตพอเพียงด้วยการส่งเสริมพัฒนาทักษะชีวิตและคุณลักษณะเชิงบวก พบว่า มีความใกล้เคียงกับการศึกษาของ Botvin, G. J. & Griffin, K. W. ที่ยืนยันว่าการฝึกทักษะชีวิต เช่น การปฏิเสธสิ่งชั่วร้าย การคิดเชิงวิพากษ์ และการสร้างเป้าหมายชีวิต ช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยงและการหวนกลับไปใช้สารเสพติดในกลุ่มเยาวชนและผู้ต้องขังได้อย่างมีนัยสำคัญ (Botvin, G. J. & Griffin, K. W., 2004) ในประเทศไทยสำนักงานการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ก็รายงานว่าการฝึกอบรมทักษะชีวิตให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำช่วยเสริมสร้างคุณธรรม ความมีวินัย และการปรับตัวในเรือนจำได้ (สำนักงานการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2560) ส่วนแนวทางที่ 3 การพัฒนาจิตพอเพียงด้วยการส่งเสริมความรู้รอบรู้และปัญญา สอดคล้องกับงานของ Davis, L. M. et al. ที่ศึกษาพบว่า การศึกษาภายในเรือนจำและการให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องช่วยลดอัตราการกระทำผิดซ้ำและช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการประกอบอาชีพ

ภายหลังพันโทฯ (Davis, L. M. et al., 2013) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นการใช้ปัญญาและความรอบรู้เพื่อดำรงชีวิตอย่างสมดุล แนวทางที่4 การสร้างแรงจูงใจและความหวัง มีความสัมพันธ์กับงานของ Owens, M. D. & McCrady, B. S. ที่ได้พัฒนาโปรแกรมการสร้างแรงจูงใจสำหรับผู้ต้องขังหญิง และพบว่า การมีความหวัง การสร้างเป้าหมายในอนาคตช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ยั่งยืนได้ (Owens, M. D. & McCrady, B. S., 2016) ส่วนในบริบทของไทย เรือนจำกลางนครราชสีมา รายงานว่า โครงการบำบัดฟื้นฟูที่เน้นการสร้างแรงบันดาลใจสามารถช่วยให้ผู้ต้องขังลดความเครียดและมีทัศนคติเชิงบวกต่อชีวิตได้ (เรือนจำกลางนครราชสีมา, 2562) สำหรับแนวทางที่ 5 การพัฒนาจิตพอเพียงโดยการสร้างสภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุนพบว่า มีความสอดคล้องกับงานของ Visher, C. A. & Travis, J. ที่ระบุว่า การสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการคืนคนดีสู่สังคม (Visher, C. A. & Travis, J., 2011) นอกจากนี้ สำนักงานกิจการยุติธรรม ชี้ว่าการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมระหว่างครอบครัว ชุมชน และองค์กรภาครัฐ มีผลโดยตรงต่อการลดการกระทำผิดซ้ำและการปรับตัวของผู้พ้นโทษ (สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2562) และสุดท้ายการพัฒนาความสามารถในการจัดการชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดของ WHO เกี่ยวกับ life skills education ที่เน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในการจัดการอารมณ์ การเงิน และความสัมพันธ์เพื่อดำรงชีวิตอย่างสมดุล (World Health Organization (WHO), 1997) รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีระนันท์ ผิวผา ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของโปรแกรมการฝึกทักษะชีวิตต่อภาวะซึมเศร้าในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า นักเรียนกลุ่มที่เข้าร่วมโปรแกรมภายหลังจากได้รับการฝึกทักษะชีวิตมีคะแนนภาวะซึมเศร้ามลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ธีระนันท์ ผิวผา, 2560) ซึ่งให้เห็นว่าการฝึกทักษะชีวิตช่วยพัฒนาความสามารถในการจัดการชีวิตให้สามารถปรับตัวและเตรียมพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งทางด้านอารมณ์ การรู้จัก และการตัดสินใจ สามารถปรับตัวแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบโมเดลพลวัตและแนวทางการพัฒนาจิตพอเพียงในกลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติดซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างปัจจัยเงื่อนไขของการเกิดจิตพอเพียง ประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยภายในบุคคลและองค์ประกอบปัจจัยสนับสนุนภายนอก อันได้แก่ ปัจจัยด้านครอบครัวและปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม โดยจิตพอเพียงเป็นการบูรณาการระหว่างการสร้างภูมิคุ้มกันจากภายใน การมีคุณลักษณะจิตที่เข้มแข็ง การมีภูมิคุ้มกันทางใจที่ยืดหยุ่น และการมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายควบคู่กับระบบสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาผู้ถูกคุมขังอย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางการพัฒนาจิตพอเพียง 6 ด้าน ได้แก่ การเสริมสร้างการเปลี่ยนแปลงภายใน การพัฒนาทักษะชีวิตและคุณลักษณะเชิงบวก การส่งเสริมความรู้และปัญญา การสร้างแรงจูงใจและความหวัง การสร้างระบบสนับสนุน และการพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการชีวิต เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบโปรแกรมบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดลพลวัตและแนวทางการพัฒนาจิตพอเพียงในกลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพนี้ชี้ให้เห็นข้อมูลสำคัญที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาจิตพอเพียงในกลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติดได้ชัดเจนและเฉพาะกลุ่มมากยิ่งขึ้น เนื่องจากธรรมชาติของจิตพอเพียงในบริบทผู้ต้องขังมีความซับซ้อนและมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากประชากรทั่วไป การเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยเงื่อนไขของการพัฒนาจิตพอเพียงรวมถึงแนวทางในการพัฒนาจิตพอเพียง จึงเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการพัฒนาจิตพอเพียงที่มีประสิทธิภาพ การศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาจิตพอเพียงไม่ใช่เพียงการปลูกฝังแนวคิดเชิงทฤษฎี แต่ต้องเชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตจริงของผู้ถูกคุมขังและการสนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงบวกอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยภายในตัวบุคคล เช่น ทักษะในการบริหารจัดการอารมณ์และความคิด ความสามารถในการปรับเปลี่ยนมุมมองและการลดความเห็นแก่ตัว การฝึกสติ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันภายใน เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาจิตพอเพียง การฝึกให้ผู้ถูกคุมขังมีสติรู้ตัว มีเหตุผล มองโลกในแง่ดี การตระหนักถึงผลกระทบจากการกระทำ และการมองเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยให้พวกเขาสามารถตัดสินใจและดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบ นอกจากนี้ ปัจจัยด้านครอบครัวและความสัมพันธ์ พบว่า ยังเป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างแรงสนับสนุนทางใจ การได้รับกำลังใจ การเป็นแบบอย่างที่ดี และการมีความผูกพันกับบุคคลในครอบครัว ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้คุณธรรมและจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ผู้ถูกคุมขังเกิดแรงจูงใจและความหวังในการเปลี่ยนแปลงตนเอง ส่วนปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคม เช่น อิทธิพลจากเพื่อน การถูกตีตรา ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและโอกาสในการเข้าถึงยาเสพติด พบว่า มีอิทธิพลต่อการคิดพฤติกรรมและการพัฒนาจิตพอเพียงอย่างมาก การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวก จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาจิตพอเพียงให้เกิดผลอย่างยั่งยืน ในเชิงแนวทางการพัฒนา การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาจิตพอเพียงในบริบทกลุ่มผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด 6 ประการ ซึ่งแนวทางการพัฒนาเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ถูกคุมขังสามารถพัฒนาจิตพอเพียงให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น อันส่งผลให้สามารถปรับตัว ลดพฤติกรรมเสี่ยง และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและยั่งยืนได้ โดยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ ดังนี้ ผลจากการศึกษา สามารถนำไปใช้เป็นแนวทาง

ในการพัฒนาผู้ถูกคุมในเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำไปใช้ในกระบวนการของการให้การปรึกษากลุ่มเพื่อการพัฒนา กลุ่มการบำบัดฟื้นฟู (Group Therapy) ในผู้ถูกคุมขังคดียาเสพติด สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในกลุ่มผู้ถูกคุมขังซึ่งแรกเริ่มเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมทางจิตใจหรือก่อนเข้ารับโปรแกรมการพัฒนาอื่น ๆ ของทางเรือนจำซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิภาพได้มากยิ่งขึ้น หรือกลุ่มผู้ถูกคุมขังก่อนปล่อยเพื่อเป็นการพัฒนาจิตพอเพียงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจก่อนกลับออกไปใช้ชีวิตสู่สังคมภายนอก ในระดับนโยบาย กรมราชทัณฑ์สามารถนำข้อมูลผลการศึกษาไปใช้โดยมีการบูรณาการเพื่อพัฒนาจิตพอเพียงในหลักสูตรการพัฒนาผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบและนำข้อมูลผลการศึกษาไปพัฒนาผู้ถูกคุมขังอย่างมีมาตรฐาน ตัวชี้วัด เพื่อเป็นขั้นพื้นฐานก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอื่น ๆ รวมถึงควรสนับสนุนความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เพื่อพัฒนาผู้ถูกคุมขังทั้งขณะต้องโทษในเรือนจำและดูแลต่อเนื่องหลังพ้นโทษ สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายการศึกษาไปยังผู้ถูกคุมขังกลุ่มคดีอื่น ๆ หรือเรือนจำต่างพื้นที่ แตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อเปรียบเทียบและเพิ่มความหลากหลายของข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

- กรมราชทัณฑ์. (2565). รายงานสถานการณ์การกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติด. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม.
- โกศล มีคุณ. (2551). การพัฒนาแบบวัดจิตลักษณะด้านความมีเหตุผล. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- งามตา วณิชานนท์ และคณะ. (2552). การพัฒนาตัวชี้วัดและโมเดลเชิงสาเหตุของพฤติกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชนไทย. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 15(1), 1-18.
- ถิรนนท์ ผิวผา. (2560). ผลของโปรแกรมการฝึกทักษะชีวิตต่อภาวะซึมเศร้าในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. ใน วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2551). ทฤษฎีต้นไม้วิจัยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดุจเดือน พันธุมนาวิน และงามตา วณิชานนท์. (2551). การพัฒนาแบบวัดจิตลักษณะด้านการมีภูมิคุ้มกันตน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทัชชา สุริโย และคณะ. (2559). ผลของโปรแกรมการให้คำปรึกษาที่มีต่อการเสริมสร้างความฉลาดทางสังคมในวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พยอม ราชสม และพิพัฒน์ ไทยอารี. (2556). ความรู้และพฤติกรรมในการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังโครงการกำลังใจฯ เรือนจำชั่วคราวเขาพลอง จังหวัดชัยนาท. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พรหมมณต์ ศรีนวนนิต. (2561). ตราบาปนักโทษยาเสพติด (Imprisonment Labelling). วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์, 4(2), 78-90.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พัชรินทร์ นินทจันทร์ และคณะ. (2554). การสร้างความแข็งแกร่งในชีวิต: พลัสสุขภาพจิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฑาทอง.
- พิชิต ธรรมฤทธิ์ และคณะ. (2558). การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 7(1), 74-84.
- พิมพ์พิชชา เพ็ชรประสม และวิณา พิงวิวัฒน์นิกุล. (2568). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงทัณฑสถานหญิงกลาง. วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์, 8(1), 562-588.
- เพียรชัยรัตน์ เงินงาม และคณะ. (2565). รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดน่านเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารวิจัยวิชาการ, 5(5), 171-185.
- มาลีวัล เลิศสาครศิริ. (2559). ประสิทธิภาพของโปรแกรมการฝึกสมาธิต่อพฤติกรรมของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยเซนต์หลุยส์. วารสารพยาบาลทหารบก, 17(3), 44-53.
- เรือนจำกลางนครราชสีมา. (2562). รายงานโครงการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ต้องขังเพื่อสร้างแรงบันดาลใจและทัศนคติเชิงบวก. ใน รายงานการวิจัย. กรมราชทัณฑ์.
- วสันต์ กลิ่นสุคนธ์ และคณะ. (2568). การบริหารจัดการปัญหาเสพติดในประเทศไทย: ความท้าทายและแนวทางการพัฒนา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(1), 119-130.
- สวนีย์ สุขเจริญ. (2553). ผลของการให้คำปรึกษากลุ่มเพื่อจัดการความโกรธของวัยรุ่น. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2560). รายงานผลการดำเนินงานการฝึกอบรมทักษะชีวิตสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำ. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2562). แนวทางการสร้างเครือข่ายสนับสนุนระดับชุมชนเพื่อลดการกระทำผิดซ้ำ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม.
- สุชีรินันท์ อามาตย์บัณฑิต และคณะ. (2561). โปรแกรมการเจริญสติที่เน้นหลักการเรียนแบบมุ่งการเรียนรู้จริงทำได้เพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 24(1), 313-329.
- สุชาติ บุษย์ชญาณนท์. (2562). การพัฒนาวิถีชีวิตชุมชน: บูรณาการหลักพุทธธรรมในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนดงฟ้าห่วน จังหวัดอุบลราชธานี. ใน รายงานการวิจัย. สาขามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- อุบล เลี้ยววาริณ. (2551). การวิจัยเพื่อการพัฒนาเครื่องมือวัดแบบพหุมิติของจิตลักษณะด้านการรับรู้คุณความดี. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Bannink, F. (2012). Practicing positive cognitive behavioral therapy: A guide to symptom-focused treatment. West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Botvin, G. J. & Griffin, K. W. (2004). Life skills training: Empirical findings and future directions. The Journal of Primary Prevention, 25(2), 211-232.

- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Davis, L. M. et al. (2013). Evaluating the effectiveness of correctional education: A meta-analysis of programs that provide education to incarcerated adults. Santa Monica: RAND Corporation.
- Martinez, D. J. & Abrams, L. S. (2013). Informal social support and the reintegration of male young offenders. *Journal of Offender Rehabilitation*, 52(2), 95-117.
- Maruna, S. (2001). *Making good: How ex-convicts reform and rebuild their lives*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks: Sage.
- Owens, M. D. & McCrady, B. S. (2016). A pilot study of a brief motivational intervention for incarcerated drinkers. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 68, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.jsat.2016.05.005>.
- Seligman, M. E. P. (2002). *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. New York: Free Press.
- Seligman, M. E. P. (2007). *The optimistic child: A proven program to safeguard children against depression and build lifelong resilience*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Sufficiency Economy Movement Sub-Committee. (2007). *Sufficiency economy: Implications and applications*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.
- Visher, C. A. & Travis, J. (2011). Life on the outside: Returning home after incarceration. *The Prison Journal*, 91(3), 102-119.
- Walsh, F. (1996). The concept of family resilience: Crisis and challenge. *Family Process*, 35(3), 261-281.
- Welsh, B. C. & Farrington, D. P. (2007). *Preventing crime: What works for children, offenders, victims, and places*. Dordrecht: Springer.
- World Health Organization (WHO). (1997). *Life skills education for children and adolescents in schools*. Geneva: World Health Organization.

นวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อยกระดับการอาชีวศึกษาเอกชน*

INNOVATION IN EDUCATION INSTITUTION MANAGEMENT TO
RAISE THE LEVEL OF PRIVATE VOCATIONAL EDUCATION

ณิชนันท์ นิตกรกิตติพงษ์*, ธัชกร ธิติลักษณ์

Nitchanun Nitikonkittipong*, Dhachakorn Thitiluck

วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี ประเทศไทย

College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Pathum Thani, Thailand

*Corresponding author E-mail: pdt2518@gmail.com

*Tel: 082-565-9465

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายภาครัฐที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของอาชีวศึกษาเอกชน วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและการประยุกต์ใช้นวัตกรรมในการยกระดับการจัดการศึกษา ตลอดจนนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาที่สอดคล้องกับแนวทางของภาครัฐ เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันและยกระดับคุณภาพอาชีวศึกษาเอกชนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหาร ครูในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน และผู้บริหารในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายของอาชีวศึกษาเอกชน จำนวน 35 คน ครอบคลุมทั้ง 5 ภาค ผลการวิจัยพบว่า ภาครัฐมุ่งยกระดับคุณภาพอาชีวศึกษาเพื่อสร้างบุคลากรสายอาชีพที่มีสมรรถนะพร้อมขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ซึ่งสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนมีการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐ เช่น การจัดการหลักสูตรที่ตอบโจทย์อุตสาหกรรม การสร้างความร่วมมือกับเครือข่าย แต่ในทางปฏิบัติยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น ขาดเครื่องมือและการพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสม ระบบฐานข้อมูลยังไม่เชื่อมโยงกับภาครัฐ ผู้วิจัยได้เสนอรูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อยกระดับอาชีวศึกษาเอกชน ดังนี้ 1) การพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรยืดหยุ่นและเครื่องมือการสอนเชิงรุกผ่านโมเดลความร่วมมือเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) การเสริมสร้างสมรรถนะภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและระบบนิเวศสนับสนุนเพื่อขับเคลื่อนการบริหารสถานศึกษาแนวใหม่ 3) การสร้างกลไกเครือข่ายความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมระบบทวิภาคีและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างยั่งยืน และ 4) การพัฒนาระบบการติดตามประเมินผลแบบบูรณาการและการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลที่ครบวงจร โดยรูปแบบนี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐในการผลักดันแรงงานฝีมือให้บรรลุ ร้อยละ 60

คำสำคัญ: สถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน, การพัฒนาหลักสูตร, นวัตกรรมการบริหารจัดการ

Abstract

This qualitative research aims to study government policies that affect the operation of private vocational education, analyze problems and obstacles, and propose innovative applications to improve educational management. It also aims to present an innovative school management model aligned with government guidelines, serving as a key mechanism to enhance competitiveness and maximize the quality of private vocational education. Data was collected through in-depth interviews with 35 key informants: administrators and teachers in private vocational education institutions and administrators in government agencies involved in private vocational education policy, covering all five regions of Thailand. The research findings indicate that the government aims to improve the quality of vocational education to create competent professionals ready to drive sustainable economic growth. Private vocational schools have management practices aligned with government policies, such as curriculum development that meets industry needs and fostering collaboration with networks. However, in practice, several limitations remain, including a lack of appropriate tools and innovation development, and a database system that is not yet integrated with the government. The researcher proposed a model of management innovation for institutions to elevate private vocational education as follows: 1) Developing innovative flexible curricula and proactive teaching tools through collaborative models to enhance academic achievement; 2) Strengthening innovative leadership competencies and a supporting ecosystem to drive new approaches to school administration; 3) Creating strategic collaborative network mechanisms to promote the bilingual system and sustainable student participation; and 4) Developing an integrated monitoring and evaluation system and comprehensive digital school management. This model helps improve management efficiency in line with government policy to promote skilled labor to reach 60 percent.

Keywords: Private Vocational Schools, Curriculum Development, Management Innovation

บทนำ

การอาชีวศึกษามีบทบาทสำคัญในการผลิตกำลังคนสมรรถนะสูงเพื่อขับเคลื่อนขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (ชนิษฐา ชัยรัตน์วรณ, 2561) ทว่าปัจจุบันอาชีวศึกษาเอกชนกลับเผชิญความท้าทายเชิงโครงสร้างทั้งด้านงบประมาณ เทคโนโลยี และค่านิยมทางสังคมที่มุ่งเน้นสายสามัญมากกว่า (เสรี วงษ์มณฑา, 2562) ส่งผลให้เกิดวิกฤตขาดแคลนแรงงานฝีมือทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ภาครัฐจึงเร่งผลักดันยุทธศาสตร์ยกระดับสัดส่วนแรงงานฝีมือให้บรรลุร้อยละ 60 ของกำลังแรงงาน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) เพื่อสร้างความเท่าเทียมและตอบโจทย์ความต้องการของตลาดแรงงานจริง

สถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนเป็นอีกกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ยกระดับสัดส่วนแรงงานฝีมือของประเทศ โดยมุ่งประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ครอบคลุมทั้งด้านการเรียนการสอน การดูแลผู้เรียน และการบริหารจัดการดิจิทัล เพื่อยกระดับมาตรฐานสู่สากลและผลิตบุคลากรที่ตอบโจทย์ความต้องการของสถานประกอบการตามนโยบายภาครัฐ แม้ในทางปฏิบัติจะยังเผชิญข้อจำกัด เช่น ด้านเครื่องมือ การเชื่อมโยงฐานข้อมูลร่วมกับรัฐ แต่การพัฒนาวัตกรรมการบริหารจัดการที่เหมาะสมถือเป็นกลยุทธ์สำคัญที่จะช่วยหลายอุปสรรคดังกล่าว พร้อมทั้งขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชนและระบบเศรษฐกิจไทยให้เติบโตอย่างยั่งยืน (สมชาย พิทักษ์วงศ์, 2562)

ทั้งนี้ การปฏิรูปอาชีวศึกษาเอกชนโดยการใช้วัตกรรมการบริหารจัดการไม่เพียงแต่จะช่วยยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากลและดึงดูดเยาวชนให้เข้าสู่สายอาชีพมากขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการดึงเยาวชนกลับเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว เพื่อให้สามารถปรับตัวและเติบโตได้อย่างยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูงในปัจจุบัน อีกทั้งยังต้องมุ่งเน้นความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการและการปรับปรุงองค์ประกอบทางการศึกษาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 และอุตสาหกรรมเป้าหมาย (10 S-Curve) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) โดยอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับสถานประกอบการและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการวัดผล

ดังนั้น การศึกษาวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นถึงนโยบายภาครัฐที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของอาชีวศึกษาเอกชน โดยวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและการประยุกต์ใช้นวัตกรรมในการยกระดับการจัดการศึกษา รวมถึงนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาที่สอดคล้องกับแนวทางของภาครัฐเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันและยกระดับคุณภาพอาชีวศึกษาเอกชนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแผนนโยบายภาครัฐในปัจจุบัน ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของอาชีวศึกษาเอกชนตามแผนนโยบายภาครัฐที่ได้กำหนดเพื่อสนับสนุนการศึกษาต่อในสายอาชีพของเยาวชน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การใช้นวัตกรรมต่าง ๆ ในการยกระดับการอาชีวศึกษาเอกชน
4. เพื่อเสนอรูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐเพื่อนำไปใช้ยกระดับอาชีวศึกษาเอกชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้เลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งกลุ่มเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บริหารในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนที่มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา ไม่ต่ำกว่า 3 ปี 2) บุคลากรครูและฝ่ายสนับสนุนในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน ที่มีประสบการณ์ในการสอนในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน ไม่ต่ำกว่า 3 ปี และ 3) ผู้บริหารในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายของอาชีวศึกษาเอกชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจรูปแบบ

การดำเนินงานของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนเป็นอย่างดี สามารถวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบในการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี โดยกระจายกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อให้ครอบคลุม ทั้งอาชีวศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ให้ครอบคลุมทั้ง 5 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ และคัดเลือกด้วยวิธีการคัดเลือกแบบวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) จากรายชื่อของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่จัดเตรียมไว้ รวมจำนวนทั้งสิ้น 35 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Unstructured or Semi-Structured Interview) เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการศึกษาสำหรับวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งแบบสัมภาษณ์และข้อคำถามสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดและการทบทวนวรรณกรรม โดยผ่านขั้นตอนการตรวจสอบเครื่องมือแบบสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญผู้ทรงคุณวุฒิ และอาจารย์ที่ปรึกษารวมถึงการจัดทำ IOC (Index of Item Objective Congruence) เพื่อหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม ค่าสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงนำข้อเสนอแนะและผล IOC มาปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือก่อนนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบหลากหลายวิธี ได้แก่ วิธีการสังเคราะห์จากข้อมูลเอกสารวิจัย ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) วิธีสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และวิธีสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยกระบวนการตีความ (Hermeneutics) และการอุปนัย (Inductive Analysis) ผ่านการรวบรวมข้อมูลหลายแหล่งมาจัดทำฐานข้อมูลและลดทอนข้อมูล (Data Reduction) ให้เป็นหมวดหมู่ตามประเด็นศึกษา จากนั้นนำมาสังเคราะห์และเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของปรากฏการณ์ ก่อนนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ที่สะท้อนข้อสรุปที่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์และมีความน่าเชื่อถือทางวิชาการ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 นโยบายภาครัฐในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของอาชีวศึกษาเอกชนตามแผนนโยบายภาครัฐที่ได้กำหนดเพื่อสนับสนุนการศึกษาต่อในสายอาชีพของเยาวชน พบว่า

1. นโยบายการเพิ่มจำนวนผู้เรียนสายอาชีพ ซึ่งการยกระดับอาชีวศึกษาเอกชนเป็นวาระสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์ทุกช่วงวัยให้ทำงานได้ ทำงานเป็น และมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยมุ่งเน้นการเพิ่มโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำผ่านรูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นหลากหลาย ทั้งการรักษาฐานผู้เรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ และกระตุ้นการต่อยอดสู่ระดับหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พร้อมมาตรการลดอัตรา

การออกกลางคัน (Drop Out) นอกจากนี้ ยังส่งเสริมภาพลักษณ์ด้านความหลากหลายของสาขาวิชา การสร้างรายได้ระหว่างเรียน และการสร้างเส้นทางอาชีพที่มั่นคง ซึ่งหากเสริมทักษะการบริหารธุรกิจเป็นหลักสูตร จะช่วยเปลี่ยนผ่านจากช่างฝีมือสู่การเป็นผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน

2. นโยบายเกี่ยวกับการสนับสนุนให้หน่วยงานหรือสถานประกอบการร่วมจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษาเอกชน เพื่อยกระดับคุณภาพอาชีวศึกษาเอกชนที่มุ่งเน้นการปรับใช้นวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคีตามต้นแบบความสำเร็จของประเทศเยอรมนี โดยอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้ทางทฤษฎีในสถานศึกษาควบคู่ไปกับการฝึกทักษะวิชาชีพในสถานประกอบการจริง ซึ่งการสร้างและขยายภาคีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมถือเป็นกลไกสำคัญในการระดมทรัพยากรและเชื่อมโยงข้อมูลความต้องการของตลาดแรงงาน นำไปสู่การผลิตกำลังคนที่มีสมรรถนะตรงตามมาตรฐานวิชาชีพสากลและสามารถปรับตัวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. นโยบายเรื่องการยกระดับคุณภาพการจัดการอาชีวศึกษาเอกชน เพื่อยกระดับคุณภาพอาชีวศึกษาเอกชนให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต มุ่งเน้นการปฏิรูปหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพทั้งในระดับชาติและสากล โดยบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศ และนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ทันสมัยเพื่อปิดช่องว่างด้านทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ ควบคู่ไปกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรให้มีศักยภาพสูง ตลอดจนการสนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์ที่เอื้อต่อการเรียนการสอน อันเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนคุณภาพผู้เรียนให้มีทักษะฝีมือแรงงานที่ตอบโจทย์ความต้องการของตลาดโลกได้อย่างยั่งยืน

4. นโยบายการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ซึ่งการขับเคลื่อนองค์กรสู่อาชีวศึกษายุคดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยนโยบายการบริหารจัดการเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงการพัฒนา นวัตกรรมเข้ากับโครงสร้างการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยผู้บริหารให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความเป็นไปได้และการตรวจสอบความพร้อมของบริบทสถานศึกษาเพื่อลดช่องว่างในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ทั้งในด้านกำลังคน งบประมาณ และทรัพยากรเทคโนโลยี การนำระบบดิจิทัลมาใช้ในการวางแผนและตัดสินใจจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภายในองค์กรอย่างยั่งยืน อันจะส่งผลโดยตรงต่อการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนา นวัตกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

โดยมีบทสัมภาษณ์บางส่วนจากผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับนโยบายภาครัฐในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของอาชีวศึกษาเอกชนตามแผนนโยบายภาครัฐที่ได้กำหนดเพื่อสนับสนุนการศึกษาต่อในสายอาชีพของเยาวชน ดังนี้

“...นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพมีเป้าหมายหลักในการเพิ่มโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำ ในการเข้าถึงระบบการเรียนรู้วิชาชีพ โดยหัวใจสำคัญ คือ การจัดให้มีรูปแบบวิธีการที่ยืดหยุ่นหลากหลายเพื่อรองรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต...” (ผู้บริหารในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายของอาชีวศึกษาเอกชน คนที่ 1, 2568)

“...สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แตกต่างกันของคนทุกช่วงวัยตามนโยบายภาครัฐ เพื่อให้สามารถพัฒนาอาชีพได้อย่างต่อเนื่องและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน...” (บุคลากรครูในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน คนที่ 1, 2568)

“...สถานศึกษามีการดำเนินการผ่านกลไกความร่วมมือตามนโยบายรัฐ โดยเฉพาะการเสริมสร้างและขยายภาคีเครือข่ายความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ทั้งในส่วนของสถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ...” (ผู้บริหารในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายของอาชีวศึกษาเอกชน คนที่ 2, 2568)

ประเด็นที่ 2 ปัญหาอุปสรรคและการประยุกต์ใช้นวัตกรรมในการยกระดับการจัดการศึกษาตามแผนนโยบายภาครัฐที่ได้กำหนดเพื่อสนับสนุนการศึกษาต่อในสายอาชีพของเยาวชน ผู้วิจัยสรุปประเด็นปัญหาหลักได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. ความเหลื่อมล้ำในการสนับสนุนจากภาครัฐ

ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการจัดสรรงบประมาณและการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยเฉพาะในกลุ่มอาชีวศึกษาสะท้อนให้เห็นผ่านนโยบายการจัดสรรเงินอุดหนุนรายหัวที่ไม่เท่าเทียม ซึ่งสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนได้รับความช่วยเหลือในสัดส่วนที่ต่ำกว่าต้นทุนการดำเนินงานจริง (ร้อยละ 70 เทียบกับร้อยละ 100 ในภาครัฐ) ผนวกกับข้อจำกัดในการเข้าถึงกองทุนพัฒนาและงบประมาณด้านการพัฒนาบุคลากร ตลอดจนความล่าช้าในกระบวนการเบิกจ่ายที่ไม่สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจปัจจุบัน ปัจจัยเหล่านี้ไม่เพียงแต่สร้างภาระทางการเงินและลดขีดความสามารถในการลงทุนด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาของผู้เรียน ก่อให้เกิดสถานะการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมและขยายช่องว่างความเหลื่อมล้ำในคุณภาพมาตรฐานการจัดการศึกษาระหว่างสองระบบอย่างมีนัยสำคัญ

2. ข้อจำกัดของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน

อุปสรรคสำคัญในการขับเคลื่อนอาชีวศึกษาเอกชนยุคดิจิทัลเกิดจากข้อจำกัดด้านทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยี โดยเฉพาะในสถานศึกษาขนาดกลางและเล็กที่ขาดแคลนทั้งงบประมาณและบุคลากรเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ส่งผลให้เกิดช่องว่างทางทักษะดิจิทัลและเสียเปรียบในการแข่งขัน ขณะเดียวกัน ความย้อนแย้งระหว่างนโยบายที่เน้นความยืดหยุ่นกับระเบียบปฏิบัติของรัฐที่เข้มงวดและซับซ้อน กลายเป็นตัวฉุดรั้งการปรับปรุงหลักสูตรให้เท่าทันพลวัตของตลาดแรงงาน แม้จะมียุทธศาสตร์สำคัญอย่างการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีหรือโครงการรองรับเขตเศรษฐกิจพิเศษ แต่ยังขาดกลไกสนับสนุนที่ดึงภาคเอกชนเข้าสู่ระบบอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ โครงสร้างนโยบายที่ยึดภาครัฐเป็นศูนย์กลางและการเปิดหลักสูตรทับซ้อนในพื้นที่เดียวกันของสถานศึกษาภาครัฐที่มีความพร้อมมากกว่า ก่อให้เกิดภาวะการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมและลดทอนบทบาทของอาชีวศึกษาเอกชนให้เป็นเพียงผู้รับคำสั่งจากส่วนกลางที่ขาดความคล่องตัว ปัจจัยเชิงโครงสร้างเหล่านี้ไม่เพียงแต่บั่นทอนประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานสากล แต่ยังส่งผลให้การผลิตกำลังคนไม่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจมหภาคและนโยบายประเทศไทย 4.0 อย่างที่ควรจะเป็น

3. บทบาทของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา

อัตราการเข้าออกหรือการหมุนเวียนบุคลากรที่สูงในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการสำคัญ ถือเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องและเสถียรภาพในการขับเคลื่อนนโยบายจากภาครัฐสู่การปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นกลไกตัดสินใจที่สำคัญในการวางรากฐานการบริหารเชิงกลยุทธ์ เพื่อรักษามาตรฐานองค์ความรู้ภายในและสร้างระบบการทำงานที่ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง

ของบุคลากร ผู้บริหารจึงไม่เพียงแต่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำนโยบายมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรเท่านั้น แต่ยังต้องมีบทบาทสำคัญในการสร้างแรงจูงใจและกำหนดทิศทางเพื่อลดผลกระทบจากข้อจำกัดด้านบุคลากร อันจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานตามยุทธศาสตร์อาชีวศึกษาได้อย่างยั่งยืน

โดยมีบทสัมภาษณ์บางส่วนจากผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของนโยบายภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน ดังนี้

“...การบริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนต้องใช้ทรัพยากรหลายด้าน โดยเฉพาะด้านงบประมาณ ซึ่งสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนได้รับความช่วยเหลือในสัดส่วนที่ต่ำกว่าต้นทุนการดำเนินงานจริง เพียงร้อยละ 70 เทียบกับร้อยละ 100 ในภาครัฐ...” (ผู้บริหารในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายของอาชีวศึกษาเอกชน คนที่ 3, 2568)

“...ภาครัฐได้กำหนดนโยบายและโครงการฝึกอบรมพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน แต่ยังมีปัญหาด้านงบประมาณ...” (ผู้บริหารในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน คนที่ 1, 2568)

“...การกำหนดนโยบายส่งเสริมความร่วมมือกับภาคเอกชน ช่วยให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนสามารถพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานประกอบการ แต่ยังขาดกลไกสนับสนุนที่ดึงภาคเอกชนเข้าสู่ระบบอย่างเป็นรูปธรรม...” (ผู้บริหารในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน คนที่ 2, 2568)

ประเด็นที่ 3 นวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อยกระดับการอาชีวศึกษาเอกชน

ผู้วิจัยสรุปนวัตกรรมการบริหารจัดการเพื่อยกระดับอาชีวศึกษาเอกชนใน 4 มิติสำคัญ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการหลักสูตรและเครื่องมือการสอนที่มุ่งเน้นความยืดหยุ่นและการแบ่งปันทรัพยากร 2) การบริหารทรัพยากรบุคคลโดยเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและระบบสนับสนุนการปฏิบัติงาน 3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมผ่านการบูรณาการเครือข่ายวิชาชีพที่เข้มแข็งและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนร่วมออกแบบการเรียนรู้ และ 4) ด้านการติดตามประเมินผลด้วยเกณฑ์ที่ครอบคลุม พร้อมขับเคลื่อนนโยบายการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล เพื่อผลิตกำลังคนสมรรถนะสูงและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การอภิปรายผลเพื่อนำเสนอวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อยกระดับการอาชีวศึกษาเอกชน โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการเพื่อยกระดับการอาชีวศึกษาเอกชน และปัจจัยส่งเสริมการบริหารจัดการเพื่อยกระดับการอาชีวศึกษาเอกชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการเพื่อยกระดับการอาชีวศึกษาเอกชน ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 6 องค์ประกอบ ดังนี้

1.1 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์สำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย โดยต้องประกอบด้วย วิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจที่แม่นยำ นอกจากนี้ ยังต้องเน้นกระบวนการ

แก้ปัญหาแบบร่วมมือและเป็นผู้สนับสนุนที่มีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรัญญา ยินดี และคณะ ที่ระบุว่าภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพเป็นองค์ประกอบหลักที่ช่วยเพิ่มประสิทธิผลในการดำเนินงานและผลักดันให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์อย่างยั่งยืน (วรัญญา ยินดี และคณะ, 2565)

1.2 การวางแผนพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งการวางแผนพัฒนาสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องขับเคลื่อนด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกที่สอดคล้องกับนโยบายระดับชาติและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยบูรณาการแนวคิดการบริหารแบบคล่องตัว และกระบวนการคิดเชิงออกแบบ เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้ตอบโจทย์สถานประกอบการอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Marquardt, M. J. ที่เน้นย้ำความสำคัญของการประเมินปัจจัยแวดล้อมเพื่อประกอบการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอนและการบริหารภาพรวม อันจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถระบุประเด็นที่ควรปรับปรุงและสร้างอิทธิพลเชิงบวกต่อบริบททางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืน (Marquardt, M. J., 2002)

1.3 การจัดการสารสนเทศ การพัฒนาการจัดการสารสนเทศในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนจำเป็นต้องมุ่งเน้นความทันสมัยและการเข้าถึงที่ง่ายผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล อาทิ ระบบบริหารการศึกษารออนไลน์ และเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการวิเคราะห์พฤติกรรมและการติดตามผลผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ซึ่งช่วยลดภาระงานด้านเอกสารและเพิ่มศักยภาพในการออกแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์เฉพาะบุคคล สอดคล้องกับแนวคิดของ เอลวิส โคตรชมภู และจุฬาพรณภรณ์ ธนะแพทย์ ที่เสนอว่าการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนางานและอำนวยความสะดวกให้บุคลากรทุกระดับเข้าถึงข้อมูลได้อย่างทั่วถึง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที ทั้งนี้ การสร้างระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบจะช่วยยกระดับความสามารถขององค์กรให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล (เอลวิส โคตรชมภู และจุฬาพรณภรณ์ ธนะแพทย์, 2565)

1.4 การบริหารงานบุคคล ซึ่งการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนเผชิญความท้าทายสำคัญด้านการขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและทักษะเท่าทันเทคโนโลยีอุบัติใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการปรับปรุงหลักสูตรและการพัฒนาผู้เรียน การเร่งรัดนโยบาย Upskill และ Reskill เพื่อยกระดับสมรรถนะด้านอุตสาหกรรมสมัยใหม่ให้แก่ครูและผู้บริหารจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง สอดคล้องกับ Meador, D. ระบุว่าครู คือ ปัจจัยหลักของการเรียนรู้ ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อแสวงหาความรู้ใหม่นอกเหนือจากใบประกอบวิชาชีพ เพื่อรักษาความน่าเชื่อถือและทำหน้าที่เป็นต้นทางความรู้ที่ถ่ายทอดทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของผู้เรียนในอนาคต (Meador, D., 2025)

1.5 การบริหารงานวิชาการ โดยการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนเผชิญข้อจำกัดด้านความยืดหยุ่นของนโยบายภาครัฐ ซึ่งมักไม่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะตัวและการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีความแตกต่างจากสถานศึกษาของรัฐ ส่งผลให้การขับเคลื่อนนวัตกรรมและการปรับตัวตามสถานการณ์ปัจจุบันเป็นไปอย่างยากลำบาก สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนนโยบายที่เปิดโอกาสให้เกิดการจัดการความรู้เชิงรุก สอดคล้องกับแนวคิดของ Lv, B. & Han, D. ระบุว่าการบริหารวิชาการยุคใหม่ต้องเน้นความยืดหยุ่นและคล่องตัวในการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์โดยยึดผลลัพธ์การสร้างกำลังคนสมรรถนะสูงเป็นสำคัญ โดยผ่านกระบวนการจัดการความรู้

และถ่ายทอดทักษะร่วมกับเครือข่ายความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์ทั้งภายในและภายนอกอย่างเป็นระบบ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ที่ต่อเนื่องและตอบสนองต่อบริบทเฉพาะของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Lv, B. & Han, D., 2015)

1.6 การบริหารงานทั่วไป การบริหารงานทั่วไปในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนมุ่งเน้นการจัดการระบบสนับสนุนที่มีความยืดหยุ่นและการกระจายอำนาจผ่านกลไกการบริหารแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะการส่งเสริมนวัตกรรมทางการเงินและการร่วมลงทุนกับภาคเอกชน ควบคู่กับการประยุกต์ใช้เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพระดับสากลอย่าง EdPEX เพื่อยกระดับประสิทธิภาพองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุวรรณรัตน์ เจียยะหลิ พบว่า แนวทางพัฒนาที่เหมาะสมควรบูรณาการการบริหารเชิงระบบและการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพื่อเสริมสร้างพลังความร่วมมือและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สุวรรณรัตน์ เจียยะหลิ, 2568)

2. องค์ประกอบปัจจัยส่งเสริมการบริหารจัดการเพื่อยกระดับการอาชีวศึกษาเอกชน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

2.1 การบริหารหลักสูตรและงานวิชาการ ข้อจำกัดในกระบวนการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของอาชีวศึกษาเอกชนมีสาเหตุหลักมาจากขั้นตอนการอนุมัติที่ซับซ้อนและล่าช้าของภาครัฐ ส่งผลให้สถานศึกษาขาดความคล่องตัวในการตอบสนองต่อพลวัตของตลาดแรงงานและภาคอุตสาหกรรมได้อย่างทันทั่วทั้ง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชนัญพร จาริก และคณะ พบว่า หลักสูตรควรมุ่งเน้นผลิตผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจทั้งทางด้านทฤษฎี และการปฏิบัติภายใต้รากฐานของคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิตในสังคมที่หลากหลาย ทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันและสามารถนำไปใช้ได้จริง (ชนัญพร จาริก และคณะ, 2568)

2.2 การผลิตและพัฒนากำลังคนที่สอดคล้องกับตลาด ซึ่งการผลิตและพัฒนากำลังคนในยุคปัจจุบันต้องมุ่งเน้นการใช้นวัตกรรมปรับปรุงหลักสูตรให้บูรณาการทั้งทักษะวิชาชีพเฉพาะทางมาตรฐานสากล เช่น International Organization for Standardization (ISO) และ Hazard Analysis and Critical Control Point System (HACCP) รวมถึงทักษะทางสังคมที่สอดคล้องกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรม โดยใช้วิธีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่สลับระหว่างภาคทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการชุมชนเพื่อสร้างทักษะที่นำไปใช้ได้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ Office of School Education ที่ระบุว่าการจัดการเรียนรู้ต้องวิเคราะห์มาตรฐานและเป้าประสงค์ให้มีความหลากหลาย เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของผู้เรียนให้มีความเหมาะสมและสามารถขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Office of School Education, 2005)

2.3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และสถานประกอบการ ซึ่งการขับเคลื่อนระบบทวิภาคีและการเรียนรู้โดยใช้การทำงานเป็นฐาน (Work-Based Learning) ในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนยังคงประสบปัญหาขาดแคลนสถานประกอบการที่มีความพร้อมด้านเทคโนโลยีและบุคลากรที่เลี้ยง ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพการฝึกทักษะวิชาชีพของผู้เรียนในระยะยาว ดังนั้น ภาครัฐและเอกชนจึงจำเป็นต้องสร้างกลไกความร่วมมือที่เข้มแข็งเพื่อขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งฝึกงานที่มีมาตรฐาน สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติโดย สำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ที่ระบุว่าการส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนในการร่วม

จัดการศึกษาเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่ช่วยลดข้อจำกัดด้านทรัพยากรของรัฐ และช่วยยกระดับการผลิตกำลังคนให้ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพตามความต้องการของตลาดแรงงานอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2563)

2.4 การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่ต้องได้มาตรฐานการอาชีวศึกษาและการเรียนรู้ด้านวิชาชีพตลอดชีวิต การสร้างสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องเผชิญกับความท้าทายด้านความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรและงบประมาณ โดยเฉพาะสถานศึกษาขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นกลไกหลักในการบริหารจัดการเพื่อหลายข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐาน สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติของ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารจัดการตนเอง โดยรัฐทำหน้าที่สนับสนุนด้านวิชาการ ทรัพยากร และการอำนวยความสะดวก เพื่อสร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

การยกระดับอาชีวศึกษาเอกชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของนโยบายภาครัฐ จำเป็นต้องผสาน องค์ประกอบ การบริหารจัดการ เข้ากับปัจจัยส่งเสริมเชิงกลยุทธ์ โดยเฉพาะการพัฒนาหลักสูตรที่ยืดหยุ่นตามพลวัตตลาดแรงงาน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อเปลี่ยนผ่านองค์กรสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ การบูรณาการทั้งสองส่วนนี้ คือ กลไกสำคัญในการสังเคราะห์ รูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการ (Management Innovation Model) ที่ทันสมัย ซึ่งจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตกำลังคนสมรรถนะสูงและสร้างความยั่งยืนให้แก่สถานศึกษาภายใต้ความท้าทายจากปัจจัยภายนอก โดยผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับนโยบาย ภาครัฐเพื่อนำไปใช้ยกระดับอาชีวศึกษาเอกชน ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรและเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอน

การบริหารจัดการอาชีวศึกษาเอกชนยุคใหม่ต้องปรับบทบาทสู่การเป็นผู้ร่วมออกแบบหลักสูตรจากฐานล่าง (Bottom-up Co-creation) ที่เน้นความยืดหยุ่นตามบริบทพื้นที่ โดยบูรณาการนวัตกรรมและเครื่องมือดิจิทัลเพื่อหลายข้อจำกัดด้านทรัพยากร ควบคู่กับการสร้างความร่วมมือเชิงกลยุทธ์ในลักษณะ Work-Integrated Learning (WIL) เพื่อบ่มเพาะแรงงานสมรรถนะสูงที่ตอบโจทย์การพัฒนา อันเป็นการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันและสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างยั่งยืน

2. ด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล

การบริหารทรัพยากรบุคคลในอาชีวศึกษาเอกชนยุคดิจิทัลต้องขับเคลื่อนด้วยภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมที่มุ่งสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรชั้นนำเพื่อพัฒนาสมรรถนะบุคลากรให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง โดยประยุกต์ใช้เกณฑ์มาตรฐานสากลเป็นกรอบการดำเนินงาน ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยี Data Analytics และ Management Dashboard เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ซึ่งการบริหารที่เน้นฐานข้อมูลและความร่วมมือพหุภาคีนี้จะเป็นกลไกสำคัญในการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันอย่างยั่งยืน

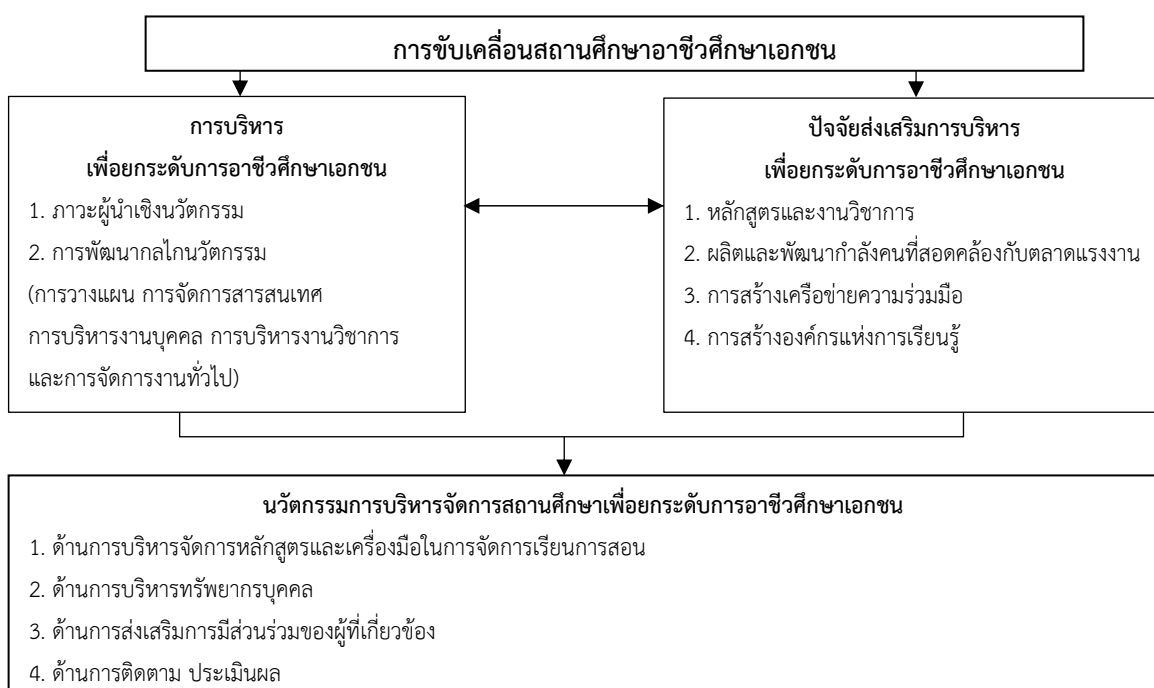
3. ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง

การยกระดับอาชีวศึกษาเอกชนอย่างยั่งยืนมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อระดมทรัพยากร และองค์ความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรสมัยใหม่ อาทิ ดิจิทัลโลจิสติกส์และยานยนต์ไฟฟ้า ให้สอดคล้องกับบริบท เศรษฐกิจเชิงพื้นที่ การเชื่อมโยงประสบการณ์ทำงานจริงช่วยลดต้นทุนการฝึกและบ่มเพาะแรงงานสมรรถนะสูง ที่มีความพร้อมในการทำงานทันทีและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

4. ด้านการติดตาม ประเมินผล

การติดตามและประเมินผลอาชีวศึกษาเอกชนยุคใหม่เน้นการขับเคลื่อนด้วยข้อมูลผ่านระบบติดตาม ผู้สำเร็จการศึกษา (Alumni Tracking System) และระบบแฟ้มสะสมงานอิเล็กทรอนิกส์ (E-Portfolio) เพื่อวิเคราะห์ อัตราการมีงานทำและสมรรถนะวิชาชีพเชิงประจักษ์ โดยใช้ข้อมูลเป็นกลไกสะท้อนกลับ (Feedback Loop) ในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและลดช่องว่างทางทักษะให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน ควบคู่กับ การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลที่ช่วยเพิ่มความคล่องตัวในการเข้าถึงข้อมูลและกระชับความสัมพันธ์กับเครือข่ายภาคธุรกิจ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาการศึกษาที่ก้าวทันพลวัตเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างยั่งยืน

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐ
เพื่อนำไปใช้ยกระดับอาชีวศึกษาเอกชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การอาชีวศึกษาเป็นกลไกยุทธศาสตร์ในการผลิตกำลังคนสมรรถนะสูงตามนโยบายภาครัฐในการผลักดันแรงงานฝีมือให้บรรลุ ร้อยละ 60 เพื่อขับเคลื่อนขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ทว่ายังคงเผชิญความท้าทายเชิงโครงสร้างทั้งด้านทรัพยากรและทัศนคติทางสังคม ภาครัฐจึงเร่งผลักดันนโยบายยกระดับสัดส่วนแรงงานฝีมือ ซึ่งต้องอาศัยการปรับปรุงเชิงปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ยกระดับสัดส่วนแรงงานฝีมือของประเทศ แม้จะมีการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐ ทั้งด้านหลักสูตรและการสร้างเครือข่าย แต่ยังคงเผชิญข้อจำกัด เช่น ด้านเครื่องมือ วัสดุกรรม และความเชื่อมโยงของระบบฐานข้อมูล ผู้วิจัยจึงนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการเพื่อยกระดับสถานศึกษาผ่าน 4 แนวทางหลัก ได้แก่ การพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรยืดหยุ่นและเครื่องมือการสอนเชิงรุกผ่านโมเดลความร่วมมือ การเสริมสร้างสมรรถนะภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและระบบนิเวศสนับสนุนการบริหารแนวใหม่ การสร้างกลไกเครือข่ายความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนระบบทวิภาคีและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และการพัฒนาระบบติดตามประเมินผลแบบบูรณาการด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลที่ครบวงจรเพื่อประสิทธิภาพที่ยั่งยืน เพื่อให้การบริหารจัดการสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย โดยภาครัฐควรเร่งสนับสนุนงบประมาณและเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อหลายข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ควบคู่กับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและเครือข่ายความร่วมมือทวิภาคีที่เน้นหลักสูตรยืดหยุ่นเพื่อยกระดับสมรรถนะผู้เรียนให้ตอบโจทย์อุตสาหกรรม ขณะที่ผู้บริหารควรศึกษาประสิทธิภาพเชิงประจักษ์จากการนำรูปแบบไปใช้อย่างต่อเนื่อง และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบกับสถานศึกษาภาครัฐเพื่อบูรณาการองค์ความรู้ในการยกระดับมาตรฐานการอาชีวศึกษาของประเทศให้เป็นเอกภาพ

เอกสารอ้างอิง

- ชนิษฐา ชัยรัตนวรรณ. (2561). แนวทางการขับเคลื่อนและพัฒนาอาชีวศึกษาไทย. วารสารการอาชีวศึกษาภาคกลาง, 2(2), 1-9.
- ชนัญพร จาริก และคณะ. (2568). แนวโน้มการบริหารจัดการการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในระดับมัธยมศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(12), 103-119.
- บุศลากรครูในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน คนที่ 1. (12 มี.ค. 2568). นโยบายภาครัฐในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของอาชีวศึกษาเอกชนตามแผนนโยบายภาครัฐที่ได้กำหนดเพื่อสนับสนุนการศึกษาต่อในสายอาชีพของเยาวชน. (ณชนันท์ นิตกรกิตติพงษ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้บริหารในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน คนที่ 1. (2 มี.ค. 2568). ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน. (ณชนันท์ นิตกรกิตติพงษ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้บริหารในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน คนที่ 2. (2 มี.ค. 2568). ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน. (ณชนันท์ นิตกรกิตติพงษ์, ผู้สัมภาษณ์)

- ผู้บริหารในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายของอาชีวศึกษาเอกชน คนที่ 1. (2 มี.ค. 2568). นโยบายภาครัฐในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของอาชีวศึกษาเอกชนตามแผนนโยบายภาครัฐที่ได้กำหนดเพื่อสนับสนุนการศึกษาต่อในสายอาชีพของเยาวชน. (ณัชนันท์ นิตกรกิตติพงษ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้บริหารในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายของอาชีวศึกษาเอกชน คนที่ 2. (22 มี.ค. 2568). นโยบายภาครัฐในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของอาชีวศึกษาเอกชนตามแผนนโยบายภาครัฐที่ได้กำหนดเพื่อสนับสนุนการศึกษาต่อในสายอาชีพของเยาวชน. (ณัชนันท์ นิตกรกิตติพงษ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้บริหารในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายของอาชีวศึกษาเอกชน คนที่ 3. (12 มี.ค. 2568). ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน. (ณัชนันท์ นิตกรกิตติพงษ์, ผู้สัมภาษณ์)
- วรัญญา ยินดี และคณะ. (2565). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 5(4), 246-259.
- สมชาย พัทธกิจวงศ์. (2562). นวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564). เรียกใช้เมื่อ 1 กันยายน 2567 จาก <https://www.nesdc.go.th/>
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (2563). แผนพัฒนาการศึกษาเอกชน พ.ศ. 2560 - 2566. เรียกใช้เมื่อ 21 กันยายน 2567 จาก https://opec.go.th/plan?cate_id=4
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). รายงานการติดตามและประเมินผลการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สุวรรณรัตน์ เจ๊ะยะหลิ. (2568). การพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงระบบร่วมกับแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและทักษะนวัตกรครูโรงเรียนบ้านหาญสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุด. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(12), 193-206.
- เสรี วงษ์มณฑา. (2562). การณรงค์ส่งเสริมให้นักเรียนศึกษาต่อสายอาชีวะ. วารสารสมาคมนักวิจัย, 24(2), 16-27.
- เอลวิส โคตรชมพู และจุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์. (2565). การบริหารทุนมนุษย์ในยุคศตวรรษที่ 21. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 7(1), 1017-1028.
- Lv, B. & Han, D. (2015). The relationship between intellectual capital and corporate performance in Chinese Bio-pharmaceutical industry. SHS Web of Conferences, 17(2015), 01024. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20151701024>.
- Marquardt, M. J. (2002). Building the learning organization: Mastering the 5 element for corporate learning. (2nd ed.). United States of America: Davies-Black Publishing.
- Meador, D. (2025). Performance based pay for teachers. Thought Co. Retrieved July 21, 2025, from <https://www.thoughtco.com/performance-based-pay-for-teachers-3194701>
- Office of School Education. (2005). Department of education & training annual report 2004 - 05. Melbourne: Department of Education & Training.

การออกแบบชุดกิจกรรมเรขาคณิต เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดไทยาวาส - นิลดำพิทยานุสรณ์*

DESIGN OF GEOMETRY ACTIVITY SETS TO ENHANCE LEARNING SKILLS FOR STUDENTS AT WAT THAIYAWAS-NILDAM PITTAYANUSORN SCHOOL

บวร เครือรัตน์^{1*}, ปวีณา ชัยวนารมย์²

Bovan Krouat^{1*}, Paweena Chaiwanarom²

¹คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ นครปฐม ประเทศไทย

¹Faculty of Architecture and Design, Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Nakhon Pathom, Thailand

²คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ นครปฐม ประเทศไทย

²Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Nakhon Pathom, Thailand

*Corresponding author E-mail: bovon.kro@rmutr.ac.th

*Tel: 088-093-7249

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอน และพฤติกรรมนักเรียน 2) ออกแบบชุดกิจกรรมเรขาคณิต เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดไทยาวาส - นิลดำพิทยานุสรณ์ และ 3) ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมเรขาคณิต เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดไทยาวาส - นิลดำพิทยานุสรณ์ เป็นวิธีวิจัยเชิงวิจัยและพัฒนา โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 5 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างในวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ กลุ่มผู้สอน นักออกแบบกราฟิกและผลิตภัณฑ์ จำนวน 30 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย ชุดกิจกรรมเรขาคณิต และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมเรขาคณิต มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.75 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้สอนยังขาดสื่อการสอนที่เหมาะสมกับช่วงวัยในหลายวิชา ส่งผลให้นักเรียนขาดการกระตุ้นในการเรียนรู้ เกิดความเบื่อหน่ายหรือไม่สนุกในการเรียน และนำไปสู่การขาดพัฒนาการทางด้านการเรียนรู้ ความคิด และทางด้านร่างกาย 2) ออกแบบชุดกิจกรรมเรขาคณิต โดยใช้แนวคิดเชิงออกแบบ เน้นการออกแบบที่ผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง ใช้หลักการเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทางด้านคณิตศาสตร์ เป็นแนวทางในการออกแบบเป็นชุดกิจกรรมเรขาคณิต ประกอบด้วย สื่อนำเสนอ บัตรคำ ก้านไม้ และดินปั้น และ 3) ผลประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อชุดกิจกรรมเรขาคณิต เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดไทยาวาส - นิลดำพิทยานุสรณ์ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.48

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมเรขาคณิต, ทักษะการเรียนรู้, โรงเรียนวัดไทยาวาส - นิลดำพิทยานุสรณ์

Abstract

This research article aimed to 1) Examine instructors' teaching and learning activity formats and student behaviors; 2) Design geometry activity sets to enhance learning skills for students at Wat Thaiyawas-Nildam Pittayanusorn School; and 3) Evaluate satisfaction with the geometry activity sets designed to enhance learning skills for students at Wat Thaiyawas-Nildam Pittayanusorn School. The study employed a research and development (R&D) methodology using qualitative research, with five key informants. The quantitative sample consisted of 30 participants, including instructors and graphic and product designers, selected through purposive sampling. The research instruments included geometry activity sets and a satisfaction assessment questionnaire regarding the geometry activity sets, with an Index of Item-Objective Congruence (IOC) of 0.75. Statistical analyses employed were frequency, percentage, mean, and standard deviation. The findings revealed that 1) Instructors lacked age-appropriate instructional media in several subjects, resulting in insufficient learning stimulation for students, leading to boredom or lack of enjoyment in learning and subsequently hindering the development of learning skills, cognitive abilities, and physical development; 2) The geometry activity sets were designed based on design thinking principles, emphasizing user-centered design and applying learning principles aligned with the Basic Education Core Curriculum in the mathematics learning area. The activity sets consisted of presentation media, word cards, wooden sticks, and modeling clay; and 3) The overall satisfaction level of the sample group toward the geometry activity sets designed to enhance learning skills for students at Wat Thaiyawas-Nildam Pittayanusorn School was high, with a mean score of 4.33 and a standard deviation of 0.48.

Keywords: Geometry Activity Sets, Learning Skills, Wat Thaiyawas-Nildam Pittayanusorn School

บทนำ

ส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 คือ องค์ประกอบที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงความรู้กับบริบทจริง ชุมชน และสังคม รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงสื่อ เทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ความคิดสร้างสรรค์เป็นทักษะสำคัญที่ควรพัฒนาในเด็กปฐมวัย เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน โดยเฉพาะด้านสติปัญญาที่ช่วยส่งเสริมการคิดแบบอเนกนัย ตลอดจนสร้างแรงจูงใจ ความเพียรพยายาม และความภาคภูมิใจในตนเอง กระทรวงศึกษาธิการ จึงกำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระและเหมาะสม (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2564 - 2570 ที่มุ่งพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างรอบด้าน มีคุณภาพ เท่าเทียม และคำนึงถึงศักดิ์ศรี ความสุข และประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ

โรงเรียนวัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์ ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 4 บ้านเลขที่ 1 ท่ามอญ ตำบลไทยवास อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 73120 เป็นสถานศึกษาระดับพื้นฐานในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลไทยवास โดยเป็น สถานศึกษาของรัฐ ที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนและระดับประถมศึกษา โดยมีข้อมูลจำนวนเด็กนักเรียนประมาณ 114 คน ในพื้นที่ตำบลไทยवासจังหวัดนครชัยศรี จังหวัด โรงเรียนตั้งอยู่ในบริบทชุมชนชนบทของตำบลไทยवास ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพและดำรงชีวิตตามวิถีชนบท มีวัดไทยवासเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยการศึกษาในพื้นที่มีสถานศึกษาหลายแห่งรวมทั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสภาพบริบทของพื้นที่สะท้อนถึงความหลากหลายทางชุมชนและการจัดการศึกษาที่ต้องพิจารณาทรัพยากรบุคคลและงบประมาณสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้ ยังต้องอาศัยการสนับสนุนในด้านการพัฒนาทรัพยากรและสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียนในชุมชน

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อพูดคุยเบื้องต้นกับ ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้สอน นักเรียนและผู้ปกครองภายในโรงเรียน ทำให้ได้รับทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนในหลากหลายมิติที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน ได้แก่ ครูผู้สอนจำกัด ส่งผลให้ครูต้องรับผิดชอบการสอนหลายวิชา หลายระดับชั้น และมีภาระงานธุรการเพิ่มเติม นักเรียนมีความหลากหลายทั้งด้านเชื้อชาติและฐานะทางเศรษฐกิจ ขณะที่งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐมีข้อจำกัด (วิชุดา ภควัฒนะ และคณะ, 2568) บริบทดังกล่าวส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและโอกาสในการพัฒนาผู้เรียน รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครูจึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการของนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดด้านภาระงานและทรัพยากรทำให้การใช้สื่อและเครื่องมือที่เหมาะสมกับช่วงวัยยังไม่เต็มประสิทธิภาพ

จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะเข้ามาทำการศึกษาอย่างละเอียดถึงสาเหตุของปัญหา และร่วมกำหนดทิศทางในรูปแบบการจัดการเรียนสำหรับผู้สอนโรงเรียนวัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์ โดยการออกแบบชุดกิจกรรมเรขาคณิต เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ สำหรับนักเรียน ดังที่ ชาฟินะห์ ขุนปลัด และวรพจน์ แซ่หลี ที่ระบุว่า เรขาคณิตเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะเชิงมิติสัมพันธ์ การคิดอย่างมีเหตุผล และการคิดสร้างสรรค์ (ชาฟินะห์ ขุนปลัด และวรพจน์ แซ่หลี, 2568) และตามแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ, 2561) กล่าวคือ ผู้สอนโรงเรียนวัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์ สามารถนำชุดกิจกรรมเรขาคณิต ที่เป็นผลลัพธ์จากงานวิจัยนี้ มาเพิ่มเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการเรียนรู้ สำหรับนักเรียน ทั้งทางร่างกายและความคิดผ่านการปฏิบัติในการเรียน เพื่อกระตุ้นความสนใจ และสร้างการจดจำแก่นักเรียน โดยมีเป้าหมายในการขยายโอกาสทางสังคมได้มากกว่าที่เป็นอยู่ เช่น โอกาสที่นักเรียนจะได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น โอกาสในการได้รับการพัฒนาทางความคิด โอกาสในการเพิ่มศักยภาพผู้สอนและรูปแบบกิจกรรมการสอน เป็นต้น (วิลาวัลย์ ด่านสิริสุข และคณะ, 2568) นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างเกื้อกูล โดยยังคงรักษาชุมชนวิถีชีวิตไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอน และพฤติกรรมนักเรียน โรงเรียนวัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์

2. เพื่อออกแบบชุดกิจกรรมเรขาคณิต เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์

3. เพื่อประเมินความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมเรขาคณิต เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบแผนการวิจัย

การศึกษานี้ดำเนินการภายใต้กรอบการวิจัยและพัฒนา โดยบูรณาการระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษา ในระยะเริ่มต้นของการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาสภาพปัญหา บริบท และข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอน รวมถึงพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนวัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์ โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นปัญหาและอุปสรรคอย่างเป็นระบบ

ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพดังกล่าวถูกนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาและออกแบบรูปแบบหรือกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก จากนั้นจึงดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณในขั้นตอนถัดไป เพื่อทดสอบ ประเมินผล และยืนยันประสิทธิภาพของรูปแบบหรือแนวทางที่พัฒนาขึ้น โดยใช้เครื่องมือวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพตามหลักวิชาการ ทั้งนี้ กระบวนการวิจัยดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อให้ได้องค์ความรู้เชิงประจักษ์และแนวทางการพัฒนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอน และส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย จำนวนทั้งสิ้น 5 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์ จำนวน 1 คน และผู้สอนของโรงเรียน จำนวน 4 คน ซึ่งได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งทำหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในโรงเรียน โดยพิจารณาจากบทบาทหน้าที่และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนโดยตรงไม่น้อยกว่า 3 ปี ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบริบท สภาพปัญหา และข้อจำกัดของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็กอย่างแท้จริง

สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบกราฟิกและผลิตภัณฑ์ จำนวน 30 คน สอดคล้องกับหลักการทางสถิติที่กำหนดให้ $n \geq 30$ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของการประมาณค่าทางสถิติ ซึ่งได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เช่นเดียวกัน โดยกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวมีคุณสมบัติสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และมีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสื่อการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวถูกนำมาใช้ในการประเมิน ตรวจสอบ และยืนยันความเหมาะสมและประสิทธิภาพของแนวทางหรือรูปแบบที่พัฒนาขึ้นตามกระบวนการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนและผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ การจัดการเรียนรู้แบบ STEM และการออกแบบการเรียนรู้จากแหล่งข้อมูลทางวิชาการ ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดประเด็นคำถามสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและบริบทการจัดการเรียนรู้จริงในสถานศึกษา

แบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาขึ้นได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านครุศาสตร์และการจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 ท่าน ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือ และคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.75 อยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้ตามมาตรฐานการวิจัยทางการศึกษาโดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ในช่วง 0.61 - 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (นิรัช สุดสังข์, 2559) จากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการออกแบบการเรียนรู้ในขั้นตอนถัดไป

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพถูกนำมาใช้เป็นข้อมูลตั้งต้นในการออกแบบและพัฒนาชุดกิจกรรมเรขาคณิต โดยอาศัยแนวคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (User-centered Learning Design) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบ STEM และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Hands-on และ Minds-on Learning) กระบวนการออกแบบ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน (ศิริวัฒน์ สารเชตต์ และคณะ, 2565) ได้แก่ ขั้นวิเคราะห์ (Analysis Phase) เพื่อศึกษาผู้เรียนและบริบทการเรียนรู้ ขั้นออกแบบ (Design Phase) เพื่อกำหนดโครงสร้างกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ ขั้นพัฒนา (Development Phase) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมต้นแบบ ขั้นดำเนินการ (Implementation Phase) เพื่อเตรียมการนำไปใช้ และขั้นประเมินผล (Evaluation Phase) เพื่อพิจารณาคุณภาพและความเหมาะสมของชุดกิจกรรม

ชุดกิจกรรมเรขาคณิตที่พัฒนาขึ้นถูกนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ STEM และการออกแบบสื่อการสอน จำนวน 3 ท่าน ทำการประเมินคุณภาพในด้านความสอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ ความเหมาะสมกับช่วงวัย และศักยภาพในการส่งเสริมทักษะกระบวนการคิดของผู้เรียน โดยการแสดงความคิดเห็นที่มีต่อชุดกิจกรรมเรขาคณิต จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข และนำชุดกิจกรรมที่ปรับปรุงแล้วกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบซ้ำจนได้รูปแบบที่มีความสมบูรณ์และพร้อมนำไปใช้ในการวิจัยเชิงทดลอง

3. การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อชุดกิจกรรมเรขาคณิตเชิง STEM เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามเกณฑ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 คือ องค์กรประกอบที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ที่ยืดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับแนวทางของประกาศกระทรวงศึกษาธิการ และแผนพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2564 - 2570 โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นในลักษณะคำถามปลายปิด ใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert Rating Scale) เพื่อประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมในด้านการออกแบบกิจกรรม การใช้สื่อ และการส่งเสริมการเรียนรู้ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

แบบสอบถามดังกล่าวผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมทางภาษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 ท่าน โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ในช่วง 0.61 - 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (นิรัช สุดสังข์, 2559) จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริงเพื่อใช้ในการประเมินผลและยืนยันประสิทธิผลของชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินการในขั้นวิเคราะห์ (Analysis Phase) ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญของกระบวนการออกแบบเชิงแนวคิด (Design Thinking) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนและพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนวัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์ ในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดประเด็นการศึกษาและการพัฒนาเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

จากนั้นจึงดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 5 คน ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมทั้งมุมมองของผู้สอนและบริบทการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้วิจัยใช้วิธีการจดบันทึกภาคสนาม การบันทึกเสียง และการสังเกตอย่างมีระบบตลอดกระบวนการเก็บข้อมูล

ภายหลังจากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการถอดเทปการสัมภาษณ์และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการจดบันทึกมาสังเคราะห์ร่วมกัน โดยมีการตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วน และความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Data Trustworthiness) ก่อนนำผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพดังกล่าวไปใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการกำหนดแนวคิดและทิศทางการออกแบบชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกระบวนการ Design Thinking ในขั้นตอนถัดไป

2. การออกแบบชุดกิจกรรมเรขาคณิตเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน แต่ในกระบวนการออกแบบชุดกิจกรรมเรขาคณิต ผู้วิจัยดำเนินงานใน 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นวิเคราะห์ (Analysis Phase) ขั้นออกแบบ (Design Phase) ขั้นพัฒนา (Development Phase) และขั้นดำเนินการ (Implementation Phase) โดยมุ่งเน้นการออกแบบการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก

ในขั้นวิเคราะห์ ผู้วิจัยศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนวัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์ ผ่านการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูผู้สอน ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อระบุความต้องการจำเป็น (Needs Analysis) และกำหนดกรอบแนวคิดในการพัฒนาชุดกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทจริงของผู้เรียน

ขั้นตอนแบบ เป็นการกำหนดโครงสร้างและองค์ประกอบของชุดกิจกรรม โดยคัดเลือกสื่อและอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับช่วงวัยและบริบทการเรียนรู้ ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย สื่อนำเสนอ บัตรคำ ก้านไม้ และดินปั้น ซึ่งออกแบบให้เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Hands-on Learning) และพัฒนาทักษะกระบวนการคิดทางคณิตศาสตร์ ควบคู่ความคิดสร้างสรรค์

ขั้นพัฒนา ผู้วิจัยปรับปรุงรูปแบบสื่อ เนื้อหา และภาษาที่ใช้ โดยรับข้อเสนอแนะจากผู้บริหารและครูจำนวน 5 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ จำนวน 3 คน เพื่อนำมาปรับแก้อย่างเป็นระบบให้มีความเหมาะสมและชัดเจนยิ่งขึ้น

ขั้นดำเนินการ เป็นการนำชุดกิจกรรมไปใช้จริงในชั้นเรียน โดยสามารถใช้เป็นสื่อประกอบการจัดการเรียนการสอนได้อย่างต่อเนื่อง ชุดกิจกรรมดังกล่าวช่วยส่งเสริมทักษะการคิด การสื่อสารทางภาษา การจดจำและจำแนกรูปารูปทรงเรขาคณิต รวมทั้งพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็กของผู้เรียนในระดับประถมศึกษาได้อย่างเหมาะสมตามพัฒนาการ

3. ขั้นประเมินผล (Evaluation Phase) ภายใต้กรอบแนวคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความเหมาะสมและความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อชุดกิจกรรมเรขาคณิต ก่อนนำไปใช้จริงในกระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการขออนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนำต้นแบบชุดกิจกรรมไปให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ร่วมพิจารณา พร้อมอธิบายวัตถุประสงค์ ขั้นตอนดำเนินงาน และแนวทางการใช้กิจกรรมอย่างชัดเจน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน จากนั้นกลุ่มตัวอย่างได้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจที่พัฒนาขึ้น เพื่อประเมินความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของชุดกิจกรรมในด้านรูปแบบกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ และศักยภาพในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้ถูกนำไปวิเคราะห์เพื่อประเมินผลและปรับปรุงต้นแบบให้มีความสมบูรณ์ พร้อมสำหรับการนำไปใช้จริงในบริบทการเรียนการสอนของโรงเรียนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

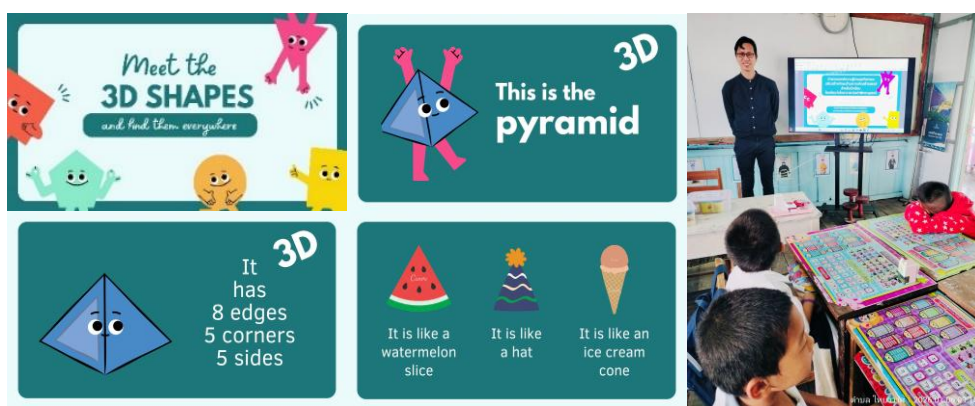
การประมวลผลและตีความข้อมูลเชิงคุณภาพในงานวิจัยนี้ดำเนินการจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระบบ จำแนกตามความสัมพันธ์ของสาระ และวิเคราะห์เชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎีด้านการจัดการเรียนรู้และกรอบ STEM Education อย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่ง เพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อมูล ผลจากการตีความข้อมูลสะท้อนสภาพปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในบริบทสถานศึกษาได้อย่างชัดเจน ข้อมูลดังกล่าวถูกนำมาสังเคราะห์เพื่อระบุความต้องการจำเป็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย สารสนเทศที่ผ่านการสังเคราะห์ถูกใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในขั้นวิเคราะห์ (Analysis Phase) ของกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ข้อมูลเชิงคุณภาพยังทำหน้าที่สนับสนุนการกำหนดแนวทางการออกแบบชุดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการเรียนรู้เชิงปฏิบัติในส่วนของข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนของแบบประเมิน ก่อนดำเนินการประมวลผลการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการวิเคราะห์ถูกนำเสนอในรูปแบบตารางพร้อมคำอธิบายเชิงพรรณนา ผลลัพธ์เชิงปริมาณถูกนำมาใช้ประกอบการประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมในขั้นประเมินผล (Evaluation Phase) ตามกรอบ Design Thinking

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอน และพฤติกรรมนักเรียน โรงเรียนวัดไทยवास - นิลคำพิทยานุสรณ์ พบว่า โรงเรียนวัดไทยवास - นิลคำพิทยานุสรณ์เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่มีจำนวนผู้สอนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนนักเรียนในโรงเรียนที่ต้องรับผิดชอบ ส่งผลให้ผู้สอนต้องรับผิดชอบการสอนหลากหลายวิชาและหลายชั้นเรียนทำให้หลายครั้งมีการควมรวมชั้นเรียนที่ต่างกันมาเรียนรวมกัน นอกจากภาระการสอนแล้วผู้สอนยังต้องช่วยงานธุรการในโรงเรียนเพิ่มเติมด้วย ส่วนนักเรียนภายในโรงเรียนมีความหลากหลายของเชื้อชาติ ได้แก่ คนไทย คนพม่า คนลาว เป็นต้น และฐานะทางการเงินของครอบครัวไม่ค่อยดีตลอดจนงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐมีจำกัดเนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จากสภาพปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว ย่อมส่งผลต่อนักเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของผู้สอนจะมีผลต่อพัฒนาการของนักเรียน แต่จากภาระหน้าที่ของผู้สอนที่มากเกินไป บวกกับความหลากหลายของนักเรียน ทำให้ผู้สอนขาดอุปกรณ์เครื่องมือ และสื่อการสอนที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนทั้งด้านร่างกาย ความคิด และจิตใจตามช่วงวัย

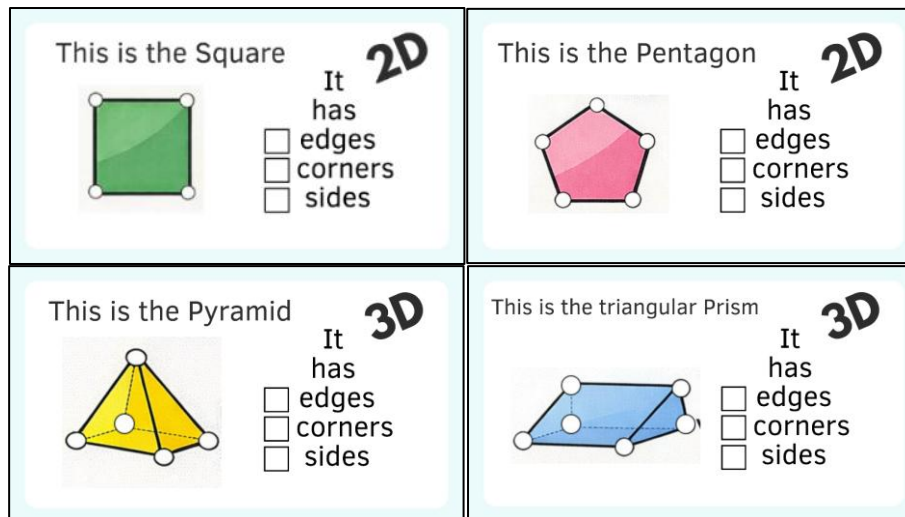
2. ผลการออกแบบชุดกิจกรรมเรขาคณิต เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ อยู่ในรูปแบบของชุดอุปกรณ์สำหรับทำกิจกรรมเรขาคณิต และสื่อการสอน ได้แก่ สื่อนำเสนอ บัตรคำ ก้านไม้ และดินปั้น

2.1 สื่อนำเสนอ ใช้ประกอบการเรียนการสอน เป็นสื่อที่ช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับชื่อรูปร่างรูปทรงเรขาคณิต ชื่อเรียกส่วนประกอบของรูปร่างรูปทรงเรขาคณิต การยกตัวอย่างสิ่งของที่คล้ายกับชื่อรูปร่างรูปทรงเรขาคณิต และสร้างความคุ้นเคยในการเรียนรู้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษแสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงสื่อนำเสนอ

2.2 บัตรคำ เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ชื่อเรียกส่วนประกอบของรูปร่างรูปทรงเรขาคณิตและระบุจำนวน แสดงดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงบัตรคำ

2.3 ก้านไม้ และดินปั้น ใช้สำหรับทำกิจกรรมร่วมกับบัตรคำ โดยให้ก้านไม้มีความหมายแทนด้วยขอบของรูปร่างรูปทรงเรขาคณิต ดินปั้นมีความหมายแทนด้วยมุมของรูปร่างรูปทรงเรขาคณิต แสดงดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 อุปกรณ์ก้านไม้ และดินปั้น

3. ผลประเมินความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมเรขาคณิต เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ สำหรับนักเรียน โรงเรียนวัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์ ของกลุ่มตัวอย่าง 30 คน

ตารางที่ 1 ผลประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อชุดกิจกรรมเรขาคณิต

หัวข้อการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับการประเมิน
1. มีเอกลักษณ์ชัดเจน น่าสนใจ	4.25	0.50	มาก
2. รูปภาพมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับเนื้อหา เข้าใจง่าย	4.65	0.50	มากที่สุด
3. มีความเรียบง่าย เกิดความเข้าใจรูปร่างรูปทรงได้ดี	4.55	0.46	มากที่สุด
4. มีประโยค และคำศัพท์ ที่ตีสื่อสารได้ชัดเจน	4.35	0.49	มาก
5. มีความเป็นสากลช่วยให้จดจำง่าย	4.07	0.52	มาก
6. นำไปใช้สร้างรูปทรงได้หลากหลาย	4.30	0.50	มาก
7. เกิดความเข้าใจเรขาคณิตได้ถูกต้อง	4.45	0.46	มาก
8. มีความเหมาะสมกับกิจกรรมในการเรียนการสอน	4.35	0.50	มาก
9. ช่วยฝึกให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ หลังเสร็จกิจกรรม	3.98	0.35	มาก
ภาพรวมทั้งหมด	4.33	0.48	มาก

สำหรับการประเมินระดับความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมเรขาคณิต เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์ ของกลุ่มตัวอย่าง 30 คน ประกอบด้วย ผู้สอน และนักเรียน เป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณจากแบบสอบถาม รวมทั้งสิ้น 9 ข้อคำถาม กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจสูงสุดในส่วนรูปภาพมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับเนื้อหา เข้าใจง่าย ด้วยค่าเฉลี่ย 4.65 ส่วนประเด็นที่ได้ผลการประเมินน้อยที่สุด คือ ชุดกิจกรรมช่วยฝึกให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ หลังเสร็จกิจกรรม ด้วยค่าเฉลี่ย 3.98 โดยสรุปแล้ว ผลการประเมินความพึงพอใจโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.33 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.48 ซึ่งถือเป็นความพึงพอใจในระดับมาก

อภิปรายผล

1. จากสภาพปัญหาของผู้สอนและนักเรียนโรงเรียนวัดไทยवास - นิลดำพิทยานุสรณ์ มีหลากหลายมิติที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน ได้แก่ ครูผู้สอนจำกัด ส่งผลให้ครูต้องรับผิดชอบการสอนหลายวิชา หลายระดับชั้น และมีภาระงานธุรการที่งานอื่น ๆ เพิ่มเติม นักเรียนมีความหลากหลายทั้งด้านเชื้อชาติและฐานะทางเศรษฐกิจ ขณะที่งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐมีข้อจำกัด (วิชุดา ภควัฒนะ และคณะ, 2568) บริบทดังกล่าวส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและโอกาสในการพัฒนาผู้เรียน รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครูจึงมีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการของนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง จึงควรมีการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเน้นการเรียนเชิงปฏิบัติ ใช้เทคโนโลยีมีประยุต์กับการเรียนการสอน สนับสนุนผู้สอนในด้านเทคโนโลยี และอุปกรณ์ที่จะส่งเสริมนักเรียนในการปฏิบัติ (จิรัชญา นาคพิทักษ์ และคณะ, 2567) อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดด้านภาระงานและทรัพยากรทำให้การใช้สื่อและเครื่องมือที่เหมาะสมกับช่วงวัยยังไม่เต็มประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของวิลาวลย์ ด้านสิริสุข และคณะ ที่ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเน้นที่ใช้เทคโนโลยี การพัฒนาศักยภาพผู้สอน การปรับปรุงรูปแบบการสอน การสร้างบรรยากาศในการเรียน การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับการเรียน (วิลาวลย์ ด้านสิริสุข และคณะ, 2568)

2. การออกแบบชุดกิจกรรมเรขาคณิตเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดไทยवास - นิลคำพิทยานุสรณ์ โดยประยุกต์ใช้แนวคิดเชิงออกแบบ Design Thinking ที่เน้นผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง (User-centered Design) สามารถตอบสนองต่อบริบท ปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนและผู้สอนได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวเอื้อต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติจริง (Active Learning) และการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ ศิริวัฒน์ สารเชตต์ และคณะ ที่ระบุว่า Design Thinking เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทผู้ใช้ ผลการออกแบบชุดกิจกรรมในรูปแบบชุดอุปกรณ์สำหรับทำกิจกรรมเรขาคณิตร่วมกับสื่อการสอน ได้แก่ สื่อนำเสนอ บัตรคำ ก้านไม้ และดินปั้น ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง อันเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมที่ใช้สื่อหลากหลายและจับต้องได้ สามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เชิงลึกของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ศิริวัฒน์ สารเชตต์ และคณะ, 2565) นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานของ มะยूरีย์ พิทยเสนีย์ และพิชญาภา ยวงสร้อย ที่ชี้ให้เห็นว่า การคิดเชิงออกแบบเป็นแนวทางที่ได้รับความนิยมในการพัฒนานวัตกรรมที่ทำลายและสอดคล้องกับสภาพปัญหาจริง โดยเฉพาะในบริบทการศึกษา ซึ่งต้องอาศัยความยืดหยุ่นและความเข้าใจผู้เรียนเป็นสำคัญ ในมิติของสาระการเรียนรู้เรขาคณิต (มะยूरีย์ พิทยเสนีย์ และพิชญาภา ยวงสร้อย, 2564) ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ชาฟีนะห์ ขุนปลัด และวรพจน์ แซ่หลี่ ที่ระบุว่า เรขาคณิตเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะเชิงมิติสัมพันธ์ การคิดอย่างมีเหตุผล และการคิดสร้างสรรค์ ดังนั้น ชุดกิจกรรมเรขาคณิตที่ออกแบบตามกรอบ Design Thinking ในงานวิจัยนี้ จึงไม่เพียงช่วยเสริมสร้างความเข้าใจด้านเนื้อหา แต่ยังส่งเสริมพัฒนาการด้านทักษะทางสติปัญญา และกระบวนการคิดของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ซึ่งสะท้อนศักยภาพของการออกแบบการเรียนรู้เชิงนวัตกรรมในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างเป็นรูปธรรม (ชาฟีนะห์ ขุนปลัด และวรพจน์ แซ่หลี่, 2568)

3. ผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้สอน และนักเรียน ต่อชุดกิจกรรมเรขาคณิต จำนวน 9 รายการ แสดงให้เห็นว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความสัมพันธ์ของรูปภาพและบัตรคำกับเนื้อหาเรขาคณิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการออกแบบสื่อที่สามารถเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้กับการรับรู้เชิงภาพได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจแนวคิดและรูปร่างรูปทรงทางเรขาคณิตได้ง่ายและเป็นรูปธรรม ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ดวงนฤมล ผลศรีธธา ที่เสนอว่า นักเรียนควรมีโอกาสได้สัมผัสและจับต้องอุปกรณ์จริง ควบคู่กับการสังเกต การวาดภาพ และการเปรียบเทียบลักษณะของรูปทรงเรขาคณิตในตำแหน่งที่แตกต่างกัน ผ่านการฝึกปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการตามช่วงวัย เมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวม พบว่า ชุดกิจกรรมเรขาคณิตเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดไทยवास - นิลคำพิทยานุสรณ์ มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทั้งในด้านความเรียบง่ายของรูปแบบ การใช้ถ้อยคำและประโยคที่ชัดเจน ตลอดจนการออกแบบกิจกรรมที่เอื้อต่อความเข้าใจเนื้อหาเรขาคณิตอย่างถูกต้องและเป็นระบบช่วยพัฒนาทักษะเชิงมิติสัมพันธ์สำหรับนักเรียนได้ดี (ดวงนฤมล ผลศรีธธา, 2563) ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ วิริยะ ฤชชัยพาณิชย์ และวรวรรณ นิมิตรพงษ์กุล ที่ระบุว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรยึดแนวคิดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน โดยมุ่งเน้นการกระตุ้นให้ผู้เรียน

มีความกระตือรือร้นในการค้นคว้า วิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ดังนั้น ชุดกิจกรรมเรขาคณิตที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยนี้จึงสามารถสะท้อนศักยภาพของการออกแบบการเรียนรู้ที่บูรณาการสื่อและกิจกรรมเชิงปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริมทั้งความเข้าใจเชิงเนื้อหาและการพัฒนาทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน อีกทั้งยังมีความเหมาะสมต่อการนำไปประยุกต์ใช้เป็นสื่อประกอบการจัดการเรียนการสอนในบริบทของโรงเรียนระดับประถมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิริยะ ฤชชัยพาณิชย์ และวรวรรณ นิมิตรพงษ์กุล, 2562)

สรุปและข้อเสนอแนะ

บริบทของโรงเรียนวัดไทยवास - นิลคำพิทยานุสรณ์ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีข้อจำกัดด้านบุคลากรงบประมาณ และภาระงานของครู ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุดกิจกรรมเรขาคณิตภายใต้กรอบแนวคิด Design Thinking ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถตอบสนองต่อบริบทดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม โดยช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ชุดกิจกรรมที่ประกอบด้วย สื่อนำเสนอ บัตรคำ ก้านไม้ และดินปั้น เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ส่งเสริมความเข้าใจรูปร่างรูปทรงอย่างเป็นรูปธรรม และพัฒนาทักษะเชิงมิติสัมพันธ์ การคิดอย่างมีเหตุผล และความคิดสร้างสรรค์ ผลการประเมินความพึงพอใจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับสูง โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์ของภาพและเนื้อหาที่ช่วยให้เข้าใจง่าย สะท้อนถึงคุณภาพของการออกแบบสื่อที่สอดคล้องกับพัฒนาการผู้เรียน และหลักการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน โดยสรุป ชุดกิจกรรมเรขาคณิตที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้ในบริบทโรงเรียนระดับประถมศึกษา และแสดงให้เห็นศักยภาพของการออกแบบการเรียนรู้เชิงนวัตกรรมในโรงเรียนขนาดเล็กอย่างเป็นรูปธรรม ควรสนับสนุนให้ครูได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการออกแบบการเรียนรู้เชิงนวัตกรรมและการใช้เทคโนโลยีประกอบการสอนอย่างต่อเนื่อง สถานศึกษาควรส่งเสริมการใช้สื่อและอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของผู้เรียน ควรบูรณาการชุดกิจกรรมลักษณะนี้เข้ากับรายวิชาอื่นเพื่อขยายผลในลักษณะสหวิทยาการ (Interdisciplinary Learning) และเพื่อให้การวิจัยครั้งต่อไปมีความสมบูรณ์มากขึ้น ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนาการด้านทักษะเชิงมิติสัมพันธ์ในระยะยาว ควรทดลองใช้ชุดกิจกรรมในบริบทโรงเรียนที่มีความแตกต่างด้านขนาดและทรัพยากร เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ และควรพัฒนารูปแบบการประเมินที่หลากหลาย เช่น การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) หรือแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เพื่อสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ซึ่งข้อเสนอแนะดังกล่าวจะช่วยต่อยอดการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ให้มีความยั่งยืนและเหมาะสมกับบริบททางการศึกษาที่หลากหลายต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ร่วมกับโครงการวิจัยมูลฐาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี สัญญาเลขที่ FRB68028/2568 รหัสโครงการ 4778727 โครงการวิจัยเรื่อง การออกแบบชุดโต๊ะเก้าอี้ภายในห้องเรียนที่ส่งเสริมทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดไทยवास - นิลคำพิทยานุสรณ์ ปีงบประมาณ 2568

เอกสารอ้างอิง

- จิรัชญา นาคพิทักษ์ และคณะ. (2567). แนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม ในยุคความปกติถัดไป. วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 7(1), 257-268.
- ซาฟีนะห์ ขุนปลัด และวรพจน์ แซ่หลี่. (2568). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงผลิตภาพร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน เรื่อง รูปเรขาคณิตสามมิติ เพื่อส่งเสริมความรู้สึกรักเชิปฏิบัติและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 23(2), 106-118.
- ดวงนฤมล ผลศรัทธา. (2563). การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้สึกรักเชิปฏิบัติ. เรียกใช้เมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2565 จาก <https://anyflip.com/ivssu/cvhi/basic>
- นิรัช สุดสังข์. (2559). ระเบียบวิธีวิจัยทางการออกแบบ (RESEARCH METHODOLOGY IN DESIGNS). (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ. (2561). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนพิเศษที่ 235 ง หน้า 4 (24 กันยายน 2561).
- มะยุรีย์ พิทยเสนีย์ และพิชญภา ยวงสร้อย. (2564). การคิดเชิงออกแบบ: ครุวัตกรวิธีใหม่. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 10(2), 190-199.
- วิชุดา ภควัฒนะ และคณะ. (2568). โรงเรียนขนาดเล็ก: ปัญหาและความท้าทายในโลกยุคใหม่. วารสารสังคมศึกษาปริทรรศน์, 1(6), 1-13.
- วิริยะ ฤชชัยพาณิชย์ และวรวรรณ นิมิตพงษ์กุล. (2562). สอนสร้างสรรค์ เรียนสนุกยุค 4.0+. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- วิลาวัลย์ ด่านสิริสุข และคณะ. (2568). การพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ในจังหวัดศรีสะเกษ. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 10(1), 1523-1535.
- ศิริวัฒน์ สารเขตต์ และคณะ. (2565). แผนที่ศิลปะโคราช. วารสารมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล, 35(2), 82-96.

การพัฒนาระบบการให้บริการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอัจฉริยะ*

SERVICE SYSTEM DEVELOPMENT OF
SMART LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS

นิภารัตน์ นกตรีพงศ์*, นิลรัตน์ นวกิจไพฑูรย์, กรวรรณ สืบสม

Niparat Nuktreepong*, Nilrat Navagitpaitoon, Korawan Seubsom

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

The Graduate School, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: niparat_nuk@nstru.ac.th

*Tel: 086-749-0241

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาระบบบริการประชาชนออนไลน์ผ่าน LINE LIFF และสถาปัตยกรรมไคลเอนด์ไคลเซิร์ฟเวอร์ กรณีศึกษาเทศบาลตำบลพรหมโลก (Smart Phromlok: e-Service) เพื่อยกระดับการบริการสาธารณะให้มีความสะดวก รวดเร็ว และโปร่งใส โดยมีวัตถุประสงค์รองเพื่อประเมินประสิทธิภาพทางเทคนิคและการยอมรับเทคโนโลยี (TAM) ของผู้ใช้งาน วิธีการดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (R&D) บูรณาการร่วมกับกระบวนการพัฒนาซอฟต์แวร์แบบ Agile พัฒนาในรูปแบบเว็บแอปพลิเคชันที่ทำงานบน LINE LIFF โดยใช้สถาปัตยกรรม Serverless Architecture ขับเคลื่อนด้วย Firebase ระบบประกอบด้วยฟังก์ชันการยืนยันตัวตน (Authentication) และการจัดการฐานข้อมูล NoSQL ผ่าน Cloud Firestore ที่รองรับการอัปเดตสถานะคำร้องแบบเรียลไทม์ การเก็บข้อมูลดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. 2568 ถึง 2569 กับกลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมซอฟต์แวร์และพัฒนาชุมชน 5 คน 2) เจ้าหน้าที่เทศบาล 10 คน และ 3) ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลพรหมโลกที่ใช้แอปพลิเคชัน LINE จำนวน 400 คน ผลการวิจัยพบว่าระบบมีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.75$, S.D. = 0.42) โดยโดดเด่นที่สุดด้านสมรรถนะ (Performance) และความน่าเชื่อถือ (Reliability) สำหรับผลการยอมรับเทคโนโลยีจากประชาชนอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.50) โดยเฉพาะด้านการรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน (PEOU = 4.72) ที่ได้รับอิทธิพลเชิงบวกจากการใช้งานผ่านแพลตฟอร์ม LINE ที่คุ้นเคย อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดด้านขอบเขตพื้นที่ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลพรหมโลก แต่สามารถใช้เป็นระบบต้นแบบเชิงนวัตกรรมที่มีความคุ้มค่า (Cost-effective) สำหรับท้องถิ่นขนาดเล็ก ทั้งนี้ช่วยลดภาระการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานด้านเซิร์ฟเวอร์ และสามารถต่อยอดสู่การบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะในมิติอื่นได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ระบบบริการประชาชนออนไลน์, ไลน์ ลิฟ, สถาปัตยกรรมแบบไร้เซิร์ฟเวอร์, การยอมรับเทคโนโลยี (TAM), เทศบาลตำบลพรหมโลก

Abstract

This research primarily aimed to develop an online public service system using LINE LIFF and Serverless Architecture, specifically for the Phrom Lok Subdistrict Municipality (Smart Phromlok: e-Service), to enhance public services by making them more convenient, rapid, and transparent. Secondary objectives included evaluating the system's technical efficiency and assessing user technology acceptance through the Technology Acceptance Model (TAM). The study employed a Research and Development (R&D) methodology integrated with Agile software development to create a web application on the LINE LIFF platform. The system utilizes Serverless Architecture powered by Firebase, featuring identity authentication and Cloud Firestore for NoSQL database management to support real-time request status updates. Data collection was conducted between 2025 and 2026 using purposive sampling with three groups: 1) 5 experts in software engineering and community development; 2) 10 municipal officers; and 3) 400 citizens within the municipality who use the LINE application. The results revealed that the system achieved a very high level of technical efficiency ($\bar{X} = 4.75$, S.D. = 0.42), particularly in performance and reliability. User technology acceptance among citizens was also at a very high level ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.50), specifically regarding Perceived Ease of Use (PEOU = 4.72), which was positively influenced by the familiarity of the LINE platform. Although this study is limited to the Phrom Lok Subdistrict Municipality, the system serves as a cost-effective innovative model for small local governments. It significantly reduces the burden of server infrastructure investment and can be sustainably expanded to other dimensions of smart city management.

Keywords: Online Public Service System, LINE LIFF, Serverless Architecture, Technology Acceptance (TAM), Phrom Lok Subdistrict Municipality

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) มีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด แนวคิดเรื่องการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ได้กลายเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการยกระดับการบริหารราชการแผ่นดิน และการจัดการภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด (Prachumrasee, K. et al., 2025) โดย Smart City ถูกนิยามว่าเป็นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการสาธารณะ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน (Hansen, M. M. et al., 2025) นอกจากนี้ การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) ยังเป็นปัจจัยพื้นฐาน

สำคัญของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเมืองอัจฉริยะ ซึ่งช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่มีความรวดเร็ว โปร่งใส และตรวจสอบได้ (เบญจรัตน์ ภาควิชาวิศวกรรม และคณะ, 2567) อย่างไรก็ตาม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยยังคงเผชิญความท้าทายสำคัญในการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลและการให้บริการสาธารณะ เนื่องจากโครงสร้างการทำงานที่ซับซ้อน ภาระหน้าที่ที่หลากหลาย และที่สำคัญคือการขาดเครื่องมือดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่อย่างเป็นรูปธรรม (Prachumrasee, K. et al., 2025)

ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงมุ่งมั่นที่จะพัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาความล่าช้าในการรับเรื่องร้องเรียนและการให้บริการแจ้งซ่อมสาธารณูปโภค ซึ่งเดิมที่ต้องอาศัยการติดต่อด้วยเอกสารหรือการเดินทางมายังสำนักงานเทศบาลด้วยตนเองเท่านั้น อันเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้าถึงบริการของประชาชนในพื้นที่ห่างไกล (Shama, F. et al., 2024) การพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อลดขั้นตอนการทำงานและเพิ่มความโปร่งใสจึงถือเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับบริการสาธารณะ (Traffy Fondue Platform, 2025) ทั้งนี้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลดิจิทัลในประเทศไทยชี้ให้เห็นว่า เสถียรภาพและความน่าเชื่อถือของระบบเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดความสำเร็จของการยอมรับเทคโนโลยี จากการศึกษาพฤติกรรมการใช้งานเทคโนโลยีของคนไทยในปี 2025 พบว่า แอปพลิเคชัน LINE เป็นแพลตฟอร์มการสื่อสารที่ได้รับความนิยมสูงสุด โดยมีผู้ใช้งานรายเดือนกว่า 56 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนที่สูงมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด (Kemp, S., 2025) ผู้วิจัยจึงเลือกพัฒนาระบบ Smart Phromlok: e-Service บนแพลตฟอร์ม LINE LIFF (LINE Front-end Framework) ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการลดอุปสรรคด้านการเรียนรู้เทคโนโลยี (Technology Barrier) และเพิ่มโอกาสในการยอมรับใช้งานของประชาชนทุกกลุ่มวัย เนื่องจาก LIFF ช่วยให้สามารถใช้งานเว็บแอปพลิเคชันภายในแอป LINE ได้ทันทีโดยไม่ต้องย้ายออกไปยังเว็บเบราว์เซอร์ภายนอก ช่วยเพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงบริการ (LINE Dev Thailand, 2568) นอกจากนี้ การเลือกใช้สถาปัตยกรรมแบบ Serverless Architecture ร่วมกับเทคโนโลยีคลาวด์ Firebase ยังสอดคล้องกับแนวทางของสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (DGA) ที่ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเลือกใช้เทคโนโลยีที่คุ้มค่า (Cost-effective) เพื่อลดภาระการดูแลโครงสร้างพื้นฐานด้านเซิร์ฟเวอร์ และเพิ่มความเสถียรในการให้บริการแก่ประชาชนอย่างยั่งยืน

ในมิติของเทคโนโลยีและความเชื่อมั่น (Trust and Reliability) งานวิจัยด้านการยอมรับรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยด้านเสถียรภาพของระบบ ความปลอดภัยของข้อมูล และความน่าเชื่อถือของเทคโนโลยี มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อความตั้งใจใช้งานของประชาชน (Venkatesh, N. et al., 2012) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเชื่อมั่นต่อระบบสารสนเทศภาครัฐถือเป็นปัจจัยกำหนดความสำเร็จของการให้บริการภาครัฐดิจิทัลในบริบทของประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงเลือกใช้สถาปัตยกรรมแบบ Serverless Architecture ที่ขับเคลื่อนด้วย Firebase ซึ่งเป็นเทคโนโลยี Cloud-based ที่มีความน่าเชื่อถือสูง มีระบบการยืนยันตัวตนที่ปลอดภัย (Authentication) และรองรับการจัดการฐานข้อมูลแบบ Real-time โดยแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยด้าน Cloud Computing ที่ระบุว่า การใช้โครงสร้างพื้นฐานแบบ Cloud ช่วยเพิ่มความเสถียร ลดภาระการดูแลระบบ และเพิ่มความเชื่อมั่นของผู้ใช้งานต่อระบบสารสนเทศ (Zhang, Q. et al., 2010); (Baldini, I. et al., 2017)

นอกจากนี้ แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับกรอบการพัฒนาเทคโนโลยีการท่องเที่ยวอัจฉริยะ (Smart Tourism Technology) ซึ่งพบว่าการรับรู้ถึงประโยชน์ (Perceived Usefulness) และมูลค่าที่ได้รับจากเทคโนโลยี มีผลเชิงบวกต่อความตั้งใจใช้งานอย่างต่อเนื่องของผู้ใช้บริการ (Gretzel, U. et al., 2015)

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาระบบบริการประชาชนเทศบาลตำบลพรหมโลก (Smart Phromlok: e-Service) เพื่อสร้างช่องทางการสื่อสารแบบเรียลไทม์ที่โปร่งใส และทำการประเมินผลความสำเร็จของงานวิจัยผ่านกรอบแนวคิดแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) ซึ่งพัฒนาโดย Davis, F. D. โดยแบบจำลองดังกล่าวเป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับสากลสำหรับการอธิบายพฤติกรรมการยอมรับและการทำงานของเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้ใช้ (Davis, F. D., 1989) การวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาในสองมิติหลัก ได้แก่ การรับรู้ประโยชน์ของระบบ (Perceived Usefulness) และการรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน (Perceived Ease of Use) ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและความตั้งใจในการใช้งานจริงของประชาชน (Behavioral Intention to Use) ตามกรอบแนวคิดของ TAM ที่ได้รับการยืนยันจากงานวิจัยจำนวนมากในบริบทของระบบสารสนเทศและรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (King, W. R. & He, J., 2006); (Carter, L. & Bélanger, F., 2005) ผลลัพธ์จากการวิจัยนี้จะไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับคุณภาพการให้บริการของเทศบาลตำบลพรหมโลกให้มีประสิทธิภาพ สะดวก และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้เป็นต้นแบบ (Model) ในการประยุกต์ใช้นวัตกรรมสมัยใหม่เพื่อขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยให้ก้าวสู่ความเป็น Smart Local Government อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนารัฐบาลดิจิทัลและการบริหารภาครัฐเชิงนวัตกรรมในระดับสากล (Carter, L. & Bélanger, F., 2005); (Venkatesh, N. et al., 2012)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาระบบบริการประชาชนออนไลน์ (Smart Phromlok: e-Service) ผ่านแพลตฟอร์ม LINE LIFF และสถาปัตยกรรมไร้เซิร์ฟเวอร์ (Serverless Architecture) สำหรับเทศบาลตำบลพรหมโลก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการให้บริการ
2. เพื่อประเมินประสิทธิภาพทางเทคนิคของระบบที่พัฒนาขึ้น โดยเน้นด้านสมรรถนะ (Performance) ความเชื่อถือได้ (Reliability) และความปลอดภัยของข้อมูลตามมาตรฐานสากล
3. เพื่อประเมินการยอมรับเทคโนโลยี (TAM) และความพึงพอใจของประชาชนผู้ใช้งาน ในมิติด้านการรับรู้ประโยชน์และการรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน เพื่อยืนยันความสำเร็จในการนำระบบไปใช้งานจริงอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการให้บริการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอัจฉริยะ การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (R&D) เพื่อพัฒนาและประเมินระบบบริการประชาชนเทศบาลตำบลพรหมโลก (Smart Phromlok: e-Service) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

ซึ่งแนวทางการวิจัยดังกล่าวเหมาะสมสำหรับการพัฒนานวัตกรรมหรือระบบสารสนเทศที่ต้องอาศัยทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในการปรับปรุงและประเมินผลอย่างเป็นระบบ (Tashakkori, A. & Teddlie, C., 2010) กระบวนการพัฒนาระบบใช้หลักการของ Agile Methodology ซึ่งเป็นแนวคิดการพัฒนาซอฟต์แวร์แบบเชิงวนรอบ

(Iterative Development) ที่เน้นการทำงานร่วมกันระหว่างทีมพัฒนา ผู้ใช้งาน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้สามารถปรับปรุงระบบอย่างต่อเนื่องและตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงของผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การวิจัยยังผสมผสานการประเมินการยอมรับเทคโนโลยีตามกรอบแนวคิดแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการประเมินการใช้งานระบบสารสนเทศ โดยเน้นตัวแปรด้านการรับรู้ประโยชน์และการรับรู้ความง่ายต่อการใช้งานที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้งานจริงของผู้ใช้ (Davis, F. D., 1989); (Venkatesh, V. & Davis, F. D., 2000)

กระบวนการดำเนินงานวิจัยประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ความต้องการ 2) การออกแบบระบบ 3) การพัฒนาแอปพลิเคชัน 4) การทดสอบและปรับปรุงระบบ 5) การประเมินผลระบบ และ 6) การประเมินการยอมรับเทคโนโลยี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ความต้องการ (Requirement Analysis) ศึกษาเอกสารและกระบวนการทำงานของเทศบาลตำบลพรหมโลก งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวปฏิบัติการให้บริการภาครัฐ (e-Service) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ และเจ้าหน้าที่เทศบาล เพื่อระบุความต้องการหลักของระบบ โดยแบ่งกลุ่มผู้ใช้งานเป็น 3 กลุ่มหลัก คือ ประชาชน เจ้าหน้าที่ และผู้บริหาร และสังเคราะห์เป็นเอกสารความต้องการของระบบ SRS (Software Requirement Specification)

2. การออกแบบระบบ (System Design) ได้แก่

2.1 การกำหนดสถาปัตยกรรมระบบแบบ Serverless Architecture เพื่อช่วยลดภาระการดูแลรักษาเซิร์ฟเวอร์ (Server Management Overhead) และรองรับการขยายตัวของระบบ (Scalability) ได้อย่างยืดหยุ่นโดยอาศัยบริการ Cloud-based ตามแนวคิดของ Serverless Computing ที่เน้นการจัดสรรทรัพยากรอัตโนมัติและการปรับขนาดตามปริมาณงาน (Baldini, I. et al., 2017); (Jonas, E. et al., 2019) ในการดำเนินงานวิจัยนี้เลือกใช้ Firebase เป็นแพลตฟอร์มหลักสำหรับส่วนหลังบ้าน (Backend Service) เพื่อรองรับความสามารถด้านการยืนยันตัวตนที่ปลอดภัย (Authentication) และการจัดการข้อมูลแบบเรียลไทม์ (Real-time Data Handling) ขณะที่ส่วนติดต่อผู้ใช้ (Frontend) พัฒนาผ่าน LINE LIFF เพื่อให้ผู้ใช้งานเข้าถึงบริการผ่านแอป LINE ได้โดยตรงลดขั้นตอนการเรียนรู้และเพิ่มความสะดวกในการใช้งาน

2.2 การออกแบบฟังก์ชันหลักของระบบ ให้สอดคล้องกับกระบวนการให้บริการประชาชนของเทศบาล โดยประกอบด้วย 1) ระบบร้องเรียน/แจ้งซ่อม รองรับการระบุรายละเอียด แนบรูปภาพ และพิกัด 2) ระบบติดตามสถานะคำร้อง แสดงสถานะแบบเรียลไทม์ เช่น Pending, In Progress, Completed 3) ระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE เมื่อมีคำร้องใหม่หรือมีการเปลี่ยนสถานะ เพื่อเพิ่มความรวดเร็วในการตอบสนอง 4) ระบบจัดการงานของเจ้าหน้าที่สำหรับรับงาน มอบหมายงาน และอัปเดตผลการดำเนินงาน และ 5) Dashboard สำหรับผู้บริหาร แสดงสถิติและรายงานสรุปเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงบริหาร ทั้งนี้ การออกแบบดังกล่าวอาศัยความสามารถของแพลตฟอร์ม Firebase ในด้านการจัดการตัวตนผู้ใช้และบริการที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารกับระบบหลังบ้าน และความสามารถของ LIFF ในการพัฒนาเว็บแอปที่ทำงานภายในแอป LINE เพื่อรองรับประสบการณ์ใช้งานที่ต่อเนื่อง

3. การพัฒนาแอปพลิเคชัน (Application Development)

3.1 เทคโนโลยีและเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนา (Technology Stack) การพัฒนาแอปพลิเคชันในงานวิจัยนี้ใช้สถาปัตยกรรมแบบเว็บและคลาวด์ โดยกำหนดเทคโนโลยีหลัก ดังนี้ ในส่วนติดต่อผู้ใช้ (Frontend) ใช้ภาษา HTML และ JavaScript เพื่อสนับสนุนการออกแบบส่วนติดต่อผู้ใช้ที่ตอบสนองต่ออุปกรณ์หลากหลาย (Responsive Design) และลดความซับซ้อนในการพัฒนา UI พร้อมเชื่อมต่อกับ LINE LIFF SDK เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงระบบผ่านแอปพลิเคชัน LINE ได้โดยตรง ซึ่งช่วยลดอุปสรรคด้านการเรียนรู้เทคโนโลยีและเพิ่มความสะดวกในการใช้งาน ในส่วนของระบบหลังบ้านและฐานข้อมูล (Backend & Database) ใช้ Firebase Ecosystem ซึ่งเป็นแพลตฟอร์ม Cloud-based ที่รองรับแนวคิด Serverless Computing โดยประกอบด้วย 1) Firebase Authentication สำหรับการยืนยันตัวตนผู้ใช้ โดยเชื่อมต่อกับ LINE Login ในรูปแบบ Custom Authentication เพื่อเพิ่มความปลอดภัยและความถูกต้องในการระบุตัวตน 2) Cloud Firestore เป็นฐานข้อมูลหลัก เนื่องจากโครงสร้างข้อมูลของระบบร้องเรียน ได้แก่ Requests, Users และ Logs และต้องการการอัปเดตสถานะแบบเรียลไทม์ Real-time ไปยังหน้าจอของประชาชนและเจ้าหน้าที่ และ 3) Cloud Functions for Firebase ใช้สำหรับประมวลผลตรรกะทางธุรกิจ (Business Logic) ที่ซับซ้อน และดำเนินการส่งการแจ้งเตือนอัตโนมัติผ่าน LINE Messaging API เมื่อมีคำร้องใหม่หรือมีการเปลี่ยนสถานะคำร้อง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยด้าน Cloud-native และ Serverless application ที่ระบุว่าการใช้บริการคลาวด์แบบจัดการอัตโนมัติช่วยเพิ่มความปลอดภัย ความปลอดภัย และลดภาระด้านการดูแลโครงสร้างพื้นฐานของระบบสารสนเทศ (Baldini, I. et al., 2017); (Jonas, E. et al., 2019)

3.2 กระบวนการการพัฒนาแอปพลิเคชันใช้แนวคิด Agile Methodology โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็นรอบการพัฒนา (Sprint) ซึ่งในแต่ละ Sprint ประกอบด้วยกระบวนการวางแผน การพัฒนา การทดสอบ และการปรับปรุงระบบ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ระบบสามารถตอบสนองต่อข้อเสนอแนะของผู้ใช้งานได้อย่างรวดเร็ว แนวคิดดังกล่าวช่วยเพิ่มคุณภาพของซอฟต์แวร์และลดความเสี่ยงจากการพัฒนาระบบที่ไม่ตรงกับความต้องการจริงของผู้ใช้

3.3 การพัฒนาระบบดำเนินการภายใต้สภาพแวดล้อมที่สามารถรองรับการขยายตัว (Scalable Environment) โดยอาศัยโครงสร้างพื้นฐานของ Cloud Computing ซึ่งสามารถรองรับการใช้งานพร้อมกันของผู้ใช้จำนวนมาก และปรับขนาดทรัพยากรโดยอัตโนมัติตามปริมาณการใช้งานจริง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการพัฒนาระบบสารสนเทศภาครัฐดิจิทัลที่ต้องการความเสถียร ความพร้อมใช้งานสูง และความยืดหยุ่นในระยะยาว (Zhang, Q. et al., 2010); (Jonas, E. et al., 2019)

4. การทดสอบและปรับปรุงระบบ

4.1 การทดสอบระบบโดยผู้เชี่ยวชาญ การทดสอบระบบในขั้นตอนแรกดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญด้านระบบสารสนเทศและการพัฒนาซอฟต์แวร์ เพื่อประเมินความถูกต้องของฟังก์ชันการทำงาน (Functionality) ความปลอดภัยของระบบ (Security) และความพร้อมใช้งานของระบบ (Availability) โดยอ้างอิงเกณฑ์การยอมรับของระบบ (Acceptance Criteria) ซึ่งแนวทางการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญถือเป็นวิธีการที่เหมาะสมในการตรวจสอบคุณภาพเชิงเทคนิคของระบบสารสนเทศก่อนนำไปใช้งานจริง

4.2 การทดสอบการใช้งานจริง (User Acceptance Testing: UAT) หลังจากผ่านการทดสอบโดยผู้เชี่ยวชาญแล้ว ระบบถูกนำไปทดสอบการใช้งานจริง กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่เทศบาลและประชาชนผู้ให้บริการ เพื่อประเมินความเหมาะสมของระบบในบริบทการใช้งานจริงผ่านอุปกรณ์พกพา (Mobile Devices) การทดสอบในขั้นตอนนี้มุ่งเน้นการเก็บข้อมูลปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องกับการทำงานของระบบ ความสะดวกในการใช้งาน และความสอดคล้องกับกระบวนการบริการประชาชน

4.3 การปรับปรุงระบบตามผลการทดสอบ (Refinement) ผลการทดสอบจากทั้งผู้เชี่ยวชาญและผู้ใช้งานจริงถูกนำมาวิเคราะห์และใช้ในการปรับปรุงระบบแบบเชิงวนรอบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของระบบและยกระดับความง่ายต่อการใช้งาน (Usability) โดยอาศัยแนวคิดการพัฒนาซอฟต์แวร์แบบผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง (User-Centered Design) ซึ่งเน้นการปรับปรุงระบบจากข้อเสนอแนะของผู้ใช้จริงอย่างต่อเนื่อง แนวทางดังกล่าวช่วยให้ระบบมีความเหมาะสมต่อบริบทการใช้งานจริง และเพิ่มโอกาสในการยอมรับและใช้งานระบบอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

5. การประเมินผล (Evaluation)

5.1 การประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชันโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อประเมินคุณภาพของระบบในเชิงเทคนิคและการใช้งาน โดยใช้แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่นิยมใช้ในการประเมินความคิดเห็นและการรับรู้ของผู้ประเมินอย่างเป็นระบบ (Likert, R., 1932) การประเมินครอบคลุม 5 ด้านหลัก ได้แก่ ความถูกต้องของฟังก์ชันการทำงาน ประสิทธิภาพของระบบ (Performance) ความง่ายต่อการใช้งาน (Usability) ความปลอดภัยของระบบ และความสามารถในการบำรุงรักษา (Maintainability) ซึ่งสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณภาพซอฟต์แวร์ตามแนวคิดของ ISO/IEC 25002: 2024 (International Organization for Standardization and International Electrotechnical Commission, 2024) และหลักการประเมินคุณภาพซอฟต์แวร์ในงานวิศวกรรมซอฟต์แวร์

5.2 การประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานจริง ดำเนินการกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนผู้ให้บริการ จำนวน 400 คน และเจ้าหน้าที่เทศบาลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของระบบ เพื่อสะท้อนความคิดเห็นและประสบการณ์การใช้งานในบริบทจริง แบบประเมินความพึงพอใจพัฒนาขึ้นตามแนวคิดการประเมินระบบสารสนเทศโดยผู้ใช้ (User Satisfaction) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดสำคัญของความสำเร็จของระบบสารสนเทศและบริการภาครัฐดิจิทัล (DeLone, W. H. & McLean, E. R., 2003) ทั้งนี้ การประเมินดังกล่าวยังสามารถเชื่อมโยงกับกรอบการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) โดยเฉพาะมิติด้านการรับรู้ประโยชน์และความง่ายต่อการใช้งานของระบบ (Davis, F. D., 1989)

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

6. การประเมินการยอมรับเทคโนโลยี การวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิด แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) ซึ่งพัฒนาโดย Davis, F. D. เพื่อประเมินการยอมรับแอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้นในบริบทของการให้บริการประชาชนผ่านระบบ Smart Phromlok โดย TAM เป็นกรอบแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในการอธิบายพฤติกรรมยอมรับและการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้ใช้ (Davis, F. D., 1989); (Venkatesh, V. & Davis, F. D., 2000) การประเมินการยอมรับเทคโนโลยีในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้งานระบบของผู้ใช้จริง โดยพิจารณาตัวแปรหลักตามกรอบ TAM ดังต่อไปนี้

6.1 การรับรู้ประโยชน์ (Perceived Usefulness: PU) ระดับที่ผู้ใช้เชื่อว่าการใช้งานระบบ Smart Phromlok ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการรับบริการสาธารณะ ลดขั้นตอนการดำเนินงาน และเพิ่มความสะดวกในการแจ้งเรื่องร้องเรียนหรือแจ้งข้อหาอาชญากรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Davis, F. D. ที่ระบุว่า การรับรู้ประโยชน์เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อทัศนคติและความตั้งใจในการใช้งานเทคโนโลยี (Davis, F. D., 1989)

6.2 การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน (Perceived Ease of Use: PEOU) ระดับที่ผู้ใช้เชื่อว่าการใช้งานระบบผ่านแพลตฟอร์ม LINE LIFF มีความง่าย ไม่ซับซ้อน และไม่ต้องใช้ความพยายามมากในการเรียนรู้ ซึ่งตัวแปรนี้มีบทบาทสำคัญต่อการลดอุปสรรคด้านเทคโนโลยี และมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการรับรู้ประโยชน์และความตั้งใจใช้งานของผู้ใช้ (Davis, F. D., 1989); (Venkatesh, V. & Davis, F. D., 2000)

6.3 ทัศนคติในการใช้งาน (Attitude Toward Using: ATU) ความรู้สึกเชิงบวกหรือเชิงลบของผู้ใช้ที่มีต่อการใช้งานระบบ Smart Phromlok ซึ่งเกิดจากการประเมินประสบการณ์การใช้งานจริงของผู้ใช้ โดยทัศนคติถือเป็นตัวแปรสื่อกลางที่เชื่อมโยงระหว่าง การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน และความตั้งใจในการใช้งานระบบ

6.4 ความตั้งใจในการใช้งาน (Behavioral Intention to Use: BI) ระดับความเต็มใจของผู้ใช้ในการเลือกใช้งานระบบ Smart Phromlok สำหรับการแจ้งเรื่องร้องเรียนหรือแจ้งข้อหาอาชญากรรมในครั้งต่อไป ซึ่งเป็นตัวชี้วัดสำคัญของความสำเร็จในการนำระบบไปใช้งานจริง และเป็นตัวแปรที่สามารถทำนายพฤติกรรมการใช้งานระบบในอนาคตได้อย่างมีนัยสำคัญ (Davis, F. D., 1989); (Venkatesh, V. & Davis, F. D., 2000)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากรที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมซอฟต์แวร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านพัฒนาชุมชน ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการท้องถิ่น 2) เจ้าหน้าที่และผู้บริหารเทศบาลตำบลพรหมโลก ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการรับเรื่องร้องเรียนและบริหารจัดการงานบริการสาธารณะ และ 3) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลพรหมโลกและเป็นผู้ใช้งานระบบ LINE Application

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมซอฟต์แวร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านพัฒนาชุมชน จำนวน 5 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกจากผู้ที่มีประสบการณ์การพัฒนาระบบหรือทำงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อชุมชนอย่างน้อย 5 ปี 2) เจ้าหน้าที่และผู้บริหารเทศบาลตำบลพรหมโลก จำนวน 10 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จากผู้ปฏิบัติงานในกองช่าง กองสาธารณสุข และงานป้องกันบรรเทาสาธารณภัยที่เกี่ยวข้องกับระบบ

การวิจัยเชิงปริมาณ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ตามเกณฑ์ของ Krejcie & Morgan ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจากประชาชนในเขตพื้นที่ที่มีคุณสมบัติครบ 3 ประการ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลพรหมโลก โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจากประชาชนในเขตพื้นที่ที่มีคุณสมบัติครบ 3 ประการ คือ มีที่พักอาศัยหรือประกอบอาชีพในเขตเทศบาลตำบลพรหมโลกจริง มีสมาร์ตโฟนและใช้งานแอปพลิเคชัน LINE เป็นประจำในชีวิตประจำวัน และมีความสนใจในการทดลองใช้งานระบบ และประเมินผล ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยอ้างอิงหลักเกณฑ์การกำหนดขนาดตัวอย่างของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. สำหรับการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งระบุว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ถือว่าเพียงพอและเหมาะสมในการสะท้อนความคิดเห็นของประชากรได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่ม

แบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากประชาชนที่มีสมาร์ทโฟนและสามารถใช้งานแอปพลิเคชัน LINE ได้ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของระบบที่พัฒนาขึ้นและวัตถุประสงค์ของการประเมินการยอมรับเทคโนโลยี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. แบบสอบถามการประเมินประสิทธิภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expert Evaluation Form)
2. แบบสอบถามความพึงพอใจ (User Satisfaction Survey)
3. แบบสอบถามการยอมรับเทคโนโลยี (TAM Questionnaire) แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ PU, PEOU, ATU, BI ใช้การประเมินมาตราส่วน 5 ระดับ (Likert Scale)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เพื่อให้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพตามขั้นตอน ดังนี้

1. การหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสอบถามการประเมินประสิทธิภาพและแบบสอบถามการยอมรับเทคโนโลยี (TAM) ที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป
2. การหาความเชื่อมั่น (Reliability) นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Pilot Test) กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการควบคุมอคติ การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลัก ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบแนวคิดแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (TAM) โดยมีรายละเอียดการดำเนินงานดังนี้ 1) รูปแบบการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเลือกใช้การเก็บข้อมูลแบบผสมผสานทั้งในรูปแบบ แบบสอบถามออนไลน์ เพื่อเพิ่มความสะดวก รวดเร็ว และลดข้อจำกัดด้านเวลา และการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อสนับสนุนการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างที่มีข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลหรือการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต 2) การผสมผสานวิธี (Mixed Mode) การผสมผสานทั้งสองรูปแบบเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการเพิ่มอัตราการตอบแบบสอบถามให้ครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่มวัยและลดอคติในการเลือกตัวอย่าง 3) การควบคุมอคติ (Bias Control) เพื่อลดความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดจากวิธีการเก็บข้อมูลที่ต่างกัน ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้ 3.1) Methodological Triangulation: ทำการเปรียบเทียบข้อมูลจากทั้งสองแหล่งเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและยืนยันความเที่ยงตรงของผลลัพธ์ในภาพรวม และ 3.2) Bias Control: สำหรับกลุ่มตัวอย่างภาคสนาม ผู้วิจัยได้จัดให้มีการปฐมนิเทศและสาธิตวิธีการใช้งานระบบ Smart Phromlok: e-Service เบื้องต้นก่อนการทำแบบสอบถาม เพื่อให้ผู้ตอบข้อมูลมีความรู้ความเข้าใจในระบบใกล้เคียงกับกลุ่มที่ใช้งานออนไลน์ และ 4) เครื่องมือวัด แบบสอบถามประกอบด้วยข้อคำถามแบบ มาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale) เพื่อวัดระดับความคิดเห็น การรับรู้ และความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งข้อมูลทั้งหมดจะถูกนำไปวิเคราะห์เชิงสถิติเพื่อประเมินระดับการยอมรับเทคโนโลยีต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ และเจ้าหน้าที่เทศบาล จะถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์

ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับความต้องการใช้งาน (User Requirements) ข้อกำหนดเชิงเทคนิค และข้อเสนอแนะสำหรับการออกแบบฟังก์ชันการทำงาน เพื่อนำไปกำหนดคุณลักษณะของระบบ (Software Specification) ให้ตรงกับบริบทพื้นที่มากที่สุด

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้สำหรับการอธิบายลักษณะทั่วไปของข้อมูลและระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อประเมินระดับประสิทธิภาพของระบบในมุมมองผู้เชี่ยวชาญ และระดับความพึงพอใจรวมถึงระดับการยอมรับเทคโนโลยีของประชาชนในแต่ละด้าน (PU, PEOU, ATU, BI)

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อให้สามารถตอบคำถามวิจัยได้ลึกซึ้งถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของระบบ ผู้วิจัยได้เพิ่มการวิเคราะห์สถิติเพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแบบจำลอง TAM คือ การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบอิทธิพลของตัวแปร PEOU และ PU ที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการใช้งาน (Behavioral Intention) ของประชาชน ซึ่งจะช่วยยืนยันความสมเหตุสมผลของระบบต้นแบบในการนำไปใช้งานจริงอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

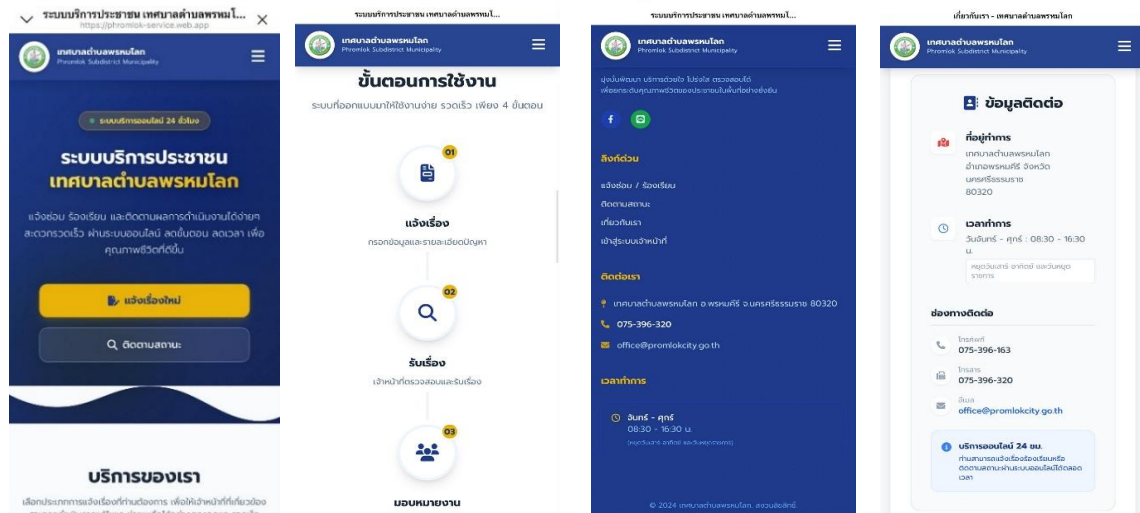
ผลการวิจัยพบว่า ผลพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับการจัดการบริการสาธารณะและระบบรับเรื่องร้องเรียนออนไลน์ เทศบาลตำบลพรหมโลก (Smart Phromlok: e-Service) มีดังนี้

1. กระบวนการพัฒนา การพัฒนาแอปพลิเคชันดำเนินการตามกรอบการพัฒนาแบบ Agile Methodology โดยแบ่งการทำงานออกเป็นรอบการพัฒนา (Sprint) ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) Planning รวบรวมและวิเคราะห์ความต้องการจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ประชาชน เจ้าหน้าที่เทศบาล และผู้บริหาร 2) Design ออกแบบโครงสร้างระบบ สถาปัตยกรรม Serverless และหน้าจอผู้ใช้ (UI/UX) บน LINE LIFF 3) Development พัฒนาแอปพลิเคชันตามฟังก์ชันที่ออกแบบ โดยเน้นการเชื่อมต่อข้อมูล Real-time ผ่าน Firebase 4) Testing ทำการทดสอบระบบทั้งในระดับ Unit Testing และ Integration Testing เพื่อตรวจสอบการทำงานของ Cloud Functions และ 5) Review & Feedback เก็บข้อเสนอแนะจากผู้ทดสอบและผู้ใช้จริง แล้วนำไปปรับปรุงในรอบถัดไป

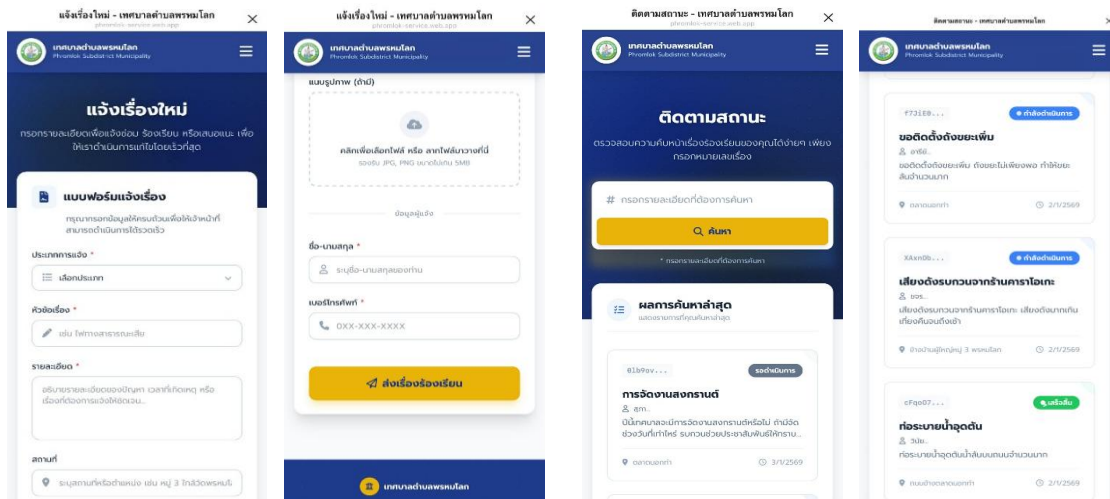
2. สถาปัตยกรรมระบบ แอปพลิเคชันถูกพัฒนาบนโครงสร้างแบบ Serverless Architecture ที่ขับเคลื่อนด้วย Firebase ประกอบด้วย 1) Frontend Layer ส่วนติดต่อผู้ใช้พัฒนาด้วย HTML/JavaScript ร่วมกับ Tailwind CSS และเชื่อมต่อผ่าน LINE LIFF SDK เพื่อให้ทำงานภายในแอปพลิเคชัน LINE ได้ทันที 2) Backend Service Layer ใช้ Cloud Functions for Firebase ในการประมวลผลตรรกะทางธุรกิจ (Business Logic) และการแจ้งเตือน (Notifications) แทนการใช้ Server แบบดั้งเดิม และ 3) Data Layer ใช้ Cloud Firestore ซึ่งเป็นฐานข้อมูล NoSQL สำหรับจัดเก็บข้อมูลคำร้อง ข้อมูลผู้ใช้ และ Log การทำงาน ที่รองรับการอัปเดตสถานะแบบ Real-time และใช้ Cloud Storage สำหรับจัดเก็บรูปภาพ

3. ฟังก์ชันการทำงานหลักของแอปพลิเคชัน ประกอบด้วย 1) ระบบรับเรื่องร้องเรียน/แจ้งซ่อม (Complaint & Repair Reporting) ประชาชนสามารถระบุประเภทคำร้อง รายละเอียด แนบรูปภาพและระบุพิกัด ผ่านหน้าจอ LINE 2) ระบบติดตามสถานะคำร้อง (Real-time Tracking) ผู้ใช้สามารถตรวจสอบสถานะคำร้องของตนเองได้ตลอดเวลา

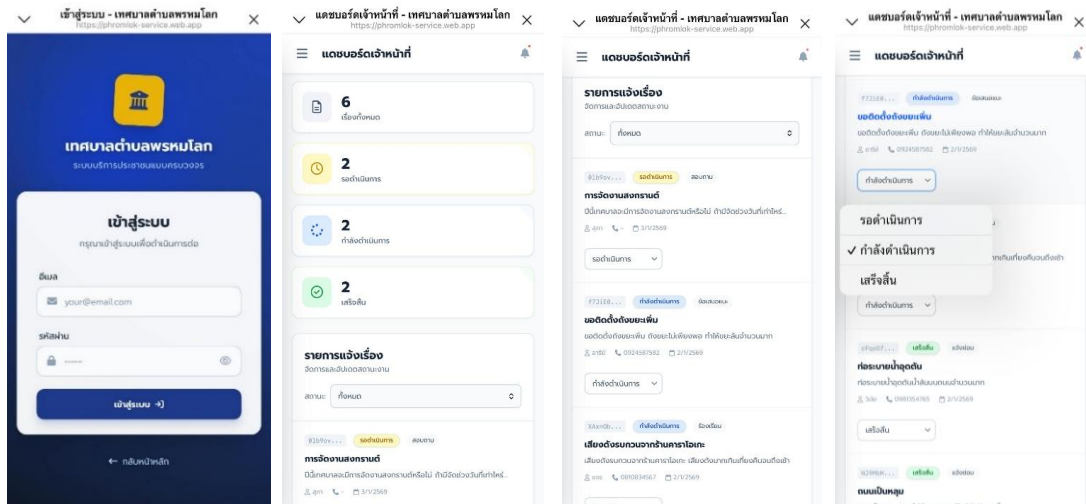
(Pending, In Progress, Completed) โดยสถานะจะเปลี่ยนทันทีเมื่อเจ้าหน้าที่ที่กรับงาน 3) ระบบจัดการงานของเจ้าหน้าที่ (Officer Task Management) เจ้าหน้าที่ได้รับแจ้งเตือนผ่าน LINE เมื่อมีงานใหม่ สามารถกรับงานทันทีที่ผลการดำเนินงาน และปิดงานผ่านมือถือ 4) Dashboard สำหรับผู้บริหาร แสดงภาพรวมสถิติ จำนวนคำร้องแยกตามประเภทและสถานะ เพื่อใช้ในการตัดสินใจ แสดงได้ดังภาพที่ 1 ถึงภาพที่ 4

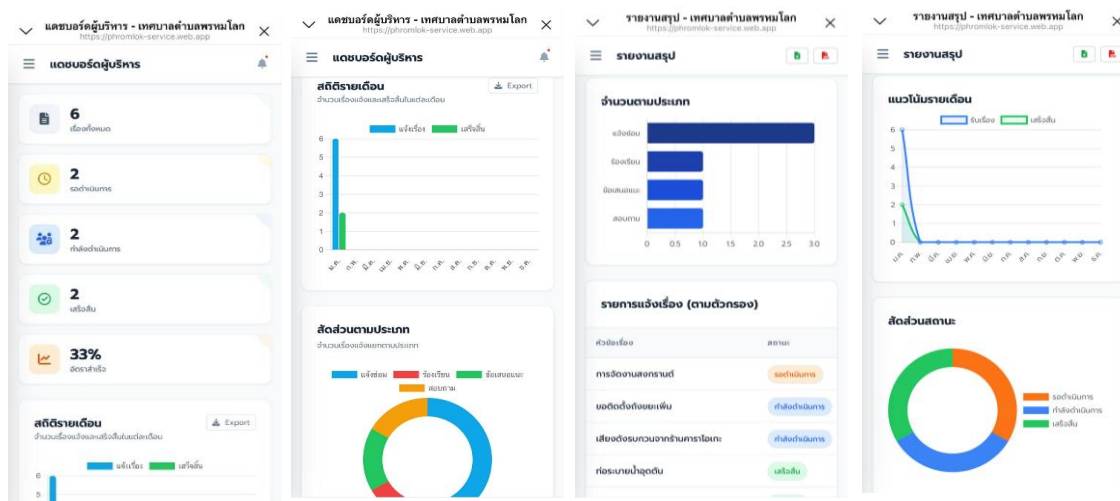
ภาพที่ 1 หน้าจอแรกของระบบบริการประชาชนและหน้าแสดงข้อมูลเทศบาลผ่าน LINE Application

ภาพที่ 2 หน้าจอระบบรับเรื่องร้องเรียนและติดตามสถานะผ่าน LINE Application

ภาพที่ 3 หน้าจอล็อกอินเข้าสู่ระบบและ Dashboard สำหรับเจ้าหน้าที่ผ่าน LINE Application

ภาพที่ 4 หน้าจอ Dashboard สำหรับผู้บริหารและหน้ารายการติดตามสถานะผ่าน LINE Application

4. การทดสอบระบบ ประกอบด้วย 1) Unit Testing พบว่า Cloud Functions ทำงานได้ถูกต้องตามเงื่อนไข 2) Integration Testing ระบบสามารถเชื่อมโยงระหว่าง LINE Front-end และ Firebase Firestore ได้อย่างราบรื่น การแจ้งเตือนทำงานทันทีที่มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูล และ 3) User Acceptance Testing (UAT) ประชาชนและเจ้าหน้าที่ให้ข้อเสนอแนะว่า ระบบใช้งานง่าย ไม่ซับซ้อน และสะดวกที่ไม่ต้องโหลดแอปพลิเคชันเพิ่ม

ผลการประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้น โดยผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมซอฟต์แวร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านพัฒนาชุมชน จำนวน 5 คน ด้วยแบบประเมินคุณภาพซอฟต์แวร์ตามมาตรฐาน ISO/IEC 25010 ประกอบด้วยตัวชี้วัดหลัก 6 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้องของการทำงาน (Functionality), ความเชื่อถือได้ (Reliability), ความง่ายต่อการใช้งาน (Usability), ประสิทธิภาพ (Performance Efficiency), ความสามารถในการบำรุงรักษา (Maintainability) และความปลอดภัยของข้อมูล (Security) ผลการประเมินแอปพลิเคชันอยู่ในระดับดีมาก

โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.75 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.42 ด้านที่ได้คะแนนสูงสุด คือ Performance Efficiency (ประสิทธิภาพ) มีค่าเฉลี่ย 4.85 แสดงว่าระบบตอบสนองรวดเร็วเนื่องจากการใช้เทคโนโลยี Cloud Firestore รองลงมา คือ Usability (ความง่ายต่อการใช้งาน) มีค่าเฉลี่ย 4.80 แสดงว่าการออกแบบผ่าน LINE เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปผลประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชันโดยผู้เชี่ยวชาญ

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	การแปลผล
ความถูกต้องของการทำงาน (Functionality)	4.75	0.45	ดีมาก
ความเชื่อถือได้ (Reliability)	4.70	0.48	ดีมาก
ความง่ายต่อการใช้งาน (Usability)	4.85	0.35	ดีมาก
ประสิทธิภาพ (Performance Efficiency)	4.70	0.45	ดีมาก
ความสามารถในการบำรุงรักษาและขยายผล (Maintainability & Scalability)	4.70	0.45	ดีมาก
ความปลอดภัยของข้อมูล (Security)	4.65	0.40	ดีมาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.75	0.42	ดีมาก

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติม พบข้อคิดเห็นว่า การเลือกใช้ Firebase ช่วยลดปัญหาความล่าช้าของระบบ ได้อย่างชัดเจน และการใช้ LINE ช่วยลดภาระในเข้าระบบของผู้ใช้ ทำให้ระบบมีความเป็นมิตรต่อผู้ใช้งานทุกวัย

ผลการประเมินความพึงพอใจและการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 400 คน ที่มีต่อการใช้งานแอปพลิเคชัน Smart Phromlok: e-Service มีผลการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ (User Satisfaction) ผลการประเมินสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้งานมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x} = 4.71$, S.D. = 0.50) โดยด้านที่ได้รับคะแนนสูงสุด คือ ความสะดวกในการใช้งาน ($\bar{x} = 4.78$) เนื่องจากระบบถูกออกแบบให้เข้าถึงได้ทันทีผ่านแพลตฟอร์ม LINE

ตารางที่ 2 แสดงผลประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	การแปลผล
ความสะดวกในการใช้งาน (Ease of Use)	4.78	0.45	ดีมาก
ความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูล (Content Completeness & Accuracy)	4.70	0.50	ดีมาก
ความสวยงามและความน่าสนใจของการออกแบบ (Interface Design & Attractiveness)	4.60	0.55	ดีมาก
ประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว (Usefulness for Tourism)	4.75	0.48	ดีมาก

ตารางที่ 2 แสดงผลประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ (ต่อ)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	การแปลผล
ความคุ้มค่าและความตั้งใจใช้งานต่อไป (Value & Intention to Use)	4.72	0.52	ดีมาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.71	0.50	ดีมาก

2. ผลการประเมินการยอมรับเทคโนโลยี (TAM) ผลการวิจัยตามกรอบแนวคิด TAM พบว่า ประชาชนมีการยอมรับเทคโนโลยีในระดับดีมากในทุกมิติ โดยมีมิติด้านการรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน (PEOU) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ซึ่งเป็นผลมาจากความคุ้นเคยของผู้ใช้งานที่มีต่อแอปพลิเคชัน LINE

ตารางที่ 3 แสดงผลการประเมินการยอมรับเทคโนโลยี (TAM)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	การแปลผล	ข้อสังเกต
Perceived Usefulness (PU) การรับรู้ประโยชน์	4.68	0.49	ดีมาก	ผู้ใช้งานเห็นว่าระบบช่วยลดเวลาเดินทาง
Perceived Ease of Use (PEOU) การรับรู้ความง่าย	4.72	0.45	ดีมาก	ใช้งานง่ายเหมือนแชทปกติ
Attitude Toward Using (ATU) ทศนคติในการใช้งาน	4.65	0.52	ดีมาก	ผู้ใช้พึงพอใจและอยากแนะนำต่อ
Behavioral Intention to Use (BI) ความตั้งใจใช้งานต่อ	4.69	0.50	ดีมาก	ผู้ใช้ตั้งใจจะแจ้งเหตุผ่านระบบนี้เสมอ
ค่าเฉลี่ยรวม	4.65	0.50	ดีมาก	ผู้ใช้อยอมรับและพร้อมใช้งานต่อเนื่อง

ผลการวิเคราะห์เพิ่มเติมพบว่า PEOU (ความง่าย) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อ PU (ประโยชน์) และ ATU (ทัศนคติ) อย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ เมื่อประชาชนรู้สึกว่าการใช้งานง่ายผ่าน LINE จึงทำให้มองเห็นประโยชน์ของการใช้งานชัดเจนขึ้น และนำไปสู่ความตั้งใจในการใช้งาน (BI) ในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของแบบจำลอง TAM

การวิเคราะห์อิทธิพลและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Inferential Statistics) เพื่อให้เห็นความสอดคล้องของผลวิจัยเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยได้ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามสมมติฐานของโมเดล TAM พบข้อมูลสำคัญดังนี้ 1) การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) ผลการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันพบว่า การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน (PEOU) มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับการรับรู้ประโยชน์ (PU) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.72, p < .01$) และการรับรู้ประโยชน์ (PU) มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากกับความตั้งใจในการใช้งานต่อเนื่อง (BI) ($r = 0.78, p < .01$) 2) การวิเคราะห์อิทธิพล (Regression Analysis)

ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุเพื่อหาปัจจัยพยากรณ์ความสำเร็จ พบว่า การรับรู้ความง่าย (PEOU) และการรับรู้ประโยชน์ (PU) สามารถร่วมกันพยากรณ์ ความตั้งใจในการใช้งานต่อเนื่อง (BI) ได้อย่างมีนัยสำคัญที่ร้อยละ 68 ($R^2 = 0.68$)

ข้อจำกัดของการวิจัย แม้ว่าการวิจัยนี้จะบรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาระบบและประเมินผลการยอมรับเทคโนโลยี แต่ยังมีข้อจำกัดสำคัญที่ควรนำไปพิจารณาในการอ้างอิงหรือต่อยอด ดังนี้ ข้อจำกัดด้านการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Purposive Sampling): การวิจัยนี้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงเฉพาะประชาชนที่มีสมาร์ทโฟนและใช้งานแอปพลิเคชัน LINE เป็นประจำ เพื่อให้สอดคล้องกับคุณลักษณะของระบบที่พัฒนาขึ้น อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้อาจส่งผลให้ผลการวิจัยสะท้อนเฉพาะมุมมองของกลุ่มประชากรที่มีทักษะดิจิทัลพื้นฐาน (Digital Literacy) เท่านั้น และอาจไม่ได้เป็นตัวแทนของประชาชนกลุ่มเปราะบางหรือกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังเข้าถึงเทคโนโลยีอย่างเต็มที่

อภิปรายผล

จากการพัฒนาระบบ Smart Phromlok: e-Service และผลการประเมินประสิทธิภาพรวมถึงการยอมรับเทคโนโลยี ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลตามประเด็นสำคัญ ได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมเทคโนโลยีต่อการปฏิรูปรัฐบาลดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า ระบบที่พัฒนาด้วยสถาปัตยกรรม Serverless และ Firebase มีประสิทธิภาพในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.75$) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเทคโนโลยีคลาวด์สามารถแก้ปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรไอที ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ไทยได้อย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบกับระบบงานภาครัฐแบบดั้งเดิมที่ต้องลงทุนติดตั้งเซิร์ฟเวอร์ด้วยตนเอง ซึ่งมักประสบปัญหาด้านการบำรุงรักษาและความเสถียร (Reliability) การใช้ Cloud Firestore เพื่อจัดการข้อมูลแบบเรียลไทม์ช่วยให้เกิด ความโปร่งใส (Transparency) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) ประชาชนสามารถเห็นความคืบหน้าของคำร้องได้ทันทีโดยไม่ต้องผ่านตัวกลาง สอดคล้องกับแนวทางของสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (DGA) ที่มุ่งเน้นการเปิดเผยข้อมูลกระบวนการงานบริการให้ประชาชนตรวจสอบได้ ซึ่งเป็นจุดที่แตกต่างจาก อปท. อื่น ๆ ที่ยังใช้การจดบันทึกด้วยกระดาษซึ่งยากต่อการติดตามผลและขาดการจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Baldini, I. et al., Jonas, E. et al. ที่ระบุว่า Serverless Architecture ช่วยลดภาระการจัดการโครงสร้างพื้นฐานด้านเซิร์ฟเวอร์ เพิ่มความสามารถในการปรับขนาดระบบแบบอัตโนมัติ (auto-scaling) และเพิ่มความเสถียรในการให้บริการภายใต้ภาระงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (Baldini, I. et al., 2017); (Jonas, E. et al., 2019) ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เหมาะสมกับระบบบริการสาธารณะที่มีปริมาณการใช้งานไม่สม่ำเสมอ นอกจากนี้ ผลการประเมินด้านสมรรถนะและความเชื่อถือได้ยังสอดคล้องกับเอกสารทางเทคนิคของ ซึ่งระบุว่า Cloud Firestore เป็นฐานข้อมูลแบบ NoSQL ที่ออกแบบมาเพื่อรองรับการทำงานแบบเรียลไทม์ ลดความหน่วง (latency) ในการรับ - ส่งข้อมูล และรองรับการขยายจำนวนผู้ใช้งานพร้อมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าฐานข้อมูลเชิงสัมพันธ์แบบดั้งเดิม คุณสมบัติดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อการแสดงสถานะคำร้องแบบเรียลไทม์ และการแจ้งเตือนผ่าน LINE ซึ่งเป็นฟังก์ชันหลักของระบบ Smart Phromlok: e-Service เมื่อพิจารณาในบริบทของการบริการภาครัฐดิจิทัล ผลการวิจัยนี้ยังสนับสนุนแนวคิดของ Zhang, Q. et al. ที่ชี้ให้เห็นว่าการใช้เทคโนโลยี

Cloud Computing สามารถเพิ่มประสิทธิภาพ ความพร้อมใช้งาน (Availability) (Zhang, Q. et al., 2010) และความยืดหยุ่นของระบบสารสนเทศภาครัฐได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคลและงบประมาณ ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า การเลือกใช้สถาปัตยกรรมแบบ Serverless ร่วมกับ Firebase และ LINE LIFF เป็นแนวทางที่เหมาะสมและมีประสิทธิผลต่อการพัฒนาระบบบริการประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเป็นต้นแบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับบริบทของ Smart Local Government ในพื้นที่อื่นได้อย่างยั่งยืน

2. ความพึงพอใจและการยอมรับเทคโนโลยี (TAM) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนผู้ใช้งานระบบ Smart Phromlok: e-Service มีระดับการยอมรับเทคโนโลยีโดยรวมอยู่ในระดับ ดีมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.65) โดยปัจจัยด้านการรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน (PEOU) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย = 4.72) ผลลัพธ์ดังกล่าวสนับสนุนสมมติฐานพื้นฐานของแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยีของ Davis, F. D. ที่ระบุว่า ความง่ายต่อการใช้งานเป็นปัจจัยด้านแรกที่ส่งผลต่อทัศนคติของผู้ใช้ (Davis, F. D., 1989) และมีอิทธิพลต่อการรับรู้ประโยชน์ของเทคโนโลยีในลำดับถัดมา ประเด็นที่น่าสนใจ คือ เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่พัฒนาแอปพลิเคชันในรูปแบบ Native Application ซึ่งต้องมีการดาวน์โหลดและติดตั้งแอปพลิเคชันเพิ่มเติม มักพบอุปสรรคด้านความยุ่งยากในการเข้าถึงและการเรียนรู้เครื่องมือใหม่ แต่ในงานวิจัยนี้ การเลือกใช้ LINE LIFF ทำให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงระบบได้ทันทีผ่านแอปพลิเคชัน LINE ที่มีความคุ้นเคยอยู่แล้ว ส่งผลให้ลดแรงต้านในการใช้งานเทคโนโลยี (Technology Resistance) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับทฤษฎี UTAUT2 ของ Venkatesh, V. et al. ซึ่งระบุว่า ความคุ้นเคยและนิสัยในการใช้งาน (Habit) เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีของผู้บริโภค (Venkatesh, N. et al., 2012) โดยเฉพาะในบริบทของเทคโนโลยีที่ฝังตัวอยู่ในชีวิตประจำวัน การที่ระบบ Smart Phromlok ถูกออกแบบให้ทำงานภายในแพลตฟอร์ม LINE ซึ่งเป็นแอปพลิเคชันที่ประชาชนไทยใช้งานเป็นประจำ จึงช่วยเพิ่มความเต็มใจในการใช้งานและลดอุปสรรคด้านการปรับตัว นอกจากนี้ ปัจจัยด้านการรับรู้ประโยชน์ (PU) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.68) ยังได้รับอิทธิพลจากความสามารถของระบบในการติดตามสถานะคำร้องได้จริงและแบบเรียลไทม์ ซึ่งช่วยลดความไม่แน่นอนในการรับบริการ ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยด้านเทคโนโลยีการท่องเที่ยวอัจฉริยะที่ชี้ให้เห็นว่า การรับรู้คุณค่าและผลประโยชน์สุทธิจากการใช้เทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้งานและการใช้งานต่อเนื่องของผู้ใช้ (Wang, Z. Y. et al., 2025); (Gretzel, U. et al., 2015)

3. การนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย ความสำเร็จของการพัฒนาระบบนี้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนา Smart Local Government ไม่จำเป็นต้องลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน (Server) ราคาสูงเสมอไป การใช้เทคโนโลยี Cloud-based (Firebase) ช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กสามารถมีระบบบริการที่ทันสมัยทัดเทียมเมืองใหญ่ได้ โดยผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวทางของสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (DGA) ที่ส่งเสริมให้ท้องถิ่นใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและคุ้มค่า (Cost-effective) ในการยกระดับบริการสาธารณะ

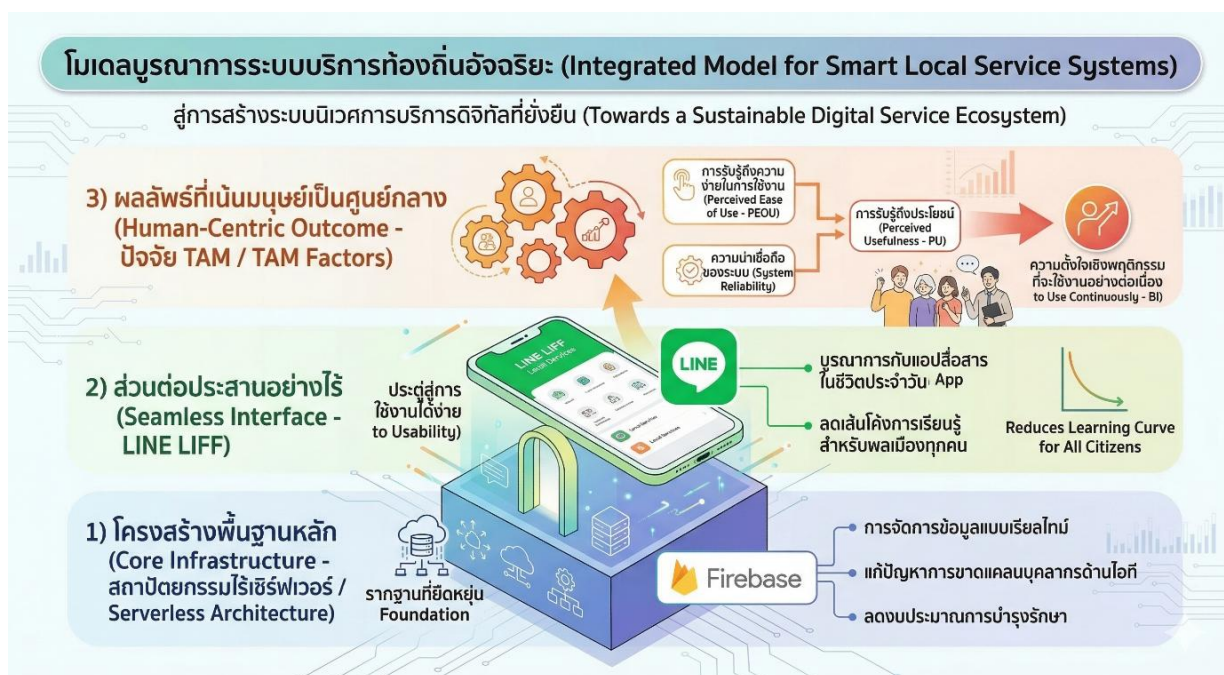
ข้อจำกัดของการวิจัยแม้ผลการวิจัยจะเป็นที่น่าพอใจ แต่ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเรื่อง ข้อจำกัดเชิงขอบเขตที่ควรระมัดระวังในการนำผลไปอ้างอิง 1) ลักษณะกลุ่มตัวอย่าง การใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กับผู้ใช้งาน LINE จำนวน 400 คน อาจทำให้ผลการวิจัยเอนเอียงไปทางกลุ่มประชากรที่มีทักษะดิจิทัลพื้นฐาน (Digital Literacy) อยู่แล้ว และ 2) บริบทพื้นที่ ผลการยอมรับในระดับดีมาก นี้เกิดขึ้นในพื้นที่เทศบาลตำบลพรหมโลก

ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโครงสร้างพื้นฐานด้านโทรคมนาคมเข้าถึงอย่างทั่วถึง หากนาระบบนี้ไปใช้ในพื้นที่ทุรกันดารหรือพื้นที่ที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุที่ไม่ใช้สมาร์ทโฟนจำนวนมาก ผลการยอมรับเทคโนโลยีอาจลดลงอย่างมีนัยสำคัญ

องค์ความรู้ใหม่

โมเดลบูรณาการระบบบริการท้องถิ่นอัจฉริยะ จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เป็นโมเดลเชิงบูรณาการที่อธิบายปฏิสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีและพฤติกรรมผู้ใช้ ซึ่งไม่ใช่เพียงการพัฒนาาระบบ แต่คือการสร้างระบบนิเวศการบริการดิจิทัลที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก 1) Core Infrastructure (Serverless Architecture) ทำหน้าที่เป็นฐานรากที่ยืดหยุ่น (Elastic Foundation) โดยใช้ Firebase ในการจัดการข้อมูลแบบเรียลไทม์ ซึ่งช่วยแก้ปัญหาคลาสสิกของท้องถิ่นเรื่องการขาดแคลนบุคลากรไอทีดูแลเซิร์ฟเวอร์ และงบประมาณซ่อมบำรุง 2) Seamless Interface (LINE LIFF) ทำหน้าที่เป็นประตูสู่การใช้งาน โดยเปลี่ยนหน้าเว็บแอปให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของแอปพลิเคชันสื่อสารในชีวิตประจำวัน ช่วยลดเส้นโค้งการเรียนรู้ของประชาชนทุกระดับ และ 3) Human-Centric Outcome (TAM Factors) เมื่อโครงสร้างเสถียร (Reliability) และอินเทอร์เฟซเข้าถึงง่าย (PEOU) จะส่งผลให้เกิดการรับรู้ประโยชน์ (PU) ที่แท้จริง และนำไปสู่ความตั้งใจใช้งานอย่างต่อเนื่อง (BI)

ภาพที่ 5 โมเดลบูรณาการระบบบริการท้องถิ่นอัจฉริยะ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ ได้ดังนี้ 1) การพัฒนาระบบ (Development) ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการพัฒนาระบบ Smart Phromlok: e-Service โดยบูรณาการเว็บแอปพลิเคชันเข้ากับแพลตฟอร์ม LINE LIFF ผ่านสถาปัตยกรรมไร้เซิร์ฟเวอร์ (Serverless Architecture) ของ Firebase

ระบบสามารถรองรับฟังก์ชันหลักได้ครบถ้วน ทั้งการแจ้งเรื่องร้องเรียนพร้อมพิกัดพิกัดจีพีเอส การติดตามสถานะแบบเรียลไทม์ และระบบสรุปผลข้อมูลสำหรับผู้บริหาร (Dashboard) 2) การประเมินประสิทธิภาพ (Efficiency) ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่าระบบมีประสิทธิภาพในระดับ ดีมาก ($\bar{X} = 4.75$) โดยมีจุดแข็งโดดเด่นในด้านสมรรถนะ (Performance) จากการจัดการฐานข้อมูลแบบ NoSQL ที่มีความรวดเร็วสูง และด้านความง่ายในการใช้งาน (Usability) ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้ใช้สมาร์ทโฟนในปัจจุบัน 3) การยอมรับเทคโนโลยี (TAM) ประชาชนในเขตพื้นที่ศึกษามีการยอมรับเทคโนโลยีในระดับ ดีมาก ($\bar{X} = 4.65$) โดยปัจจัยด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (PEOU) เป็นตัวแปรสำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อความตั้งใจใช้งาน ซึ่งยืนยันว่าการเลือกใช้แพลตฟอร์มที่คุ้นเคยอย่าง LINE สามารถลดแรงต้านต่อเทคโนโลยีใหม่ได้อย่างมีนัยสำคัญ จากการศึกษา ผู้วิจัยสังเกตพบประเด็นสำคัญว่า ความสำเร็จของรัฐบาลดิจิทัลในระดับท้องถิ่นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความล้ำสมัยของเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความไร้รอยต่อและความคุ้มค่า การที่ระบบสามารถรันอยู่บน LINE ได้ทันทีช่วยข้ามผ่านอุปสรรคเรื่องการดาวน์โหลดแอปพลิเคชัน ซึ่งเป็นปัญหาหลักของระบบบริการภาครัฐในอดีต นอกจากนี้ สถาปัตยกรรม Serverless ยังเป็นคำตอบที่มีประสิทธิภาพสำหรับท้องถิ่นขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านงบประมาณดูแลเซิร์ฟเวอร์และบุคลากรไอที ช่วยให้องค์กรสามารถโฟกัสไปที่การให้บริการประชาชนมากกว่าการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐาน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อให้เกิดการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในวงกว้าง ภาครัฐควรพิจารณานโยบาย ดังนี้ ภาครัฐควรส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ใช้กลยุทธ์ Platform-as-a-Service โดยเน้นการเข้าถึงผ่านแพลตฟอร์มที่ประชาชนมีอยู่แล้ว แทนการลงทุนพัฒนาแอปพลิเคชันใหม่ในทุกหน่วยงานเพื่อประหยัดงบประมาณภาพรวมของประเทศ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ เทศบาลควรจัดตั้งทีมงานรับผิดชอบการอัปเดตสถานะข้อมูลในระบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาความน่าเชื่อถือ (Trust) ของประชาชนต่อระบบ e-Service ควรมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ประชาชนกลุ่มผู้สูงอายุหรือกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ เพื่อลดช่องว่างทางดิจิทัลและเพิ่มอัตราการเข้าถึงบริการให้ครอบคลุมทุกกลุ่มวัย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ในการสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ในการทำงานวิจัยให้สำเร็จไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- เบญจรัตน์ ภาคภูมิเจริญสุข และคณะ. (2567). ระบบท้องถิ่นดิจิทัลภายใต้แนวคิดการส่งเสริมเมืองอัจฉริยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย. วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 6(2), 145-156.
- LINE Dev Thailand. (2568). LIFF คืออะไร? — LINE LIFF overview for developers. เรียกใช้เมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2568 จาก <https://linedevth.line.me/th/liiff>
- Baldini, I. et al. (2017). Serverless computing: Current trends and open problems. Retrieved October 15, 2025, from <https://doi.org/10.48550/arXiv.1706.03178>

- Carter, L. & Bélanger, F. (2005). The utilization of e-government services: Citizen trust, innovation and acceptance factors. *Information Systems Journal*, 15(1), 5-25. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2575.2005.00183.x>.
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319-340. <https://doi.org/10.2307/249008>.
- DeLone, W. H. & McLean, E. R. (2003). The DeLone and McLean model of information systems success: A ten-year update. *Journal of Management Information Systems*, 19(4), 9-30. <https://doi.org/10.1080/07421222.2003.11045748>.
- Gretzel, U. et al. (2015). Smart tourism: Foundations and developments. *Electronic Markets*, 25, 179-188. <https://doi.org/10.1007/s12525-015-0196-8>.
- Hansen, M. M. et al. (2025). How can data contribute to Smart City innovation: A study from Thailand's Smart City initiatives. *Frontiers in Sustainable Cities*, 6, 1-18. <https://doi.org/10.3389/frsc.2024.1473123>.
- International Organization for Standardization and International Electrotechnical Commission. (2024). Systems and software engineering-Systems and software Quality Requirements and Evaluation (SQuaRE)-Quality model overview and usage (ISO/IEC Standard No. 25002:2024). Retrieved July 3, 2025, from <https://www.iso.org/standard/78175.html>
- Jonas, E. et al. (2019). Cloud programming simplified: A Berkeley view on serverless computing. Retrieved November 3, 2025, from <https://doi.org/10.48550/arXiv.1902.03383>
- Kemp, S. (2025). Digital 2025: Thailand. DataReportal. Retrieved October 20, 2025, from <https://datareportal.com/reports/digital-2025-thailand>
- King, W. R. & He, J. (2006). A meta-analysis of the technology acceptance model. *Information & Management*, 43(6), 740-755. <https://doi.org/10.1016/j.im.2006.05.003>.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>.
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22(140), 1-55. <https://psycnet.apa.org/record/1933-01885-001>.
- Prachumrasee, K. et al. (2025). Digital Public Service Ecosystems in Local Governance: Insights from Northeastern Thailand's Local Administrative Organizations. *FWU Journal of Social Sciences*, Summer 2025, 19(2), 111-135.

- Shama, F. et al. (2024). CitySolution: A complaining task distributive mobile application for smart city corporation using deep learning. Retrieved August 10, 2025, from <https://doi.org/10.48550/arXiv.2410.12882>
- Tashakkori, A. & Teddlie, C. (2010). SAGE handbook of mixed methods in social & behavioral research. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications: Inc. <https://doi.org/10.4135/9781506335193>.
- Traffy Fondue Platform. (2025). Traffy Fondue: Civic engagement platform for complaint reporting and service delivery. Retrieved July 5, 2025, from <https://www.iso.org/standard/78175.html>
- Venkatesh, N. et al. (2012). Consumer Acceptance and use of Information technology: Extending the unified Theory of Acceptance and Use of technology1. MIS Quarterly, 36(1), 157-178. <https://doi.org/10.2307/41410412>.
- Venkatesh, V. & Davis, F. D. (2000). A theoretical extension of the technology acceptance model: Four longitudinal field studies. Management Science, 46(2), 186-204. <https://doi.org/10.1287/mnsc.46.2.186.11926>.
- Wang, Z. Y. et al. (2025). The influence of smart tourism technology on use intention, perceived value, and tourists' net benefits. Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism, 1-16. <https://doi.org/10.1080/1528008x.2025.2488428>.
- Zhang, Q. et al. (2010). Cloud computing: State-of-the-art and research challenges. Journal of Internet Services and Applications, 1, 7-18. <https://doi.org/10.1007/s13174-010-0007-6>.

การศึกษาวาทกรรมการจัดการเรียนการสอนวิชางานธุรกิจภายใต้ แผนการศึกษาแห่งชาติของประเทศไทย*

A STUDY OF DISCOURSE ON THE TEACHING AND LEARNING OF BUSINESS STUDIES UNDER THAILAND'S NATIONAL EDUCATION PLANS

รอสานี หีมมิน๊ะ*, วรวุฒิ สุภาพ, ปรัชย์ ดาวอุดม, จตุพล ยงศร

Rohanee Heemminah*, Voravoot Subhap, Pharichai Daoudom, Chatuphon Yongsorn

บัณฑิตวิทยาลัย หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Graduate School, Doctor of Philosophy Program in Development Education, Srinakharinwirot University,

Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: nunear@gmail.com

*Tel: 089-692-2766

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการประกอบสร้างวาทกรรมว่าด้วยวิชางานธุรกิจภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและ 2) วิเคราะห์วาทกรรมวิชางานธุรกิจที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความรู้ ความจริงในกระบวนการจัดการเรียนการสอนวิชางานธุรกิจภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) ร่วมกับการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากแผนการศึกษาแห่งชาติ จำนวน 9 ฉบับ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานะของวิชางานธุรกิจภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติสามารถแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเริ่มต้น ระยะรุ่งเรืองและระยะถดถอย โดยสถานะของรายวิชาถูกกำหนดผ่านนโยบายรัฐที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในแต่ละช่วงเวลา ส่งผลให้วิชางานธุรกิจถูกกำหนดบทบาทในฐานะเครื่องมือในการผลิตกำลังคนเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และ 2) วาทกรรมวิชางานธุรกิจสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ ความรู้และความจริงในระบบการศึกษาไทย โดยอำนาจรัฐใช้เป็นเครื่องมือกำกับผ่านนโยบาย หลักสูตร และระบบการประเมินผล ซึ่งกำหนดทิศทางและสถานะของความรู้ในระบบการศึกษา ส่งผลให้ความรู้ด้านธุรกิจถูกกำหนดบทบาทในฐานะความรู้เชิงปฏิบัติเพื่อสนับสนุนการผลิตกำลังคนมากกว่าการเป็นองค์ความรู้เชิงวิชาการ และยังมีผลต่อการกำหนดคุณค่าและการจัดลำดับความสำคัญของรายวิชางานธุรกิจในระบบการศึกษาไทย ข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ นำมาสู่ข้อเสนอการสร้างนโยบายให้กับรัฐและสถานะของวิชางานธุรกิจให้ชัดเจนในหลักสูตรการศึกษาของชาติรวมทั้งพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผลให้มีมาตรฐาน มีความเป็นระบบ และสอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การวิเคราะห์วาทกรรม, วิชางานธุรกิจ, แผนการศึกษาแห่งชาติ

Abstract

This study aims to 1) Examine the construction of discourse surrounding Business Studies within Thailand's National Education Plans from the past to the present, and 2) Analyze how this discourse reflects the interplay of power, knowledge, and truth in the teaching and learning processes under these plans. The data consist of documentary sources related to Business Studies drawn from nine National Education Plans implemented from 1932 to the present. This involves a comprehensive consideration of the social, political, and economic contexts of each historical period. The findings indicate that the status of Business Studies within the National Education Plans has consistently been shaped by state power, exercised through regulation, control, and policy directives across different historical periods. Shifts in political and social contexts have continually influenced the objectives and orientations of the subject. Schools have functioned not only as sites of academic knowledge transmission, but also as institutional spaces through which state power operates to regulate and discipline learners. Business Studies has been positioned by the state as a mechanism for labor production to support national development. The findings revealed that: 1) The status of Business Studies under Thailand's National Education Plans can be categorized into three developmental phases: the initial phase, the flourishing phase, and the declining phase. This status has been shaped by state policies in relation to the social, economic, and political contexts of each period, resulting in Business Studies being positioned as a mechanism for producing manpower to support national economic development. and 2) The discourse of Business Studies reflects the relationships among power, knowledge, and truth within the Thai education system. State power operates as a governing mechanism through policies, curriculum structures, and assessment systems that determine the direction and status of knowledge in education. Consequently, business knowledge has been positioned as practical knowledge aimed at supporting workforce production rather than as an academic discipline. This positioning also influences the value and priority assigned to Business Studies within the Thai education system. These findings lead to policy recommendations that call for greater clarity regarding the state's position on the role and status of Business Studies within the national curriculum, as well as the development of standardized approaches to instruction and assessment processes that are sustainably aligned with contemporary societal contexts.

Keywords: Discourse Analysis, Business Studies, National Education Plan

บทนำ

ในบริบทของเศรษฐกิจโลกที่มีการแข่งขันสูง ความรู้ด้านธุรกิจและผู้ประกอบการได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ และรวมถึงประเทศไทย นับตั้งแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย การปฏิรูปการศึกษาจึงทำให้รัฐกำหนดให้แผนการศึกษาแห่งชาติมีฐานะเป็นเครื่องมือในการกำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศ อีกนัยยะหนึ่งยังเป็นเครื่องมือทางอำนาจเชิงนโยบายของรัฐในการกำกับความเป็นพลเมืองในระบบการศึกษาและโดยมุ่งเป้าไปที่การเป็นเครื่องมือในการผลิตแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรมและการส่งออก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2520) ทั้งนี้ ความรู้ทางด้านธุรกิจเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับแรงงานในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชาติให้ก้าวหน้า การจัดการเรียนการสอนวิชางานธุรกิจจึงประสงค์ให้เกิดความสำเร็จในฐานะเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีทักษะด้านงานธุรกิจเพื่อการประกอบอาชีพ ด้วยเหตุนี้ รัฐสถาบันการศึกษาและสังคมจึงต้องเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริม ผลักดันและให้ความสำคัญต่อรายวิชางานธุรกิจที่เปรียบเสมือนเครื่องจักรในการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งวิชางานธุรกิจควรมีบทบาทและดำรงอยู่ภายในโครงสร้างของการศึกษาอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) ปัจจุบันในระบบการศึกษาไทย พบว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างหลักสูตรและกลุ่มสาระการเรียนรู้มาอย่างต่อเนื่อง (กรมวิชาการ, 2544) รวมถึงวิชางานธุรกิจ จนทำให้วิชางานธุรกิจถูกลดบทบาทและความสำคัญลงจากวิชาที่เคยปรากฏในหลักสูตรที่เด่นชัดถูกบูรณาการยุบรวมจนกลายเป็นวิชาในกลุ่มสาระเดียวกันและถูกแฝงในกลุ่มสาระอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อผู้เรียน ทำให้ผู้ที่ศึกษาขาดแรงจูงใจและให้ความสำคัญในแต่ละรายวิชาที่ไม่เท่ากัน ในเชิงโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษา วิชางานธุรกิจถูกจัดวางอยู่ภายใต้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ โดยเนื้อหาด้านธุรกิจปรากฏในลักษณะของสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ โครงสร้างหลักสูตรของการศึกษาไทยในช่วงหลังมีแนวโน้มการบูรณาการรายวิชาต่าง ๆ ร่วมกับวิชาอื่น ๆ และถูกรวมอยู่ในสาระการเรียนรู้ด้านอาชีพ ส่งผลให้สถานะของวิชางานธุรกิจในเชิงโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาทำให้นิหาด้านธุรกิจไม่ได้ถูกจัดวางเป็นรายวิชาเฉพาะ ไม่ชัดเจนและมีพื้นที่ในหลักสูตรจำกัด

การศึกษาวิจัยเรื่องวาทกรรมวิชางานธุรกิจครั้งนี้มุ่งศึกษากระบวนการการประกอบสร้างวาทกรรมภายใต้กรอบแนวคิดอำนาจ ความรู้ ความจริงของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ซึ่งมองว่าโรงเรียนไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการเท่านั้น แต่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือของรัฐในการสร้างพลเมืองที่ดีผ่านนโยบายต่าง ๆ ในสถานศึกษาจนถึงการนำความรู้ไปผูกโยงกับความต้องการแรงงานเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การศึกษานี้พบว่า งานวิจัยจำนวนมากมุ่งทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านหลักสูตรวิชางานธุรกิจแต่ยังขาดงานวิจัยที่สะท้อนถึงการวิเคราะห์วาทกรรม อำนาจ ความรู้ ความจริงที่สัมพันธ์กับวิชางานธุรกิจ ดังนั้น การศึกษานี้มุ่งเปิดเผยการทำงานของอำนาจ ความรู้และความจริง มีผลต่อสถานะและความหมายของวิชางานธุรกิจในระบบการศึกษาไทย เพื่อแสดงให้เห็นว่าแนวทางในการเสริมสร้างพลังอำนาจของวิชางานธุรกิจและการยกระดับวิชานี้ให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้และเป็นฐานข้อมูลสำหรับพัฒนานโยบายและหลักสูตรที่เสริมพลังอำนาจทางการศึกษาให้กับผู้เรียนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสถานการณ์การประกอบสร้างวิชางานธุรกิจภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. วิเคราะห์วาทกรรมวิชางานธุรกิจที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความรู้ ความจริงระหว่างกระบวนการจัดการเรียนการสอนภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติตั้งแต่ 2475 - ปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) ตามแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เพื่อศึกษาบริบทการประกอบสร้างวาทกรรมการจัดการเรียนการสอนวิชางานธุรกิจภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน (จำนวน 9 ฉบับ) การวิจัยตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า การจัดการเรียนการสอนวิชางานธุรกิจไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หากแต่เป็นผลผลิตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของรัฐที่ใช้นโยบายการศึกษาเป็นเครื่องมือในการกำหนด กำกับและควบคุม ส่งผลให้เกิดการผลิตซ้ำของวาทกรรม การกดทับความรู้และการทำให้วาทกรรมบางชุดกลายเป็นชายขอบ

การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวาทกรรมทางการศึกษา โดยอาศัยการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) ผ่านการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เชิงนโยบายเพื่อศึกษาการก่อรูปของอำนาจ ความรู้และระบอบความจริงที่รัฐผลิตและถ่ายทอดผ่านการจัดการเรียนการสอนวิชางานธุรกิจในระบบการศึกษาไทย การวิจัยมุ่งศึกษาสถานะ บทบาทและทิศทางของวิชางานธุรกิจตามเอกสารแผนการศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบัน โดยพิจารณาความสัมพันธ์ของวิชางานธุรกิจกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองของแต่ละช่วงเวลา

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. เอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ แผนการศึกษาแห่งชาติแต่ละฉบับ ราชกิจจานุเบกษาและเอกสารนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการ รวมจำนวนทั้งสิ้น 13 ฉบับ
2. เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย หนังสือและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวน 8 ฉบับ

หน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ประกอบด้วย ข้อความและถ้อยคำ (Texts and Statements) ที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติและเอกสารนโยบายด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสะท้อนความหมาย อำนาจและการจัดวางสถานะของวิชางานธุรกิจในระบบการศึกษาไทย

เครื่องมือในการวิจัย (Research Instruments)

1. ตารางการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis Record Form) ใช้สำหรับบันทึกและวิเคราะห์ลักษณะของวาทกรรมที่ปรากฏในเอกสารนโยบายการศึกษา
2. ตารางการสกัดข้อความและการเข้ารหัสข้อมูล (Coding Table) ใช้สำหรับสกัดข้อความสำคัญ จัดหมวดหมู่ข้อมูลและกำหนดรหัสเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ความหมายของวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถานะของวิชางานธุรกิจ

การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารแผนการศึกษาแห่งชาติเป็นแหล่งข้อมูลหลักและเอกสารทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง จากนั้นทำการจัดระเบียบข้อมูล ประกอบด้วย แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน ได้แก่ พ.ศ. 2475, 2479, 2494, 2503, 2512, 2520, 2535, 2545 - 2559 และ 2560 - ปัจจุบัน เอกสารดังกล่าวถูกนำมาศึกษาตามช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ของแผนการศึกษาแห่งชาติแต่ละระยะ เพื่อวิเคราะห์สถานะของวิชางานธุรกิจภายใต้บริบททางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป จากนั้นผู้วิจัยทำการสกัดข้อความสำคัญและจัดหมวดหมู่ข้อมูล เพื่อนำไปวิเคราะห์วาทกรรมทางการศึกษาที่ปรากฏในเอกสารที่เกี่ยวข้อง ภายใต้กรอบระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยการสกัดข้อความสำคัญ (Text Extraction) จากเอกสารที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายการศึกษา อำนาจอธิปไตย เศรษฐกิจและการเมืองในแต่ละช่วงเวลา จากนั้นนำมาวิเคราะห์เชิงลึกตามกรอบแนวคิดของมิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault) โดยประกอบด้วย การวิเคราะห์ใน 4 มิติ ได้แก่

1. การวิเคราะห์การกำเนิดของวาทกรรม (Discursive Formation) เพื่อศึกษาการก่อรูปและสถานะของวิชางานธุรกิจในแผนการศึกษาแห่งชาติ
2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับความรู้ (Power-Knowledge Relations) เพื่ออธิบายบทบาทของอำนาจรัฐที่เชื่อมโยงกับการกำหนดทิศทางของวิชางานธุรกิจ
3. การวิเคราะห์การประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้เรียน (Subject Formation) เพื่อศึกษาว่าผู้เรียนถูกประกอบสร้างบทบาทและความหมายอย่างไรในระบบการศึกษาไทย
4. การวิเคราะห์ระบอบความจริง (Regime of Truth) เพื่อค้นหว่าความจริงเกี่ยวกับวิชางานธุรกิจถูกผลิตซ้ำและทำให้เป็นที่ยอมรับหรือถูกกลดทอนสถานะในระบบการศึกษาไทยอย่างไรในแต่ละช่วงเวลา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า วาทกรรมถูกนำมาจัดเรียงเรียง สังเคราะห์และอภิปรายเพื่ออธิบายบทบาทของวิชางานธุรกิจในฐานะเครื่องมือทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยในแต่ละช่วงเวลา โดยใช้การรวบรวมเอกสารในแผนการศึกษาด้วยการวิเคราะห์ถ้อยคำ วาทกรรมและสถานะของวิชางานธุรกิจในแต่ละยุคสมัยพร้อมทั้งสรุปผลการวิจัยช่วงเวลาดังนี้

1. ระยะเริ่มต้น (พ.ศ. 2475 - 2519) วาทกรรมว่าด้วยวิชางานธุรกิจในฐานะแรงงานเพื่อรัฐ

วาทกรรมความรู้ด้านธุรกิจในช่วงระยะเริ่มต้นก่อรูปขึ้นภายใต้บริบทการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองและสังคมภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ระบบเศรษฐกิจของไทยขับเคลื่อนด้วยภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ขณะที่อาชีพด้านการค้าขายมีสถานะรองจากภาคการเกษตร การค้าขายถูกจำกัดภายใต้พื้นที่ตลาดและชุมชนเมือง การประกอบอาชีพถูกสร้างเพื่อให้ประชากรสามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้ การประกอบอาชีพ

และการเลี้ยงชีพถูกทำให้เป็นหน้าที่ทางศีลธรรมของพลเมืองที่รัฐต้องการ อิทธิพลทางความคิดดังกล่าวเชื่อมโยงกับการเป็นพลเมืองที่ดีภายใต้การกำกับของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการดำเนินงานที่สุจริต ขยัน อดทน ถือเป็น “การเลี้ยงชีพชอบได้” ซึ่งกลายเป็นกรอบของการเรียนรู้ด้านงานอาชีพรวมถึงงานธุรกิจในระยะเริ่มต้น แต่การเลี้ยงชีพชอบได้นั้นไม่ได้หมายถึง ความมีอิสระในการเลือกอาชีพ หากแต่เป็นการดำรงชีพภายใต้โครงสร้างเศรษฐกิจและการจัดระเบียบสังคมของรัฐ ระยะเริ่มต้นโรงเรียนจึงถูกจัดวางให้เป็นสถาบันเพื่อเตรียมความพร้อมการผลิตแรงงานสนองโครงสร้างเศรษฐกิจ รัฐต้องพึ่งพาแรงงานเพื่อขับเคลื่อนฐานเศรษฐกิจของชาติ ส่งผลให้วาทกรรมวิชาธุรกิจถือกำเนิดขึ้น โดยวิชาธุรกิจถูกจัดวางให้เป็นเครื่องมือในการสร้างแรงงานที่มีความรู้เชิงปฏิบัติและสนับสนุนการทำความเข้าใจของประชาชน ทำให้ความรู้ทางด้านธุรกิจถูกกำหนดให้เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับแรงงานพื้นฐาน จากแผนการศึกษาแห่งชาติในช่วงระยะเริ่มต้นสะท้อนให้เห็นว่า วิชาธุรกิจไม่ได้เป็นวิชาความรู้ทางวิชาการอย่างเดียว แต่เป็นเครื่องมือเชิงนโยบายในการกำกับประชากรเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ การศึกษาในระบบโรงเรียนถูกใช้เป็นเครื่องมือในการผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของระบบเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า รัฐประกอบสร้างวาทกรรมวิชางานธุรกิจในระบบการศึกษา โดยจัดวางความรู้ด้านธุรกิจในฐานะเครื่องมือสำคัญในการสร้างแรงงานพื้นฐานเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ภายใต้การกำกับประชากร (Population Management) ของรัฐตามที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ พบประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

ผลการวิจัยพบว่า ในระยะเริ่มต้นของการจัดการศึกษาไทย (พ.ศ. 2475 - 2519) รัฐได้ประกอบสร้างวาทกรรมวิชางานธุรกิจในฐานะเครื่องมือในการสร้างแรงงานพื้นฐานและการสร้างพลเมืองที่ดีของรัฐบาลอย่างเป็นระบบ ภายใต้บริบทเศรษฐกิจที่ยังพึ่งพาภาคเกษตรกรรมและการดำรงชีพเป็นหลัก รัฐได้ประกอบสร้างวาทกรรมที่เชื่อมโยงความรู้ด้านวิชาธุรกิจเข้ากับเครื่องมือในการสร้างแรงงานพื้นฐานและการสร้างพลเมืองที่ดีของรัฐบาลอย่างเป็นระบบ การจัดการศึกษาในโรงเรียนถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยม ภายใต้วาทกรรมดังกล่าวแนวคิดการเป็น “พลเมืองที่ดี” ถูกนิยามควบคู่กับคุณค่าด้านการทำงานสุจริต ความขยัน อดทนและการมีศีลธรรม ซึ่งถูกทำให้เป็นบรรทัดฐานทางสังคมของประชากรความรู้ด้านวิชาธุรกิจจึงทำหน้าที่สนับสนุนการสร้างแรงงานที่เชื่อฟังและปฏิบัติตามระเบียบ มากกว่าการส่งเสริมการตั้งคำถามต่อระบบการทำงานหรือสภาพเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ กลไกดังกล่าวทำงานผ่านการฝึกให้ผู้เรียนเรียนรู้การเชื่อฟังและการกำกับตนเองอย่างต่อเนื่อง ทำให้โรงเรียนทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการหล่อหลอมประชากรให้สอดคล้องกับระเบียบทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจบังคับอย่างเปิดเผย วาทกรรมวิชาธุรกิจในฐานะเครื่องมือในการสร้างแรงงานพื้นฐานจึงดำรงอยู่ควบคู่กับการสร้างพลเมืองที่ยอมรับบทบาทของตนในระบบและปฏิบัติตามกรอบความเป็นพลเมืองที่รัฐกำหนดไว้ รัฐจึงกำหนดหน้าที่ให้ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเตรียมคนเข้าสู่ตลาดแรงงานและการประกอบอาชีพภายใต้ทิศทางการพัฒนาตามนโยบายของรัฐ ทำให้วิชางานธุรกิจถูกออกแบบให้เน้นทักษะเพื่ออาชีพ ส่งผลให้ถูกจัดวางเป็นความรู้เชิงปฏิบัติมากกว่าความรู้เชิงวิชาการที่มีสถานะทางสังคมสูง วาทกรรมดังกล่าวสะท้อนว่ารัฐมุ่งสร้างแรงงานที่มีคุณภาพมากกว่าการผลิตผู้รู้ทางวิชาการ ส่งผลให้วิชางานธุรกิจถูกยกระดับในเชิงประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่ถูกลดทอนในเชิงศักดิ์ศรีทางวิชาการในระบบการศึกษาไทย

การวิเคราะห์หาทหกรรม อำนาจ ความรู้และความจริงวิชาการธุรกิจภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยระยะเริ่มต้น (พ.ศ. 2475 - 2519) ผลการวิเคราะห์ในมิติของอำนาจ (Power) แสดงให้เห็นว่าการศึกษาระบบโรงเรียนทำหน้าที่เป็นเทคโนโลยีแห่งอำนาจของรัฐในการจัดระเบียบประชากร โดยเฉพาะผ่านโรงเรียน ซึ่งทำงานในฐานะกลไกอำนาจแบบวินัย อำนาจดังกล่าวดำเนินการผ่านระเบียบ กิจวัตรและกระบวนการประเมินผลที่เอื้อให้ผู้เรียนเรียนรู้การเชื่อฟังและการกำกับตนเองอย่างสมัครใจ โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจบังคับอย่างเปิดเผย การจัดวางบทบาทของผู้เรียนในฐานะเครื่องมือในการสร้างแรงงานพื้นฐานจึงเป็นผลจากการทำงานของอำนาจรัฐที่ฝังตัวอยู่ในโครงสร้างการศึกษาอย่างเป็นระบบ ในมิติความรู้ (Knowledge) ภายใต้การทำงานของอำนาจดังกล่าว ความรู้ด้านธุรกิจในระบบการศึกษาไทยถูกจัดลำดับคุณค่าให้อยู่ในสถานะรองเมื่อเทียบกับวิชาสายสามัญ ความรู้ธุรกิจถูกจำกัดบทบาทให้อยู่ในกรอบของการดำรงชีวิตและเครื่องมือในการสร้างแรงงาน มากกว่าการเป็นองค์ความรู้เชิงวิชาการหรือพื้นที่ของการคิดเชิงวิพากษ์ การจัดลำดับเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าความรู้ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างเป็นกลาง หากแต่ถูกคัดเลือก ผลิตและกำกับผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจตามแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ส่งผลให้สถานะของผู้เรียนสายธุรกิจถูกด้อยค่าในเชิงสัญลักษณ์ภายในระบบการศึกษา ในมิติความจริง (Truth) การทำงานร่วมกันของอำนาจและความรู้ได้ประกอบสร้างระบอบความจริงที่นิยามการศึกษาที่ดีในฐานะเครื่องมือในการสร้างแรงงานและพลเมืองที่เชื่อฟังรัฐ สามารถเลี้ยงชีพได้และไม่เป็นภาระต่อระบบเศรษฐกิจ ความจริงชุดนี้ทำให้บทบาทของผู้เรียนในฐานะเครื่องมือในการสร้างแรงงานและผู้ปฏิบัติตามระบบถูกทำให้เป็นเรื่องปกติและลดพื้นที่ของการตั้งคำถามต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและอำนาจ วาทกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐในช่วงเวลาดังกล่าวและทำให้ความรู้ด้านธุรกิจถูกทำให้เป็นทักษะแรงงานพื้นฐานที่ “เหมาะสม” และ “จำเป็น” ต่อสังคม ความรู้ด้านธุรกิจในระยะเริ่มต้นจึงไม่ได้เป็นเพียงเนื้อหาการเรียนรู้ หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของกลไกเชิงวาทกรรมที่รัฐใช้ในการจัดการประชากร ผ่านการทำงานร่วมกันของอำนาจ ความรู้และความจริง ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาการดำเนินงานและอาชีพในระยะต่อมา

2. ระยะรุ่งเรือง (พ.ศ. 2520 - 2544) วาทกรรมว่าด้วยวิชาการธุรกิจในฐานะแรงงานเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

วาทกรรมความรู้ด้านธุรกิจในระยะนี้ก่อรูปขึ้นภายใต้การเปลี่ยนผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อแรงงานมาสู่แรงงานเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การเปลี่ยนผ่านในบริบทดังกล่าวเกิดจากการพัฒนาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลง การพึ่งพาเศรษฐกิจการเกษตรและแรงงานพื้นฐานทำให้มีข้อจำกัดในการขยายเศรษฐกิจของประเทศ กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลต่อภาคอุตสาหกรรมในการผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกและเข้าสู่การเปลี่ยนผ่านจากระบบการทำงานเพื่อการดำรงชีพเข้าสู่การทำงานเพื่อเศรษฐกิจระดับมหภาค รัฐต้องการแรงงานที่มีทักษะเฉพาะ การศึกษาจึงถูกปรับเปลี่ยนตามกลไกสำคัญในการผลิตทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม ซึ่งความรู้ทางด้านงานธุรกิจนำไปใช้ในการทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการผลิตแรงงานที่มีทักษะเฉพาะทางด้านงานธุรกิจ วาทกรรมวิชาการธุรกิจทำให้ชัดเจนผ่านแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2521 ซึ่งเชื่อมโยงการจัดการศึกษาเข้ากับเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐอย่างเป็นระบบ ในบริบทนี้ วิชาการธุรกิจถูกยกระดับบทบาทขององค์ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตและแรงงานพื้นฐาน ไปสู่การเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

ผลการวิจัยพบว่า ในช่วงระยะรุ่งเรืองเรื่องวิชางานธุรกิจอยู่ในฐานะเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2520 - 2544) วิชางานธุรกิจถูกจัดวางให้มีบทบาทสำคัญในการเป็นเครื่องมือในการผลิตแรงงานที่มีสมรรถนะสอดคล้องกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ภายใต้นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม ในช่วงเวลาดังกล่าว วิชางานธุรกิจเริ่มปรากฏในหลักสูตรการศึกษาในฐานะส่วนหนึ่งของกลุ่มวิชาการงานอาชีพ โดยรัฐมุ่งพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานในภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรมวิชางานธุรกิจจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือของรัฐในการเตรียมกำลังคนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ

จากคำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า รัฐได้ใช้อำนาจในการควบคุมประชากรให้เป็นพลเมืองที่มีคุณลักษณะสอดคล้องต่อความมั่นคงและการพัฒนาเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมและความรู้ทางด้านงานธุรกิจถูกจัดวางในฐานะเครื่องมือในการสร้างแรงงานเพื่อเศรษฐกิจ

การวิเคราะห์ว่าทฤษฎี อำนาจ ความรู้และความจริงวิชางานธุรกิจภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยระยะรุ่งเรือง (พ.ศ. 2520 - 2544) ในมิติอำนาจ (Power) การยกระดับบทบาทของวิชางานธุรกิจในช่วงดังกล่าวเป็นผลจากการทำงานของอำนาจรัฐผ่านนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและนโยบายการศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ มีการเชื่อมโยงระหว่างแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 หลักสูตรการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2521 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 สะท้อนให้เห็นว่ารัฐใช้นโยบายการศึกษาผ่านการปรับโครงสร้างระบบการศึกษาแบบ 6 - 3 - 3 (ประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปีและมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี) เพื่อจัดระเบียบเส้นทางการศึกษาให้สอดคล้องกับเส้นทางแรงงานและความต้องการของระบบเศรษฐกิจและสอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ตลอดจนการค้าเสรีในช่วงปลายทศวรรษ 2530 นอกจากนี้ รัฐมีการกำกับการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเตรียมกำลังคนให้สามารถแข่งขันในระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ อำนาจรัฐจึงทำงานผ่านโครงสร้างนโยบายและหลักสูตรการศึกษา เพื่อกำหนดทิศทางของการผลิตกำลังคนและการพัฒนาความรู้ด้านธุรกิจให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ในมิติความรู้ (Knowledge) ภายใต้การทำงานของอำนาจดังกล่าว ความรู้ด้านงานธุรกิจได้รับการยกระดับจากความรู้ทักษะพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตไปสู่การเป็นองค์ความรู้ที่มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การบรรจุวิชางานธุรกิจในหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2521 ในหมวดวิชาการงานอาชีพในฐานะรายวิชาบังคับเลือก ทำให้ความรู้ด้านธุรกิจมีตำแหน่งที่ชัดเจนมากขึ้นในโครงสร้างหลักสูตรของรัฐ แม้ว่าวิชางานธุรกิจจะยังไม่ได้มีการยกระดับเป็นวิชาหลักของระบบการศึกษาไทย แต่การจัดวางดังกล่าวสะท้อนการยอมรับบทบาทของความรู้ด้านธุรกิจในฐานะองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการทำงานและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

ความรู้ด้านธุรกิจจึงถูกเชื่อมโยงกับนโยบายแรงงานและตลาดแรงงานของรัฐ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่สามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น การบริหารธุรกิจ การตลาดและทักษะที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ การจัดวางความรู้ดังกล่าวสะท้อนว่าความรู้ด้านธุรกิจถูกกำหนดบทบาทในฐานะเครื่องมือเพื่อการผลิตแรงงานที่มีสมรรถนะตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน มากกว่าการเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์ต่อโครงสร้างเศรษฐกิจและอำนาจทางสังคม ในมิติความจริง (Truth) การทำงานร่วมกันของอำนาจและความรู้ได้ประกอบสร้าง “ระบอบความจริง” ที่ทำให้วิชางานธุรกิจเป็นองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ภายใต้ระบอบความจริงนี้ การศึกษาไม่ได้ถูกมองเพียงในฐานะพื้นที่ของการแสวงหาความรู้ แต่ถูกนิยามให้เป็นกลไกสำคัญ

ในการผลิตกำลังคนที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมทางนโยบายตามแนวคิด “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ในปี พ.ศ. 2531 สะท้อนการปรับทิศทางการเชื่อมโยงการศึกษาเข้ากับระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โรงเรียนและหลักสูตรจึงถูกผลักดันให้พัฒนาเนื้อหาการเรียนรู้อย่างสอดคล้องกับการค้าและเศรษฐกิจโลก ส่งผลให้วิชางานธุรกิจถูกประกอบสร้างให้เป็นเครื่องมือในการผลิตแรงงานและผู้ประกอบการที่สามารถรองรับการแข่งขันในระดับสากล

ดังนั้น ผลการวิเคราะห์ในระยะรุ่งเรือง (พ.ศ. 2520 - 2544) จึงสะท้อนให้เห็นว่า วิชางานธุรกิจถูกยกระดับจากความรู้เพื่อการดำรงชีวิตไปสู่การเป็นเครื่องมือสำคัญทางเศรษฐกิจของรัฐ โดยทำหน้าที่ในการผลิตแรงงานที่มีทักษะและสร้างพลเมืองและผู้ประกอบการที่สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศ

3. ระยะถดถอย (พ.ศ. 2545 - ปัจจุบัน) วาทกรรมว่าด้วยวิชางานธุรกิจในฐานะแรงงานปัจเจกผู้รับผิดชอบตนเอง

ความรู้ทางด้านธุรกิจภายหลัง พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา บริบทการเมืองมีความผันผวนจากการเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยและเกิดรัฐประหารหลายครั้ง ส่งผลให้รัฐมีข้อจำกัดในการใช้อำนาจกำกับประชากรอย่างต่อเนื่อง ทำให้รัฐปรับเปลี่ยนวิธีการกำกับจากการควบคุมโดยตรงไปสู่การใช้เครื่องมือเชิงนโยบาย มาตรฐานและการจัดการความรู้แทนนโยบายการศึกษาของรัฐมุ่งเน้นปรับเปลี่ยนสู่ “หลักสูตรฐานสมรรถนะ” (Competency-Based Education) เพื่อเป็นเครื่องมือผลิตกำลังคนให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานและส่งเสริมการปรับตัวและการเรียนรู้ตลอดชีวิต อีกนัยยะหนึ่งผู้เรียนถูกกำหนดให้เป็นผู้ที่มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยมีแนวคิดส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning) นโยบายการศึกษาจึงถูกประกอบสร้างภายใต้กรอบการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะและการบูรณาการข้ามสาระ ทำให้วิชางานธุรกิจต้องปรับเปลี่ยนตามโครงสร้างดังกล่าว การเปลี่ยนผ่านของระบบการศึกษาไทยจากการศึกษาเพื่อผลิตแรงงานเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจมาเป็นการศึกษาเพื่อสร้างแรงงานปัจเจกผู้รับผิดชอบตนเอง ทำให้การจัดการเรียนรู้วิชางานธุรกิจเน้นมาตรฐานและพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนในการปฏิบัติจริง โดยบูรณาการความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) เจตคติและคุณลักษณะ (Attitudes) เข้าด้วยกันแนวทางดังกล่าวส่งเสริมให้ผู้เรียนกำกับกับการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ภายใต้กรอบมาตรฐานและตัวชี้วัดที่รัฐกำหนด โดยเน้นสมรรถนะสำคัญและผลสัมฤทธิ์ที่สามารถวัดและประเมินได้ในระดับชาติในบริบทดังกล่าว วิชางานธุรกิจไม่ได้ถูกจัดวางในฐานะวิชาหลัก หากแต่ถูกหลอมรวมเข้าไปในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาและเทคโนโลยี ภายใต้กรอบการบูรณาการวิชาและสมรรถนะร่วม วาทกรรมนี้ทำให้ความรู้ด้านธุรกิจแม้จะไม่ถูกยกเลิกออกจากหลักสูตรโดยตรง แต่กลับถูกทำให้เลือนหายผ่านกระบวนการลดทอนเนื้อหาการบูรณาการและการจัดลำดับคุณค่าความรู้ในระบบการประเมินของรัฐ

ผลการวิจัยพบว่า วิชางานธุรกิจอยู่ในฐานะสมรรถนะร่วม (พ.ศ. 2545 - ปัจจุบัน) วาทกรรมเกี่ยวกับวิชางานธุรกิจได้เปลี่ยนแปลงจากการเป็นเครื่องมือในการผลิตแรงงานเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ มาเป็นความรู้ที่ถูกจัดวางในฐานะ “สมรรถนะร่วม” ภายใต้โครงสร้างดังกล่าว วิชางานธุรกิจไม่ได้ถูกจัดวางในฐานะรายวิชาเฉพาะ หากแต่ถูกหลอมรวมอยู่ภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ทำให้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจถูกบูรณาการเข้ากับสาระอื่น ๆ เช่น งานช่าง งานบ้าน งานประดิษฐ์และงานเกษตร ส่งผลให้ความรู้ด้านธุรกิจสูญเสียความชัดเจน

ในฐานะองค์ความรู้เฉพาะทางในโครงสร้างหลักสูตร แม้ในเชิงนโยบายรัฐจะยังคงยืนยันถึงความสำคัญของความรู้ด้านธุรกิจต่อการดำรงชีวิตและการทำงานของนักเรียน แต่ในทางปฏิบัติความรู้ดังกล่าวกลับถูกลดบทบาทลงให้เป็นเพียงองค์ประกอบเสริมของการพัฒนาทักษะทั่วไป

การวิเคราะห์วาทกรรม อำนาจ ความรู้และความจริงวิชางานธุรกิจภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยระยะถดถอย (พ.ศ. 2545 - ปัจจุบัน) ในมิติอำนาจ (Power) พบว่า อำนาจของรัฐในการกำกับความรู้ไม่ได้ดำเนินการผ่านการควบคุมโดยตรง หากแต่ดำเนินผ่านกลไกเชิงโครงสร้างของระบบการประเมินและการคัดเลือกทางการศึกษา โดยเฉพาะระบบการทดสอบระดับชาติ ซึ่งกำหนดให้รายวิชาหลัก ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และภาษาอังกฤษ เป็นตัวชี้วัดสำคัญของคุณภาพผู้เรียนและสถานศึกษา ภายใต้โครงสร้างดังกล่าว วิชางานธุรกิจไม่ได้ถูกบรรจุอยู่ในรายวิชาที่มีการทดสอบระดับชาติ ส่งผลให้วิชาดังกล่าวถูกลดสถานะในเชิงสัญลักษณ์ภายในระบบการศึกษาไทย ในมิติความรู้ (Knowledge) การเปลี่ยนผ่านของระบบการศึกษาไทยสู่กรอบการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะ (Competency-Based Education) และแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) มีความเชื่อมโยงกับทิศทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจยุคใหม่ ส่งผลให้ความรู้เฉพาะทางด้านงานธุรกิจถูกหลอมรวมเข้าไปในกรอบสมรรถนะร่วมของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้นี้มุ่งเน้นการบูรณาการความรู้ ทักษะและคุณลักษณะ ส่งผลให้ความรู้ด้านธุรกิจไม่ได้ถูกจัดวางเป็นศาสตร์เฉพาะ แต่ถูกบูรณาการอยู่ในกิจกรรมการเรียนรู้แบบองค์รวม ทำให้เนื้อหาด้านธุรกิจถูกลดรายละเอียดและความเข้มข้นลงอย่างต่อเนื่อง ในมิติความจริง (Truth) การทำงานร่วมกันของอำนาจและความรู้ได้ประกอบสร้างระบอบความจริง (Regime of Truth) เกี่ยวกับความรู้ด้านงานธุรกิจขึ้นใหม่ โดยความรู้ด้านธุรกิจเป็นเพียงสมรรถนะร่วมพื้นฐานจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงาน มากกว่าการเป็นองค์ความรู้เฉพาะทางที่มีสถานะทางวิชาการในระบบการศึกษาไทย

ผลการวิจัยจึงสะท้อนว่า วาทกรรมความรู้ด้านงานธุรกิจในระยะถดถอยได้เปลี่ยนสถานะจากการเป็นองค์ความรู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะรุ่งเรือง มาเป็นเพียงสมรรถนะร่วมภายใต้กลุ่มสาระการเรียนรู้ อาชีพ เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานวิจัยด้านหลักสูตรฐานสมรรถนะและการบูรณาการวิชา งานวิจัยดังกล่าว มักเสนอว่าการบูรณาการรายวิชาและการเน้นสมรรถนะสำคัญเพื่อเป็นแนวทางที่ช่วยลดภาระครู ลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาและเพิ่มความยืดหยุ่นให้กับสถานศึกษา แต่งานวิจัยเหล่านี้พิจารณาแค่ผลในเชิงประสิทธิภาพในการจัดการหลักสูตรมากกว่าผลในเชิงอำนาจที่ซ่อนเร้นและการจัดลำดับความรู้ที่ไม่เป็นธรรม งานวิจัยฉบับนี้แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการและการจัดการหลักสูตรฐานสมรรถนะไม่ได้เป็นเพียงการปรับโครงสร้าง นโยบายของรัฐแต่การใช้อำนาจในการจัดลำดับความรู้ที่ทำให้ความรู้บางชุด โดยเฉพาะความรู้ด้านงานธุรกิจ ถูกลดทอนความเป็นวิชาเฉพาะและค่อย ๆ เลือนหายไปจากพื้นที่การเรียนรู้หลัก โดยในระบบการศึกษาไม่ได้ประกาศ ยกเลิกอย่างเป็นทางการ กระบวนการดังกล่าวสะท้อนการทำงานของอำนาจแอบแฝง ซึ่งทำให้การควบคุมเกิดขึ้น ผ่านการจัดหมวดหมู่และสร้างเกณฑ์มาตรฐาน มากกว่าการใช้อำนาจบังคับโดยตรง กระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของสถานะวิชางานธุรกิจไม่ได้เกิดจากการตัดสินใจเชิงนโยบายเพียงครั้งเดียว หากแต่เป็นผลของกระบวนการจัดลำดับความรู้ที่ค่อย ๆ เปลี่ยนผ่านผ่านกลไกเชิงโครงสร้างของระบบการศึกษาทำให้ความรู้ด้านงานธุรกิจสูญเสียความเป็นเอกเทศและสถานะของวิชางานธุรกิจถดถอยลงอย่างต่อเนื่องในระบบการศึกษาไทย

ผังการวิเคราะห์สถานะของวิชางานธุรกิจภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 1 ภาพแสดงสถานะของวิชาธุรกิจภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติ

การอธิบายผังการวิเคราะห์สถานะของวิชางานธุรกิจภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผังการวิเคราะห์วาทกรรมอำนาจ ความรู้และความจริงแสดงให้เห็นพัฒนาการของสถานะวิชางานธุรกิจในระบบการศึกษาไทยอย่างเป็นพลวัต ตั้งแต่ระยะเริ่มต้น ระยะรุ่งเรือง จนถึงระยะถดถอย ในระยะเริ่มต้นอำนาจรัฐทำงานผ่านระบบโรงเรียนเพื่อจัดระเบียบประชากรและเป็นเครื่องมือในการผลิตแรงงานพื้นฐาน ความรู้ด้านงานธุรกิจถูกจัดวางเป็นทักษะเพื่อยังชีพ ขณะที่ความจริงเกี่ยวกับการศึกษาถูกนิยามว่าเป็นกระบวนการเป็นเครื่องมือในการผลิตแรงงานและพลเมืองที่เชื่อฟังรัฐ เมื่อเข้าสู่ระยะรุ่งเรืองอำนาจรัฐขยายบทบาทผ่านนโยบายอุตสาหกรรม ส่งผลให้ความรู้ด้านธุรกิจถูกยกระดับเป็นเครื่องมือสำคัญทางเศรษฐกิจและมีความชอบธรรมในระบบการศึกษา ในระยะถดถอยกลไกอำนาจเปลี่ยนไปสู่ระบบการประเมินผลและหลักสูตรฐานสมรรถนะ ทำให้ความรู้ด้านงานธุรกิจถูกลดทอนจากวิชาเฉพาะทางเป็นเพียงสมรรถนะร่วมภายใต้การบูรณาการข้ามสาระ ความจริงที่สร้างขึ้นแสดงถึงการศึกษาที่ดีต้องผ่านสมรรถนะที่วัดได้ มากกว่าการพัฒนาองค์ความรู้เชิงโครงสร้างหรือการคิดเชิงวิพากษ์ โดยภาพรวมตารางนี้แสดงให้เห็นว่าสถานะของวิชางานธุรกิจถูกกำกับและเปลี่ยนแปลงตามบริบทนโยบายและระบอบความจริงของรัฐ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าวิชางานธุรกิจในระบบการศึกษาไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ได้ดำรงอยู่ในฐานะรายวิชาที่มีอิสระในการกำหนดบทบาทของตนเอง หากแต่ถูกกำหนดทิศทางและขอบเขตผ่านนโยบายและโครงสร้างการจัดการศึกษาของรัฐอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตร โครงสร้างเวลาเรียน สื่อการเรียนการสอน หรือระบบการวัดและประเมินผล กลไกเหล่านี้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงจัดระเบียบการเรียนการสอน แต่ยังสะท้อนให้เห็นว่ารัฐเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดว่าความรู้ประเภทใดควรได้รับการให้คุณค่าและความรู้ประเภทใดควรถูกจัดวางไว้ในลำดับรองสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ - ความรู้ที่ทำให้การจัดลำดับดังกล่าวถูกทำให้ดูเป็นธรรมชาติและไม่ถูกตั้งคำถาม (Foucault, M., 1980) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอที่มองว่านโยบายการศึกษาเป็นพื้นที่ที่อำนาจของรัฐเข้าไปทำงานอย่างต่อเนื่อง มากกว่าจะเป็นพื้นที่ที่เป็นกลางทางวิชาการ (Ball, S. J., 1990); (Apple, M. W., 2004) ผลการวิจัยจึงสะท้อนให้เห็นว่า สถานะของวิชางานธุรกิจในระบบการศึกษาไทยไม่ได้เปลี่ยนแปลงตามคุณค่าทางวิชาการของเนื้อหา หากแต่เปลี่ยนแปลงตามบทบาทที่รัฐต้องการให้การศึกษาทำหน้าที่ในแต่ละช่วงเวลา

ในช่วงระยะเริ่มต้นของการจัดการศึกษาไทย (พ.ศ. 2475 - 2519) ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเอกสารที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายด้านการศึกษา ผลการอภิปรายพบว่า รัฐมุ่งใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบประชากรและปลูกฝังวินัยทางสังคมให้เป็นพลเมืองที่เชื่อฟัง (ราชกิจจานุเบกษา, 2475); (ราชกิจจานุเบกษา, 2479) ในระบบการศึกษาจึงเน้นเนื้อหาความรู้ด้านอาชีพและการทำมาหากินและรัฐเชื่อมโยงเนื้อหาการเรียนเข้ากับแนวคิดเรื่อง “พลเมืองที่ดี” โดยเน้นคุณลักษณะด้านความขยัน ความประหยัดและการประกอบอาชีพอย่างสุจริต อิทธิพลดังกล่าวทำให้วิชางานธุรกิจถูกจัดวางให้อยู่ในฐานะทักษะเพื่อการดำรงชีพมากกว่าการเป็นองค์ความรู้เชิงวิชาการ แนวโน้มดังกล่าวปรากฏต่อเนื่องในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2494 และ พ.ศ. 2503 ซึ่งกำหนดจุดมุ่งหมายให้การศึกษามุ่งพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรม มีระเบียบวินัยและสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้อย่างสุจริต ได้ต่อยอดภาพ “พลเมืองที่ดี” ในฐานะผู้มีความรับผิดชอบ มีศีลธรรมและมีความสามารถในการประกอบอาชีพเพื่อทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ (ราชกิจจานุเบกษา, 2494); (ราชกิจจานุเบกษา, 2503) เมื่อพิจารณาร่วมกันจะเห็นได้ว่า ทั้งสองแผนสะท้อนการเชื่อมโยงการศึกษาเข้ากับภารกิจการพัฒนาประเทศในมิติทางเศรษฐกิจและสังคมสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้อย่างสุจริตและพึ่งพาตนเองได้ นโยบายการศึกษาของรัฐในช่วงดังกล่าวไม่ได้มุ่งเพียงการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็นกลไกในการกำกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของพลเมือง ดังที่ปรากฏในเอกสารนโยบายการศึกษาซึ่งระบุว่า “ขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ ... การประกอบกิจการและธุรกิจต่าง ๆ โดยชอบด้วยกฎหมาย” (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2520) ในบริบทนี้วิชางานธุรกิจจึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงนโยบายในการสร้างประชาชนที่สามารถดูแลตนเองได้และสอดคล้องกับความต้องการของรัฐมากกว่าการเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้เชิงวิเคราะห์ ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดอำนาจแบบวินัยที่เน้นการควบคุมผ่านการฝึกฝนและการทำให้เชื่อฟัง (Foucault, M., 1977); (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2545) ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษาด้านอาชีพและธุรกิจในช่วงระยะเริ่มต้นไม่ได้มุ่งสร้างความรู้เชิงวิชาการ หากแต่ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการผลิตแรงงานที่มีระเบียบวินัยและสอดคล้องกับระเบียบทางสังคมของรัฐ

เมื่อเข้าสู่ช่วงระยะรุ่งเรือง (พ.ศ. 2520 - 2544) ภายใต้บริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม บทบาทของวิชางานธุรกิจเริ่มเปลี่ยนจากการเป็นทักษะเพื่อการดำรงชีพไปสู่การเป็นเครื่องมือในการผลิตแรงงาน ที่มีทักษะเฉพาะด้านรองรับภาคอุตสาหกรรมและบริการ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนให้ผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งกำหนดให้การศึกษาทำหน้าที่ผลิตกำลังคนเพื่อสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2520) และได้รับการถ่ายทอดผ่านหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2521 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2521) แม้วิชางานธุรกิจจะมีความสำคัญในเชิงประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจมากขึ้น แต่ในเชิงสถานะทางวิชาการ วิชางานธุรกิจยังคงถูกจัดวางให้อยู่ในลำดับรองเมื่อเทียบกับวิชาสายสามัญ โดยเฉพาะวิชาที่ถูกใช้เป็นฐานในการสอบและการประเมินผล ซึ่งสะท้อนการจัดลำดับความรู้ตามเป้าหมายของรัฐ (Ball, S. J., 1990) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความรู้ด้านงานธุรกิจในช่วงนี้ได้รับการยกระดับในเชิงประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงถูกจำกัดสถานะในเชิงวิชาการภายในโครงสร้างการจัดลำดับความรู้ของระบบการศึกษาไทย

ในช่วงระยะถดถอย (พ.ศ. 2545 - ปัจจุบัน) รูปแบบการทำงานของอำนาจรัฐในระบบการศึกษาเปลี่ยนแปลงจากการกำกับควบคุมโดยตรง ไปสู่การกำกับผ่านมาตรฐาน ตัวชี้วัดและแนวคิดการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะ ซึ่งสะท้อนรูปแบบการปกครองแบบ governmentality ที่รัฐใช้อำนาจผ่านการกำหนดกรอบความคิดและเป้าหมายให้ปัจเจกปรับตัวเองตาม (Foucault, M., 1977) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนากำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศในยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐ (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ภายใต้แนวคิดดังกล่าววิชางานธุรกิจไม่ได้ถูกยกเลิกรออกจากหลักสูตรอย่างชัดเจน แต่ถูกลดบทบาทลงผ่านการบูรณาการกับสาระอื่น มีการลดเวลาเรียนและการไม่ใช่เป็นเกณฑ์สำคัญในการประเมินผลระดับชาติ แนวโน้มนี้ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551); (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559); (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดการกำกับตนเองที่รัฐใช้อำนาจผ่านการทำให้สถานศึกษา ครูและผู้เรียนต้องปรับตัวและประเมินตนเองภายใต้กรอบที่รัฐกำหนดไว้ล่วงหน้า (Foucault, M., 1991) ภายใต้บริบทดังกล่าว ความรู้ด้านงานธุรกิจถูกนิยามใหม่ให้เป็นเพียง “สมรรถนะร่วม” ที่ผู้เรียนควรมีในระดับพื้นฐาน มากกว่าการเป็นองค์ความรู้เฉพาะทางที่ต้องการการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ การจัดวางเช่นนี้ทำให้ความรู้ด้านงานธุรกิจถูกกลืนรวมเข้าไปในกรอบการเรียนรู้ทั่วไปและค่อย ๆ กลายเป็นความรู้ที่ไม่โดดเด่น ซึ่งสะท้อนการจัดลำดับความรู้ภายในหลักสูตรที่ให้คุณค่ากับความรู้บางประเภทมากกว่าความรู้อื่น (Apple, M. W., 2004) ทำให้ไม่ถูกตั้งคำถามถึงคุณค่าและไม่ถูกมองว่าเป็นพื้นที่สำคัญของการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน ซึ่งสะท้อนการทำงานของอำนาจที่ทำให้การจัดลำดับความรู้ถูกยอมรับโดยปราศจากการต่อต้าน (Foucault, M., 1977); (Foucault, M., 1991)

โดยสรุป การถดถอยของสถานะวิชางานธุรกิจในระบบการศึกษาไทยไม่ได้เกิดจากการที่รัฐมองว่าวิชานี้ไม่มีความสำคัญ หากแต่เกิดจากกระบวนการเชิงโครงสร้างและเชิงนโยบายที่ค่อย ๆ เปลี่ยนบทบาทของความรู้ด้านงานธุรกิจให้กลายเป็นเพียงส่วนเสริมของการเรียนรู้ทั่วไป ผลการวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นความจำเป็นในการทบทวนบทบาทของวิชางานธุรกิจ ไม่เพียงในฐานะทักษะเพื่อการทำงาน แต่ในฐานะองค์ความรู้ที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจโครงสร้างเศรษฐกิจ อำนาจและความไม่เท่าเทียมในสังคมร่วม

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าสถานะของวิชางานธุรกิจในระบบการศึกษาไทยถูกกำหนดผ่านวาทกรรมเชิงนโยบายของรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางเศรษฐกิจและสังคม การยกระดับวิชางานธุรกิจในอนาคตจึงไม่อาจอาศัยเพียงการประกาศความสำคัญเชิงนโยบาย หากจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างเชิงสถาบันของหลักสูตรและระบบการประเมิน เพื่อให้วิชานี้มีสถานะทางการศึกษาและศักดิ์ศรีทางวิชาการเทียบเท่าศาสตร์วิชาการอย่างแท้จริง ควรมีการเปิดพื้นที่และมีการยกระดับสถานะวิชางานธุรกิจให้ดำรงอยู่ควรในรายวิชาหลักเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรมและเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติในการพัฒนาประเทศ ในครั้งต่อไปควรศึกษาประสบการณ์ของครูผู้สอนวิชางานธุรกิจเพื่อให้ความสำคัญกับประสบการณ์และมุมมองของครูผู้สอนวิชางานธุรกิจในฐานะผู้ปฏิบัติการสำคัญในระบบและควรทำการวิจัยภาคสนามแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) เพื่อเสริมพลังอำนาจบทบาทครูผู้สอนในวิชางานธุรกิจ

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2544). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2521). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2521. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ปรับปรุง พ.ศ. 2560). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2520). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2475). ประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2475. เรียกใช้เมื่อ 10 ธันวาคม 2568 จาก <https://ratchakitcha.soc.go.th>
- _____. (2479). ประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2479. เรียกใช้เมื่อ 13 ธันวาคม 2568 จาก <https://ratchakitcha.soc.go.th>
- _____. (2494). ประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2494. เรียกใช้เมื่อ 13 ธันวาคม 2568 จาก <https://ratchakitcha.soc.go.th>
- _____. (2503). ประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503. เรียกใช้เมื่อ 20 ธันวาคม 2568 จาก <https://ratchakitcha.soc.go.th>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2520). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2545). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545. เรียกใช้เมื่อ 20 ธันวาคม 2568 จาก <https://www.onec.go.th>

- _____. (2559). รายงานสถานการณ์การศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- _____. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- _____. (2561). การปฏิรูปการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- Apple, M. W. (2004). *Ideology and curriculum*. (3rd ed.). New York: Routledge.
- Ball, S. J. (1990). *Politics and policy making in education*. London: Routledge.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. New York: Pantheon Books.
- _____. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972 - 1977* (C.Gordon, ed.). New York: Pantheon Books.
- _____. (1991). Governmentality. In Burchell, G. et al. (Eds.), *The Foucault effect: Studies in governmentality* (pp. 87-104). Chicago: University of Chicago Press.

หลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อพัฒนาการออกเสียงภาษาอังกฤษสำหรับ
การทดสอบวัดระดับภาษาอังกฤษตามเกณฑ์มาตรฐานของ
องค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ*

A BLENDED LEARNING COURSE TO DEVELOP ENGLISH PRONUNCIATION FOR
ICAO LANGUAGE PROFICIENCY TEST

เมื่อนารา รัตนสิน*, นปภา ภัทรกมลพงษ์, คงศักดิ์ ชมชุม

Chernara Rattanasin*, Napapa Patarakamonpong, Kongsak Chomchum

หลักสูตรปริญญาการจัดการมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี นครราชสีมา ประเทศไทย

Master Of Management Aviation Management, Suranaree University of Technology, Nakhon Ratchasima, Thailand

*Corresponding author E-mail: chernara.ra@gmail.com

*Tel: 083-942-2955

บทคัดย่อ

การสื่อสารภาษาอังกฤษมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความปลอดภัยในการปฏิบัติการด้านการบิน โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างนักบินและเจ้าหน้าที่ควบคุมจราจรทางอากาศซึ่งใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลาง องค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (ICAO) ได้กำหนดมาตรฐานความสามารถทางภาษาอังกฤษสำหรับบุคลากรด้านการบิน โดยการออกเสียงที่ถูกต้องเป็นองค์ประกอบสำคัญ อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนชาวไทยมักประสบปัญหาในการออกเสียงภาษาอังกฤษ เนื่องจากความแตกต่างของระบบเสียงระหว่างทั้งสองภาษา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเข้าใจได้ของผู้ฟังและความปลอดภัยในการสื่อสาร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เพื่อส่งเสริมการออกเสียงภาษาอังกฤษในบริบทการบิน รูปแบบการเรียนรู้ ประกอบด้วย การเรียนในชั้นเรียนร่วมกับการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาสาขาการ ATC จำนวน 20 คน เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนตามเกณฑ์การประเมินการออกเสียงของ ICAO และแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ t-test สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีคะแนนการออกเสียงภาษาอังกฤษสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ผู้เรียนยังมีพฤติกรรมการเรียนรู้เชิงรุกมากขึ้นจากการฝึกออกเสียงและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสื่อสาร ผลการวิจัยสะท้อนว่าการเรียนรู้สามารถช่วยพัฒนาการออกเสียงและความเข้าใจได้ของผู้ฟังในบริบทการสื่อสารด้านการบิน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษสำหรับผู้เรียนด้านการบินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การออกเสียงภาษาอังกฤษ, การเรียนรู้แบบผสมผสาน, องค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ, ภาษาอังกฤษเพื่อการบิน, การสอบวัดระดับภาษาอังกฤษ

Abstract

English communication plays a crucial role in aviation safety, particularly in interactions between pilots and air traffic controllers, where English serves as the international lingua franca. The International Civil Aviation Organization (ICAO) has established English language proficiency requirements for aviation personnel, in which accurate pronunciation is a key component. However, Thai learners often encounter difficulties in English pronunciation due to differences between the Thai and English sound systems. These difficulties may affect speech intelligibility and potentially impact communication safety in aviation contexts. The purpose of this study was to develop a Blended Learning course aimed at improving English pronunciation in an aviation context. The learning model integrated classroom instruction with self-directed online learning activities. The sample group consisted of 20 students from the Air Traffic Control (ATC) program. Research instruments included pre-test and post-test assessments based on ICAO pronunciation evaluation criteria and a learning behavior observation form. Quantitative data were analyzed using a paired-samples t-test, while qualitative data were analyzed through content analysis. The results indicated that students' English pronunciation scores after the intervention were significantly higher than their pre-test scores at the .05 level of significance. The mean post-test score showed a clear improvement compared to the pre-test score. In addition, students demonstrated more active learning behaviors, such as practicing pronunciation and actively participating in communication-based activities. The findings suggest that the blended learning approach can effectively enhance pronunciation accuracy and speech intelligibility in aviation communication contexts. The developed course may also be applied to support English language development for aviation students and professionals.

Keywords: English Pronunciation, Blended Learning, International Civil Aviation Organization, Aviation English, Language Proficiency Test

บทนำ

ภาษาอังกฤษเพื่อการบิน (Aviation English) เป็นภาษากลางที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างนักบินและเจ้าหน้าที่ควบคุมจราจรทางอากาศ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความปลอดภัยในการปฏิบัติการด้านการบิน เนื่องจากการสื่อสารที่คลาดเคลื่อนเพียงเล็กน้อยอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดและก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของเที่ยวบินได้ องค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (International Civil Aviation Organization: ICAO)

จึงได้กำหนดมาตรฐานความสามารถทางภาษาอังกฤษสำหรับบุคลากรด้านการบิน โดยกำหนดองค์ประกอบด้านภาษา 6 ด้าน ได้แก่ การออกเสียง โครงสร้างภาษา คำศัพท์ ความคล่องแคล่ว ความเข้าใจ และการโต้ตอบ ซึ่งองค์ประกอบด้านการออกเสียง (Pronunciation) ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเข้าใจได้ของผู้ฟัง (Intelligibility) และประสิทธิภาพของการสื่อสารในบริบทการบิน (International Civil Aviation Organization (ICAO), 2010)

รายงานและงานวิจัยด้าน Aviation English ชี้ให้เห็นว่าปัญหาด้านภาษาและการออกเสียงยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความปลอดภัยในการสื่อสารทางการบิน โดย Alderson, J. C. ระบุว่าข้อกำหนดมาตรฐาน ICAO Language Proficiency Requirements มีจุดมุ่งหมายเพื่อลดความเสี่ยงจากการสื่อสารที่ไม่ชัดเจนระหว่างนักบินและเจ้าหน้าที่ควบคุมจราจรทางอากาศ (Alderson, J. C., 2010) ขณะที่การศึกษาของ Clark, L. & Williams, G. J. พบว่า ผู้ปฏิบัติงานด้านการบินจำนวนหนึ่งยังคงประสบปัญหาในการทำความเข้าใจสำเนียงและการออกเสียงภาษาอังกฤษที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจส่งผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารผ่านวิทยุสื่อสาร (Clark, L. & Williams, G. J., 2020) นอกจากนี้ งานวิจัยด้านการสื่อสารการบินยังชี้ให้เห็นว่า ความแตกต่างทางระบบเสียงของภาษาแม่ส่งผลต่อความถูกต้องของการออกเสียงและระดับความเข้าใจได้ของผู้ฟังในบริบทการสื่อสารระหว่างประเทศ (Kim, H. & Billington, R., 2018); (Trippe, J. & Baese-Berk, M., 2019)

ในบริบทของผู้เรียนไทย พบว่า ผู้เรียนมักประสบปัญหาในการออกเสียงภาษาอังกฤษ เนื่องจากความแตกต่างของระบบเสียงระหว่างภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เช่น เสียงพยัญชนะท้ายคำ เสียงพยัญชนะผสม รวมถึงจังหวะและน้ำเสียงของประโยค ซึ่งอาจส่งผลต่อความเข้าใจของผู้ฟังในการสื่อสารทางการบิน (Tiewtrakul, T. & Fletcher, S. R., 2010) งานวิจัยในประเทศไทยยังสะท้อนว่าผู้เรียนที่เตรียมสอบตามเกณฑ์ ICAO มักมีความท้าทายด้านการออกเสียงและความเข้าใจได้ของเสียงพูด ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการประเมินความสามารถทางภาษาอังกฤษในบริบทการบิน (Sirikanjanawong, N., 2016)

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ได้รับความสนใจอย่างมากในด้านการสอนภาษา เนื่องจากสามารถผสมผสานข้อดีของการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีออนไลน์ ซึ่งช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถฝึกฝนและทบทวนทักษะภาษาได้อย่างต่อเนื่อง งานวิจัยด้านการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ พบว่า การใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและสนับสนุนการพัฒนาทักษะการออกเสียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Arunsirot, N., 2021); (Techachokwiwat, N. et al., 2020)

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษยังมุ่งเน้นการสอนภาษาในบริบททั่วไป และยังมีงานวิจัยจำนวนน้อยที่ออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสานที่สอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินการออกเสียงตามมาตรฐานของ ICAO โดยเฉพาะในบริบทของผู้เรียนด้านการบิน นอกจากนี้ ยังพบว่า การศึกษาบางส่วนยังขาดการประเมินผลอย่างเป็นระบบโดยใช้เกณฑ์การประเมินตามมาตรฐาน ICAO และการวัดผลก่อนและหลังการเรียนรู้เพื่อแสดงพัฒนาการของผู้เรียนอย่างชัดเจน ดังนั้น จึงยังมีช่องว่างในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการการฝึกออกเสียง การใช้เทคโนโลยีในการฝึกซ้ำ และการจำลองสถานการณ์การสื่อสารทางการบินเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อพัฒนาการออกเสียงภาษาอังกฤษสำหรับการสอบวัดระดับภาษาอังกฤษตามเกณฑ์มาตรฐานของ ICAO โดยมุ่งเน้นกลุ่มผู้เรียนที่เป็นนักศึกษาสาขาการจัดการการบินและนักศึกษาที่เตรียมความพร้อมสำหรับการปฏิบัติงานด้านการบินในอนาคต หลักสูตรดังกล่าวถูกออกแบบให้ผสมผสานการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการฝึกฝนด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์ รวมทั้งกิจกรรมจำลองสถานการณ์การสื่อสารทางการบิน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะการออกเสียง ความเข้าใจได้ของเสียงพูด และความมั่นใจในการสื่อสารในบริบทวิชาชีพด้านการบิน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อพัฒนาการออกเสียงภาษาอังกฤษสำหรับการสอบวัดความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษตามมาตรฐานขององค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อพัฒนาทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษสำหรับการสอบวัดระดับภาษาอังกฤษตามเกณฑ์มาตรฐานขององค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (International Civil Aviation Organization: ICAO) การดำเนินการวิจัยใช้กรอบแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรตามโมเดล ADDIE ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การวิเคราะห์ (Analysis) การออกแบบ (Design) การพัฒนา (Development) การนำไปใช้ (Implementation) และการประเมินผล (Evaluation) โดยในแต่ละขั้นตอนมีผลผลิตสำคัญ ได้แก่ การกำหนดโครงสร้างของหลักสูตร การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อและเครื่องมือประเมินผล และการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น

ในขั้นตอนการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการบิน การพัฒนาทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษ และเกณฑ์การประเมินความสามารถทางภาษาอังกฤษตามมาตรฐาน ICAO Language Proficiency Requirements เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้เป็นพื้นฐานในการออกแบบหลักสูตร โดยมุ่งเน้นองค์ประกอบด้านการออกเสียงที่สำคัญ ได้แก่ ความถูกต้องของการสร้างเสียง (Sound Production) จังหวะและการเน้นเสียงของคำและประโยค (Rhythm And Stress) และระดับความเข้าใจได้ของเสียงพูด (Intelligibility) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารในบริบทการบิน ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวนำไปสู่การกำหนดเนื้อหาและเป้าหมายการเรียนรู้ของหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษของผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทการสื่อสารทางการบิน

ในขั้นตอนการออกแบบ ผู้วิจัยได้ออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) โดยผสมผสานการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถฝึกฝนทักษะการออกเสียงได้อย่างต่อเนื่อง หลักสูตร ประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การฟังและเลียนแบบเสียง การฝึกออกเสียงคำและประโยค การอ่านออกเสียงบทสนทนา และการจำลองสถานการณ์การสื่อสารทางการบิน นอกจากนี้ ยังมีการออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินด้านการออกเสียงของ ICAO โดยกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ครอบคลุมด้านการสร้างเสียง จังหวะและการเน้นเสียง และความเข้าใจได้ของเสียงพูด

ในขั้นตอนการพัฒนา ผู้วิจัยได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และกิจกรรมการฝึกออกเสียง ทั้งในรูปแบบการเรียนในชั้นเรียนและการเรียนผ่านระบบออนไลน์ รวมถึงพัฒนาเครื่องมือวัดผล ได้แก่ แบบทดสอบ การออกเสียงก่อนเรียนและหลังเรียน และแบบประเมินการออกเสียงตามเกณฑ์ ICAO เครื่องมือทั้งหมดได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาอังกฤษและอาจารย์ผู้สอนภาษาอังกฤษเพื่อการบินที่มีประสบการณ์ในการทดสอบ ICAO Language Proficiency Test เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และเกณฑ์การประเมินให้สอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินภาษาอังกฤษสำหรับการบินก่อนนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริง

การนำหลักสูตรไปทดลองใช้ดำเนินการกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ของสถาบันการบินพลเรือน สาขาวิทยุการบินหรือ Air Traffic Controller โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการบินและเคยผ่านการเรียนรายวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานหรือภาษาอังกฤษเพื่อการบินมาก่อน ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน ถือว่าเหมาะสมสำหรับการทดลองในบริบทการเรียนการสอนในชั้นเรียน เนื่องจากสามารถสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนก่อนและหลังการเรียนได้อย่างชัดเจน และเอื้อต่อการติดตามพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างใกล้ชิด

หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นใช้ระยะเวลาเรียนรู้ทั้งหมด 12 วัน โดยแบ่งเป็นการเรียนในชั้นเรียน จำนวน 4 วัน และการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ จำนวน 8 วัน การเรียนในชั้นเรียนเน้นกิจกรรมการสาธิตการออกเสียง การฝึกปฏิบัติ การทำกิจกรรมกลุ่ม และการจำลองสถานการณ์การสื่อสารทางการบิน ขณะที่การเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ ดำเนินการผ่านระบบการจัดการเรียนรู้ (Learning Management System: LMS) โดยใช้แพลตฟอร์ม Voxy ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มการเรียนภาษาอังกฤษออนไลน์ที่ออกแบบมาเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษในบริบทการใช้งานจริง โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านสื่อมัลติมีเดียและกิจกรรมแบบโต้ตอบ (interactive learning activities) เช่น การฟังและเลียนแบบเสียง การอ่านออกเสียง การทำแบบฝึกหัดด้านการฟังและคำศัพท์ รวมถึงการบันทึกเสียงของผู้เรียนเพื่อฝึกการออกเสียง ทั้งนี้ ระบบ Voxy ยังมีรูปแบบการเรียนรู้แบบปรับระดับตามความสามารถของผู้เรียน (Adaptive Learning) ซึ่งสามารถปรับเนื้อหาและระดับความยากให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน ผู้เรียนสามารถฝึกฝนทักษะการออกเสียงผ่านกิจกรรมการฟัง การอ่านออกเสียง และการบันทึกเสียงตนเองในระบบออนไลน์ พร้อมทั้งได้รับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการออกเสียงเพื่อพัฒนาความถูกต้องและความชัดเจนของเสียงพูด ผู้เรียนถูกกำหนดให้ฝึกออกเสียงอย่างน้อยวันละ 20 - 30 นาที และส่งผลงานการบันทึกเสียงผ่านระบบออนไลน์เพื่อให้ผู้สอนติดตามความก้าวหน้าและให้คำแนะนำเพิ่มเติมเกี่ยวกับการออกเสียง

การประเมินทักษะการออกเสียงของผู้เรียนดำเนินการโดยผู้วิจัย ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ประเมินโดยใช้เกณฑ์การประเมินที่พัฒนาขึ้นตามแนวทางของ ICAO Language Proficiency Requirements โดยพิจารณาองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้องของการสร้างเสียง (Sound Production) จังหวะและการเน้นเสียงของคำและประโยค (Rhythm and Stress) และระดับความเข้าใจได้ของเสียงพูด (Intelligibility) การให้คะแนนใช้ระดับคะแนนแบบ 5 ระดับ เพื่อสะท้อนระดับความสามารถในการออกเสียงของผู้เรียน

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบทดสอบการออกเสียงก่อนเรียนและหลังเรียนเพื่อวัดพัฒนาการของทักษะการออกเสียงของผู้เรียน รวมทั้งใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้และแบบสะท้อนการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดเงื่อนไขในการควบคุมตัวแปรแทรกซ้อน เช่น การกำหนดให้ผู้เรียนใช้อุปกรณ์บันทึกเสียงประเภทเดียวกัน การดำเนินการทดสอบในสภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงกัน และการหลีกเลี่ยงการเข้าร่วมกิจกรรมฝึกภาษาเพิ่มเติมนอกเหนือจากหลักสูตรในช่วงระยะเวลาการทดลอง

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณดำเนินการโดยเปรียบเทียบคะแนนการออกเสียงก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยสถิติ Paired Sample t-test โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และรายงานค่าขนาดอิทธิพลของผลการทดลอง (Effect Size: Cohen's d) เพื่อแสดงระดับความแตกต่างของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการใช้หลักสูตร ขณะเดียวกันข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสังเกตและแบบสะท้อนการเรียนรู้ของผู้เรียนถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์พฤติกรรมหรือ Behavior Analysis

ตารางที่ 1 กิจกรรมของหลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสาน

ลำดับ	กิจกรรม (Activity)	ลักษณะการเรียนรู้	จุดมุ่งหมาย
1	Pre-test	การทดสอบก่อนเรียน	ประเมินพื้นฐานการออกเสียงของผู้เรียน
2	Day 1 Classroom Learning	การเรียนรู้ในชั้นเรียนวันที่ 1	พัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับเสียงต้น - เสียงท้าย และหลักการออกเสียงเบื้องต้น
3	Self-learning (Phase 1)	การเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านแพลตฟอร์ม	ฝึกซ้ำเสียงที่เรียนในชั้นเรียนและรับ Feedback แบบอัตโนมัติ
4	Day 2 Classroom Learning	การเรียนรู้ในชั้นเรียนวันที่ 2	เสริมทักษะจังหวะและโทนเสียง (Rhythm & Intonation)
5	Self-learning (Phase 2)	การเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านแพลตฟอร์ม	ฝึกฝนเชิงลึกในระดับวลีและบทสนทนา
6	Post-test and Feedback	การประเมินผลรวมหลังจบหลักสูตร	วัดพัฒนาการของผู้เรียนตามเกณฑ์ ICAO และให้คำแนะนำรายบุคคล

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสานถูกออกแบบอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากการทดสอบก่อนเรียนเพื่อประเมินพื้นฐานด้านการออกเสียง ต่อด้วยการเรียนในชั้นเรียน 2 ครั้งควบคู่กับการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านออนไลน์ 2 ระยะ เพื่อเสริมความเข้าใจ ฝึกซ้ำ และพัฒนาทักษะจากระดับเสียงสู่บทสนทนาในบริบทการบิน และสิ้นสุดด้วยการทดสอบหลังเรียนพร้อมข้อมูลป้อนกลับรายบุคคล เพื่อประเมินพัฒนาการตามเกณฑ์ ICAO อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ผลการวิจัย

การนำหลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสานที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรีของสถาบันการบินพลเรือน จำนวน 20 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของหลักสูตรต่อการพัฒนาทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษในบริบทการสื่อสารด้านการบิน โดยผลการวิจัยแบ่งออกเป็นผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

การเปรียบเทียบคะแนนทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษของผู้เรียนก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสาน โดยใช้การทดสอบแบบ Paired t-test พบว่า คะแนนการออกเสียงของผู้เรียนหลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) ในทุกองค์ประกอบของการประเมิน ได้แก่ Sound Production, Rhythm และ Intelligibility

ผลการวิเคราะห์พบว่า คะแนนเฉลี่ยด้าน Sound Production เพิ่มขึ้นจาก 2.31 (S.D. = 0.41) เป็น 3.72 (S.D. = 0.38) ด้าน Rhythm เพิ่มขึ้นจาก 2.45 (S.D. = 0.36) เป็น 3.68 (S.D. = 0.40) และด้าน Intelligibility เพิ่มขึ้นจาก 2.52 (S.D. = 0.39) เป็น 3.81 (S.D. = 0.35) ขณะที่คะแนนรวมของการออกเสียงเพิ่มขึ้นจาก 2.43 (S.D. = 0.32) เป็น 3.74 (S.D. = 0.33) โดยผลการทดสอบ paired t-test แสดงให้เห็นว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 13.26, p < .001$) และมีค่า effect size อยู่ในระดับสูง (Cohen's $d = 2.34$) ซึ่งสะท้อนว่าหลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสานมีส่วนช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษของผู้เรียนอย่างชัดเจน

การประเมินทักษะการออกเสียงดำเนินการโดยผู้วิจัย โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนน (rubrics) ที่กำหนดองค์ประกอบการประเมินอย่างชัดเจน ได้แก่ ความถูกต้องของเสียง (Sound Production) จังหวะและการเน้นเสียง (Rhythm) และความชัดเจนของการสื่อสาร (Intelligibility) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สอดคล้องกับแนวทางการประเมินการสื่อสารภาษาอังกฤษในบริบทการบิน ทั้งนี้ การประเมินดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของทักษะการออกเสียงของผู้เรียนภายหลังการใช้หลักสูตร มิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำนายหรือรับรองผลการสอบตามเกณฑ์มาตรฐานสากล

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบบันทึกการสังเกตและแบบสะท้อนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงธีม (Thematic Analysis) พบประเด็นสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การพัฒนาความถูกต้องของการออกเสียง 2) ความมั่นใจในการสื่อสารภาษาอังกฤษที่เพิ่มขึ้น และ 3) บทบาทของการเรียนรู้แบบผสมผสานในการสนับสนุนการฝึกทักษะอย่างต่อเนื่อง

ผู้เรียนสะท้อนว่ากิจกรรมการฟังและเลียนแบบเสียงต้นแบบ รวมถึงการบันทึกเสียงของตนเองผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสังเกตและแก้ไขข้อผิดพลาดในการออกเสียงได้ชัดเจนขึ้น ตัวอย่างความคิดเห็นของผู้เรียนระบุว่า “การอัดเสียงตัวเองหลายครั้งทำให้รู้ว่าคำที่ออกเสียงผิดอยู่ตรงไหนและสามารถแก้ไขได้ดีขึ้น” นอกจากนี้ ข้อมูลจากระบบการเรียนออนไลน์ยังแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีการฝึกออกเสียงซ้ำเฉลี่ยประมาณ 18 ครั้งต่อกิจกรรม ซึ่งสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และการฝึกทักษะอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดบางประการ ได้แก่ ระยะเวลาการทดลองใช้หลักสูตรที่ค่อนข้างสั้น (ประมาณ 2 สัปดาห์) จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำกัด ($n = 20$) และการออกแบบการวิจัยที่ไม่มีกลุ่มควบคุม ดังนั้น การศึกษาครั้งต่อไปควรขยายระยะเวลาการทดลอง เพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง และพิจารณาการออกแบบการวิจัยที่มีกลุ่มเปรียบเทียบ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยในอนาคต

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนนทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษของผู้เรียนก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยการเรียนรู้แบบผสมผสาน ($n = 20$)

Pronunciation Component	Pre-test M	Pre-test S.D.	Post-test M	Post-test S.D.	t	p	Cohen's d
Sound Production	2.31	0.41	3.72	0.38	12.84	< .001	2.10
Rhythm	2.45	0.36	3.68	0.40	11.97	< .001	1.96
Intelligibility	2.52	0.39	3.81	0.35	12.41	< .001	2.05
Overall Pronunciation Score	2.43	0.32	3.74	0.33	13.26	< .001	2.34

จากตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษของผู้เรียนก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยการเรียนรู้แบบผสมผสาน โดยใช้การทดสอบแบบ paired-samples t-test พบว่า คะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนหลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนในทุกองค์ประกอบของการประเมิน ได้แก่ การออกเสียงพยัญชนะและสระ (Sound Production) จังหวะและการเน้นเสียง (Rhythm) และความชัดเจนในการสื่อสาร (Intelligibility) รวมถึงคะแนนรวมของการออกเสียง โดยผลการวิเคราะห์ พบว่า ความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังการเรียนรู้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($p < .001$) และมีค่า Effect Size อยู่ในระดับสูง ซึ่งสะท้อนว่าการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานมีส่วนช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนนในแต่ละองค์ประกอบ พบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านความถูกต้องของการออกเสียง จังหวะการพูด และความชัดเจนในการสื่อสารอย่างต่อเนื่องหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ในชั้นเรียนและการฝึกทักษะผ่านระบบออนไลน์สามารถสนับสนุนให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนการออกเสียงได้อย่างสม่ำเสมอและหลากหลายรูปแบบ อีกทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฟังตัวอย่างเสียงต้นแบบ ฝึกเลียนแบบ และบันทึกเสียงของตนเอง ยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถตระหนักรู้และปรับปรุงข้อผิดพลาดในการออกเสียงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ การประเมินมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของทักษะการออกเสียงของผู้เรียนภายหลังการใช้หลักสูตรเพื่อการพัฒนาและเตรียมความพร้อมในการสื่อสารภาษาอังกฤษในบริบทการบิน ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำนายหรือรับรองผลการสอบตามเกณฑ์มาตรฐานสากล

ตารางที่ 3 การสรุปผลการพัฒนาในแต่ละโมดูลของหลักสูตร

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้	พัฒนาการที่สังเกตได้	ผลลัพธ์ต่อทักษะภาษา
1. Pre-test	ประเมินพื้นฐานการออกเสียงก่อนเรียน	การอ่านคำและประโยค เฉพาะทางการบิน	พบข้อผิดพลาดในเสียงท้ายคำและจังหวะเสียง	ระดับพื้นฐานถึงปานกลาง

ตารางที่ 3 การสรุปผลการพัฒนาในแต่ละโมดูลของหลักสูตร (ต่อ)

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้	พัฒนาการที่สังเกตได้	ผลลัพธ์ต่อทักษะภาษา
2. Day 1 Classroom Learning	พัฒนา Initial และ Final Sounds	ฝึกออกเสียงรายบุคคลและกลุ่ม	ผู้เรียนเริ่มเข้าใจหลักเสียงภาษาอังกฤษและออกเสียงถูกต้องมากขึ้น	การออกเสียงดีขึ้นชัดเจน
3. Self-learning (Phase 1)	ฝึกซ้ำผ่านแพลตฟอร์มด้วยตนเอง	ฝึกซ้ำพร้อมผลตอบรับอัตโนมัติ	ผู้เรียนฝึกซ้ำบ่อยและเริ่มจดจำเสียงได้แม่นยำ	ความคล่องแคล่วและความมั่นใจเพิ่มขึ้น
4. Day 2 Classroom Learning	เสริมทักษะจังหวะและโทนเสียง	ฝึกพูดในสถานการณ์จำลอง ATC	ผู้เรียนควบคุมโทนเสียงได้ดีและสื่อสารได้เป็นธรรมชาติ	การใช้จังหวะและโทนเสียงถูกต้องขึ้น
5. Self-learning (Phase 2)	ทบทวนและประยุกต์ใช้การออกเสียง	ฝึกบทสนทนาและประโยคยาว	ผู้เรียนพูดต่อเนื่องและถูกต้องมากขึ้น	การสื่อสารเป็นธรรมชาติและเข้าใจได้ชัดเจน
6. Post-test	ประเมินผลหลังเรียน	ทดสอบการพูดเกี่ยวกับการอ่านคำและประโยคเฉพาะทางการบิน	ผู้เรียนทุกคนมีคะแนนสูงขึ้น	พัฒนาการชัดเจนทุกองค์ประกอบของการออกเสียง

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านการออกเสียงอย่างต่อเนื่องในทุกโมดูลของหลักสูตร โดยเริ่มจากการวิเคราะห์จุดบกพร่องในขั้น Pre-test ซึ่งพบปัญหาเรื่องเสียงท้ายคำและจังหวะเสียง จากนั้นเมื่อผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและการฝึกด้วยตนเอง ผู้เรียนสามารถปรับปรุงการออกเสียงพยัญชนะต้น - ท้ายควบคุมจังหวะและโทนเสียงได้ดีขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะในกิจกรรมจำลองสถานการณ์การสื่อสารทางการบินที่ช่วยให้การใช้ภาษาเป็นธรรมชาติและเข้าใจได้ชัดเจนมากขึ้น ทั้งนี้ ผลการทดสอบหลังเรียนสะท้อนว่าผู้เรียนทุกคนมีพัฒนาการที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แสดงถึงประสิทธิผลของหลักสูตรในการพัฒนาทักษะการออกเสียงตามเกณฑ์ ICAO อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นลำดับขั้น

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) สำหรับการพัฒนาทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษของผู้เรียนในบริบทการสื่อสารด้านการบิน โดยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นผสมผสานการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการเรียนรู้ผ่านระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ (Learning Management System: LMS) ซึ่งใช้แพลตฟอร์ม Voxy เพื่อสนับสนุนการฝึกทักษะภาษาอังกฤษด้วยตนเอง ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าหลังจากการเรียนรู้ตามหลักสูตร ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านการออกเสียงภาษาอังกฤษดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการเรียนรู้ (รายละเอียดเชิงสถิติปรากฏในผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 2) ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพของการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในการสนับสนุนการพัฒนาทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษในบริบทการเรียนรู้ภาษาเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะด้านการบิน

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างการฝึกในชั้นเรียนและการฝึกด้วยตนเองผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ช่วยเพิ่มโอกาสในการฝึกทักษะการออกเสียงอย่างต่อเนื่อง การฝึกในชั้นเรียน เช่น การฝึกออกเสียงร่วมกัน (Choral Repetition) การฝึกอ่านออกเสียง และการฝึกสนทนาในสถานการณ์จำลอง มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตำแหน่งอวัยวะในการออกเสียงและพัฒนาความถูกต้องของเสียง (Sound Production) ได้ดีขึ้น การฝึกออกเสียงซ้ำหลายครั้งในสภาพแวดล้อมที่มีการชี้แนะจากผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนสามารถสังเกตและแก้ไขข้อผิดพลาดในการออกเสียงได้อย่างเป็นรูปธรรม

ในขณะเดียวกัน การเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์ม Voxy เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถฝึกทักษะภาษาอังกฤษในรูปแบบการเรียนรู้ตามจังหวะของตนเอง (Self-paced Learning) ผู้เรียนสามารถฟังเสียงตัวอย่าง ฝึกออกเสียงซ้ำ และทำแบบฝึกหัดโต้ตอบผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งช่วยเสริมการฝึกทักษะการออกเสียงนอกเวลาเรียนในชั้นเรียน ลักษณะการเรียนรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของการเรียนรู้แบบผสมผสานที่เสนอว่าการผสมผสานระหว่างการเรียนรู้แบบเผชิญหน้าและการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีสามารถช่วยเพิ่มโอกาสในการฝึกทักษะและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน (Garrison, D. R. & Vaughan, N. D., 2008) กิจกรรมการจำลองสถานการณ์การสื่อสารในบริบทการบินยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความชัดเจนของการสื่อสาร (Speech Intelligibility) เนื่องจากผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษาในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับการสื่อสารจริงระหว่างบุคลากรด้านการบิน การฝึกสนทนาในสถานการณ์จำลองช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำทักษะการออกเสียงไปใช้ในการสื่อสารจริงและช่วยพัฒนาจังหวะการพูดและน้ำเสียง (Rhythm and Intonation) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสารภาษาอังกฤษในบริบทการบิน การเรียนรู้ในลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิดของการสอนภาษาเชิงสื่อสาร (Communicative Language Teaching) ที่เน้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อความหมายในสถานการณ์จริง (Richards, J. C. & Rodgers, T. S., 2014)

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสะท้อนการเรียนรู้ของผู้เรียนยังสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนมีทัศนคติเชิงบวกต่อรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน ผู้เรียนจำนวนหนึ่งระบุว่า การฝึกผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ช่วยให้สามารถฝึกออกเสียงได้หลายครั้งจนเกิดความมั่นใจมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ผู้เรียนคนหนึ่งสะท้อนว่า “การฝึกผ่านระบบช่วยให้สามารถฟังเสียงตัวอย่างและลองออกเสียงซ้ำได้หลายครั้งจนรู้สึกมั่นใจมากขึ้น” ขณะที่ผู้เรียนอีกคนหนึ่งระบุว่า การฝึกสนทนาในสถานการณ์จำลองช่วยให้สามารถนำการออกเสียงไปใช้ในการสื่อสารได้จริง ข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบผสมผสานสามารถช่วยสร้างแรงจูงใจในการฝึกทักษะภาษาอังกฤษและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการเรียนรู้

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยในด้านการเรียนรู้ภาษาเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ (English for Specific Purposes) ที่พบว่า การใช้เทคโนโลยีร่วมกับการฝึกภาษาในบริบทจริงสามารถช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและการฝึกทักษะอย่างต่อเนื่องช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาในสถานการณ์จริงได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเรียนรู้อย่างช่วยเพิ่มความยืดหยุ่นในการฝึกทักษะภาษาและส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ในบริบทของการศึกษาและการฝึกอบรมด้านการบิน ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานสามารถเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการพัฒนาทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษของผู้เรียน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสารด้านการบิน ความชัดเจนของการออกเสียงและจังหวะการพูดมีบทบาทสำคัญในการลดความคลาดเคลื่อน

ในการสื่อสารระหว่างบุคลากรด้านการบิน เช่น นักบินและผู้ควบคุมการจราจรทางอากาศ ดังนั้น การออกแบบหลักสูตรภาษาอังกฤษสำหรับผู้เรียนในสาขาการบินควรผสมผสานกิจกรรมการฝึกออกเสียงในชั้นเรียน การจำลองสถานการณ์การสื่อสาร และการฝึกทักษะผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เพื่อเพิ่มโอกาสในการฝึกทักษะอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทการสื่อสารจริง

อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ควรพิจารณา ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมีจำนวนจำกัด ($n = 20$) และเป็นนักศึกษาจากสถาบันเดียว ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสรุปผลในภาพรวม ระยะเวลาการทดลองใช้หลักสูตรมีเพียงสองสัปดาห์ และการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้มีกลุ่มควบคุมเพื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการสอนอื่น

สำหรับการวิจัยในอนาคต ควรมีการขยายจำนวนกลุ่มตัวอย่างและระยะเวลาการทดลองใช้หลักสูตร เพื่อศึกษาผลของการเรียนรู้แบบผสมผสานต่อการพัฒนาทักษะการออกเสียงในระยะยาว การศึกษาเพิ่มเติมอาจมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีใหม่ เช่น เครื่องมือดิจิทัลหรือระบบปัญญาประดิษฐ์ในการให้ข้อมูลย้อนกลับด้านการออกเสียง ซึ่งอาจช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษสำหรับผู้เรียนในสาขาการบิน

โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบผสมผสานสามารถเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการพัฒนาทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษของผู้เรียนในบริบทการสื่อสารด้านการบิน การผสมผสานการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ช่วยเพิ่มโอกาสในการฝึกทักษะภาษาอย่างต่อเนื่อง และช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ตารางที่ 4 สรุปผลพัฒนาการของผู้เรียนในแต่ละองค์ประกอบของเกณฑ์การประเมินการออกเสียงของ

ICAO

องค์ประกอบของการประเมิน	ก่อนเรียน	หลังเรียน	ลักษณะการเปลี่ยนแปลง	การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ
ความเข้าใจได้ของเสียงพูด (Speech Intelligibility)	เสียงพูดของผู้เรียนมีความไม่ชัดเจน โดยเฉพาะในตำแหน่งเสียงท้ายคำและคำที่มีเสียงผสม ทำให้ผู้ฟังต้องใช้ความพยายามในการทำความเข้าใจ	ผู้เรียนสามารถออกเสียงได้ชัดเจนมากขึ้น ผู้ฟังเข้าใจได้ทันทีโดยไม่ต้องขอฟังซ้ำ	ความชัดเจนของเสียงเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ	การพัฒนานี้สะท้อนให้เห็นถึงผลของการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนสามารถระบุและแก้ไขข้อบกพร่องในการออกเสียงของตนเองได้ โดยอาศัยการฝึกซ้ำและการได้รับคำแนะนำเฉพาะจุดจากผู้สอน
ความถูกต้องของเสียง (Sound Accuracy)	ผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะต้นและเสียงผสมผิดในหลายคำ โดยเฉพาะเสียง /th/, /v/, /r/ และ /l/	ผู้เรียนสามารถออกเสียงได้ถูกต้องมากขึ้น มีความแม่นยำในการออกเสียงพยัญชนะต้นและเสียงท้ายคำ โดยเฉพาะคำที่มีเสียงผสม	ความถูกต้องของเสียงเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ	การพัฒนาด้านนี้เกิดจากการฝึกซ้ำในกิจกรรมออกเสียง การออกเสียงพร้อมกันในชั้นเรียน (Choral Repetition) และการเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนปรับแก้เสียงได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 4 สรุปผลพัฒนาการของผู้เรียนในแต่ละองค์ประกอบของเกณฑ์การประเมินการออกเสียงของ ICAO (ต่อ)

องค์ประกอบของ การประเมิน	ก่อนเรียน	หลังเรียน	ลักษณะ การเปลี่ยนแปลง	การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ
จังหวะและ น้ำเสียง (Rhythm and Intonation)	การพูดของผู้เรียน มีลักษณะเสียง ราบเรียบ ไม่มี การเน้นคำหลัก ในประโยค และ ขาดการเปลี่ยน ระดับเสียง ตามอารมณ์หรือ ความหมาย ของข้อความ	ผู้เรียนสามารถพูดได้ อย่างเป็นธรรมชาติ มีการเน้นคำและ การเปลี่ยนระดับ เสียงขึ้น - ลงตาม ความหมายของ ประโยค	ความถูกต้องของ จังหวะและ น้ำเสียงเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ	สะท้อนถึงการเรียนรู้เชิงสื่อสาร (Communicative Learning) ที่ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง เสียงและความหมาย รวมถึงพัฒนา โทนเสียงให้สอดคล้องกับบริบทของ การสื่อสารจริงตามแนวคิดของ Communicative Language Teaching (Richards, J. C. & Rodgers, T. S., 2014)

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการอย่างชัดเจนในทุกองค์ประกอบของเกณฑ์การประเมินการออกเสียงของ ICAO โดยเฉพาะด้านความเข้าใจได้ของเสียงพูดและความถูกต้องของเสียง (Kim, H. & Billington, R., 2018); (Trippe, J. & Baese-Berk, M., 2019) ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนว่าผู้เรียนสามารถแก้ไขข้อบกพร่องด้านเสียงพยัญชนะต้น - ท้ายและเสียงผสมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน ด้านจังหวะและน้ำเสียงมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนสามารถใช้โทนเสียงและการเน้นคำได้สอดคล้องกับความหมายและบริบทการสื่อสารมากขึ้น ผลการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงประสิทธิผลของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผสมผสานการฝึกซ้ำ การให้ข้อมูลป้อนกลับ และการจำลองสถานการณ์จริง ซึ่งช่วยส่งเสริมทั้งความมั่นใจ ความเป็นธรรมชาติ และความเข้าใจได้ของการสื่อสารตามมาตรฐาน ICAO

องค์ความรู้ใหม่

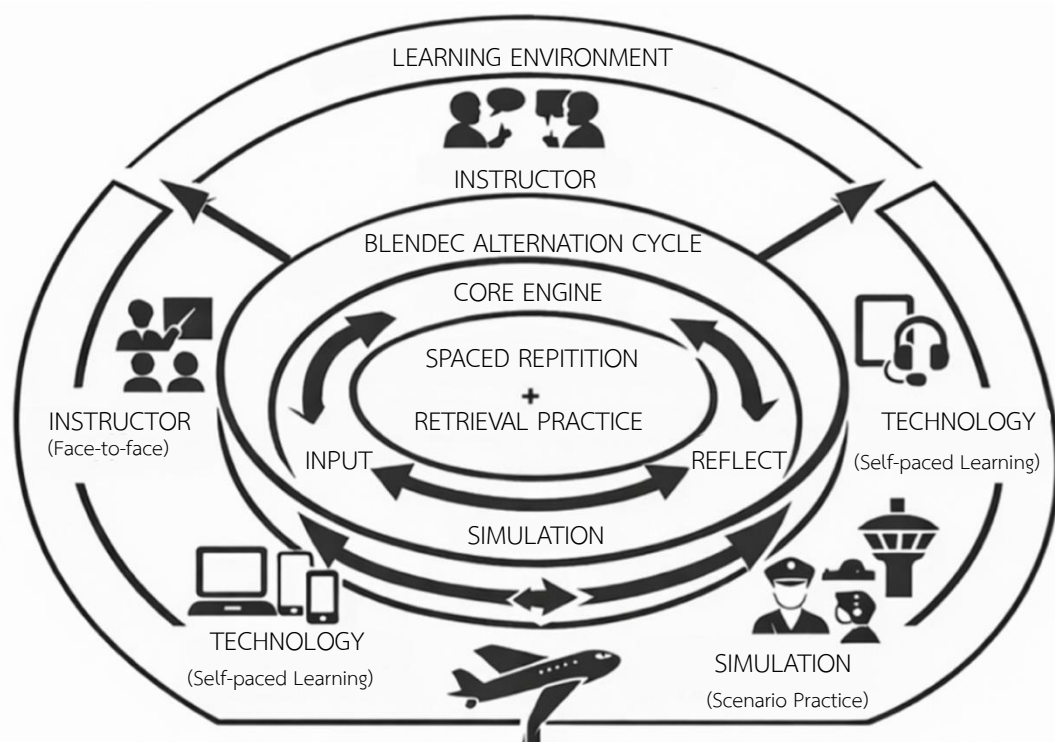
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาผู้เรียนเกิดจากองค์ประกอบหลักสี่ด้าน ได้แก่ การออกแบบกิจกรรมที่มีเป้าหมายชัดเจน การมีส่วนร่วมของผู้สอนในฐานะผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีให้ข้อมูลย้อนกลับทันที และการสร้างบริบทที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกจริงในสถานการณ์สื่อสารทางการบิน องค์ประกอบร่วมดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและคงอยู่ได้ในระยะยาว

ในภาพรวม การเรียนรู้แบบผสมผสานช่วยให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการด้านทักษะการออกเสียงอย่างเป็นระบบ เนื่องจากรูปแบบนี้เปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งเชิงโครงสร้างเสียง เชิงสื่อสาร และเชิงการเรียนรู้ด้วยตนเอง การผสมผสานระหว่างการเรียนในชั้นเรียนและการเรียนผ่านเทคโนโลยีช่วยทำให้เกิดความต่อเนื่องของการฝึกและส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกในด้านความเข้าใจเสียง ความถูกต้อง และจังหวะการพูด

ผลการอภิปรายยังชี้ให้เห็นว่าการฝึกซ้ำแบบเว้นช่วงและการดึงความจำกลับมาใช้มีบทบาทสำคัญต่อความจำระยะยาวและการนำทักษะไปใช้จริงในสถานการณ์สื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านการเรียนรู้แบบผสมผสานที่มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึก ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้เชิงรุกมากขึ้น มีความมั่นใจในการพูดและกล้าแสดงออกมากขึ้น

จากผลการวิจัยสามารถเสนอได้ว่าหลักสูตรนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทการเรียนรู้ด้านการสื่อสารเฉพาะทางอื่นได้ หากสามารถรักษาหลักการสำคัญไว้ ได้แก่ ความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้ การให้ผลตอบรับเฉพาะเจาะจง และการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกในสถานการณ์จำลองจริง

รูปภาพโมเดลการใช้กลไกของ Spaced Repetition และ Retrieval Practice เป็นแกนหลักของการเรียนรู้แบบผสมผสาน

ภาพที่ 1 โมเดล Spaced Repetition and Retrieval Practice

นอกจากนี้ หลักสูตรยังนำองค์ประกอบทางจิตวิทยาการเรียนรู้สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ ได้แก่ การทบทวนแบบเว้นช่วง (Spaced Repetition) การฝึกดึงความรู้จากความจำ (Retrieval Practice) และการสอนที่เน้นโครงสร้างเสียงและรูปแบบภาษา (Form-focused Instruction) ซึ่งช่วยเสริมสร้างความจำระยะยาวและการเรียนรู้เชิงลึก ช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการสื่อสารได้อย่างเป็นธรรมชาติ

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการวิจัยครั้งนี้ คือ การใช้กลไกของ Spaced Repetition และ Retrieval Practice เป็นแกนหลักของการเรียนรู้แบบผสมผสาน โดยจัดให้ผู้เรียนสลับระหว่างการเรียนกับผู้สอนและการเรียนด้วยตนเองอย่างเป็นระบบซึ่งทำให้กระบวนการฝึกปฏิบัติ การสะท้อนผล และการจดจำเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีความหมาย

โครงสร้างดังกล่าวทำให้การเรียนรู้ไม่จำกัดอยู่เพียงการฝึกซ้ำเชิงกลไก แต่เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างการรับข้อมูล การสร้างความเข้าใจ การนำไปใช้จริง และการทบทวนเพื่อเสริมความจำระยะยาว ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาในมิติทั้งความรู้ทางภาษา ความสามารถด้านการออกเสียง และความมั่นใจในการสื่อสาร ซึ่งสามารถขยายผลเชิงประยุกต์ไปยังบริบทการเรียนรู้ด้านภาษาอื่นหรือบริบทเฉพาะทางที่ต้องการการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่าหลักสูตรการเรียนรู้แบบผสมผสานมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการพัฒนาการออกเสียงภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมสอบวัดระดับภาษาอังกฤษขององค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ โดยผลการเรียนรู้ของผู้เรียนมีพัฒนาการในองค์ประกอบด้านความชัดเจนของเสียง จังหวะเสียง และความเข้าใจได้ของผู้ฟัง ซึ่งเป็นตัวชี้วัดสำคัญตามเกณฑ์ของ ICAO ทั้งนี้ รูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าวช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้เชิงรุก การประเมินตนเอง และการฝึกซ้ำในบริบทการสื่อสารจริง ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างสอดคล้องกับการปฏิบัติงานในด้านการบิน ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสามารถประยุกต์ใช้ในการฝึกอบรมด้านภาษาอังกฤษสำหรับบุคลากรการบิน ตลอดจนหลักสูตรเตรียมสอบ ICAO ในสถาบันการศึกษา และหน่วยงานฝึกอบรมด้านการบิน ทั้งนี้ ควรมีการเพิ่มเติมกิจกรรมจำลองการสื่อสารในสถานการณ์ที่หลากหลายขึ้น เช่น การสื่อสารในช่วงเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือสภาพการบินที่มีความซับซ้อน เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกการออกเสียงและการถ่ายทอดข้อมูลในบริบทที่สอดคล้องกับภารกิจการบินมากขึ้น นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการประเมินตนเองด้วยสื่อออนไลน์ที่พัฒนาให้มีความแม่นยำและตอบสนองต่อผู้เรียนได้แบบเรียลไทม์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการฝึกปฏิบัติ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต การศึกษาครั้งต่อไปควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมผู้เรียนที่มีประสบการณ์ด้านการบินที่หลากหลาย เช่น นักบิน เจ้าหน้าที่ควบคุมจราจรทางอากาศ หรือบุคลากรภาคปฏิบัติการ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการเรียนรู้ตามระดับความชำนาญ นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการออกเสียงกับความปลอดภัยด้านการสื่อสารในการบิน รวมถึงการศึกษารูปแบบการเรียนรู้เชิงเทคโนโลยีที่สามารถให้คำแนะนำได้ทันที (Feedback System) ซึ่งมีศักยภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการออกเสียงในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- Alderson, J. C. (2010). A survey of aviation English tests. *Language Testing*, 27(1), 51-72. <https://doi.org/10.1177/0265532209347196>.
- Arunsirot, N. (2021). An implementation of blended learning instruction media to enhance English pronunciation skills. *Journal of Graduate Research*, 12(2), 73-88.
- Clark, L. & Williams, G. J. (2020). English language proficiency in radiotelephony: A survey about its effect on the safety and efficiency of aviation. *The ESPecialist*, 41(4), 1-21. <https://doi.org/10.23925/2318-7115.2020v41i4a9>.

- Garrison, D. R. & Vaughan, N. D. (2008). *Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines*. San Francisco: Jossey-Bass.
- International Civil Aviation Organization (ICAO). (2010). *Manual on the implementation of ICAO language proficiency requirements (Doc 9835)*. Montréal: International Civil Aviation Organization.
- Kim, H. & Billington, R. (2018). Pronunciation and comprehension in English as a lingua franca communication: Effect of L1 influence in international aviation communication. *Applied Linguistics*, 39(2), 135-158. <https://doi.org/10.1093/applin/amv075>.
- Richards, J. C. & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and methods in language teaching*. (3rd ed.). Cambridge, Cambridge University Press.
- Sirikanjanawong, N. (2016). *A relationship between self-assessment of the ICAO language proficiency requirements and test of English for international communication (TOEIC) of Thai Airways International flight attendants*. Master's thesis Liberal Arts English as an International Language: Chulalongkorn University.
- Techachokwiwat, N. et al. (2020). A review of blended learning implementation in the English language classroom. *ASEAN Journal of Education*, 6(2), 1-14.
- Tiewtrakul, T. & Fletcher, S. R. (2010). The challenge of regional accents for aviation English language proficiency standards: A study of difficulties in understanding in air traffic control-pilot communications. *Ergonomics*, 53(2), 229-239. <https://doi.org/10.1080/00140130903470033>.
- Trippe, J. & Baese-Berk, M. (2019). A prosodic profile of American Aviation English. *English for Specific Purposes*, 53, 30-46. <https://doi.org/10.1016/j.esp.2018.08.006>.

รูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของ
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1*
MODEL OF AN INFORMATION SYSTEM MANAGEMENT FOR EFFECTIVENESS IN
SCHOOLS UNDER NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL
SERVICE AREA OFFICE 1

สุวาสนา พรหมชีหม่น*, วีระยุทธ ชาทะกาญจน์, อนันต์ ประสาน

Sutarat Thongklang*, Werayut Chatakan, Andanotai Prasan

หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Doctor of Education Degree in Educational Administration, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University,
Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: bankanthong.school@gmail.com

*Tel: 084-647-2749

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา และ 3) เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา การศึกษาวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยแบบวิจัยและพัฒนา ใช้วิธีวิจัยแบบผานวิธีหุระยะ 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 5 คน 2) กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้รับผิดชอบงานสารสนเทศ จำนวน 322 คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน และ 4) ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง 2) แบบสอบถาม และ 3) แบบประเมินสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์เนื้อหา ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.96$, S.D. = 0.50) สภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.51) 2) การพัฒนารูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้แก่ วัตถุประสงค์ หลักการ วิธีดำเนินงาน การประเมินผล และเงื่อนไข และ 3) การตรวจสอบรูปแบบการบริหาร

โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.53)

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา, ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐาน, การยกระดับประสิทธิภาพ

Abstract

The research aimed to 1) Study the current state, desired state, and necessary needs of information-based management for enhancing school effectiveness; 2) Develop a model of information-based management for enhancing school effectiveness; and 3) Examine the model of information-based management for enhancing school effectiveness. This research study uses a research and development approach and a mixed-methods, multi-stage research methodology. 1) Five school administrators as key informants; 2) A sample group of 322 school administrators and teachers responsible for information technology; 3) Nine experts in an expert-based seminar; and 4) Nine participants in a focus group discussion. The research tools included: 1) Structured interviews; 2) Questionnaires; and 3) Evaluation forms. Statistical analyses included content analysis, percentages, means, standard deviations, and needs assessment. The research findings showed that 1) The current state, desired state, and necessary needs of information-based management for enhancing school effectiveness were at a moderate level ($\bar{X} = 2.96$, S.D. = 0.50); the desired state The findings are at the highest level in three aspects ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.51): 2) The development of an information-based management model to enhance the effectiveness of educational institutions, including objectives, principles, methods of operation, evaluation, and conditions; and 3) The verification of the information-based management model to enhance the effectiveness of educational institutions, which is accurate, appropriate, feasible, and useful. ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.53)

Keywords: School Administration, Information Systems-Based, Enhancing Effectiveness

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะในยุคที่ความรู้และเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบันมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและเศรษฐกิจในอนาคต ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า “คนไทยต้องได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” หัวใจของการปฏิรูป คือ การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วม ตั้งแต่การพัฒนาสาระการเรียนรู้ การจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ไปจนถึงการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปครั้งนี้ โดยการสร้างแพลตฟอร์มออนไลน์และการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาทักษะวิชาชีพ รวมถึงการกระจายโอกาสการเรียนรู้ไปยังผู้ด้อยโอกาสและพื้นที่ห่างไกล (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

การปฏิรูปการศึกษาของไทยในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของนโยบายการศึกษา แม้ในช่วงที่แนวคิดการปฏิรูปมีพลังขับเคลื่อนอย่างชัดเจน แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนรัฐบาล การดำเนินการมักหยุดชะงักลง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2539 การปฏิรูปกลับมามีความเข้มข้นอีกครั้ง โดยมีการผลักดันให้นำสาระสำคัญของการศึกษาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อสร้างความมั่นคงในทางปฏิบัติ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ระบุถึงความสำคัญของการกระจายอำนาจในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจน

ในยุคปัจจุบัน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศไม่เพียงแต่ช่วยในการจัดการงานเอกสาร แต่ยังช่วยพัฒนาการบริหารจัดการข้อมูลในทุกมิติของโรงเรียน โดยเฉพาะการจัดการข้อมูลการเรียนการสอน การประมวลผลข้อมูลทางการเงิน และการบริหารทรัพยากรบุคคล เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้การตัดสินใจในด้านการบริหารจัดการเป็นไปอย่างถูกต้อง แม่นยำ และรวดเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการยกระดับการศึกษาของโรงเรียนในยุคดิจิทัล (บุษรา บุญทะหล้า และคณะ, 2563) ขณะเดียวกันการพัฒนาทักษะด้าน ICT ของครูและบุคลากรทางการศึกษาก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ปัญหาที่พบในปัจจุบัน คือ การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศในระบบบริหารและจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา หนึ่งในปัญหาหลัก คือ ระบบข้อมูลสารสนเทศที่ไม่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความถูกต้อง ความครอบคลุม หรือความทันสมัยของข้อมูล สิ่งนี้ทำให้การตัดสินใจเชิงนโยบายและการปฏิบัติงานขาดความแม่นยำและประสิทธิภาพ นอกจากนี้ โรงเรียนยังประสบปัญหาในการจัดหาเทคโนโลยีที่เหมาะสมและทันสมัยเพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ จากปัญหาการใช้ข้อมูลสารสนเทศในกระบวนการบริหารงานสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องศึกษารูปแบบการบริหารที่สามารถใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานสำคัญเพื่อพัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษา การบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มความถูกต้อง แม่นยำ และรวดเร็วในการจัดการข้อมูล ส่งผลโดยตรงต่อการวางแผน การตัดสินใจ และการดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1, 2567) การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นให้สถานศึกษาในสังกัดสามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาปรับใช้ในการวางแผนและจัดการงานโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา
3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research & Development: R&D) ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (Multi-Phase Mixed-Methods Research) ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัย (Document Analysis) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) สถิติอ้างอิงโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ตอน และดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา มีการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้รับผิดชอบงานสารสนเทศ จำนวน 322 คน จำแนกเป็น ผู้บริหารโรงเรียน 33 คน และครูผู้รับผิดชอบงานสารสนเทศในโรงเรียนประถมศึกษา 289 คน ซึ่งได้มาโดยการโดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย และเลือกแบบเจาะจง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) มีค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.80 - 1.00 ปรับข้อความตามข้อเสนอแนะผู้เชี่ยวชาญ นำแบบวัดไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ตรวจสอบคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัด โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ตามวิธีการของ Cronbach ซึ่งกำหนดเกณฑ์ว่าต้องมีค่า 0.70 ขึ้นไป (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2555) ซึ่งแบบวัดทั้งฉบับนี้มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.929 และนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified})

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา ผู้วิจัยสร้างรูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา และยืนยันความถูกต้องและความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา โดยการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา จำนวน 9 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญและแบบสอบถามความถูกต้องและความเหมาะสม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา ผู้วิจัยยืนยันรูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน เลือกโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบรูปแบบ ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่มและแบบสอบถามความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1 มีผลการวิจัย ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1

1.1 การบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ พบว่า โรงเรียนมีการรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง เช่น นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และแหล่งข้อมูลภายนอก เพื่อใช้ในการบริหารการศึกษา ข้อมูลจะถูกจัดระเบียบและประมวลผลด้วยระบบฐานข้อมูลที่มีความปลอดภัย เช่น ระบบ MIS และโปรแกรมสถิติ เช่น SPSS และ Excel ซึ่งช่วยให้การตัดสินใจในการบริหารสถานศึกษามีข้อมูลรองรับที่แม่นยำและรวดเร็ว โรงเรียนใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารทั่วไปผ่านระบบต่าง ๆ เช่น HRIS, Google Calendar, Zoom และ Microsoft Teams ซึ่งช่วยให้การบริหารงานสะดวกและมีประสิทธิภาพ การนำข้อมูลที่รวบรวมมาใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ติดตามผลการเรียน และพัฒนาทัศนคติทางบวกของนักเรียนทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และช่วยในการปรับตัวของนักเรียนในสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ เช่น การเรียนออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 สภาพปัจจุบันของการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา การบริหารสถานศึกษา มีผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา การบริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายชั้น (n = 322)

การบริหารสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI
	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล	
1. การบริหารวิชาการ	2.97	0.48	ปานกลาง	4.65	0.51	มากที่สุด	0.57
2. การบริหารงบประมาณ	2.96	0.51	ปานกลาง	4.69	0.51	มากที่สุด	0.59
3. การบริหารงานบุคคล	2.96	0.52	ปานกลาง	4.67	0.52	มากที่สุด	0.58
4. การบริหารทั่วไป	2.94	0.51	ปานกลาง	4.76	0.51	มากที่สุด	0.62
โดยรวม	2.96	0.50	ปานกลาง	4.69	0.51	มากที่สุด	0.59

โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.96$) สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$) ความต้องการจำเป็น โดยรวม คือ 0.59 (PNI_{Modified} = 0.59)

1.3 สภาพปัจจุบันของการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา มีผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของ การบริหารข้อมูลสารสนเทศ

การบริหารข้อมูลสารสนเทศ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI
	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล	
1. การรวบรวมข้อมูล	2.95	0.54	ปานกลาง	4.73	0.54	มากที่สุด	0.61
2. การตรวจสอบข้อมูล	2.96	0.50	ปานกลาง	4.77	0.53	มากที่สุด	0.62
3. การประมวลผลข้อมูล	2.97	0.50	ปานกลาง	4.78	0.53	มากที่สุด	0.61
4. การจัดเก็บข้อมูล	2.89	0.55	ปานกลาง	4.79	0.53	มากที่สุด	0.66
5. การวิเคราะห์ข้อมูล	2.90	0.48	ปานกลาง	4.78	0.53	มากที่สุด	0.65
6. การนำข้อมูลไปใช้	2.91	0.49	ปานกลาง	4.77	0.53	มากที่สุด	0.64
โดยรวม	2.93	0.51	ปานกลาง	4.77	0.54	มากที่สุด	0.63

การบริหารข้อมูลสารสนเทศ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.93$) สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.77$) ความต้องการจำเป็นโดยรวม คือ 0.63 (PNI_{Modified} = 0.63)

1.4 สภาพปัจจุบันของการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา ผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา การยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา

การยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI
	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล	($\bar{X}$)	(S.D.)	แปลผล	
1. ความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง	2.97	0.50	ปานกลาง	4.78	0.53	มากที่สุด	0.61
2. ความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวกของนักเรียน	2.95	0.52	ปานกลาง	4.81	0.53	มากที่สุด	0.63
3. ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม	2.94	0.52	ปานกลาง	4.82	0.53	มากที่สุด	0.64
4. ความสามารถในการแก้ปัญหาสถานศึกษา	2.96	0.52	ปานกลาง	4.81	0.53	มากที่สุด	0.62
โดยรวม	2.96	0.51	ปานกลาง	4.80	0.53	มากที่สุด	0.62

การยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.96$) สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$) ความต้องการจำเป็นโดยรวม คือ 0.62 (PNI_{Modified} = 0.62)

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา

พบว่า รูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1 ดังนี้

2.1 หลักการของรูปแบบ ได้แก่ หลักการใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการตัดสินใจ หลักการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง หลักการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ หลักการสร้างระบบการจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ และหลักการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้และการปรับตัวอย่างยั่งยืน

2.2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ได้แก่ ยกระดับประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษาโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศในการตัดสินใจ พัฒนาและปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียนโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศในการติดตามและประเมินผล และสร้างระบบการบริหารที่โปร่งใสและสามารถติดตามผลการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 วิธีดำเนินงานของรูปแบบ ได้แก่ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป

2.4 การประเมินผลรูปแบบ กระบวนการประเมินใช้วงจรบริหารคุณภาพ 4 ขั้นตอน (Plan-Do-Check-Act) เพื่อเป็นกรอบการประเมินที่มีระเบียบและสามารถนำไปสู่การปรับปรุงรูปแบบได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2.5 เงื่อนไขของรูปแบบ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และข้อกำหนดด้านการใช้ข้อมูลสารสนเทศ และการสอดคล้องกับทรัพยากรและความพร้อมของสถานศึกษา

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) รูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา พบว่า มีความถูกต้องและความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา

พบว่า จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน เพื่อตรวจสอบและยืนยันเกี่ยวกับความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ พบว่า มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.53)

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1 อภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานของสถานศึกษา โดยเฉพาะในด้านการบริหารวิชาการ การใช้ข้อมูลในการติดตามผลการเรียนของนักเรียนช่วยในการปรับกระบวนการเรียนการสอนให้ตรงกับความต้องการของนักเรียน ข้อมูลที่รวบรวมและประมวลผลช่วยให้การตัดสินใจในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการงบประมาณและการบริหารงานบุคลากรมีความแม่นยำและรวดเร็ว การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศยังช่วยให้การบริหารงานทั่วไป เช่น การใช้ระบบการประชุมออนไลน์มีประสิทธิภาพขึ้น ซึ่งสะท้อนถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสะท้อนว่าแม้ว่าจะมีการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการบริหารงาน แต่ยังมีความจำเป็นต้องพัฒนาและปรับปรุงการใช้ข้อมูลให้ดียิ่งขึ้น เช่น การรวบรวมข้อมูลที่มีความถูกต้องและครบถ้วน การประมวลผลข้อมูลด้วยเครื่องมือที่ทันสมัย และการจัดการข้อมูลที่สะดวกและรวดเร็ว สภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ซึ่งแสดงถึงความคาดหวังสูงจากผู้บริหารสถานศึกษาในการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานต่าง ๆ โรงเรียนต้องมีการใช้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและเหมาะสมในการตัดสินใจ และต้องมีการติดตามผลการดำเนินงานที่โปร่งใสและสามารถปรับปรุงได้อย่างรวดเร็ว การปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนและการใช้ข้อมูลในการพัฒนาผลการเรียนของนักเรียน ความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงการบริหารข้อมูลสารสนเทศให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารงานมีความแม่นยำและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสถานศึกษาและนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้ข้อมูลสารสนเทศจะต้องเข้าถึงได้ง่ายและถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ กันต์กนิษฐ์ แสนบุญยืน พบว่า สภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการและการเรียนรู้ของสถานศึกษา พบว่า โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ด้านการสร้างบรรยากาศเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และด้านการส่งเสริมสนับสนุนการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ (กันต์กนิษฐ์ แสนบุญยืน, 2565)

2. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา

รูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ได้แก่ ยกระดับประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษาโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศในการตัดสินใจ พัฒนาและปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียนโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศในการติดตามและประเมินผล และสร้างระบบการบริหารที่โปร่งใสและสามารถติดตามผลการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ หลักการของรูปแบบ ได้แก่ หลักการใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการตัดสินใจ หลักการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง หลักการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ หลักการสร้างระบบการจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ และหลักการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้และการปรับตัวอย่างยั่งยืน วิธีดำเนินงานของรูปแบบ ได้แก่ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป การประเมินผลรูปแบบ กระบวนการประเมินใช้วงจรบริหารคุณภาพ 4 ขั้นตอน (Plan-Do-Check-Act) เพื่อเป็นกรอบการประเมินที่มีระเบียบและสามารถนำไปสู่การปรับปรุงรูปแบบได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เงื่อนไขของรูปแบบ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และข้อกำหนดด้านการใช้

ข้อมูลสารสนเทศ และการสอดคล้องกับทรัพยากรและความพร้อมของสถานศึกษา สะท้อนถึงแนวคิดของ Wamitu, S. ที่พูดถึงการจัดการความรู้ในองค์กร โดยการใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีในการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพทำให้กระบวนการทำงานต่าง ๆ สามารถปรับปรุงได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิผล นอกจากนี้ การใช้วงจรบริหารคุณภาพ (Plan-Do-Check-Act) ก็ช่วยให้การปรับปรุงรูปแบบการบริหารได้อย่างยั่งยืน โดยมีการประเมินผลที่มีระเบียบและสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้น (Wamitu, S., 2016) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิธร ศรีวงษ์ญาติดี และเนาวนิตย์ สงคราม พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในยุคดิจิทัล สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ขอบข่ายงานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ประกอบด้วย 5 ขอบข่าย คือ โครงสร้างพื้นฐานของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร งานข้อมูลสารสนเทศและเก็บรวบรวมข้อมูล งานพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร งานตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล และงานประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและ การสื่อสาร ในด้านการศึกษา องค์ประกอบที่ 2 การดำเนินงานบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ การวางแผน การจัดองค์กร การลงมือปฏิบัติ การควบคุม ติดตามและ ประมวลผล การปรับปรุง และการบูรณาการ และองค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ กลยุทธ์เทคโนโลยีสารสนเทศและการ สื่อสาร บทบาทของบุคลากรที่สนับสนุน และกระบวนการพัฒนาสมรรถนะครูด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและ การสื่อสาร (ศศิธร ศรีวงษ์ญาติดี และเนาวนิตย์ สงคราม, 2560) จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) รูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา พบว่า มีความถูกต้องและความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Senge, P. M. ซึ่งเน้นการสร้างองค์กรที่เรียนรู้และปรับตัวได้อย่างยั่งยืน โดยการใช้ข้อมูลสารสนเทศช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในโรงเรียนและสนับสนุนการพัฒนาระบบการบริหารให้มีความมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Senge, P. M., 1990)

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา

จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การตรวจสอบและยืนยันเกี่ยวกับความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ พบว่า มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากการใช้ข้อมูลสารสนเทศสามารถเสริมสร้างความโปร่งใสในการบริหารงานของสถานศึกษา ช่วยให้การตรวจสอบและประเมินผลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ Senge, P. M. ที่เน้นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในองค์กร การใช้ข้อมูลสารสนเทศในการตรวจสอบและประเมินผลสามารถช่วยให้การบริหารในสถานศึกษามีความโปร่งใส และสามารถปรับปรุงการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง (Senge, P. M., 1990) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชานนท์ คำปิวทา พบว่า รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความเป็นไปได้ของรูปแบบ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ชานนท์ คำปิวทา, 2565)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาที่ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1 พบว่า 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา สภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) การพัฒนารูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา ได้แก่ วัตถุประสงค์ หลักการ วิธีดำเนินงาน การประเมินผล และเงื่อนไข และ 3) การตรวจสอบรูปแบบการบริหารโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานในการยกระดับประสิทธิภาพของสถานศึกษา มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้ 1) การพัฒนาการใช้ข้อมูลสารสนเทศ แม้ว่าสถานศึกษามีการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการบริหารงาน อยู่ในระดับปานกลาง แต่จำเป็นต้องพัฒนาระบบการรวบรวมข้อมูลให้มีความถูกต้องและครบถ้วนมากยิ่งขึ้น ควรมีการพัฒนากระบวนการจัดการข้อมูลให้สะดวกและรวดเร็ว รวมทั้งการใช้เครื่องมือที่ทันสมัยในการประมวลผลข้อมูล เพื่อให้การตัดสินใจในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคลากร และการติดตามผลการเรียนมีความแม่นยำและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น 2) การเสริมสร้างการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหาร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษาควรขยายไปยังการบริหารงานทั่วไป เช่น การประชุมออนไลน์ หรือการจัดการข้อมูลภายในโรงเรียนให้มีความสะดวกและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การฝึกอบรมบุคลากรในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพถือเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับการบริหารโรงเรียนในยุคดิจิทัล และ 3) การส่งเสริมการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน การใช้ข้อมูลในการติดตามผลการเรียนและการปรับกระบวนการเรียนการสอนให้ตรงกับความต้องการของนักเรียนควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้มีความครอบคลุมและเป็นระบบมากขึ้น โดยการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการวิเคราะห์ผลการเรียนอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้สามารถปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นและสามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้ดีขึ้น ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป 1) การพัฒนาเครื่องมือและเทคโนโลยี ควรมีการศึกษาต่อยอดในการพัฒนาเครื่องมือและระบบที่เหมาะสมกับสถานศึกษาไทย โดยเฉพาะระบบการจัดการข้อมูลและการวิเคราะห์ผลที่ง่ายต่อการใช้งานและเหมาะสมกับทรัพยากรที่มีในโรงเรียน และ 2) การศึกษาแนวทางการสร้างความร่วมมือกับชุมชน ควรศึกษาถึงการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการเชื่อมโยงการบริหารโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้การศึกษาและการบริหารงานโรงเรียนสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567.

กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

กัณฑ์เกษิษฐ์ แสนบุญยืน. (2565). การพัฒนารูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการและการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. วารสารมมร ล้านนาวิชาการ, 13(1), 70-82.

- ชานนท์ คำปิวทา. (2565). รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- บุษรา บุญทะหล้า และคณะ. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับประสิทธิภาพการบริหารงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1. วารสารการบริหารการศึกษา และภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยสกลนคร, 8(32), 112-124.
- ศศิธร ศรีวงษ์ญาติดี และเนาวนิตย์ สงคราม. (2560). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โปรแกรมหุ่นยนต์ด้วยวัฏจักรการเรียนรู้ 7E เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 12(3), 185-201.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1. (2567). รายงานผลการดำเนินงานด้านการศึกษานครศรีธรรมราช: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครศรีธรรมราช เขต 1.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2564). แผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2563 - 2565. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.
- Senge, P. M. (1990). The Fifth Discipline: The Art & Practice of the Learning Organization. New York: Doubleday.
- Wamitu, S. (2016). Functional Boundaries as a Tacit Knowledge Sharing Factor and Its Effect on Public Sector Performance in Kenya. Open Journal of Business and Management, 4(2), 225-237.

ประวัติศาสตร์และศิลปกรรมทางศาสนาเขาอมורתน์
ในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ เพชรบูรณ์*
HISTORY AND RELIGIOUS ARTS OF KHAO THAMORAT IN
SI THEP HISTORICAL PARK PHETCHABUN

พระราชพัชรธรรมเมธี (ลักษณะ บุญคำ)*, พระมนูศักดิ์ คำผา

PhraRatphatcharathammethee (Laksana Boonkham)*, Phra Manusak Kampha

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์ ประเทศไทย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phokhunphamuang Buddhist College,
Phetchabun, Thailand

*Corresponding author E-mail: phatcharabundit.07@gmail.com

*Tel: 082-806-9632

บทคัดย่อ

รายงานวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของเขามอรัตน์ 2) ศึกษาศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา ของเขามอรัตน์ และ 3) วิเคราะห์พุทธศิลปกรรม ของเขามอรัตน์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากวรรณกรรม และการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 37 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า เขามอรัตน์ เป็นภูเขารธรรมชาติ มีอายุยาวนานก่อนการสร้างเมืองศรีเทพ ด้วยลักษณะที่โดดเด่นเป็นภูเขาลูกโดด มีความสูงที่มองเห็นได้จากที่ไกล สามารถใช้เป็นจุดสังเกตของนักเดินทางได้ และถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อเรื่องมณฑลจักรวาล ซึ่งส่งผลให้การสร้างศาสนสถานต้องคำนึงถึงทิศทางของเขามอรัตน์ เริ่มมีบทบาทต่อเมืองศรีเทพ หลังพุทธศตวรรษที่ 12 ศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา ภายในถ้ำมอรัตน์ อยู่ในรูปแบบของประติมากรรมที่ถูกสลักไว้บนผนังถ้ำ ประกอบไปด้วยพระพุทธรูปยืนบนดอกบัวปางแสดงธรรมสองมือและมือเดียว พระพุทธรูปปางสมาธิ พระโพธิสัตว์ ภาพสลักธรรมจักรและสรีระ โดยรูปสลักทั้งหมดเป็นศิลปะแบบทวารวดี ถูกสลักขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 13 ได้รับอิทธิพลจากศิลปะทวารวดีภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และศิลปะเขมร โดยสลักส่วนร่างกายของพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ให้มีความบางเหมือนสตรี มีใบหน้ารูปไข่ ดวงตาจมูก ริมฝีปากได้สัดส่วน ห่มจีวรบางไม่เป็นริ้ว ห่มคลุมทั้งยืนและนั่ง ส่วนพระโพธิสัตว์จะยืนเอียงตัวเล็กน้อย เส้นผมของพระโพธิสัตว์ขมวดเป็นชั้นสวมขลุ่ยมุก ด้วยการผสมผสานความงามของศิลปะจากพระพุทธศาสนาเถรวาท มหายาน และฮินดู ทำให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทำให้กลายเป็นศิลปะช่วงศรีเทพ

คำสำคัญ: เขามอรัตน์, ศิลปกรรมทางศาสนา, อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

Abstract

Research report on the history and religious art of Khao Thamorat, Sri Thep Historical Park, Phetchabun, aims to 1) Study the history and background of Khao Thamorat, 2) Study the Buddhist art of Khao Thamorat, and 3) Analyze the Buddhist art of Khao Thamorat. This is a qualitative research conducted thru literature review and interviews with 37 key informants. The research found that: Khao Thamorat is a long history predating the establishment of the city of Si Thep. It is characterized by a solitary mountain, visible from afar, made it a landmark for travelers. It was designated as a sacred area according to the belief in the cosmic realm, which influenced the orientation of religious sites built in the area. Khao Thamorat began to play a significant role in the city of Sri Thep after the 12th Buddhist century. Buddhist art within the Thamorat cave is in the form of sculptures carved into the cave walls. It includes standing Buddha statues on lotus flowers in both two-handed and one-handed teaching poses, seated Buddha statues, Bodhisattvas, carved Dharma wheels, and stupas, All of these are the Dvaravati style. The religious art was influenced by the art of the Dvaravati period in the central and northeastern regions, as well as Khmer art. The body parts of the Buddha and Bodhisattva were carved to like women, with oval faces, proportionate eyes, noses, and lips that did not appear fierce. The robes were thin and unwrinkled, covering both standing and sitting figures. The Bodhisattva stood slightly tilted, with hair styled in layers and adorned with a crown, a style popular in Khmer art. The blend of Theravada, Mahayana, and Hindu art created an identity, resulting in the art of Sri Thep.

Keywords: Khao Thamorat, Religious Art, Sri Tep Historical Park

บทนำ

เขามอรัตน์เป็นส่วนหนึ่งของอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ เป็นภูเขาที่มีความสำคัญต่อการสร้างเมือง รวมถึงศาสนสถาน และถูกยกระดับขึ้นเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศตวรรษที่ 13 - 15 โดยการสลักผนังถ้ำเป็น พระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ เพื่อปรับเปลี่ยนถ้ำบอยอดเขามอรัตน์ให้กลายเป็นศาสนสถาน แต่ในปัจจุบัน ประวัติ และความสำคัญของเขามอรัตน์ยังไม่ได้ได้รับการศึกษาและนำมาเผยแพร่อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งแตกต่างจากเมือง โบราณศรีเทพ ทำให้เขามอรัตน์ยังไม่เข้าสู่กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ศาสนาและ ศิลปะถูกจัดอยู่ในกลุ่มมนุษยศาสตร์ เพราะมีการสื่อสารผ่านอารมณ์และความรู้สึกเหมือนกัน และศิลปะทางศาสนา เกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจของผู้ที่ศรัทธา มีจุดมุ่งหมายเพื่อการสื่อสารหลักคำสอนและสร้างประสบการณ์การรับรู้ เรื่องศาสนาแก่สังคมศิลปะทางศาสนามีรูปแบบในการสร้างที่แตกต่างกันออกไปตามยุคสมัย ขึ้นอยู่กับอิทธิพล ที่มีผลต่อการสร้างผลงานของศิลปินในช่วงเวลานั้น ดังนั้น การค้นพบ ศาสนสถานและศาสนวัตถุ จึงสามารถใช้เป็น หลักฐานเชิงประจักษ์ สำหรับการบอกเล่าประวัติศาสตร์ อารยธรรม และความเชื่อในอดีตว่า มีความเป็นมาและ มีลักษณะเช่นไร (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560) ศิลปะทางศาสนาจึงบอกถึงสภาพสังคมขณะนั้นได้

เมืองศรีเทพ ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์ตั้งแต่ พุทธศตวรรษที่ 5 - 7 ภายหลังรับเอาอารยธรรมจากอินเดีย จึงเริ่มมีการก่อร่างสร้างเมืองอย่างเป็นกิจลักษณะ ผังเมืองรูปสี่เหลี่ยมมุมมน มีระบบคูคันน้ำคันดินซ้อนอยู่ภายในตัวเมืองโดยรอบ ภายหลังมีการสร้างเมืองเพิ่มเติม ทางทิศตะวันออกของเมืองเดิม ประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 - 13 หลังการเข้ามาของอารยธรรมทวารวดี (กรมศิลปากร, 2550) เมืองศรีเทพจึงเป็นเมืองแฝด ที่เต็มไปด้วยโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างยุคต่างสมัย ตามอิทธิพลทางวัฒนธรรมและการปกครอง เมืองศรีเทพมีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อทางศาสนาหลายยุคสมัย จากการผลัดกันมีอำนาจของอาณาจักรใหญ่ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 เมืองศรีเทพถูกปกครองโดยอาณาจักร พุณัน จึงนับถือศาสนาพราหมณ์ มีการพบแผ่นจารึกการประดิษฐานเทวรูปพระอิศวรของพระเจ้าภวรวรมัน (วิชัย ตันกิตติกร, 2534) พุทธศตวรรษที่ 13 - 15 เมืองศรีเทพถูกปกครองโดยอาณาจักรทวารวดี จึงนับถือพระพุทธศาสนา ทำให้ปรากฏพุทธศิลปกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะประติมากรรมในถ้ำเขาอมรรัตน์ และจารึก เย ธมมา และ ในพุทธศตวรรษที่ 16 - 18 ได้รับเอาอารยธรรมจากเขมรซึ่งมีอำนาจเหนือเมืองศรีเทพในขณะนั้น

เขาอมรรัตน์เป็นภูเขาที่มีความสำคัญต่อเมืองศรีเทพ ไม่ใช่เพียงเพราะในถ้ำเขาอมรรัตน์มีการสลัก ประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์ ตามความเชื่อของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเท่านั้น แต่เขาอมรรัตน์ยังมีอิทธิพล ต่อการวางผังเมืองศรีเทพและการสร้างโบราณสถานอื่น ๆ ในฐานะภูเขาศักดิ์สิทธิ์ (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2542) โดยเฉพาะการสร้างเขาลังนอก ซึ่งมีโครงสร้างแบบผังมณฑลจักรวาล สันนิษฐานว่ามีอายุเท่ากับภาพสลักรูป พระโพธิสัตว์บนเขาอมรรัตน์

ดังนั้น การศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลปกรรมที่ปรากฏบนเขาอมรรัตน์จึงมีความสำคัญต่อการสร้าง องค์ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับพัฒนาการของเมืองศรีเทพในอดีต โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างภูมิประเทศ ความเชื่อทางศาสนา และการสร้างศิลปกรรม นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสามารถนำไปใช้ในการจัดทำฐานข้อมูล ทางวิชาการเกี่ยวกับโบราณสถานและศิลปกรรมบนเขาอมรรัตน์ เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ศาสนา และศิลปกรรม ในขณะเดียวกัน การพัฒนาองค์ความรู้ดังกล่าวยังสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการเชื่อมโยงพื้นที่เขาอมรรัตน์เข้ากับแหล่งโบราณสถานอื่น ๆ ในเขตเมืองศรีเทพ เพื่อสร้างเส้นทางการเรียนรู้ ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแก่ประชาชน นักวิชาการ และนักท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้ ปัญหาสำคัญของการวิจัย จึงอยู่ที่ การขาดองค์ความรู้เชิงระบบเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความสำคัญ และพุทธศิลปกรรมของเขามอรัตน์ ในบริบทของเมืองศรีเทพ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์จากหลักฐานทางวิชาการ เพื่อสร้าง ฐานข้อมูลความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการอนุรักษ์ การเผยแพร่ และการพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม และยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของเขามอรัตน์ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ เพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษาศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาของเขามอรัตน์ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ เพชรบูรณ์
3. เพื่อวิเคราะห์พุทธศิลปกรรม ของเขามอรัตน์ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ เพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบผสมวิธี คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นการวิจัยที่เน้นข้อมูลความเชื่อมโยงระหว่างเขมมอริตันที่มีต่ออุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ และอิทธิพลทางวัฒนธรรมและการปกครองที่มีผลต่อพุทธศิลป์ในถ้ำเขมมอริตัน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 3 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 37 รูป/คน ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้นำทางศาสนาภายในพื้นที่ศึกษาวิจัย ตำบลโคกสะอาด ตำบลศรีเทพ จำนวน 7 รูป 2) กลุ่มผู้นำชุมชนในตำบลศรีเทพ และตำบลโคกสะอาด จำนวน 23 คน และ 3) กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จำนวน 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลสำคัญเชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) 1) จากแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านกระบวนการทบทวนวรรณกรรมและการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้น ก่อนนำมาประมวลเพื่อตั้งเป็นคำถามในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2) การบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์ เพื่อช่วยในการเก็บข้อมูล เนื่องจากใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) จึงไม่สามารถระบุเวลาที่แน่นอนในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนได้ โดยมีการขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนเสมอ 3) การบันทึกภาพ เพื่อใช้ประกอบการวิจัย และเพื่อช่วยในการตอบคำถามในบริบทของการทำงานวิจัยในช่วงเวลาดังกล่าว โดยการนำภาพถ่ายมาใช้ ได้ขออนุญาตผู้ที่อยู่ในภาพเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และ 4) การจดบันทึกภาคสนาม (Field Note) คณะผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกคำสัมภาษณ์และจดบันทึกสิ่งที่สังเกตเห็นจากศาสนวัตถุ งานวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลข ว.334/2566 ลงวันที่ 21 สิงหาคม 2566

การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แล้วนำมาตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content Analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาสรุปผลตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเขมมอริตัน อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ เพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่าเขมมอริตัน เป็นเขตรรมชาติ มีความโดดเด่นเพราะเป็นภูเขาถูกโดดตั้งอยู่บนพื้นที่ราบลุ่ม ทำให้สามารถมองเห็นได้แม้จะอยู่ในระยะไกล เขมมอริตันเป็นภูเขาที่สำคัญต่อเมืองศรีเทพตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะมีความเชื่อว่าเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของคนโบราณ ที่เชื่อในอำนาจของธรรมชาติ หรืออำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น และด้วยความเชื่อเรื่องการเชื่อมต่อกับพลังอำนาจที่สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ทั้งดีและไม่ดีขึ้นได้ จึงถือได้ว่า

เป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ของชาวศรีเทพในสมัยโบราณ หากพิจารณาคำแห่งของเขามอรัตน์เมื่อเทียบกับตัวเมืองศรีเทพปัจจุบัน จะเห็นว่าเขามอรัตน์ คือ ภูเขาที่อยู่กลางเมือง ไม่ได้เป็นภูเขาที่เป็นเขตแดนติดต่อกับอำเภออื่น นอกจากนี้ เขามอรัตน์ก็มีความสัมพันธ์กับโบราณสถานและเมืองศรีเทพ โดยพิจารณาจากแผนผังและการปลูกสร้างพระปรางค์และเจดีย์

ถึงแม้ว่าแนวคิดเรื่องภูเขาศักดิ์สิทธิ์ จะไม่ใช่ปัจจัยหลักในการตั้งถิ่นฐานหรือการก่อตั้งเมือง แต่สันนิษฐานว่าเขามอรัตน์เป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนในสมัยโบราณซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการตั้งเมืองศรีเทพ เนื่องจากเขามอรัตน์อาจเคยถูกใช้เป็นจุดสังเกตทางภูมิศาสตร์ เพราะอยู่บนที่ราบลุ่มที่มองเห็นได้จากระยะไกล โดยที่ส่วนบนของเขามอรัตน์เกือบถึงยอด มีถ้ำที่ถูกดัดแปลงเป็นโบราณสถานภายใต้วัฒนธรรมทวารวดี โดยมีภาพพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์สลักอยู่บนแกนหินกลางถ้ำ และผนังถ้ำ ซึ่งเป็นที่ยืนยันได้ว่าเขามอรัตน์มีความสำคัญต่อความเชื่อของคนในชุมชนศรีเทพ ซึ่งส่งผลให้ในภายหลังมีการเปลี่ยนรูปแบบของโบราณสถานให้หันหน้าเข้าสู่เขามอรัตน์ รวมถึงการสร้างพระปรางค์ตามศิลปะเขมรให้หันหน้าไปทางทิศตะวันตก เพื่อให้ตรงกับทิศทางการตั้งอยู่ของเขามอรัตน์ ซึ่งแตกต่างจากพระปรางค์แบบเขมรทั่วไป

2. ศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาของเขามอรัตน์ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ เพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ภายในถ้ำเขามอรัตน์มีแกนกลางที่เกิดจากหินย้อยเป็นแนวยาวลึกเข้าไปภายใน ส่วนที่เป็นผนังของแกนถ้ำเป็นที่แกะสลักประติมากรรมนูนต่ำ รูปพระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ ธรรมจักรและเจดีย์ ประติมากรรมภายในถ้ำมอรัตน์สามารถจัดแบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 เป็นส่วนของแกนกลางของหินย้อยที่อยู่กลางถ้ำ ด้านหน้าสุดเป็นพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ปางแสดงธรรม 2 พระหัตถ์ ยืนบนดอกบัว มีขนาดใหญ่ สูง 2.5 เมตร พระเศียรกว้าง 32 เซนติเมตร สูง 48 เซนติเมตร เบื้องซ้ายของพระพุทธรูปประธานถัดเข้าไปด้านใน มีพระพุทธรูปยืนอีก 2 องค์ ขนาดความสูง 1.5 เมตร เป็นพระพุทธรูปแสดงวิตรรกะมุทราทั้ง 2 พระหัตถ์ ทั้ง 2 องค์ ยืนเอียงตนเล็กน้อย พระเศียรกว้าง 14.50 สูง 30 เซนติเมตร มีเค้าโครงของส่วนพระอังสา ร่องรอยของพระหัตถ์ที่ยกขึ้นแสดงวิตรรกะทั้ง 2 พระหัตถ์ จีวรที่ตกเป็นวงโค้งแบบทวารวดี

กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย พระโพธิสัตว์สี่กร จำนวน 3 องค์ และพระพุทธรูปประทับนั่งปางสมาธิ ด้านข้างมีสลู 1 องค์ ซึ่งภายหลังการยึดคืนพระเศียรของพระโพธิสัตว์ทั้ง 3 เศียรแล้ว จึงได้ทราบว่า พระโพธิสัตว์อีกองค์หนึ่งถูกทำลายไปจนไม่สามารถหาได้ ทำให้พระเศียรของพระโพธิสัตว์ในประติมากรรมกลุ่มที่ 2 นี้ เหลือเศียร 1 พระเศียร

กลุ่มที่ 3 อยู่ในแถบของแกนกลางผนังถ้ำ เช่นเดียวกับ พระพุทธรูปยืน 3 องค์ แต่อยู่ถัดลึกเข้าไปด้านใน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ รูปสลักของพระโพธิสัตว์ 2 องค์ เป็นพระโพธิสัตว์สี่กร ทั้ง 2 องค์ จากลักษณะ พบว่าเป็นพระโพธิสัตว์ศรีอริยมตไตรยเพราะมีสัญลักษณ์ของสลูที่ม้วนผมชัดเจน ส่วนองค์นอก สัญลักษณ์บนพระเศียรไม่ชัดเจนแต่คาดว่าเป็นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

3. การวิเคราะห์พุทธศิลปกรรมของเขามอรัตน์ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ เพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่าประติมากรรมพระพุทธรูปภายในถ้ำเขามอรัตน์ ได้รับอิทธิพลทางศิลปะจากวัฒนธรรมทวารวดีแถบภาคกลาง (นครปฐม สุพรรณบุรี) โดยวิเคราะห์จากลักษณะของพระพักตร์ค่อนข้างเรียว พระขนงเป็นสันนูน ยาวต่อกันเป็นรูปปีกกา

พระเนตรโปนเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่งแบะไม่มาก ริมพระโอษฐ์ล่างหนา ริมพระโอษฐ์บนบาง พระหนูนน การห่มจีวรคลุมเรียบไม่มีริ้ว แสดงวितตรกมุทรา 2 พระหัตถ์ และการนั่งแบบวิราสนะ (สมาธิ) ที่พบได้ทั่วไปในทวารวดีภาคกลาง แต่ก็มีบางส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากทวารวดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ลักษณะของชายจีวรที่ผายออกด้านข้างและการปรากฏของแถบผ้าบนสบงระหว่างพระขมทั้งทั้งสองข้าง รวมถึงมีพระพุทธรูปองค์หนึ่งที่แสดงวितตรกมุทราพระหัตถ์เดียว ส่วนอีกพระหัตถ์หนึ่งจับชายจีวร ซึ่งตรงกับลักษณะพระพุทธรูปทวารวดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือแถบลุ่มน้ำชี

จากการเปรียบเทียบศิลปกรรมของประติมากรรมภายในถ้ำเขาอมรรัตน์กับแหล่งโบราณคดีอื่น ๆ จึงสามารถสรุปได้ว่า ศิลปกรรมของถ้ำเขาอมรรัตน์มีลักษณะเป็นศิลปะทวารวดีที่ได้รับอิทธิพลจากศูนย์กลางในภาคกลาง ขณะเดียวกันก็มีองค์ประกอบบางประการที่สะท้อนความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แสดงให้เห็นถึงบทบาทของเมืองศรีเทพในฐานะศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและศาสนาที่มีการติดต่อกับชุมชนในภูมิภาคต่าง ๆ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 - 15

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจึงสามารถกำหนดอายุกลุ่มพระพุทธรูป พระโพธิสัตว์จากเมืองศรีเทพและภาพสลักบนถ้ำอมรรัตน์ว่า ควรจะมีอายุอยู่ในช่วงราวกลางพุทธศตวรรษที่ 13 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 15 โดยได้รับอิทธิพลจากทวารวดีภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัฒนธรรมเขมรไปจนถึงการออกแบบให้เป็นลักษณะเฉพาะของช่างตระกูลศรีเทพ

อภิปรายผล

1. ความเชื่อเรื่องการสร้างเมืองโดยอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับผีหรือเทพเจ้าที่คอยปกป้องรักษาคนในชุมชนให้ปลอดภัยจากอันตราย โดยต้องทำการบวงสรวงต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์เป็นประจำทุกปี ซึ่งตรงกับแนวคิดมณฑลจักรวาลที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างบ้านเมืองของ Beged, P. V. ที่กล่าวว่า การวางผังโครงสร้างเมืองก็เพื่อกำหนดพื้นที่วางรูปจัตุรัสกลางเมือง ถือว่าเป็นพื้นที่สำคัญที่สุดในมณฑลเรียกว่าพรหมสถาน จึงทำให้ก่อนสร้างเมือง ต้องพิจารณาความเหมาะสมของภูมิประเทศก่อน (Beged, P. V., 1978) สอดคล้องกับแนวคิดของ อนุรัักษ์ ดีพิมาย ที่กล่าวว่า หนึ่งในแนวคิดของการสร้างเมือง คือ มีการเลือกที่ตั้งในพื้นที่ซึ่งสามารถสร้างศาสนสถานขนาดใหญ่ได้ และมีความสัมพันธ์กับแกนทิศของโบราณสถานอื่น ๆ ตามลักษณะมณฑลจักรวาล ดังนั้น เขาอมรรัตน์และเมืองศรีเทพจึงมีความสัมพันธ์กันในลักษณะของมณฑลจักรวาล (อนุรัักษ์ ดีพิมาย, 2557)

เขาอมรรัตน์ เป็นเขาธรรมชาติ มีลักษณะพิเศษ คือ เป็นเขาลูกโดด อยู่บนพื้นที่ราบลุ่ม มองเห็นได้จากระยะไกล มีลักษณะภูมิประเทศที่โดดเด่นตามลักษณะของภูเขาศักดิ์สิทธิ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ ศรีศักร วัลลิโภดม ที่กล่าวว่า ภูเขาที่มีลักษณะโดดเด่นหรือมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากภูเขาอื่น มักถูกกำหนดให้เป็นที่ตั้งสถิตของอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งจัดเป็นปรากฏการณ์ความเชื่อสากลในภูมิภาคเอเชีย จึงมีความเป็นไปได้สูงว่า ก่อนการสร้างเมืองมีการคำนวณและวางแผนโดยคำนึงถึงเขาอมรรัตน์ไว้ก่อนแล้ว (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2565)

โดยคณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ถึงความสำคัญของเขามอรัตน์ไว้ 2 แนวทาง คือ

1.1 เขามอรัตน์ มีความสำคัญต่อการเลือกเป็นสถานที่ตั้งเมืองศรีเทพ โดยวิเคราะห์จาก การที่เมืองศรีเทพเกิดขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 6 แต่การสร้างบ้านแปงเมือง เกิดขึ้นหลังการรับเอาอารยธรรมจากอินเดีย โดยการวางผังเมือง สร้างคูเมืองและศาสนสถาน ที่มีลักษณะสัมพันธ์กับทิศทางการตั้งอยู่ของเขามอรัตน์ โดยปรากฏว่าที่ตั้งของเมืองในและเมืองนอกที่แม้ว่าจะถูกสร้างต่างยุคสมัยกัน แต่ทั้งสองเมืองล้วนอยู่บนแกนทิศทางเดียวกันกับเขามอรัตน์

อีกประการหนึ่ง คือ เขามอรัตน์เป็นภูเขาลูกโดด มีความสูงโดดเด่น สามารถมองเห็นได้จากระยะไกล ทำให้เขามอรัตน์ถูกใช้เป็นจุดสังเกตในการเดินทางของผู้ที่เข้าออกเพื่อการค้าขายกับเมืองศรีเทพ สอดคล้องกับแนวคิดของ วลัยลักษณ์ ทรงศิริ ที่กล่าวว่า ด้วยลักษณะที่เป็นภูเขาโดดที่สังเกตเห็นได้ง่าย หากมองจากพื้นที่ราบโดยรอบ ทำให้เขามอรัตน์กลายเป็นจุดสังเกตหนึ่งของนักเดินทางในสมัยโบราณที่มีจุดมุ่งหมายมายังเมืองศรีเทพหรือชุมชนโบราณที่อยู่ใกล้เคียง (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2542)

1.2 เขามอรัตน์ ไม่มีความสำคัญต่อการเลือกเป็นสถานที่ตั้งเมืองศรีเทพ โดยวิเคราะห์จากการนำความเชื่อเรื่องมณฑลจักรวาลมาใช้ในการเลือกที่ตั้งเมือง เขามอรัตน์ควรเป็นจุดศูนย์กลางของเมืองศรีเทพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ชิตพล โปตะวัฒน์ ที่กล่าวว่า จักรวาลหนึ่ง จะประกอบด้วย เขาพระสุเมรุซึ่งถือเป็นศูนย์กลางจักรวาล ไม่ใช่อยู่นอกทิศใดทิศหนึ่ง และเพื่อยืนยันได้ว่าเมืองศรีเทพยังสร้างไม่เสร็จ แต่ถูกทิ้งร้างไปก่อน ประกอบกับการตัดแปลงถ้ำบนเขามอรัตน์ให้เป็นศาสนสถาน ซึ่งเกิดขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 13 ภายหลังการสร้างเมืองศรีเทพราว 5 ศตวรรษ ถือว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่นานหลังการสร้างเมืองสำเร็จ (ชิตพล โปตะวัฒน์, 2558)

และยังพบข้อมูลเรื่องการปรับเปลี่ยนทิศทางของประตูทางเข้าเขาค้างนอก ซึ่งถูกสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 จากทิศตะวันออกเป็นทิศตะวันตก โดยสันนิษฐานว่า เกิดขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 13 ในเวลาเดียวกันกับการสร้างศาสนสถานในถ้ำเขามอรัตน์ โดยที่ปราสาทศรีเทพ และปราสาทสองพี่น้อง ซึ่งถูกสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 16 หลังรับเอาวัฒนธรรมเขมร กลับมีการสร้างประตูไว้ที่ทิศตะวันตกตรงกับเขามอรัตน์ ซึ่งผิดไปจากพระปรางค์แบบเขมรทั่วไป จึงเป็นไปได้ว่าเขามอรัตน์ เพิ่งได้รับความสำคัญหลังพุทธศตวรรษที่ 12 รวมถึงชื่อเขามอรัตน์ อาจถูกเรียกขึ้นมาภายหลังเนื่องจากคำว่า มอรัตน์ เป็นภาษาเขมร หมายถึง หินแก้ว ภายในถ้ำพบการแกะสลักประติมากรรมนูนต่ำ รูปพระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ ธรรมจักรและเจดีย์ เมื่อวิเคราะห์จากลักษณะของพุทธศิลป์ พบว่า จัดอยู่ในยุคทวารวดีในราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 สอดคล้องกับแนวคิดของ ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ที่กล่าวว่า พระพุทธรูปยืนที่สลักเป็นประติมากรรมนูนสูงในถ้ำเขามอรัตน์ พระหัตถ์ทั้งสองข้างแสดงวิตรรกมูทรา สวมจีวรห่มคลุม ชายจีวรตกลงมาเป็นเส้นโค้งพริ้วไหว ปลายจีวรบานออกด้านข้าง เป็นพระพุทธรูปศิลปะทวารวดีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2554)

ประติมากรรมในถ้ำเขามอรัตน์เกือบทั้งหมด โดยเฉพาะพระเศียรและพระกรถูกสลักออกไปและติดตามกลับมาได้เพียงบางส่วน ทำให้ประติมากรรมภายในถ้ำไม่สมบูรณ์ หากต้องมีการพิจารณาพุทธศิลป์ต้องพิจารณาจากทั้งในถ้ำประกอบกับโบราณวัตถุที่นำกลับคืนมาได้และถูกเก็บไว้ภายในพิพิธภัณฑสถาน เมื่อวิเคราะห์จากพุทธศิลป์พบว่า เป็นพุทธศิลป์แบบมหายาน สอดคล้องกับแนวคิดของ อนุรักษ์ ดีไพมาย ที่กล่าวว่า พุทธศตวรรษที่ 13 - 15

ระบบการจัดการน้ำและพุทธสถานขนาดใหญ่สร้างขึ้นในสมัยนี้ งานศิลปกรรมส่วนใหญ่ล้วนสร้างขึ้นในคติพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน (อนุรักษ์ ดีเพิมาย, 2563)

การสร้างศาสนสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนภูเขาสูง ถือว่าเป็นการแสดงออกถึงการให้ความสำคัญกับภูเขาภูเขานั้น เนื่องจากต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในการเดินทางเพื่อไปปรับเปลี่ยนถ้ำธรรมชาติบนภูเขาให้กลายเป็นศาสนสถาน ยังไม่นับรวมถึงความลำบากในการทำงานในที่แคบและมืด จึงถือได้ว่าการสร้างศาสนวัตถุบนเขาอมรรัตน์เป็นการพิสูจน์ถึงพลังความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

ในส่วนของพระพุทธรูปภายในถ้ำเขาอมรรัตน์ แสดงลักษณะเฉพาะของศิลปะทวารวดีอย่างแท้จริงทั้งลักษณะของพระพุทธรูปทำวัตรระกะ 2 พระหัตถ์ การครองจีวรห่มคลุม มีชายผ้าตกลงมาด้านหน้าเป็นรูปตัวยู ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่พบในพระพุทธรูปสมัยทวารวดีแถบภาคกลางเท่านั้น ส่วนการที่ชายจีวรด้านข้างของพระพุทธรูปยื่นแผ่ออกและเป็นริ้วซ้อนหลายชั้น สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลจากศิลปะปาละ

เนื่องจากมีพระพักตร์ค่อนข้างแบน แบน ขมวดพระเกศาใหญ่ พระเนตรต่อกันเป็นสันคล้ายปีกกา อุษณิษะเตี้ย ไม่มีพระรัศมี ซึ่งตรงกับพุทธศิลป์ทวารวดีภาคกลาง แต่มีความแปลก คือ พระเนตรเหลือบลงต่ำ พระโอษฐ์ได้สัดส่วน ไม่แบะกว้างเหมือนศิลปะทวารวดีอื่น จึงเป็นไปได้ว่า ช่างศรีเทพเริ่มออกแบบพุทธศิลป์เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ Beged, P. V. ที่กล่าวว่า ศิลปกรรมเมืองศรีเทพควรจัดเป็น สกุลช่างศรีเทพ เพราะมีรูปแบบเฉพาะโดยการผสมผสานศิลปะในศาสนาฮินดูและมหายาน มีความใกล้เคียงกับศิลปะทวารวดีศรีวิชัย และลพบุรี ที่ผสมผสานเข้าด้วยกัน จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนศิลปะในสกุลอื่น ดังนั้น ศิลปะภายในถ้ำเขาอมรรัตน์จึงอาจเรียกว่าเป็นศิลปะสกุลช่างศรีเทพได้ (Beged, P. V., 1978)

2. จากการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบลักษณะของพระพักตร์ จีวร อิริยาบถ ของประติมากรรมพุทธรูปในถ้ำเขาอมรรัตน์ พบว่า ได้รับอิทธิพลจากศิลปะทวารวดี คือ มีพระพักตร์ที่ค่อนข้างเรียว พระขนงเป็นสันนูนยาวต่อกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรโปนเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง แบนไม่มาก ริมพระโอษฐ์ล่างหนา ริมพระโอษฐ์บนบาง พระหนุมน ทำให้มีพระพักตร์สวยงามคล้ายสตรี มีความใจดี ไม่ดุร้าย แตกต่างจากพระพุทธรูปเขมรที่นิยมสร้างพระพักตร์ของพระพุทธรูปให้มีความถ่วงทึง สอดคล้องกับแนวคิดของ งามพรรณ เทพทา ที่กล่าวว่า พระพุทธรูปศิลปะลพบุรี (ขอม) มักมีรูปพระโอษฐ์เรียวยาว แต่ค่อนข้างหนาและแบนอยู่ในอาการแย้มพระโอษฐ์ พระนาสิกป้านและใหญ่ พระเนตรโปน พระหนุเหลี่ยม เข้าใจว่าต้องการให้มีพระพักตร์เหมือนกษัตริย์เขมร ทำให้พระพักตร์ของพระพุทธรูปถ้ำอมรรัตน์ มีความสวยงามและสมส่วนกับขนาดของใบหน้า (งามพรรณ เทพทา, 2559) (สวยงามไม่ขอตัด เพราะการเปรียบเทียบหน้าสตรี)

สิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศิลป์แบบทวารวดีอีกประการหนึ่ง คือ การครองจีวรห่มคลุมเรียบ ไม่มีริ้ว มีชายผ้าตกลงด้านหน้าเป็นรูปตัวยู ชายจีวรด้านข้างแผ่ออกและเป็นริ้วซ้อนหลายชั้น ปรากฏแถบผ้าบนสบงระหว่างพระขงฆ์ทั้งสองข้าง ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะปาละ สอดคล้องกับแนวคิดของ สุภัทรดิศ ดิศกุล ที่กล่าวว่า ต่างครองจีวรบางแบบติดกับพระองค์ โดยไม่ได้นำแบบอย่างพระวรกายที่อ้วน เตี้ย พระเศียรใหญ่ พระพักตร์หนา มาด้วย นอกจากนี้ ยังมีการแบ่งช่องพระเกศา ซึ่งพบในพระพุทธรูปจากบ้านดอนขวาง ส่วนชายจีวรผายออกด้านข้าง มีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปในกลุ่มทวารวดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพบในพระพุทธรูปแถบลุ่มน้ำชีและลุ่มน้ำมูล โดยเฉพาะกลุ่มพระพุทธรูปสำริดจากประโคนชัยและศิลปะเขมรสมัยก่อนเมืองพระนคร (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2534)

จากพระอิริยาบถที่ยืนเอียงตัวเล็กน้อย (ตริภังค์) และลักษณะของพระเกศาที่ม้วนเป็นชั้นพร้อมสวมขุยมงกุฎ ถือเป็นลักษณะเฉพาะของพระโพธิสัตว์ทวารวดี ส่วนลักษณะของผ้านุ่งก็แสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องกับศิลปะเขมรสมัยก่อนเมืองพระนคร ส่วนลักษณะของการแสดงมุทราของพระโพธิสัตว์ภายในถ้ำมอรัตน์ อาจมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศิลป์เขมรสมัยเมืองพระนคร แบบบาเค็ง หรือ พุทธศิลป์ดังกล่าวอาจถูกตีความขึ้นมาใหม่ของช่างสกุลศรีเทพเอง

องค์ความรู้ใหม่

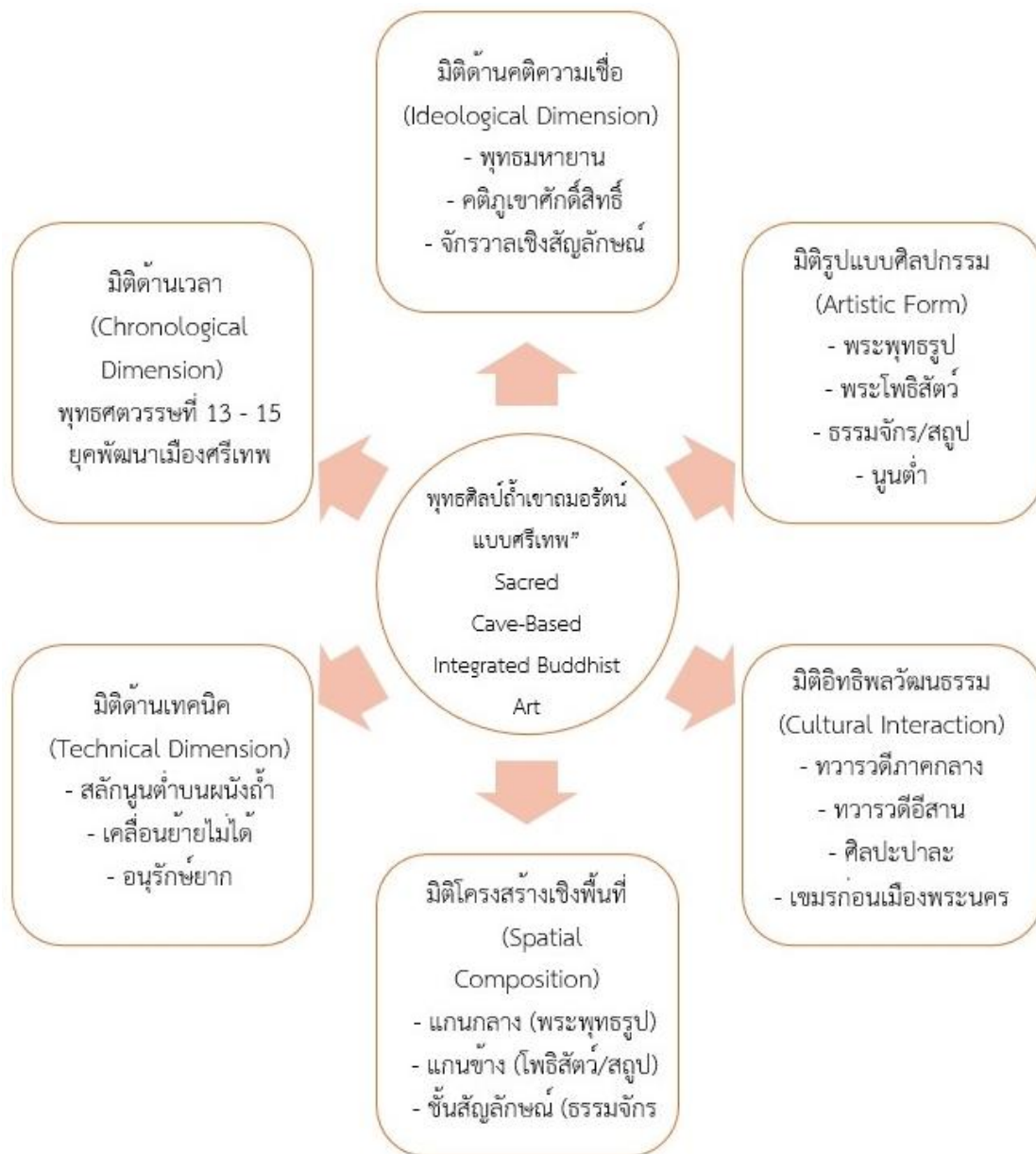
จากการวิจัย พบความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างเมืองที่มีต่อภูเขาศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้ ในการสร้างบ้านเมืองจะคำนึงถึงปัจจัย 2 ส่วน คือ ปัจจัยหลักในการกำหนดพื้นที่ ได้แก่ ขนาดของพื้นที่ที่มีความเหมาะสม เพียงพอต่อการสร้างเมือง มีการคมนาคมสะดวก เช่น ใกล้ลำน้ำ หรือทะเล และมีความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติและการรุกราน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้สามารถสังเคราะห์เป็น โมเดลความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เขามอรัตน์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เขามอรัตน์ มิได้เป็นเพียงพื้นที่ที่มีพุทธศิลปกรรมภายในถ้ำเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กำหนดทิศทางทางจิตวิญญาณของเมือง” (Spiritual Compass) ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของ เมืองโบราณศรีเทพ ในสามมิติสำคัญ ได้แก่

มิติกายภาพ (Physical Dimension) เขามอรัตน์ทำหน้าที่เป็นภูมิประเทศสำคัญที่มีบทบาทเป็นจุดสังเกต (Landmark) ของพื้นที่ และมีอิทธิพลต่อการกำหนดตำแหน่งของเมืองและศาสนสถาน โดยสอดคล้องกับปัจจัยหลักของการสร้างเมือง ได้แก่ ความเหมาะสมของพื้นที่ ความสะดวกด้านการคมนาคม เช่น การอยู่ใกล้แหล่งน้ำ และความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติหรือการรุกราน

มิติคติความเชื่อ (Cosmological Dimension) ภูเขาถูกยกระดับให้เป็น “ภูเขาศักดิ์สิทธิ์” ตามคติจักรวาลวิทยาทางศาสนา โดยเชื่อว่าเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงระหว่างโลกมนุษย์กับพลังเหนือธรรมชาติ ส่งผลให้มีการสร้างศาสนสถานและศิลปกรรมทางศาสนาในบริเวณดังกล่าว เพื่อแสดงถึงการสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเทพผู้ปกป้องรักษาเมือง แนวคิดดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในบริบทของ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ซึ่งสะท้อนผ่านโครงสร้างศาสนสถานที่สัมพันธ์กับแนวคิดมณฑลจักรวาล

มิติสุนทรียภาพทางศิลปกรรม (Aesthetic Dimension) การสร้างพุทธศิลปกรรมภายในถ้ำของเขามอรัตน์ สะท้อนถึงพัฒนาการของศิลปกรรมทวารวดีในพื้นที่ และนำไปสู่การก่อรูปของอัตลักษณ์ทางศิลปะที่เรียกว่า “สกุลช่างศรีเทพ” ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปกรรมในภูมิภาคนี้

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศิลป์เขามอรัตน์แบบศรีเทพ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เป็นการศึกษาถึงประวัติ ความเป็นมา ความสำคัญของเขามอรัตน์ที่มีต่อเมืองโบราณศรีเทพ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนศึกษาศิลปกรรมทางศาสนาที่ถูกสลักไว้ในถ้ำมอรัตน์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการจัดทำชุดความรู้เกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมภายในถ้ำมอรัตน์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม อันจะยังผลให้เกิดแนวทางในการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมอย่างเป็นลักษณะ คณะผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

- 1) ควรศึกษาแนวทางในการจัดทำชุดความรู้พุทธศิลปกรรมเขามอรัตน์ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ และ
- 2) ควรศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมเขามอรัตน์ เพื่อให้เกิดการรักษา ซ่อมแซม และพัฒนาเป็น แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะ งานวิจัยยังมีส่วนช่วยส่งเสริมการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของพุทธศิลปกรรม

ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ซึ่งได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงไม่เพียงแต่สร้างองค์ความรู้ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการอนุรักษ์และการถ่ายทอดคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมสู่สาธารณชนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2550). อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- งามพรรณ เทพทา. (2559). ศิลปกรรมกับพัฒนาการทางสังคม และวัฒนธรรมของเมืองโบราณสมัยทวารวดีในจังหวัดลพบุรี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-16. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิตพล โปตะวัฒน์. (2558). น้ำ: สัญลักษณ์ในงานสถาปัตยกรรมของไทย. ใน วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2542). ถมอรรัตน์ เขาศักดิ์สิทธิ์ของเมืองศรีเทพ. เรียกใช้เมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2569 จาก <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=787>
- วิชัย ตันกิตติกร. (2534). ชุมชนก่อนเมืองศรีเทพ. เพชรบูรณ์: อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). พุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเล็ก - ประไพ วิริยะพันธ์.
- _____. (2565). ภูเขาศักดิ์สิทธิ์ สัมพันธ์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สูงสุดของท้องถิ่นและจักรวาล. เรียกใช้เมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_16840
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2554). พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2534). ศิลปะอินเดีย. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- อนุรักษ์ ดีพิมาย. (2557). โบราณสถานเขาค้างนอก: ลำดับอายุสมัยและแนวคิดในการก่อสร้าง. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2563). พัฒนาการทางวัฒนธรรมของเมืองศรีเทพในฐานะเมืองตอนในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญามหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Begeed, P. V. (1978). Ancient and Mediaeval Town Planning in India. Delhi: Sagar Publication.

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดความฉลาดทางดิจิทัลและรูปแบบความสัมพันธ์
เชิงสาเหตุของพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัลของนักเรียนมัธยมศึกษา*
VALIDATION OF DIGITAL QUOTIENT SCALE AND CAUSAL RELATIONSHIP MODEL
OF ADAPTIVE BEHAVIOR IN DIGITAL LIFE AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS

กุลริศา พลฉวี, อังศินันท์ อินทรกำแหง*, สุภารัตน์ ตันติวิวัฒน์

Kulrisa Phonchawee, Ungsinun Intarakamhang*, Sudarat Tuntivivat

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: ungsinun@g.swu.ac.th

*Tel: 089-165-3520

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ตรวจสอบคุณภาพแบบวัดและโมเดลการวัดตัวแปร และ 2) สร้างรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ จำนวน 400 คน โดยใช้การสุ่มแบบสองขั้นตอน เก็บข้อมูลด้วยแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับเพื่อวัดความฉลาดทางดิจิทัล และพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัล ซึ่งแบบวัดฉบับทดลองใช้มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาด้วย IOC เท่ากับ 0.67 ถึง 1.00 และค่าสหสัมพันธ์ระหว่างข้อกับคะแนนรวมอยู่ระหว่าง 0.40 ถึง 0.86 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและสมการโครงสร้าง ผลวิจัยพบว่า 1) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบ สามารถยืนยันว่าโมเดลการวัดของตัวแปรมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยแบบวัดความฉลาดทางดิจิทัลมี 29 ข้อ มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.97 และค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.31 ถึง 0.85 และแบบวัดพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัลมี 19 ข้อ มีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.93 และค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.59 ถึง 0.78 และ 2) ปัจจัยความฉลาดทางดิจิทัลมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.77 ต่อพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัล และสามารถทำนายได้ถึงร้อยละ 67.00 ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าความฉลาดทางดิจิทัลเป็นฐานรากสำคัญในการส่งเสริมทักษะการปรับตัวในชีวิตดิจิทัลของนักเรียน ดังนั้น สถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาควรนำรูปแบบการวัดนี้ไปประยุกต์ใช้ในการประเมินและจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดิจิทัล เพื่อยกระดับศักยภาพของนักเรียนสามารถใช้ชีวิตในสังคมดิจิทัลได้อย่างสร้างสรรค์และปลอดภัยในระยะยาว

คำสำคัญ: รูปแบบการวัด, ความฉลาดทางดิจิทัล, พฤติกรรมการปรับตัว, ชีวิตในโลกดิจิทัล, นักเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

This study aimed to: 1) Evaluate the psychometric properties and variable measurement models, and 2) Develop a causal relationship model of Digital Life Adaptation Behaviors and examine the influence of Digital Intelligence on these behaviors. The sample consisted of 400 Grade 10 students under the Phetchabun Secondary Educational Service Area Office, selected using a two-stage random sampling method. Data were collected using a 6-point rating scale questionnaire to measure digital quotient and adaptive behavior in digital life. The pilot version of the assessment instrument had a content validity, assessed by five experts using the Index of Item-Objective Congruence (IOC), that ranged from 0.67 to 1.00, and item-total correlation coefficients ranged from 0.40 to 0.86. The statistical techniques used for data analysis included Confirmatory Factor Analysis (CFA) and Structural Equation Modeling (SEM). The results revealed that 1) The CFA confirmed that the measurement models of the variables were consistent with the empirical data. The digital quotient scale consisted of 29 items, with a Cronbach's alpha coefficient of 0.97 and factor loadings ranging from 0.31 to 0.85. The adaptive behavior in digital life scale consisted of 19 items, with a Cronbach's alpha coefficient of 0.93 and factor loadings ranging from 0.59 to 0.78, and 2) Digital quotient factors had an effect size of 0.77 and accounted for 67.00% of the total variance. The findings of this study indicate that digital intelligence (DQ) serves as a fundamental cornerstone for enhancing students' digital life adaptability. Consequently, educational institutions and relevant authorities should integrate this assessment framework into their evaluative processes and digital co-curricular programs. Such implementation aims to bolster students' potential, enabling them to navigate the digital landscape constructively and safely in the long term.

Keywords: Measurement Model, Digital Quotient, Adaptive Behavior, Digital Life, Secondary School Students

บทนำ

ประเทศไทยนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้สามารถตอบปัญหาความท้าทายที่ประเทศกำลังเผชิญอยู่และเพิ่มโอกาสในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559) ในสังคมดิจิทัล ข้อมูลจากนักวิจัยได้กล่าวไว้ว่าในปี 2010 ประชากรทั่วโลกมีการใช้ Facebook ถึง 400 ล้านบัญชีผู้ใช้ (400 Account), 126 ล้านคนใช้ Blog, 50 ล้านคนทวีตข้อความผ่าน X Application และ 91% ใช้โทรศัพท์เข้าถึงเว็บไซต์, 44% ดูวิดีโอออนไลน์ เป็นต้น (Farmer, L. S. & Safer, M. A., 2010) การใช้ชีวิตของคนส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงมีเทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผ่านโทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต โน้ตบุ๊ก และควบคุมสั่งงานผ่านโทรศัพท์มือถือหรือคำสั่งผ่านเสียงได้ ชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นในศตวรรษนี้จึงอาจจะเรียกว่า “ชีวิตดิจิทัล” เด็กและเยาวชนในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลเติบโตมาพร้อมกับอุปกรณ์ดิจิทัลและอินเทอร์เน็ต

ด้วยลักษณะการสื่อสารที่ไร้พรมแดน และไม่เห็นหน้าของอีกฝ่าย ทำให้การรับรู้และการใช้ชีวิตของเด็กรุ่นใหม่มีลักษณะที่แตกต่างจากรุ่นก่อนมาก ที่ต้องมีทักษะชีวิตในยุคที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารที่บิดเบือน ขาดความจริง ต้องรู้เท่าทันเพื่อความปลอดภัยทางดิจิทัล ความฉลาดทางปัญญา (Intelligence Quotient: IQ) และความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient: EQ) ได้นำมาศึกษาเพื่อพัฒนาระดับทักษะของบุคคล แต่ด้วยบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป ปัจจุบัน IQ และ EQ ไม่เพียงพอต่อสิ่งที่เยาวชนต้องเผชิญในโลกไซเบอร์ หรืออันตรายจากมิจฉาชีพออนไลน์ การคุกคามทางไซเบอร์ และการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ พลเมืองยุคใหม่จึงต้องรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ และมีความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Quotient: DQ) เพื่อที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมออนไลน์ และในชีวิตจริงโดยไม่ทำตัวเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน ดังนั้น ครอบครัว โรงเรียนควรร่วมส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Quotient: DQ) เพื่อเป็นพลเมืองที่ดีในชีวิติดิจิทัล รู้เท่าทันโลกดิจิทัล (สรานนท์ อินทนนท์, 2563)

ความฉลาดทางดิจิทัล เป็นทักษะความสามารถทางปัญญาสังคมและอารมณ์ จึงเป็นการรับรู้ที่จะทำให้คนคนหนึ่งสามารถเผชิญกับความท้าทายของชีวิติดิจิทัล และสามารถปรับตัวให้เข้ากับชีวิติดิจิทัลได้ DQ ครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะ ทักษะคิดและค่านิยมที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตในฐานะสมาชิกของโลกออนไลน์ ที่ประกอบด้วยการมีตัวตนบนโลกดิจิทัล การใช้ประโยชน์ทางดิจิทัล การอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัย การมีความมั่นคงในโลกดิจิทัล สถาบันความฉลาดทางดิจิทัล (DQ institute) ร่วมกับ World Economic Forum ที่มุ่งมั่นให้เด็กทุกประเทศได้รับการศึกษาด้านทักษะพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพและใช้ชีวิตบนโลกออนไลน์อย่างปลอดภัยด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ระดับทักษะความฉลาดทางดิจิทัลของเด็กไทยตามรายงาน DQ report 2019 ยังอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (ดีป้า) กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และ DQ Institute ร่วมกันทำโครงการ DQ Every Child โดยศึกษาเด็กไทยอายุ 8 - 12 ปี ทั่วประเทศ 1,300 คน ผ่านแบบสำรวจออนไลน์ DQ Screen Time Test ชุดเดียวกันกับเด็กประเทศอื่น ๆ รวมกลุ่มตัวอย่างทั่วโลกทั้งสิ้น 37,967 คน ผลการศึกษาพบว่า เด็กไทยมีความเสี่ยงจากภัยออนไลน์ถึง 60% ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของการศึกษารั้งนี้อยู่ที่ 56% (จาก 29 ประเทศทั่วโลก) ภัยออนไลน์ที่พบจากการศึกษาชุดนี้ประกอบไปด้วย การกลั่นแกล้งบนโลกออนไลน์ ถูกล่อลวงออกไปพบคนแปลกหน้าจากสื่อสังคมออนไลน์ ปัญหาการเล่นเกม เด็กติดเกม ปัญหาการเข้าถึงสื่อลามกอนาจาร ดาวยุติพลภาพหรือวิดีโอที่ขมขื่น ภัยอันตราย และพูดคุยเรื่องเพศกับคนแปลกหน้าในโลกออนไลน์ ดังนั้น ทักษะความฉลาดทางดิจิทัลจึงควรที่จะถูกนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพและความสามารถของเยาวชนไทย (สรานนท์ อินทนนท์, 2563)

เนื่องจากเด็กไทยมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศจำนวนมากในปี 2563 จากเด็กและเยาวชนอายุ 6 - 24 ปี จำนวน 16.1 ล้านคน พบว่า มีการใช้โทรศัพท์มือถือ 15.4 ล้านคน (ร้อยละ 95.8) ใช้อินเทอร์เน็ต 15.2 ล้านคน (ร้อยละ 94.8) และใช้คอมพิวเตอร์ 9.2 ล้านคน (ร้อยละ 57.3) และเมื่อพิจารณาการใช้ไอซีทีในแต่ละกลุ่มอายุ พบว่า กลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาอายุ 15 - 17 ปี ใช้โทรศัพท์มือถือสูงสุด ร้อยละ 99.4 และใช้อินเทอร์เน็ตสูงสุด ร้อยละ 99.0 เช่นกัน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563) และจากการสำรวจของสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ ปี 2564 ได้รายงานไว้ในปี 2564 นี้ช่วง 3 เดือนแรก พบผู้ป่วยเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการวินิจฉัยว่ามีปัญหาพฤติกรรม และอาการเสพติดเกมอยู่ในระดับปานกลางถึงรุนแรง ที่ต้องเข้ารับการบำบัดรักษาทางจิตเวชอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่อง รวมจำนวน 53 คน ซึ่งเป็นสถิติที่เพิ่มสูงขึ้นถึง 1.5 เท่าตัวในรอบ 3 ปี โดยจิตแพทย์ตรวจ

พบว่า เด็กกลุ่มนี้จะมีโรคร่วมทางจิตเวช อาทิเช่น โรคสมาธิสั้น โรคต่อต้าน โรควิตกกังวล โรคซึมเศร้า โรคกลัวมดหรือตากระตุก โรคบกพร่องทักษะการเรียนรู้ นอกจากนี้ ยังพบปัญหาพฤติกรรมการโกหก ขโมยเงิน เล่นการพนัน หนีเรียน ไม่ยอมไปโรงเรียน และหนีออกจากบ้าน ส่วนใหญ่พบในกลุ่มอายุ 14 - 16 ปี แนวโน้มพบอายุน้อยลงเรื่อย ๆ โดยจากการรายงานพบกรณีที่อายุน้อยที่สุด คือ 5 ขวบ ซึ่งสัมพันธ์กับปัญหาการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (กรมสุขภาพจิต, 2564) จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเติบโตที่รวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัล แต่หากนำไปใช้ไม่เหมาะสม ก็ย่อมส่งผลในเชิงลบต่อด้านสติปัญญา ภาวะทางอารมณ์ และสังคม จึงกล่าวได้ว่า สภาพปัญหาข้างต้นเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อความฉลาดทางดิจิทัล ที่ทำให้บุคคลไม่สามารถเผชิญและปรับตัวให้เข้ากับชีวิตดิจิทัลได้ งานวิจัยพบว่า ความสามารถเผชิญกับความท้าทายและความสามารถในการปรับตัว มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะทางจิตและปัจจัยสภาพแวดล้อมบางประการ (อมราพร สุการ, 2555); (อังศินันท์ อินทรกำแหง, 2551) การรับรู้ปัญหาและความเข้มแข็งของสภาพจิตใจในตัวบุคคลมีอิทธิพลต่อการปรับตัว และช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมดิจิทัลอย่างมีความสุข (ชวนีย์ พงศาพิชญ์, 2552) สอดคล้องกับคำกล่าวของ Lazarus, R. S. ที่ว่ามนุษย์ต้องมีการปรับตัวและปรับพฤติกรรมของตนเอง หากผู้เรียนสามารถปรับตัวต่อภาวะความเครียดที่เกิดขึ้น ก็จะสามารถผ่านพ้นปัญหาไปได้ด้วยดี สามารถเผชิญกับความท้าทายและปรับตัวให้เข้ากับชีวิตดิจิทัลได้ (Lazarus, R. S., 1969)

นักเรียนที่เข้าสู่ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีมากขึ้น ประกอบกับสภาพร่างกาย อารมณ์ และสังคมของวัยรุ่น มีการเปลี่ยนแปลงและยังเผชิญปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และการดำเนินชีวิต เมื่อผู้เรียนไม่สามารถเผชิญกับความท้าทายของชีวิตดิจิทัล และไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับชีวิตดิจิทัลได้ ก็อาจส่งผลกระทบต่อทางลบอย่างรุนแรงต่อการดำเนินชีวิตทั้งตนเองและคนใกล้ชิด บุคคลเรียนรู้ที่จะตอบสนองต่อสิ่งที่คุกคาม โดยอาศัยความฉลาดและความพยายามของตน ได้แก่ การพึ่งพาตนเอง การใช้อารมณ์ขัน การเรียนรู้ที่จะแก้ไข และควบคุมภาวะเครียด และการแสวงหาความช่วยเหลือสนับสนุนจากสังคม (Hamilton, V. & David, M., 1977) จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาเครื่องมือวัดเพื่อคัดกรองและประเมินทักษะที่จำเป็นในชีวิตโลกดิจิทัลของนักเรียนซึ่งผู้วิจัยให้ความสำคัญ คือ ความฉลาดทางดิจิทัลและพฤติกรรมปรับตัว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการนำไปพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างคุณลักษณะความฉลาดทางดิจิทัลเป็นภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบคุณภาพแบบวัดและโมเดลการวัดของความฉลาดทางดิจิทัลและพฤติกรรมปรับตัวในชีวิตดิจิทัล
2. เพื่อสร้างรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมปรับตัวในชีวิตดิจิทัลและค่าอิทธิพลของความฉลาดทางดิจิทัลที่มีต่อพฤติกรรมปรับตัวในชีวิตดิจิทัล

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย ใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณแบบ การวิจัยเชิงอธิบาย (Explanatory Research) เพื่อพัฒนาแบบวัดความฉลาดทางดิจิทัลและแบบวัดพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัล ทดสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและค้นหาขนาดอิทธิพลของความฉลาดทางดิจิทัลที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัล การศึกษาเน้นไปที่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 20 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 3,864 คน การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์การศึกษาของ Hair, J. F. et al. ในการวิเคราะห์องค์ประกอบควมมีขนาดกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงยืนยัน (CFA) (Hair, J. F. et al., 2010) และใช้ทดสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ เพื่อค้นหาขนาดอิทธิพลของความฉลาดทางดิจิทัลต่อพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัล ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบสองขั้นตอน (Two-stage Random Sampling) ขั้นที่ 1 ใช้การสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) มาจำนวน 4 โรงเรียน ละ 100 คนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ประชากร 20 โรงเรียนและการสุ่มขั้นที่ 2 ใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยมีห้องเรียนเป็นตัวแบ่งชั้นภูมิ ให้นักเรียนมาจากทุกห้องเรียน และเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามออนไลน์กับนักเรียนที่สมัครใจ และตอบแบบวัดได้ครบถ้วนทำให้นักเรียนครบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ทีมผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้รับการอนุญาตและนัดหมายกับผู้อำนวยการโรงเรียน และครูผู้สอนในแต่ละโรงเรียน อธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและวิธีการตอบแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างทราบ ผู้วิจัยได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ด้านจริยธรรมและได้รับการอนุมัติ (SWUEC-672649) จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมของมหาวิทยาลัย

ทีมผู้วิจัยปกป้องความเป็นส่วนตัวและความลับของผู้เข้าร่วมการวิจัย ด้วยการดำเนินการหลายประการ เริ่มจากก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้รับอนุมัติทางจริยธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคณะกรรมการพิจารณาทางจริยธรรมได้ประเมินและอนุมัติวิธีการวิจัยอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมยังได้รับข้อมูลอย่างละเอียดเกี่ยวกับวิธีปกป้องความเป็นส่วนตัว การรักษาความลับ การใช้นามแฝง การจัดการข้อมูลอย่างปลอดภัย และกระบวนการขอความยินยอมโดยแจ้งให้ทราบอย่างละเอียดถี่ถ้วน มาตรการเหล่านี้ได้รับการออกแบบมาเพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับของผู้เข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งการรักษามาตรฐานทางจริยธรรมของการศึกษาในปัจจุบัน โดยเน้นย้ำถึงความมุ่งมั่นในการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมตลอดการศึกษา ตลอดจนการปกป้องสิทธิและสวัสดิภาพของผู้เข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้

เครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

แบบวัดที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับ โดย 1 = ไม่จริงเลย ถึง 6 = จริงที่สุด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบวัดความฉลาดทางดิจิทัล พัฒนาจากนิยามเชิงปฏิบัติการและดัดแปลงมาจากปรับปรุงข้อคำถามจากแบบวัดความฉลาดทางดิจิทัล (สำนักงานกองทุนสนับสนุนและเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย, 2560) โดยเป็นความสามารถของนักเรียนด้านการรับรู้ สติปัญญา

อารมณ์ และสังคม ที่จะทำให้คนในยุคดิจิทัลสามารถเผชิญหน้ากับความท้าทายและปรับตัวให้เข้ากับยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม วัดได้จาก 7 องค์ประกอบ และ 2) แบบวัดพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัล ซึ่งพัฒนามาจากนิยามปฏิบัติการและปรับปรุงข้อคำถามจากแบบวัดการปรับตัว (Baker, R. W. & Stryk, B., 1984) โดยเป็นการกระทำที่แสดงออกถึงการยอมรับตนเอง และพยายามจัดการความเครียดหรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง จากการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และอินเทอร์เน็ตในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้สภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนและการดำเนินชีวิตประจำวัน ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ได้รับการตรวจสอบอย่างครอบคลุมและเลือกรายการตามความเกี่ยวข้องของโครงสร้างทางเนื้อหาที่กำลังศึกษา นอกจากนี้ ยังมีการตรวจสอบค่าอำนาจจำแนกรายข้อและความเชื่อมั่นของแบบวัด รวมทั้งข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมในการศึกษานำร่อง ทำให้ผู้วิจัยสามารถปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพความแม่นยำและความเหมาะสมของเครื่องมือวัดการวิจัย ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) อยู่ที่ 0.67 ถึง 1.00 โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน นำแบบวัดไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ไม่ได้ถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 250 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's alpha ของแบบวัดความฉลาดทางดิจิทัลและแบบวัดพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัลทั้งฉบับเท่ากับ 0.97 และ 0.93 ตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลตอบวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้สถิติวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Model) ด้วยโปรแกรมลิสเรล (LISREL) โดยใช้สถิติวิเคราะห์ ได้แก่ ดัชนีวัดความกลมกลืนแบบสมบูรณ์ ค่านัยสำคัญทางสถิติ (p-value) มากกว่า .05 ค่าไค - สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) มีค่าน้อยกว่า 3.00 ค่าความคลาดเคลื่อนของรากกำลังสองเฉลี่ย (RMSEA) น้อยกว่า .08 ดัชนีวัดความกลมกลืน (GFI) มากกว่า .90 ดัชนีวัดความกลมกลืนเชิงเปรียบเทียบ (CFI) มากกว่า .90 ดัชนีวัดความกลมกลืนไม่อิงเกณฑ์ (NNFI) มีค่าเกินกว่า .90 และดัชนีวัดความกลมกลืนเชิงประหยดอิงเกณฑ์ (PNFI) มากกว่า .50

ผลการวิจัย

1. ผลการประเมินคุณภาพของแบบวัด: การทดสอบคุณภาพของแบบวัดความฉลาดทางดิจิทัลและพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัล

ตารางที่ 1 คุณภาพแบบวัดความฉลาดทางดิจิทัล

ข้อคำถามความฉลาดทางดิจิทัลของนักเรียน	Correlation	Factor
	Coefficient(r)	Loading
องค์ประกอบที่ 1: อัตลักษณ์ทางดิจิทัล (Digital Identity) มีค่าความเชื่อมั่น Cronbach's alpha = 0.74		
1 ถ้าฉันสร้างโปรไฟล์ ฉันจะใช้ชื่อจริง	0.43	0.82
2 ฉันใช้รูปภาพของตนเองในการตั้งรูปโปรไฟล์	0.52	0.42
3 ถ้าฉันรู้สึกว่าสื่อสารกับผู้มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมในสื่อดิจิทัล ฉันจะหยุดสื่อสารทันที	0.68	0.82
องค์ประกอบที่ 2: การใช้ดิจิทัล (Digital Usage) มีค่าความเชื่อมั่น Cronbach's alpha = 0.74		
1 ถ้าฉันทำงานหรือเรียน ฉันจะไม่เข้าดูสื่อดิจิทัลที่ไม่เกี่ยวข้องเด็ดขาด	0.49	0.50

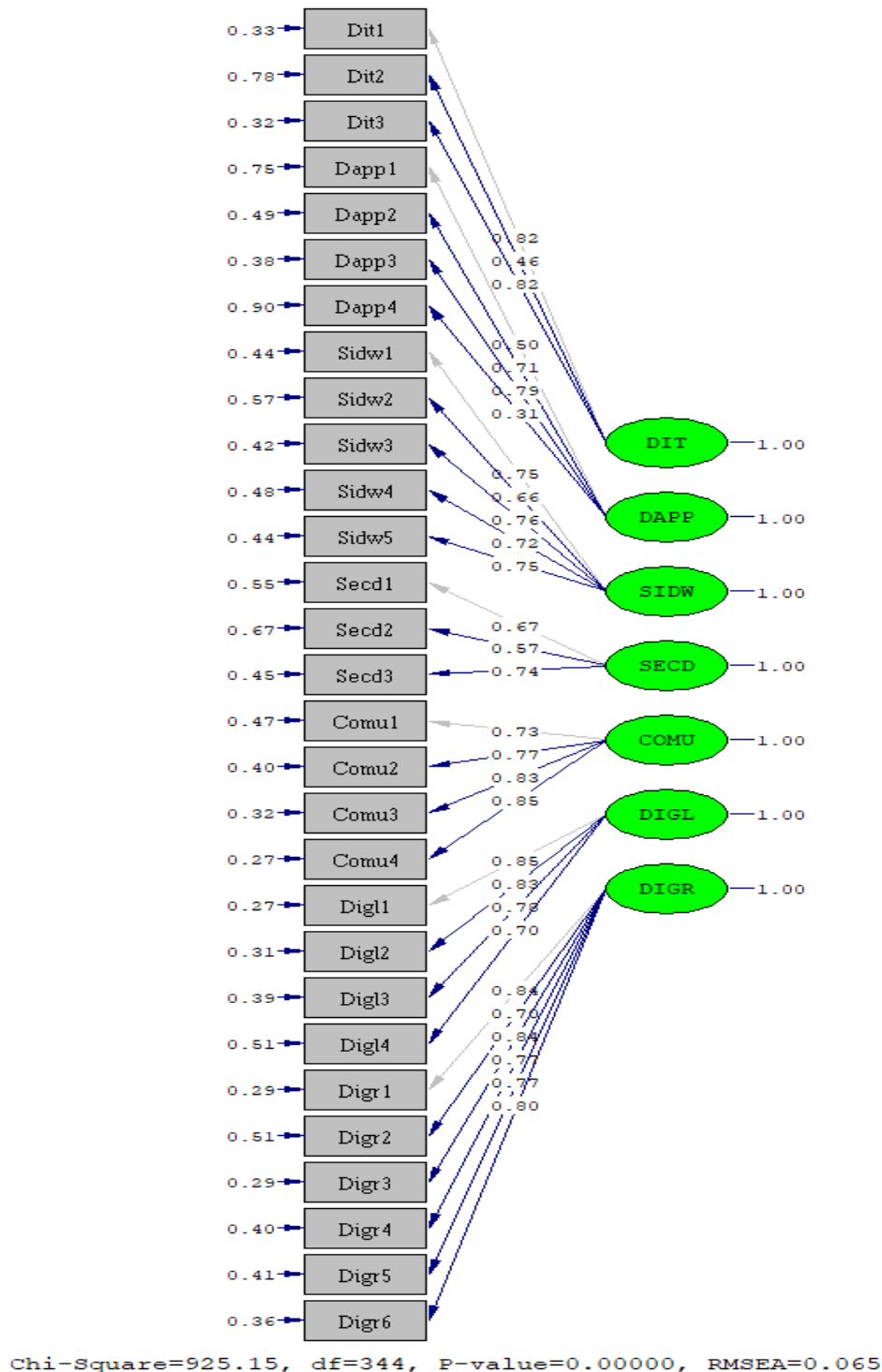
ค่าทั้งฉบับ Cronbach's alpha of total = 0.97

ตารางที่ 1 คุณภาพแบบวัดความฉลาดทางดิจิทัล (ต่อ)

ข้อคำถามความฉลาดทางดิจิทัลของนักเรียน		Correlation Coefficient(r)	Factor Loading
2	ฉันควบคุมเวลาการใช้สื่อออนไลน์ให้เหมาะสม ไม่เสียการเรียน	0.70	0.71
3	ฉันเลือกใช้เครื่องมือที่น่าเชื่อถือในการค้นหาข้อมูล	0.71	0.79
4	ถ้าฉันอยู่กับครอบครัว ฉันไม่ใช้สื่อดิจิทัล	0.40	0.31
องค์ประกอบที่ 3: ความปลอดภัยบนโลกดิจิทัล (Safety in the Digital World) ค่า Cronbach's alpha = 0.91			
1	ฉันจะหลีกเลี่ยงหรือหยุดการสื่อสารทันที ถ้าฉันรู้สึกว่าถูกคุกคามบนสื่อดิจิทัล	0.77	0.75
2	ฉันจะหลีกเลี่ยงหรือหยุดการสื่อสารทันที ถ้าฉันถูกรังแกด้วยคำพูดหรือรูปภาพบนสื่อดิจิทัล	0.74	0.66
3	ฉันจะหลีกเลี่ยงหรือหยุดการสื่อสารทันที ถ้าฉันถูกผู้อื่นขอข้อมูลส่วนบุคคลบนสื่อดิจิทัล	0.72	0.76
4	ขณะที่ฉันใช้งานสื่อดิจิทัล ฉันจะไม่เลือกดูเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมหรือเว็บไซต์ลามกอนาจาร	0.78	0.72
5	ขณะที่ฉันใช้งานสื่อดิจิทัล ฉันสามารถรับรู้ได้เมื่อเกิดภัยคุกคาม	0.77	0.75
องค์ประกอบที่ 4: การรักษาความปลอดภัยบนโลกดิจิทัล (Security in the Digital World) มีค่า Cronbach's alpha = 0.75			
1	ฉันใช้โปรแกรมเพื่อตรวจสอบภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อความเสียหายของสื่อดิจิทัล	0.64	0.67
2	ทุกครั้งที่ผมรู้สึกสงสัยในตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ฉันไม่สื่อสารกับบุคคลนั้น	0.63	0.57
3	ฉันสร้างรหัสผ่าน โดยไม่มีผู้ใดได้รับรู้รหัสผ่านของฉัน	0.72	0.74
องค์ประกอบที่ 5: การสื่อสารบนโลกออนไลน์ (Communication in the Online World) มีค่า Cronbach's alpha = 0.87			
1	ฉันทักทายเพื่อนหรือคนรู้จักทางออนไลน์ ฉันจะใช้คำพูดที่สุภาพ	0.77	0.73
2	ฉันทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยไม่บังคับให้ผู้อื่นใช้ช่องทางการสื่อสารที่ผมถนัดเท่านั้น	0.70	0.77
3	ฉันมอบหมายงานหรือแบ่งงานในกลุ่มเพื่อนผ่านสื่อดิจิทัล ด้วยภาษาที่สุภาพ	0.79	0.83
4	ถ้าฉันทำงานร่วมกับผู้อื่น ฉันจะใช้สื่อดิจิทัลเป็นสื่อกลางที่สามารถช่วยทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ	0.81	0.85
องค์ประกอบที่ 6: การรู้ทันดิจิทัล (Digital Literacy) มีค่า Cronbach's alpha = 0.91			
1	ถ้าฉันค้นหาข้อมูลประกอบการเรียน ฉันจะเลือกใช้สื่อดิจิทัลที่แหล่งข้อมูลน่าเชื่อถือและถูกต้องเท่านั้น	0.86	0.85
2	ฉันเลือกใช้แหล่งข้อมูลดิจิทัลที่เชื่อถือในการค้นหาข้อมูลในชีวิตประจำวัน	0.79	0.83
3	ฉันใช้สื่อดิจิทัลในการค้นหาความรู้เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียน	0.81	0.78
4	เมื่อฉันได้รับความรู้จากสื่อดิจิทัล ฉันจะแบ่งปันความรู้กับผู้อื่น	0.80	0.70
องค์ประกอบที่ 7: สิทธิทางดิจิทัล (Digital Rights) มีค่า Cronbach's alpha = 0.91			
1	ถ้าฉันต้องการแสวงหาข้อเท็จจริง เพื่อประกอบการตัดสินใจ ฉันจะเลือกใช้แหล่งข้อมูลดิจิทัลที่น่าเชื่อถือ	0.83	0.84
2	การใช้ผลงานของผู้อื่น ฉันจะอ้างอิงแหล่งที่มาเสมอ	0.65	0.70
3	ฉันแบ่งปันข้อมูลในสื่อดิจิทัล โดยไม่ละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวและกฎหมายลิขสิทธิ์	0.76	0.84
4	ฉันดาวน์โหลดซอฟต์แวร์หรือภาพยนตร์ ที่มีลิขสิทธิ์ถูกต้อง	0.75	0.77
5	ฉันแสดงความคิดเห็นบนสื่อดิจิทัล โดยที่ไม่อ้างอิงถึงชื่อผู้อื่น	0.70	0.77
6	ฉันจะนึกถึงผลกระทบต่อสังคม เมื่อฉันโพสต์ข้อความในสื่อดิจิทัล	0.80	0.80

ค่าทั้งหมด Cronbach's alpha of total = 0.97

จากตารางที่ 1 พบว่า การพัฒนาและการหาคุณภาพของแบบวัดความฉลาดทางดิจิทัล วัดจากองค์ประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1) อัตลักษณ์ทางดิจิทัล 2) การใช้ดิจิทัล 3) ความปลอดภัยบนโลกดิจิทัล 4) การรักษาความปลอดภัยบนโลกดิจิทัล 5) การสื่อสารบนโลกออนไลน์ 6) การรู้ทันดิจิทัล และ 7) สิทธิทางดิจิทัล จำนวนคำถาม 29 ข้อ ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.40 - 0.86 และค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งฉบับเท่ากับ 0.97

ภาพที่ 1 โมเดลการวัดความฉลาดทางดิจิทัลของนักเรียน

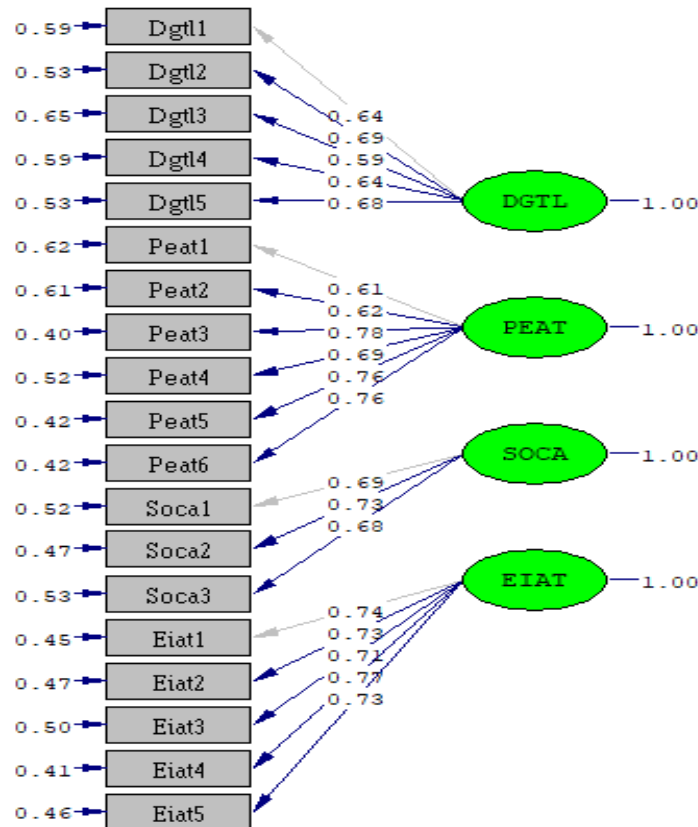
จากภาพที่ 1 พบว่า ผลการวิเคราะห์ความถูกต้องโมเดลการวัดเชิงโครงสร้างโดยใช้ CFA พบว่า โมเดลการวัดความฉลาดทางดิจิทัลที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Chi-square = 925.15, df = 344, P = 0.00, Chi-square/df = 2.69, RMSEA = 0.06, SRMR = 0.05, CFI = 0.98, NFI = 0.98) ซึ่งบ่งชี้ว่าการวัดมีความถูกต้องเชิงโครงสร้าง เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์องค์ประกอบมาตรฐาน (Factor Loading) พบว่า ทุกคำถามผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ค่าอยู่ระหว่าง 0.31 - 0.82 ผ่านเกณฑ์ที่ยอมรับได้ของ Kline

ตารางที่ 2 คุณภาพแบบวัดพฤติกรรมกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัล

ข้อคำถาม พฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัล		Correlation Coefficient(r)	Factor Loading
องค์ 1: การปรับตัวด้านวิชาการ (Adapting to Academic) มีค่า Cronbach's alpha = 0.73			
1	ฉันแสวงหาความรู้ผ่านสื่อออนไลน์ในทุกรายวิชา	0.46	0.64
2	ฉันเข้าเรียนและติดตามเนื้อหาการเรียนได้ทันเวลาในทุกวิชาที่มีการสอน	0.64	0.69
3	ฉันส่งการบ้านหรืองานที่ได้รับมอบหมายตามกำหนดเวลา	0.59	0.59
4	ฉันเตรียมพร้อมเรียนผ่านสื่อออนไลน์ก่อนเปิดเทอม เพื่อให้ได้ผลการเรียนดี	0.49	0.64
5	ถ้าไม่เข้าใจเนื้อหาที่เรียน ฉันจะซักถามข้อสงสัยกับครูผู้สอนโดยตรงหรือผ่านสื่อออนไลน์	0.59	0.68
องค์ 2: การปรับตัวด้านอารมณ์ส่วนตัว (Adaptation of Personal Emotional) มีค่า Cronbach's alpha = 0.84			
1	ฉันจัดการกับความเครียดหรือความวิตกกังวลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนได้	0.53	0.61
2	เมื่อพบเจออุปสรรคในการเรียน ฉันจะให้กำลังใจกับตนเองและไม่แสดงอาการท้อแท้กับการเรียน	0.54	0.62
3	เมื่อฉันรู้สึกสับสนและไม่แน่ใจเกี่ยวกับการเรียน ฉันจะทำความเข้าใจกับเรื่องนั้น และหาทางออกที่เหมาะสมกับตัวเอง	0.57	0.78
4	ฉันควบคุมอารมณ์ความรู้สึกและใช้ภาษาสุภาพสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์	0.54	0.69
5	ฉันตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนได้ด้วยตนเอง	0.64	0.76
6	ฉันยอมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนที่เกิดขึ้นได้	0.71	0.76
องค์ 3: การปรับตัวด้านสังคมออนไลน์ (Adaptation of Online Social Media) มีค่า Cronbach's alpha = 0.70			
1	ฉันใช้ภาษาที่สุภาพและเหมาะสมในการสื่อสารกับครูผู้สอนและเพื่อน ๆ ในกลุ่มสังคมออนไลน์	0.64	0.69
2	ฉันให้คำแนะนำช่วยเหลือ และร่วมมือในการทำงานกับเพื่อนในการเรียนผ่านกลุ่มสังคมออนไลน์	0.72	0.73
3	ฉันมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางออนไลน์และออนไลน์ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น	0.66	0.68
องค์ 4: การปรับตัวด้านสถานศึกษา (Adaptation of School) มีค่า Cronbach's alpha = 0.86			
1	ฉันยอมรับและปฏิบัติตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร	0.74	0.74
2	ฉันเข้ากับบรรยากาศในการเรียนการสอนออนไลน์ของโรงเรียนได้	0.76	0.73
3	ฉันยอมรับปฏิบัติตามกฎระเบียบ/ข้อบังคับของโรงเรียนด้วยความเต็มใจ	0.59	0.71
4	ฉันใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ เครื่องมือช่วยการเรียนรู้ และสื่อสังคมออนไลน์ที่มีในโรงเรียน เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางออนไลน์	0.69	0.77
5	ฉันใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของโรงเรียนเพื่อศึกษาเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาที่สนใจ	0.73	0.73

ค่าทั้งหมด Cronbach's alpha of total = 0.93

จากตารางที่ 2 พบว่า การพัฒนาและการหาคุณภาพของแบบวัดพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัลวัดจากองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1) การปรับตัวด้านวิชาการ 2) การปรับตัวด้านอารมณ์ส่วนตัว 3) การปรับตัวด้านสังคมออนไลน์ และ 4) การปรับตัวด้านสถานศึกษา จำนวนคำถาม 19 ข้อ ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.46 - 0.76 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.93

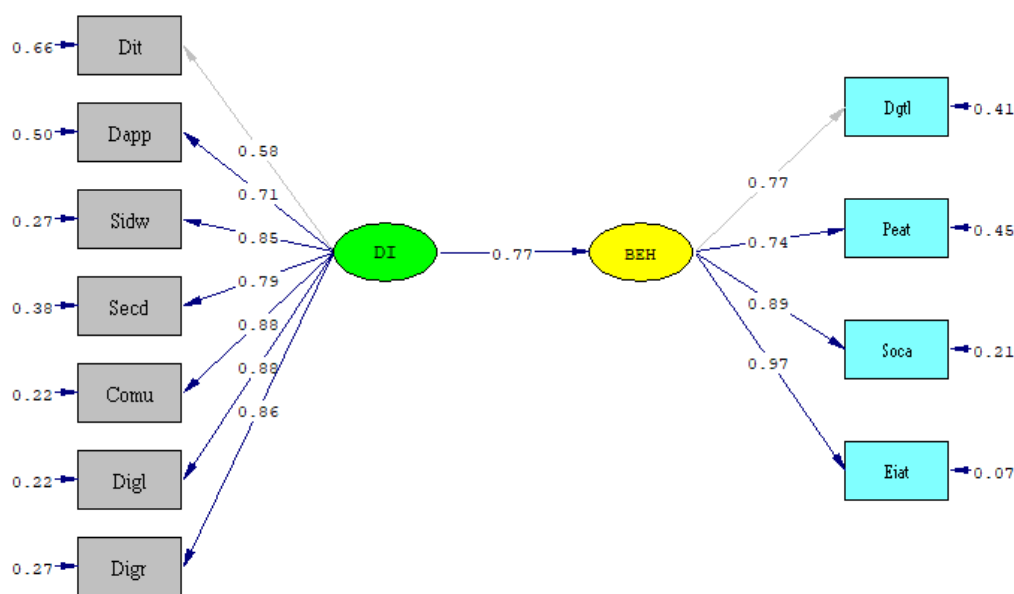
Chi-Square=289.79, df=132, P-value=0.00000, RMSEA=0.055

ภาพที่ 2 โมเดลการวัดพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัลของนักเรียน

จากภาพที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์ความถูกต้องเชิงโครงสร้างโดยใช้ CFA พบว่า โมเดลการวัดพฤติกรรมปรับตัวในชีวิตดิจิทัลที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Chi-square = 289.79, df = 132, P = 0.00, Chi-square/df = 2.20, RMSEA = 0.05, SRMR = 0.04, CFI = 0.99, NFI = 0.98) ซึ่งบ่งชี้ว่าการวัดมีความถูกต้องเชิงโครงสร้าง เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์องค์ประกอบมาตรฐาน (Factor Loading) พบว่า ทุกคำถามผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ค่าอยู่ระหว่าง 0.59 - 0.78 ผ่านเกณฑ์ที่ยอมรับได้ของ Kline

2. การวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัล

Chi-Square=45.32, df=35, P-value=0.11362, RMSEA=0.034

ภาพที่ 3 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัลของนักเรียน

จากภาพที่ 3 พบว่า ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างความฉลาดทางดิจิทัลและพฤติกรรม การปรับตัวในชีวิตดิจิทัล พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Chi-square = 45.32, df = 35, P = 0.11, Chi-square/df = 1.29, RMSEA = 0.03, SRMR = 0.03, CFI = 1.00, NFI = 0.99) ดัชนีความสอดคล้องของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้สำหรับทุกค่า และเมื่อพิจารณาอิทธิพลโดยตรงของความฉลาดทางดิจิทัลต่อพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัล พบว่า ความฉลาดทางดิจิทัลมีอิทธิพลโดยตรงและเป็นบวกต่อพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัล มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีสัมประสิทธิ์อิทธิพล 0.77 และสามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิตดิจิทัลได้ 67% ($R^2 = 0.67$) จากการอธิบายองค์ประกอบของความฉลาดทางดิจิทัล พบว่า การสื่อสารบนโลกออนไลน์และการรู้ ดิจิทัล มีค่าสัมประสิทธิ์ factor loading สูงสุดที่ 0.88 อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ พฤติกรรมการปรับตัวในสถานศึกษา มีค่าสัมประสิทธิ์ factor loading สูงสุดที่ 0.97 อย่างมีนัยสำคัญในการอธิบายองค์ประกอบของพฤติกรรมการปรับตัว ในชีวิตดิจิทัล

อภิปรายผล

แบบวัดความฉลาดทางดิจิทัล พัฒนาจากนิยามเชิงปฏิบัติการและดัดแปลงมาจากปรับปรุงข้อคำถามจาก แบบวัดความฉลาดทางดิจิทัลของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนและเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วม พัฒนาไทย มาปรับให้สอดคล้องกับบริบทของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ส่งผลให้ได้แบบวัด DQ ที่น่าเชื่อถือ 29 ข้อ

ที่มีค่าความน่าเชื่อถือโดยรวมสูงถึง 0.97 (สำนักงานกองทุนสนับสนุนและเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย, 2560) และแบบวัดพฤติกรรม การปรับตัวในชีวิตดิจิทัล ซึ่งพัฒนาจากนิยามปฏิบัติการ และปรับปรุงข้อคำถามจากแบบวัดการปรับตัว (The Student Adaptation to College Questionnaire: SACQ) ของ Baker, R. W. & Siryk, B. มาปรับให้มีความสอดคล้องกับบริบทที่ศึกษา มี 19 ข้อ และมีค่าความเชื่อถือที่ตีพิมพ์ที่ 0.93 (Baker, R. W. & Siryk, B., 1984) แบบวัดทั้งสองมีค่าสัมประสิทธิ์องค์ประกอบมาตรฐาน (Factor Loading) ตั้งแต่ 0.31 - 0.82 ผ่านการวิเคราะห์ CFA เพื่อยืนยันความเหมาะสมในการประเมิน DQ และพฤติกรรม การปรับตัวในชีวิตดิจิทัล ในกลุ่มนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

อย่างไรก็ตาม แบบวัด DQ นี้เป็นการวัดแบบสั้นที่มีคุณภาพที่ยอมรับได้ และมีปัจจัยด้านความรู้และทัศนคติ ที่คาดการณ์พฤติกรรม การปรับตัวในชีวิตดิจิทัลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ดังนั้น แบบวัด DQ จึงเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการประเมินคนรุ่นใหม่ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะใช้เวลาน้อยลงในการตอบคำถาม และแสดงให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือในการคาดการณ์พฤติกรรม การปรับตัวของนักเรียน มีความแตกต่างจากการวัดของ ธีรวัฒน์ รูปเหลี่ยม ซึ่งเป็นแบบวัด DQ ที่มีจำนวนมากถึง 61 ข้อ และมีค่า Cronbach's alpha เท่ากับ .95 ซึ่งวัดความเข้าใจธรรมชาติของสื่อดิจิทัลว่ามีความรวดเร็ว กว้างไกล ไร้พรมแดน ไร้การควบคุม ไม่มีการจำกัดเวลาในการใช้งาน ไม่ใช่พื้นที่ส่วนตัวจึงใช้อย่างระมัดระวัง (ธีรวัฒน์ รูปเหลี่ยม, 2560) และสอดคล้องกับการศึกษาของ ณัชชาธิ์ ธนัสศิริพัฒน์ และจิระสุข สุขสวัสดิ์ ที่เสนอการวัด DQ ที่มี 25 ข้อ ครอบคลุมความคิดเห็น เกี่ยวกับการให้เกียรติ และใช้จากสุขภาพเมื่อสื่อสารกับผู้อื่นทั้งในโลกดิจิทัลและโลกจริง (ณัชชาธิ์ ธนัสศิริพัฒน์ และจิระสุข สุขสวัสดิ์, 2564)

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์มีความสอดคล้องเป็นอย่างดี โดยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์โดยตรงและเป็นบวกระหว่าง DQ และพฤติกรรม การปรับตัวในชีวิตดิจิทัลที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 DQ สามารถทำนายพฤติกรรม การปรับตัวในชีวิตดิจิทัลได้ 77% ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาที่ศึกษาเกี่ยวกับสื่อดิจิทัลและการปรับตัว ได้ชี้ให้เห็นว่าความฉลาดทางดิจิทัล สื่อดิจิทัลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การปรับตัวในชีวิตดิจิทัล ซึ่งผลลัพธ์ได้รับการยืนยันโดยการศึกษาของ Wolfers, L. & Utz S. ที่ศึกษาการใช้โซเชียลมีเดีย ความเครียด และการเผชิญปัญหา พบว่า โซเชียลมีเดียสามารถทำให้เกิดความเครียด ทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูล และสามารถใช้เป็นเครื่องมือสำหรับกลวิธีในการเผชิญปัญหาต่าง ๆ (Wolfers, L. & Utz, S., 2022) นอกจากนี้ยังพบผลลัพธ์ที่คล้ายกันว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของ บุชบา สุธีธร ที่ศึกษาผลกระทบของสื่อสังคมที่มีต่อวัยรุ่น พบว่า สถานการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน มีแนวโน้มการใช้เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีการใช้สื่อเพิ่มขึ้นถึงวันละ 12 ชั่วโมงในวันหยุด และด้วยคุณสมบัติของสื่อสังคมที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางจิตวิทยาและพัฒนาการทางสังคมของวัยรุ่นจึงทำให้วัยรุ่นได้ใช้ประโยชน์ด้านบวกจากสื่อสังคมในการแสดงตัวตน ให้เป็นที่รู้จักในสังคม ใช้เพื่อสร้างและธำรงรักษาความสัมพันธ์กับบุคคล ใช้เชื่อมโยง ความสนใจเกิดเป็นเครือข่าย การวิจัยในอนาคตอาจสำรวจปัจจัยเพิ่มเติม เช่น ลักษณะบุคลิกภาพและอารมณ์ความรู้สึกของตนเองที่มีอิทธิพลต่อ DQ และพฤติกรรม การปรับตัวในชีวิตดิจิทัล อาจทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (บุชบา สุธีธร, 2564)

นอกจากนี้ การศึกษาครั้งนี้พยายามหลีกเลี่ยงการเก็บข้อมูลจากผู้ที่มีปัญหาสุขภาพจิตอย่างรุนแรง มีภาวะของโรคซึมเศร้า โดยจะมีผู้เชี่ยวชาญคอยให้ความช่วยเหลืออย่างเหมาะสม อาจมีตัวแปรแทรกซ้อนที่อาจส่งผลต่อผลการสำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบของสถานะสุขภาพจิต อาจมีข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเหล่านี้

โดยคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อผลการศึกษาด้วย และครอบคลุมมากขึ้นเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบเห็นหน้ากัน โดยอธิบายคำแนะนำที่ชัดเจนแทนที่จะใช้การดำเนินการทางออนไลน์เพียงอย่างเดียว เพื่อหลีกเลี่ยงข้อจำกัดเหล่านี้

องค์ความรู้ใหม่

ภูมิปัญญาดิจิทัลกับการปรับตัว: องค์ความรู้ใหม่จากโมเดล DQ-ADAPT ในยุคสมัยที่โลกออฟไลน์และออนไลน์หลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน การมีเพียงทักษะการใช้เทคโนโลยีอาจไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอ “โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรม การปรับตัวในชีวิตดิจิทัล” ซึ่งเป็นโมเดลที่ชี้ให้เห็นถึงกลไกสำคัญในการสร้างความสมดุลระหว่างทักษะทางสติปัญญา และพฤติกรรมตอบสนองต่อโลกสมัยใหม่ โครงสร้างของโมเดลนี้ ประกอบด้วย สองส่วนหลักที่ร้อยเรียงกันอย่างเป็นระบบ ส่วนแรก คือ “ความฉลาดทางดิจิทัล” (Digital Quotient: DQ) ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแปรต้นหรือ ต้นทางของความสำเร็จ ประกอบด้วย องค์ประกอบ 7 มิติ ที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงสังคม ได้แก่ การสร้างอัตลักษณ์ดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม การรักษาความปลอดภัยและความลับบนโลกดิจิทัล การสื่อสารบนโลกออนไลน์ การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล และการเคารพสิทธิทางดิจิทัล องค์ประกอบเหล่านี้เปรียบเสมือน “ฐานรากทางสติปัญญา” ที่คอยประคับประคองให้นักเรียนก้าวข้ามความท้าทายในโลกไซเบอร์ได้ ส่วนที่สอง คือ “พฤติกรรมปรับตัวในชีวิตดิจิทัล” (Digital Adaptive Behavior) ซึ่งเป็นตัวแปรผลหรือเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา โดยโมเดลจำแนกมิติการปรับตัวออกเป็น 4 ด้านหลัก คือ การปรับตัวด้านวิชาการ การปรับตัวด้านอารมณ์ส่วนตัว การปรับตัวด้านสังคมออนไลน์ และการปรับตัวด้านสถานศึกษา หัวใจสำคัญขององค์ความรู้นี้อยู่ที่ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ที่พบว่า ความฉลาดทางดิจิทัลมีอิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรมปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีขนาดอิทธิพลสูงถึง 0.77 และสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมปรับตัวได้ถึงร้อยละ 67 ซึ่งหมายความว่า หากนักเรียนได้รับการบ่มเพาะความฉลาดทางดิจิทัลให้เข้มแข็ง พวกเขาจะมีขีดความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของ “การสื่อสารออนไลน์” และ “การรู้เท่าทันดิจิทัล” ซึ่งถือเป็นตัวขับเคลื่อนหลักที่ส่งผลต่อการปรับตัวภายในสถานศึกษามากที่สุด องค์ความรู้ใหม่นี้ชี้ให้เห็นว่าการสร้างเด็กไทยในยุคดิจิทัลไม่ควรมุ่งเน้นเพียงการสอนให้ “ใช้เป็น” แต่ต้องสอนให้ “ฉลาดใช้” ผ่านโมเดล DQ-ADAPT นี้ เพื่อเปลี่ยนจากทักษะทางเทคนิคให้กลายเป็นพฤติกรรมปรับตัวที่ยั่งยืน ช่วยให้นักเรียนสามารถรักษาความสมดุลทั้งในด้านการเรียน อารมณ์ และสังคมได้อย่างกลมกลืนในโลกดิจิทัลปัจจุบัน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้เริ่มต้นจากการพิสูจน์ความถูกต้องของเครื่องมือวัด ซึ่งข้อค้นพบจากผลการวิจัย ชี้ให้เห็นว่า โมเดลการวัดความฉลาดทางดิจิทัล (DQ) ทั้ง 7 ด้าน และโมเดลการวัดพฤติกรรมปรับตัวในชีวิตดิจิทัลทั้ง 4 ด้าน มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญ โดยมีค่าความเชื่อมั่นและค่าความตรงเชิงโครงสร้างอยู่ในเกณฑ์สูง ผลลัพธ์นี้ไม่ได้เป็นเพียงตัวเลขทางสถิติ แต่เป็นการยืนยันว่าเราได้ “ไม้บรรทัด” ที่มีมาตรฐาน

ในการวัดทัศนคติและทักษะของเยาวชนไทยในยุคปัจจุบัน การนำผลในส่วนนี้ไปใช้ประโยชน์จึงมุ่งเน้นไปที่การสร้าง “ระบบวินิจัยผู้เรียน” โดยสถานศึกษาสามารถนำเครื่องมือชุดนี้ไปใช้เป็นแบบประเมินมาตรฐานเพื่อคัดกรองระดับความพร้อมของนักเรียน ช่วยให้ครูมองเห็นจุดแข็งและจุดอ่อนในมิติต่าง ๆ เช่น การรู้เท่าทันสื่อ หรือการจัดการความปลอดภัยทางดิจิทัลได้อย่างแม่นยำรายบุคคล โดยงานวิจัยนี้มุ่งสร้างรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ และพบองค์ความรู้ที่ทรงพลังว่าความฉลาดทางดิจิทัลมีอิทธิพลโดยตรงเชิงบวกต่อพฤติกรรมการปรับตัวในชีวิติดิจิทัลอย่างสูงยิ่ง ข้อค้นพบนี้เปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการมุ่งเน้นเพียงทักษะทางเทคนิค (Hard Skills) ไปสู่การสร้างความฉลาดทางสติปัญญาและอารมณ์ดิจิทัล (Soft Skills) การนำผลไปใช้ในปัจจุบัน คือ การกำหนด “ยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงรุก” ผู้บริหารการศึกษาควรปรับสัดส่วนการเรียนรู้โดยให้ความสำคัญกับการสื่อสารออนไลน์และการรู้เท่าทันดิจิทัลเป็นลำดับแรก เนื่องจากเป็นตัวขับเคลื่อนหลักที่ส่งผลให้เด็กมีการปรับตัวด้านสถานศึกษาและด้านอารมณ์ได้ดีที่สุด สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวปฏิบัตินั้น สถานศึกษาควรเล็งมองว่าเรื่องดิจิทัลเป็นเพียงวิชาคอมพิวเตอร์ แต่ควรสร้าง “นิเวศวิทยาการเรียนรู้ดิจิทัล” ที่บูรณาการความฉลาดทางดิจิทัลเข้าสู่ทุกกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีข้อเสนอแนะให้จัดทำโปรไฟล์ความฉลาดทางดิจิทัลของนักเรียนแต่ละคนเพื่อการดูแลที่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ ในเชิงการวิจัยต่อยอด ควรมีการสร้างโปรแกรมการพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลที่เน้นการฝึกปฏิบัติ (Active Learning) โดยมุ่งเป้าไปที่องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักสูงสุดในโมเดล เพื่อทดสอบประสิทธิภาพในการยกระดับพฤติกรรมการปรับตัวในสถานการณ์จริง และยืนยันว่าความฉลาดทางดิจิทัลไม่ใช่เพียงแค่ความรู้ แต่คือ อารูธสำคัญที่จะทำให้นักเรียนมัธยมศึกษาสามารถปรับตัวและเติบโตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกดิจิทัลได้อย่างสมดุล การนำเครื่องมือและรูปแบบความสัมพันธ์ที่ค้นพบนี้ไปประยุกต์ใช้อย่างจริงจัง จะช่วยเปลี่ยนจาก “ผู้อยู่อาศัยในโลกดิจิทัล” ให้กลายเป็น “พลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพ” อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2564). รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต ปีงบประมาณ 2564. กรุงเทพมหานคร: ละม่อม.
- กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2559). แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- ชวนีย์ พงศาพิชญ์. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมเผชิญปัญหาและความสุขในชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์, 2(1), 21-27.
- ณัชชาธิ์ ธนศิริพัฒน์ และจิระสุข สุขสวัสดิ์. (2564). ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาความฉลาดทางดิจิทัลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลเขาท่าพระ จังหวัดชัยนาท. วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์, 14(1), 1-10.
- ธีรวัฒน์ รูปเหลี่ยม. (2560). การพัฒนาโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางดิจิทัลของนักเรียนระดับประถมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุษบา สุธีธร. (2564). ผลกระทบของสื่อสังคมที่มีต่อวัยรุ่น. วารสารการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา, 14(1), 34-48.

- สรานนท์ อินทนนท์. (2563). ความฉลาดทางดิจิทัล (DQ Digital Intelligence). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิส่งเสริมสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.).
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนและเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย. (2560). แบบวัดความฉลาดทางดิจิทัล 8 ทักษะ ภายใต้โครงการพัฒนาศักยภาพครู คีษานินเทศก์ และแกนนำ เด็กและเยาวชนในการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ สร้างเสริมสุขภาพ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). สรุปผลที่สำคัญ การใช้ไอซีทีของเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2563. กรุงเทพมหานคร: กองสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- อมราพร สุรการ. (2555). การศึกษาองค์ประกอบและตัวแปรเชิงสาเหตุของการปรับตัวของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อังศินันท์ อินทรกำแหง. (2551). การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับความเครียดและการเผชิญความเครียดของคนไทย. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 14(1), 135-150.
- Baker, R. W. & Siryk, B. (1984). Measuring adjustment to college. *Journal of Counseling Psychology*, 31(2), 179-189.
- Farmer, L. S. & Safer, M. A. (2010). Asking “who,” “where,” and “when” improves the accuracy of eyewitness identifications from photo arrays. *Journal of Applied Social Psychology*, 40(11), 2825-2841.
- Hair, J. F. et al. (2010). *Multivariate data analysis: A global perspective*. (7th ed.). Upper Saddle River. New Jersey: Perason Education.
- Hamilton, V. & David, M. (1977). *Human stress and cognition*. New York: John Wiler&Sons Ltd.
- Lazarus, R. S. (1969). *Patterns of adjustment and human effectiveness*. New York: McGraw-Hill.
- Wolfers, L. & Utz, S. (2022). Social media use, stress, and coping. *Current Opinion in Psychology*, 45, 101305. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101305>.

สภาพปัจจุบันและแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับ

ประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

THE CURRENT STATUS AND STRATEGIC DIRECTIONS OF ACADEMIC ADMINISTRATION IN PRIVATE PRIMARY SCHOOLS IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE, THAILAND

ธนวรรณ บุญประสิทธิ์*, ทรงยศ แก้วมงคล, อัจฉรา ประเสริฐสิน

Thanawan Boonprasitt*, Songyod Kaewmongkol, Ujsara Prasertsin

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Doctor of Philosophy, North Bangkok University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: thanawan.boon@northbkk.ac.th

*Tel: 061-932-8946

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 2) ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิจัยแบบผสมผสานวิธีแบบพหุ โดยผสานการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้รับใบอนุญาต ผู้บริหารโรงเรียน รองผู้บริหารฝ่ายวิชาการ หรือครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 310 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซีและมอร์แกน และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามขนาดโรงเรียน และกลุ่มที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้จัดการโรงเรียน และอาจารย์มหาวิทยาลัย จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ จำนวน 8 ข้อ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้การหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และ 2) แนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า สถานศึกษามีการวางแผนและออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาและความต้องการของผู้เรียน พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ส่งเสริมให้ครูออกแบบและพัฒนาสื่อการสอนโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม มีการนิเทศ วัดและประเมินผลการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เน้นความร่วมมือมากกว่าการตรวจสอบ มีระบบติดตาม

และสะท้อนข้อมูลเพื่อให้ครูปรับปรุงการสอนอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนให้ครูและบุคลากรดำเนินการวิจัย เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ, โรงเรียนเอกชน, ประถมศึกษา, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

This research article aimed to: 1) Examine the current state of academic administration toward excellence in private primary schools in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and 2) Investigate guidelines for academic administration toward excellence in private primary schools in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The study employed a mixed-methods research design integrating quantitative and qualitative approaches. The research sample consisted of two groups. The first group included 310 participants comprising license holders, school administrators, vice administrators for academic affairs, or heads of academic departments from private primary schools in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The sample size was determined using the Krejcie and Morgan table, and stratified random sampling was applied based on school size. The second group consisted of nine key informants, including school administrators, school managers, and university lecturers. The research instruments included a questionnaire and a semi-structured interview form consisting of eight questions concerning guidelines for academic administration toward excellence. Quantitative data were analyzed using mean and standard deviation, while qualitative data were analyzed through content analysis. The findings revealed that: 1) The current state of academic administration toward excellence in private primary schools in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province was overall at a high level; and 2) The guidelines for academic administration toward excellence indicated that schools should plan and design curricula aligned with national education standards and learners' needs, systematically develop learning management processes, encourage teachers to design and develop instructional media using technology and innovation, implement supervision and creative assessment of learning outcomes with an emphasis on collaboration rather than inspection, establish monitoring and feedback systems to support continuous instructional improvement, and promote teachers and educational personnel to conduct research in order to enhance the quality of educational management.

Keywords: Academic Administration, Private Schools, Primary Education, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 เป็นกรอบแนวทางสำหรับการพัฒนาการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญของแผนการศึกษาแห่งชาติ คือ “การมุ่งเน้นการประกันโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและการศึกษาเพื่อการทำงานทำและสร้างงาน ภายใต้บริบทเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลกที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความเป็นพลวัต” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ภายใต้บริบทดังกล่าว การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับรูปแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ การสร้างสรรค์ การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบนโยบายสำคัญในการพัฒนาการจัดการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบัน (สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย, 2562)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้งานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา และเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนนโยบายทางการศึกษาสู่การปฏิบัติในระดับสถานศึกษา โดยมีแนวทางในการนิเทศ ติดตาม ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษา การปฏิรูปหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการส่งเสริมการอ่าน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อ และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)

อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนนโยบายและการดำเนินงานด้านวิชาการให้บรรลุผลตามเป้าหมายของการพัฒนาการศึกษา จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพ โดยบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ล้วนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดทิศทางและขับเคลื่อนการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน เนื่องจากมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย วางแผน พัฒนา และส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและความต้องการของผู้เรียน

ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ การตอบสนองต่อพัฒนาการของผู้เรียน และแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ตลอดจนสามารถสนับสนุนการปฏิบัติการสอนของครูให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการพัฒนาการเรียนรู้ของทั้งผู้เรียนและผู้สอน อันสะท้อนถึงบทบาทของผู้บริหารในฐานะ “ผู้นำทางวิชาการ” หรือ “ผู้นำแห่งการเรียนรู้” (Instructional Leadership) นอกจากนี้ การบริหารจัดการภายในสถานศึกษาเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้ ยังจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) ซึ่งเน้นการกระจายอำนาจการตัดสินใจสู่สถานศึกษา และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม

ในการพัฒนาการศึกษา รวมถึงการระดมทรัพยากรจากชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนงบประมาณ สื่อวัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนรู้ เช่น หนังสือเรียน สื่อการเรียนรู้ สื่อวีดิทัศน์ โต้ะ แก้อั้ ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้และส่งเสริมให้การพัฒนาการศึกษาไทยบรรลุตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ (กนกอร สมปราชญ์, 2560)

“การบริหารงานวิชาการ” ได้รับการยอมรับว่าเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน และยกระดับสถานศึกษาไปสู่ความเป็นเลิศ อย่างยั่งยืน การบริหารงานวิชาการที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ คือ การบริหารงานวิชาการการยกระดับคุณภาพการศึกษา และขับเคลื่อน สถานศึกษาไปสู่ความเป็นเลิศอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารงานวิชาการที่ไม่เพียงมีประสิทธิภาพเชิงระบบ แต่ยังนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งในด้านผู้เรียน บุคลากร และ องค์กรโดยรวมเพื่อการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ (แวววิมล เชาวลิท, 2568) ดังนั้น การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในแต่ละระดับถือเป็นหัวใจของการบริหารจัดการที่ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องให้ความสำคัญและดำเนินการให้มีประสิทธิภาพ การกิจ การบริหารงานการศึกษาทุกระดับจึงมุ่งให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการและการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ผู้เรียนให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับการเสริมสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะสำคัญได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Phetmalaiikul., T., 2017)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมุ่งหวังให้ผลการศึกษานำไปใช้เป็นกรอบ แนวทางในการยกระดับคุณภาพการบริหารงานวิชาการให้มีความเป็นระบบ มีมาตรฐาน และมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาในปัจจุบัน ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนให้สถานศึกษาสามารถพัฒนา คุณภาพการจัดการศึกษาและบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบันและแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีแบบพหุ โดยผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัย เชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก และช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของ ผลการวิจัย การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับ ประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชน รวมถึงศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาสภาพปัจจุบันใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้ แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้รับใบอนุญาตของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน รองผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการ หรือครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยมีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการแจกและรวบรวมแบบสอบถามจากกลุ่มเป้าหมายตามจำนวนที่กำหนด จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อนำเสนอภาพรวมของสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 3 คน ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียน จำนวน 3 คน และอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 3 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 9 คน โดยได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยมีการตรวจสอบความเหมาะสมของประเด็นคำถามจากผู้ทรงคุณวุฒิ ก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

การหาคุณภาพเครื่องมือ แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง คือ การหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expert Review) 5 คน ได้ค่า IOC = 1.00 แสดงว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ตามแนวคิดของ Cronbach, L. J. ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูง (Cronbach, L. J., 1990)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้รับการคัดเลือกโดยตรงผ่านอีเมลหรือโทรศัพท์ เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล จากนั้นดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างที่พัฒนาไว้ ซึ่งประกอบด้วย คำถาม 8 ข้อ ที่สามารถกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลแบ่งปันความคิดเห็นและประสบการณ์ได้อย่างละเอียด และดำเนินการนัดหมายและดำเนินการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลในสถานที่ที่เหมาะสม เช่น ห้องทำงานหรือสถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกสบาย โดยจะมีการบันทึกเสียงหรือจดบันทึกข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อให้สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ภายหลัง

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล สังเคราะห์ประเด็นสำคัญ และสรุปเป็นแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง จำนวน 8 ข้อ ในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา

การหาคุณภาพเครื่องมือ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยนำร่างแบบสอบถามสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เป็นผู้ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และนำแบบสอบถามไปตรวจสอบคุณภาพด้านความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยนำไปทดลองใช้กับผู้บริหารโรงเรียน รองผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการ หรือครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการ ของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้ววิเคราะห์หาความเชื่อมั่นตามวิธีของ Cronbach, L. J. ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ทั้งฉบับ (โดยกำหนดค่า .80 ขึ้นไป) (Cronbach, L. J., 1990)

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการขอความอนุเคราะห์ให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่งแบบสอบถามคืน กำหนดไว้ 2 แนวทาง คือ 1.1) รับแบบสอบถามกลับด้วยตนเอง และ 1.2) กำหนดให้ส่งเอกสารทางไปรษณีย์ หรือติดตามทางโทรศัพท์เพื่อสอบถามการได้รับคืนแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกตามขั้นตอนของการวิจัยให้สอดคล้องกับลักษณะของข้อมูลที่ได้รวบรวมได้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติพื้นฐานโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อแสดงระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และนำผลที่ได้มาแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้บันทึกเสียงการสัมภาษณ์และนำมาถอดความแบบคำต่อคำ จากนั้นทำการอ่านทบทวนข้อมูลทั้งหมดเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาโดยรวม แล้วจึงนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่และแยกประเด็นตามเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง ก่อนสังเคราะห์และสรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเน้นความคิดเห็น ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบันและแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีผลการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นระดับการปฏิบัติของสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวม (n = 310)

สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของ โรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา	4.39	0.11	ปานกลาง
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.49	0.06	มาก
3. การพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้	4.49	0.01	มาก
4. การนิเทศการศึกษาและการแนะแนวการศึกษา	4.55	0.05	มากที่สุด
5. การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้	4.46	0.03	มาก
6. การประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา	4.46	0.03	มาก
7. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา	4.44	0.02	มาก
8. การประสานความร่วมมือกับชุมชน	4.48	0.01	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.47	0.04	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.04) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด คือ การนิเทศการศึกษาและการแนะแนวการศึกษา มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = 0.05) รองลงมา คือ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 0.06) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำ คือ การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.11) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 2 สรุปผลการสัมภาษณ์แนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
1. มีการดำเนินกระบวนการวางแผน ออกแบบ ปรับปรุง และจัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบท ความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และมาตรฐานการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็น	แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ได้ว่า สถานศึกษาควรวางแผนและออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติและความต้องการของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมากขึ้น พร้อมทั้งปรับปรุงหลักสูตรอย่างเป็นระบบตามวงจร PDCA โดยใช้ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นฐานในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ หลักสูตรควรมุ่งเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ส่งเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ภาษาอังกฤษ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพครูให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับ หลักสูตรฐานสมรรถนะ เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยวางแผน ออกแบบ และปรับปรุงวิธีการหรือกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน	แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา ได้ว่า สถานศึกษาควรพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยส่งเสริมให้ครู ร่วมกันวางแผน ออกแบบ และปรับปรุงกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียนและบริบทของสังคมดิจิทัล ทั้งนี้ ควรมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ใช้สื่อและเทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้ และนำข้อมูลจากการวัดและประเมินผลมาสะท้อนผลเพื่อนำไปปรับปรุงแผน การสอนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ สถานศึกษาควรสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพครูผ่านการอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เพื่อยกระดับคุณภาพและสมรรถนะของผู้เรียนให้สอดคล้องกับการศึกษาในศตวรรษที่ 21
3. สนับสนุนการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ โดยออกแบบ สร้าง และปรับปรุงเครื่องมือ สื่อการสอน และนวัตกรรมที่ทันสมัยเพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้	แนวทางการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา ได้ว่า สถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูออกแบบและพัฒนาสื่อการเรียนการสอนด้วยตนเอง โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัล เช่น อินโฟกราฟิก คลิปวิดีโอ และสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน นอกจากนี้ ควรสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพครูผ่านการอบรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มสาระ รวมทั้งมีระบบประเมินประสิทธิภาพของสื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณและอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาสื่อดิจิทัล ตลอดจนส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) และการสร้างแรงจูงใจแก่ครูที่พัฒนานวัตกรรม

ตารางที่ 2 สรุปผลการสัมภาษณ์แนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ต่อ)

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
4. ดำเนินกระบวนการนิเทศและแนะแนวการศึกษาให้คำแนะนำ ติดตาม และสนับสนุนครูและนักเรียน เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้เรียน	การสอน ทั้งนี้ สถานศึกษาควรพิจารณาจัดตั้งระบบหรือศูนย์สนับสนุนการพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การพัฒนาการเรียนรู้นี้มีความต่อเนื่องและสามารถยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
6. ดำเนินการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา โดยวางระบบติดตาม และประเมินการดำเนินงานให้สอดคล้องกับมาตรฐานและรักษาคุณภาพการศึกษาที่สูง	สถานศึกษาควรพัฒนาระบบการนิเทศเชิงสร้างสรรค์ที่เน้นการให้คำปรึกษา ความร่วมมือ และการสะท้อนผลการสอน เพื่อให้ครูนำข้อมูลไปปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการพัฒนาระบบแนะแนวอย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองและสามารถวางแผนการเรียนรู้และอนาคตได้เหมาะสม
7. สนับสนุนให้มีกระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยค้นคว้า ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อปรับปรุงและยกระดับคุณภาพการศึกษา	สถานศึกษามีกระบวนการประกันคุณภาพภายในอย่างเป็นระบบ โดยจัดตั้งคณะกรรมการ กำหนดแผนงานประจำปี และดำเนินการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลทุกภาคเรียน ใช้วิธีการตามหลัก PDCA เก็บข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์ ผ่านระบบรายงานออนไลน์ และประชุมสะท้อนผลร่วมกับครูและบุคลากรทุกภาคเรียน และส่งเสริมความเข้าใจเรื่องมาตรฐานการศึกษาในทุกฝ่าย สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร ติดตามผลผ่านการตรวจเยี่ยมภายในและรายงานประจำปี
8. มีการดำเนินการประสานความร่วมมือกับชุมชน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อร่วมกันพัฒนาคุณภาพการศึกษาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	สถานศึกษาควรพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในให้ดำเนินงานอย่างเป็นระบบตามวงจร PDCA โดยจัดให้มีคณะกรรมการรับผิดชอบ กำหนดแผนการดำเนินงาน การติดตาม และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งใช้ข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ผ่านระบบสารสนเทศในการสะท้อนผล และปรับปรุงการดำเนินงาน พร้อมส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาแก่ครูและบุคลากร เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
	สถานศึกษาควรส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยจัดให้มีคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากผู้ปกครอง ชุมชน และผู้นำท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน รวมทั้งพัฒนาช่องทางการสื่อสารและเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงผู้เรียนกับบริบทของชุมชน ผ่านกิจกรรมทางการศึกษา วัฒนธรรม และกิจกรรมจิตอาสา ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

จากตารางที่ 2 พบว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ครอบคลุมการดำเนินงานด้านวิชาการอย่างเป็นระบบและรอบด้าน โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนและพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา ความต้องการของผู้เรียน และบริบทของชุมชน การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและสอดคล้องกับยุคดิจิทัล การส่งเสริมให้ครูออกแบบและพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมถึงการนิเทศเชิงสร้างสรรค์ที่มุ่งเน้นความร่วมมือและการพัฒนาครูมากกว่าการควบคุมตรวจสอบ นอกจากนี้ ยังมีการดำเนินการประกันคุณภาพภายในอย่างเป็นระบบตามหลัก PDCA การส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการประสานความร่วมมือกับชุมชนอย่างเข้มแข็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนมีแนวทางการบริหารงานวิชาการที่มุ่งยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาและขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่ความเป็นเลิศอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบันและแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสามารถเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดัง ด้านการนิเทศการศึกษาและการแนะแนวการศึกษา ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ ด้านการประสานความร่วมมือกับชุมชน ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ ด้านการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ตามลำดับ โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นระบบ โดยใช้การนิเทศการศึกษาและการแนะแนวการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการกำกับและพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ ควบคู่กับการพัฒนาระบบการเรียนรู้ การใช้สื่อ และนวัตกรรมที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังช่วยสนับสนุนการดำเนินงานด้านการประสานความร่วมมือ การวัดผลและประเมินผล การประกันคุณภาพภายใน ตลอดจนการวิจัยและการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การบริหารงานวิชาการมีความเข้มแข็งและเกิดประสิทธิผลในภาพรวม ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Sergiovanni, T. J. ที่อธิบายว่าการบริหารงานวิชาการถือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ซึ่งผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาการเรียนการสอน การนิเทศ การประเมินผล และการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน (Sergiovanni, T. J., 2007) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Hoy, W. K. & Miskel, C. G. ที่กล่าวว่า ประสิทธิภาพของสถานศึกษามักเกิดจากการบริหารจัดการทางวิชาการที่มีความเป็นระบบ มีการกำกับติดตาม และมีการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ (Hoy, W. K. & Miskel, C. G., 2013) รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ กนกอร สมปราชญ์ ที่กล่าวว่าการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคลากรในสถานศึกษา การนิเทศภายใน และการใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (กนกอร สมปราชญ์, 2560) สอดคล้องกับ ทิพวรรณ จันทรลาภ และคณะ ที่สรุปว่าการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ต้องทำอย่างบูรณาการและเป็นระบบ โดยเชื่อมโยงทุกองค์ประกอบ

ทางวิชาการเข้าด้วยกัน ได้แก่ การวางแผนวิสัยทัศน์ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การนิเทศ การประเมินผล ระบบประกันคุณภาพ และภาวะผู้นำเชิงวิชาการความเป็นเลิศไม่ได้เกิดจากการพัฒนาเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่เกิดจากการทำงานร่วมกันของทุกมิติ ทั้งกลยุทธ์ บุคลากร กระบวนการ และผลลัพธ์ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน ให้สูงขึ้น ผู้บริหารควรส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ใช้ข้อมูลจริงในการตัดสินใจ และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เพื่อให้การบริหารงานวิชาการตอบโจทย์ความต้องการของสังคมต่อไปในอนาคต (ทิพวรรณ จันทร์ลาภ และคณะ, 2568) สอดคล้องกับ นริศรา จันทะคัด และกาญจน์ เรืองมนตรี ที่สรุปว่าสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 โดยรวมและแต่ละองค์ประกอบอยู่ในระดับมาก และความต้องการจำเป็น โดยลำดับแรก คือ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษารองลงมา คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและลำดับสุดท้าย คือ ด้านการพัฒนา ระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (นริศรา จันทะคัด และกาญจน์ เรืองมนตรี, 2568)

2. ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา พบว่า สถานศึกษามีการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นระบบ โดยใช้การนิเทศเชิงสร้างสรรค์และการแนะแนวเป็นกลไกหลักในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เน้นความร่วมมือ การสะท้อนผล และการสนับสนุนครูอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้มีคุณภาพ การวัดและประเมินผลดำเนินการอย่างหลากหลายและเป็นระบบตามหลัก PDCA มุ่งใช้ผลการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนมากกว่าการตัดสินผลการเรียน ควบคู่กับความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และมีกระบวนการประกันคุณภาพภายใน การวิจัย และความร่วมมือกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นฐานในการพัฒนา ส่งผลให้การบริหารงานวิชาการมีความเข้มแข็ง สอดคล้องกับ สิริกร เหมทานนท์ และคณะ ที่สรุปว่าแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา 3) การวัด วิเคราะห์และการจัดการความรู้ 4) การนิเทศการศึกษา 5) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาและการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารทางด้านวิชาการ 2) กลยุทธ์งานวิชาการ 3) การบริหารจัดการ 4) การจัดสภาพบรรยากาศ แวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ และ 5) ด้านคุณภาพผู้เรียน แต่ละขั้นตอนจะต้องมีการประชุม วางแผน การดำเนินงาน การติดตาม ประเมินผล การปรับปรุง พัฒนา (สิริกร เหมทานนท์ และคณะ, 2567) ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Hallinger, P. ที่อธิบายว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและสนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอน รวมถึงการติดตามและนิเทศการจัดการเรียนรู้ของครูอย่างต่อเนื่อง (Hallinger, P., 2011) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Fullan, M. ที่กล่าวว่าพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของครู ผู้บริหาร และชุมชน รวมถึงการใช้ข้อมูลและการสะท้อนผลการปฏิบัติงานเพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Fullan, M., 2014) ทั้งนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริกร เหมทานนท์ และคณะ ที่สรุปว่าแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การนิเทศการศึกษา และการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน โดยผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็ง มีการวางแผน ดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (สิริกร เหมทานนท์ และคณะ, 2567) สอดคล้องกับ นริศรา จันทะคัด และกาญจน์ เรืองมนตรี ที่สรุปว่า แนวการบริหาร

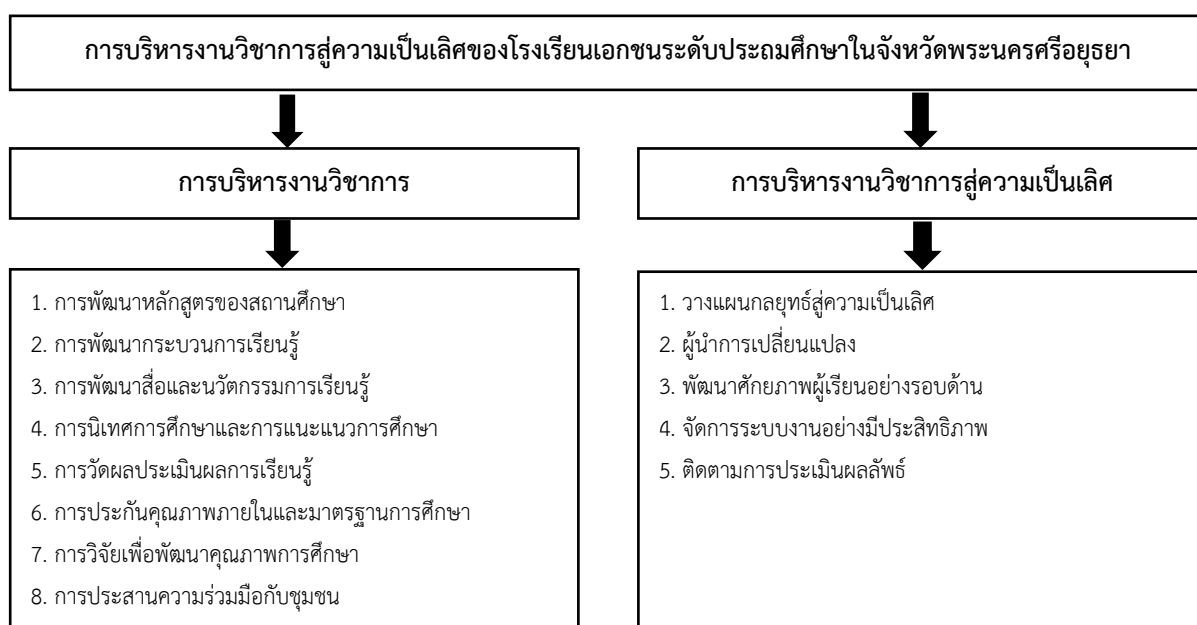

งานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนประถมศึกษา ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 49 แนวทาง ตามองค์ประกอบหลัก การบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศผนวกเข้ากับการบริหารงานวิชาการ จำแนกเป็น 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษา 2) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) ด้านการวัดผลและประเมินผล 4) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษา 5) ด้านการนิเทศการศึกษา 6) ด้านการแนะแนวการศึกษา และ 7) ด้านการพัฒนาระบบ ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (นริศรา จันทะคัด และกาญจน์ เรืองมนตรี, 2568)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัย สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ได้ดังนี้

ในขั้นตอนการสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย สภาพปัจจุบันและแนวทางการบริหารงานวิชาการของ โรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีขอบเขตการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย 1) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) การพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ 4) การนิเทศการศึกษาและการแนะแนวการศึกษา 5) การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ 6) การประกันคุณภาพภายใน และมาตรฐานการศึกษา 7) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ 8) การประสานความร่วมมือกับชุมชน และการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ที่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) วางแผนกลยุทธ์สู่ความเป็นเลิศ 2) ผู้นำ การเปลี่ยนแปลง 3) พัฒนาศักยภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน 4) จัดการระบบงานอย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) ติดตาม การประเมินผลลัพท์ ซึ่งทุกขั้นตอนในการดำเนินการจะต้องมีการประชุม วางแผน การดำเนินการ การติดตาม ประเมินผล การปรับปรุง และพัฒนา โดยการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะทำให้ได้ประโยชน์และแนวทางในการบริหารเพื่อพัฒนางานวิชาการให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

ภาพที่ 1 องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชน
ระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สรุปและข้อเสนอแนะ

แนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นกระบวนการบริหารที่ครอบคลุมและเป็นระบบ ประกอบด้วย 8 ด้านสำคัญ ซึ่งช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาและพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืน ในการนำผลการวิจัยไปใช้ สถานศึกษาสามารถนำองค์ประกอบและแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ โดยควรศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และบริบทของสถานศึกษาอย่างรอบด้านก่อน จากนั้นจึงคัดเลือกแนวทางที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับลักษณะและศักยภาพของโรงเรียน เนื่องจากแต่ละสถานศึกษามีสภาพแวดล้อม ทรัพยากร และรูปแบบการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน การนำแนวทางดังกล่าวไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง จะช่วยให้การบริหารงานวิชาการเกิดประสิทธิผลและสามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างแท้จริง และหน่วยงานต้นสังกัดควรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน และผลักดันให้สถานศึกษานำแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียน ทั้งในด้านการกำหนดนโยบาย การให้คำปรึกษา การนิเทศติดตาม และการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็น เพื่อช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาต่อยอดจากผลการวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบันและแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยขยายขอบเขตการศึกษาไปยังระดับการศึกษาอื่น เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ครอบคลุมและสามารถเปรียบเทียบแนวทางการบริหารงานวิชาการในบริบทที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น การศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา หรือ รูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของแนวทางการบริหารในแต่ละระดับการศึกษา และนำไปสู่การพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาแต่ละประเภท และควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลในการบริหารงานวิชาการ โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการสถานศึกษา เช่น การศึกษาวิจัยในหัวข้อรูปแบบการบริหารงานวิชาการโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในโรงเรียนประถมศึกษา หรือ การใช้ระบบการจัดการเรียนรู้ (Learning Management System: LMS) และปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เพื่อสนับสนุนการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา รวมทั้งการพัฒนาแบบติดตามและประเมินผลผู้เรียนแบบเรียลไทม์ ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการตัดสินใจเชิงบริหาร การติดตามพัฒนาการของผู้เรียนอย่างแม่นยำ และการยกระดับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษาในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

- กนกกร สมปราษฎย์. (2560). ภาวะผู้นำทางการศึกษา: แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติ. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทิพวรรณ จันทร์ลาภ และคณะ. (2568). การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21. วารสารวิจัยสังคมศึกษาปริทัศน์, 2(4), 298-310.

- นริศรา จันทะคัด และกาญจน์ เรืองมนตรี. (2568). การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1. วารสารการบริหารการศึกษา มจร.วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 5(2), 111-126.
- แวววิมล เชาวลิตร. (2568). การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ทางการศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). แนวทางการขับเคลื่อนงานวิชาการสู่สถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2562). แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามทักษะแห่งศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สิริกร เหมทานนท์ และคณะ. (2567). แนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตวันบุรี. วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์, 6(2), 591-602.
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper & Row.
- Fullan, M. (2014). The principal: Three keys to maximizing impact. San Francisco: Jossey-Bass.
- Hallinger, P. (2011). Leadership for learning: Lessons from 40 years of empirical research. Journal of Educational Administration, 49(2), 125-142.
- Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2013). Educational administration: Theory, research, and practice. (9th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Phetmalaikul. T. (2017). Academic administration and management to enhance learners' skills and characteristics in the 21st Century. International Journal of Educational Science and Research, 7(3), 113-124.
- Sergiovanni, T. J. (2007). Rethinking leadership: A collection of articles. (2nd ed.). Thousand Oaks: Corwin Press.

การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของนักศึกษาครูยากจน จากชนบทและได้รับทุนการศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม*

DEVELOPING A MODEL FOR ENHANCING CHARACTER STRENGTHS IN SCHOLARSHIP AWARDED PRE-SERVICE TEACHERS IN RURAL IMPOVERISHED AREAS THROUGH PARTICIPATORY ACTION RESEARCH

อัจฉรา นันทะศรี¹, สิทธิพร ครามานนท์^{1*}, ดุษฎี อินทรประเสริฐ²

Achara Nuntasri¹, Sittiporn Kramanon^{1*}, Dusadee Intraprasert²

¹สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand

²บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Graduate School, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: sittipornk@g.swu.ac.th

*Tel: 083-895-5999

บทคัดย่อ

นักศึกษาครูยากจนจากชนบทมักประสบความท้าทายในการพัฒนาศักยภาพและสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้และการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นครูมืออาชีพ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของนักศึกษาครูยากจนจากชนบทและได้รับทุนการศึกษา และ 2) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของนักศึกษาครูยากจนจากชนบทและได้รับทุนการศึกษา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ เริ่มจากระยะเตรียมความพร้อมเพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยเข้าใจบทบาทและการมีส่วนร่วม จากนั้นจึงเข้าสู่ระยะการวิจัยปฏิบัติการ ผู้ร่วมวิจัยคือ นักศึกษาชั้นปีสุดท้ายโครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน จำนวน 24 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย เทคนิค AIC การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และบันทึกการทบทวนหลังการปฏิบัติ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ร่วมวิจัยใช้คุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบใน 4 วงรอบของกระบวนการวิจัย โดยแสดงการพัฒนาจากระดับการรับรู้จุดแข็งเบื้องต้นไปสู่การนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนรูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งเรียกว่า NCSCS Model ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ร่วมบ่มเพาะบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวก เพื่อพัฒนาความงอกงามภายใน 2) ร่วมค้นหาจุดแข็ง 3) ร่วมฝึกกำลังกำหนดเป้าหมาย 4) ร่วมวางแผนและนำไปใช้ในสถานการณ์จริง และ 5) ร่วมสะท้อนผลลัพธ์และแบ่งปันกำลังใจ ผลลัพธ์จากการวิจัยจึงมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาความเชื่อมั่นและการกล้าแสดงออกของนักศึกษาครูในบริบทวัฒนธรรมไทย

คำสำคัญ: คุณลักษณะที่เป็นจุดแข็ง, จิตวิทยาเชิงบวก, นักศึกษาครูยากจน, การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, การเสริมสร้างพลังอำนาจ

Abstract

Pre-service teachers from rural impoverished areas often encounter challenges in developing their potential and building self-confidence, which significantly affects their learning efficiency and readiness to become professional educators. This research aimed to 1) Enhance the character strengths of scholarship-awarded pre-service teachers from rural impoverished areas and 2) Synthesize a model for enhancing their character strengths through participatory action research. The study was divided into two phases. The initial phase focused on preparation to ensure the participants comprehended their roles and participation. The subsequent phase involved the action research process. The participants comprised 24 final-year pre-service teachers enrolled in the Kru Rak Thin project at the Faculty of Education of a university in the Northeastern region. The research instruments included the Appreciation-Influence-Control technique, participant observation, and after-action review journals. Qualitative data were analyzed utilizing content analysis. The findings revealed that the participants continuously and systematically applied their character strengths across four cycles of the research process. They demonstrated significant development from fundamental strengths awareness to effective application in real-world situations. Furthermore, the synthesized character strengths enhancement model termed the NCSCS Model consists of five steps. These steps are 1) Nurturing positivity for personal growth, 2) Collaborative strength exploration, 3) Synergistic goal selection, 4) Collective planning and individual implementation, and 5) Shared reflection and reinforcement. The research outcomes yield significant implications for fostering self-confidence and assertiveness among pre-service teachers within the Thai cultural context.

Keywords: Character Strengths, Positive Psychology, Economically Disadvantaged Pre-Service Teachers, Participatory Action Research, Empowerment

บทนำ

การศึกษาได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์และเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามความเหลื่อมล้ำทางการศึกษายังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรชายขอบ ไม่ว่าจะเป็นเด็กในพื้นที่ห่างไกล หรือชุมชนรายได้น้อย (Ali, A. & David, M. K., 2021) ปัญหานี้ปรากฏในหลายประเทศ เช่น ประเทศปากีสถานมีเด็กกว่า 22 ล้านคนที่อยู่นอกระบบการศึกษาอันเป็นผลมาจากการขาดโครงสร้างพื้นฐาน และข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ (Maqsood, A. et al., 2021) สถานการณ์ในประเทศไทย

ก็มีลักษณะไม่แตกต่างกัน แม้ระดับความยากจนโดยรวมจะลดลง แต่ความเหลื่อมล้ำยังคงอยู่ในระดับสูง สะท้อนจากรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพและภาระหนี้สินที่เพิ่มสูงขึ้น ในไตรมาส 2 ปี 2564 สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) สูงถึงร้อยละ 89.3 ส่งผลให้ครัวเรือนจำนวนหนึ่งตกอยู่ในภาวะ “ครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น” (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564) ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามีความชัดเจนมากขึ้นในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เมื่อสถานศึกษาปรับการเรียนการสอนเป็นรูปแบบออนไลน์ เด็กจากครอบครัวรายได้ต่ำจึงเผชิญอุปสรรคในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและทักษะที่จำเป็นต่อความสำเร็จในอนาคต (ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี และภิญญา อนุพันธ์, 2564) ส่งผลให้เด็กจำนวนมากเข้าสู่ตลาดแรงงานในฐานะแรงงานทักษะต่ำหรือกึ่งทักษะต่ำ ทั้งยังก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

การยกระดับคุณภาพชีวิตและการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจำเป็นต้องดำเนินควบคู่ไปกับการส่งเสริมการศึกษาที่มีคุณภาพ ในประเทศไทยรัฐบาลได้จัดตั้งกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เมื่อปี 2561 ภายใต้ชื่อ “โครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น” เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาให้นักเรียนจากครอบครัวยากจนที่สุดร้อยละ 20 ในพื้นที่ชนบทห่างไกล ให้สามารถสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษา โดยมีเงื่อนไขต้องกลับไปปฏิบัติหน้าที่สอนในภูมิลำเนาของตนเป็นระยะเวลา 6 ปี และเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองเพื่อเป็นครูนักพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2564) อย่างไรก็ตาม นักศึกษาครูยากจนจากชนบทและได้รับทุนการศึกษายังคงเผชิญความเปราะบางในหลายมิติ ทั้งด้านสุขภาพจิต ความเครียด วิกฤตการเงิน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมรุ่น และการขาดแรงจูงใจในการเรียน (Kaewsawang, T. et al., 2022) นอกจากนี้ จากบริบทของผู้วิจัย พบว่า นักศึกษาครูกลุ่มดังกล่าวร้อยละ 98 สะท้อนปัญหาเพิ่มเติม ได้แก่ การปรับตัว ความเหนื่อยล้า ความสุขที่ลดลง ปัญหาครอบครัว ความเครียดจากกฎระเบียบที่เคร่งครัด และแรงกดดันจากความคาดหวังของครอบครัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสำเร็จโดยรวมของโครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการพัฒนานวัตกรรมทางจิตวิทยาที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในตัวบุคคล แม้จะมีการให้การปรึกษาและการอบรมด้านจิตใจและทักษะชีวิตในระยะสั้น รวมถึงการให้การปรึกษากลุ่มโดยใช้สติเป็นฐาน (ยุทธนา พันธมี และคณะ, 2565) แต่การศึกษามิติด้านจิตใจของนักศึกษาครูกลุ่มนี้ยังมีจำกัดและยังขาดการประยุกต์ใช้แนวคิดจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) อย่างเป็นระบบเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

คุณลักษณะที่เป็นจุดแข็ง (Character Strengths) สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหานักศึกษาครูยากจนจากชนบทและได้รับทุนการศึกษาได้ เนื่องจากช่วยลดความเครียด เพิ่มความสุข และช่วยให้ปรับตัวใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นแนวคิดจิตวิทยาเชิงบวกของ Peterson, C. & Seligman, M. E. P หมายถึง คุณค่าทางจริยธรรมที่บุคคลแสดงออกผ่านความคิด ความรู้สึก และการกระทำที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแนวคิดนี้ ประกอบด้วย คุณธรรมหลัก 6 ด้าน 24 คุณลักษณะย่อย (Peterson, C. & Seligman, M. E. P., 2004) งานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า คุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งช่วยเสริมสร้างการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) (นันทิชาตสันต์ สุกุลพงศ์, 2565) เพิ่มความสุข พลังสุขภาพจิต (Resilience) และความสำเร็จทางการศึกษา รวมทั้งลดความเสี่ยงด้านจิตพยาธิวิทยา (Psychopathology) อย่างไรก็ตามองค์ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบันสะท้อนช่องว่างสำคัญ 4 ประการ คือ ประการแรก งานวิจัยในประเทศไทยที่มุ่งศึกษากลุ่มนักศึกษาครูกลุ่มนี้โดยเฉพาะยังมีอยู่

อย่างจำกัด (พีรธร บุญยรัตน์ และคณะ, 2564) และยังไม่พบงานวิจัยใดที่ศึกษาคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งในกลุ่มประชากรดังกล่าวโดยตรง ประการที่สอง แม้ว่าการแทรกแซงโดยใช้จุดแข็งเป็นฐานจะถูกนำมาใช้ค่อนข้างแพร่หลาย แต่งานส่วนใหญ่มักขาดมุมมองเชิงวิพากษ์ในการจัดการกับความไร้อำนาจเชิงโครงสร้างที่กลุ่มชายขอบต้องเผชิญ ประการที่สาม แม้จะมีงานวิจัยบางส่วนที่ศึกษานักศึกษาที่ได้รับทุนการศึกษา (Feldman, J. & Wallace, J., 2021) แต่ยังคงขาดงานวิจัยที่มุ่งเน้นนักศึกษาครุยากจนจากชนบทและได้รับทุนการศึกษา ซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะและเงื่อนไขทุนที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างชัดเจน และประการสุดท้าย งานวิจัยส่วนใหญ่ที่มีอยู่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Liu, Q. & Wang, Z., 2021); (Vázquez-Marín, P., 2022) โดยยังไม่พบงานวิจัยที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) กับกลุ่มประชากรนี้ ทั้งนี้ PAR เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยมีส่วนร่วมในการนำศักยภาพของตนเองมาใช้ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในบริบทของตนเองอันนำไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเสริมพลังและการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิบัติ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่มุ่งศึกษาการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของนักศึกษาครุกลุ่มดังกล่าว ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์ผ่านการพัฒนากลไกทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มที่มีความเปราะบาง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของนักศึกษาครุยากจนจากชนบทและได้รับทุนการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของนักศึกษาครุยากจนจากชนบทและได้รับทุนการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามแนวคิดของ Kemmis, S. & McTaggart, R. โดยกระบวนการวิจัยใช้วงจร PAR จำนวน 4 รอบ แต่ละรอบประกอบด้วย ขั้นตอนวางแผน (Plan) ขั้นตอนปฏิบัติการและการสังเกต (Action and Observe) และขั้นตอนสะท้อนผลจากการปฏิบัติ (Reflect) (Kemmis, S. & McTaggart, R., 1998) ซึ่งดำเนินการซ้ำอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมจนได้รูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

ผู้ร่วมวิจัย คือ นักศึกษาชั้นปีสุดท้ายจากโครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน จำนวน 24 คน ประกอบด้วย เพศชาย จำนวน 1 คน LGBTQ+ จำนวน 1 คน และเพศหญิง จำนวน 22 คน ฝึกปฏิบัติการสอนในโรงเรียนปลายทางในพื้นที่ชนบทห่างไกล โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ร่วมวิจัย ได้แก่ 1) เป็นนักศึกษาที่ได้รับทุนจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาในโครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น รุ่นที่ 1 และกำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน 2) เป็นผู้ที่สื่อสาร อ่านและเขียนภาษาไทยได้ และ 3) มีความสมัครใจเข้าร่วมการวิจัย ส่วนเกณฑ์การคัดออก คือ ไม่สามารถเข้าร่วมได้ตลอดระยะเวลาการวิจัย ซึ่งงานวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หมายเลขรับรอง SWUEC-662008

การวิจัยดำเนินการโดยคำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิของผู้ร่วมวิจัย โดยขออนุญาตเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการ ชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย การรักษาความลับส่วนบุคคล และสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วม พร้อมเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยตัดสินใจได้อย่างอิสระโดยไม่ส่งผลกระทบต่อ ใดๆ รวมทั้งขออนุญาตบันทึกเสียงก่อนเริ่มดำเนินการวิจัยทุกครั้ง ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยถูกเก็บรักษาไว้ในพื้นที่ปลอดภัย

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิจัย ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน จำแนกเครื่องมือตามขั้นตอนต่าง ๆ ของวงจร PAR ดังนี้ 1) เครื่องมือที่ใช้ในการวางแผน ได้แก่ แนวคำถามเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งโดยใช้เทคนิค AIC และกระบวนการสนทนาเพื่อระบุปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จหรือเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งข้อมูลจะถูกนำไปใช้ในการจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล ตัวอย่างคำถาม เช่น “จากประสบการณ์การฝึกสอน ท่านคิดว่าในด้านความกล้าจุดแข็งของท่านคืออะไร และจุดแข็งที่ท่านคิดว่าต้องพัฒนาเพิ่มเติมในด้านนี้คืออะไร” เป็นต้น 2) เครื่องมือสำหรับการสังเกตและบันทึก ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และบันทึก (Diary) เพื่อบันทึกการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองตามพฤติกรรมบ่งชี้ที่กำหนดไว้ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของบุคคลรอบข้าง เช่น นักเรียนและเพื่อนร่วมงาน ตลอดจนประสบการณ์ระหว่างการนำแผนเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งไปปฏิบัติ โดยนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการสะท้อนผลร่วมกันในกลุ่ม ปรับปรุงกิจกรรมในวงจรต่อไป และใช้ประเมินการเปลี่ยนแปลงภายหลังสิ้นสุดกระบวนการ PAR และ 3) เครื่องมือสำหรับการสะท้อนผล ได้แก่ เทคนิคการทบทวนหลังการปฏิบัติ (After Action Review: AAR) เพื่อประเมินผลลัพธ์ของกิจกรรมและระบุอุปสรรค เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงในวงจรต่อไป รวมทั้งแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบบันทึกการสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ก่อนดำเนินการวิจัย PAR ผู้ร่วมวิจัยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับทักษะการฟังเชิงรุก (Active Listening) หลักการของคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็ง (Peterson, C. & Seligman, M. E. P., 2004) และเทคนิคการให้การปรึกษา โดยจัดการฝึกอบรม 2 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 1 เป็นกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการฝึกสอน โดยให้ผู้ร่วมวิจัยเล่าเรื่องราวที่สร้างรอยยิ้ม หรือมีความสุข พร้อมทั้งรับฟังเรื่องราวของเพื่อนสมาชิกในกลุ่มอย่างตั้งใจ แลกเปลี่ยนมุมมอง ชื่นชม สนับสนุนให้กำลังใจ สรุปเรื่องราว และฝึกทักษะการฟังร่วมกัน ครั้งที่ 2 ผู้วิจัยเป็นผู้บรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งและเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยสะท้อนจุดแข็งของตนในแต่ละด้านและฝึกใช้เทคนิคการให้การปรึกษาผ่านกิจกรรมกลุ่ม 2) การวิจัย PAR ดำเนินการวิจัยโดยใช้เทคนิค AIC ครบทั้ง 4 วงรอบ ระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2566 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567 ในรูปแบบออนไลน์ผ่านโปรแกรม Zoom ผู้ร่วมวิจัยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การสอนระบุจุดแข็ง กำหนดเป้าหมาย พร้อมระบุพฤติกรรมบ่งชี้ และพิจารณาปัจจัยที่เอื้อหรือเป็นอุปสรรค จากนั้นนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนรายบุคคล ควบคุมปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ลงมือปฏิบัติ สังเกต และสะท้อนผลการพัฒนา ตลอดกระบวนการผู้ร่วมวิจัยบันทึก นำแผนไปปฏิบัติจริง สังเกต และร่วมสะท้อนผลในกลุ่ม เพื่อปรับปรุงกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ในวงจรที่ 1 ผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้อำนวยกระบวนการหลัก ขณะที่ผู้ร่วมวิจัยสะท้อนประสบการณ์ สำรวจจุดแข็ง วางแผน และนำแผนไปปฏิบัติ ต่อมาในวงจรที่ 2 ผู้วิจัยค่อย ๆ ลดบทบาทการนำลง และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยมีส่วนร่วมในการนำกิจกรรมมากขึ้น ส่วนในวงจรที่ 3 และ 4 ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้นำกระบวนการอย่างชัดเจน ขณะที่ผู้วิจัยทำหน้าที่สนับสนุน

เพื่อส่งเสริมให้ผู้ร่วมวิจัยขับเคลื่อนการเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน โดยในแต่ละวงรอบใช้ระยะเวลาประมาณ 5 สัปดาห์ (วางแผน 1 สัปดาห์ ปฏิบัติการและการสังเกต 3 สัปดาห์ และสะท้อนผล 1 สัปดาห์) และ 3) การสังเคราะห์รูปแบบ ภายหลังการดำเนินการครบทั้ง 4 วงรอบ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งที่มีความชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เริ่มจากการถอดความข้อมูลแบบคำต่อคำ (Verbatim Transcription) จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับภาษากาย น้ำเสียง และบรรยากาศในการสนทนา จากนั้นแยกและจัดหมวดหมู่สาระสำคัญของข้อมูลในแต่ละวงรอบ ให้รหัสข้อมูล (Coding) และจัดกลุ่มรหัสข้อมูล (Data Display) เพื่อเชื่อมโยงและแยกแยะประเด็นอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยดำเนินการให้รหัสเบื้องต้น และขอข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโทจำนวน 2 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของรหัส (Inter-Coder Reliability) และปรับปรุงเกณฑ์การให้รหัสจนเกิดความชัดเจน ต่อมาจึงระบุประเด็นหลัก (Themes) และประเด็นย่อย (Sub-Themes) ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็ง สุดท้ายดำเนินการสังเคราะห์ ดีความ และตรวจสอบความถูกต้อง (Verification) เพื่อให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างครบถ้วน

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ดำเนินการ 3 วิธี ดังนี้ 1) การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากเทคนิค AIC บันทึกการสะท้อนผลกิจกรรม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อมูล 2) การตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) โดยเฉพาะในวงรอบที่ 3 เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของการตีความ และ 3) การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ (Peer Debriefing) ผ่านข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน และอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโทตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นจนเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 กระบวนการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งตามวงรอบ PAR พบว่า มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตลอด 4 วงรอบ โดยแต่ละวงรอบ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ขั้นวางแผน ขั้นการปฏิบัติการและการสังเกต และขั้นการสะท้อนผลจากการปฏิบัติ ทั้งนี้ผู้วิจัยค่อย ๆ ลดบทบาทจากการเป็นผู้นำไปสู่การเป็นผู้สนับสนุน ขณะที่ผู้ร่วมวิจัยมีบทบาทนำกระบวนการมากขึ้นตามลำดับ โดยมีรายละเอียดกิจกรรมดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลลัพธ์เชิงกระบวนการ

กิจกรรม	ระยะเวลา	บทบาทผู้วิจัย/ผู้ร่วมวิจัย	หลักฐานที่เก็บ
วงรอบที่ 1 สะท้อนประสบการณ์ฝึกสอน	5 สัปดาห์	ผู้วิจัย ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก	- บันทึกผลการเปลี่ยนแปลง
สำรวจและกำหนดคุณลักษณะที่เป็นจุด		กระบวนการ โดยยึดหลักการ	พฤติกรรม
แข็งที่ต้องการพัฒนา ตลอดจนวางแผนพัฒนาและควบคุมอุปสรรคเป็น		ยอมรับทางบวกอย่างไม่มีเงื่อนไข	- ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
รายบุคคล โดยใช้เทคนิค AIC จากนั้น		ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และ	ครูและนักเรียน
ผู้ร่วมวิจัย ดำเนินกิจกรรมตามแผน		ความจริงแท้ สนับสนุนการสะท้อน	- ข้อมูลจากการสะท้อนผล
		ประสบการณ์และการวางแผน	ในกลุ่ม

ตารางที่ 1 ผลลัพธ์เชิงกระบวนการ (ต่อ)

กิจกรรม	ระยะเวลา	บทบาทผู้วิจัย/ผู้ร่วมวิจัย	หลักฐานที่เก็บ
สังเกตตนเอง ปัญหาและอุปสรรค พร้อมบันทึกการเปลี่ยนแปลง และร่วมสะท้อนผลเพื่อทบทวนปัจจัยสนับสนุน อุปสรรค และแนวทางปรับปรุงสำหรับวงรอบถัดไป		พัฒนารายบุคคล ผู้ร่วมวิจัย ร่วมสะท้อนประสบการณ์ สำนวจจุดแข็ง กำหนดแผนพัฒนา ดำเนินกิจกรรมตามแผน และร่วมสะท้อนผล	
วงรอบที่ 2 ทบทวนผลจากวงรอบที่ 1 ปรับแผนพัฒนาและแผนควบคุมอุปสรรค โดยผู้ร่วมวิจัยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สำนวจจุดแข็ง ปัจจัยสนับสนุน และอุปสรรค จากนั้นดำเนินกิจกรรมตามแผนและสะท้อนผลเพื่อปรับแผนในวงรอบถัดไป	5 สัปดาห์	ผู้วิจัย ลดบทบาทการเป็นผู้นำและเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยนำกิจกรรมมากขึ้น ผู้ร่วมวิจัย เริ่มมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก รับฟัง สนับสนุน และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน	- บันทึกผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม - ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูและนักเรียน - ข้อมูลจากการสะท้อนผลในกลุ่ม
วงรอบที่ 3 ใช้ข้อมูลจากการสะท้อนผลของวงรอบที่ 2 มาทบทวนและปรับแผน โดยผู้ร่วมวิจัยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สำนวจและกำหนดจุดแข็ง จากนั้นดำเนินกิจกรรมตามแผนและสะท้อนผลเพื่อเรียนรู้จากความสำเร็จของเพื่อน และปรับแผนสำหรับวงรอบถัดไป	5 สัปดาห์	ผู้ร่วมวิจัย ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก วางแผน ดำเนินกิจกรรม และสะท้อนผลร่วมกัน ผู้วิจัย ทำหน้าที่สนับสนุนกระบวนการ	- บันทึกผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม - ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูและนักเรียน - ข้อมูลจากการสะท้อนผลในกลุ่ม
วงรอบที่ 4 ทบทวนผลจากวงรอบที่ 3 เพื่อปรับแผนพัฒนาและแผนควบคุมอุปสรรค จากนั้นดำเนินกิจกรรมตามแผน สังเกตตนเองระหว่างปฏิบัติ และสะท้อนผลเพื่อทบทวนผลลัพธ์และแนวทางแก้ไข พร้อมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในกลุ่ม เพื่อเรียนรู้แนวทางการใช้จุดแข็งที่หลากหลาย	5 สัปดาห์	ผู้ร่วมวิจัย เป็นผู้นำหลักในการทบทวน วางแผน ดำเนินกิจกรรม และสะท้อนผล ผู้วิจัย ทำหน้าที่สนับสนุน เพื่อส่งเสริมให้ผู้ร่วมวิจัยขับเคลื่อนกระบวนการได้ด้วยตนเอง อย่างอิสระและยั่งยืน	- บันทึกผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม - ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูและนักเรียน - ข้อมูลจากการสะท้อนผลในกลุ่ม

จากการดำเนินการครบทั้ง 4 วงรอบ พบประเด็นการพัฒนาที่เกิดขึ้น จำนวน 9 ประเด็น ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลลัพธ์เชิงพฤติกรรม

การบรรลุเป้าหมาย	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ร่วมวิจัย
การปฏิบัติหน้าที่อย่างกระตือรือร้น คือ มีชีวิตชีวา และพลังในการจัดการเรียนการสอนที่เพิ่มขึ้น	“รู้สึกตัวเองกระตือรือร้นมากขึ้นค่ะ ทั้งในห้องเรียนแล้วก็ตอนทำงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียน หนูเริ่มสนุกกับการสอนมากขึ้น รู้สึกโตขึ้นด้วยค่ะ เด็ก ๆ (นักเรียน) ก็จะบอกว่าชอบเรียนกับครู อยากให้ครูช่วยติวหรือทำกิจกรรมด้วยอีก บางคนก็มาขอเลยคะว่าครูวันนี้เราจะได้อ่านกิจกรรมใหม่...ส่วนครูพี่เลี้ยงก็บอกว่าหนูเปลี่ยน มีการเปลี่ยนแปลงคะ หนูดูคล่องแคล่วและกระฉับกระเฉงมากขึ้นกว่าแต่ก่อน...ไม่ใช่แค่ตอนสอน แต่รวมถึงงานอื่น ๆ ในโรงเรียนด้วย หนูก็รู้สึกเหมือนกันคะว่าตัวเองมีชีวิตชีวามากขึ้น ยิ้มกับเด็กมากขึ้น พูดคุยกับเค้ามากขึ้นด้วยคะ” (ยิ้ม สีน้าภาคภูมิใจ) (ชะเอม, 2567) (วงรอบที่ 4)

ตารางที่ 2 ผลลัพธ์เชิงพฤติกรรม (ต่อ)

การบรรลุเป้าหมาย	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ร่วมวิจัย
การควบคุมอารมณ์เชิงสร้างสรรค์ คือ การมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนในลักษณะเชิงบวกและเปิดกว้าง	“สำหรับผลที่เกิดขึ้นนะค่ะก็คือ จากการที่เราฝึกเผชิญต่อพฤติกรรมของนักเรียนที่ไม่ได้ทำให้เราเสียหายมากค่ะ มันทำให้เราแบบทำใจยอมรับได้ รวมถึงแบบว่าเรามองโลกในแง่ดีมากขึ้น...หรือว่าใจกว้างมากขึ้นแล้วก็จะรับอารมณ์ได้ดีมากขึ้น แล้วก็มียุติกันที่จะพูดทุกครั้งค่ะ แล้วก็มีการที่ได้ใช้เหตุผลกับนักเรียนก็คือ ตอนที่เราปรัดค่ะเราเลือกที่จะไม่พูดออกไปโดยตรง แต่ว่าก็จะรับอารมณ์ด้วยอย่างเช่น การถามนักเรียนว่าทำไมถึงทำแบบนี้เป็นอะไรหรือเปล่าค่ะ มันก็เลยทำให้เราลืมเรื่องที่เราจะปรัดค่ะ แล้วมันก็ค่อย ๆ อารมณ์มันเลยค่อย ๆ Soft ลงไปเรื่อย ๆ ค่ะ” (ซูใจ, 2567) (วงรอบที่ 4)
การสร้างสรณวัตรกรรมการเรียนรู้ คือ การออกแบบการสอน กิจกรรม และสื่อการสอนใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ	“การสอนของหนูดีขึ้นมากเลยคะ เพราะหนูพยายามออกแบบกิจกรรมให้เด็กได้เล่นและเรียนรู้ไปพร้อมกัน เด็ก ๆ ชอบเกมที่หนูทำ เช่น เกมหาคำศัพท์ภาษาอังกฤษจากคำตอบคณิตศาสตร์ หรือเกมวงล้อให้สุ่มแสดงวิธีทำ เด็กมีส่วนร่วมมากขึ้น แล้วก็บรรยายภาคในห้องเรียนสนุกขึ้นด้วยคะ คุณครูที่เห็นก็ชมว่าสื่อที่ใช้ช่วยให้เด็กได้ลงมือทำและเรียนรู้แบบไม่เบื่อคะ ก็รู้สึกดีใจนะค่ะ” (นับดาว, 2566) (วงรอบที่ 3)
ความเชื่อมั่นและการกล้าแสดงออก คือ การเปลี่ยนแปลงจากการเป็นผู้ที่ไม่กล้าแสดงออกไปสู่การกล้าแสดงความคิดเห็น และมีความเชื่อมั่นในตนเอง	“ในครั้งแรกที่เข้ากลุ่ม (เข้าร่วมการวิจัย) ผมก็เลือกจุดแข็งที่ตัวเองไม่มีนะครับมาพัฒนา แต่พอได้มาใช้ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 ใช้จุดแข็งเดิมตลอด ยิ่งใช้นาน ผมก็รู้สึกว่ามั่นใจเห็นการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นนะครับ จากที่แต่ก่อนผมไม่ค่อยกล้าเข้าไปหาครูพี่เลี้ยง หรือผู้ใหญ่แบบนี้ครับ ผมก็กล้าที่จะเข้าไปสอบถามในสิ่งที่ผมสงสัย หรือไปขอคำปรึกษาว่าทำงานแบบนี้จะดีไหม กล้ามากขึ้นครับ แล้วถ้ามีประชุมที่ต้องแสดงความคิดเห็น ผมก็กล้าพูดมากขึ้นอยู่นะครับ ไม่ได้อายมากเหมือนเมื่อก่อน...ครูที่โรงเรียนก็เห็นว่าผมเปลี่ยนไปนะครับ เค้านอกว่าผมกล้าพูดมากขึ้นไม่อายเหมือนเมื่อก่อน” (มีคุณ, 2566) (วงรอบที่ 3)
ความละเอียดรอบคอบในการตรวจสอบงาน คือ การทำงานด้วยความรอบคอบและใส่ใจ	“เมื่อก่อนหนูจะรีบทำงานให้เสร็จอย่างเดียวคะ ไม่ค่อยได้ตรวจอะไรละเอียดมาก พอมีหลายครั้งที่พอส่งงานไปแล้วถึงเห็นว่ามันมีจุดผิด หนูก็เริ่มกลับมาคิดว่า เราอาจจะตรวจให้รอบคอบกว่านี้นะ...หนูเลยพยายามเช็กงานก่อนส่งทุกครั้งคะ อย่างน้อยก็อ่านทวนอีกรอบสองรอบ รู้สึกว่างานมันเรียบร้อยขึ้น และหนูเองก็มั่นใจมากขึ้นด้วยคะ...แล้วงานที่ครูมอบหมายก็ทำเสร็จตรงเวลา แต่บางครั้งหนูก็ยังเผลอรีบส่งไปโดยไม่ได้อ่านตรวจทานดีพอ ต้องเพิ่มความรอบคอบอีกนิดนึงคะ” (นับดาว, 2566) (วงรอบที่ 3)
การสร้างบรรยากาศเชิงบวกและอารมณ์ขัน คือ ยิ้มแย้มแจ่มใส พุดจาไพเราะ และมีอารมณ์ขัน	“ถ้าคุยกล้าหยอกล้อกับครูและนักเรียนมากขึ้น...หนูก็จะคุยแบบเป็นกันเองมากขึ้นคะ มันทำให้บรรยากาศดีขึ้น ทั้งนักเรียนก็กล้ามาคุย มาปรึกษาเรื่องต่าง ๆ มากขึ้นด้วยคะ...แล้วถ้ารู้สึกเหนื่อยหรือเครียด หนูก็จะอยู่กับตัวเองเงียบ ๆ หรือไม่ก็ฟังเพลงที่ทำให้รู้สึกผ่อนคลายคะ มันช่วยให้หนูมีพลัง แล้วก็รู้สึกว่ายิ้มง่ายขึ้นเยอะเลยคะ...ครูที่โรงเรียนเพื่อน (ครู) ก็สะท้อนมาว่า มีความกล้าที่จะพูดคุยหยอกล้อกับคณะครูมากขึ้น สามารถเข้ากับครูได้ง่ายสามารถเข้ากับคนทุกคนได้ในช่วงต่างอายุกัน” (โปรตปราน, 2567) (วงรอบที่ 4)
ความมุ่งมั่นเพียรพยายามสู่เป้าหมาย คือ ความทุ่มเทในการทำงานอย่างต่อเนื่อง	“ช่วงหลัง ๆ หนูจะตั้งเป้าหมายกับทุกเรื่องที่ได้รับเลยคะ ไม่ว่าจะเป็นงานใหญ่หรือ งานเล็ก หนูก็จะพูดกับตัวเองเสมอว่า “เราทำได้” พอเริ่มทำแบบนี้บ่อย ๆ หนูก็รู้สึกว่าการหลายอย่างที่ตั้งใจก็สำเร็จตามเป้าจริง ๆ ค่ะ มันเลยทำให้หนูกล้าหวังมากขึ้น...ว่าตัวเองไปถึงได้คะ” (กานต์แก้ว, 2566) (วงรอบที่ 3)

ตารางที่ 2 ผลลัพธ์เชิงพฤติกรรม (ต่อ)

การบรรลุเป้าหมาย	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ร่วมวิจัย
การตระหนักรู้และจัดการความขัดแย้ง คือ การปรับพฤติกรรมของตนเองอย่างมีสติ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี	“การเปลี่ยนแปลงจากที่ได้ใส่ใจผู้อื่นนะคะหนูเริ่มใส่ใจคนรอบข้างมากขึ้นค่ะ ตั้งใจฟังมากขึ้น เวลาทำงานกับครูก็จะคิดก่อนพูด พยายามให้เกียรติทั้งคำพูดและการกระทำค่ะ...ตอนสอนเด็ก (นักเรียน) หนูจะพูดช้าลง อธิบายให้เข้าใจง่าย แล้วก็พยายามสังเกตว่าเด็กเข้าใจไหม หรือยังมีใครตามไม่ทัน เด็กบางคนก็มาบอกว่า ครูพูดช้าลง เข้าใจง่ายขึ้น...หนูฟังแล้วก็ดีใจนะคะ มันทำให้รู้ว่าการที่เราปรับตัวเองก็ช่วยให้เด็กเรียนรู้ได้ดีขึ้นค่ะ” (คนึง, 2566) (วงรอบที่ 4)
การสร้างสัมพันธภาพด้วยความเข้าใจ คือ การเปิดใจรับฟัง	“ด้านความรักแล้วก็ความเสมอภาคของหนูสำเร็จค่ะ แล้วก็ในสัปดาห์ที่ผ่านมาหนูเอาไปใช้เด่น ๆ เลยก็คือ หนูพาเด็กทำตุ๊กตา เด็กมีความสุขสนุกสนานก็ทำไปพร้อมกับครู สอบถามไปที่ละคนค่ะ ถ้าเข้าใกล้ครูถามว่า ครูคะมันต้องเริ่มยังไง มันต้องทำยังไง ทั้ง ๆ ที่หนูอธิบายของครวมไปแล้ว รู้สึกว่าเด็กเข้าใกล้เรามากขึ้น มีอีกอย่างหนึ่งที่ประทับใจมากเลย คือ 2 อาทิตย์ที่ผ่านมาเด็กที่ว่าดื้อรั้นกับหนูเค้ายิ้มให้หนูแบบจริงใจ เค้ายิ้มน่ารักมากค่ะ (เน้นเสียงคำว่า “มาก” และยิ้มกว้าง) ทำให้ใจหนูนิฟูเลยคะ แล้วหนูก็ไปพูดกับครูพี่เลี้ยงหนูว่า ครูขา อืมใจ (นามสมมติ) นะยิ้มให้หนูแบบ คือ ยิ้มน่ารักมากเลยคะ (เล่าไปยิ้มไป) ครูพี่เลี้ยงก็บอกว่าเค้าเป็นคนน่ารักนะ แต่ว่าเค้าแค่แบบแสดงออกไม่ค่อยเก่ง เพราะว่าเค้าอยู่กับยาย แล้วเค้าเป็นคนแบบเค้าใช้ง่าย...แต่ว่าเค้าแค่แสดงตัวไม่เป็นว่าเค้าควรทำยังไงให้คนอื่นรักคนอื่นเอ็นดูค่ะ” (พริ้ม, 2567) (วงรอบที่ 4)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของนักศึกษาครูจากงานจากชนบทและได้รับทุนการศึกษา พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็ง หรือ “NCSCS Model” นี้ (ดังแสดงในภาพที่ 1) ได้รับการสนับสนุนด้วยเงื่อนไขด้านความสัมพันธ์และการบำบัดที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งแสดงไว้ในวงแหวนรอบนอก เงื่อนไขดังกล่าว ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การยอมรับทางบวกอย่างไม่มีเงื่อนไข ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และความจริงแท้ ควบคู่กับกระบวนการปฏิบัติที่สำคัญ อาทิ การฟังอย่างตั้งใจ (Active Listening) การเชื่อมโยง (Linking) (การเชื่อมโยงประสบการณ์ของสมาชิก) การให้กำลังใจและการสนับสนุน (Encouraging and Supporting) และการทำความเข้าใจและการตั้งคำถาม (Clarification and Questioning) รูปแบบดังกล่าวมีขั้นตอนหลัก 5 ขั้นที่มีลักษณะเป็นวงจร เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งและส่งเสริมการตระหนักรู้เชิงวิพากษ์ (Critical Awareness) ดังนี้

1. ร่วมบ่มเพาะบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวกเพื่อพัฒนาความองกงามภายใน (Nurturing Positivity for Personal Growth: N) โดยมุ่งสร้างบรรยากาศที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้และการเติบโตภายในกลุ่ม
2. ร่วมค้นหาจุดแข็ง (Collaborative Strength Exploration: C) แลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับจุดแข็งส่วนบุคคลช่วยส่งเสริมการตระหนักรู้ตนเองอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Self-Awareness)
3. ร่วมผนึกกำลังกำหนดเป้าหมาย (Synergistic Goal Selection: S) ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

4. ร่วมวางแผนและนำไปใช้ในสถานการณ์จริง (Collective Planning and Individual Implementation: C) การร่วมกันวางแผนการแก้ไขปัญหา ก่อนที่แต่ละบุคคลจะนำแผนดังกล่าวไปปฏิบัติจริงทั้งในบริบทของการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

5. ร่วมสะท้อนผลลัพธ์และแบ่งปันกำลังใจ (Shared Reflection and Reinforcement: S) สมาชิกกลุ่มร่วมกันทบทวนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นและสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อรักษาการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง

รูปแบบออกแบบอย่างชัดเจนเพื่อหล่อหลอมและบูรณาการการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สำคัญ 9 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การปฏิบัติหน้าที่อย่างกระตือรือร้น 2) การควบคุมอารมณ์เชิงสร้างสรรค์ 3) การสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้ 4) ความเชื่อมั่นและการกล้าแสดงออก 5) ความละเอียดรอบคอบในการตรวจสอบงาน 6) การสร้างบรรยากาศเชิงบวกและอารมณ์ขัน 7) ความมุ่งมั่นเพียรพยายามสู่เป้าหมาย 8) การตระหนักรู้และจัดการความขัดแย้ง และ 9) การสร้างสัมพันธภาพด้วยความเข้าใจ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการ นอกจากนี้ รูปแบบยังประกอบด้วย กลยุทธ์การควบคุมอุปสรรคที่มีความชัดเจนและเข้าใจง่าย โดยนำเสนอในลักษณะแผนผังการไหลแยกต่างหาก เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ร่วมวิจัยในการรับมือกับปัญหาเฉพาะหน้าเมื่อเผชิญอุปสรรคในระหว่างขั้นตอนการนำไปใช้ (เช่น ภาระงาน และความไม่มั่นใจในตนเอง) กลยุทธ์ดังกล่าว ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ใส่ใจตนเองและผู้อื่น วางแผนและลงมือทำ ควบคุมอารมณ์ และขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น ตัวอย่างเช่น เมื่อเผชิญสถานการณ์ที่นักเรียนไม่เข้าใจบทเรียน ผู้ร่วมวิจัยใช้กลยุทธ์การควบคุมอารมณ์ด้วยการระงับอารมณ์และค่อย ๆ อธิบาย ส่งผลให้สามารถกำกับตนเองได้ดีขึ้นและสร้างบรรยากาศเชิงบวกในชั้นเรียน

อภิปรายผล

ส่วนนี้อธิบายเหตุผลที่ PAR มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการนำคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งไปใช้จริงและเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืนผ่านการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของผู้ร่วมวิจัย

1. บทบาทของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัย PAR มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการนำคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งมาใช้ในกลุ่มนักศึกษาครู โดยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของผู้ร่วมวิจัยในทุกขั้นตอน ในแต่ละวงรอบได้เอื้อให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรมและต่อเนื่องในการใช้จุดแข็งของตนเอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของกระบวนการ PAR การที่ผู้ร่วมวิจัยมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาตนเอง การนำแผนไปปฏิบัติ การสังเกต การสะท้อนผล และการปรับแผนอย่างเป็นวงรอบ ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และการพัฒนาจุดแข็งอย่างประสบความสำเร็จ จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรม 9 ประเด็นหลัก ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่อย่างกระตือรือร้น การควบคุมอารมณ์เชิงสร้างสรรค์ การสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้ ความเชื่อมั่นและการกล้าแสดงออก ความละเอียดรอบคอบในการตรวจสอบงาน การสร้างบรรยากาศเชิงบวกและอารมณ์ขัน ความมุ่งมั่นเพียรพยายามสู่เป้าหมาย การตระหนักรู้และจัดการความขัดแย้ง และการสร้างสัมพันธภาพด้วยความเข้าใจ ประเด็นสำคัญของงานวิจัยนี้ คือ การแสดงให้เห็นว่ากระบวนการมีส่วนร่วมส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงกรอบความคิด (Mindset) ของผู้ร่วมวิจัย โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยมีบทบาทในทุกขั้นตอน

PAR ช่วยส่งเสริมการสำรวจตนเองเพื่อค้นหาจุดแข็ง การกำหนดเป้าหมายและการวางแผนพัฒนาตนเอง จุดแข็งสำคัญของ PAR อยู่ที่การจัดวางผู้ร่วมวิจัยให้เป็นผู้ร่วมสร้างองค์ความรู้ และเป็นผู้มีบทบาทหลักในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่แท้จริงผ่านการลงมือปฏิบัติ การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่นั้นผู้ร่วมวิจัยไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล หากแต่มีบทบาทร่วมในการวางแผน ดำเนินการ ประเมินผล และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ช่วยลดช่องว่างเชิงอำนาจระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย และส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของกระบวนการ พร้อมทั้งสร้างเจตคติเชิงบวกต่อการพัฒนาตนเอง การเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดของผู้ร่วมวิจัยดำเนินไปตามลำดับวงจร โดยเริ่มจากความสับสนและการมุ่งเน้นจุดอ่อนอย่างชัดเจนในวงจรที่ 1 ไปสู่การระบุจุดแข็งได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น การเพิ่มขึ้นของความเชื่อมั่นในตนเอง และมุมมองต่อตนเองในเชิงบวกในวงจรที่ 2 เมื่อเข้าสู่วงจรที่ 3 ผู้ร่วมวิจัยตระหนักถึงความสำคัญของการใช้จุดแข็งอย่างต่อเนื่อง โดยสะท้อนว่า “ยิ่งทำต่อเนื่อง ยิ่งเห็นผลชัดเจนขึ้น” (เฉอแตม, 2566) ทั้งนี้ ผู้ร่วมวิจัยได้เลือกแนวทางที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง และนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานและปัญหาในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ระบุว่า PAR ช่วยให้นักศึกษาครูเข้าใจบริบทของโรงเรียนได้ดียิ่งขึ้น และสามารถเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน (Smit, B. H. J. et al., 2024) ตลอดจนส่งเสริมความร่วมมือ ความเข้าใจเชิงลึก และการแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างยั่งยืน (Cockerham, D., 2024) ท้ายที่สุดวงจรที่ 4 แสดงให้เห็นถึงการพัฒนามุมมองเชิงบวกมากขึ้น ความวิตกกังวลลดลง และมุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติในปัจจุบันมากกว่าการกังวลต่อผลลัพธ์ในอนาคต

นอกจากนี้ การสะท้อนผลและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับสมาชิกในกลุ่มยังเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้สึกของผู้ร่วมวิจัย โดยมีความรู้สึกผ่อนคลาย ความภาคภูมิใจ และความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตลอดทั้ง 4 วงรอบยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับข้อค้นพบของงานวิจัยหลายเรื่อง ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากระบวนการ PAR สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในผู้ร่วมวิจัยในหลายมิติ อาทิ การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) และความยุติธรรมทางสังคม (Doucet, M. et al., 2022)

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความสำเร็จในการพัฒนาคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของผู้ร่วมวิจัยในงานวิจัยครั้งนี้ เกิดจากความก้าวหน้าอย่างชัดเจนของคุณภาพการมีส่วนร่วมในแต่ละวงจร โดยเมื่อพิจารณาระดับการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Kemmis, S. & McTaggart, R. พบว่า ผู้ร่วมวิจัยมีพัฒนาการจากระดับการมีส่วนร่วมขั้นพื้นฐานไปสู่ระดับการมีส่วนร่วมที่เข้มข้นมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Kemmis, S. & McTaggart, R., 1998) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Rogers, C. R. ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนในกระบวนการจิตวิทยาการปรึกษาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้รับการปรึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาตนเอง (Rogers, C. R., 1959) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเสริมสร้างพลังอำนาจ ซึ่งชี้ว่าจุดมุ่งหมายสูงสุดของการเสริมสร้างพลังอำนาจ คือ การที่บุคคลสามารถดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตนเองได้อย่างอิสระและยั่งยืน

งานวิจัยนี้ดำเนินการกับกลุ่มนักศึกษาครู ซึ่งสะท้อนถึงการขับเคลื่อนกลุ่มประชากรชายขอบที่มาจากครอบครัวรายได้น้อยในพื้นที่ชนบทห่างไกล กลุ่มดังกล่าวมักเผชิญกับการกีดกันและความเป็นชายขอบภายในระบบการศึกษากระแสหลัก อีกทั้งนักศึกษาที่ได้รับทุนการศึกษามักแบกรับความคาดหวังในระดับสูงจากครอบครัวและสังคม

ด้วยเหตุนี้การรวมกลุ่มนักศึกษาครูในงานวิจัยจึงได้สร้างพื้นที่สำคัญสำหรับการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เกื้อหนุนต่อการเติบโตและการเสริมสร้างพลังอำนาจ บทบาทของผู้วิจัยในฐานะผู้อำนวยกระบวนการ (Facilitator) และผู้สนับสนุนมีความสอดคล้องกับทฤษฎีเชิงสัมพันธ์ - วัฒนธรรม (Relational-Cultural Theory: RCT) ของ Jordan, J. V. กล่าวว่า ความสัมพันธ์ที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกันเป็นกลไกสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกและการเสริมสร้างพลังอำนาจอย่างแท้จริง (Jordan, J. V., 2017)

บทบาทของผู้วิจัยในฐานะผู้อำนวยกระบวนการ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพของผู้ร่วมวิจัย มุ่งเน้นที่การสร้างความปลอดภัยทางจิตใจโดยยึดตามเงื่อนไขหลัก 3 ประการของ Rogers, C. R. ได้แก่ การยอมรับทางบวกอย่างไม่มีเงื่อนไข ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และความจริงแท้ การสร้างบรรยากาศดังกล่าวเอื้อให้ผู้ร่วมวิจัยสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผยและมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ (Rogers, C. R., 1959) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการปรึกษาของกลุ่มของ Yalom, I. D. & Leszcz, M. ที่ระบุว่าปัจจัยบำบัดในกลุ่ม เช่น การให้ความหวัง และการเรียนรู้ระหว่างบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สมาชิกเกิดการเปลี่ยนแปลง (Yalom, I. D. & Leszcz, M., 2020)

นอกจากนี้ กระบวนการ PAR สามารถเอื้อให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งและการเสริมสร้างพลังอำนาจของนักศึกษาครูจากกลุ่มชายขอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการร่วมกันสร้างองค์ความรู้ จากการลงมือปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้สึกและพฤติกรรม และการเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยสามารถกำกับพัฒนาตนเองไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกได้อย่างอิสระ

2. รูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของนักศึกษาครูจากชนบทและได้รับทุนการศึกษา (NCSCS Model) มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 ร่วมบ่มเพาะบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวกเพื่อพัฒนาความงอกงามภายใน ผู้ร่วมวิจัยได้แสดงออกถึงเจตคติเชิงบวกต่อความยากลำบาก และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงจิตวิทยา โดยแลกเปลี่ยนเรื่องราวหรือเหตุการณ์ดี ๆ ที่ประทับใจระหว่างการฝึกสอนแต่ละสัปดาห์ พร้อมทั้งรับฟังประสบการณ์ของเพื่อนสมาชิกด้วยความตั้งใจและปราศจากการตัดสิน การแสดงความเข้าใจ และทำให้กำลังใจอย่างจริงใจ ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความปลอดภัย ความไว้วางใจ และการยอมรับ ซึ่งเอื้อต่อการเสริมสร้างคุณค่าในตนเอง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีการบำบัดแบบบุคคลเป็นศูนย์กลางของ Rogers, C. R. ที่เน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เปิดกว้างและยอมรับอย่างจริงใจ เพื่อเอื้อให้เกิดการแสดงออกอย่างแท้จริง โดยเชื่อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาได้เมื่อได้รับการยอมรับ บรรยากาศดังกล่าวยังส่งเสริมแรงงอกภายในและช่วยให้ผู้ร่วมวิจัยมีมุมมองที่ชัดเจนยิ่งขึ้นต่อศักยภาพและทรัพยากรภายในของตน (Rogers, C. R., 1961)

2.2 ร่วมค้นหาจุดแข็ง ผู้ร่วมวิจัยได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ส่วนบุคคลที่สะท้อนถึงความสามารถ ทักษะ หรือคุณลักษณะเชิงบวกของตน โดยเฉพาะช่วงเวลาที่ภาคภูมิใจจากการฝึกปฏิบัติการสอน (เช่น ความกระตือรือร้น ความกล้าแสดงออก และการมองโลกในแง่ดี) สมาชิกในกลุ่มรับฟัง ตั้งคำถาม และให้ข้อเสนอแนะ เพื่อช่วยสะท้อนให้เห็นจุดแข็งที่บุคคลอาจยังไม่ตระหนักมาก่อน กระบวนการดังกล่าวเปิดมุมมองใหม่ กระตุ้นการเรียนรู้จากผู้อื่น และลดอคติเชิงลบต่อตนเอง ส่งผลให้เกิดการระบุดจุดแข็งและการกำหนดเป้าหมายได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยที่ระบุว่า การค้นหาและสะท้อนจุดแข็งช่วยส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเองและการตั้งเป้าหมายเชิงบวก (Ali, S. & Lambie, G. W., 2018); (Jones-Smith, E., 2014)

2.3 ร่วมฝึกกำลังกำหนดเป้าหมาย ผู้ร่วมวิจัยเลือกจุดแข็งที่โดดเด่นหรือมีความสำคัญที่อยากพัฒนาอย่างน้อย 1 เป้าหมาย โดยใช้หลัก SMART จากนั้นแลกเปลี่ยนเป้าหมายภายในกลุ่มเพื่อรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาจุดแข็งและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น กระบวนการดังกล่าวช่วยเสริมสร้างการตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness) และความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (Self-Worth) ส่งผลให้ผู้ร่วมวิจัยสามารถกำหนดเป้าหมายได้อย่างชัดเจน เช่น ความกล้าแสดงออก ความกระตือรือร้น การกำกับอารมณ์ตนเอง และภาวะผู้นำ พร้อมระบุพฤติกรรมบ่งชี้ที่เป็นรูปธรรม (เช่น การควบคุมอารมณ์ทำให้นักเรียนรู้สึกสบายใจในการสื่อสาร) การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนย่อมเพิ่มโอกาสในการบรรลุผลสำเร็จ

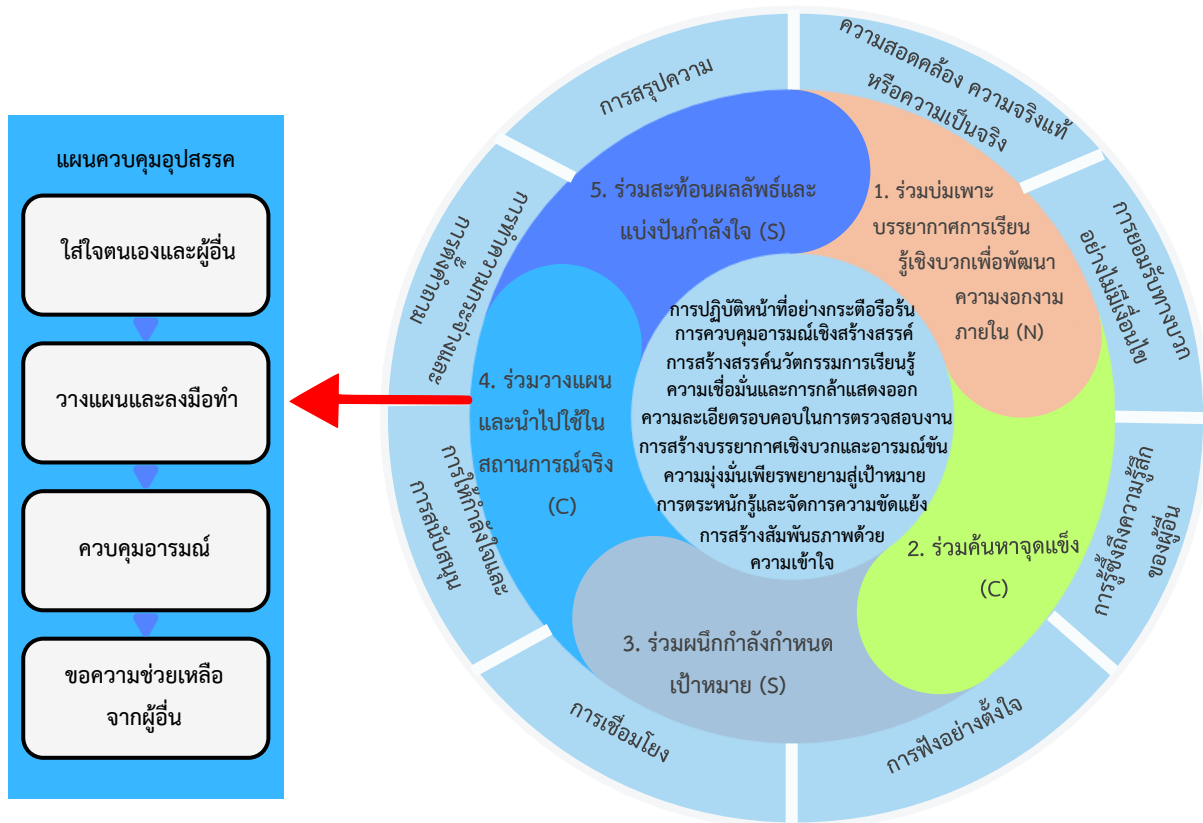
2.4 ร่วมวางแผนและนำไปใช้ในสถานการณ์จริง ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันออกแบบแผนการดำเนินงานตามเป้าหมายที่กำหนด และนำแผนดังกล่าวไปปฏิบัติเป็นรายบุคคล โดยช่วยเหลือกันในการวางแผนรับมือกับอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น (เช่น ภาระงาน และความไม่มั่นใจในตนเอง) พร้อมทั้งติดตามความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องผ่านการบันทึกและการแลกเปลี่ยนทางออนไลน์ ผู้ร่วมวิจัยเริ่มยอมรับบทบาทหรือภารกิจใหม่ ใช้การพูดคุยกับตนเองเชิงบวก (Positive Self-Talk) และเพิ่มการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการบำบัดโดยใช้จุดแข็งเป็นฐาน (Strengths-Based Therapy) ที่ระบุว่า การมุ่งเน้นศักยภาพภายในช่วยเสริมสร้างการรับรู้ความสามารถของตนเอง และการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Rapp, C. A. & Goscha, R. J., 2012) รวมทั้งช่วยให้บุคคลสร้างชีวิตที่มีความหมาย (Meaningful Life) (Seligman, M. E. P., 2002) ทั้งนี้ การลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องควบคู่กับการสนับสนุนจากกลุ่มเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงภายในอย่างยั่งยืน ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มระดับกลวิธีเผชิญปัญหา (Coping Strategies) และการมีสุขภาวะ (Well-being) ที่เพิ่มขึ้น (Moradi, S., 2023); (Yu, Y. et al., 2022)

2.5 ร่วมสะท้อนผลลัพธ์และแบ่งปันกำลังใจ ผู้ร่วมวิจัยประเมินผลการพัฒนาจุดแข็งของตนเอง และนำเสนอกรณีศึกษาที่สะท้อนการใช้จุดแข็งในสถานการณ์จริง ซึ่งช่วยให้เห็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันสะท้อนทั้งความสำเร็จและอุปสรรค พร้อมรับฟังข้อเสนอแนะที่หลากหลาย และสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาจุดแข็งอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ที่บรรลุเป้าหมายได้แบ่งปันปัจจัยแห่งความสำเร็จ ขณะที่ผู้ที่ยังไม่สำเร็จได้รับโอกาสในการปรับเป้าหมายหรือวิธีการใหม่ ทั้งนี้การใช้การพูดคุยกับตนเองเชิงบวกมีบทบาทสำคัญต่อการควบคุมอารมณ์และการเสริมแรงจิตใจ ขั้นตอนนี้จึงมิได้เป็นเพียงการประเมินผลเท่านั้น หากยังเป็นการแบ่งปันกำลังใจที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้ร่วมวิจัยไปสู่การใช้จุดแข็งอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยได้สังเคราะห์ “NCSCS Model” เป็นรูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของนักศึกษาครูจากชนบทและได้รับทุนการศึกษาในบริบทวัฒนธรรมไทยอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นองค์ความรู้เชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้นจากฐานคิดของจิตวิทยาเชิงบวก การศึกษาแบบกลุ่มตามแนวการบำบัดแบบบุคคลเป็นศูนย์กลาง การบำบัดโดยใช้จุดแข็งเป็นฐาน และทฤษฎีเชิงสัมพันธ์ - วัฒนธรรม โดยนำมาประยุกต์ใช้ผ่านกระบวนการ PAR ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลักที่เชื่อมโยงกันเป็นวัฏจักร สะท้อนให้เห็นการพัฒนาจุดแข็งที่เอื้อต่อการเปลี่ยนผ่านจากการตระหนักรู้ไปสู่การปฏิบัติจริงและก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงพฤติกรรมที่ชัดเจน 9 ประเด็นหลัก

นอกจากนี้ รูปแบบยังบูรณาการกลยุทธ์การควบคุมอุปสรรคเพื่อรับมือกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการนำจุดแข็งไปใช้ เพื่อส่งเสริมการคงอยู่ของการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างยั่งยืน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของนักศึกษาครูจากชนบทและ
ได้รับทุนการศึกษา (NCSCS Model)

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบ “NCSCS Model” ซึ่งบูรณาการภายใต้กรอบการวิจัย PAR เป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งและการพัฒนาความเป็นตัวตน (Agency) ของนักศึกษาครูจากกลุ่มชายขอบ วงรอบของ PAR ที่ดำเนินไปอย่างเป็นวัฏจักรต่อเนื่องภายใต้ความเป็นเจ้าของกระบวนการของผู้ร่วมวิจัย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรม อาทิ การปฏิบัติหน้าที่อย่างกระตือรือร้น การควบคุมอารมณ์เชิงสร้างสรรค์ ความเชื่อมั่นและการกล้าแสดงออก ที่สำคัญผลการวิจัยเน้นย้ำหลักการของทฤษฎีเชิงสัมพันธ์ - วัฒนธรรมที่ระบุว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจและการพัฒนาความเป็นตัวตนเป็นผลลัพธ์เชิงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นผ่านการสนับสนุนซึ่งกันและกัน และความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเติบโต โดยเฉพาะภายในบริบทของกลุ่มที่มีความปลอดภัยทางจิตใจ นอกจากนี้ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการปฏิบัติจริง (Praxis) โดยเฉพาะวงจรการปฏิบัติและการสะท้อนคิดของการวางแผนร่วมกันและการนำไปปฏิบัติเป็นรายบุคคล ซึ่งเป็นแกนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิทยาและเพิ่มการรับรู้ความสามารถของตนเอง งานวิจัยนี้จึงขยายกรอบการศึกษาความเป็นตัวตนจากการมอง

เป็นเพียงคุณลักษณะส่วนบุคคลไปสู่การมองว่าเป็นพฤติกรรมที่ถูกสร้างและหล่อหลอมทางสังคม พร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบเชิงปฏิบัติแบบเป็นวงจรที่สามารถนำไปใช้ได้จริงเพื่อพัฒนาตนเองและวิชาชีพอย่างยั่งยืนในกลุ่มประชากรที่มีความเปราะบาง ข้อจำกัดของงานวิจัย คือ การวิจัยนี้ศึกษาในกลุ่มนักศึกษาครูจากชนบทและได้รับทุนการศึกษา ดังนั้นการอ้างอิงไปยังประชากรกลุ่มอื่นพึงใช้วิจารณญาณในการตีความ โดยมีข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ สถาบันผลิตครูควรพัฒนาศักยภาพของอาจารย์นิเทศก์ ครูพี่เลี้ยง ให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่เหมาะสมในการเป็นผู้อำนวยกระบวนการ (Facilitator) ตามรูปแบบ NCSCS Model พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ส่วนข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป คือ 1) ควรทดลองใช้รูปแบบกับกลุ่มนักศึกษาครูที่ไม่ได้รับทุน แต่มีบริบทเปราะบางอื่น ๆ เช่น ครอบครัวแตกแยก หรืออยู่ในพื้นที่ชายแดน เพื่อเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมต่างบริบท และ 2) ควรมีการวิจัยติดตามผลระยะยาวเพื่อประเมินความยั่งยืนของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2564). ประกาศสำนักงานกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา เรื่องโครงการสร้างโอกาสทางการศึกษาสำหรับนักเรียนในพื้นที่ห่างไกลเป็นครูรุ่นใหม่เพื่อพัฒนาคุณภาพโรงเรียนของชุมชน (โครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น) ปีการศึกษา 2564. เรียกใช้เมื่อ 9 ธันวาคม 2565 จาก <https://www.eef.or.th/notice/7245/>
- กานต์แก้ว. (7 ธ.ค. 2566). ผลการปฏิบัติจากการใช้แผนพัฒนาจุดแข็ง. (อัจฉรา นันทะศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- คะนิง. (7 ธ.ค. 2566). ผลการปฏิบัติจากการใช้แผนพัฒนาจุดแข็ง. (อัจฉรา นันทะศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- ชะเอม. (14 ม.ค. 2567). ผลการปฏิบัติจากการใช้แผนพัฒนาจุดแข็ง. (อัจฉรา นันทะศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- ชูใจ. (14 ม.ค. 2567). ผลการปฏิบัติจากการใช้แผนพัฒนาจุดแข็ง. (อัจฉรา นันทะศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- เมธอแตม. (7 ธ.ค. 2566). ผลการปฏิบัติจากการใช้แผนพัฒนาจุดแข็ง. (อัจฉรา นันทะศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2564). รายงานภาวะเศรษฐกิจไทยปี 2564. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี และภิญญา อนุพันธ์. (2564). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. วารสารวิชาการรัตนบุศย์, 3(2), 63-68.
- นันท์ชัตสนันท์ สกุลพงศ์. (2565). จิตวิทยาเชิงบวก: หลักการพื้นฐานและการประยุกต์. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรจนพรินตติ้ง.
- นับดาว. (7 ธ.ค. 2566). ผลการปฏิบัติจากการใช้แผนพัฒนาจุดแข็ง. (อัจฉรา นันทะศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- โปรดปราน. (14 ม.ค. 2567). ผลการปฏิบัติจากการใช้แผนพัฒนาจุดแข็ง. (อัจฉรา นันทะศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- พริ้ม. (14 ม.ค. 2567). ผลการปฏิบัติจากการใช้แผนพัฒนาจุดแข็ง. (อัจฉรา นันทะศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- พีรธร บุญยรัตพันธุ์ และคณะ. (2564). รูปแบบการให้คำปรึกษาช่วยเหลือดูแลนักศึกษาที่จะได้รับทุนของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ในระดับปริญญาตรี. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, 32(3), 27-42.

- มีคุณ. (7 ธ.ค. 2566). ผลการปฏิบัติจากการใช้แผนพัฒนาจุดแข็ง. (อัจฉรา นันทะศรี, ผู้สัมภาษณ์)
ยุทธนา พันธุ์มี และคณะ. (2565). กิจกรรมกลุ่มการให้คำปรึกษาเชิงสติเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียนของ
นักศึกษาครูรักษิณ. วารสาร มจร อุบลราชธานี, 7(2), 2361-2372.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสาม
พ.ศ. 2566-2570. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานয়รัฐมนตรี.
- Ali, A. & David, M. K. (2021). Challenges to data collection: Digital divide causing double marginalization
of the Bagri community in Sindh, Pakistan. IARS International Research Journal, 11(2), 10-20.
<https://doi.org/10.51611/iars.irj.v11i2.2021.166>.
- Ali, S. & Lambie, G. W. (2018). The impact of strengths-based group counseling on LGBTQ+ young
adults in the coming-out process. Journal of Gay & Lesbian Mental Health, 23(1), 45-62.
<https://doi.org/10.1080/19359705.2018.1530159>.
- Cockerham, D. (2024). Participatory action research: Building understanding, dialogue, and positive
actions in a changing digital environment. Educational Technology Research and Development, 72, 2763-2791. <https://doi.org/10.1007/s11423-023-10294-1>.
- Doucet, M. et al. (2022). Nothing about us without us: Using participatory action research (PAR)
and arts-based methods as empowerment and social justice tools in doing research with
youth ‘aging out’ of care. Child Abuse & Neglect, 130, 105358. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105358>.
- Feldman, J. & Wallace, J. (2021). Costs and benefits: Scholarship students’ reflective accounts of
attending an elite secondary school. International Journal of Educational Research, 107,
101748. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2021.101748>.
- Jones-Smith, E. (2014). Strengths-based therapy: Connecting theory, practice and skills. California:
Sage Publications.
- Jordan, J. V. (2017). Relational-cultural theory: The power of connection to transform our lives.
The Journal of Humanistic Counseling, 56(3), 228-243. <https://doi.org/10.1002/johc.12055>.
- Kaewsawang, T. et al. (2022). Development of psychological and life skills short-term training courses
for full-ride scholarship student: A case study of Muban Chombueng Rajabhat University’s
KRURAKTIN scholarship. In Proceeds of the 10th International Conference on Teaching,
Education & Learning. Budapest: Eurasia. (pp. 1-11). Teaching and Education Research
Association.
- Kemmis, S. & McTaggart, R. (1998). The action research planner. Victoria: Deakin University.

- Liu, Q. & Wang, Z. (2021). Associations between parental emotional warmth, parental attachment, peer attachment, and adolescents' character strengths. *Children and Youth Services Review*, 120, 105765. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105765>.
- Maqsood, A. et al. (2021). The paradigm shift for educational system continuance in the advent of COVID-19 pandemic: Mental health challenges and reflections. *Current Research in Behavioral Sciences*, 2, 100011. <https://doi.org/10.1016/j.crbeha.2020.100011>.
- Moradi, S. (2023). The effectiveness of the strength-based approach on coping strategies and emotion regulation of female high school students. *Journal of Adolescent and Youth Psychological Studies*, 4(3), 109-118. <https://doi.org/10.61838/kman.jayps.4.3.10>.
- Peterson, C. & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. New York: Oxford University Press.
- Rapp, C. A. & Goscha, R. J. (2012). *The strengths model: A recovery-oriented approach to mental health services*. Oxford: Oxford University Press.
- Rogers, C. R. (1959). A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework. In Koch, S. (Ed.), *Psychology: A study of a science: Vol. 3. Formulations of the person and the social context* (pp. 184-256). New York: McGraw-Hill.
- Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin.
- Seligman, M. E. P. (2002). *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. New York: Simon & Schuster.
- Smit, B. H. J. et al. (2024). Principles for school student participation in pre-service teacher action research: A practice architecture's perspective. *Educational Action Research*, 32(2), 222-242. <https://doi.org/10.1080/09650792.2022.2121933>.
- Vázquez-Marin, P. (2022). Linking character strengths and key competencies in education and the arts: A systematic review. *Education Sciences*, 12(3), 178. <https://doi.org/10.3390/educsci12030178>.
- Yalom, I. D. & Leszcz, M. (2020). *The theory and practice of group psychotherapy*. (6th ed.). New York: Basic Books.
- Yu, Y. et al. (2022). Effects of character strength-based intervention vs group counseling on post-traumatic growth, well-being, and depression among university students during the COVID-19 pandemic in Guangdong, China: A non-inferiority trial. *Psychology Research and Behavior Management*: 15, 1517-1529. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S359073>.

การจัดการความขัดแย้งในชุมชนด้วยการไกล่เกลี่ย ภายใต้กรอบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์*

A PROCESS FOR PROMOTING A HAPPY SOCIETY THROUGH RESTORATIVE JUSTICE VIA COMMUNITY-BASED MEDIATION

เกรียงศักดิ์ โชควรรกุล*, ชูเกียรติ ผลาผล

Kreangsak Chokwarakul*, Chukiat Phalapol

คณะศิลปศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ชัยภูมิ ประเทศไทย

Faculty of Liberal Arts and Humanities, Chaiyaphum Rajabhat University, Chaiyaphum, Thailand

*Corresponding author E-mail: Chukiat_101@hotmail.com

*Tel: 081-120-4170

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอและอภิปรายแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในชุมชนโดยใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยภายใต้กรอบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคู่กรณี การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มในชุมชน บทความอาศัยการทบทวนและสังเคราะห์เอกสารทางวิชาการทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดความขัดแย้ง การไกล่เกลี่ย และความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่ออธิบายหลักการ แนวคิดสำคัญ และกระบวนการดำเนินการในการจัดการข้อพิพาทในบริบททางสังคมที่มีความหลากหลาย การอภิปรายในบทความชี้ให้เห็นว่าการไกล่เกลี่ยภายใต้กรอบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีความแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมเชิงจารีตที่มุ่งเน้นการตัดสินชี้ขาดและการบังคับใช้กฎหมาย โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การยอมรับความเสียหายที่เกิดขึ้น และการแสวงหาทางออกร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสีย นอกจากนี้ บทความยังสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดและความท้าทายของการนำแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในบริบทของชุมชน โดยเฉพาะประเด็นด้านความไม่สมดุลของอำนาจ ความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงความพร้อมของกลไกและผู้อำนวยการกระบวนการในระดับพื้นที่ อีกทั้งยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างความเข้าใจและการยอมรับแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในระดับชุมชน เพื่อให้กระบวนการไกล่เกลี่ยสามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ผลการอภิปรายสรุปได้ว่าการไกล่เกลี่ยภายใต้กรอบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถเป็นทางเลือกที่สำคัญในการลดความตึงเครียดของความขัดแย้ง ฟื้นฟูความสัมพันธ์ เสริมสร้างศักยภาพของชุมชน และสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: การจัดการความขัดแย้งในชุมชน, การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท, ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

Abstract

This academic article aims to present and discuss the concept of community conflict management using mediation within the framework of restorative justice. This approach emphasizes the participation of conflicting parties, constructive communication, and the restoration of relationships between individuals and groups within the community. The article reviews and synthesizes relevant academic literature, both domestic and international, on conflict, mediation, and restorative justice to explain the principles, key concepts, and operational processes of dispute management in diverse social contexts. The discussion highlights how mediation within the framework of restorative justice differs from traditional justice processes, which focus on adjudication and law enforcement. Instead, it emphasizes building mutual understanding, acknowledging damages incurred, and seeking collaborative solutions among stakeholders. Furthermore, the article examines the limitations and challenges of applying this concept in community contexts, particularly in terms of power imbalances, social and cultural differences, and the availability of mechanisms and facilitators at the local level. It also highlights the importance of fostering understanding and acceptance of restorative justice at the community level to ensure effective and equitable mediation. In conclusion, mediation within the framework of restorative justice can be a significant alternative for reducing conflict tensions, restoring relationships, strengthening community capacity, and promoting peaceful and sustainable coexistence in the long term.

Keywords: Community Conflict Management, Mediation, Restorative Justice

บทนำ

ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นควบคู่กับการดำรงอยู่ของมนุษย์ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ไปจนถึงระดับชุมชนและสังคมโดยรวม โดยเฉพาะในระดับชุมชน ความขัดแย้งมักมีความซับซ้อนมากกว่าความขัดแย้งในระดับอื่น เนื่องจากเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องยาวนาน ความใกล้ชิดทางสังคม ความแตกต่างด้านผลประโยชน์ ค่านิยม วัฒนธรรม รวมถึงโครงสร้างอำนาจและบทบาททางสังคมของสมาชิกในชุมชน หากความขัดแย้งดังกล่าวไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม อาจนำไปสู่ความตึงเครียด การแตกแยก และการบั่นทอนความร่วมมือซึ่งเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนในระยะยาว

การจัดการความขัดแย้งในชุมชนไทยโดยทั่วไปมักดำเนินการผ่านกลไกที่มีลักษณะไม่เป็นทางการควบคู่กับกลไกเชิงอำนาจ ทั้งการไกล่เกลี่ยโดยผู้นำชุมชน บุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือในพื้นที่ หรือการประสานหน่วยงานของรัฐให้เข้ามามีบทบาทในการตัดสินข้อพิพาท แนวทางดังกล่าวสะท้อนโครงสร้างสังคมที่ให้ความสำคัญกับบทบาทผู้นำ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล และระบบอุปถัมภ์ ซึ่งสามารถช่วยคลี่คลายสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม วิธีการที่มุ่งเน้นการหาข้อยุติหรือการชี้ขาดว่าใครถูกหรือผิด มักให้ความสำคัญกับผลลัพธ์เชิงรูปธรรมมากกว่าการทำความเข้าใจสาเหตุเชิงลึกของความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่าง

ด้านผลประโยชน์ ค่านิยม ความเชื่อ หรือบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่ซับซ้อน ส่งผลให้ความขัดแย้งจำนวนไม่น้อยถูกระงับเพียงชั่วคราว โดยยังคงมีความรู้สึกคับข้องใจหรือความไม่ไว้วางใจหลงเหลืออยู่ และมีแนวโน้มกลับมาเกิดซ้ำในรูปแบบที่รุนแรงหรือซับซ้อนยิ่งขึ้น (กอบกุล วิเศษสุรศักดิ์, 2560) ลักษณะของสังคมไทยมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยกัน และการอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกันอย่างต่อเนื่อง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจึงมีได้กระทบเฉพาะคู่กรณี หากแต่ส่งผลต่อบรรยากาศทางสังคม ความไว้วางใจ และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนโดยรวม โดยเฉพาะในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา หรือกลุ่มชาติพันธุ์ ความแตกต่างที่หลากหลายยิ่งเพิ่มความซับซ้อนของปัญหา หากกระบวนการจัดการขาดความละเอียดอ่อนต่อบริบทดังกล่าว อาจนำไปสู่ความรู้สึกไม่เป็นธรรม การแบ่งฝ่าย หรือการตอกย้ำความแตกต่างทางอัตลักษณ์ ซึ่งบั่นทอนเสถียรภาพของชุมชนในระยะยาว (สมภพ ระวังทุกข์ และสุกิจ ชัยมุสิก, 2567) การจัดการความขัดแย้งในระดับชุมชนจึงจำเป็นต้องปรับมุมมองจากการใช้อำนาจหรือการตัดสินแบบชี้ขาด ไปสู่กระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการสื่อสาร การมีส่วนร่วม และการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การเปิดพื้นที่ให้คู่กรณีได้แลกเปลี่ยนมุมมอง รับฟังเหตุผลของกันและกัน และร่วมกันค้นหาทางออกที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ช่วยลดความตึงเครียดและส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของกระบวนการแก้ไขปัญหา กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงมุ่งหวังการยุติข้อพิพาทในระยะสั้น แต่ยังมุ่งฟื้นฟูความสัมพันธ์และสร้างเงื่อนไขของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในระยะยาว อีกทั้งบทบาทของผู้นำชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะผู้ประสานผลประโยชน์ อำนวยความสะดวกในการสื่อสาร และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อความไว้วางใจ ผู้นำที่มีทักษะในการรับฟัง เข้าใจพลวัตของอำนาจ และสามารถบริหารความแตกต่างของสมาชิกในชุมชนได้อย่างเหมาะสม จะช่วยให้กระบวนการจัดการความขัดแย้งมีความชอบธรรมและได้รับการยอมรับมากขึ้น ในทางกลับกัน หากกระบวนการขาดความโปร่งใสหรือไม่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม อาจก่อให้เกิดความรู้สึกถูกกีดกันและทำให้ความขัดแย้งยิ่งทวีความรุนแรง (พีระยุทธ ศิลพรหม, 2566)

การไกล่เกลี่ยเป็นกลไกสำคัญที่เปิดพื้นที่ให้คู่กรณีได้สื่อสารและร่วมกันแสวงหาทางออกของความขัดแย้งอย่างไรก็ตาม หากขาดกรอบแนวคิดที่ชัดเจน กระบวนการดังกล่าวอาจจำกัดอยู่เพียงการประนีประนอมเพื่อยุติข้อพิพาทเฉพาะหน้า โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงความสัมพันธ์ในระยะยาว แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมีบทบาทสำคัญในการขยายความหมายของการจัดการความขัดแย้งให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ผ่านการเน้นการฟื้นฟูความเสียหาย การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และความรับผิดชอบร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง การบูรณาการการไกล่เกลี่ยเข้ากับกรอบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ช่วยยกระดับกระบวนการจากเทคนิคการยุติข้อพิพาทไปสู่กระบวนการที่มุ่งสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในระดับชุมชน บทความนี้จึงเสนอกรอบความคิดเชิงบูรณาการเพื่อใช้เป็นฐานในการศึกษาและพัฒนาศักยภาพความรู้ด้านการจัดการความขัดแย้งในชุมชนอย่างลุ่มลึกและสอดคล้องกับบริบททางสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งในชุมชน

ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ได้รับการอธิบายและตีความจากนักวิชาการในหลากหลายสาขาวิชา โดยทั่วไปความขัดแย้งหมายถึงสถานการณ์ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีเป้าหมาย ผลประโยชน์ ค่านิยม หรือการรับรู้ที่แตกต่างกันจนไม่สามารถดำเนินไปในทิศทางเดียวกันได้ ความแตกต่างดังกล่าวมิได้เป็นสิ่งผิดปกติในสังคม

หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของพลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นจากความหลากหลายของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ระดับความรุนแรงและผลกระทบของความขัดแย้งย่อมแตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมและวิธีการจัดการที่นำมาใช้ เมื่อพิจารณาในระดับชุมชน ความขัดแย้งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากความขัดแย้งในระดับบุคคลหรือระดับองค์กร เนื่องจากชุมชนเป็นพื้นที่ทางสังคมที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง และมีประวัติความสัมพันธ์ร่วมกันในระยะยาว ความขัดแย้งในชุมชนจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงข้อขัดแย้งเฉพาะเหตุการณ์ แต่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ในอดีต ความทรงจำร่วม และความคาดหวังต่อการอยู่ร่วมกันในอนาคต ความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องดังกล่าวทำให้คู่กรณีไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ง่ายเหมือนในบริบทขององค์กรหรือธุรกิจ สมาชิกในชุมชนยังคงต้องดำรงชีวิตร่วมกันในพื้นที่เดียวกันต่อไป ดังนั้น หากความขัดแย้งไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมอาจนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจ การแบ่งกลุ่ม หรือการลดระดับความร่วมมือในชุมชนได้ (อุสมาน หวังสนิ และคณะ, 2565)

ความขัดแย้งในชุมชนมักเกิดจากหลายปัจจัยร่วมกัน ทั้งปัจจัยด้านผลประโยชน์ เช่น การใช้ทรัพยากร การจัดสรรที่ดิน หรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านค่านิยมและวัฒนธรรม เช่น ความเชื่อ ประเพณี หรือบรรทัดฐานทางสังคม รวมถึงปัจจัยด้านโครงสร้าง เช่น ความไม่เท่าเทียมด้านอำนาจ บทบาททางสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรหรือกระบวนการตัดสินใจ ความขัดแย้งในชุมชนจึงไม่สามารถอธิบายได้ด้วยสาเหตุเพียงมิติเดียว หากแต่ต้องพิจารณาในลักษณะเชิงระบบที่เชื่อมโยงหลายมิติพร้อมกัน ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของความขัดแย้งในชุมชน คือ ความต่อเนื่องของความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี แม้ความขัดแย้งจะคลี่คลายไปแล้ว สมาชิกในชุมชนยังคงต้องพบปะ พึ่งพา และดำรงชีวิตร่วมกันต่อไป ความขัดแย้งที่ไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมจึงอาจทิ้งร่องรอยของความไม่ไว้วางใจ ความคับข้องใจ หรือความรู้สึกไม่เป็นธรรม ซึ่งสามารถสะสมและปะทุขึ้นอีกครั้งในอนาคตได้ (คมสันต์ กำประทุม และกฤษฎวรรณ โฉ่วชรินทร์, 2564)

นอกจากนี้ ความขัดแย้งในชุมชนยังมีลักษณะของการเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ไม่จำกัดเพียงคู่กรณีโดยตรง แต่รวมถึงผู้นำชุมชน กลุ่มทางสังคม และสมาชิกอื่น ๆ ที่อาจได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ความขัดแย้งจึงมีแนวโน้มที่จะขยายวงกว้างและส่งผลกระทบต่อบรรยากาศโดยรวมของชุมชน หากไม่มีพื้นที่หรือกลไกที่เอื้อต่อการสื่อสารและการทำความเข้าใจร่วมกัน ความขัดแย้งอาจนำไปสู่การแบ่งฝ่าย การสร้างอคติ และการบั่นทอนทุนทางสังคมของชุมชนในระยะยาว ผลกระทบของความขัดแย้งในชุมชนจึงสามารถปรากฏได้ในหลายมิติ ทั้งด้านความสัมพันธ์ทางสังคม การใช้ทรัพยากรร่วมกัน การพัฒนาชุมชน และคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ในมุมมองเชิงแนวคิด ความขัดแย้งในชุมชนมิได้เป็นเพียงปัญหาที่ต้องหลีกเลี่ยงหรือกำจัดออกไป หากแต่สามารถมองได้ว่าเป็นกระบวนการทางสังคมที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลง ความต้องการ และความหลากหลายของสมาชิกในชุมชน การจัดการความขัดแย้งจึงควรมุ่งไปที่การทำความเข้าใจรากเหง้าของปัญหา การเปิดพื้นที่ให้เกิดการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และการแสวงหาทางออกร่วมกัน มากกว่าการตัดสินใจถูกผิดหรือการใช้อำนาจเข้าควบคุมสถานการณ์ (กอบกุล วิศิษฐ์สรศักดิ์, 2560)

การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์เป็นกลไกสำคัญในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน เนื่องจากช่วยเปิดพื้นที่ให้สมาชิกในชุมชนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รับฟังมุมมองที่แตกต่าง และสร้างความเข้าใจร่วมกัน การสื่อสารที่เปิดกว้างและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นสามารถลดความเข้าใจผิดและเพิ่มระดับความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน ส่งผลให้เกิดฉันทามติและการตัดสินใจร่วมกัน อันเป็นพื้นฐานของการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติและยั่งยืน

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเจรจาแบบมุ่งเน้นผลประโยชน์ที่เน้นการค้นหาคำความต้องการที่แท้จริงของแต่ละฝ่าย แทนการยึดติดกับจุดยืน แนวคิดดังกล่าวช่วยเปิดโอกาสให้เกิดการเจรจาที่สร้างสรรค์และนำไปสู่ข้อตกลงที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ (Fisher, R. et al., 2011) ขณะเดียวกัน กระบวนการไกล่เกลี่ยโดยบุคคลที่สามซึ่งเป็นกลางสามารถช่วยลดความตึงเครียดของความขัดแย้ง และสนับสนุนการสื่อสารระหว่างคู่กรณี โดยเฉพาะในบริบทของชุมชนที่สมาชิกยังคงต้องดำรงความสัมพันธ์ร่วมกันในระยะยาว (Moore, C. W., 2014) นอกจากนี้ ยังมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดการสื่อสารอย่างไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งเน้นการรับฟังอย่างตั้งใจ การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และการสื่อสารความต้องการอย่างสร้างสรรค์ แนวคิดดังกล่าวช่วยลดความเข้าใจผิดและส่งเสริมความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน อันเอื้อต่อการแสวงหาทางออกร่วมกันอย่างสันติ (Rosenberg, M. B., 2015) ดังนั้น เมื่อพิจารณาพร้อมกับการมีส่วนร่วมของประชาชน จะเห็นได้ว่าการจัดการความขัดแย้งในชุมชนจะเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมก็ต่อเมื่อสมาชิกในชุมชนมีบทบาทร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ปัญหา การตัดสินใจ และการกำหนดแนวทางแก้ไขร่วมกัน การยกระดับการมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้สามารถบริหารจัดการความขัดแย้งได้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว (นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ, 2561)

แนวคิดการจัดการความขัดแย้ง

การจัดการความขัดแย้งเป็นกระบวนการทางสังคมที่มุ่งลดผลกระทบเชิงลบของความขัดแย้งและส่งเสริมผลลัพธ์เชิงสร้างสรรค์ โดยมีได้มีเป้าหมายเพียงการยุติข้อพิพาทเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงการทำความเข้าใจสาเหตุของปัญหา การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี และการกำหนดแนวทางในการอยู่ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง แนวคิดการจัดการความขัดแย้งจึงให้ความสำคัญกับทั้งมิติของกระบวนการและผลลัพธ์ ซึ่งแตกต่างจากแนวทางแก้ไขปัญหแบบเฉพาะหน้าหรือการตัดสินชี้ขาดที่มักมุ่งเน้นเพียงผลลัพธ์ในเชิงรูปธรรม (Deutsch, M. et al., 2011)

นักวิชาการด้านความขัดแย้งได้เสนอว่าการจัดการความขัดแย้งสามารถจำแนกออกได้หลายรูปแบบ โดยทั่วไปสามารถแบ่งได้เป็น 3 แนวทางสำคัญ ได้แก่ การจัดการความขัดแย้งโดยใช้อำนาจหรือกฎหมาย การจัดการความขัดแย้งโดยการประนีประนอม และการจัดการความขัดแย้งแบบมีส่วนร่วม มีรายละเอียด ดังนี้

1. การจัดการความขัดแย้งโดยใช้อำนาจหรือกฎหมาย ซึ่งอาศัยกลไกทางกฎหมาย กฎระเบียบ หรืออำนาจของผู้มีสถานะเหนือกว่าในการตัดสินข้อพิพาท แนวทางดังกล่าวสามารถยุติข้อพิพาทได้อย่างรวดเร็วและมีความชัดเจนในเชิงรูปธรรม อย่างไรก็ตาม การใช้กลไกดังกล่าวมักมุ่งเน้นการควบคุมสถานการณ์มากกว่าการแก้ไขรากเหง้าของปัญหา จึงอาจไม่สามารถตอบสนองต่อความรู้สึก ความต้องการ หรือความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีได้อย่างเพียงพอ ส่งผลให้ความขัดแย้งอาจถูกระงับเพียงชั่วคราวโดยยังคงมีความค้ำคาในเชิงความสัมพันธ์ (Rahim, M. A., 2002)

2. การจัดการความขัดแย้งโดยการประนีประนอม ซึ่งเน้นการลดความตึงเครียดของสถานการณ์ผ่านการปรับลดข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่ายเพื่อให้สามารถหาข้อตกลงร่วมกันได้ แนวทางดังกล่าวช่วยให้ความขัดแย้งสามารถคลี่คลายลงในระยะสั้น อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีการประนีประนอมอาจยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างหรือความไม่สมดุลของอำนาจที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งได้อย่างแท้จริง (Thomas, K. W. & Kilmann, R. H., 1976)

3. การจัดการความขัดแย้งแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีบทบาทในการสื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันกำหนดแนวทางการจัดการความขัดแย้ง แนวทางนี้ให้ความสำคัญกับ กระบวนการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การฟื้นฟูความสัมพันธ์ และการสร้างข้อตกลงที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับได้ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างต่อเนื่องและต้องดำรงชีวิตร่วมกัน ในระยะยาว (Lederach, J. P., 2003)

เมื่อพิจารณาในบริบทของการจัดการความขัดแย้งในชุมชนที่ผ่านมา พบว่า กระบวนการจัดการความขัดแย้ง มักดำเนินการผ่านกลไกทางสังคม เช่น การไกล่เกลี่ยโดยผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา หรือเวทีประชาคม หมู่บ้าน ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการเปิดโอกาสให้คู่กรณีได้สื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตัวอย่างเช่น ความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือการใช้ที่ดินในหลายพื้นที่ของประเทศไทย มักมีการจัดเวที ประชาคมหมู่บ้านเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกฝ่ายได้สะท้อนความคิดเห็นและร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไข ปัญหา กระบวนการดังกล่าวสะท้อนลักษณะของการจัดการความขัดแย้งแบบไม่เป็นทางการที่อาศัยความไว้วางใจ และความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในชุมชนเป็นพื้นฐาน (นงลักษณ์ ยอดมงคล และคณะ, 2565) นอกจากนั้น กระบวนการจัดการความขัดแย้งดังกล่าวยังสามารถนำการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ กระบวนการแก้ไขปัญหาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์หมายถึงการสื่อสารที่เปิดกว้าง เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น และมุ่งสร้างความเข้าใจร่วมกันมากกว่าการโต้แย้งเพื่อเอาชนะ การสื่อสารในลักษณะ ดังกล่าวช่วยลดความเข้าใจผิด เพิ่มความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน และเอื้อต่อการแสวงหาทางออกของ ปัญหาร่วมกัน (Fisher, R. et al., 2011) ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดการสื่อสารอย่างไม่ใช่ความรุนแรงที่เน้นบทบาท ของการรับฟังอย่างตั้งใจ การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และการสื่อสารความต้องการอย่างสร้างสรรค์ แนวคิดดังกล่าว ช่วยลดความเข้าใจผิดระหว่างบุคคล และส่งเสริมให้คู่กรณีสามารถมองเห็นมุมมองของกันและกันได้อย่างลึกซึ้ง มากขึ้น ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและการฟื้นฟูความสัมพันธ์ภายในชุมชน

ผู้นำชุมชนและภาคประชาชนจึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการความขัดแย้งแบบ มีส่วนร่วม โดยผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการประสานความร่วมมือ สร้างความเข้าใจร่วม และเชื่อมโยง ความคิดเห็นที่หลากหลายของสมาชิกในชุมชนเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจ ขณะเดียวกัน ภาคประชาชนในฐานะ ผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความขัดแย้งมีบทบาทในการสะท้อนปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอเชิงทางออก จากมุมมองของผู้ปฏิบัติจริง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจึงช่วยเพิ่มความชอบธรรมของ กระบวนการจัดการความขัดแย้ง และลดความรู้สึกถูกกีดกันหรือถูกกำหนดจากภายนอก

ดังนั้น แนวคิดการจัดการความขัดแย้งสามารถจำแนกได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การใช้อำนาจหรือกฎหมาย การประนีประนอม และการจัดการความขัดแย้งแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในบริบทของชุมชนซึ่งสมาชิกยังคงต้อง ดำรงความสัมพันธ์ร่วมกันในระยะยาว แนวทางที่เน้นการมีส่วนร่วมและการสื่อสารระหว่างคู่กรณีจึงมีบทบาทสำคัญ ในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ฟื้นฟูความสัมพันธ์ และนำไปสู่ข้อตกลงที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับได้ กระบวนการ ดังกล่าวมักดำเนินการผ่านกลไกทางสังคม เช่น การไกล่เกลี่ยโดยผู้นำชุมชนหรือเวทีประชาคม ซึ่งเปิดพื้นที่ให้ สมาชิกในชุมชนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา โดยนักวิชาการด้านความขัดแย้ง

จึงเสนอว่าการจัดการความขัดแย้งควรเปลี่ยนจุดเน้นจากการควบคุมหรือระงับความขัดแย้งเพียงอย่างเดียว ไปสู่การใช้ความขัดแย้งเป็นโอกาสในการเรียนรู้ พัฒนาความสัมพันธ์ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์จึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งได้อย่างสันติ และนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการวิเคราะห์กลไกและแนวทางการจัดการความขัดแย้งในบริบทของชุมชนในส่วนถัดไปของการศึกษา

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกระบวนการจัดการความขัดแย้งที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคู่กรณี โดยอาศัยบุคคลกลางซึ่งไม่มีอำนาจในการตัดสินชี้ขาด แต่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการสื่อสาร การทำความเข้าใจ และการแสวงหาทางออกของความขัดแย้งร่วมกัน กระบวนการไกล่เกลี่ยมีลักษณะสำคัญ คือ ความสมัครใจ ความเป็นกลาง และการเคารพการตัดสินใจของคู่กรณี แนวทางดังกล่าวแตกต่างจากกระบวนการยุติข้อพิพาทเชิงอำนาจซึ่งมักเน้นการตัดสินจากภายนอกมากกว่าการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ในบริบทของชุมชน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีบทบาทสำคัญเนื่องจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมักเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องและซับซ้อน สมาชิกในชุมชนไม่ได้เป็นเพียงคู่กรณีในข้อพิพาทเท่านั้น หากแต่ยังมีบทบาททางสังคมอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงกัน เช่น การเป็นเพื่อนบ้าน ญาติ หรือผู้ร่วมกิจกรรมในชุมชนเดียวกัน การไกล่เกลี่ยจึงทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางที่เอื้อต่อการสื่อสารอย่างปลอดภัย ลดความตึงเครียด และเปิดโอกาสให้คู่กรณีได้แสดงความรู้สึก ความต้องการ และมุมมองของตนอย่างสร้างสรรค์

หลักการสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ได้แก่ ความสมัครใจของคู่กรณีในการเข้าร่วมกระบวนการ ความเป็นกลางและความน่าเชื่อถือของผู้ไกล่เกลี่ย การรักษาความลับ และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เกี่ยวข้อง หลักการเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความไว้วางใจ ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการสื่อสารอย่างเปิดเผยและการแสวงหาทางออกที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับได้ โดยเฉพาะในชุมชนที่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีความใกล้ชิดและยาวนาน ผู้ไกล่เกลี่ยในบริบทชุมชนมักมีบทบาทมากกว่าการเป็นเพียงบุคคลกลางที่อำนวยความสะดวกในกระบวนการเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เชื่อมโยงความเข้าใจระหว่างคู่กรณีและบริบททางสังคมของชุมชน ผู้ไกล่เกลี่ยอาจเป็นผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน ซึ่งมีความเข้าใจในวัฒนธรรม บรรทัดฐาน และความสัมพันธ์ทางสังคมในพื้นที่ บทบาทดังกล่าวช่วยให้กระบวนการไกล่เกลี่ยมีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทมากยิ่งขึ้น แม้ว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนจะมีจุดแข็งในด้านการฟื้นฟูความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของคู่กรณี แต่กระบวนการดังกล่าวก็มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณา เช่น ความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างคู่กรณี การขาดทักษะหรือความเป็นกลางของผู้ไกล่เกลี่ย และแรงกดดันทางสังคมที่อาจส่งผลต่อความสมัครใจของผู้เข้าร่วม หากไม่ตระหนักถึงข้อจำกัดเหล่านี้ การไกล่เกลี่ยอาจกลายเป็นกระบวนการที่สร้างความไม่เป็นธรรมซ้ำซ้อนแทนที่จะช่วยคลี่คลายความขัดแย้ง (เกรียงศักดิ์ เดียเจริญวรรณ และพิพัฒน์ วิถี, 2565)

ข้อจำกัดและความท้าทายของการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ในชุมชน แม้ว่าการไกล่เกลี่ยภายใต้กรอบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะมีศักยภาพในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ ลดความตึงเครียด และสร้างความเข้าใจร่วมกันในชุมชน อย่างไรก็ตาม กระบวนการดังกล่าวยังเผชิญกับข้อจำกัดและความท้าทายหลายประการ

โดยเฉพาะในบริบทของชุมชนที่มีความไม่สมดุลของอำนาจ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ หรือบรรทัดฐานทางสังคม และวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของคู่กรณี สภาพแวดล้อมดังกล่าวอาจทำให้บางฝ่ายไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือไม่สามารถต่อรองได้อย่างเท่าเทียม ส่งผลให้กระบวนการไกล่เกลี่ยไม่สามารถสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของทุกฝ่ายได้อย่างครบถ้วน นอกจากนี้ หากผู้ไกล่เกลี่ยขาดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับบริบททางสังคม โครงสร้างความสัมพันธ์ และวัฒนธรรมของชุมชน กระบวนการไกล่เกลี่ยอาจกลายเป็นเพียงกลไกในการยุติข้อพิพาทในเชิงรูปธรรมเท่านั้น โดยไม่สามารถนำไปสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ การสร้างความไว้วางใจ หรือการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระยะยาวได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ยและการตระหนักถึงพลวัตของอำนาจในชุมชนจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ในระดับพื้นที่ (คมสันต์ กำประทุม และกฤษฎวรรณ โลว์ชินทร์, 2564)

ด้วยเหตุนี้ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนจึงจำเป็นต้องดำเนินไปภายใต้กรอบแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม ความเท่าเทียม และการเคารพศักดิ์ศรีของผู้เกี่ยวข้อง แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการอธิบายและกำหนดทิศทางของการไกล่เกลี่ยในชุมชน โดยช่วยขยายเป้าหมายของกระบวนการจากการยุติข้อพิพาทไปสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ การสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวคิดด้านความยุติธรรมที่พัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองต่อข้อจำกัดของกระบวนการยุติธรรมเชิงลงโทษซึ่งมุ่งเน้นการตัดสินชี้ผิดถูกและการกำหนดบทลงโทษเป็นหลัก แนวคิดดังกล่าวเสนอการเปลี่ยนกรอบการมองความขัดแย้งและการละเมิดกฎเกณฑ์จากการเป็นการกระทำที่ต้องได้รับการลงโทษไปสู่การเป็นสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคล ความสัมพันธ์ และชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูอย่างเหมาะสม ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงให้ความสำคัญกับการเยียวยาความเสียหาย การฟื้นฟูความสัมพันธ์ และการสร้างความรับผิดชอบร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง

แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตั้งอยู่บนหลักการสำคัญหลายประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การรับผิดชอบต่อผลกระทบของการกระทำ และการฟื้นฟูความสัมพันธ์ หลักการเหล่านี้สะท้อนการมองความยุติธรรมในฐานะกระบวนการทางสังคม มากกว่าการเป็นเพียงกลไกทางกฎหมาย หรือการใช้อำนาจในการตัดสิน แนวคิดดังกล่าวเปิดโอกาสให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายได้มีเสียง มีบทบาท และมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา เมื่อเปรียบเทียบกับความยุติธรรมเชิงลงโทษซึ่งเน้นการกล่าวโทษและการกำหนดโทษแก่ผู้กระทำผิด ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจผลกระทบของการกระทำต่อผู้อื่นและต่อชุมชนในภาพรวม แนวคิดนี้มิได้ปฏิเสธความรับผิดชอบของผู้กระทำ หากแต่เน้นให้ความสำคัญกับนั้นถูกแสดงออกผ่านการยอมรับ การเยียวยา และการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ ความแตกต่างดังกล่าวทำให้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีศักยภาพในการลดความตึงเครียดและป้องกันการเกิดความขัดแย้งซ้ำในระยะยาว อีกทั้ง ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีความสอดคล้องกับลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ การพึ่งพาอาศัยกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนมิได้เป็นเพียงพื้นที่ทางกายภาพ แต่เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่สมาชิกมีบทบาทและความผูกพันต่อกัน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนจึงส่งผลกระทบในวงกว้าง และไม่อาจแก้ไขได้อย่างยั่งยืนหากละเลยมิติของความสัมพันธ์ แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ช่วยให้การจัดการความขัดแย้งในชุมชนมุ่งไปสู่การฟื้นฟูความไว้วางใจและความร่วมมือ ซึ่งเป็นฐานสำคัญของความเข้มแข็งของชุมชน (นันทพัช ไชยอักรพงศ์ และคณะ, 2568)

อีกประการหนึ่งที่สำคัญ คือ ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในกระบวนการจัดการความขัดแย้ง ชุมชนไม่ได้ถูกมองว่าเป็นเพียงผู้รับผลของความขัดแย้งหรือผู้สังเกตการณ์ หากแต่เป็นผู้มีบทบาทในการสนับสนุน การกำหนดบรรทัดฐาน และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการฟื้นฟูความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยเสริมสร้างความเป็นเจ้าของกระบวนการและลดการพึ่งพาจากภายนอก ซึ่งมีนัยสำคัญต่อความยั่งยืนของการจัดการความขัดแย้งในระยะยาว อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในทางปฏิบัติก็มีความท้าทายที่ควรพิจารณา เช่น ความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ความพร้อมของชุมชนในการมีส่วนร่วม และความเข้าใจต่อหลักการของแนวคิดดังกล่าว หากขาดการออกแบบกระบวนการที่เหมาะสม ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจถูกลดทอนให้เป็นเพียงพิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์ โดยไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงความสัมพันธ์ได้อย่างแท้จริง การศึกษานัยเชิงโครงสร้างและบริบทจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ในชุมชน (นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ, 2561)

โดยสรุป ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยขยายความเข้าใจต่อความหมายของความยุติธรรมจากการตัดสินและลงโทษ ไปสู่การฟื้นฟู เยียวยา และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แนวคิดดังกล่าวมีความเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งต้องการแนวทางที่คำนึงถึงทั้งปัญหาเชิงเนื้อหาและความสัมพันธ์ในระยะยาว กรอบความคิดนี้จึงเป็นฐานสำคัญในการสังเคราะห์แนวคิดการจัดการความขัดแย้งผ่านการไกล่เกลี่ยในบริบทของชุมชนต่อไป

แนวคิดสังคมแห่งความสุข

สังคมแห่งความสุข หมายถึง สังคมที่สมาชิกสามารถดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างมีคุณภาพ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความมั่นคงทางกายและจิตใจ มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และสามารถเข้าถึงทรัพยากร โอกาส และโครงสร้างทางสังคมอย่างเป็นธรรม แนวคิดดังกล่าวมิได้มองความสุขเป็นเพียงความพึงพอใจส่วนบุคคล หากแต่ให้ความสำคัญกับบริบททางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และระบบสนับสนุนที่ช่วยให้สมาชิกในสังคมสามารถพัฒนาศักยภาพและดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ความสุขในระดับสังคมจึงเป็นผลลัพธ์ของการทำงานร่วมกันระหว่างบุคคล ชุมชน และโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยสังคมแห่งความสุขสามารถอธิบายได้ผ่านองค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกัน ดังนี้ (กิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์ และคณะ, 2566)

1. คุณภาพชีวิตที่ดีในมิติเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ การที่สมาชิกในสังคมต้องสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง มีรายได้หรือทรัพยากรเพียงพอต่อการดำรงชีพ ได้รับการฟื้นฟูพื้นฐานทางสังคมอย่างเหมาะสม และมีสุขภาวะทางจิตใจที่ดี คุณภาพชีวิตในมิติเหล่านี้เป็นฐานสำคัญที่ทำให้บุคคลสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีและลดความเปราะบางทางสังคม

2. ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกื้อกูลและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลและกลุ่มในสังคมช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยว ความหวาดระแวง และความตึงเครียด เมื่อสมาชิกในสังคมมีความไว้วางใจและพร้อมให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะนำไปสู่ความร่วมมือ ความสามัคคี และความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

3. ความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัยในสังคม สังคมแห่งความสุขต้องสร้างความรู้สึกลดภัยทั้งในชีวิต ทรัพย์สิน และความสัมพันธ์ทางสังคม ความมั่นคงดังกล่าวช่วยให้สมาชิกสามารถดำเนินชีวิตและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้โดยไม่อยู่ภายใต้ความหวาดกลัวหรือความไม่แน่นอน

4. ระบบการบริหารจัดการและสถาบันทางสังคมที่มีประสิทธิภาพและโปร่งใส การทำงานขององค์กรหรือสถาบันทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสังคม ระบบดังกล่าวช่วยลดความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง และเสริมสร้างความรู้สึกว่าประชาชนได้รับการดูแลและได้รับความเป็นธรรมอย่างเหมาะสม

แนวคิดสังคมแห่งความสุขตั้งอยู่บนฐานของโครงสร้างทางสังคมที่เป็นธรรมและความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกื้อกูลกัน โดยมองว่าความสุขในระดับสังคมมิได้เป็นเพียงความพึงพอใจส่วนบุคคล หากแต่เป็นผลสะท้อนของระบบสังคมที่เอื้อให้สมาชิกสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ได้รับความเป็นธรรม และมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง ความสุขของสังคมจึงสัมพันธ์โดยตรงกับการจัดสรรความยุติธรรม การลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างกลไกทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ในมิติของความยุติธรรม ระบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงได้อย่างเสมอภาค โปร่งใส และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีส่วนสำคัญต่อการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในสถาบันทางสังคม เมื่อประชาชนรับรู้ว่าการบวนการยุติธรรมมีความเป็นธรรมและรับฟังเสียงของผู้เกี่ยวข้อง ย่อมช่วยลดความคับข้องใจและความรู้สึกไม่เป็นธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยที่บั่นทอนความสุขในระดับสังคม ในขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตั้งอยู่บนความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร และการสื่อสารอย่างเปิดเผย เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กลไกความยุติธรรมสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะความสัมพันธ์ที่ดีช่วยลดความตึงเครียดจากความขัดแย้ง และส่งเสริมการแก้ไขปัญหาโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนรวม นอกจากนี้ คุณภาพชีวิตของประชาชนยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมแห่งความสุข โดยสะท้อนผ่านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเข้าถึงบริการสาธารณะ และโอกาสในการพัฒนาตนเอง เมื่อสังคมสามารถเชื่อมโยงความยุติธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคม และคุณภาพชีวิตเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ลดความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมแห่งความสุขอย่างยั่งยืน (พระเมธี ผิวขาว, 2566)

แนวคิดสังคมแห่งความสุขมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการความขัดแย้ง เนื่องจากความสุขในระดับสังคมมิได้เกิดจากความสงบปราศจากปัญหา หากแต่เกิดจากความสามารถของสังคมในการจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นธรรมและสร้างสรรค์ ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดที่เปลี่ยนการจัดการความขัดแย้งจากการมุ่งตัดสินความผิดไปสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ การเยียวยาผลกระทบ และการสร้างความรับผิดชอบร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ขณะที่การจัดการความขัดแย้งผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการไกล่เกลี่ยเป็นกลไกเชิงปฏิบัติที่นำหลักการของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปสู่การดำเนินการจริง

เมื่อความขัดแย้งได้รับการจัดการในลักษณะที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เปิดพื้นที่ให้เกิดการสื่อสาร และเสริมสร้างความไว้วางใจ จะช่วยลดความตึงเครียดทางสังคม เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูล และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน กระบวนการดังกล่าวจึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมแห่งความสุขที่ตั้งอยู่บนความยุติธรรม ความสัมพันธ์ที่ดี และความสามารถในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในระยะยาว

การสังเคราะห์การจัดการความขัดแย้งในชุมชนด้วยการไกล่เกลี่ยภายใต้กรอบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งในชุมชน การจัดการความขัดแย้ง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการสำหรับอธิบายการจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้อย่างเป็นระบบ แนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนสมมติฐานสำคัญว่า ความขัดแย้งมิได้เป็นเพียงสถานการณ์ที่ต้องถูกควบคุมหรือยุติเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่สะท้อนความสัมพันธ์ ความแตกต่าง และโครงสร้างการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ดังนั้น การจัดการความขัดแย้งจึงควรมุ่งทั้งการแก้ไขข้อพิพาทเชิงเนื้อหาและการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้องควบคู่กันไป ภายใต้กรอบแนวคิดดังกล่าว การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกที่ช่วยขยายความหมายของการจัดการความขัดแย้งจากการแสวงหาข้อยุติในเชิงรูปธรรมไปสู่การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้สื่อสาร รับฟัง และทำความเข้าใจมุมมองของกันและกัน กระบวนการดังกล่าวช่วยลดอคติ ความตึงเครียด และเปิดพื้นที่สำหรับการสร้างความไว้วางใจใหม่ระหว่างคู่กรณี การไกล่เกลี่ยจึงไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือเชิงเทคนิคในการยุติข้อพิพาท แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันและการฟื้นฟูความสัมพันธ์ในระดับชุมชน

แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำหน้าที่เป็นกรอบคุณค่าที่กำหนดทิศทางของการจัดการความขัดแย้ง โดยเน้นการเยียวยาความเสียหาย การสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน และการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้อง ขณะที่การไกล่เกลี่ยทำหน้าที่เป็นกลไกในการนำคุณค่าดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติในสถานการณ์ความขัดแย้งจริง การบูรณาการทั้งสองแนวคิดจึงช่วยให้การจัดการความขัดแย้งในชุมชนมีความสมดุลระหว่างมิติของคุณค่าและมิติของกระบวนการ โดยบทบาทของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการความขัดแย้งได้รับการปรับเปลี่ยนจากการมองคู่กรณีในฐานะฝ่ายตรงข้าม ไปสู่การมองว่าเป็นผู้มีศักยภาพในการร่วมกันกำหนดทางออกของปัญหา คู่กรณีไม่ได้เป็นเพียงผู้ก่อปัญหาหรือผู้เสียหาย แต่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูความสัมพันธ์และกำหนดแนวทางการอยู่ร่วมกันในอนาคต ขณะเดียวกัน ผู้ไกล่เกลี่ยทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนกระบวนการ โดยสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย เปิดโอกาสให้เกิดการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และช่วยเชื่อมโยงมุมมองที่แตกต่างโดยไม่แทรกแซงการตัดสินใจของคู่กรณี นอกจากนี้ ชุมชนยังมีบทบาทสำคัญในฐานะทั้งบริบทและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของความขัดแย้ง การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยเพิ่มความชอบธรรมของกระบวนการไกล่เกลี่ย และสนับสนุนการยอมรับผลลัพธ์ของการจัดการความขัดแย้งในระยะยาว ชุมชนจึงมิได้เป็นเพียงฉากหลังของกระบวนการ หากแต่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เอื้อต่อการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมร่วมกัน และการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน

การจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยภายใต้กรอบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังช่วยปรับเปลี่ยนมุมมองต่อความขัดแย้ง จากการมองว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างฝ่ายตรงข้าม ไปสู่การมองว่าเป็นปัญหาร่วมของชุมชนที่ต้องอาศัยความร่วมมือในการแก้ไข การเปลี่ยนกรอบการมองดังกล่าวช่วยลดความตึงเครียดทางอารมณ์ เปิดพื้นที่สำหรับการสร้างความเข้าใจร่วม และส่งเสริมการฟื้นฟูความไว้วางใจ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนในชุมชน อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้ในทางปฏิบัติจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และโครงสร้างอำนาจของแต่ละชุมชน เนื่องจากความขัดแย้งในแต่ละพื้นที่มีลักษณะเฉพาะ การใช้การไกล่เกลี่ยภายใต้กรอบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงต้องอาศัยความยืดหยุ่น การปรับใช้ตามบริบท และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบกระบวนการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสม แนวคิดดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากลไกการจัดการข้อพิพาทในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และเครือข่ายภาคประชาชน การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ยในชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างพื้นที่การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน จะช่วยเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้วยตนเอง และลดการพึ่งพากลไกทางกฎหมายในระยะยาว โดยสรุป การจัดการความขัดแย้งในชุมชนด้วยการไกล่เกลี่ยภายใต้กรอบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญกับทั้งคุณค่า กระบวนการ และบริบททางสังคม แนวคิดดังกล่าวช่วยยกระดับการจัดการความขัดแย้งจากการแก้ไขข้อพิพาทเฉพาะหน้าไปสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ การสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว

สรุป

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในชุมชนผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยภายใต้กรอบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่าความขัดแย้งมิใช่เพียงปัญหาที่ต้องยุติ แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่สะท้อนความสัมพันธ์ ความแตกต่าง และพลวัตของการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ดังนั้น การจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมจึงควรมุ่งทั้งการแก้ไขข้อพิพาทและการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้องในระยะยาว เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมเชิงจารีตที่เน้นการตัดสินชี้ขาดตามกฎหมาย แนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ความสำคัญกับการสื่อสาร การมีส่วนร่วม และการเยียวยาความสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่สมาชิกต้องดำรงความสัมพันธ์ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ผลการสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องชี้ให้เห็นว่า การไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเปิดพื้นที่ให้เกิดการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมความรับผิดชอบร่วมกัน และนำไปสู่การฟื้นฟูความไว้วางใจของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ การบูรณาการแนวคิดด้านความขัดแย้ง การไกล่เกลี่ย และความยุติธรรมไว้ในกรอบวิเคราะห์เดียว ช่วยให้สามารถอธิบายกระบวนการจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้อย่างครอบคลุมมากขึ้น ทั้งในมิติของคุณค่า กระบวนการ และบริบททางสังคม อย่างไรก็ตาม การนำกระบวนการไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ไปใช้จำเป็นต้องคำนึงถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และโครงสร้างอำนาจของแต่ละพื้นที่ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมกับตนเอง ดังนั้น การไกล่เกลี่ยภายใต้กรอบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความขัดแย้งในชุมชนอย่างสันติ เสริมสร้างความเข้มแข็งของความสัมพันธ์ทางสังคม และสามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนางานวิจัยและนโยบายด้านการจัดการความขัดแย้งในระดับชุมชนอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กอบกุล วิศิษฐ์สรศักดิ์. (2560). การจัดการความขัดแย้งในงานพัฒนาชุมชน. Veridian E-Journal, Silpakorn University, 10(3), 1687-1700.
- กิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์ และคณะ. (2566). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเสริมสร้างความสุขแท้ตามแนวมนุษยนิยมในสังคมปัจจุบัน. วารสารวิจัยธรรมศึกษา, 6(1), 315-326.
- เกรียงศักดิ์ เตียเจริญวรรณ และพิพัฒน์ วิถี. (2565). การศึกษาประสิทธิภาพการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ด้วยการไกล่เกลี่ยของสำนักงานเทศบาลตำบลเมืองที่ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 13(1), 107-123.
- คมสันต์ กำประทุม และกฤษฎวรรณ โล้วชรินทร์. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลนาดี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 21(3), 127-135.
- นงลักษณ์ ยอดมงคล และคณะ. (2565). ยุติธรรมชุมชน: เปลี่ยนความขัดแย้งสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง. วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์, 11(2), 175-203.
- นันทพร พิชัยศรีพงศ์ และคณะ. (2568). การยกระดับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล: การฝึกอบรมและติดตามประเมินผล. วารสารวิชาการอาชีวศึกษาและนิติวิทยาศาสตร์, 11(2), 116-132.
- นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ. (2561). ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: การจัดการความขัดแย้งเพื่อสร้างความยุติธรรมของชุมชนพหุวัฒนธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารวิจัยและพัฒนาชุมชน (ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 11(1), 167-176.
- พระเมธี ผิวขาว. (2566). แนวคิดการสร้างองค์กรแห่งความสุข. วารสารธรรมสาส์น, 2(2), 60-74.
- พีระยุทธ ศิลพรหม. (2566). การบริหารจัดการความขัดแย้งของผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ. วารสารสิทธิธรรม, 1(1), 47-58.
- สมภาพ กระจับปักษ์ และสุกิจ ชัยมุสิก. (2567). การบริหารจัดการความขัดแย้งในชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนหลากหลายวัฒนธรรม. วารสารกวีานพะเยา, 1(5), 64-72.
- อุสมาน หวังสนิ และคณะ. (2565). แนวทางการจัดการความขัดแย้งของชุมชน: บทเรียนจากกรณีการทำเหมืองหินเขาควหา อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 10(1), 83-93.
- Deutsch, M. et al. (2011). The Handbook of Conflict Resolution: Theory and practice. (2nd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Fisher, R. et al. (2011). Getting to YES: Negotiating an agreement without giving in. (3rd ed.). New York: Penguin Books.
- Lederach, J. P. (2003). The Little Book of Conflict Transformation. Intercourse: Good Books.
- Moore, C. W. (2014). The Mediation process : practical strategies for resolving conflict. San Francisco: Jossey-Bass.

- Rahim, M. A. (2002). TOWARD A THEORY OF MANAGING ORGANIZATIONAL CONFLICT. *The International Journal of Conflict Management*, 13(3), 206-235.
- Rosenberg, M. B. (2015). *Nonviolent COMMUNICATION: A language of life*. (2nd ed.). Encinitas: Puddle Dancer Press.
- Thomas, K. W. & Kilmann, R. H. (1976). *Thomas-Kilmann conflict MODE instrument*. New York: Xicom Inc.

อิทธิพลของภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการทำวิจัยในชั้นเรียนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1*

THE INFLUENCE OF INSTRUCTIONAL LEADERSHIP ON TEACHERS' CLASSROOM ACTION RESEARCH UNDER NAKHON PHANOM PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

วัชรพงษ์ คำวัน, ปรัชญา ธงพานิช*, สุมาลี ศรีพุทธรินทร์

Watcharapong Khamwan, Pratyia Thongpanit*, Sumalee Sriputtarin

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม นครพนม ประเทศไทย

Faculty of Education, Nakhon Phanom University, Nakhon Phanom, Thailand

*Corresponding author E-mail: p.thongpanit@npu.ac.th

*Tel: 095-539-9941

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำทางวิชาการและการทำวิจัยในชั้นเรียน 2) เปรียบเทียบตัวแปรจำแนกตามสถานภาพและขนาดสถานศึกษา และ 3) ศึกษาอิทธิพลและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการทำวิจัยในชั้นเรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครูสังกัด สพป.นครพนม เขต 1 จำนวน 260 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามออนไลน์ที่มีค่าความเชื่อมั่น ($\alpha = .94$) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการ ($M = 3.89$) และการทำวิจัยในชั้นเรียน ($M = 3.68$) โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ผู้บริหารมีการรับรู้สูงกว่าครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 4.52$) และสถานศึกษาขนาดใหญ่มีค่าเฉลี่ยการทำวิจัยสูงกว่าขนาดเล็กและขนาดกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 6.14$) สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง 3) โมเดลเส้นทางอิทธิพลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 2.45$, $df = 2$, $p = .293$, $CFI = 1.00$, $RMSEA = .029$) โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์การทำวิจัยในชั้นเรียนได้ร้อยละ 50.2 ($R^2 = .502$) ทั้งนี้ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรและการสอนมีอิทธิพลทางตรงสูงสุด ($\beta = .282$) รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาศักยภาพครู ($\beta = .278$) และด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ ($\beta = .125$) ตามลำดับ ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของการทำวิจัยในชั้นเรียนขึ้นอยู่กับกระบวนการวิจัยเข้าสู่ระบบการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรม และการสร้างวัฒนธรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มากกว่าพึ่งพาเพียงการกำหนดวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางวิชาการ, ประสิทธิภาพการทำวิจัยในชั้นเรียน, การวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล, การบริหารจัดการหลักสูตร

Abstract

This research aims to 1) Study the level of academic leadership and classroom research, 2) Compare variables classified by status and size of educational institutions, and 3) Examine the influence and verify the consistency of the structural equation model of academic leadership affecting classroom research. The sample consists of administrators and teachers under the Nakhon Phanom Provincial Education Office, District 1. Nakhon Phanom District 1, with a sample size of 260 people obtained through stratified random sampling. The tool used was an online questionnaire with a reliability coefficient ($\alpha = .94$). Data were analyzed using descriptive statistics and path analysis. The research findings revealed that 1) The overall academic leadership ($M = 3.89$) and classroom research ($M = 3.68$) levels were high; 2) Administrators had significantly higher perceptions than teachers ($t = 4.52$), and large-sized institutions had significantly higher average research levels than small and medium-sized institutions ($F = 6.14$), reflecting structural inequalities; and 3) The path model was consistent with empirical data ($\chi^2 = 2.45$, $df = 2$, $p = .293$, $CFI = 1.00$, $RMSEA = .029$), collectively predicting 50.2% ($R^2 = .502$) of classroom research. The management of curriculum and instruction had the highest direct influence ($\beta = .282$), followed by teacher capacity development ($\beta = .278$) and vision setting ($\beta = .125$). These findings indicate that the success of classroom research depends on the concrete integration of research into the curriculum management system and the creation of a professional learning community culture, rather than solely relying on the vision setting of school administrators.

Keywords: Instructional Leadership, Classroom Action Research Effectiveness, Path Analysis, Curriculum Management

บทนำ

ท่ามกลางพลวัตความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 การศึกษาถือเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนทุนมนุษย์ให้มีสมรรถนะเท่าทันต่อยุคดิจิทัลตามยุทธศาสตร์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ที่มุ่งเน้นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความสำเร็จของยุทธศาสตร์ดังกล่าวขึ้นอยู่กับคุณภาพของครูซึ่งมิใช่เพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่ต้องยกระดับบทบาทสู่การเป็นครุนักวิจัย (Teacher as Researcher) ที่สามารถใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน (Classroom Action Research: CAR)

ในการแก้ปัญหาและพัฒนาวัตรกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม กระทรวงศึกษาธิการ จะกำหนดมาตรฐานวิชาชีพให้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน แต่ในทางปฏิบัติ ครูจำนวนมากยังเผชิญอุปสรรคทั้งด้านทักษะ ความมั่นใจ และภาระงานที่ล้นมือ จนมองว่าการวิจัยเป็นเพียงภาระทางเอกสารมากกว่าเครื่องมือในการพัฒนาผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

จากการสำรวจสภาพปัญหาในเชิงปฏิบัติ พบว่า ครูส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยในชั้นเรียนอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในด้านการกำหนดปัญหาวิจัยที่สอดคล้องกับบริบทห้องเรียน การออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูลที่เหมาะสม การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ และการนำผลวิจัยไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ครูบางส่วนยังขาดแรงจูงใจในการทำวิจัย เนื่องจากมองว่าการวิจัยเป็นเพียงภาระงานเพิ่มเติมที่ต้องทำเพื่อตอบสนองเกณฑ์วิทยฐานะ มิใช่เครื่องมือในการพัฒนาตนเองและผู้เรียน อีกทั้งผู้บริหารบางสถานศึกษายังขาดกลไกในการสนับสนุนและติดตามอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง (Meesuk, P. et al., 2020); (Yusron, A. et al., 2023)

การจะเปลี่ยนผ่านบทบาทครูสู่การเป็นนักวิจัยที่มีคุณภาพได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนเชิงบริหาร โดยเฉพาะ ภาวะผู้นำทางวิชาการ (Instructional Leadership: IL) ของผู้บริหารสถานศึกษา งานวิจัยระดับนานาชาติของผู้วิจัยยืนยันตรงกันว่าภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมสูงสุดต่อประสิทธิผลของครูและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดย Hallinger, P. & Kovačević, J. ได้สังเคราะห์งานวิจัยจำนวน 22,361 บทความ ในช่วง 6 ทศวรรษ ยืนยันว่าภาวะผู้นำทางวิชาการยังคงเป็นโมเดลที่มีขนาดอิทธิพลสูงสุดต่อผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน (Hallinger, P. & Kovačević, J., 2019) ขณะที่ Wu, H. & Shen, J. ได้วิเคราะห์ Meta-Meta-Analysis จาก 12 งานวิจัยอภิมาน พบค่าอิทธิพลเฉลี่ย $d = 0.34$ อย่างมีนัยสำคัญ (Wu, H. & Shen, J., 2022) สนับสนุนโดยผลการวิจัยล่าสุดของ Pietsch, M. et al. ใช้ IPD meta-analysis จาก 75 ประเทศ พบว่าความสัมพันธ์มีความแปรปรวนสูงข้ามบริบทวัฒนธรรม ชี้ให้เห็นความจำเป็นในการศึกษาเชิงบริบทเฉพาะ ดังเช่นงานวิจัยนี้ ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำสูงจะเน้นการสร้างบรรยากาศทางวิชาการและการนิเทศติดตามที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สอดคล้องกับบริบทประเทศไทย (Pietsch, M. et al., 2025) กิริตา บุญศัพท์ และกล้า ทองขาว พบว่า บทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นปัจจัยวิกฤตที่กระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมและการตื่นตัวในการทำวิจัยของครู (กิริตา บุญศัพท์ และกล้า ทองขาว, 2563)

สำหรับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 ข้อมูลเชิงประจักษ์จากรายงานผลการดำเนินงานปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในหลายกลุ่มสาระวิชาต่ำกว่าเกณฑ์ และครูส่วนใหญ่ยังขาดแนวทางที่ชัดเจนในการใช้วิจัยเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1, 2566) อีกทั้งงานวิจัยของ Meesuk, P. et al. ในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังชี้ให้เห็นว่า แม้การวิจัยในชั้นเรียนจะเป็นกลยุทธ์ที่ยั่งยืนในการพัฒนาวิชาชีพครู แต่ครูมักขาดการสนับสนุนทรัพยากรและการชี้แนะ (Mentoring) จากฝ่ายบริหารอย่างจริงจัง ทั้งนี้ แม้จะมีงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับประสิทธิผลโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง (Meesuk, P. et al., 2020) เช่น ข้าวทิพย์ ที่สุกะ

ที่ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการในเขต 2 (ข้าวทิพย์ ที่สุกะ, 2564) และ อัญสิชา แสนภูมิ ที่ศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม แต่งานวิจัยส่วนใหญ่ยังเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (Regression) ซึ่งยังไม่สามารถอธิบายกลไกเชิงสาเหตุที่ซับซ้อนได้ชัดเจน (อัญสิชา แสนภูมิ, 2565)

จากช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเส้นทางอิทธิพล (Path Analysis) ของภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการทำวิจัยในชั้นเรียนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1 โดยประยุกต์ใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างผ่านโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และค้นหาตัวแปรส่งผ่านที่สำคัญ ผลการวิจัยนี้จะนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาสมรรถนะครูและการบริหารสถานศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่เข้มแข็งต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาและการทำวิจัยในชั้นเรียนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำทางวิชาการและการทำวิจัยในชั้นเรียน จำแนกตามสถานภาพ และขนาดสถานศึกษา
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการทำวิจัยในชั้นเรียน และตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) รูปแบบการวิจัยแบบสำรวจ (Survey Research) มุ่งเน้นการตรวจสอบความตรงของโมเดลโครงสร้าง (Model Validation) โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร (Population) ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1 ปีการศึกษา 2568 รวมทั้งสิ้น 2,594 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1, 2566)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 260 คน โดยใช้เกณฑ์สัดส่วนหน่วยตัวอย่างต่อพารามิเตอร์อิสระ (Ratio of Cases to free Parameters) ในอัตราส่วน 20:1 เพื่อให้มั่นใจว่ามีอำนาจการทดสอบ (Power of Test) เพียงพอสำหรับการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

1.3 วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ประกอบด้วย 1) การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดสถานศึกษา (เล็ก, กลาง, ใหญ่) เป็นชั้นภูมิเพื่อกระจายสัดส่วน และ 2) การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลากรายชื่อ (Lottery Method) โดยในแต่ละชั้นภูมิจะทำการสุ่มสถานศึกษาตามสัดส่วนของประชากร จากนั้นจึงสุ่มเลือกผู้บริหาร

และครูจากสถานศึกษาที่ได้รับการคัดเลือก ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีการกระจายตัวอย่างเป็นสัดส่วนที่เหมาะสม ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

ขนาดสถานศึกษา	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)	สัดส่วน (ร้อยละ)
ขนาดเล็ก	1,076	104	40.00
ขนาดกลาง	1,010	85	32.70
ขนาดใหญ่และใหญ่พิเศษ	508	71	27.30
รวมทั้งสิ้น	2,594	260	100.00

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (5-point Likert Scale) สร้างขึ้นจากการสังเคราะห์แนวคิดของ Hallinger, P. & Kovačević, J., Yusron, A. et al. แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไป 2) ภาวะผู้นำทางวิชาการ (5 ด้าน) และ 3) การทำวิจัยในชั้นเรียน (5 ด้าน) (Hallinger, P. & Kovačević, J., 2019); (Yusron, A. et al., 2023)

2.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ 1) ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยทางการศึกษา จำนวน 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 1 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 1 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.60 - 1.00 ทั้งนี้ ข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.80 ได้รับการปรับปรุงสำนวนภาษาตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และ 2) ความเชื่อมั่น (Reliability) ทดลองใช้ (Try-out) กับครูในสังกัดพื้นที่ใกล้เคียงที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน จำนวน 40 คน วิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) พบว่า ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ ($\alpha = .94$) และด้านการทำวิจัยในชั้นเรียน ($\alpha = .93$) มีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่ยอมรับได้ที่ .70

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ (Online Survey) ในช่วงเดือนกันยายน - ตุลาคม 2568 ภายใต้การอนุมัติจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (Certificate of Approval ลำดับ 242/2568 เลขที่: HE24268) โดยผู้วิจัยขอหนังสือจากงานบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม เพื่อแจ้งผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 ในฐานะหัวหน้าหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามไปยังผู้บริหารสถานศึกษาและครูของสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ระบบติดตามผลผ่านผู้ประสานงานประจำโรงเรียน (School Coordinators) เพื่อกระตุ้นการตอบกลับแบบ Real-time ทำให้ได้รับข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วน จำนวน 260 ฉบับ (Response Rate 100%) และผ่านการตรวจสอบความผิดปกติของข้อมูล (Data Cleaning) ก่อนการวิเคราะห์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 สถิติพื้นฐาน วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตรวจสอบการแจกแจงปกติด้วยค่าความเบ้ (Skewness) และความโด่ง (Kurtosis) และตรวจสอบภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (Multicollinearity) ด้วยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation)

4.2 สถิติเปรียบเทียบ เปรียบเทียบความแตกต่างของตัวแปรด้วย t-test และ One-way ANOVA พร้อมทั้งคำนวณขนาดอิทธิพล (Effect Size) ด้วยค่า Cohen's d และ Eta-squared (η^2) เพื่อยืนยันขนาดความแตกต่างในทางปฏิบัติ

4.3 การวิเคราะห์โมเดล วิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้ตัวประมาณค่าแบบ MLR (Robust Maximum Likelihood) เพื่อจัดการกับข้อมูลที่อาจมีความเบ้ และประเมินความสอดคล้องของโมเดลด้วยดัชนีชี้วัดตามเกณฑ์ของ Wu, H. & Shen, J. ได้แก่ Chi-square (χ^2) ($p > .05$), CFI $> .95$, TLI $> .95$, RMSEA $< .05$ และ SRMR $< .05$ (Wu, H. & Shen, J., 2022)

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการทำวิจัยในชั้นเรียนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1 ผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาและการทำวิจัยในชั้นเรียนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา เพื่อศึกษาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และตรวจสอบการแจกแจงข้อมูลด้วยค่าความเบ้และความโด่ง ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของภาวะผู้นำทางวิชาการและการทำวิจัยในชั้นเรียน

ตัวแปร/รายด้าน	M	S.D.	Skew	Kurt	ระดับ
ภาวะผู้นำทางวิชาการ (IL)	3.89	0.47	-0.12	-0.45	มาก
1. การนิเทศ กำกับ และติดตามผล (IL5)	3.95	0.52	-0.21	-0.33	มาก
2. การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ (IL3)	3.90	0.51	-0.15	-0.28	มาก
3. การกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมาย (IL1)	3.88	0.55	-0.09	-0.41	มาก
4. การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพครู (IL4)	3.86	0.58	-0.11	-0.50	มาก
5. การบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน (IL2)	3.85	0.53	-0.18	-0.39	มาก
การทำวิจัยในชั้นเรียน (CAR)	3.68	0.50	-0.08	-0.22	มาก
1. การดำเนินการ (CAR3)	3.75	0.60	-0.14	-0.42	มาก
2. การวิเคราะห์ปัญหา (CAR1)	3.72	0.56	-0.05	-0.35	มาก
3. การวางแผน (CAR2)	3.69	0.58	-0.10	-0.30	มาก
4. การวิเคราะห์ข้อมูล (CAR4)	3.65	0.62	-0.07	-0.48	มาก
5. การนำผลไปใช้และเผยแพร่ (CAR5)	3.60	0.65	-0.02	-0.55	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 3.89$, $S.D. = 0.47$) โดยผู้บริหารให้ความสำคัญกับ ด้านการนิเทศกำกับติดตาม (IL5) สูงที่สุด ($M = 3.95$, $S.D. = 0.52$) ในขณะที่ ด้านการบริหารหลักสูตร (IL2) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($M = 3.85$, $S.D. = 0.53$) ส่วน การทำวิจัยในชั้นเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 3.68$, $S.D. = 0.50$) โดยครูมีทักษะ ด้านการดำเนินการวิจัย (CAR3) สูงที่สุด ($M = 3.75$, $S.D. = 0.60$) แต่มีจุดอ่อนใน ด้านการนำผลไปใช้และเผยแพร่ (CAR5) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($M = 3.60$, $S.D. = 0.65$)

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำทางวิชาการและการทำวิจัยในชั้นเรียน จำแนกตามสถานภาพ และขนาดสถานศึกษา

ผู้วิจัยเปรียบเทียบความแตกต่างของตัวแปรจำแนกตามสถานภาพและขนาดสถานศึกษา โดยใช้สถิติ t-test และ One-way ANOVA ผลการวิเคราะห์และอภิปรายผลปรากฏ ดังนี้

2.1 ความแตกต่างจำแนกตามสถานภาพ

ผลการเปรียบเทียบระหว่างผู้บริหารและครูผู้สอน ปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางวิชาการและการทำวิจัยในชั้นเรียน จำแนกตามสถานภาพ

ตัวแปร/สถานภาพ	n	M	S.D.	t	df	p-value	Cohen's d	แปลผล
ภาวะผู้นำทางวิชาการ				4.52**	258	.000	0.70	ปานกลาง ค่อนข้างสูง
ผู้บริหาร	52	4.15	0.42					
ครูผู้สอน	208	3.82	0.48					
การทำวิจัยในชั้นเรียน				3.89**	258	.000	0.60	ปานกลาง ค่อนข้างสูง
ผู้บริหาร	52	3.92	0.45					
ครูผู้สอน	208	3.62	0.51					

** $p < .01$, t-test; Levene's Test $p > .05$, Cohen's d: .20 = น้อย .50 = ปานกลาง .80 = มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้บริหารและครูมีการรับรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งในด้านภาวะผู้นำ ($t = 4.52$) และการทำวิจัยในชั้นเรียน ($t = 3.89$) โดยผู้บริหารมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าครูทั้งสองด้าน และมีขนาดอิทธิพล อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ($d = 0.70$ และ 0.60)

2.2 ความแตกต่างจำแนกตามขนาดสถานศึกษา ผลการเปรียบเทียบระหว่างขนาดสถานศึกษา (เล็ก, กลาง, ใหญ่) ปรากฏดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของภาวะผู้นำทางวิชาการและการทำวิจัยในชั้นเรียน จำแนกตามขนาดสถานศึกษา (One-way ANOVA)

ตัวแปร/แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value	η^2	คู่ที่แตกต่าง (Scheffé)
ภาวะผู้นำทางวิชาการ						0.043	
ระหว่างกลุ่ม	4.82	2	2.41	5.82**	.003	(ปานกลาง ค่อนข้างน้อย)	ใหญ่ > เล็ก*, ใหญ่ > กลาง*
ภายในกลุ่ม	106.35	257	0.41				
รวม	111.17	259					

** $p < .01$, * $p < .05$; η^2 (Eta-squared) .01 = น้อย .06 = ปานกลาง .14 = มาก

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของภาวะผู้นำทางวิชาการและการทำวิจัยในชั้นเรียน จำแนกตามขนาดสถานศึกษา (One-way ANOVA) (ต่อ)

ตัวแปร/แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p-value	η^2	คู่ที่แตกต่าง (Scheffé)
การทำวิจัยในชั้นเรียน						0.046	
ระหว่างกลุ่ม	5.15	2	2.57	6.14**	.002	(ปานกลาง ค่อนข้างน้อย)	ใหญ่ > เล็ก*, กลาง > เล็ก*
ภายในกลุ่ม	107.82	257	0.42				
รวม	112.97	259					

** $p < .01$, * $p < .05$; η^2 (Eta-squared) .01 = น้อย .06 = ปานกลาง .14 = มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า ขนาดสถานศึกษาส่งผลต่อระดับภาวะผู้นำทางวิชาการและการทำวิจัยในชั้นเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($F = 5.82$ และ 6.14) โดยมีขนาดอิทธิพล (η^2) อยู่ที่ร้อยละ 4.3 และ 4.6 ตามลำดับ ซึ่งถือเป็นระดับปานกลางค่อนข้างน้อย ผลการทดสอบรายคู่ (Scheffé) พบว่า สถานศึกษาขนาดใหญ่มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าสถานศึกษาขนาดเล็กและขนาดกลาง

3. ผลการศึกษาค่าสัมประสิทธิ์ของภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการทำวิจัยในชั้นเรียน และตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลและขนาดอิทธิพลของตัวแปร โดยมีผลการวิจัย ดังนี้

3.1 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล จากการปรับแก้โมเดลโดยพิจารณาค่าดัชนีปรับแก้ (Modification Indices) พบว่า โมเดลสุดท้ายมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก (Good Fit) โดยมีค่าดัชนีชี้วัด ดังนี้ $\chi^2 = 2.45$, $df = 2$, $p = .293$ ($p > .05$); CFI = 1.00, TLI = 0.99 ($> .95$); RMSEA = 0.029, SRMR = 0.015 ($< .05$)

3.2 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล ผลการวิเคราะห์ขนาดอิทธิพลของตัวแปรภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการทำวิจัยในชั้นเรียน ($R^2 = .502$) ปรากฏดังตารางที่ 5 และภาพที่ 2 ภาพประกอบโมเดลเส้นทางอิทธิพลของภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการทำวิจัยในชั้นเรียน

ตารางที่ 5 ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลของภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการทำวิจัยในชั้นเรียน

เส้นทางอิทธิพล (Paths)	b (S.E.)	β (StdYX)	t-value	p-value
การทำวิจัยในชั้นเรียน (CAR) ON				
1. ด้านการบริหารหลักสูตร (IL2)	0.295 (0.054)	0.282	5.462**	.000
2. ด้านการพัฒนาศักยภาพครู (IL4)	0.288 (0.052)	0.278	5.538**	.000
3. ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ (IL1)	0.134 (0.061)	0.125	2.196*	.029
Constant (Intercept)	1.124 (0.185)	-	6.075**	.000

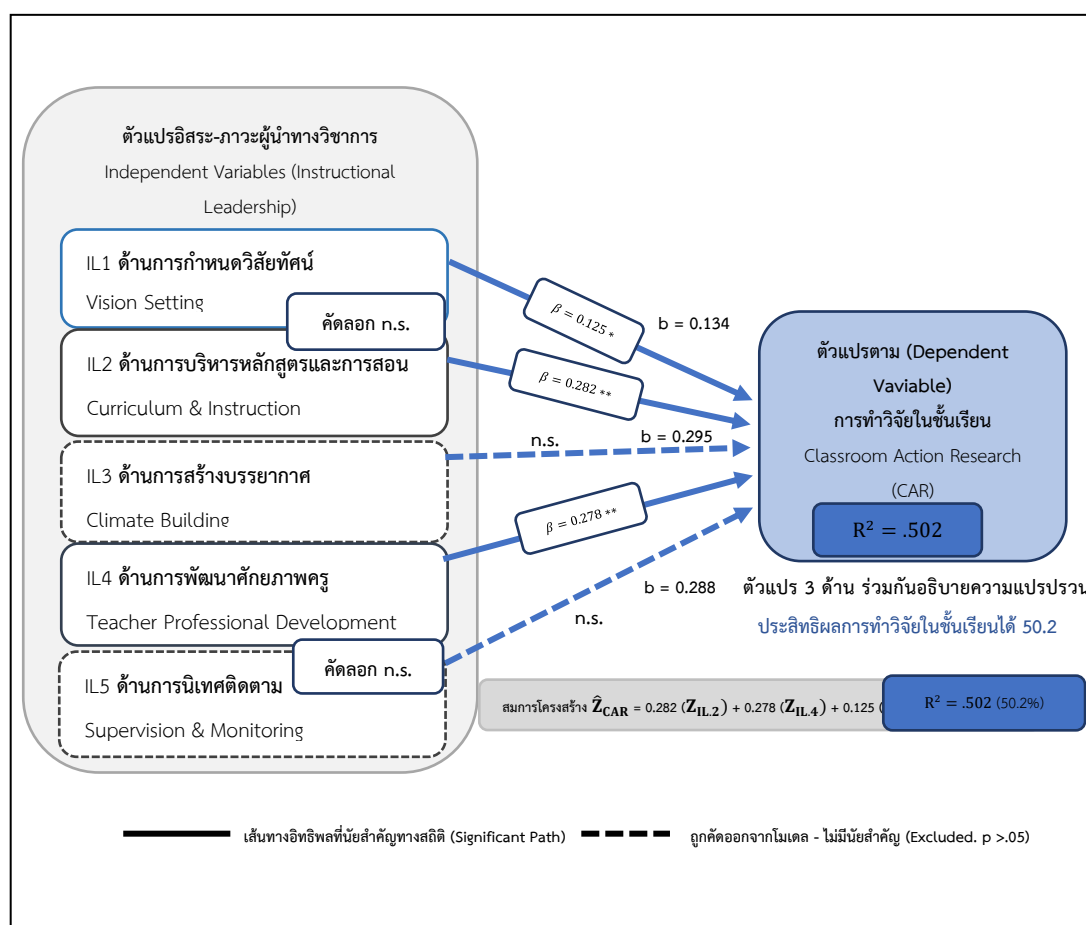
** $p < .01$, * $p < .05$; $R^2 = .502$

จากตารางที่ 5 พบว่า ตัวแปรภาวะผู้นำทางวิชาการทั้ง 3 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์ความแปรปรวนของการทำวิจัยในชั้นเรียนได้ร้อยละ 50.2 ($R^2 = .502$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีการอธิบายผล

เรียงตามลำดับขนาดอิทธิพล ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน (IL2) มีอิทธิพลทางตรงสูงสุด ($\beta = 0.282$) ส่วนตัวแปร ด้านการสร้างบรรยากาศ (IL3) และ ด้านการนิเทศติดตาม (IL5) ถูกคัดออกจากโมเดลสุดท้ายตามเกณฑ์การปรับแก้โมเดล (Model Modification) เนื่องจาก พบว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$)

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเพื่อตรวจสอบอิทธิพลของภาวะผู้นำทางวิชาการ (ตัวแปรพยากรณ์ 5 ด้าน) ที่มีต่อการทำวิจัยในชั้นเรียนของครู (ตัวแปรเกณฑ์) ปรากฏผลการทดสอบโมเดลเส้นทางอิทธิพลเชิงประจักษ์ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดลเส้นทางอิทธิพลของภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการทำวิจัยในชั้นเรียน

จากภาพที่ 1 และผลการวิเคราะห์สมการถดถอย พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตัวแปรองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการทำวิจัยในชั้นเรียนได้ร้อยละ 50.2 ($R^2 = .502$) ทั้งนี้ มีตัวแปรอิสระเพียง 3 ด้านที่ส่งผลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเข้าสู่สมการเรียงลำดับตามค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลมาตรฐาน (β) จากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการบริหารหลักสูตรและการสอน (IL2) ($\beta = 0.282$, $p < .01$) ด้านการพัฒนาศักยภาพครู (IL4) ($\beta = 0.278$, $p < .01$) และด้านการกำหนดวิสัยทัศน์

(IL1) ($\beta = 0.125, p < .05$) ตามลำดับ ในขณะที่ด้านการสร้างบรรยากาศ (IL3) และด้านการนิเทศติดตาม (IL5) ไม่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงถูกตัดออกจากโมเดล

ข้อค้นพบนี้สะท้อนนัยสำคัญทางวิชาการว่า การขับเคลื่อนนโยบายการทำวิจัยในชั้นเรียนให้เกิดประสิทธิผล และยั่งยืนนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาไม่สามารถพึ่งพาเพียงการกำหนดวิสัยทัศน์หรือการนิเทศแบบดั้งเดิม แต่ต้องให้ความสำคัญสูงสุดกับการบูรณาการกระบวนการวิจัยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการหลักสูตร (Curriculum Management) ควบคู่ไปกับการลงทุนพัฒนาสมรรถนะและศักยภาพของครู (Capacity Building) อย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการทำวิจัยในชั้นเรียนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 อภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาและการทำวิจัยในชั้นเรียนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1

1.1 ภาวะผู้นำทางวิชาการ (IL)

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 3.89, S.D. = 0.47$) การที่ผู้บริหารเน้นการนิเทศติดตาม (IL5) สูงกว่าการพัฒนาหลักสูตร (IL2) และศักยภาพครู (IL4) แสดงถึงการยึดติดกับบทบาทผู้ตรวจสอบ (Inspector) มากกว่า ผู้นำทางวิชาการที่เน้นการปฏิบัติจริง สอดคล้องกับ ปรัชญา ธงพานิช และคณะ พบว่า ผู้บริหารไทยมักให้ความสำคัญกับการกำกับตามนโยบายมากกว่าการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึก (Deep Learning) (ปรัชญา ธงพานิช และคณะ, 2566) และ Yusron, A. et al. ที่ชี้ว่าการนิเทศที่ขาดการสนับสนุนทรัพยากรอย่างเป็นรูปธรรม คือ อุปสรรคสำคัญของการปฏิรูปการสอนในบริบทเอเชีย (Yusron, A. et al., 2023)

1.2 การทำวิจัยในชั้นเรียน (CAR)

ผลการวิจัยพบว่า การทำวิจัยในชั้นเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 3.68, S.D. = 0.50$) การที่ครูมีคะแนนด้านการดำเนินการ (Action) สูง แต่ต่ำในด้านการเผยแพร่ (Utilization) สะท้อนว่าการวิจัยยังถูกมองเป็นเพียงภาระงาน เพื่อตอบสนองเกณฑ์วิทยฐานะ มากกว่าเป็นเครื่องมือพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ Estiani, S. W. & Hasanah, E. ที่ระบุว่าครูมักขาดความมั่นใจในการนำเสนอผลงานหากผู้บริหารขาดบทบาทการเป็น พี่เลี้ยง (Mentor) และขาดการสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing Space) (Estiani, S. W. & Hasanah, E., 2022)

ทั้งนี้ คะแนนเฉลี่ยของการทำวิจัย ($M = 3.68$) ที่ต่ำกว่าภาวะผู้นำ ($M = 3.89$) ชี้ให้เห็นว่านโยบายของผู้บริหารยังส่งผลไปไม่ถึงกับการปฏิบัติงานจริงในชั้นเรียน ซึ่งสนับสนุนข้อค้นพบของ กนกวรรณ สอนพิมพ์พ้อ และคณะ ดังนั้น การยกระดับคุณภาพงานวิจัยจึงต้องอาศัยการเปลี่ยนบทบาทผู้บริหารจากการสั่งการ เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมการสืบสอบ (Inquiry Culture) และอำนวยความสะดวกในการทำงานร่วมกัน (Collaboration) (กนกวรรณ สอนพิมพ์พ้อ และคณะ, 2568)

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำทางวิชาการและการทำวิจัยในชั้นเรียน จำแนกตามสถานภาพ และขนาดสถานศึกษา

2.1 ความแตกต่างจำแนกตามสถานภาพ ปรากฏการณ์นี้สะท้อน ช่องว่างของการรับรู้ (Perceptual Discrepancy) ที่ชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดของ Liu, S. & Hallinger, P. ที่อธิบายว่า ผู้บริหารมักมองภาพความสำเร็จผ่านมุมมองเชิงนโยบาย ว่าตนได้สั่งการและสนับสนุนแล้ว ในขณะที่ครูมองผ่านมุมมองหน้างานจริงที่ยังสัมผัสถึงปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร (Liu, S. & Hallinger, P., 2024) ความไม่สอดคล้องนี้ยืนยันข้อค้นพบของ ศศิธร พิมพ์แก้ว และกัญญ์รัชการย์ เลิศอมรศักดิ์ ที่ระบุว่า ผู้บริหารสถานศึกษาไทยมักให้ความสำคัญกับการบริหารเชิงโครงสร้างมากกว่าการลงมือปฏิบัติร่วมกับครู ทำให้เกิดภาวะที่ผู้บริหารคิดว่าพอ แต่ครูรู้สึกว้าขาด (ศศิธร พิมพ์แก้ว และกัญญ์รัชการย์ เลิศอมรศักดิ์, 2567)

2.2 ความแตกต่างจำแนกตามขนาดสถานศึกษา ข้อค้นพบนี้สะท้อนภาพ ความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง (Structural Disparity) ของการบริหารงานวิชาการในบริบทพื้นที่ ดังนี้ ในโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้บริหารมักต้องรับผิดชอบงานบริหารทั่วไปและงานธุรการจนล้นมือ ทำให้ขาดเวลาในการนิเทศติดตามงานวิชาการอย่างลึกซึ้ง สอดคล้องกับ นิตยกันต์ บุญเกื้อ และคณะ ที่พบว่า ภาระงานที่มากเกินไปเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการแสดงบทบาทผู้นำทางวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก ความได้เปรียบของโรงเรียนขนาดใหญ่ คือ การมีระบบหัวหน้ากลุ่มสาระฯ หรือหัวหน้างานวิชาการที่เข้มแข็ง ซึ่งทำหน้าที่เป็น โช้ช่อกลาง ในการขับเคลื่อนนโยบายการวิจัยสู่การปฏิบัติ (นิตยกันต์ บุญเกื้อ และคณะ, 2566) ตามแนวคิดของ Shaked, H. ในขณะที่โรงเรียนขนาดเล็กขาดกลไกนี้ ทำให้การขับเคลื่อนนโยบายมักหยุดชะงักที่ตัวผู้บริหาร (Shaked, H., 2024) สอดคล้องกับงานวิจัยในพื้นที่ของ อรุณา ไกล่ฝน และคณะ ที่ระบุว่าความพร้อมด้านงบประมาณและบุคลากรในโรงเรียนขนาดใหญ่ ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้และการทำวิจัย (อรุณา ไกล่ฝน และคณะ, 2566) ตามข้อเสนอแนะของ พรณิษา ทองดี และโสภา อำนวยรัตน์ โดยตั้งศักยภาพครูแกนนำจากโรงเรียนขนาดใหญ่มาเป็นพี่เลี้ยงให้กับครูโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อลดช่องว่างคุณภาพการศึกษาและการวิจัยให้แคบลง (พรณิษา ทองดี และโสภา อำนวยรัตน์, 2567)

3. ผลการศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการทำวิจัยในชั้นเรียน และตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลที่ค้นพบนี้หักล้างความเชื่อเดิมที่มักให้ความสำคัญกับวิสัยทัศน์เป็นอันดับแรก โดยชี้ให้เห็นว่า การวิจัยในชั้นเรียน จะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อผู้บริหารเชื่อมโยงกระบวนการวิจัยเข้ากับการปฏิบัติการสอนจริง (Curriculum-embedded) ที่พบว่า ผู้นำที่ประสบความสำเร็จ คือ ผู้ที่เน้นการอำนวยความสะดวกในกระบวนการเรียนรู้ (Facilitation of Instruction) หากแยกงานวิจัยออกจากงานสอนครูจะมองว่าเป็นเพียงภาระงานส่วนเกิน ด้านการพัฒนาศักยภาพครู (IL4) มีอิทธิพลรองลงมา ($\beta = 0.278$) ผลการวิจัยนี้ยืนยันว่าลำพังเพียงการมอบหมายนโยบายไม่สามารถขับเคลื่อนการวิจัยได้ หากขาดกระบวนการพัฒนาวิชาชีพที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับ Yusron, A. et al. ที่ระบุตรงกันว่า ความล้มเหลวของการทำวิจัยในชั้นเรียนในบริบทเอเชีย เกิดจากการขาดการสนับสนุนทรัพยากรและการอบรมเชิงปฏิบัติการ ผู้บริหารจึงต้องเปลี่ยนบทบาทมาเป็นพี่เลี้ยงทางวิชาการที่ช่วยสะท้อนคิด (Reflect) ร่วมกับครู และด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ (IL1) มีอิทธิพลน้อยที่สุด ($\beta = 0.125$)

แม้จะมีนัยสำคัญทางสถิติ สิ่งนี้สะท้อนว่าวิสัยทัศน์เป็นเพียงจุดเริ่มต้นแต่ไม่ใช่ กลไกขับเคลื่อนหลัก (Driving Mechanism) (Yusron, A. et al., 2023) สอดคล้องกับแนวคิดของ กิริตา บุญศัพท์ และกล้า ทองขาว ที่เสนอว่า ผู้บริหารยุคใหม่ต้องก้าวข้ามจากการเป็นผู้นำเชิงสัญลักษณ์ หรือนักสั่งการตามวิสัยทัศน์ มาเป็นผู้นำเชิงปฏิบัติการ (Practical Support) ที่ลงมือสนับสนุนครูหน้างานอย่างแท้จริง (กิริตา บุญศัพท์ และกล้า ทองขาว, 2563)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า แม้ระดับภาวะผู้นำทางวิชาการและการทำวิจัยในชั้นเรียนโดยรวมจะอยู่ในระดับมาก ทว่าในทางปฏิบัติกลับเผชิญกับช่องว่างการรับรู้ที่ผู้บริหารประเมินความสำเร็จสูงกว่าครูผู้ปฏิบัติ ตลอดจนประจักษ์ถึงความเหลื่อมล้ำทางวิชาการที่สถานศึกษาขนาดใหญ่มีความเข้มแข็งกว่าขนาดเล็กอย่างชัดเจน ประกอบกับ กระบวนการนิเทศที่ยังคงยึดติดกับการตรวจสอบเอกสาร ส่งผลให้การนำผลวิจัยไปใช้แก้ปัญหาผู้เรียนอยู่ในระดับต่ำสุด ทั้งนี้ ข้อค้นพบจากโมเดลเส้นทางอิทธิพล ($R^2 = .502$) ได้หักล้างแนวคิดดั้งเดิมโดยชี้ชัดว่า ความสำเร็จของการวิจัยในชั้นเรียนมิได้พึ่งพาการกำหนดวิสัยทัศน์เป็นปัจจัยหลัก (อิทธิพลน้อยสุด, $\beta = 0.125$) หากแต่ถูกขับเคลื่อนอย่างมีนัยสำคัญผ่านการบริหารจัดการหลักสูตรและการพัฒนาศักยภาพครู (อิทธิพลสูงสุด, $\beta = 0.282$) จากผลเชิงประจักษ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติให้หน่วยงานต้นสังกัดและผู้บริหารสถานศึกษาปรับกระบวนการนิเทศสู่การนิเทศแบบร่วมมือ (Collaborative Supervision) และเปลี่ยนบทบาทผู้บริหารสู่การเป็นพี่เลี้ยงทางวิชาการ (Academic Mentor) ควบคู่กับการสร้างเครือข่ายโรงเรียนพี่เลี้ยงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ตลอดจนส่งเสริมการวิจัยที่ฝังแน่นในหลักสูตร โดยสนับสนุนทรัพยากรและปรับกลไกการนำเสนอผลงานสู่การขับเคลื่อนผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ต่อผู้เรียนมากกว่าความสมบูรณ์ของเอกสาร พร้อมทั้งนำข้อมูลย้อนกลับจากครูมาประเมินผู้บริหารเพื่อลดช่องว่างการรับรู้ สำหรับทิศทางการวิจัยในอนาคต ควรขยายผลสู่การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเจาะลึกปมเหตุของช่องว่างการรับรู้ นำตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงไปต่อยอดเป็นงานวิจัยและพัฒนา (R&D) เพื่อสร้างนวัตกรรมกระบวนการนิเทศ ตลอดจนขยายบริบทการศึกษาไปยังระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา รวมถึงเพิ่มตัวแปรเชิงพฤติกรรมศาสตร์ อาทิ วัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) เพื่อสร้างความสมบูรณ์ให้แก่องค์ความรู้ในการขับเคลื่อนการวิจัยในชั้นเรียนอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ สอนพิมพ์พ้อ และคณะ. (2568). ปัจจัยความเครียดของผู้บริหารในโลกยุค BANI WORLD ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบึงกาฬ. วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 14(53), 34-45.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพครู. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- กิริตา บุญศัพท์ และกล้า ทองขาว. (2563). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3. วารสารสุทธิปริทัศน์, 34(112), 220-241.
- ข้าวทิพย์ ทีสุภะ. (2564). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อผลสำเร็จในการดำเนินการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- นิตยกันต์ บุญก่อ และคณะ. (2566). ภาวะผู้นำทาง วิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขยาย โอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2. Journal of MCU Nakhondhat, 10(10), 49-61.
- ปรัชญา ธงพานิช และคณะ. (2566). การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง. Journal of Roi Kaensarn Academi, 8(9), 560-576.
- พรณิชา ทองดี และโสภา อำนวยรัตน์. (2567). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 12(1), 65-80.
- ศศิธร พิมพ์แก้ว และกัญญ์รัชการย์ เลิศอมรศักดิ์. (2567). คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรีเขต 1. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 35(3), 49-64.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1. (2566). รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566. กลุ่มนโยบายและแผน. เรียกใช้เมื่อ 10 มิถุนายน 2568 จาก <https://www.nkpedu1.go.th/>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- อรอุมา ไกล่ฝน และคณะ. (2566). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. Journal of Graduate School Sakon Nakhon Rajabhat University, 20(89), 79-91.
- อัญสิลา แสนภูมิ. (2565). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารในยุค 4.0 ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- Estiani, S. W. & Hasanah, E. (2022). Principal's leadership role in improving teacher competence. Nidhomul Haq; Jurnal Manajemen Pendidikan Islam, 7(2), 229-241. <https://doi.org/10.31538/ndh.v7i2.2281>.

- Hallinger, P. & Kovačević, J. (2019). A bibliometric review of research on educational administration: Science mapping the literature, 1960 to 2018. *Review of Educational Research*, 89(3), 335-369. <https://doi.org/10.3102/0034654319830380>.
- Liu, S. & Hallinger, P. (2024). The effects of instructional leadership, teacher responsibility and procedural justice climate on professional learning communities: A cross-level moderated mediation examination. *Educational Management Administration and Leadership*, 52(3), 556-575. <https://doi.org/10.1177/17411432221089185>.
- Meesuk, P. et al. (2020). Classroom action research-based instruction: The sustainable teacher professional development strategy. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 22(1), 98-110. <https://doi.org/10.2478/jtes-2020-0008>.
- Pietsch, M. et al. (2025). Putting the instructional leadership-student achievement relation in context: A meta-analytical big data study across cultures and time. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 47(1), 147-173. <https://doi.org/10.3102/01623737231197434>.
- Shaked, H. (2024). Enabling factors of instructional leadership in subject coordinators. *Journal of Educational Administration*, 62(2), 239-254. <https://doi.org/10.1108/JEA-09-2023-0223>.
- Wu, H. & Shen, J. (2022). The association between principal leadership and student achievement: A multivariate meta-meta-analysis. *Educational Research Review*, 31, 100357. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2021.100423>.
- Yusron, A. et al. (2023). The impact of classroom action research (CAR) and innovation on teacher professionalism: An intervention of competence. *Jurnal Informatika Ekonomi Bisnis*, 5(2), 562-570. <https://doi.org/10.37034/infeb.v5i2.594>.

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์
ของผู้บริหารเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะ
ของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง*

EXPLORATORY FACTOR ANALYSIS OF EXECUTIVES' STRATEGIC LEADERSHIP FACTORS
TO SUGGEST GUIDELINES FOR DEVELOPING THE COMPETENCIES
OF FEDERAL POLICE INVESTIGATORS

พรพรรณ ศรีศัลลักษณ์

Bhornpat Srisasaluck

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Political Science, Bangkok Thonburi University, Bangkok, Thailand

Corresponding author E-mail: kanok1341@gmail.com

Tel: 093-775-4733

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารและสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ 2) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ 4) วิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะ และ 5) เสนอแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง จำนวน 130 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง รวม 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการวิเคราะห์ธีม ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารและสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางโดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจยืนยันว่าชุดตัวแปรมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ โดยมีค่า KMO อยู่ในระดับดีและผลการทดสอบ Bartlett's Test มีนัยสำคัญทางสถิติ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางในระดับสูงมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .933$) ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลง การมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

* Received 14 February 2026; Revised 7 March 2026; Accepted 21 March 2026

และการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ สามารถร่วมกันทำนายสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนของสมรรถนะได้ร้อยละ 98.4

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์, องค์ประกอบเชิงสำรวจ, สมรรถนะ, ตำรวจสอบสวนกลาง

Abstract

This study aimed to 1) Examine the levels of strategic leadership of administrators and the competencies of officers in the Central Investigation Bureau; 2) Analyze the exploratory factor structure of factors related to administrators' strategic leadership; 3) Investigate the relationship between administrators' strategic leadership and the development of officers' competencies; 4) Analyze dimensions of strategic leadership that influence competency development; and 5) Propose guidelines for enhancing the competencies of officers in the Central Investigation Bureau. A mixed methods research design was employed. In Phase 1, a quantitative approach was used. The sample consisted of 130 officers from the Central Investigation Bureau. The research instrument was a five-point Likert-scale questionnaire. Data were analyzed using descriptive statistics, exploratory factor analysis (EFA), and multiple regression analysis. In Phase 2, a qualitative approach was conducted through in-depth interviews with 10 key informants, including administrators and officers from the Central Investigation Bureau. Qualitative data were analyzed using content analysis and thematic analysis. The results revealed that: the overall levels of administrators' strategic leadership and officers' competencies were high; the exploratory factor analysis confirmed the suitability of the data for factor analysis, with the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measure at a good level and Bartlett's Test of Sphericity showing statistical significance; administrators' strategic leadership demonstrated a very high positive correlation with officers' competencies at a statistically significant level ($r = .933$); the results of the multiple regression analysis indicated that strategic leadership in terms of change management, strategic vision, human resource development, and strategic communication significantly predicted the competencies of officers in the Central Investigation Bureau, explaining 98.4 percent of the variance in competency development.

Keywords: Strategic Leadership, Exploratory Factor Analysis, Competency, Central Investigation Bureau

บทนำ

ในปัจจุบัน การบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐของประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และความคาดหวังของประชาชนที่ต้องการบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ ส่งผลให้แนวคิดการพัฒนาสมรรถนะ (Competency-based Development) ได้รับความสำคัญอย่างต่อเนื่อง โดย สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ได้กำหนดกรอบสมรรถนะหลัก สมรรถนะประจำกลุ่มงาน

และสมรรถนะเฉพาะตำแหน่ง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรภาครัฐอย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2562) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้องค์กรภาครัฐสามารถขับเคลื่อนภารกิจเชิงยุทธศาสตร์ของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรภาครัฐในบริบทไทยจำเป็นต้องบูรณาการบทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำเชิงกลยุทธ์เข้ากับระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบ โดยผู้บริหารต้องกำหนดทิศทาง สร้างแรงจูงใจ และเชื่อมโยงยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติจริง (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2562) สอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของ Michael, A. H. et al. ที่เน้นการคาดการณ์ ออกแบบกลยุทธ์ และขับเคลื่อนการปรับตัวขององค์กร (Michael, A. H. et al., 2017) ควบคู่กับมุมมองของ Rowe, W. G. ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของการผสมผสานวิสัยทัศน์ระยะยาวกับการบริหารเชิงปฏิบัติการ (Rowe, W. G., 2001) ทั้งนี้ กรอบสมรรถนะของสำนักงาน ก.พ. และแนวทางการพัฒนาระบบราชการไทย 4.0 ของสำนักงาน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ต่างสะท้อนว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นกลไกหลักในการบูรณาการนโยบาย กลยุทธ์ และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร เพื่อยกระดับสมรรถนะขององค์กรภาครัฐให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.), 2560) ซึ่งสอดคล้องกับ ญัตติพล บุญประกอบ ที่พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิผลขององค์กร การเรียนรู้ของบุคลากร และการพัฒนาสมรรถนะอย่างต่อเนื่อง โดยผู้นำที่สามารถกำหนดทิศทางเชิงยุทธศาสตร์ สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้บุคลากรสามารถพัฒนาสมรรถนะที่สอดคล้องกับภารกิจและความท้าทายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ญัตติพล บุญประกอบ, 2561)

สำหรับบริบทของ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง ซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญของ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีภารกิจหลักในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาที่มีความซับซ้อนและส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม อย่างไรก็ตาม รายงานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนยังเผชิญกับปัญหาด้านภาระงานสูง ขัดจำกัดด้านทรัพยากร และการพัฒนาสมรรถนะที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของอาชญากรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2564) โดยเฉพาะสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการทำงานเชิงบูรณาการ ซึ่งล้วนเป็นสมรรถนะสำคัญต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญานอกจากนี้ สถิติของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ชี้ว่าแนวโน้มคดีอาชญากรรมทางเทคโนโลยีและคดีซับซ้อนเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ส่งผลให้ภาระงานต่อพนักงานสอบสวนสูงเกินอัตรากำลัง (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2564) ขณะที่รายงานของสำนักงาน ก.พ. พบช่องว่างด้านสมรรถนะการคิดวิเคราะห์และการใช้เทคโนโลยีในหน่วยงานภาครัฐ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2564) ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนความจำเป็นของการวิจัยเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่สามารถยกระดับสมรรถนะให้สอดคล้องกับบริบทงานสอบสวนที่ทวีความซับซ้อน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนไม่สามารถประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน หากขาดภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารที่สามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาบุคลากร สร้างระบบสนับสนุน และส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในองค์กร อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ศึกษาถึงโครงสร้างและองค์ประกอบของปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง

โดยตรงยังมีจำนวนจำกัด ดังนั้น การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง” จึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ โดยผลการวิจัยจะช่วยให้เข้าใจโครงสร้างของปัจจัยภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารและเสริมสร้างสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางให้สอดคล้องกับภารกิจและยุทธศาสตร์ขององค์กร อันจะนำไปสู่การยกระดับประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมและความเชื่อมั่นของประชาชนต่อองค์กรตำรวจในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร และสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง
2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารในการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกับการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง
4. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางจากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ
5. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง โดยอาศัยการสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ

เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) เพื่อศึกษาโครงสร้างของปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามหลักเกณฑ์ของ Garson, G. D. โดยใช้อัตราส่วนกลุ่มตัวอย่างต่อจำนวนตัวแปรในการวิเคราะห์องค์ประกอบอย่างน้อย 10 เท่า (Garson, G. D., 2008) จากจำนวนตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ 11 ตัวแปร ได้กลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ 110 คน เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนจากแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 130 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่

2.1 แบบสอบถามคัดกรองคุณสมบัติผู้ตอบ

2.2 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล

2.3 แบบสอบถามปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร จำนวน 30 ข้อ

2.4 แบบสอบถามสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง จำนวน 25 ข้อ

2.5 ข้อเสนอแนะปลายเปิด

แบบสอบถามในส่วนที่ 3 และ 4 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคอร์ท

3. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 จากนั้นนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .974

4. การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามโดยขอหนังสือรับรองและแนะนำตัวผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยไปยังผู้บริหารกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลางเพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งสามารถเก็บรวบรวมแบบสอบถามได้ครบ 130 ฉบับคิดเป็นร้อยละ 100 จากนั้นตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมทั้งสถิติเชิงอนุมานโดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) พร้อมตรวจสอบเงื่อนไขพื้นฐานของการวิเคราะห์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน โดยกำหนดค่าสหสัมพันธ์ไม่เกิน 0.80

ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

เป็นการศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1.1 ผู้บริหารกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง จำนวนประมาณ 5 คน

1.2 เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางที่มีประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวนประมาณ 5 คน

2. เครื่องมือและการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับสมรรถนะที่จำเป็นปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคในการพัฒนา และแนวทางการพัฒนาสมรรถนะในเชิงนโยบาย การเก็บข้อมูลดำเนินการโดยคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย การขอความยินยอม และการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการวิเคราะห์ธีม (Content and Thematic Analysis) โดยใช้กระบวนการถอดรหัสข้อมูล การจัดกลุ่มประเด็น และการสังเคราะห์เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติ พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบจากหลายแหล่ง (Triangulation) การตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) และการจัดทำบันทึกขั้นตอนการวิจัย (Audit Trail)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารและสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง

1.1 ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสำนักงานตำรวจสอบสวนกลาง โดยภาพรวม

(n = 130)

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
การมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร	4.12	0.71	มาก
การคิดเชิงระบบ	4.27	0.60	มาก
การบริหารการเปลี่ยนแปลง	4.39	0.53	มาก
การสื่อสารเชิงกลยุทธ์	4.52	0.42	มากที่สุด
การสร้างแรงจูงใจ	4.67	0.35	มากที่สุด
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	4.49	0.46	มาก
รวมเฉลี่ย	4.41	0.42	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลางโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการสร้างแรงจูงใจมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.35) รองลงมา คือ การสื่อสารเชิงกลยุทธ์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.42) ส่วนด้านที่เหลืออยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 0.46) ด้านการคิดเชิงระบบ ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.60) และด้านการมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.71) ตามลำดับ ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารให้ความสำคัญกับการจูงใจ การสื่อสาร และการพัฒนาบุคลากรเป็นลำดับแรก ขณะที่มิติด้านวิสัยทัศน์และการคิดเชิงระบบยังมีพื้นที่สำหรับการพัฒนาเพิ่มเติม

1.2 สมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางโดยภาพรวม (n = 130)

สมรรถนะของเจ้าหน้าที่	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
ด้านความรู้	4.48	0.43	มาก
ด้านความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงาน	4.42	0.49	มาก
ด้านทักษะการคิดวิเคราะห์	4.43	0.48	มาก

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางโดยภาพรวม ($n = 130$) (ต่อ)

สมรรถนะของเจ้าหน้าที่	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ	4.39	0.53	มาก
ด้านการทำงานเป็นทีม	4.23	0.57	มาก
รวมเฉลี่ย	4.39	0.46	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า สมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านความรู้ ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.43) รองลงมา คือ ด้านทักษะการคิดวิเคราะห์ ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.48) ด้านความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.49) ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.53) และด้านการทำงานเป็นทีม ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.57) ตามลำดับ ผลการวิจัยสะท้อนว่า เจ้าหน้าที่ที่มีความพร้อมด้านองค์ความรู้และทักษะเชิงวิชาชีพในระดับสูง อย่างไรก็ตาม สมรรถนะด้านการทำงานเป็นทีมและการบูรณาการการทำงานยังเป็นประเด็นที่ควรได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติม

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA)

ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ พบว่า

2.1 ตัวแปรภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร มีค่า KMO เท่ากับ .712 และผลการทดสอบ Bartlett's Test of Sphericity มีค่า $\chi^2 = 951.463$, $p < .001$ แสดงว่าข้อมูลมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ

2.2 ตัวแปรสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง มีค่า KMO เท่ากับ .808 และผลการทดสอบ Bartlett's Test of Sphericity มีค่า $\chi^2 = 951.943$, $p < .001$ แสดงว่าข้อมูลมีความสัมพันธ์กันเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ค่าความสัมพันธ์และค่าการทำนายที่สูงมากอาจสะท้อนความเชื่อมโยงเชิงโครงสร้างระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับสมรรถนะในบริบทองค์กรเดียวกัน ซึ่งมีระบบงาน เป้าหมาย และวัฒนธรรมร่วมกัน ประกอบกับผล KMO และ Bartlett's Test ที่ยืนยันความเหมาะสมของโครงสร้างตัวแปร อย่างไรก็ตาม ควรพิจารณาปัจจัยด้านแหล่งข้อมูลเดียวกัน (Common Method Variance) และความใกล้เคียงเชิงแนวคิดของตัวแปรที่อาจส่งผลให้ค่าสัมประสิทธิ์สูงเป็นพิเศษ ผลดังกล่าวยืนยันว่าชุดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยมีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสม สามารถนำไปใช้วิเคราะห์องค์ประกอบและพัฒนาโมเดลเชิงโครงสร้างในขั้นตอนต่อไปได้

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางในระดับ สูงมาก ($r = .933$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางในระดับ ปานกลางถึงสูงมาก ($r = .505 - .951$) โดยด้านที่มีความสัมพันธ์สูงสุด ได้แก่ 1) ด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลง 2) ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และ 3) ด้านการคิดเชิงระบบ ขณะเดียวกัน สมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางแต่ละด้านมีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารในระดับ สูงถึงสูงมาก ($r = .806 - .919$) โดยสมรรถนะด้านการทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์สูงสุด นอกจากนี้ การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระไม่พบปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (Multicollinearity) ตามเกณฑ์ของ Hair, J. F. et al. แสดงถึงความเหมาะสมในการนำไปวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณและการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Hair, J. F. et al., 2019)

4. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร 4 ด้าน ได้แก่

4.1 ด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลง ($\beta = .685$)

4.2 ด้านการมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร ($\beta = .191$)

4.3 ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ($\beta = .158$)

4.4 ด้านการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ ($\beta = .102$)

สามารถร่วมกันทำนายสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .922 และมีค่าสัมประสิทธิ์การทำนายที่ปรับแก้ (Adjusted R²) เท่ากับ .984 แสดงว่าตัวแปรอิสระดังกล่าวสามารถอธิบายความแปรปรวนของสมรรถนะได้ร้อยละ 98.4

5. สรุปผลการวิจัยเชิงสาระสำคัญ

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง โดยเฉพาะมิติด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลง การกำหนดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนสมรรถนะให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของงานสอบสวนในยุคปัจจุบัน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารและสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสำนักงานตำรวจสอบสวนกลางโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของผู้บริหารในการกำหนดทิศทาง บริหารจัดการ และขับเคลื่อนองค์การภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนของงานสอบสวน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ DuBrin, A. J., Davies, B. & Davies, B. J. ที่อธิบายว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และการปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม (DuBrin, A. J., 2010); (Davies, B. & Davies, B. J., 2010)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสร้างแรงจูงใจและด้านการสื่อสารเชิงกลยุทธ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสามารถใช้อิทธิพลเชิงบวก กระตุ้นการยอมรับ และถ่ายทอดนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Dess, G. G. & Miller, A., Senge, P. M. ที่มองว่าผู้นำเชิงกลยุทธ์ต้องทำหน้าที่สร้างพลังขับเคลื่อนและความเข้าใจร่วมกันภายในองค์กร ขณะที่ด้านการมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ การคิดเชิงระบบ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แม้อยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น สะท้อนเชิงนัยว่าการพัฒนาวิสัยทัศน์ให้เชื่อมโยงกับภารกิจเฉพาะทางของงานสอบสวนอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ยังเป็นประเด็นที่สามารถเสริมสร้างเพิ่มเติมได้ (Dess, G. G. & Miller, A., 1993); (Senge, P. M., 2000)

สำหรับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงถึงความพร้อมทั้งด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถ จริยธรรม และการทำงานเป็นทีม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิโรจน์ สารรัตน์, สุนันทา เลาหนันทน์ ที่มองว่าสมรรถนะเป็นคุณลักษณะเชิงบูรณาการซึ่งสะท้อนผ่านพฤติกรรมการทำงานจริง โดยเฉพาะด้านความรู้และทักษะการคิดวิเคราะห์ที่มีค่าเฉลี่ยสูง สอดคล้องกับลักษณะของงานสอบสวนที่ต้องอาศัยองค์ความรู้เฉพาะทางและการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล อย่างไรก็ตาม ด้านการทำงานเป็นทีม แม้อยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สะท้อนเชิงนัยว่าการเสริมสร้างการทำงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานยังเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาเพิ่มเติม (วิโรจน์ สารรัตน์, 2559); (สุนันทา เลาหนันทน์, 2563)

ผลการวิจัยสะท้อนว่าผู้บริหารมีศักยภาพด้านแรงจูงใจและการสื่อสารเชิงกลยุทธ์เด่นชัด จึงควรต่อยอดโดยกำหนดนโยบายพัฒนาวิสัยทัศน์เชิงระบบและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เชื่อมโยงภารกิจสอบสวนอย่างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกันองค์กรควรใช้จุดแข็งด้านความรู้และการคิดวิเคราะห์ของเจ้าหน้าที่เป็นฐานในการพัฒนาระบบการทำงานแบบบูรณาการและเสริมสร้างทีมสหวิชาชีพ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพเชิงยุทธศาสตร์ในระยะยาว

2. องค์ประกอบเชิงสำรวจของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และสมรรถนะ

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ พบว่า ตัวแปรภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารและสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางมีค่า KMO อยู่ในเกณฑ์ดีถึงดีมาก และผลการทดสอบ Bartlett's Test of Sphericity มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าข้อมูลมีความเหมาะสมสำหรับการสกัดองค์ประกอบแฝง ผลดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการของสุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, Hair, J. F. et al. ที่ระบุว่า การใช้ EFA ช่วยยืนยันโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในของตัวแปร และเพิ่มความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวัด (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2562); (Hair, J. F. et al., 2019) ทั้งนี้อาจเนื่องจากภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางเป็นโครงสร้างเชิงพหุมิติที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ การใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการอธิบายโครงสร้างเชิงแนวคิดของงานวิจัยด้านภาวะผู้นำในบริบทหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นงลักษณ์ วิรัชชัย, สุนันทา เลาหนันทน์ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2560); (สุนันทา เลาหนันทน์, 2563)

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบยืนยันว่าโครงสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และสมรรถนะมีความเป็นพหุมิติ และเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ จึงควรนำกรอบองค์ประกอบที่ได้ไปใช้เป็นฐานในการออกแบบเครื่องมือประเมินและแผนพัฒนาบุคลากรเชิงนโยบายให้สอดคล้องกับโครงสร้างสมรรถนะที่แท้จริงขององค์กร เพื่อเพิ่มความแม่นยำและความยั่งยืนในการพัฒนา

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางในระดับสูงมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งยืนยันสมมติฐานการวิจัยและสะท้อนว่าพฤติกรรมผู้นำเชิงกลยุทธ์มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของสุนันทา เลาहनันท์ และงานวิจัยของ Madu, I. E. et al. ที่ชี้ว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับสมรรถนะและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในองค์กร (สุนันทา เลาहनันท์, 2563); (Madu, I. E. et al., 2023) โดยเฉพาะด้านการบริหาร การเปลี่ยนแปลง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการคิดเชิงระบบ ซึ่งมีความสัมพันธ์สูง สะท้อนให้เห็นว่าผู้นำที่สามารถปรับตัว วางแผนเชิงระบบ และพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง จะเอื้อต่อการเสริมสร้างสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางในระยะยาว ขณะเดียวกัน สมรรถนะด้านการทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในระดับสูงมาก สะท้อนบทบาทของผู้นำในการสร้างความร่วมมือและวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันภายในองค์กร

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า องค์กรควรกำหนดนโยบายพัฒนาผู้นำเชิงกลยุทธ์โดยเน้นการบริหารการเปลี่ยนแปลง การคิดเชิงระบบ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกหลักในการยกระดับสมรรถนะ พร้อมทั้งส่งเสริมบทบาทผู้นำในการสร้างวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ

4. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะ

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสามารถทำนายสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางได้ในระดับสูงมาก โดยเฉพาะด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีอิทธิพลสูงสุด สะท้อนว่าความสามารถของผู้บริหารในการนำพาองค์กรให้ปรับตัวต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับสมรรถนะของบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kotter, J. P., วิเชียร เกษมสุข (Kotter, J. P., 1996); (วิเชียร เกษมสุข, 2563) นอกจากนี้ ด้านการมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ ยังมีอิทธิพลต่อสมรรถนะอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่าการกำหนดทิศทางองค์กรที่ชัดเจน การพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ และการสื่อสารนโยบายสู่การปฏิบัติ เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาสมรรถนะเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

ผลการถดถอยที่ชี้อิทธิพลสูงมาก โดยเฉพาะด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลง สะท้อนว่าองค์กรควรกำหนดนโยบายพัฒนาผู้นำให้มีขีดความสามารถด้านการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับแรก ควบคู่กับการเสริมวิสัยทัศน์ การพัฒนาคน และการสื่อสารเชิงกลยุทธ์อย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นกลไกหลักในการยกระดับสมรรถนะเชิงโครงสร้างขององค์กรอย่างยั่งยืน

5. แนวทางเชิงอภิปรายเพื่อการพัฒนาในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายเชิงสังเคราะห์ได้ว่า การพัฒนาองค์กรตำรวจไปสู่องค์กรสมรรถนะสูงจำเป็นต้องอาศัยผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ โดยเน้นการบริหารการเปลี่ยนแปลง การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการแปลงวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุ การกำหนดนโยบาย และการออกแบบแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำและสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลางให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมและกระบวนการยุติธรรมในอนาคต

ผลการวิจัยชี้แจงนัยว่าองค์กรควรนำกรอบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไปกำหนดเป็นนโยบายพัฒนาผู้บริหาร และออกแบบระบบพัฒนาสมรรถนะที่เชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลง วิสัยทัศน์ และการพัฒนาคนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อขับเคลื่อนองค์กรสู่มาตรฐานสมรรถนะสูงอย่างยั่งยืนในบริบทยุทธธรรมที่เปลี่ยนแปลง

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของปัจจัยด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนกลาง” สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารและสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ในสังกัด กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง ภายใต้ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยผู้บริหารให้ความสำคัญกับการสร้างแรงจูงใจ การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ การบริหาร การเปลี่ยนแปลง การมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ขณะที่สมรรถนะของเจ้าหน้าที่ที่มีความโดดเด่นด้านความรู้และทักษะการคิดวิเคราะห์ ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจยืนยันความเหมาะสมของโครงสร้างตัวแปร และผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์รวมถึงการถดถอยพหุคูณชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์สามารถทำนายสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ได้ในระดับสูงมาก สะท้อนว่าการพัฒนาองค์กรตำรวจไปสู่องค์กรสมรรถนะสูง จำเป็นต้องอาศัยผู้นำที่มีความสามารถเชิงกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ ข้อเสนอเชิงนโยบายควรกำหนดกรอบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นเกณฑ์คัดเลือกและพัฒนาผู้บริหาร เพื่อแก้ปัญหาช่องว่างด้าน วิสัยทัศน์เชิงระบบและการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ พร้อมบูรณาการแผนพัฒนาสมรรถนะให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและบริบทที่ซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนพัฒนาระบบติดตามประเมินผลบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อลดการพัฒนาแบบไร้ทิศทาง ในเชิงปฏิบัติควรออกแบบหลักสูตรด้านการคิดเชิงกลยุทธ์และการบริหาร การเปลี่ยนแปลงเพื่อเสริมจุดที่ยังพัฒนาได้เพิ่มเติม รวมทั้งปรับกระบวนการสอบสวนให้ยืดหยุ่นและส่งเสริมการทำงานเป็นทีม เพื่อตอบโจทย์ประเด็น ที่พบว่า สมรรถนะด้านบูรณาการยังต่ำกว่าด้านอื่น สำหรับการวิจัยในอนาคตควรศึกษา ปัจจัยแวดล้อม เช่น วัฒนธรรมองค์กรและแรงจูงใจ เพื่อขยายความเข้าใจเชิงระบบและสนับสนุนการกำหนดนโยบาย ที่แม่นยำยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐพล บุญประกอบ. (2561). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับประสิทธิผลขององค์การภาครัฐ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2560). การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิเชียร เกษมสุข. (2563). การบริหารการเปลี่ยนแปลงในองค์การภาครัฐ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2562). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2559). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.

- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2562). คู่มือการพัฒนาสมรรถนะข้าราชการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน ก.พ.
- _____. (2564). รายงานสถานการณ์กำลังคนภาครัฐและแนวโน้มสมรรถนะข้าราชการไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). (2560). แนวทางการพัฒนาระบบราชการไทย 4.0. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2564). รายงานสถานการณ์และแนวทางการพัฒนางานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2562). การวิจัยเชิงปริมาณทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนันทา เลาหันทน์. (2563). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงสมรรถนะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Davies, B. & Davies, B. J. (2010). Strategic leadership. In B. Davies (Ed.), The essentials of school leadership. (pp. 9-27). London: Sage.
- Dess, G. G. & Miller, A. (1993). Strategic management. New York: McGraw-Hill.
- DuBrin, A. J. (2010). Principles of leadership. (6th ed.). Mason: South-Western Cengage Learning.
- Garson, G. D. (2008). Factor analysis. Asheboro: Statistical Associates Publishing.
- Hair, J. F. et al. (2019). Multivariate data analysis. (8th ed.). Andover: Cengage Learning.
- Kotter, J. P. (1996). Leading change. Boston: Harvard Business School Press.
- Madu, I. E. et al. (2023). Strategic leadership and employee performance: Evidence from public sector organizations. Journal of Leadership Studies, 17(2), 45-60.
- Michael, A. H. et al. (2017). Strategic leadership: Managing human capital to execute strategy. Organizational Dynamics, 46(3), 165-173.
- Rowe, W. G. (2001). Creating wealth in organizations: The role of strategic leadership. Academy of Management Executive, 15(1), 81-94.
- Senge, P. M. (2000). Schools that learn. New York: Doubleday.

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ลิปสติกจากฝางแดงและโกโก้บนฐานทรัพยากรท้องถิ่นและนวัตกรรมภายใต้แนวคิด Talent Mobility: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน Bright-Up จังหวัดกำแพงเพชร*

DEVELOPMENT OF LIPSTICK PRODUCTS FROM CAESALPINIA SAPPAN LINN AND COCOA USING LOCAL RESOURCES AND INNOVATION UNDER THE TALENT MOBILITY CONCEPT: A CASE STUDY OF BRIGHT-UP COMMUNITY ENTERPRISE, KAMPHAENG PHET

วิชुरา วินัยธรรม^{1*}, เอนก หาลี², ชาลี ตระกูล³, เอี่ยมพร โชคช่วยอำนวย⁴

Wichura Winaitham^{1*}, Anek Halee², Charlee Trakul³, Eumporn Chockchuayamnuay⁴

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร กำแพงเพชร ประเทศไทย

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Kamphaeng Phet Rajabhat University, Kamphaeng Phet, Thailand

²คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร กำแพงเพชร ประเทศไทย

²Faculty of Science and Technology, Kamphaeng Phet Rajabhat University, Kamphaeng Phet, Thailand

³คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร กำแพงเพชร ประเทศไทย

³Faculty of Management Science, Kamphaeng Phet Rajabhat University, Kamphaeng Phet, Thailand

⁴วิสาหกิจชุมชน ไบรท์-อัพ กำแพงเพชร ประเทศไทย

⁴Bright-Up Enterprise, Kamphaeng Phet, Thailand

*Corresponding author E-mail: wichura@kpru.ac.th

*Tel: 062-694-5432

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสกัดสารสำคัญจากฝางแดง พัฒนาผลิตภัณฑ์ลิปสติกจากสารสกัดธรรมชาติ และสำรวจผลสะท้อนจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน ผู้เข้าร่วมวิจัยประกอบด้วย ผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ จำนวน 40 คน วิสาหกิจชุมชน Bright-Up จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ชุดปฏิบัติการทางเคมี เครื่องวัดค่าการดูดกลืนแสง แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลวิจัยพบว่า ฝางแดงเป็นแหล่งสารฟีนอลิกและฟลาโวนอยด์ซึ่งทำหน้าที่เป็นรงควัตถุธรรมชาติและสารต้านอนุมูลอิสระ หากสกัดด้วยน้ำในอัตราส่วน 100:0 ในเวลา 10 นาที มีปริมาณสารฟีนอลิกสูงสุด 3,510 mg GAE/100 g dry weight และในระยะเวลาสกัด 20 นาที มีปริมาณสารฟลาโวนอยด์สูงสุด 1,429 mg CE/100 g dry weight เมื่อนำไปผลิตลิปสติก ได้สีชมพูธรรมชาติและช่วยบำรุงริมฝีปาก ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ลิปบาล์มและลิปกลอสอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) ด้านที่ได้รับความสนใจสูงสุด ได้แก่ สีและเนื้อสัมผัส

ของลิปสติก ผลสะท้อนจากการสัมภาษณ์ พบว่า สมาชิกกลุ่ม Bright-Up มีองค์ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ การควบคุมคุณภาพ และการตลาดเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ พบว่า แนวคิด Talent Mobility เอื้อให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนฐานนวัตกรรม ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าและเศรษฐกิจหมุนเวียน การวิจัยในครั้งนี้เสนอแนะว่าควรพัฒนาความคงตัวของสีธรรมชาติร่วมกับบรรจุภัณฑ์ที่ยืดอายุการใช้งานและมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการจัดหาวัตถุดิบชุมชนเพื่อลดต้นทุน ควบคู่กับการพัฒนาโลก Talent Mobility อย่างต่อเนื่อง ระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชนและภาครัฐ รวมถึงควรศึกษาผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) เพื่อประเมินความคุ้มค่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ลิปสติกจากธรรมชาติ, ผางแดง, สารสกัดโกโก้, วิสาหกิจชุมชน, การเคลื่อนย้ายบุคลากร

Abstract

This study aimed to determine suitable conditions for extracting bioactive compounds from *Caesalpinia sappan* Linn., to develop natural extract-based lipstick products, and to examine community enterprise reflections on the development process, employing a mixed-methods research design. Participants were 40 product users and 7 members of the Bright-Up community enterprise. The instruments included a chemical laboratory kit, a UV-visible spectrophotometer, questionnaires, and interviews, and were analyzed using both quantitative and qualitative approaches. The findings showed that *Caesalpinia sappan* Linn. is a rich source of phenolic and flavonoid compounds, which function as natural colorants and antioxidants. Water extraction at a 100:0 ratio for 10 min yielded the highest total phenolic content, 3,510 mg GAE/100 g dry weight, whereas extraction for 20 min produced the highest flavonoid content, 1,429 mg CE/100 g dry weight. The resulting lipstick exhibited a natural pink shade and acceptable lip-care properties. Consumer evaluations indicated a high level of satisfaction with both lip balm and lip gloss product types ($\bar{x} = 3.97$), with color and texture as the most preferred attributes. Interview reflections showed that Bright-Up members gained knowledge of scientific extraction, quality control, and marketing. Talent Mobility implementation enabled innovation-based product development grounded in local resources and wisdom, supporting value chain and circular economy practices. This study recommends improving the stability of natural colorants and developing durable, eco-friendly packaging. It also underscores the importance of community-based raw material sourcing to enhance cost efficiency and the sustained operation of the Talent Mobility mechanism through collaboration among universities, communities, and government agencies. Future study should incorporate social return on investment (SROI) assessment to determine the long-term developmental value and sustainability of community enterprise initiatives.

Keywords: Natural Lipstick, *Caesalpinia Sappan* Linn, Cocoa Extract, Community Enterprise, Talent Mobility

บทนำ

อุตสาหกรรมเครื่องสำอางมีแนวโน้มขยายตัวตามความต้องการของผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ ความปลอดภัยต่อสุขภาพ ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงการผลิตภายใต้มาตรฐานกำกับดูแลเครื่องสำอาง (Couceiro, B. et al., 2025); (Mondello, A. et al., 2024) จากสถิติตลาดเครื่องสำอางจากธรรมชาติทั่วโลกมีมูลค่าประมาณ 6 - 7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ และคาดว่าจะขยายตัวเป็น 14.98 พันล้านดอลลาร์สหรัฐภายในปี 2571 (CAGR 2564 - 2571) สอดคล้องกับการส่งออกสินค้าเครื่องสำอางของไทยในปี 2565 ที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นร้อยละ 126.13 โดยผลิตภัณฑ์แต่งริมฝีปากมีอัตราการเติบโตสูงถึงร้อยละ 2,889.47 แสดงศักยภาพการเติบโตของตลาดลิปสติกจากธรรมชาติในอุตสาหกรรมความงาม (กรมการค้าต่างประเทศ, 2566) อย่างไรก็ตาม การผลิตเครื่องสำอางจากวัตถุดิบธรรมชาติ เช่น ลิปสติก จำเป็นต้องอาศัยการคัดเลือกชนิดวัตถุดิบและการกำหนดสัดส่วนที่เหมาะสม มีผลต่อคุณภาพผลิตภัณฑ์และการยอมรับของผู้ใช้และการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานและวัยรุ่น (พรอนันต์ บุญก่อน และคณะ, 2566); (สุณิสรา บุญรอด และทรงพร หาญสันติ, 2566) ทั้งในมิติของคุณสมบัติทางกายภาพ คุณสมบัติทางเคมี ความปลอดภัยในการใช้งาน ตลอดจนความยั่งยืนของแหล่งวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิต (Agustin, E. & Pratiwi, A., 2023); (Mondello, A. et al., 2024)

ฝางแดง (*Caesalpinia sappan* Linn.) เป็นวัตถุดิบจากธรรมชาติที่มีศักยภาพในการใช้เป็นรงควัตถุจากธรรมชาติในการผลิตเครื่องสำอาง เนื่องจากมีสารสำคัญในกลุ่มฟีนอลิก โดยเฉพาะสารบราซิลลิน (Brazilin) และบราซิลลิน ออกไซด์ (Brazilein) ซึ่งเป็นรงควัตถุที่ให้สารสีแดงธรรมชาติและมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ สารดังกล่าวสามารถให้เฉดสีตั้งแต่สีส้ม ชมพูจนถึงสีแดงเข้ม ขึ้นอยู่กับสภาวะ pH และกระบวนการสกัด ทำให้ฝางแดงได้รับความสนใจในการพัฒนาเป็นสารให้สีทดแทนสีสังเคราะห์ในผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง รวมถึงผลิตภัณฑ์ลิปสติกที่ต้องการความปลอดภัยและเป็นมิตรต่อผู้บริโภค (Nirmal, N. P. et al., 2015) อย่างไรก็ตาม การใช้สีจากธรรมชาติในผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง โดยเฉพาะลิปสติก มักประสบปัญหาเรื่อง ความคงตัวของสี (Color Stability) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์ สารสีจากฝางแดงสามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงสีได้เมื่อสัมผัสกับแสง ออกซิเจน ความร้อน หรือการเปลี่ยนแปลงของค่า pH ส่งผลให้สีซีดจางหรือเปลี่ยนเฉดสีระหว่างการเก็บรักษา งานวิจัยหลายฉบับรายงานว่าสารบราซิลลินสามารถเกิดปฏิกิริยาออกซิเดชันกลายเป็นบราซิลเลอิน ซึ่งมีผลต่อความเข้มและความคงตัวของสี ดังนั้น การควบคุมสภาวะการสกัด การเลือกตัวทำละลาย และการใช้สารช่วยคงตัวจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ใช้สีจากฝางแดง (Huddar, A. & Ahmed, S., 2025); (Nirmal, N. P. et al., 2015) นอกจากนี้ ส่วนประกอบของสูตรลิปสติก เช่น น้ำมันมะพร้าว ไขผึ้ง น้ำมันเมล็ดองุ่น และโกโก้บัตเตอร์ มีบทบาทสำคัญต่อความคงตัวทางกายภาพ ความชุ่มชื้น และโครงสร้างของเนื้อผลิตภัณฑ์ โดยการเลือกใช้วัตถุดิบและสัดส่วนที่เหมาะสมสามารถช่วยปรับปรุงคุณสมบัติของลิปสติกในด้านความเรียบเนียน ความคงตัว และความรู้สึกขณะใช้งานได้ (Agustin, E. & Pratiwi, A., 2023); (ภรณ์ทิพย์ คำภา และคณะ, 2566)

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน Bright-Up จังหวัดกำแพงเพชร มีความต้องการพัฒนาเครื่องสำอางประเภทลิปสติกจากสารสกัดธรรมชาติแก่นฝางและโกโก้ โดยมีแนวทางการใช้วัตถุดิบธรรมชาติและกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม กลุ่มยังประสบปัญหาในด้านการพัฒนาสูตรผลิตภัณฑ์ให้มีความคงตัว รวมถึงมีน้ำแร่จากบ่อน้ำพุร้อนพระร่วงในจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นส่วนผสมในการผลิตเครื่องสำอางได้

เนื่องจากมีแร่ธาตุธรรมชาติสำคัญที่ดีต่อสุขภาพผิวและมีค่าสารทางเคมีอยู่ในช่วงมาตรฐานสำหรับนำมาอุปโภคได้ (กรมทรัพยากรธรณี, 2566) และผ่านการตรวจสอบด้านจุลชีววิทยาแล้วและไม่พบสารปนเปื้อน (TimeNews, 2563); (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2567) จึงมีความเสถียรทางเคมีและความปลอดภัยสูง เหมาะสมสำหรับใช้เป็นตัวทำละลายในสูตรลิปสติก อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยหลายแห่ง รวมถึงกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Bright-Up ยังคงประสบข้อจำกัดด้านองค์ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบ การทดสอบคุณภาพและความปลอดภัย ตลอดจนการออกแบบบรรจุภัณฑ์และตราสินค้าที่ไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภค (Jarusen, J. & Cheunkamon, E., 2024); (ทาริกา สระทองคำ และคณะ, 2565); (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า (TPSO), 2566) ในจังหวัดกำแพงเพชรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังคงอยู่ในรูปแบบหัตถกรรมและอุตสาหกรรมเชิงภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดกระบวนการผลิตเชิงนวัตกรรมและการทดสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบ (อมรรัตน์ สุวรรณโรจน์ และคณะ, 2568) นอกจากนี้ ยังขาดการวิเคราะห์ตลาดและการสร้างแบรนด์สำหรับผลิตภัณฑ์ใหม่ การใช้แนวคิด Business Model Canvas ของฟิลิป คอตเลอร์ และเควิน เคสเลอร์ จึงช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถกำหนดคุณค่าของผลิตภัณฑ์ กลุ่มลูกค้า และช่องทางการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Chinsuvapala, P., 2017); (Sriphong, C. et al., 2024); (นันทน์ภัส ตันธีรสิน, 2563) ควบคู่กับการผลิตเครื่องสำอางภายใต้มาตรฐานสถานที่และการควบคุมคุณภาพ ความปลอดภัย (ประกาศกระทรวงสาธารณสุข, 2566); (พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง, 2558); (พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง (ฉบับที่ 2), 2565) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ซึ่งบัญญัติให้วิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกสำคัญของเศรษฐกิจฐานราก และใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนหลักในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า (TPSO), 2566)

ในขณะที่ แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมซึ่งเน้นบทบาทของคนในพื้นที่ และแนวคิดห่วงโซ่มูลค่าที่ชี้ว่าการเพิ่มมูลค่าควรครอบคลุมตั้งแต่วัตถุดิบ กระบวนการผลิต การตลาด และการขนส่ง สามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการยกระดับวิสาหกิจชุมชน (Jarusen, J. & Cheunkamon, E., 2024); (Samanakupt, T., 2024); (Suwanmaneepong, S. et al., 2024) ภายใต้บริบทดังกล่าว สถาบันอุดมศึกษาจึงถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่เป็นกลไกในการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการบูรณาการภารกิจด้านการจัดการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคม แนวคิด Talent Mobility มุ่งส่งเสริมให้บุคลากรภาครัฐ นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ จากสถาบันอุดมศึกษาไปปฏิบัติงานร่วมกับภาคเอกชน ผู้ประกอบการ และชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพบุคลากรควบคู่กับการเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันของสถานประกอบการ โดยการทำงานร่วมกันจะช่วยเอื้อให้เกิดการนำองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมไปใช้แก้ปัญหาในภาคอุตสาหกรรมและการผลิต นำไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์และเชิงสังคม เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม นำไปสู่การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และ ทรัพยากรในพื้นที่ ตามแนวคิดห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) และเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) (Sriphong, C. et al., 2024); (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สป.อว.), 2568)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสถานะที่เหมาะสมในการสกัดสารสำคัญจากผางแดง
2. เพื่อพัฒนาสูตรลิปสติกจากสารสกัดธรรมชาติ
3. เพื่อสำรวจผลสะท้อนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Bright-Up

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-methods Research) ด้วยวิธีการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ครอบคลุมทั้งในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการศึกษาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป้าหมายหลังการพัฒนา ออกแบบและดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎี (Conceptual and Theoretical Framework) ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ความต้องการของลูกค้า และทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานปัจจัยนำเข้า กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การทดสอบคุณภาพและผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ได้มาตรฐาน เป็นกระบวนการหลัก ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ของผู้ใช้ และการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นผลผลิตโดยคาดหวังผลลัพธ์ว่าสมาชิกกลุ่มฯ จะได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน และมีรายได้เพิ่มขึ้น โครงสร้างดังกล่าวถูกสังเคราะห์เป็นแผนผังโมเดลกรอบแนวคิดและทฤษฎีแบบ Input-Process-Output/Outcome (I-P-O) ซึ่งใช้เป็นกรอบในการดำเนินการวิจัยตลอดกระบวนการ ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตและกลุ่มผู้ทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ กลุ่มผู้ผลิต ได้แก่ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Bright-Up น้ำแร่เมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 7 คน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ลิปสติกต้นแบบ ตั้งแต่ขั้นตอนการคัดเลือกวัตถุดิบ การผลิต ไปจนถึงการออกแบบบรรจุภัณฑ์ จึงใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากจำนวนสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาการวิจัย และกลุ่มผู้ทดลองใช้ผลิตภัณฑ์จำนวน 40 คน ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากนักเรียน นักศึกษา และบุคคลวัยทำงาน ที่มีความสนใจทดลองใช้และประเมินผลิตภัณฑ์ลิปสติกต้นแบบทั้งสองชนิด การคัดเลือกแบบเจาะจงช่วยให้กลุ่มตัวอย่างมีความสอดคล้องกับเป้าประสงค์และวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้ การกำหนดกลุ่มตัวอย่างพิจารณา

จากลักษณะของการวิจัยเชิงพัฒนาและการทดลองต้นแบบในบริบทภาคสนาม ซึ่งการคัดเลือกแบบเจาะจงสามารถใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กได้อย่างเหมาะสมเมื่อสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และรูปแบบการวิจัย ซึ่งช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูลการวิจัย (Campbell, S. et al., 2020)

ขั้นตอนและกระบวนการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเริ่มจากการศึกษาบริบทและความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ่านการลงพื้นที่และการพูดคุยเชิงลึก เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จากนั้นมีการคัดเลือกวัตถุดิบธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการผลิตลิปสติก ได้แก่ ฝางแดง โกโก้บัตเตอร์ ไขผึ้ง (Beeswax) น้ำมันมะพร้าว น้ำมันเมล็ดองุ่น สควาลีน และน้ำแร่จากบ่อน้ำพุร้อนพระร่วง จังหวัดกำแพงเพชร วัตถุดิบดังกล่าวถูกนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ลิปสติกต้นแบบในสองรูปแบบ ได้แก่ ลิปบาล์มและลิปกลอส การทดลองผลิตลิปสติกต้นแบบดำเนินการในห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ภายใต้การควบคุมและกำกับดูแลของคณบดีนักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องสำอาง เพื่อให้กระบวนการผลิตเป็นไปตามหลักวิชาการและมาตรฐานที่เหมาะสม ดำเนินการทดสอบคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ โดยประเมินคุณสมบัติด้านความคงตัว ความสามารถในการให้ความชุ่มชื้น และการระคายเคืองต่อผิวหนัง รวมถึงการตรวจสอบการปนเปื้อนของโลหะหนักและจุลินทรีย์ ซึ่งดำเนินการโดยศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ ผลการตรวจสอบ พบว่า มีปริมาณจุลินทรีย์ รวมมีค่าน้อยกว่า 10 โคโลนีต่อกรัม ซึ่งต่ำกว่าค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ไม่เกิน 1,000 โคโลนีต่อกรัม ($\leq 1,000$ CFU/g) และไม่พบเชื้อที่ก่อให้เกิดโรค

ผลิตภัณฑ์ลิปสติกที่ผ่านการทดสอบคุณภาพและความปลอดภัยแล้วถูกนำไปขยายผลเพื่อผลิตบรรจุในสถานที่ผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Bright-Up ซึ่งได้รับการรับรองตามมาตรฐานที่กำหนด และดำเนินการจัดแจ้งผลิตภัณฑ์กับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกำแพงเพชร ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข ก่อนนำไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้บริโภคอาสาสมัครเพื่อประเมินการยอมรับของผลิตภัณฑ์

เครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. ชุดปฏิบัติการทางเคมีและเครื่องวัดค่าการดูดกลืนแสง (UV-visible Spectrophotometer)
2. แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert's Scale) ร่วมกับคำถามปลายเปิด เพื่อประเมินความคิดเห็นต่อคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ และ
3. แบบสัมภาษณ์สนทนากลุ่มกับกลุ่มวิสาหกิจฯ เพื่อสอบถามความคิดเห็นมุมมองและข้อเสนอแนะ

แบบสอบถามพัฒนาขึ้นโดยอ้างอิงทฤษฎี หลักการ จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้านการประเมินผลิตภัณฑ์ เครื่องสำอางที่ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะเชิงประสาทสัมผัส เช่น สี กลิ่น เนื้อสัมผัส และการเกลี่ย รวมถึงแนวคิดด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์เครื่องสำอางให้เหมาะสมกับตัวผลิตภัณฑ์ เช่น รูปลักษณ์ โทนสี แบบอักษร จากนั้นนำแบบสอบถามไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (IOC) เมื่ออยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับจึงนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นความพึงพอใจของผู้ทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพได้จากการสัมภาษณ์และคำตอบปลายเปิด ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และความถี่ ขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำเสนอผลในลักษณะความเรียงเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพหุขเคมีของสารสกัดจากฝางแดง

การทดสอบในระยะนี้มุ่งเน้นผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนผสมของสารสกัดฝางแดงเป็นหลัก เพื่อประเมินศักยภาพของสารสกัดในการให้สีจากธรรมชาติและคุณสมบัติด้านการบำรุงริมฝีปาก โดยผลการประเมินที่ได้ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจปรับสูตรผลิตภัณฑ์ และคัดเลือกสูตรที่มีความเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในการทดลองกับผู้บริโภคในขั้นต่อไป ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ปริมาณสารประกอบฟีนอลิกและฟลาโวนอยด์ของสารสกัดจากฝางแดงภายใต้สภาวะการสกัดที่แตกต่างกัน

สิ่งทดลอง Solvent ratio (Water:Ethanol)	Phenolic (mg GAE/100 g dry wt.)	Flavonoid (mg CE/100 g dry wt.)
น้ำ (100:0)		
10	3,510 ^a ± 26.1	1369 ^b ± 30.2
15	3,010 ^c ± 21.5	1167 ^c ± 31.6
20	3,140 ^a ± 43.1	1429 ^a ± 32.5
น้ำ : เอทานอล (50:50)		
10	1,640 ^d ± 35.3	833 ^d ± 33.3
15	2,010 ^d ± 43.1	672 ^e ± 34.5
20	2,010 ^c ± 19.5	722 ^e ± 36.2
เอทานอล (0:100)		
10	1,860 ^c ± 18.2	318 ^f ± 37.3
15	2,640 ^b ± 31.5	338 ^f ± 41.2
20	1,890 ^c ± 8.4	298 ^f ± 12.5

จากผลการทดลองในตารางที่ 1 พบว่า สัดส่วนของตัวทำละลาย (น้ำ: เอทานอล) และระยะเวลาการสกัด มีผลต่อปริมาณสารประกอบฟีนอลิกทั้งหมด และสารฟลาโวนอยด์ทั้งหมด ของสารสกัดจากฝางแดงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \leq 0.05$) โดยการใช้ น้ำเป็นตัวทำละลายเพียงอย่างเดียวให้ค่า TPC และ TFC สูงกว่าการใช้ตัวทำละลายผสมและเอทานอลเพียงอย่างเดียว สะท้อนลักษณะทางเคมีของสารสำคัญในฝางแดง ซึ่งประกอบด้วย สารฟีนอลิกและฟลาโวนอยด์ที่มีหมู่ไฮดรอกซิล จำนวนมากและมีความเป็นขั้วสูง จึงละลายได้ดีในตัวทำละลายที่มีความเป็นขั้วสูง

อย่างน้ำ ในด้านสารฟลาโวนอยด์ การใช้น้ำเป็นตัวทำละลายให้ค่า TFC สูงสุด ขณะที่การใช้เอทานอลให้ค่า TFC ต่ำที่สุด บ่งชี้ว่าสารฟลาโวนอยด์ในผงแดงส่วนใหญ่เป็นสารที่ละลายน้ำได้ดี โดยเฉพาะสารฟลาโวนอยด์จาก พืชสมุนไพรมีแนวโน้มให้ปริมาณสูงเมื่อสกัดด้วยตัวทำละลายที่มีความเป็นขั้วสูง

เมื่อพิจารณาผลของระยะเวลาการสกัด พบว่า ค่า TPC สูงสุดพบที่เวลา 10 นาที และลดลงเล็กน้อย เมื่อเพิ่มระยะเวลา เนื่องจากการสกัดเป็นเวลานานอาจทำให้สารสำคัญบางชนิดเกิดการเสื่อมสลาย เนื่องจากการสกัดสารฟีนอลิกในระยะเวลาที่เหมาะสมมีความสำคัญมากกว่าการเพิ่มเวลาการสกัด ผลการทดลองในครั้งนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยที่ พบว่า น้ำเป็นตัวทำละลายที่เหมาะสมต่อการสกัดรงควัตถุหรือสารให้สีจาก พืชธรรมชาติ ทั้งในด้านประสิทธิภาพการสกัด ความปลอดภัย และความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในขณะที่การใช้ เอทานอลอาจเหมาะสำหรับการสกัดสารบางกลุ่ม แต่ให้ปริมาณสารฟีนอลิกโดยรวมต่ำกว่า จากผลการทดลอง จึงสรุปได้ว่าการสกัดผงแดงด้วยน้ำในระยะเวลาที่เหมาะสม เป็นสภาวะที่เหมาะสมด้านความปลอดภัย ไม่เป็นพิษ และมีความเหมาะสมต่อการพัฒนาเครื่องสำอางจากวัตถุดิบธรรมชาติ

ผลการพัฒนาลิปบาล์มและลิปกลอส

คณะผู้วิจัยพัฒนาลิปบาล์มและลิปกลอสร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Bright-Up โดยการทดลองผลิต ผลิตภัณฑ์ต้นแบบในห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ และขยายผลเพื่อผลิตในอาคารผลิต ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Bright-Up มีวัตถุดิบจากธรรมชาติ ได้แก่ ไขผึ้ง น้ำมันมะพร้าว น้ำมันเมล็ดองุ่น เนยโกโก้ เชียบัตเตอร์ สควาลีน สารสกัดผงแดง สารสกัดไฮยาลูรอน และน้ำแร่จากบ่อน้ำพุร้อนพระร่วง ได้ผลิตภัณฑ์ 2 รูปแบบ คือ ลิปบาล์มชนิดแท่งไม่มีสี และลิปกลอสชนิดหลอดจิ้มจุ่มมีสี ลิปบาล์มมีลักษณะเป็นแท่งแข็ง สีขาวจากโกโก้บัตเตอร์ เนื้อเนียน สม่ำเสมอ ไม่แยกชั้น ให้ความรู้สึกชุ่มชื้นหลังใช้ มีกลิ่นโกโก้อ่อน ๆ บรรจุในบรรจุภัณฑ์แบบแท่งสีขาว มีฝาปิด ฉลากสติ๊กเกอร์สีน้ำตาลโกโก้ ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ลิปบาล์มจากสารสกัดโกโก้

ลิปกลอสมีลักษณะเป็นของเหลวใสออกสีแดงเรื่อจากสารสกัดผงแดง ให้ความมันเงาหลังทาบนริมฝีปาก ตัวเนื้อไม่ตกตะกอน ไม่แยกชั้น และไม่เหนียวเหนอะหนะ ให้กลิ่นพืชจากสารสกัดจากพืช บรรจุในบรรจุภัณฑ์หลอดใส แบบแท่งจิ้มจุ่ม ฉลากสติ๊กเกอร์เป็นแบบใส เห็นเนื้อและสีลิปสติค ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ลิปกอลจากฝางแดง

ผลการประเมินความพึงพอใจและผลสะท้อนจากความคิดเห็นของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Bright-Up

ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์

ผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ที่สมัครใจให้ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อลิปบาล์มและลิปกอลจากสารสกัดธรรมชาติที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้ จำนวน 40 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 15 - 50 ปี เป็นนักเรียน นักศึกษา และบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา ผลการประเมินความคิดเห็น/ความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์ทั้งสองรูปแบบปรากฏในตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 ผลประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อผลิตภัณฑ์ลิปบาล์ม

ข้อที่	หัวข้อในการประเมินความพึงพอใจ ที่มีต่อตัวผลิตภัณฑ์	ค่าเฉลี่ย Mean	ร้อยละ	ระดับ
1	สีของลิปบาล์ม	4.23	84.60	มากที่สุด
2	กลิ่นของลิปบาล์ม	3.93	78.60	มาก
3	เนื้อสัมผัสของลิปบาล์ม	4.18	83.60	มาก
4	ความชุ่มชื้น	4.10	83.00	มาก
5	ความเนียนนุ่มหลังทา	3.98	79.60	มาก
6	ความมันวาว	4.03	80.60	มาก
7	เนื้อลิปสติกติดทนนาน	3.98	79.60	มาก
8	บรรจุภัณฑ์สวยงาม	4.03	80.60	มาก
9	คุณภาพของบรรจุภัณฑ์	3.85	77.00	มาก
10	ฉลาก โลโก้ ตัวอักษร	4.08	81.60	มาก
11	สีของตัวหลอดลิปสติก	3.90	78.00	มาก
12	ความชอบโดยภาพรวม	3.90	78.00	มาก
ค่าเฉลี่ย		4.02	80.40	มาก

ตารางที่ 3 ผลประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อผลิตภัณฑ์ลิปกลอส

ข้อที่	หัวข้อในการประเมินความพึงพอใจ ที่มีต่อตัวผลิตภัณฑ์	ค่าเฉลี่ย Mean	ร้อยละ	ระดับ
1	สีของลิปกลอส	4.30	86.00	มากที่สุด
2	กลิ่นของลิปกลอส	3.55	71.00	มาก
3	เนื้อสัมผัสของลิปกลอส	4.10	82.00	มาก
4	ความชุ่มชื้น	3.85	77.00	มาก
5	ความเนียนนุ่มหลังทา	4.05	81.00	มาก
6	ความมันวาว	4.03	80.60	มาก
7	เนื้อลิปสติกติดทนนาน	3.58	71.60	มาก
8	บรรจุภัณฑ์สวยงาม	3.73	74.60	มาก
9	คุณภาพของบรรจุภัณฑ์	3.93	78.60	มาก
10	ฉลาก โลโก้ ตัวอักษร	4.03	80.60	มาก
11	สีของตัวหลอดลิปสติก	3.98	79.60	มาก
12	ความชอบโดยภาพรวม	3.90	78.00	มาก
ค่าเฉลี่ย		3.92	78.38	มาก

ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ตามตารางที่ 2 และ 3 พบว่า ลิปปาล์มได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุดด้านสี ($\bar{X} = 4.23$) เนื้อสัมผัส ($\bar{X} = 4.18$) และความชุ่มชื้น ($\bar{X} = 4.10$) ในขณะที่ลิปกลอส ได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุดด้านสี ($\bar{X} = 4.30$) เนื้อสัมผัส ($\bar{X} = 4.10$) และความเนียนนุ่มหลังทา ($\bar{X} = 4.05$) ส่วนด้านที่ได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดของลิปบาล์ม ได้แก่ คุณภาพของบรรจุภัณฑ์ ($\bar{X} = 3.85$) สีของตัวหลอด ($\bar{X} = 3.90$) และกลิ่นของลิปบาล์ม ($\bar{X} = 3.93$) ในขณะที่ลิปกลอสได้รับค่าเฉลี่ยน้อยสุดด้านกลิ่น ($\bar{X} = 3.55$) เนื้อลิปสติกติดทนนาน ($\bar{X} = 3.58$) และความชุ่มชื้น ($\bar{X} = 3.85$) ค่าเฉลี่ยรวมทั้งสองผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) คิดเป็นร้อยละ 79.39 ลิปปาล์มได้รับค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$) ลิปกลอสได้รับค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน ($\bar{X} = 3.92$) นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์จากแบบสอบถามปลายเปิด พบว่า ต้องการให้ปรับปรุงกลิ่นของลิปกลอส และคุณภาพของบรรจุภัณฑ์ ลิปปาล์ม ซึ่งอาจส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค

จากข้อค้นพบดังกล่าว คณะผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Bright-Up ได้ร่วมกันปรับปรุงสูตร ด้วยการปรับเพิ่มและลดปริมาณวัตถุดิบและสารสกัด ได้แก่ เพิ่มสารสกัดจากพืช เพื่อให้มีกลิ่นหอมเพิ่มขึ้น และเพิ่มสารสกัดไฮยาลูรอนในลิปกลอสเพื่อเพิ่มความชุ่มชื้น และคัดเลือกบรรจุภัณฑ์ (แบบหลอดหมุนขึ้น - ลง) จากแหล่งผลิตที่มีคุณภาพมากขึ้น

ผลสะท้อนจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Bright-Up

ในส่วนของการสะท้อนผลสะท้อน (Reflection) จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Bright-Up จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ถอดความข้อมูล (Transcription) และตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้ข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ใส่รหัสข้อมูล (Coding) เพื่อจัดหมวดหมู่คำตอบ (Categorization) และสังเคราะห์ประเด็นหลักที่ค้นพบ (Thematic Synthesizing) ที่สะท้อนความคิดเห็น ประสบการณ์ และการเข้าใจรับรู้รวมถึงข้อเสนอแนะต่าง ๆ ผลการวิเคราะห์พบประเด็นสาระสำคัญ 4 ประเด็น ดังนี้

1. การเพิ่มพูนความรู้และทักษะด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์

สมาชิกกลุ่มสะท้อนว่า มีความเข้าใจมากขึ้น เกี่ยวกับกระบวนการสกัดสีจากฝางแดง การเลือกวัตถุดิบ และขั้นตอนการผลิตลิปสติกจากสารสกัดธรรมชาติ สามารถอธิบายขั้นตอนการทำงานได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น เมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมโครงการ เช่น ตัวอย่างบทสัมภาษณ์

“เมื่อก่อนรู้แค่ว่าฝางให้สีแดง แต่ไม่รู้ว่าจะเอามาทำลิปสติกได้ ตอนนี้เข้าใจขั้นตอนการสกัดและการผสมสีมากขึ้น” (เอี่ยมพร โชคช่วยอำนวย, 2568)

“พอได้ทดลองทำเอง ก็รู้ว่าต้องควบคุมอุณหภูมิและสัดส่วนอย่างไรถึงจะได้สีสวยและเนื้อเนียน” (ณัฐฉิ โชคช่วยอำนวย, 2568)

2. การเปลี่ยนแปลงมุมมองต่อทรัพยากรท้องถิ่น

กลุ่มสะท้อนว่าฝางแดงซึ่งเดิมใช้ในลักษณะเป็นวัตถุดิบพื้นบ้าน ถูกมองใหม่ในฐานะ “ทรัพยากรเชิงเศรษฐกิจ” ที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม สมาชิกเริ่มเห็นศักยภาพของการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรในชุมชนมากกว่าการจำหน่ายวัตถุดิบในรูปแบบดั้งเดิม ตัวอย่างคำพูด ได้แก่

“ปกติฝางแดงใช้ต้มย้อมผ้า อย่างเดียว ไม่คิดว่าจะเอามาทำลิปได้ พอเห็นเป็นผลิตภัณฑ์ก็รู้สึกว่ามันมีคุณค่าเพิ่มขึ้น” (ณัฐพงษ์ โชคช่วยอำนวย, 2568)

“เมื่อก่อนขายเป็นท่อนไม้ราคาไม่กี่บาท แต่พอแปรรูปเป็นลิป มันดูมีมูลค่ามากกว่าเดิม” (สุพรรณะ นิธิธรรม, 2568)

3. การเกิดแนวคิดด้านการออกแบบและการตลาด

สมาชิกกลุ่มให้ความสำคัญกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์ การเลือกโทนสี และการตั้งชื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น รวมทั้งเกิดแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อยอด เช่น การขยายไปสู่ผลิตภัณฑ์ประเภทอื่น และการปรับรูปแบบบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะกับการจำหน่ายในช่องทางออนไลน์ ตัวอย่างคำพูด ได้แก่

“ถ้าจะขายจริง คงต้องออกแบบแท่งลิปให้ดูดี ทันสมัย เพราะในห้างมีลิปสติกขายเยอะ แต่ของเราเน้นออร์แกนิก” (นิธิกร ชัยรัตน์, 2568)

“อยากให้ลิปมีชื่อมาจากอัตลักษณ์ของจังหวัดกำแพงเพชรและของกลุ่มเราซึ่งเป็นน้ำแร่จากน้ำพุร้อนพระร่วง” (อุมา ศรีสูงเนิน, 2568)

“คิดว่าน่าจะลองทำแท่งเล็ก ๆ ก่อน ต้นทุนไม่สูงเพื่อดูตลาด สำหรับคนที่อยากทดลองใช้ก่อน” (ภาคพร ภัคดี, 2568)

4. การเสริมสร้างความมั่นใจและความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษา

กลุ่มสะท้อนว่าการทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยช่วยเพิ่มความมั่นใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเอง และทำให้เห็นบทบาทขององค์ความรู้ทางวิชาการในการสนับสนุนการทำงานของชุมชน สมาชิกมองว่าความร่วมมือนี้ช่วยเปิดโอกาสให้กลุ่มสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ในลักษณะเชิงระบบมากขึ้น ตัวอย่างคำพูด ได้แก่

“พอมืออาจารย์มาช่วยแนะนำ ก็กล้าลงทำมากขึ้น ไม่กลัวว่าทำผิดหรือกลัวว่าจะใส่สัดส่วนไม่ถูกต้อง ”

(อุมา ศรีสูงเนิน, 2568)

“ขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่มาช่วยกลุ่มของเราตั้งแต่เริ่มต้น คิดสูตร ทดลองและช่วยประชาสัมพันธ์สินค้าให้ขอบคุณที่มีโครงการดี ๆ สนับสนุนการทำงานของชุมชน” (สุพรรณะ นิธิธรรม, 2568)

นอกจากนี้ จากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์ภาคสนามในกิจกรรมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน Bright-Up น้ำแร่เมืองกำแพงเพชร และจากการติดตามสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่ม ได้แก่ Facebook และ Line ซึ่งใช้เป็นช่องทางเผยแพร่ข้อมูลผลิตภัณฑ์และกิจกรรมของกลุ่ม ผลการสังเกต พบว่า ในช่วงหลังการพัฒนาผลิตภัณฑ์ กลุ่มมีการผลิตลิปบาล์มและลิปกลอสอย่างต่อเนื่อง และนำไปใช้เป็นสื่อในการนำเสนอผลิตภัณฑ์ต่อสาธารณชน นอกจากนี้ พบว่า มีการเผยแพร่ภาพและข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ลิปสติคผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างสม่ำเสมอ และมีการเผยแพร่ข้อความเกี่ยวกับความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากสารสกัดธรรมชาติ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น เอกสารการตรวจสอบคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ และเอกสารการจดแจ้งเลขทะเบียนผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง (อย.) ซึ่งใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของกลุ่มในระยะหลังการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผลการวิจัยสะท้อนรูปแบบการดำเนินงานภายใต้แนวคิด Talent Mobility ในลักษณะของการถ่ายทอดองค์ความรู้จากสถาบันอุดมศึกษาสู่ชุมชนผ่านการทำงานร่วมกันเชิงปฏิบัติ โดยนักวิจัยถ่ายทอดความรู้ด้านการสกัดการพัฒนาสูตร และการควบคุมคุณภาพ ขณะที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับบริบทการผลิตจริง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่เพียงเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ แต่ยังรวมถึงความสามารถของกลุ่มในการนำองค์ความรู้ไปใช้ต่อยอดในระบบของหน่วยงานภาครัฐ เช่น การตรวจสอบคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์และการจดแจ้งผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง ซึ่งสะท้อนการเชื่อมโยงองค์ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์กับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และก่อให้เกิดทั้งนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเชิงสังคมและเศรษฐกิจควบคู่กัน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาลิปสติคจากวัตถุดิบธรรมชาติ เช่น ฝางแดง โกโก้ น้ำมันมะพร้าว และขี้ผึ้ง ตอบสนองแนวคิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (Zero Waste) ในระดับชุมชนได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับแนวโน้มอุตสาหกรรมเครื่องสำอางธรรมชาติที่ให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและความยั่งยืน (Couceiro, B. et al., 2025); (Mondello, A. et al., 2024) ผลการวิจัยนี้สะท้อนว่า ความสำเร็จของการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบ

ธรรมชาติ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสูตรผลิตภัณฑ์เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่กระบวนการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของวิสาหกิจชุมชน เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยด้านเครื่องสำอางจากรงควัตถุหรือสารให้สีจากธรรมชาติที่มุ่งเน้นคุณสมบัติของสูตรในระดับห้องปฏิบัติการ เช่น ในงานวิจัยของ Agustín, E. & Pratiwi, A., Monica, E. et al. ที่ศึกษานาโนอิมันชั้นสกัดรงควัตถุจากธรรมชาติจากแก่นฝางเพื่อเป็นตำรับลิปครีม และการศึกษาสูตรลิปสติกสีธรรมชาติจากสารสกัดจากดอกกระเจี๊ยบและแก่นฝาง (Agustín, E. & Pratiwi, A., 2023); (Monica, E. et al., 2024) ซึ่งควบคุมสภาวะการสกัดและการผลิตได้อย่างแม่นยำ พบว่า ผลลัพธ์ในบริบทชุมชนอาจแตกต่างได้จากข้อจำกัดด้านความสม่ำเสมอของวัตถุดิบ การควบคุมอุณหภูมิและสัดส่วนสาร ตลอดจนมาตรฐานกระบวนการผลิต ซึ่งปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อความคงตัวของสีและเนื้อสัมผัสของผลิตภัณฑ์ในระยะยาว ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนช่องว่างระหว่างการพัฒนาสูตรในห้องปฏิบัติการกับการประยุกต์ใช้จริงในบริบทการผลิตชุมชน ในด้านคุณภาพ ในด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ การสกัดฝางแดงภายใต้สภาวะที่เหมาะสมให้ปริมาณสารฟีนอลิกและฟลาโวนอยด์สูง ซึ่งมีบทบาทเป็นรงควัตถุจากธรรมชาติและสารต้านอนุมูลอิสระ ส่งผลต่อความเข้มของสี ความเรียบเนียนของเนื้อและความรู้สึกชุ่มชื้นของลิปสติก จึงสะท้อนความพึงพอใจของผู้ใช้ในระดับสูง โดยเฉพาะด้านสีและเนื้อสัมผัส อย่างไรก็ตาม รงควัตถุจากฝางแดงเป็นสารสีธรรมชาติที่ไวต่อค่า pH แสงและออกซิเดชันจึงอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงเฉดสีหรือความเข้มของสีเมื่อเก็บรักษาเป็นเวลานานเมื่อเทียบกับสีสังเคราะห์ ประเด็นนี้จึงเป็นข้อจำกัดสำคัญของการใช้สีธรรมชาติในผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง และจำเป็นต้องพิจารณาการปรับสูตรและบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มความคงตัวของสี ซึ่งสอดคล้องกับรายงานเกี่ยวกับคุณสมบัติของรงควัตถุจากฝางแดงที่มีความไวต่อสภาวะแวดล้อม (Huddar, A. & Ahmed, S., 2025); (Nirmal, N. P. et al., 2015) สำหรับด้านบรรจุภัณฑ์ แม้ว่าผลการประเมินความพึงพอใจจะอยู่ในระดับมาก แต่มีคะแนนต่ำกว่าด้านคุณสมบัติผลิตภัณฑ์ ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านต้นทุน เทคโนโลยีการออกแบบ และการเข้าถึงวัสดุบรรจุภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตระดับอุตสาหกรรมที่มีระบบออกแบบและควบคุมคุณภาพครบถ้วน ปัจจัยดังกล่าวอาจส่งผลต่อภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์และความสามารถในการแข่งขันทางตลาดระยะยาว สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Jarusen, J. & Cheunkamon, E., Suwanmaneepong, S. et al. ที่รายงานว่าวิสาหกิจชุมชนไทยยังเผชิญข้อจำกัดด้านองค์ความรู้วิทยาศาสตร์การควบคุมคุณภาพ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบ (Jarusen, J. & Cheunkamon, E., 2024); (Suwanmaneepong, S. et al., 2024) กรณีของกลุ่ม Bright-Up แสดงให้เห็นว่า แม้จะมีทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ แต่หากขาดกระบวนการสนับสนุนด้านองค์ความรู้และมาตรฐาน ก็ไม่สามารถยกระดับผลิตภัณฑ์เข้าสู่ตลาดสมัยใหม่ได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ อมรรัตน์ สุวรรณโรจน์ และคณะ ที่ระบุว่า กลุ่มวิสาหกิจในจังหวัดที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ยังคงอยู่ในระดับการผลิตเชิงหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือนมากกว่าการผลิตเชิงนวัตกรรมและเทคโนโลยีทันสมัย (อมรรัตน์ สุวรรณโรจน์ และคณะ, 2568) ในมิติของกลยุทธ์การพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคม ผลการวิจัยสะท้อนว่าการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนไม่สามารถอาศัยต้นทุนหรือปริมาณการผลิตได้เหมือนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ แต่ต้องอาศัยการสร้างคุณค่าจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นและความเป็นธรรมชาติของผลิตภัณฑ์ ซึ่งแตกต่างจากแนวโน้มตลาดออร์แกนิกเชิงพาณิชย์ที่เน้นตราสินค้าและภาพลักษณ์ระดับสากล งานวิจัยนี้จึงสนับสนุนแนวคิดห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ในมิติของการวิเคราะห์

ห่วงโซ่คุณค่าของการผลิตสินค้าของชุมชนตั้งแต่การวิเคราะห์วัตถุดิบ กระบวนการผลิตและแปรรูป วิเคราะห์ตลาด ไปจนถึงการนำเสนอและส่งมอบสินค้าไปยังผู้บริโภค (ภัทรสิญากร คณาเสน, 2558)

ในเชิงระบบ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นบทบาทของ ของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ในฐานะกลไกเชื่อมโยงองค์ความรู้จากสถาบันอุดมศึกษากับการผลิตของชุมชน (สำนักงาน ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สป.อว.), 2565) ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยด้าน เครื่องสำอางที่มักหยุดอยู่ที่การพัฒนาต้นแบบในห้องปฏิบัติการ โดยข้อค้นพบจากกรณีศึกษานี้ กลุ่มวิสาหกิจ สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในกระบวนการตรวจสอบคุณภาพและการจัดแจ้งผลิตภัณฑ์ตามระบบของหน่วยงาน ภาครัฐ อย่างไรก็ตามผลการวิจัยยังสะท้อนข้อจำกัดด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ การสร้างตราสินค้า และการขยาย ตลาด ดังตัวอย่างงานวิจัยของ Jarusen, J. & Cheunkamon, E. ที่ชี้ว่าวิสาหกิจชุมชนยังขาดกลไกสนับสนุน ด้านการตลาดและการจัดการเชิงกลยุทธ์อย่างต่อเนื่อง (Jarusen, J. & Cheunkamon, E., 2024)

โดยสรุป เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยด้านเครื่องสำอางจากวัตถุดิบธรรมชาติที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพการสกัด และคุณสมบัติทางพิษเคมี (Agustin, E. & Pratiwi, A., 2023); (Monica, E. et al., 2024); (Sankpal, R. M. et al., 2022) งานวิจัยนี้ เสนอภาพที่แตกต่างในมิติการพัฒนาเชิงสังคมศาสตร์ โดยแสดงให้เห็นว่าหัวใจของ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนขึ้นอยู่ที่กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน ภายใต้กรอบ Talent Mobility มากกว่าประสิทธิภาพของสูตรทางวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว ผลการศึกษานี้จึงช่วยเติมเต็ม ช่องว่างด้านการบูรณาการองค์ความรู้วิทยาศาสตร์กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในบริบทการผลิตจริงและสะท้อนบทบาท ของมหาวิทยาลัยในฐานะผู้ร่วมพัฒนานวัตกรรมกับชุมชน มากกว่าการทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ช่วยดำเนินการผลิต หรืออบรมให้ความรู้เพียงฝ่ายเดียว

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 4 แบบจำลอง (โมเดล) การเคลื่อนย้ายบุคลากรเพื่อร่วมสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมบนฐานชุมชน

งานวิจัยนี้เสนอองค์ความรู้เชิงแนวคิด การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรท้องถิ่นบนฐาน “นวัตกรรมกระบวนการร่วมสร้าง” ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กรอบ Talent Mobility ซึ่งองค์ความรู้ที่เสนอแนวคิดที่มากกว่าการถ่ายทอดความรู้แบบทางเดียวจากนักวิชาการสู่ชุมชน กรอบคิดดังกล่าวขยายความเข้าใจเดิมของการถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่มิติของการเรียนรู้ร่วมกันและการประยุกต์ใช้ความรู้ในบริบทการผลิตจริงของชุมชน ในเชิงโครงสร้างเชิงทฤษฎี งานวิจัยนี้เสนอว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนควรถูกมองเป็นระบบที่เชื่อมโยง 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ระดับองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และมาตรฐานการผลิต และ 3) ระดับตลาดและกลไกภาครัฐ โดย Talent Mobility ทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงทั้งสามระดับเข้าด้วยกัน องค์ความรู้ที่ช่วยขยายกรอบแนวคิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากมุมมองเชิงผลิตภัณฑ์ไปสู่มุมมองเชิงระบบ ในมิติทางสังคม งานวิจัยนี้สนับสนุนแนวคิดว่าศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนไม่ได้เกิดจากทรัพยากรหรือเงินทุนเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่ผสมผสานความรู้วิทยาศาสตร์กับประสบการณ์ของผู้ประกอบการในพื้นที่ องค์ความรู้ใหม่นี้จึงเสนอว่า สถาบันอุดมศึกษาควรมีบทบาทในฐานะ “ผู้ร่วมผลิตองค์ความรู้และนวัตกรรมกับชุมชน” มากกว่าบทบาทผู้ให้ความรู้ฝ่ายเดียว ซึ่งเป็นการขยายความหมายของพันธกิจด้านการพัฒนาท้องถิ่นในเชิงทฤษฎี

โดยสรุป องค์ความรู้ใหม่เชิงทฤษฎีจากงานวิจัยนี้อยู่ที่การเสนอกรอบแนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรท้องถิ่นผ่าน Talent Mobility ในฐานะกระบวนการเชิงระบบที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ วิถีชุมชนและกลไกเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นฐานแนวคิดในการศึกษาวิสาหกิจชุมชน การพัฒนานวัตกรรมเชิงสังคมและบทบาทของมหาวิทยาลัยกับการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าสารสกัดจากฝางแดง โกโก้ และวัตถุดิบจากสารสกัดจากธรรมชาติสามารถนำมาใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสม โดยสภาวะการสกัดที่ใช้ในอัตราส่วน 100:0 ใช้เวลา 10 นาที ให้ปริมาณสารฟีนอลิกสูงสุด 3,510 mg GAE/100 g dry wt. และเวลา 20 นาที ให้ปริมาณสารฟลาโวนอยด์สูงสุด 1,429 mg CE/100 g dry wt. ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ลิปบาล์มและลิปกลอสมีสีชมพูธรรมชาติ เนื้อสัมผัสดี และความพึงพอใจโดยรวมของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับมาก แสดงถึงศักยภาพของวัตถุดิบท้องถิ่นในการพัฒนาเครื่องสำอางชุมชนบนฐานนวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้กลไก Talent Mobility ที่เชื่อมโยงองค์ความรู้วิทยาศาสตร์กับทรัพยากรในพื้นที่ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติสำหรับการวิจัยในอนาคต ควรมุ่งศึกษาการเพิ่มความคงตัวของสีธรรมชาติและสารให้ความชุ่มชื้นเพื่อเพิ่มความสม่ำเสมอของเนื้อและความคงตัวของสี รวมทั้งพัฒนากลั่นและบรรจุภัณฑ์ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภค โดยเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่ป้องกันแสงและออกซิเจนเพื่อลดการเสื่อมของสีธรรมชาติ การใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมตลอดจนส่งเสริมการจัดหาวัตถุดิบในระดับชุมชนเพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ ในด้านการประยุกต์ใช้เชิงนโยบาย ควรพัฒนาแนวทางสนับสนุน Talent Mobility ให้มีความต่อเนื่อง โดยเสนอกรอบการทำงานร่วมกันในลักษณะร่วมคิด ร่วมสร้าง (Co-creation) ระหว่างสถาบันอุดมศึกษา ชุมชน และภาครัฐ ส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีการสกัดและการควบคุมคุณภาพสู่ชุมชน สนับสนุนงบประมาณการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบและบรรจุภัณฑ์ รวมทั้งเชื่อมโยงกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์

ชุมชนและตลาดเครื่องสำอางธรรมชาติ และควรศึกษาผลกระทบและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI) เพื่อประเมินความคุ้มค่าเชิงพัฒนาของการสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายใต้กลไก Talent Mobility เนื่องจากผลลัพธ์ของโครงการนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงมูลค่าทางเศรษฐกิจของผลิตภัณฑ์ แต่รวมถึงการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน การถ่ายทอดองค์ความรู้ และคุณค่าทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งสามารถสะท้อนประสิทธิผลของการลงทุนภาครัฐและมหาวิทยาลัยต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร คณะผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยฯ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือจนทำให้การวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมการค้าต่างประเทศ. (2566). โอกาสและความท้าทายสินค้า Clean Beauty ‘Thai’ สู่ตลาด ‘Korean’ Beauty Trends. เรียกใช้เมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2569 จาก <https://www.dft.go.th/th-th/NewsList/News-DFT/Description-News-DFT/ArticleId/26755/26755>
- กรมทรัพยากรธรณี. (2566). น้ำพุร้อน. เรียกใช้เมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2569 จาก <https://www.dmr.go.th/ด้านธรณีวิทยา/ธรณีวิทยาพื้นฐาน/น้ำพุร้อน/>
- ณัฐพงษ์ โชคช่วยอำนวย. (20 มี.ค. 2568). ผลการดำเนินงานวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากสารสกัดธรรมชาติ โครงการพลิกโฉมมหาวิทยาลัย ภายใต้แนวคิด Talent Mobility. (ชาลิ ตระกูล, ผู้สัมภาษณ์)
- ทาริกา สระทองคำ และคณะ. (2565). รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ตอบสนองความต้องการลูกค้าในยุคอนาคต. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8(1), 239-250.
- นันทน์ภัส ตันธีรสิน. (2563). แผนธุรกิจลิปสติกออร์แกนิกภายใต้แบรนด์ The gentle. ใน สารนิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต สาขาการจัดการธุรกิจ. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิธิกร ชัยรัตน์. (20 มี.ค. 2568). ผลการดำเนินงานวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากสารสกัดธรรมชาติ โครงการพลิกโฉมมหาวิทยาลัย ภายใต้แนวคิด Talent Mobility. (ชาลิ ตระกูล, ผู้สัมภาษณ์)
- ประกาศกระทรวงสาธารณสุข. (2566). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 141 ตอนพิเศษ 3 ง หน้า 26 (4 มกราคม 2567).
- พรอนันต์ บุญก่อน และคณะ. (2566). การพัฒนาลิปบาล์มสมุนไพรไทยด้วยวัตถุดิบและสีธรรมชาติ. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสู่ชุมชน, 1(2), 1-12.
- พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง (ฉบับที่ 2). (2565). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอนที่ 63 ก หน้า 10 (12 ตุลาคม 2565).
- _____. (2558). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอนที่ 86 ก หน้า 5 (8 กันยายน 2558).
- ภคพร ภักดี. (20 มี.ค. 2568). ผลการดำเนินงานวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากสารสกัดธรรมชาติ โครงการพลิกโฉมมหาวิทยาลัย ภายใต้แนวคิด Talent Mobility. (ชาลิ ตระกูล, ผู้สัมภาษณ์)

- ภรณ์ทิพย์ คำภา และคณะ. (2566). ปริมาณฟีนอลและปริมาณฟลาโวนอยด์รวมฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน และฤทธิ์ยับยั้งกิจกรรมของเอนไซม์แอลฟาอะไมเลสของข้าวพื้นเมือง 4 สายพันธุ์. วารสารวิชาการ วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, 33(2), 157-168.
- ภัทรสิญากร คณาเสน. (2558). แนวทางการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าในธุรกิจโรงไม้สับ: กรณีศึกษา บริษัทธัญญเจริญโยธรวู้ดชิพ จำกัด. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า (TPSO). (2566). การพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก. นนทบุรี: สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า กระทรวงพาณิชย์.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สป.อว.). (2565). โครงการพลิกโฉมมหาวิทยาลัย (Reinventing University). เรียกใช้เมื่อ 31 ตุลาคม 2568 จาก <https://www.ops.go.th/th/flagship-project-driven/item/6522-reinventing-university>
- _____. (2568). โครงการส่งเสริมให้บุคลากรวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาไปปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญหาและเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตให้กับภาคอุตสาหกรรม (Talent Mobility). เรียกใช้เมื่อ 31 ตุลาคม 2568 จาก https://ops.go.th/en/content_page/item/12628-talent-mobility
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2567). ไบรท์-อัพ น้ำแร่เมืองกำแพงเพชร. เรียกใช้เมื่อ 23 มกราคม 2567 จาก <https://shorturl.asia/76Bmv>
- สุณิสา บุญรอด และทรงพร หาญสันติ. (2566). การสื่อสารการตลาดที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางออร์แกนิก. วารสารการวิจัยวิทยาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 7(1), 85-97.
- สุพรรณชะ นิธิธรรม. (20 มี.ค. 2568). ผลการดำเนินงานวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากสารสกัดธรรมชาติโครงการพลิกโฉมมหาวิทยาลัย ภายใต้แนวคิด Talent Mobility. (ชาลิ ตระกูล, ผู้สัมภาษณ์)
- อมรรัตน์ สุวรรณโรจน์ และคณะ. (2568). กลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพผู้นำในวิสาหกิจชุมชน จังหวัดกำแพงเพชร. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 19(1), 187- 202.
- อุมา ศรีสูงเนิน. (20 มี.ค. 2568). ผลการดำเนินงานวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากสารสกัดธรรมชาติโครงการพลิกโฉมมหาวิทยาลัย ภายใต้แนวคิด Talent Mobility. (ชาลิ ตระกูล, ผู้สัมภาษณ์)
- เอี่ยมพร โชคช่วยอำนวย. (20 มี.ค. 2568). ผลการดำเนินงานวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากสารสกัดธรรมชาติโครงการพลิกโฉมมหาวิทยาลัย ภายใต้แนวคิด Talent Mobility. (ชาลิ ตระกูล, ผู้สัมภาษณ์)
- TimeNews. (2563). วิสาหกิจชุมชนไบรท์อัพ!! น้ำแร่เมืองกำแพงเพชร. เรียกใช้เมื่อ 31 มกราคม 2569 จาก <https://timenews.in.th/2020/12/17/88630>
- Agustin, E. & Pratiwi, A. (2023). The Utilization of Secang Wood (Caesalpinia sappan L.) Extract Nanoemulsion as Natural Pigment in Lip Cream Preparations. Journal of Drug Delivery & Therapeutics, 13(10), 5-10.
- Campbell, S. et al. (2020). Purposive sampling: complex or simple? Research case examples. Journal or Research in Nursing, 25(8), 652-661.

- Chinsuvapala, P. (2017). Kotler, Philip and Keller Kelvin Lane. (2016). Marketing management. (15th global ed.). Edinburgh: Pearson Education.
- Couceiro, B. et al. (2025). Promoting health and sustainability: exploring safer alternatives in cosmetics and regulatory perspectives. *Sustainable Chemistry and Pharmacy*, 43, 101901. <https://doi.org/10.1016/j.scp.2024.101901>.
- Huddar, A. & Ahmed, S. (2025). Extraction and characterisation of *Caesalpinia sappan* L. heartwood: A potential pH-responsive colorant for natural cosmetics. *Journal of Pharmacognosy and Phytochemistry*, 14(5), 530-534.
- Jarusen, J. & Cheunkamon, E. (2024). Measurement model for community enterprise management strategies. *Heliyon*, 10(19), e38744. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e38744>.
- Mondello, A. et al. (2024). Exploring circular economy in the cosmetic industry: Insights from a literature review. *Environmental Impact Assessment Review*, 105, 107443. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2024.107443>.
- Monica, E. et al. (2024). Formulation and Evaluation of Natural Pigmented Lipstick from Roselle Flower and Secang Wood Extracts. *Journal of Fundamental and Applied Pharmaceutical Science*, 4(2). <https://doi.org/10.18196/jfaps.v4i2.19631>.
- Nirmal, N. P. et al. (2015). Brazilin from *Caesalpinia sappan* heartwood and its pharmacological activities: A review. *Asian Pacific Journal of Tropical Medicine*, 8(6), 421-430.
- Samanakupt, T. (2024). Participatory value chain development. Insights from community-based enterprise in rural Thailand. *International Journal of Agricultural Sustainability*, 22(1), 2371703. <https://doi.org/10.1080/14735903.2024.2371703>.
- Sankpal, R. M. et al. (2022). Natural Lip Balm. *International Journal of Advanced Research in Science, Communication and Technology (IJARSCT)*, 2(1), 450-453.
- Sriphong, C. et al. (2024). DEVELOPING VALUE CHAIN MANAGEMENT OF COMMUNITY BUSINESS PROCESSING MULBERRY PRODUCTS IN YALA, THAILAND. *Asian Administration and Management Review*, 7(1), 43-53.
- Suwanmaneepong, S. et al. (2024). Exploring Brand Attitude in Thailand's Organic Skincare Market: The Role of Perceived Quality, Customer Satisfaction, and the Marketing Mix. *Pakistan Journal of Life and Social Sciences*, 22(2), 11031-11047.

รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครู
ในยุคเปลี่ยนผ่าน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช*
INTERNAL SUPERVISION MODEL FOR TEACHER TEACHING DEVELOPMENT IN
THE TRANSITIONAL ERA UNDER THE OFFICE OF THE SECONDARY EDUCATION
SERVICE AREA OFFICE NAKHON SI THAMMARAT

สุธารัตน์ ทองเกลี้ยง*, วีระยุทธ ชาทะกาญจน์, ชุศักดิ์ เอกเพชร

Sutarat Thongklang*, Werayut Chatakan, Chusak Ekpetch

สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Educational Administration, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: Sutharat.kw@sea12.go.th

*Tel: 087-889-4121

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น การนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน 2) พัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน และ 3) ตรวจสอบรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน โดยใช้วิธีวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา ใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธีพหุระยะ ประชากร คือ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 71 โรงเรียน จำนวน 142 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 120 คน ด้วยการเปิดตารางของเครชีและมอร์แกน เลือกแบบเจาะจง การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน การสนทนากลุ่ม จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมิน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.80 - 1.00 แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่น 0.945 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็น ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.89 ($\bar{X}$ = 2.89, S.D. = 0.53) (5 ระดับ) สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.53 ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.52) และความต้องการจำเป็น (PNI) โดยรวมเท่ากับ 0.55 2) รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน ประกอบด้วย หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ องค์ประกอบ วิธีการดำเนินการ และเงื่อนไขความสำเร็จ และ 3) ผลตรวจสอบยืนยันรูปแบบฯ มีความถูกต้องเหมาะสมเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การนิเทศภายใน, การพัฒนาการเรียนการสอน, ครูในยุคเปลี่ยนผ่าน

Abstract

This research aims to 1) Study the current, desired, and necessary conditions of internal school supervision for teacher instructional development in a transitional era; 2) Develop a model of internal school supervision for teacher instructional development in a transitional era; and 3) Verify the model of internal school supervision for teacher instructional development in a transitional era. The research employed a research and development approach using a mixed-methods, multi-stage research design. The population consisted of 142 school administrators and related teachers from 71 schools. The sample comprised 120 school administrators and related teachers selected using purposive sampling based on the Krejcie-Morgan model, expert-based seminars (9 participants), and focus group discussions (9 participants). The research instruments included questionnaires, interviews, and evaluation forms. Content validity was assessed using a consensus coefficient of 0.80-1.00, and the questionnaire had a reliability coefficient of 0.945. Statistical analysis included percentages, means, and standard deviations. And the needs index, research results showed that: 1) The current situation, overall, is at a moderate level with a mean of 2.89 ($\bar{X} = 2.89$, $SD = 0.53$) (5 levels). The desired situation, overall, is at the highest level with a mean of 4.53 ($\bar{X} = 4.53$, $SD = 0.52$), and the overall needs index (PNI) was 0.55. 2) The model for internal supervision in educational institutions to develop teaching and learning for teachers in the transitional era consists of the principles of the model, the objectives of the model, components, methods of implementation, and conditions for success. 3) The verification results of the model showed that it is accurate, appropriate, feasible, and beneficial at the highest level.

Keywords: Internal Supervision, Development of Teaching and Learning, Teachers in a Transitional Era

บทนำ

การศึกษาในยุคปัจจุบันเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วจากทั้งเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนการสอนในประเทศไทย โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญในการเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชน การนิเทศภายในสถานศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของครู โดยช่วยส่งเสริมความเป็นมืออาชีพและการปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในยุคดิจิทัล การนิเทศภายในมีเป้าหมายในการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูและผู้บริหาร เพื่อกระตุ้นการพัฒนาทักษะการสอนและการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ (Sergiovanni, T. J. & Starratt, R. J., 2007) การเปลี่ยนแปลงในการศึกษาเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและมีหลายมิติ ซึ่งต้องการการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะครูและผู้บริหารที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมและเทคโนโลยี นอกจากนี้ Fullan ยังเน้นถึงความสำคัญของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนเพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคดิจิทัล (Fullan, M., 2001)

ในขณะที่ประเทศไทยยังเผชิญกับปัญหาคุณภาพการศึกษาและความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท ครูหลายคนยังขาดทักษะการสอนที่ทันสมัยและไม่สามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาให้กับนักเรียนได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560) ปัญหานี้สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างในระบบการศึกษา ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถพัฒนาทักษะที่สำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา หรือทักษะการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในศตวรรษที่ 21 ในยุคที่เทคโนโลยีก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การที่ครูขาดการฝึกอบรมด้านการใช้เทคโนโลยีและการออกแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางยิ่งเป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรง การพัฒนาคุณภาพการสอนจึงต้องอาศัยการปรับกระบวนการนิเทศภายในให้ตอบสนองต่อความท้าทายในยุคนี้ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาแนวทางการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการศึกษา กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาจึงไม่เพียงแต่เป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงานของครู แต่ยังเป็น การสร้างเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูและผู้บริหาร โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ครูสามารถปรับใช้ความรู้และทักษะใหม่ ๆ ในการสอนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม (Glickman, C. D. et al., 2018)

ปัญหาการขาดความยืดหยุ่นและความเหมาะสมในการปรับกระบวนการนิเทศภายในกับความต้องการในยุคดิจิทัล และการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายตามความสามารถของนักเรียนในห้องเรียน ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยีและทรัพยากรการศึกษาเป็นอุปสรรคใหญ่ที่ต้องการการแก้ไข การขาดการพัฒนาทักษะการสอนที่เน้นการคิดเชิงวิพากษ์และการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางยังคงเป็นอุปสรรคที่ใหญ่ที่สุดในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในปัจจุบัน การปรับปรุงและพัฒนากระบวนการนิเทศภายในจึงเป็นสิ่งสำคัญในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการนิเทศภายในสถานศึกษาที่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล และช่วยเสริมสร้างคุณภาพการเรียนการสอนของครูให้เหมาะสมกับความท้าทายที่เกิดขึ้น การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในที่เหมาะสมจะช่วยให้ครูมีทักษะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศในอนาคตได้ (Trilling, B. & Fadel, C., 2009)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช
3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความการวิจัยนี้เป็นการวิจัยการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) ใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธีพหุระยะ (Multi-Phase Mixed-Methods Research) โดยแบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา มีประสบการณ์ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอน จำนวน 5 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เชิงปริมาณ ประชากร คือ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้เกี่ยวข้องการนิเทศภายในในสถานศึกษา จำนวน 71 โรงเรียน จำนวน 142 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้เกี่ยวข้องการนิเทศภายในในสถานศึกษา จำนวน 120 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปิดตาราง Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. ที่ค่าความคลาดเคลื่อนที่ใช้ คือ 0.05 (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) มีค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.80 - 1.00 ปรับข้อความตามข้อเสนอแนะผู้เชี่ยวชาญ นำแบบวัดไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ตรวจสอบคุณภาพโดยการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัด โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ตามวิธีการของ Cronbach ซึ่งกำหนดเกณฑ์ว่าต้องมีค่า 0.70 ขึ้นไป (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2555) ซึ่งแบบวัดทั้งฉบับนี้มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.945 และนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified})

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน ดำเนินงานสร้างรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน และยืนยันความถูกต้องและความเหมาะสมของรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิมีความรู้หรือประสบการณ์ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบพิจารณาารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน และแบบตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน หาค่าดัชนีความสอดคล้อง มีค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.80 - 1.00 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ปฏิบัติงาน เลือกโดยวิธีเจาะจง กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 9 คน เลือกโดยวิธีเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน หาค่าดัชนีความสอดคล้อง มีค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.80 - 1.00 วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ระยะที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นการนิเทศภายใน สถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน

1.1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน และคุณลักษณะของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน พบว่า การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในยุคเปลี่ยนผ่านต้องมุ่งเน้นไปที่การวางแผนการนิเทศที่ยืดหยุ่น การปฏิบัติการนิเทศที่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ การประเมินผลที่โปร่งใสและสามารถวัดผลได้ชัดเจน รวมถึงการสร้างขวัญกำลังใจให้ครูเพื่อกระตุ้นการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังต้องสรุปผลการนิเทศเพื่อใช้ในการปรับปรุงในอนาคต ครูในยุคนี้ต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการปรับตัวและเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี การปรับปรุงการออกแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสม และการเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีในการสอน เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความท้าทายในยุคดิจิทัล

1.2 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน ดังตารางที่ 1

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ที่แสดงรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน

การนิเทศภายในสถานศึกษา สู่การพัฒนา การเรียนการสอนของครู ในยุคเปลี่ยนผ่าน	สภาพที่เป็นจริง			สภาพที่คาดหวัง			PNI _{modified}	ลำดับ ความ ต้องการ
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล		
1. การวางแผนการนิเทศ	2.80	0.56	ปานกลาง	4.53	0.51	มากที่สุด	0.57	1
2. การปฏิบัติการนิเทศ	2.84	0.54	ปานกลาง	4.49	0.51	มาก	0.55	3
3. การประเมินผลการนิเทศ	2.96	0.54	ปานกลาง	4.51	0.52	มากที่สุด	0.51	6
4. การสร้างขวัญและกำลังใจการนิเทศ	2.83	0.52	ปานกลาง	4.52	0.54	มากที่สุด	0.56	2
5. การสรุปผลและรายงานผลการนิเทศ	2.88	0.55	ปานกลาง	4.53	0.54	มากที่สุด	0.56	2
6. การออกแบบการสอน	2.91	0.53	ปานกลาง	4.54	0.53	มากที่สุด	0.54	4
7. การจัดกระบวนการสอน	2.92	0.52	ปานกลาง	4.55	0.53	มากที่สุด	0.52	5
8. การสร้างสื่อและเทคโนโลยี	2.91	0.54	ปานกลาง	4.57	0.53	มากที่สุด	0.56	2
9. การวัดผลและประเมินผล	2.90	0.48	ปานกลาง	4.53	0.50	มากที่สุด	0.56	2
10. การส่งเสริมและพัฒนาแหล่ง เรียนรู้	2.92	0.53	ปานกลาง	4.57	0.50	มากที่สุด	0.57	1
โดยรวม	2.89	0.53	ปานกลาง	4.53	0.52	มากที่สุด	0.55	3

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.89 ($\bar{X} = 2.89$, S.D. = 0.53) สภาพที่พึงประสงค์ของการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.53 ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.52) และความต้องการจำเป็น (PNI) ของการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน โดยรวมเท่ากับ 0.55 ($PNI_{\text{modified}} = 0.55$)

2. ระยะที่ 2 ผลการพัฒนาแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน

2.1 รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช พบว่า มีองค์ประกอบดังนี้

2.1.1. หลักการของรูปแบบ ประกอบด้วย หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning)

2) หลักการการมีส่วนร่วม (Collaborative Learning) และ 3) หลักการการปรับตัวและยืดหยุ่น (Adaptability and Flexibility)

2.1.2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่านให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมและเทคโนโลยี 2) เพื่อสร้างกระบวนการนิเทศที่เป็นระบบ โดยการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนและมีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงกระบวนการนิเทศในอนาคต และ 3) เพื่อส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและสื่อการสอนเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.1.3. องค์ประกอบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน ประกอบด้วย 1) การวางแผนการนิเทศ 2) การปฏิบัติการนิเทศ 3) การประเมินผลการนิเทศ 4) การสร้างขวัญและกำลังใจการนิเทศ และ 5) สรุปผลและรายงานผลการนิเทศ

2.1.4. วิธีการดำเนินการ ประกอบด้วย 1) การวางแผนการนิเทศ 2) การปฏิบัติการนิเทศ 3) การประเมินผลการนิเทศ 4) การสร้างขวัญและกำลังใจการนิเทศ และ 5) สรุปผลและรายงานผลการนิเทศ

2.1.5. เงื่อนไขความสำเร็จ 1) การร่วมมือระหว่างครูและผู้บริหาร 2) การใช้เทคโนโลยีในการสอน และ 3) การประเมินผลและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

2.2 จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เพื่อพิจารณารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่า รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่านมีความถูกต้องและความเหมาะสม

3. ระยะที่ 3 ผลการตรวจสอบรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน

พบว่า จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ปฏิบัติงาน เพื่อตรวจสอบและยืนยันเกี่ยวกับความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ปฏิบัติงานมีความคิดเห็นว่า มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.95

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ๓๓ ประโยชน์การวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน

พบว่า สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน และคุณลักษณะของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน พบว่า การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในยุคเปลี่ยนผ่านต้องมุ่งเน้นไปที่การวางแผนการนิเทศที่ยืดหยุ่น การปฏิบัติการนิเทศที่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ การประเมินผลที่โปร่งใสและสามารถวัดผลได้ชัดเจน รวมถึงการสร้างขวัญกำลังใจให้ครูเพื่อกระตุ้นการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังต้องสรุปผลการนิเทศเพื่อใช้ในการปรับปรุงในอนาคต ครูในยุคนี้ต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการปรับตัว และเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี การปรับปรุงการออกแบบการเรียนรู้อย่างเหมาะสม และการเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีในการสอน เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความท้าทายในยุคดิจิทัล สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน พบว่า สภาพปัจจุบันของการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.89 สภาพที่พึงประสงค์ของการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.53 และความต้องการจำเป็น (PNI) ของการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน โดยรวมเท่ากับ 0.55 ($PNI_{modified} = 0.55$) ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสะท้อนถึงความเห็นของครูและผู้บริหารเกี่ยวกับการนิเทศในปัจจุบัน รวมทั้งประเด็นที่ต้องการให้มีการพัฒนาในอนาคต เช่น การวางแผนการนิเทศที่ยืดหยุ่นและการปฏิบัติการนิเทศที่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในยุคเปลี่ยนผ่าน การนิเทศในสถานศึกษาควรเน้นไปที่การสร้างขวัญกำลังใจ และการสนับสนุนให้ครูสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและวิธีการสอนใหม่ ๆ การสรุปและประเมินผลการนิเทศที่โปร่งใสและสามารถวัดผลได้ชัดเจนเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของการพัฒนาแนวทางการเรียนการสอน ครูในยุคเปลี่ยนผ่านต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ เช่น ความสามารถในการปรับตัวและเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Trilling, B. & Fadel, C. ที่เน้นการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 และการใช้เทคโนโลยีในการสอนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาตามความต้องการของผู้เรียนในยุคใหม่ (Trilling, B. & Fadel, C., 2009) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทองคำ อำไพ ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สภาพปัจจุบันโดยรวมรายด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมรายด้าน

โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนา เรียงลำดับ ความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านการวางแผนการนิเทศ ลำดับที่ 2 ด้านการปฏิบัติการนิเทศ ลำดับที่ 3 ด้านการสรุปและประเมินผลการนิเทศ และลำดับที่ 4 ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจการนิเทศ (ทองคำ อำไพ, 2564)

2. ผลพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน

พบว่า รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช พบว่า หลักการของรูปแบบ ประกอบด้วย หลักการการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) หลักการมีส่วนร่วม (Collaborative Learning) และหลักการปรับตัวและยืดหยุ่น (Adaptability and Flexibility) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่านให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมและเทคโนโลยี 2) เพื่อสร้างกระบวนการนิเทศที่เป็นระบบ โดยการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนและมีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงกระบวนการนิเทศในอนาคต และ 3) เพื่อส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและสื่อการสอนเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน องค์ประกอบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน ประกอบด้วย 1) การวางแผนการนิเทศ 2) การปฏิบัติการนิเทศ 3) การประเมินผลการนิเทศ 4) การสร้างขวัญและกำลังใจการนิเทศ และ 5) สรุปผลและรายงานผลการนิเทศ วิธีการดำเนินการ ประกอบด้วย 1) การวางแผนการนิเทศ 2) การปฏิบัติการนิเทศ 3) การประเมินผลการนิเทศ 4) การสร้างขวัญและกำลังใจการนิเทศ และ 5) สรุปผลและรายงานผลการนิเทศ เงื่อนไขความสำเร็จ 1) การร่วมมือระหว่างครูและผู้บริหาร 2) การใช้เทคโนโลยีในการสอน และ 3) การประเมินผลและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจาก รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ศึกษาในปัจจุบันมีความไม่สอดคล้องกับความต้องการที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมและเทคโนโลยี โดยครูบางส่วนยังขาดทักษะการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้มีการพัฒนาทักษะการสอนที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนในยุคดิจิทัล นอกจากนี้ การขาดการประเมินผลที่โปร่งใสและการประเมินผลที่ไม่สามารถวัดผลได้ชัดเจน ทำให้การปรับปรุงกระบวนการนิเทศในอนาคตยังไม่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Sergiovanni, T. J. & Starratt, R. J., ที่เน้นการนิเทศภายในที่มุ่งพัฒนาและสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูและผู้บริหารเพื่อกระตุ้นการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการสอน (Sergiovanni, T. J. & Starratt, R. J., 2007) และ Trilling, B. & Fadel, C. ที่กล่าวถึงการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยการใช้เทคโนโลยีในการสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องนำมาปรับปรุงในการนิเทศภายในเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคดิจิทัล (Trilling, B. & Fadel, C., 2009) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพวรรณ ถาวรโชติ ศึกษาเรื่อง รูปแบบการนิเทศด้วยเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมประสิทธิผล ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พบว่า รูปแบบการนิเทศด้วยเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 เครือข่ายความร่วมมือ องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการนิเทศ องค์ประกอบที่ 3 ประสิทธิภาพของการนิเทศ (ทิพวรรณ ถาวรโชติ, 2564)

3. ผลตรวจสอบรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน

พบว่า ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ผู้บริหารสถานศึกษาและ ผู้ปฏิบัติงาน ร้อยละ 100 มีความคิดเห็น มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจาก กระบวนการนี้ได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับความต้องการและข้อจำกัดของสถานศึกษาในปัจจุบัน โดยเน้นการปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล การมีความยืดหยุ่นในการดำเนินการ รวมถึงการสร้างขวัญและกำลังใจที่ช่วยให้ครูและผู้บริหารมีแรงจูงใจในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ Sergiovanni, T. J. & Starratt, R. ที่เน้นการสร้างกระบวนการนี้ที่มุ่งพัฒนาทักษะของครูอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูและผู้บริหาร (Sergiovanni, T. J. & Starratt, R. J., 2007) และ Trilling, B. & Fadel, C., ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล (Trilling, B. & Fadel, C., 2009) สอดคล้องกับงานวิจัยของ วราลักษณ์ อาจวิชัย คู่มือการใช้รูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (วราลักษณ์ อาจวิชัย, 2565) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ัญญาภรณ์ นามจำปา ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภาคกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า รูปแบบสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภาคกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีประโยชน์ และมีความเป็นไปได้ (ัญญาภรณ์ นามจำปา, 2564)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย พบว่า การนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในยุคเปลี่ยนผ่านยังอยู่ในระดับปานกลาง แต่ความต้องการและความคาดหวังมากที่สุด โดยรูปแบบการนิเทศที่เหมาะสมควรใช้หลักการการเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วม และการปรับตัวอย่างยืดหยุ่น เพื่อส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการสอนจากการสัมมนาผู้เชี่ยวชาญและการตรวจสอบกับผู้บริหาร พบว่ารูปแบบนี้มีความเหมาะสมและสามารถพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ 1) การปรับปรุงกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การนิเทศภายในสถานศึกษาต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล ซึ่งสถานศึกษาควรนำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้โดยพัฒนากระบวนการนิเทศที่เน้นการใช้เทคโนโลยีในการสอน และกระตุ้นให้ครูปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงสุด 2) การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนครูในยุคเปลี่ยนผ่านต้องมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับการสอนในยุคดิจิทัล ดังนั้น สถานศึกษาควรจัดการฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ สำหรับครู และสนับสนุนให้มีการใช้เครื่องมือดิจิทัลที่สามารถเสริมสร้างประสิทธิภาพในการเรียนการสอน และ 3) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน สถานศึกษาควรส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างครูและผู้บริหาร โดยใช้การเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative Learning) ซึ่งจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดีขึ้น ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างครูเพื่อพัฒนาคุณภาพการสอน ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป 1) การศึกษาในระดับที่กว้างขึ้น การวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาผลกระทบของการนิเทศภายในสถานศึกษาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนบางแห่ง การศึกษาในอนาคตสามารถขยายขอบเขตการศึกษาไปยังโรงเรียนในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบผลกระทบในบริบทที่แตกต่างกัน และเพื่อให้

ได้ข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น 2) การใช้วิธีการวิจัยที่หลากหลาย ในการศึกษาค้างต่อไป ควรนำวิธีการวิจัยที่หลากหลาย เช่น การใช้การสังเกต หรือการศึกษามูลกระทบระยะยาวของการนิเทศภายใน เพื่อให้ได้มุมมองที่ละเอียดและครบถ้วนมากยิ่งขึ้น และสามารถวัดผลการพัฒนาในระยะยาวได้ และ 3) การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการสอนในเชิงปฏิบัติ ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการสอนในเชิงปฏิบัติของครูในยุคเปลี่ยนผ่าน เช่น การใช้เทคนิคการสอนที่เน้นการคิดวิเคราะห์หรือการแก้ปัญหา เพื่อให้ครูสามารถปรับใช้กับผู้เรียนในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- ทองคำ อำไพ. (2564). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับ สถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทิพวรรณ ถาวรโชติ. (2564). รูปแบบการนิเทศด้วยเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมประสิทธิผล ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ธัญญาภรณ์ นาจำปา. (2564). การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตภาคกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วรลักษณ์ อาจวิชัย. (2565). การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการวัด และ ประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). รายงานผลการประเมินการศึกษา: แนวทางการพัฒนาการเรียน การสอน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2555). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สามลดา.
- Fullan, M. (2001). The new meaning of educational change. (3rd ed.). New York: Teachers College Press.
- Glickman, C. D. et al. (2018). Supervision and instructional leadership: A developmental approach. (10th ed.). Boston: Pearson.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.
- Sergiovanni, T. J. & Starratt, R. J. (2007). Supervision: A redefinition. (8th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Trilling, B. & Fadel, C. (2009). 21st century skills: Learning for life in our times. San Francisco: Jossey-Bass.

**การจัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลง
ด้านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด***
**HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT MANAGEMENT UNDER
DIGITAL TECHNOLOGY SYSTEM TRANSFORMATION OF ANZEN DENKI CO., LTD.**

ยุทธนา คล้ายอยู่, ณัฐปภัสร ฤทธิวัฒนวานิช*, สุรัชฎา เมฆขลา, เกวลี แก่นจันทา, บัญชาสิทธิ์ ตั้งศิริสกุล
Yuttana Klaiyoo, Natprapas Ritwatthanavanich*, Suratchada Makhala, Kaewalee Kanchanda, Bunchasit Tangsirirakul

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: Natprapas.rit@rmutr.ac.th

*Tel: 095-829-2996

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ในการดำเนินงานจัดการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลทางด้านทรัพยากรมนุษย์ 2) กำหนดแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านทักษะการใช้งานและบริหารจัดการเทคโนโลยีดิจิทัลด้านทรัพยากรมนุษย์ของบริษัท อันเซนฯ 3) พัฒนาและสร้างระบบการบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ของ บริษัท อันเซนฯ และ 4) ติดตามผลความพึงพอใจและประสิทธิภาพการใช้งานระบบการจัดการทางด้านทรัพยากรมนุษย์ของบริษัท อันเซนฯ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง 36 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ และ กระบวนการขั้นตอนวงจรการพัฒนาระบบ SDLC 7 ขั้นตอน ประกอบไปด้วย ขั้นตอนที่ 1 กำหนดปัญหา ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาความเป็นไปได้ ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ระบบ ลงพื้นที่สำรวจ สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดสัมมนา อบรมเชิงปฏิบัติการ ขั้นตอนที่ 4 ออกแบบ ขั้นตอน ที่ 5 พัฒนาระบบงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ขั้นตอนที่ 6 ทดสอบและบำรุงรักษาระบบ ขั้นตอนที่ 7 ประเมินผลการใช้งานผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลวิจัยพบว่า 1) สภาพการณ์ปัจจุบันของ บริษัท อันเซนฯ พบปัญหาการดำเนินงานหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการผลิต ด้านการจัดเก็บเอกสาร ด้านการควบคุม การสร้างมาตรฐานการทำงาน ซึ่งต้องมีการแก้ไขตามลำดับ 2) บริษัท อันเซนฯ ต้องการพัฒนาระบบบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้ทันสมัยสอดคล้องกับยุคดิจิทัล 3) ผลการสัมมนานำไปสู่การสร้างระบบงานบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ในรูปแบบ ERP ของ บริษัท อันเซนฯ ตามความต้องการของผู้บริหารและพนักงาน และ 4) ผลการติดตาม พบว่า ข้อดี มีประสิทธิภาพเชื่อมต่ออย่างเป็นระบบ ข้อเสีย ยุ่งยากในการบันทึกข้อมูลตั้งต้น ข้อเสนอแนะ ต้องการเพิ่มรูปแบบการใช้งานเพิ่มเติม

คำสำคัญ: การจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์, เทคโนโลยีดิจิทัล, การเปลี่ยนแปลง

Abstract

This research aims to: 1) Study the current situation of Anzen Denki Co., Ltd regarding the operational management of digital technology development in human resources; 2) Establish guidelines for human resource development concerning skills required to utilize and manage technology digital systems in human resources of Anzen Denki Co., Ltd; 3) Develop and implement a human resource management system for Anzen Denki Co., Ltd; and 4) Evaluate the satisfaction and the operational efficiency of human resource management system of Anzen Denki Co., Ltd. The sample were 36 participants, selected through purposive sampling. The research instrument used was in-depth interview. The study was a qualitative research integrated with the 7-step System Development Life Cycle (SDLC). The process included Step 1: defining problems; Step 2: studying the feasibility; Step 3: analyzing system, on-site surveying, in-depth interviewing with stakeholders, including organizing seminars and workshops; Step 4: designing a system for human resources; Step 5: developing the human resource management system; Step 6: testing and maintaining the system; Step 7: evaluating system usage through in-depth interviews. The results of this study were as follows: 1) The current situation of Anzen Denki Co., Ltd., encounters several operational issues in various areas including production, document management, controlling, work standards, which require systematic and sequential resolution; 2) Anzen Denki Co., Ltd., intends to develop and upgrade a modern human resource management system that aligns with the digital age; 3) The results from the seminar led to the development of a human resource management system in the form of Enterprise Resource Planning (ERP) for Anzen Denki Co., Ltd., in accordance with the requirements of executives and employees; and 4) The follow-up evaluation indicated that the advantage is efficient systematic integration; while, the disadvantage is of initial data entry. A recommendation suggests the need for adding further operational features.

Keywords: Human Resource Management, Digital Technology, Transformation

บทนำ

นโยบาย เศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) ตามแนวทางการดำเนินงานของประเทศไทยที่มีการส่งเสริมภาคเศรษฐกิจดิจิทัลและวางรากฐานของเศรษฐกิจดิจิทัลให้เริ่มขับเคลื่อนได้อย่างจริงจังจะทำให้ ทุกภาคเศรษฐกิจก้าวหน้า ทันโลก ทันกระแส และสามารถแข่งขันในโลกสมัยใหม่ได้ ถือเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ ธุรกิจส่วนใหญ่จึงต้องตระหนักและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวและนำมาปรับใช้กับการปฏิบัติงานและการปรับตัวเพื่อเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กรมประชาสัมพันธ์, 2567) ดังนั้น การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์กร (Business Transformation) จำเป็นต้องมีการออกแบบและวางรากฐานที่สำคัญเพื่อที่จะทำให้อุตสาหกรรมมีทิศทาง มีวิธีปฏิบัติที่ชัดเจน ซึ่งโอกาสที่ธุรกิจจะประสบความสำเร็จ

ประกอบไปด้วย การกำกับดูแลกิจการที่ดี โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาเป็นปัจจัยในการสร้างความมั่นคงเพื่อนำไปสู่การเป็นธุรกิจดิจิทัล การนำความรู้ในด้านต่าง ๆ มาต่อยอดเพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม รวมทั้งการสร้างรูปแบบธุรกิจให้เป็นกระบวนการที่ดีในการปฏิบัติงานของบุคลากรทั่วทั้งองค์กร และที่สำคัญธุรกิจต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งมีการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระบวนการปฏิบัติงานของธุรกิจนอกจากการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการปฏิบัติงานแล้วยังจำเป็นต้องมีการลงทุนในการพัฒนาบุคลากรและออกแบบบรรยากาศในที่ทำงานให้ส่งเสริมการใช้ปัญญาและศักยภาพในการทำงาน ได้แก่ การบริหารทุนมนุษย์หรือทรัพยากรบุคคล ผู้ปฏิบัติงานที่ดีต้องมีลักษณะที่ประกอบไปด้วยทุนมนุษย์ (Human Capital) นั่นคือ สิ่งที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ ได้แก่ องค์ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ประสบการณ์ และค่านิยม ซึ่งธุรกิจสามารถนำสิ่งเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อธุรกิจและการพัฒนาทักษะการทำงานของพนักงานเพื่อให้เหมาะสมกับโลกธุรกิจในยุคปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้ เนื่องจากหากบุคลากรในธุรกิจไม่มีการปรับตัวหรือพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ธุรกิจก็จะไม่สามารถอยู่รอดได้ (ชัยทวี เสนะวงศ์, 2567) ดังนั้น ธุรกิจจึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวไม่เพียงแต่มุ่งเน้นเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวแต่จะต้องมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะของบุคลากรให้ตรงกับความต้องการของงานที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน

ปัจจุบันการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งถือเป็นความท้าทายและทำให้ธุรกิจเห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อธุรกิจและความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพของแรงงานให้สามารถปรับตัวและสามารถใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการพัฒนาบุคลากรในปัจจุบันจำเป็นต้องเน้นในด้านการพัฒนาที่สามารถวัดประสิทธิภาพด้วยการประเมินผลได้อย่างเป็นรูปธรรม (ศิริกาญจน์ ธิญะพิมลโรจน์, 2566) และจากสภาพการณ์ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าธุรกิจเป็นจำนวนมากยังขาดการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลทำให้กระบวนการทำงานเกิดความล่าช้า ไม่สามารถใช้ทรัพยากรได้อย่างเต็มที่ ไม่สามารถแข่งขันได้อย่างเต็มศักยภาพรวมทั้งการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ที่ประกอบไปด้วย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านดิจิทัลเพื่อสนับสนุนระบบเทคโนโลยีดิจิทัลและข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณภาพ มีการกำหนดกรอบการพัฒนาทักษะ แผนการอบรมที่มุ่งเน้นการศึกษา การสรรหาบุคลากร การคัดเลือกและการพัฒนาบุคลากรที่มีศักยภาพความสามารถให้มีโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (นาฏญา อุแสงทอง, 2565) ดังนั้น การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัลโดยการบริหารและการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม การนำระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในทุกกระบวนการของการทำงาน รวมทั้งการสื่อสารไปสู่บุคลากรให้มีทัศนคติที่เป็นบวกเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรหรือผู้ใช้งานระบบที่จะต้องรับรู้วิธีการใช้งานที่ถูกต้องจะทำให้การใช้งานระบบมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถรับรู้ได้ว่าระบบเทคโนโลยีดิจิทัลจะสามารถช่วยให้การทำงานดียิ่งขึ้น

บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด เป็นธุรกิจที่มีการออกแบบ ผลิต จัดจำหน่าย และติดตั้ง ตู้ควบคุมไฟฟ้า ตู้สวิตช์บอร์ด วายเวย์ และระบบรางไฟฟ้าแบบครบวงจร ดำเนินธุรกิจมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี จนเป็นที่ยอมรับของลูกค้า (อันเซน เดนกิ, 2568) และบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด มีความต้องการที่จะพัฒนาระบบงานเข้าสู่ยุคดิจิทัลหรือนำเทคโนโลยีสารสนเทศในรูปแบบใหม่มาใช้ในการบริหารงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ แต่จากการลงพื้นที่เพื่อสำรวจสภาพการณ์ในปัจจุบันของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด พบว่า ยังคงมีปัญหาด้านการดำเนินงานที่ไม่เป็นเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างครบวงจร ไม่ว่าจะเป็นการนำเครื่องมือหรือเทคโนโลยีมาช่วยในการดำเนินงานทางด้าน

ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources) รวมทั้งยังมีการจัดเก็บเอกสารในรูปแบบเดิม ซึ่งอาจทำให้มีอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงาน เช่น การจัดเก็บข้อมูลไม่มีประสิทธิภาพส่งผลทำให้การดำเนินงานไม่ได้มาตรฐานยากต่อการค้นหา หรือการแก้ไขข้อมูล เพิ่ม ลด การปรับเปลี่ยนในด้านเนื้อหาต่าง ๆ และข้อมูลที่ถูกส่งต่อไปยังผู้รับหากพบข้อผิดพลาดในบางขั้นตอนจะทำให้ยากต่อการตรวจสอบย้อนหลัง ข้อมูลมีโอกาสที่จะผิดพลาดเนื่องจากการมีการจัดเก็บข้อมูลในลักษณะที่บุคลากรเป็นผู้กรอกข้อมูลด้วยตนเอง เช่น การบันทึกข้อมูลผ่านโปรแกรม Excel สำหรับจัดการเงินเดือน การจัดเก็บฐานข้อมูลพนักงาน การจัดการด้านการควบคุมการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการ ค่าล่วงเวลา การคำนวณเงินเดือน การจัดทำใบแจ้งเงินเดือน เป็นต้น ดังนั้น การมีระบบจัดการข้อมูลที่ดีและมีพื้นที่จัดเก็บเพียงพอเพื่อที่จะทำให้พนักงานทุกคนสามารถเข้าถึงได้ข้อมูลของแต่ละบุคคลผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศจะช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ถูกต้อง สะดวกรวดเร็วและรองรับการเจริญเติบโตของธุรกิจต่อไปในอนาคต

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นทำให้ทีมผู้วิจัยและบริษัท บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด เห็นความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงระบบการทำงานให้เข้าสู่เทคโนโลยีดิจิทัลที่เป็นพลังในการขับเคลื่อนสังคมของโลกในทุกมิติ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ยังขาดแนวทางการพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่บูรณาการกระบวนการพัฒนาระบบอย่างเป็นขั้นตอนร่วมกับการมีส่วนร่วมของบุคลากรภายในองค์กรอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สะท้อนผลลัพธ์ของการพัฒนาระบบดังกล่าวภายใต้บริบทขององค์กร ธุรกิจอย่างชัดเจน ซึ่งประเด็นดังกล่าวจึงนับเป็นช่องว่างทางการวิจัยที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม ซึ่งในงานวิจัยนี้ในเบื้องต้นจะมีการดำเนินการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงด้านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล โดยในระยะแรกจะมีการรวบรวมปัญหาและแนวทางในการแก้ไขผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศด้วยกระบวนการวงจรการพัฒนาระบบแบบ SDLC (System Development Life Cycle) 7 ขั้นตอน โดยอาศัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ การสัมมนา การอบรมเชิงปฏิบัติการ การสร้างฐานความรู้ในด้านทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันภายใต้การเปลี่ยนแปลงด้านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล การออกแบบและสร้างระบบงาน การติดตามและประเมินผล ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวข้างต้นจะนำไปสู่การพัฒนาและยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการทางด้านทรัพยากรมนุษย์และกระบวนการทำงานของธุรกิจอย่างเป็นระบบเพื่อเข้าสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงทางด้านดิจิทัล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ในด้านการดำเนินงานจัดการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลในด้านทรัพยากรมนุษย์
2. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านทักษะการใช้งานและการบริหารจัดการระบบเทคโนโลยีดิจิทัลทางด้านทรัพยากรมนุษย์ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด
3. เพื่อพัฒนาและสร้างระบบการบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด
4. เพื่อติดตามผลความพึงพอใจและประสิทธิภาพการใช้งานระบบการบริหารจัดการทางด้านทรัพยากรมนุษย์ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ผ่านการวิจัยเชิงคุณภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ ประกอบไปด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ทั้งก่อนและหลัง การดำเนินการตามโครงการ มุ่งทำความเข้าใจความหมาย ประสบการณ์ มุมมอง บริบททางสังคม ของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาและสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับนักวิจัย ประกอบไปด้วย การสนทนา (Focus Group Discussion) และการอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) รวมทั้งการออกแบบและสร้างระบบงาน ERP (Enterprise Resource Planning) ในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และงานวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น โดยมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อระดมสมอง รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย รวมทั้งการพัฒนาระบบทรัพยากรมนุษย์เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศผ่านกระบวนการ วงจรการพัฒนาแบบ SDLC (System Development Life Cycle : SDLC) 7 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กระบวนการและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นวิธีการที่ผู้วิจัย เลือกผู้ให้ข้อมูล (Research Informants) โดยใช้ดุลพินิจและประสบการณ์ของผู้วิจัยทำการเลือกเฉพาะกลุ่มที่มี ลักษณะและคุณสมบัติที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลหลักในครั้งนี้เป็นกลุ่มผู้ที่จะให้สัมภาษณ์ เชิงลึก 36 คน เป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงทั้งในส่วนของผู้บริหารและพนักงาน บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้งานระบบการจัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ของงานวิจัย ประกอบไปด้วย กรรมการผู้จัดการใหญ่ ผู้จัดการแผนกการผลิต แผนกการเงิน และแผนกทรัพยากร มนุษย์ และพนักงานในส่วนของบริษัทเฉพาะ ได้แก่ ทีมวิศวกร ทีมการตลาด และทีมปฏิบัติการทั่วไป ซึ่งเกณฑ์ การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) เพื่อที่จะ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดการระบบข้อมูลซึ่งอาศัยหลักเกณฑ์โดยการจำแนกหรือการจัดกลุ่มข้อมูล และเขียนบรรยายในลักษณะการเขียนเชิงพรรณนา (Descriptive Writing)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสอบถามการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้แบบสัมภาษณ์ แบบปลายเปิด (Open-ended Interview) โดยผู้สัมภาษณ์ตั้งคำถามในลักษณะแบบกว้าง ๆ ให้ผู้ตอบสามารถอธิบาย ความคิดเห็นประสบการณ์ หรือความรู้สึกได้อย่างเต็มที่ ซึ่งงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาข้อมูลด้านทัศนคติ ความคิดเห็น ปัญหาและมุมมองในการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการใช้งานระบบการจัดการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ที่ได้พัฒนาขึ้นใหม่ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด และหาแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผ่านการสัมภาษณ์แบบบุคคลต่อบุคคล ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้สัมภาษณ์ เตรียมคำถามไว้ล่วงหน้าแต่มีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนลำดับคำถามหรือเพิ่มเติมคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก มากขึ้น ผู้ที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์มีคุณสมบัติตรงตามขอบเขตที่ผู้วิจัยได้กำหนดเอาไว้ สามารถบอกรายละเอียด ในหัวข้อเฉพาะที่ต้องการ ซึ่งเป็นการติดต่อสื่อสารโดยตรงกับผู้ให้ข้อมูล มีลักษณะ ยืดหยุ่น สามารถปรับปรุงข้อมูล ระหว่างกันได้ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของงานวิจัยเชิงคุณภาพในครั้งนี้ มีการใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ 4 ประการ ได้แก่ ความน่าเชื่อถือ (Credibility) ความคงเส้นคงวา (Dependability) ความสอดคล้อง (Consistency)

และความสามารถในการถ่ายโอน (Transferability) โดยผู้วิจัยใช้การตรวจสอบผลการวิเคราะห์กับผู้ให้ข้อมูลโดยตรง ลักษณะคำถามจะประกอบไปด้วย คำถามที่เกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงาน ความต้องการใช้งานระบบรูปแบบการใช้งาน อุปสรรคในการดำเนินงาน รวมทั้งความต้องการในการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความรู้ทางด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการใช้ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลที่เป็นประโยชน์ต่อธุรกิจ

2.2 หัวข้อการสัมภาษณ์ ได้แก่ การกำหนดหัวข้อต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่ได้มาจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและหัวข้อที่เกี่ยวกับการจัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงด้านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งการจัดสัมภาษณ์ในครั้งนี้ถือเป็นการระดมสมองร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้เสียที่ได้รับมอบหมายในงานวิจัยนี้เพื่อหาข้อสรุปในด้านที่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบการจัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของบริษัทอันเซน เดนกิ จำกัด รวมทั้งความต้องการการอบรมเพื่อให้ความรู้ในด้านทรัพยากรมนุษย์จากนักวิชาการของพนักงาน บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ได้แก่ การอบรมเกี่ยวกับความรู้ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบไปด้วยการจัดการความรู้ การสร้างแรงจูงใจและการมีส่วนร่วม การพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ เจตคติ พฤติกรรม จริยธรรม และความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

2.3 หัวข้อการอบรมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ การอบรมเกี่ยวกับการใช้งานระบบงาน ERP (Enterprise Resource Planning) ในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สำหรับบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ภายหลังกระบวนการออกแบบและสร้างระบบงานเสร็จสิ้นพร้อมใช้งาน จะมีการอบรมการใช้งานระบบดังกล่าวโดยนักพัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าใช้งานจริงให้แก่ผู้บริหารและพนักงานของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ทั้งหมด จำนวน 36 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมในส่วนของงานวิจัยนี้มีขั้นตอนที่ดำเนินงานตามกระบวนการวิจัยแบบผสมผสานที่ประกอบไปด้วย กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กระบวนการพัฒนา ออกแบบ และสร้างระบบงาน ERP (Enterprise Resource Planning) สำหรับการใช้งานจริงในธุรกิจ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวข้างต้นจะมีการนำมาใส่ในกระบวนการวิจัยตามขั้นตอนวงจรการพัฒนาระบบแบบ SDLC (System Development Life Cycle: SDLC) 7 ขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การกำหนดปัญหา (Identifying) จัดทำเอกสาร ทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และวางแผนดำเนินงานวิจัย พร้อมทั้งจัดทำแบบสอบถาม ขอใบรับรองจริยธรรมในมนุษย์ หลังจากนั้นลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจ สังเกต ข้อมูลต่าง ๆ ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด เพื่อให้ทราบสถานการณ์ปัจจุบันและข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเบื้องต้นผ่านผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร พนักงาน และผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3.2 ศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด (Open-ended interview) โดยผู้สัมภาษณ์ตั้งคำถามในลักษณะแบบกว้าง ๆ ให้ผู้ตอบสามารถอธิบายความคิดเห็น ประสพการณ์ ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวได้รับการรับรองจริยธรรมในมนุษย์เรียบร้อยแล้ว โดยเนื้อหาที่สัมภาษณ์สามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ มีการบันทึกด้วยเครื่องบันทึกเสียงเพื่อให้ได้รายละเอียดมากที่สุดกับบุคลากรตำแหน่งต่าง ๆ ของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ได้แก่ ผู้บริหาร 4 ราย และบุคลากร 32 ราย รวมเป็น 36 คน แบ่งออกเป็นกลุ่มวิชาชีพเฉพาะ ได้แก่ กลุ่มวิศวกร และกลุ่มผู้ปฏิบัติการ (Operation) หลังจากนั้นถอดเทปสัมภาษณ์ นำข้อมูลไปทำการวิเคราะห์ สรุปและอภิปรายผลต่อไป

3.3 การวิเคราะห์ระบบ (Analysis) ทีมผู้วิจัย นักพัฒนาระบบ นักวิชาการ และบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด จัดสัมมนาพร้อมกันเพื่อทำการวิเคราะห์และพัฒนาระบบการดำเนินงานจัดการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัล ในด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น สร้างความรู้ความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และให้เป็นที่ยอมรับหรือเป็นการจุดประเด็นปัญหาในเนื้อหาเกี่ยวกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ก่อนจะนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้ในการจัดอบรมหลักสูตรระยะสั้นทาง ด้านทรัพยากรมนุษย์ โดยผู้เข้าร่วมสัมมนา ได้แก่ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาระบบทรัพยากรมนุษย์ และผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ทีมผู้บริหาร และพนักงานบริษัทอันเซน เดนกิ จำกัด 36 คน เนื้อหาประกอบไปด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ข้อเสนอของนักวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาระบบทรัพยากรมนุษย์ และแนวทางการพัฒนาระบบ ERP สำหรับการใช้งาน ทรัพยากรมนุษย์เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด

3.4 การออกแบบระบบ (Designing the System) ในการสัมมนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องนอกจากจะให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แล้วจะมีหัวข้อของการจัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้ การเปลี่ยนแปลง ด้านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด โดยการเปลี่ยนรูปแบบการทำงานไปสู่การทำงาน ในรูปแบบใหม่ที่มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ทดแทนรูปแบบเดิม เพื่อเพิ่มความสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย โดยการระดมสมองระหว่างผู้พัฒนาระบบ ผู้บริหาร ตัวแทนพนักงานที่เกี่ยวข้องและนักวิจัยได้ข้อสรุป คือ ต้องการ สร้างระบบงานการจัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในรูปแบบ ERP (Enterprise Resource Planning) สำหรับ การใช้งานจริงในธุรกิจผ่านผู้พัฒนาระบบเครือข่ายของผู้วิจัย ซึ่งการประชุมสัมมนาและหาข้อสรุปร่วมกันของ การจัดทำระบบ ประกอบไปด้วย การสร้างรูปแบบ (Function) การใช้งานที่มีการเชื่อมต่อข้อมูล ความต้องการใช้งาน ในเมนูการทำงานต่าง ๆ ซึ่งสิ่งที่ต้องการให้มีในระบบงาน ERP ดังกล่าว ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ประกอบไปด้วย ข้อมูลโครงสร้างองค์กร ข้อมูลพนักงาน การจัดหาทรัพยากรบุคคลที่มีการเชื่อมต่อกับระบบต่าง ๆ และการใช้งาน ที่เกี่ยวข้องผ่านระบบการวางแผนทรัพยากรของซอฟต์แวร์ (Software) ที่ช่วยให้ธุรกิจสามารถจัดการและบูรณาการ กระบวนการต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานทางด้านทรัพยากรมนุษย์ หรือที่เรียกว่า ระบบ ERP (Enterprise Resource Planning)

3.5 การพัฒนาระบบ (Construction) ภายหลังการสัมมนาเสร็จสิ้นและได้ข้อสรุปตามความต้องการ ของผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการหรือจัดหลักสูตรระยะสั้นสำหรับผู้ใช้งานระบบและมีการให้ ความรู้จากนักวิชาการที่เชี่ยวชาญทางด้านทรัพยากรมนุษย์ และ นักพัฒนาระบบที่เป็นเครือข่ายร่วมกันดำเนินการ สร้างระบบ ERP (Enterprise Resource Planning) ทางด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ตามความต้องการของผู้ใช้งานเสร็จสิ้นจะมีการแจกรหัส (User id) การเข้าใช้งาน คู่มือการใช้งาน คลิปวิดีโอ ที่แสดงถึงขั้นตอนการใช้งานให้แก่ธุรกิจอย่างละเอียดและเข้าใช้งานได้ทันที สามารถแสดงรายละเอียดการใช้งาน ระบบผ่านคิวอาร์โค้ด (QR Code) ดังภาพต่อไปนี้

ระบบทรัพยากรมนุษย์

ชื่อผู้ใช้งาน

รหัสผ่าน

ระบบนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย

เรื่องการจัดระบบทรัพยากรมนุษย์ ภายใต้การเปลี่ยนแปลง
ด้านระบบ เทคโนโลยีดิจิทัล ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด

ร่วมกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี และ บริษัท
อันเซน เดนกิ จำกัด

ภาพที่ 1 ระบบทรัพยากรมนุษย์ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด

QR Code #สำหรับพนักงาน

QR Code #สำหรับผู้จัดการ

QR Code #สำหรับลูกค้าและพันธมิตร

ภาพที่ 2 QR Code การใช้งาน คู่มือการใช้งาน
และคลิปวิดีโอแสดงขั้นตอนการทำงานของระบบทรัพยากรมนุษย์

3.6 การทดสอบและบำรุงรักษาระบบ (Testing and Maintaining The Systems) ในระหว่างการใช้งานระบบ ERP (Enterprise Resource Planning) จะมีการทดสอบโปรแกรมร่วมกันระหว่าง บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด กับนักพัฒนาระบบเครือข่าย ในกรณีที่พบปัญหาในระหว่างการใช้งานจะมีการสอบถามมายังทีมผู้วิจัย และทีมผู้วิจัยจะทำการส่งปัญหาต่อไปยังผู้พัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อทำการแก้ไขปัญหาและให้คำแนะนำการใช้งาน และปัญหาดังกล่าวผู้พัฒนาระบบจะทำการปรับปรุงแก้ไขจนเป็นที่น่าพอใจของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด รวมถึงการให้บริการบำรุงรักษาระบบอย่างต่อเนื่อง

3.7 การประเมินผล (Evaluation) ภายหลังการใช้งานระบบเสร็จสิ้นจะมีการติดตามและประเมินผล การใช้งานโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นวิธีการสอบถามและสนทนาร่วมกันระหว่าง ผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นการเจาะลึกคำตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วนกับผู้บริหารและพนักงานทั้งหมด จำนวน 36 คน อีกครั้งหนึ่ง เพื่อสำรวจข้อดี ข้อเสีย ความเหมาะสมของการใช้งานระบบ รวมทั้งข้อเสนอแนะที่จะนำไปปรับปรุง และพัฒนาระบบให้ดียิ่งขึ้น หลังจากได้รับข้อมูลการสัมภาษณ์เรียบร้อยแล้ว ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งการออกไปสัมภาษณ์จะมีการแบ่งทีมสัมภาษณ์พนักงานทั้งหมดเพื่อดู ข้อดี ข้อเสีย และข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ พบว่า

1. สภาพการณ์ปัจจุบันของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด พบปัญหาในการดำเนินงานหลายด้าน ประกอบไปด้วย 1) การจัดเก็บข้อมูลทรัพยากรบุคคล 2) โครงสร้างองค์กรและข้อมูลพนักงาน 3) การสรรหาพนักงาน 4) ความปลอดภัยของข้อมูล 5) การวิเคราะห์และรายงานข้อมูล HR และ 6) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรสามารถสรุปเป็นตารางรายละเอียดดังต่อไปนี้

2. แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านทักษะการใช้งานและการบริหารจัดการระบบเทคโนโลยีดิจิทัลทางด้านทรัพยากรมนุษย์ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ประกอบไปด้วย 1) การจัดการความรู้ในองค์กร (Knowledge Management: KM) 2) การสร้างแรงจูงใจและการมีส่วนร่วม (Motivation & Engagement) เพื่อช่วยกระตุ้นให้บุคลากรมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ค้นคว้า และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 3) การพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ เจตคติ พฤติกรรม และความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และ 4) เมื่อการอบรมเสร็จสิ้นมีการสัมมนาร่วมกันเกี่ยวกับความต้องการใช้งานระบบการพัฒนาทรัพยากรบุคคลได้ข้อสรุปร่วมกันโดย บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ต้องการระบบงานที่มีการเชื่อมต่อข้อมูลในรูปแบบ ERP (Enterprise Resource Planning) โดยร่วมกันออกแบบระบบงานที่ต้องการ

3. แนวทางการพัฒนาและสร้างระบบการบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ผลจากการสัมมนานำไปสู่การสร้างระบบงานบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ในรูปแบบ ERP (Enterprise Resource Planning) ของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ตามความต้องการของผู้บริหารและพนักงาน สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ได้สำเร็จ ซึ่งระบบดังกล่าวมีการเชื่อมต่อข้อมูลอย่างเป็นระบบ

4. การติดตามและประเมินผลความพึงพอใจและประสิทธิภาพการใช้งานระบบการบริหารจัดการทางด้านทรัพยากรมนุษย์ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ในรูปแบบ ERP (Enterprise Resource Planning) ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า 1) ข้อดี คือ ระบบ ERP (Enterprise Resource Planning) ทางด้านทรัพยากรมนุษย์ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด มีประสิทธิภาพในด้านการเชื่อมต่อข้อมูล 2) ข้อเสีย คือ การบันทึกข้อมูลตั้งต้นก่อนการเชื่อมต่อข้อมูลในแต่ละรายการอาจใช้ระยะเวลานานเนื่องจากข้อมูลมีเป็นจำนวนมาก และ 3) ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มรูปแบบการใช้งานให้มีความหลากหลายมากขึ้น

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

ประเด็น	รายละเอียดสภาพปัจจุบัน	ปัญหาที่พบ	ผลกระทบ	แนวทางการพัฒนา
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด				
1. การจัดเก็บข้อมูล HR	จัดเก็บเอกสารรูปแบบกระดาษ	เสี่ยงต่อการสูญหายหรือได้รับความเสียหาย	ข้อมูลไม่ปลอดภัย	พัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูลดิจิทัล
2. โครงสร้างองค์กรและข้อมูลพนักงาน	ข้อมูลแยกเก็บหลายส่วนไม่เป็นระบบกลาง	ค้นหาข้อมูลยาก ใช้เวลานาน	การบริหารงานล่าช้าขาดความคล่องตัว	จัดทำฐานข้อมูลรวม
3. การสรรหาพนักงาน	เก็บเอกสารใบสมัครเป็นรูปแบบกระดาษ	ตรวจสอบย้อนหลังยาก ข้อมูลกระจุกกระจาย	วิเคราะห์ข้อมูล ผู้สมัครไม่ได้	พัฒนาระบบ e-Recruitment
4. ความปลอดภัยของข้อมูล	ไม่มีระบบกำหนดสิทธิ์เข้าถึงที่ชัดเจน	เสี่ยงต่อการเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาต	กระทบความลับขององค์กร	จัดทำระบบกำหนดสิทธิ์การเข้าถึง

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียดสภาพปัจจุบัน	ปัญหาที่พบ	ผลกระทบ	แนวทางการพัฒนา
5. การวิเคราะห์และรายงานข้อมูล HR	ทำรายงานแบบ Manual	ขาดความยืดหยุ่นและใช้เวลานาน	ผู้บริหารตัดสินใจเชิงบริหารได้ไม่รวดเร็ว	พัฒนาระบบรายงานอัตโนมัติ
6. การพัฒนาศักยภาพบุคลากร	บุคลากรยังไม่คุ้นชินกับระบบดิจิทัล	ขาดทักษะด้านเทคโนโลยี	การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลอาจไม่ราบรื่น	จัดอบรมและด้าน Digital HR

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านทักษะการใช้งานและการบริหารจัดการระบบเทคโนโลยีของบริษัทฯ

1. การจัดการความรู้ในองค์กร	ยังเป็นรูปแบบเดิมที่ไม่เข้าถึงเทคโนโลยี	มีความต้องการพัฒนาระบบงานให้ดียิ่งขึ้น	การทำงานล่าช้า มีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย	พัฒนาระบบบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบ ERP เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลทุกส่วนแบบรวมศูนย์
2. การสร้างแรงจูงใจและการมีส่วนร่วม	บุคลากรบางส่วนยังขาดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง	พนักงานขาดแรงจูงใจในการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี	การเปลี่ยนแปลงองค์กรเกิดขึ้นได้ช้า	สร้างกิจกรรมส่งเสริมเปิดโอกาสให้พนักงานมีส่วนร่วม
3. การพัฒนาทักษะของพนักงานในเชิงบวก	ขาดทักษะด้านการสื่อสารทำงานเป็นทีม และเจตคติ	การประสานงานระหว่างฝ่ายยังไม่ราบรื่น	ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานโดยรวม	พัฒนาทักษะ ด้านการสื่อสาร จริยธรรมการทำงานเป็นทีม
4. ความต้องการใช้งานระบบ HR ที่มีประสิทธิภาพ	ขาดระบบเทคโนโลยีทางด้าน HR	ระบบเดิมไม่รองรับการเชื่อมต่อข้อมูล	ไม่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ	ออกแบบและพัฒนา ระบบ HR ในรูปแบบ ERP

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาและสร้างระบบการบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด

ทางการพัฒนาและสร้างระบบการบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด	ยังไม่มีระบบงานบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ที่มีประสิทธิภาพ	การจัดเก็บข้อมูลไม่มีประสิทธิภาพ และขาดการบูรณาการด้านข้อมูลร่วมกันในแต่ละฝ่าย	การดำเนินงานทางด้านการบริหารทรัพยากรและการเชื่อมต่อข้อมูลไม่มีประสิทธิภาพ	พัฒนาระบบและสร้างระบบการบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ในรูปแบบ ERP ที่มีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 การติดตามและประเมินผลความพึงพอใจและประสิทธิภาพการใช้งานระบบการบริหารจัดการทางด้านการทรัพยากรมนุษย์ของบริษัทฯ

ผลการติดตามความพึงพอใจและประสิทธิภาพการใช้งาน	ภายหลังการให้ระบบงานที่มีการออกแบบและพัฒนา มีการติดตามผลการใช้งานที่เกิดขึ้นจริง	พบข้อดี สามารถเชื่อมต่อข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสีย ไม่สะดวกในการบันทึกข้อมูลตั้งต้น และข้อเสนอแนะ คือต้องการเพิ่มระบบการใช้งานที่ดียิ่งขึ้น	พนักงานติดปัญหาการใช้งานระบบในระยะเริ่มต้น	มีการให้บริการโดยบริษัทพัฒนาระบบเครือข่ายให้ความช่วยเหลือผ่านทางกลุ่มไลน์ จนปัญหาทุกอย่างได้รับการแก้ไขและปิดโครงการโดยสมบูรณ์

อภิปรายผล

1. สภาพการณ์ปัจจุบันของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ในด้านการดำเนินงานจัดการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลในด้านทรัพยากรมนุษย์ พบว่า 1) ปัญหาด้านการพัฒนาระบบทรัพยากรมนุษย์ของบริษัทยังมีปัญหาในการจัดเก็บข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลโครงสร้างองค์กร ข้อมูลที่เกี่ยวกับพนักงาน ประกอบไปด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับส่วนงาน ฝ่าย แผนก ตำแหน่ง รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับการสรรหาพนักงานใหม่ ซึ่งปัจจุบันการจัดเก็บ จัดระเบียบ และดูแลเอกสารด้านทรัพยากรมนุษย์ (HR) ของบริษัท อันเซน เดนกิ ยังใช้ระบบงานในรูปแบบเดิมที่ยังไม่เป็นดิจิทัล (Digital) หรือยังไม่ได้นำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการอย่างเต็มรูปแบบซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการสูญหายของข้อมูล สิ้นเปลืองพื้นที่การจัดเก็บ และบริหารจัดการมีความยุ่งยาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิจันทร์ ปัญจทวี ที่ระบุว่า การทำงานในรูปแบบเดิมของฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ที่มีพฤติกรรมและความเคยชินโดยมีการทำงานโดยใช้ระบบการทำงานด้วยมือ (Manual) หรือผ่านระบบการจัดเก็บเอกสารในรูปแบบแฟ้มข้อมูลในตู้เอกสารอาจทำให้ไม่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้เต็มที่ รวมถึงหากธุรกิจที่ขาดนโยบายการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงจะส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ (ศศิจันทร์ ปัญจทวี, 2560) 2) ความต้องการของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ที่จะพัฒนาการจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทรัพยากรมนุษย์ในรูปแบบเดิมไปสู่กระบวนการทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล สอดคล้องกับงานวิจัยของ มณีนรัตน์ ชัยยะ และเพ็ญศรี ฉิรินัง ที่ระบุว่า การดำเนินงานทางด้านทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบันควรมีการส่งเสริมให้การบริหารทรัพยากรมนุษย์เสริมทักษะใหม่ให้ตอบสนองในยุคดิจิทัล ตลอดจนพัฒนาระบบการบริหารจัดการภายในองค์กรด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อช่วยให้องค์กรมีความแข็งแกร่ง และสามารถยืนหยัดได้ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มณีนรัตน์ ชัยยะ และเพ็ญศรี ฉิรินัง, 2566) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประคอง สุคนธจิตต์ ที่ระบุว่า การทำงานของทรัพยากรมนุษย์ในยุคนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการบริหารทรัพยากรมนุษย์โดยอาศัยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นหลัก เพื่อให้ธุรกิจสามารถเปลี่ยนแปลงให้ทันกับเทคโนโลยีและพฤติกรรมของทรัพยากรมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงในทุกอาชีพหรือทุกหน่วยงาน (ประคอง สุคนธจิตต์, 2562) และ 3) ความต้องการการอบรมและสร้างความเข้าใจให้กับพนักงานของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด เกี่ยวกับการจัดอบรมการใช้งานระบบใหม่รวมทั้งการจัดทำคู่มือการใช้งานหรือวีดีโอสาธิตการใช้งานระบบเพื่อนำไปสู่การสร้างประสิทธิภาพในการดำเนินงานทางด้านทรัพยากรมนุษย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะพันธ์ พิษณุประเสริฐ และคณะ ที่ระบุว่า โครงสร้างทางปัญญาของบุคคลโดยอาศัยการเรียนรู้ผ่านการอบรมจะช่วยให้สามารถคลี่คลายสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและยังใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาหรืออธิบายสถานการณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ดียิ่งขึ้น (ปิยะพันธ์ พิษณุประเสริฐ และคณะ, 2563)

2. แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านทักษะการใช้งานและการบริหารจัดการระบบเทคโนโลยีดิจิทัลทางด้านทรัพยากรมนุษย์ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด พบว่า การจัดอบรมและให้ความรู้แก่ผู้บริหารและพนักงานในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเป็นการมุ่งส่งเสริมความรู้ ทักษะ เจตคติ และศักยภาพของบุคลากรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและเติบโตในหน้าที่การงาน ประกอบไปด้วย 1) การจัดการความรู้ในองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน การสร้างนวัตกรรม การตัดสินใจที่ดีขึ้น การรักษาความรู้ขององค์กร และการพัฒนาบุคลากรและองค์กรโดยรวม สอดคล้องกับแนวคิดของ คริสตนา อ่อนกระโทก ที่ระบุว่า การช่วยส่งเสริมให้พนักงานทุกคนมีศักยภาพในการทำงานที่ดีขึ้นสม่ำเสมอโดยฝ่ายทรัพยากรบุคคลผ่านการจัดการความรู้มาใช้เป็นตัวแปลง

รวบรวมองค์ความรู้ที่อยู่ในองค์กรมาพัฒนาให้เป็นระบบเป็นการสร้างและแสวงหาความรู้ทั้งภายในและภายนอกองค์กร รวมทั้งรักษาความรู้เดิมอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหาให้แก่ธุรกิจ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ และเพิ่มประสบการณ์ใหม่ ๆ เพื่อนำไปสู่การสร้างประสิทธิภาพภายในองค์กร (ศรีฐา อ่อนกระโทก, 2566) 2) การสร้างแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมช่วยกระตุ้นให้ผู้วิจัยมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ค้นคว้า และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ นวพัชญ์ ฉิดจันทร์ ที่ระบุว่า บุคลากรเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อความสำเร็จขององค์กร การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรยังเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารงานหรือดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรให้บรรลุเป้าหมาย ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรภายในองค์กร ทำให้บุคลากรมีกำลังใจ มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ (นวพัชญ์ ฉิดจันทร์, 2564) 3) การพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ เจตคติ พฤติกรรม และความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในงานทรัพยากรบุคคลถือเป็นการพัฒนาตนเองในด้านบุคลิกภาพ การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการมีเจตคติเชิงบวก สอดคล้องกับงานวิจัยของ อีรีวี ทองเจือ และปรีดี ทูมเมฆ ที่ระบุว่า ในงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับคนยุคใหม่ต้องเป็นผู้มีความรู้ลึกในแก่นสาระของวิชา สามารถรู้รอบตัวในเชิงสหวิทยาการ เรียนรู้ได้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต โดยเน้นมิติด้านทักษะความสามารถ ทักษะในด้านการคิดสร้างสรรค์ มีทักษะในการสื่อสาร ทักษะด้านภาษาต่างประเทศ ทักษะการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางสังคม ทักษะการอาชีพ ทักษะทางอารมณ์ ในเชิงบวก และ ทักษะการจัดการที่ดี (อีรีวี ทองเจือ และปรีดี ทูมเมฆ, 2560) และ 4) ความต้องการใช้ระบบงานที่มีการเชื่อมต่อข้อมูลในรูปแบบระบบที่ช่วยให้องค์กรสามารถบริหารจัดการและวางแผนทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการจัดการข้อมูลพนักงาน กระบวนการสรรหาพนักงาน กระบวนการวางแผนกำลังคน ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ ต้องมีการบูรณาการข้อมูลร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ วุฒิประดิษฐ์ ที่ระบุว่า การใช้งานระบบบริหารทรัพยากรองค์กรที่มีประสิทธิภาพโดยอาศัยการนำระบบสารสนเทศมาบูรณาการข้อมูล และกระบวนการทำงานภายในองค์กร เช่น การจัดจ้าง การผลิต การขาย การบัญชี การเงินและการบริหารทรัพยากรบุคคล ให้มีการทำงานร่วมกัน และไม่ทำงานซ้ำซ้อน พร้อมทั้งสามารถรับรู้สถานการณ์และปัญหาของงานต่าง ๆ ได้อย่างทันท่วงที ส่งผลทำให้ธุรกิจสามารถตัดสินใจหรือแก้ปัญหาภายในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น (จารุวรรณ วุฒิประดิษฐ์, 2562)

3. การพัฒนาและสร้างระบบการบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด พบว่า นักวิจัย ผู้พัฒนาระบบเครือข่าย และ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด สามารถสร้างระบบงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด สำหรับงานวิจัยนี้ ซึ่งระบบดังกล่าวมีลักษณะเป็นระบบการวางแผนจัดการห่วงโซ่อุปทาน (Enterprise Resource Planning: ERP) มีกระบวนการเชื่อมต่อข้อมูลผ่านเมนูต่าง ๆ ได้แก่ 1) การบันทึกรายการในระบบ ประกอบไปด้วย ข้อมูลตำแหน่งงานในระบบ HR คือ การจัดเก็บรายละเอียดเกี่ยวกับตำแหน่งต่าง ๆ ภายในองค์กร เช่น ชื่อ ตำแหน่ง หน้าที่รับผิดชอบ คุณสมบัติที่ต้องการ และระดับอำนาจในองค์กร 2) ระบบควบคุมอัตรากำลังพล (Manpower) โดยการจัดการและวางแผนทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้มีจำนวนพนักงานที่เหมาะสมกับความต้องการขององค์กร โดยการคำนึงถึงการจัดสรรพนักงานในแต่ละแผนกหรือฝ่าย รวมถึงการประเมิน

ความสามารถและประสิทธิภาพของกำลังพล 3) การรับสมัครพนักงานในระบบทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ กระบวนการที่องค์กรใช้ในการสรรหาบุคลากรที่มีความสามารถและเหมาะสมกับตำแหน่งงานที่ต้องการ โดยการจัดเก็บข้อมูลผู้สมัคร การประเมินคุณสมบัติ และการคัดเลือกบุคคลที่มีศักยภาพเพื่อตอบสนองความต้องการขององค์กร และ 4) กระบวนการนัดสัมภาษณ์เป็นขั้นตอนที่เชื่อมต่อระหว่างผู้สมัครและองค์กร มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินคุณสมบัติ ทักษะ และความเหมาะสมของผู้สมัครกับตำแหน่งงานที่เปิดรับ โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และสามารถติดตามผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งระบบงานทั้ง 4 ระบบมีการเชื่อมต่อการใช้งานในระบบในลักษณะระบบบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กรแบบบูรณาการ ช่วยให้องค์กรสามารถเชื่อมโยงข้อมูลและกระบวนการทำงานในทุกฝ่ายเข้าด้วยกันในระบบเดียว สอดคล้องกับงานวิจัยของ จันจิรา ดีเลิศ และสุวรรณา สิทธนาวิวัฒน์ ที่ระบุว่า การนำระบบบริหารทรัพยากรองค์กร (Enterprise Resource Planning: ERP) ที่สามารถทำการเชื่อมโยงข้อมูลและกระบวนการทั้งหมดที่เกิดขึ้นในองค์กรให้สามารถทำงานร่วมกันได้เป็นระบบเดียว มีความยืดหยุ่น มีประสิทธิภาพสูง เป็นที่ยอมรับทั่วโลกในปัจจุบัน (จันจิรา ดีเลิศ และสุวรรณา สิทธนาวิวัฒน์, 2564) นอกจากนี้การนำระบบ ERP ไปใช้ในระบบงานทรัพยากรมนุษย์แล้วยังสามารถนำระบบ ERP มาใช้งานในงานของธุรกิจได้เช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐปภัสร ฤทธิ์วัฒนาวณิช และคณะ ที่ระบุว่า การนำระบบ TSRI & RMUTR Systems for Small Entrepreneurs มีลักษณะเป็นระบบการวางแผนจัดการห่วงโซ่อุปทาน มีกระบวนการเชื่อมต่อข้อมูลในระบบการซื้อ การขาย การจัดเก็บสินค้าคงคลัง การเชื่อมต่อข้อมูลไปยังระบบบัญชี ข้อมูลลูกค้า และข้อมูลของผู้ขายปัจจัยการผลิต เป็นระบบที่เหมาะสมกับการใช้งานของผู้ประกอบการรายย่อยที่เพิ่งเริ่มต้น (ญัฐปภัสร ฤทธิ์วัฒนาวณิช และคณะ, 2567)

4. การติดตามผลความพึงพอใจและประสิทธิภาพการใช้งานระบบการบริหารด้านทรัพยากรมนุษย์ของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด พบว่า ระบบงานทรัพยากรมนุษย์ที่ออกแบบร่วมกัน มีทั้งข้อดีในแง่ของประโยชน์และประสิทธิภาพการใช้งานที่สามารถเชื่อมต่อกันอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสียในเรื่องของการบันทึกข้อมูลตั้งต้นที่มีความยุ่งยากในระยะเริ่มต้นซึ่งมีจำนวนมาก และข้อเสนอแนะในเรื่องการเพิ่มรูปแบบการใช้งานในด้านการบันทึกการลาของพนักงาน และการบริหารจัดการทางด้านเงินเดือนเพิ่มเติม ซึ่งการติดตามและประเมินผลการใช้งานระบบถือเป็นการตรวจสอบและตัดสินคุณภาพของระบบงานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหา จุดเด่น จุดด้อย และจุดที่ควรปรับปรุงเพื่อให้ระบบมีคุณภาพเหมาะสมกับการใช้งานมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เทียนใจ สุทะ ที่ระบุว่า การประเมินผล คือ กระบวนการในการติดตามความก้าวหน้า ค้นหาผลกระทบ และสิ่งที่ได้รับการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาทำการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้แนวทางในการปฏิบัติงานและช่วยในการตัดสินใจ ปรับปรุง พัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงระบบงานให้มีความถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของระบบการทำงานที่องค์กรมีการกำหนดไว้ตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต (เทียนใจ สุทะ, 2561)

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการจัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงด้านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด มีวัตถุประสงค์ในเรื่องของการศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันทำให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการในการดำเนินการแก้ไขและพัฒนาโดยเน้นการปรับตัวขององค์กรสู่ยุคดิจิทัลอย่างเป็นระบบ การหาแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านทักษะการใช้งานและการบริหารจัดการระบบเทคโนโลยีดิจิทัลทางด้านทรัพยากรมนุษย์ โดยการจัดการความรู้ในองค์กร สร้างแรงจูงใจและการมีส่วนร่วม พัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ เจตคติ พฤติกรรม ความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และมีการสัมมนาร่วมกันเกี่ยวกับความต้องการใช้งานระบบการพัฒนาทรัพยากรบุคคลโดยสร้างระบบงานที่มีการเชื่อมต่อข้อมูลในรูปแบบ ERP รวมทั้งการพัฒนาและสร้างระบบการบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ในรูปแบบ ERP ที่ประกอบไปด้วย การเชื่อมต่อข้อมูลอย่างเป็นระบบ และการติดตามและประเมินผลการใช้งานระบบที่ทำให้ทราบข้อดี ข้อเสีย และข้อเสนอแนะเพื่อความสำเร็จของการใช้งานระบบจนสามารถ ปิดโครงการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งการปรับปรุงกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับระบบดิจิทัลช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ลดความซ้ำซ้อน และเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันขององค์กรในระยะยาว และในส่วนของข้อเสนอแนะในการพัฒนาสำหรับงานวิจัยในครั้งต่อไปของบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด ควรมีแนวทางในการพัฒนามาตรฐานคุณภาพการผลิตผ่านใบรับรอง เช่น การรับรองมาตรฐาน ISO หรือ มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก.) เพื่อให้สินค้า บริการ และระบบการบริหารจัดการของธุรกิจ มีคุณภาพ ปลอดภัย และเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณรายได้จาก มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ประจำปี 2568 ตามสัญญาเลขที่ C1/2568 และบริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด เรื่อง การจัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงด้านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล ของ บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ทีมผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ ที่นี้ และงานวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ใบรับรองเลขที่ NMCEC-0037/2567 ตั้งแต่วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2568 - 14 กุมภาพันธ์ 2569 จากวิทยาลัยนครราชสีมา

เอกสารอ้างอิง

- กรมประชาสัมพันธ์. (2567). เศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy). เรียกใช้เมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2569 จาก <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/31/iid/260369>
- ศรีษฐา อ่อนกระโทก. (2566). การจัดการความรู้ในองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ กรณีศึกษา: บริษัท เวอร์ติคอล จำกัด. ใน สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการการเงิน การธนาคาร และการลงทุน. มหาวิทยาลัยสยาม.
- จันจิรา ดีเลิศ และสุวรรณา สิทธิธนวิวัฒน์. (2564). ระบบบริหารทรัพยากรองค์กร: เครื่องมือสู่ความสำเร็จอุตสาหกรรม การผลิตในประเทศไทย. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 23(2), 247-255.

- จารุวรรณ วุฒิประดิษฐ์. (2562). การยอมรับและความตั้งใจในการใช้โปรแกรมระบบบริหารทรัพยากรองค์กร (ENTERPRISE RESOURCE PLANNING: ERP) ของบุคลากร บริษัทในเครือ เอส เอ็น ซี ฟอर्मอร์ จำกัด (มหาชน). ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการและการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชัยทวี เสนะวงศ์. (2567). โครงสร้างพื้นฐานขององค์กร 4.0. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2568 จาก <https://shorturl.asia/7wsoY>
- ณัฐปภัสร ฤทธิ์วัฒนาวณิช และคณะ. (2567). การพัฒนาระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับกิจกรรมโลจิสติกส์ และโซ่อุปทานของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตสัมพันธวงศ์. วารสารการบัญชีและการจัดการ, 16(2), 1-19.
- เทียนใจ สุทะ. (2561). การประเมินผลการใช้งานระบบบัญชีคอมพิวเตอร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (e-LAAS) ขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารสหวิทยาการจัดการ, 2(1), 22-35.
- ธีรวิ ทองเจือ และปรีดี ทুমเมฆ. (2560). แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21: มิติด้าน การศึกษา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 5(3), 389-403.
- นพพัชญ์ นิตจันทร์. (2564). การบริหารงานบุคคลกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นาฏญา อยู่แสงทอง. (2565). การจัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงดิจิทัลขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ. ใน สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ. มหาวิทยาลัยสยาม.
- ประคอง สุคนธจิตต์. (2562). ทรัพยากรมนุษย์ ยุค 4.0. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์นายเรืออากาศ, 7(1), 17-28.
- ปิยะพันธ์ พิษณุประเสริฐ และคณะ. (2563). องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนรู้โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ตามแนว ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง แนวคิดเดอะบิกซิกและกระบวนการเรียนรู้แบบกลุ่มสืบสอบ เพื่อ พัฒนาทักษะด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วารสารศึกษาศาสตร์, 30(3), 174-184.
- มนิรัตน์ ชัยยะ และเพ็ญศรี ฉิรินง. (2566). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัล (Digital HR). วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ, 11(1), 104-115.
- ศศิจันทร์ ปัญจทวี. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับการใช้ระบบสารสนเทศ กรณีศึกษา สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่. ใน สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่.
- ศิริกาญจน์ ธัญพิมลโรจน์. (2566). ความสามารถในการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัลขององค์กรในประเทศไทย ผ่านมุมมอง ของพนักงานในองค์กรนวัตกรรมในประเทศไทย. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 9(3), 691-706.
- อันเซน เดนกิ. (2568). บริษัท อันเซน เดนกิ จำกัด 10 ปี แห่งความทุ่มเท. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2568 จาก <https://shorturl.asia/5eLvY>

แบบจำลองกระบวนการจัดการความรู้ของนวัตกรรมชุมชนระดับ 4

ผู้มีความเชี่ยวชาญระดับสูงในการนำนวัตกรรมไปใช้จริง:

บทเรียนจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผึ้งชันโรง จังหวัดสงขลา*

A MODEL OF KNOWLEDGE MANAGEMENT PROCESSES FOR LEVEL-4

COMMUNITY INNOVATORS WITH ADVANCED PRACTICAL INNOVATION EXPERTISE:

LESSONS FROM THE SONGKHLA STINGLESS BEE COMMUNITY ENTERPRISE NETWORK

วรลักษณ์ ลลิตศศิวิมล^{1*}, นุกูล ชื่นฟัก²

Woraluck Lalitsasivimol^{1*}, Nukool Chinfuk²

¹คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ สงขลา ประเทศไทย

¹Hatyai Business School, Hatyai University, Songkhla, Thailand

²คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ สงขลา ประเทศไทย

²Faculty of Political Science, Hatyai University, Songkhla, Thailand

*Corresponding author E-mail: woraluck@hu.ac.th

*Tel: 061-7141565

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแบบจำลองกระบวนการจัดการความรู้ของนวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ผู้มีความเชี่ยวชาญในการนำนวัตกรรมไปใช้จริง สกัดบทเรียนจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผึ้งชันโรง จังหวัดสงขลา สะท้อนการเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเป็นนวัตกรรมชุมชนและการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน บทความนี้ใช้การสังเคราะห์เชิงแนวคิดจากเครือข่าย เอกสารที่เกี่ยวข้อง และบทเรียนจากการดำเนินงานของกลุ่มเพื่ออธิบายกลไกการจัดการความรู้ บทบาทนวัตกรรมชุมชน และเงื่อนไขที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นระบบ บทเรียนสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) ความรู้ที่ใช้ได้จริงจากการปฏิบัติ 2) การจัดการความรู้ต้องอาศัยการตีความร่วมและการจัดระบบความรู้ 3) การเรียนรู้ที่มีพลังเกิดจากการถ่ายทอดผ่านการลงมือทำ 4) ความรู้จะมีคุณค่าเมื่อถูกนำไปประยุกต์ใช้และพัฒนาเป็นมาตรฐานของกลุ่ม และ 5) การขยายผลอย่างยั่งยืนต้องอาศัยเครือข่าย กลไกกลาง และผู้นำการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงผู้คนและความรู้เข้าด้วยกัน จากบทเรียนดังกล่าว ผู้เขียนสังเคราะห์เป็นแบบจำลองกระบวนการจัดการความรู้เชิงวงจร 5 ช่วง ได้แก่ การดึงบทเรียนจากการปฏิบัติจริง การตีความร่วมและจัดระบบความรู้ การถ่ายทอดผ่านการลงมือทำ การประยุกต์ใช้ปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และการขยายผลผ่านเครือข่ายและมาตรฐาน นอกจากนี้ นวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ยังทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ตัวกลางความรู้ และผู้ประสานเครือข่าย แบบจำลองนี้ชี้ว่า ความสำเร็จของชุมชนเกิดจากการเชื่อมความรู้คน กลไก และเครือข่าย เกิดระบบการเรียนรู้ร่วม สามารถต่อยอดสู่การยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้เป็นชุมชนแห่ง

การเรียนรู้และนวัตกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นแนวทางสำคัญสำหรับการออกแบบกลไกพัฒนาชุมชนบนฐานความรู้และการขยายผลนวัตกรรมในบริบทท้องถิ่นต่อไป

คำสำคัญ: แบบจำลองกระบวนการ, การจัดการความรู้, นวัตกรรมชุมชนระดับ 4, เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนฝั่งชันโรง, การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

Abstract

This academic article aims to propose a knowledge management process model for Level 4 community innovators who demonstrate high capability in applying innovation in practice. The model is synthesized from lessons learned from the stingless bee community enterprise network in Songkhla Province, which reflects the transformation of local wisdom into community innovation and sustainable self-reliance. The article employs conceptual synthesis based on network reports, related documents, and operational lessons from the community groups to explain the mechanisms of knowledge management, the roles of community innovators, and the conditions that enable systematic community learning. The synthesis identifies five key lessons: 1) Practical knowledge emerges from real practice; 2) Knowledge management requires shared interpretation and systematic knowledge organization; 3) Powerful learning occurs through hands-on practice; 4) Knowledge gains value when it is applied and developed into group standards; and 5) Sustainable scaling-up requires networks, intermediary mechanisms, and learning leaders capable of connecting people and knowledge. Based on these lessons, the author develops a cyclical knowledge management process model consisting of five stages: extracting lessons from practice, collectively interpreting and organizing knowledge, transferring knowledge through practice, applying and continuously improving knowledge, and scaling up through networks and standards. In addition, Level 4 community innovators serve as learning facilitators, knowledge brokers, and network coordinators. The model indicates that community success results from linking knowledge, people, mechanisms, and networks into a shared learning system. It can further support the upgrading of community enterprises into learning and innovation communities in a concrete manner, while also offering an important guideline for designing knowledge-based community development mechanisms and scaling up innovation in other local contexts.

Keywords: Process Model, Knowledge Management, Level 4 Community Innovators, Stingless Bee Community Enterprise Network, Sustainable Community Development

บทนำ

กระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในปัจจุบันมิได้มุ่งเพียงการเพิ่มรายได้หรือส่งเสริมอาชีพในระดับครัวเรือนเท่านั้น หากแต่เป็นการพัฒนาที่บูรณาการมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง ปรับตัว และเติบโตได้อย่างยั่งยืนภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกปัจจุบัน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566 - 2570 ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาบนฐานนวัตกรรม การเสริมสร้างศักยภาพของคนและพื้นที่ และการเติบโตที่สมดุลและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ที่กำหนดเป้าหมายการพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนและชุมชนในทุกระดับ (ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580), 2561) ตลอดจนสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่ให้ความสำคัญกับการขจัดความยากจน การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง การลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา (United Nations, 2015) ภายใต้ทิศทางการพัฒนาที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ของการพัฒนาในแต่ละพื้นที่กลับมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ บางพื้นที่สามารถยกระดับไปสู่ความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ขณะที่หลายพื้นที่ยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านการพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกและการขาดความต่อเนื่องของกระบวนการพัฒนา สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยชี้ขาดมิได้อยู่ที่การได้รับทรัพยากรหรือองค์ความรู้จากภายนอกเพียงอย่างเดียว หากแต่อยู่ที่ศักยภาพของชุมชนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการดูดซับ ปรับใช้ และถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของตนเอง ภาคการเลี้ยงผึ้งชันโรงเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการประกอบอาชีพที่ต้องผสมผสานทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ เนื่องจากต้องอาศัยทั้งทักษะเชิงเทคนิคและทักษะทางสังคมควบคู่กัน (เกียรติภูมิ จันเต, 2559) ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงผึ้งชันโรงจึงมิใช่เพียงการถ่ายทอดเทคนิคการผลิต แต่ต้องอาศัยกระบวนการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ และมีผู้นำการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงทรัพยากรภายนอกเข้าสู่การพัฒนาภายในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

เมื่อกระบวนการเรียนรู้เป็นปัจจัยชี้ขาดของความสำเร็จในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน “นวัตกรรมชุมชน” จึงมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกภายในที่ช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการกระบวนการเรียนรู้และสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ด้วยตนเอง นวัตกรรมชุมชนในความหมายนี้มิได้จำกัดอยู่เพียงการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ หากยังครอบคลุมถึงวิธีคิด วิธีจัดการ วิธีรวมกลุ่ม วิธีถ่ายทอดความรู้ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีหรือแนวปฏิบัติใหม่ที่เหมาะสมกับปัญหาและความต้องการของชุมชน อันนำไปสู่การแก้ปัญหา การยกระดับคุณภาพชีวิต และการพัฒนาที่ต่อเนื่องและยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทที่ชุมชนต้องเผชิญกับความผันผวนทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ชุมชนจึงจำเป็นต้องมีบุคคลที่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ เทคโนโลยี และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง จากการศึกษาของ นุกุล ชื่นพัก และคณะ สามารถจำแนกระดับของนวัตกรรมชุมชนตามขอบเขตบทบาทและความสามารถในการจัดการความรู้ได้ 4 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 ผู้ใช้

และเรียนรู้เพื่อนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง ระดับที่ 2 ผู้ถ่ายทอดและช่วยเหลือสมาชิกภายในกลุ่ม ระดับที่ 3 ผู้ประสานการเรียนรู้และเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่ม และระดับที่ 4 คือ นวัตกรรมชุมชนผู้มีความเชี่ยวชาญระดับสูง หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถขั้นสูงในการรับ - ปรับ - ใช้ - ถ่ายทอดนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับบริบทชุมชน สามารถเชื่อมโยงทรัพยากรและองค์ความรู้จากภายนอก แลกเปลี่ยนความรู้ให้เป็นแนวปฏิบัติที่ใช้ได้จริง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมที่ทำให้ความรู้ไหลเวียน สะสม และสืบทอดได้อย่างต่อเนื่องในระดับเครือข่าย ด้วยเหตุนี้ นวัตกรรมชุมชนระดับ 4 จึงมีใช้เพียงผู้เชี่ยวชาญเชิงเทคนิค แต่เป็นทั้งผู้นำการเปลี่ยนแปลง ตัวกลางความรู้ และผู้จัดการกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ตัวอย่างเชิงประจักษ์จากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงผึ้งชันโรงในจังหวัดสงขลาได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของนวัตกรรมชุมชนกับกระบวนการจัดการความรู้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะ 3 พื้นที่ต้นแบบ ได้แก่ บ้านคลองต่อ อำเภอรัตนภูมิ ซึ่งโดดเด่นด้านการพัฒนานวัตกรรมที่สอนนวัตกรรมน้องและการเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ให้แก่เครือข่าย ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่เรียนรู้และศูนย์กลางการเชื่อมโยงเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง และบ้านเกาะแลหนังฟาร์ม อำเภอเทพา ซึ่งสะท้อนการยกระดับองค์ความรู้สู่การจัดการฟาร์มและการพัฒนามาตรฐานเชิงคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรม นกุล ชื่นพัก และคณะ กล่าวได้ว่า พื้นที่เหล่านี้ทำหน้าที่เสมือน Learning and Innovation Platform (LIP) ของชุมชน (นกุล ชื่นพัก และคณะ, 2567) ซึ่งเปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วม การทดลอง การเรียนรู้ร่วม และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ สะท้อนว่า การจัดการความรู้ของนวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ผู้มีความเชี่ยวชาญระดับสูง มิได้เป็นเพียงการถ่ายทอดความรู้ หากเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ความรู้เกิดการไหลเวียน ขยายผล และสั่งสมเป็นทุนทางปัญญาของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

งานศึกษาที่เกี่ยวข้องสามารถจัดกลุ่มได้เป็น 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ประเด็นแรก แบบจำลองกระบวนการจัดการความรู้ ซึ่งงานของ Nonaka, I. & Takeuchi, H ช่วยอธิบายพลวัตของการสร้าง การแลกเปลี่ยน และการยกระดับความรู้จากระดับบุคคลสู่ระดับกลุ่ม (Nonaka, I. & Takeuchi, H., 1995) ขณะที่ Lundvall, B. A. ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้และนวัตกรรมเกิดขึ้นผ่านปฏิสัมพันธ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย (Lundvall, B. A., 1995) ประเด็นที่สอง นวัตกรรมชุมชน งานศึกษาด้านชุมชนแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาผู้นำชุมชนสะท้อนว่า บุคคลที่มีบทบาทขับเคลื่อนการเรียนรู้ในชุมชนมิได้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดความรู้ แต่ยังต้องเชื่อมโยงผู้คน ทรัพยากร และกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ชุดิมา ถวัลย์ปรีดา และคณะ, 2564) ประเด็นที่สาม เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน งานของ กุลทัต หงส์ขยางกูร และปรัชญานันท์ เทียงจรรยา ชี้ว่าความเข้มแข็งของเครือข่ายขึ้นอยู่กับกระบวนการร่วมมือ การจัดการความสัมพันธ์ และการสร้างกติกากการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ และประเด็นที่สี่ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผึ้งชันโรงจังหวัดสงขลา งานของ นกุล ชื่นพัก และคณะ แสดงให้เห็นพัฒนาการของเครือข่ายในด้านการยกระดับศักยภาพผู้เลี้ยง การสร้างแกนนำการเรียนรู้ และการเชื่อมโยงมาตรฐานกับตลาด อย่างไรก็ตาม ยังขาดการสังเคราะห์เชิงแบบจำลองที่อธิบายอย่างเป็นระบบว่า นวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ขับเคลื่อนกระบวนการจัดการความรู้ของเครือข่ายอย่างไรจนทำให้เครือข่ายยกระดับสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ ซึ่งเป็นช่องว่างที่บทความนี้มุ่งเติมเต็ม

แนวคิดเรื่อง “นวัตกรรมชุมชน” มิได้เป็นสิ่งใหม่ในวงการพัฒนาชุมชน แต่การจำแนกระดับและบทบาทเชิงหน้าที่ของนวัตกรรมยังขาดความชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความแตกต่างระหว่าง “ผู้เชี่ยวชาญเชิงเทคนิค” กับ “ผู้นำการเรียนรู้เชิงระบบ” การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นการอธิบายบทบาทของนวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ในฐานะ “ตัวกลางความรู้” (Knowledge Broker) และ “ผู้จัดการกระบวนการเรียนรู้” (Learning Facilitator) ที่ทำให้ความรู้เคลื่อนจากระดับบุคคลไปสู่แนวปฏิบัติร่วมและกลายเป็นระบบของเครือข่าย กรอบคิดนี้สอดคล้องกับแนวทางระบบนวัตกรรมที่เห็นการเรียนรู้เป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในระดับพื้นที่ (Lundvall, B. A., 1995) และแนวคิดเครือข่ายการเรียนรู้ที่เน้นบทบาทของตัวกลางในการเชื่อมโยงผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Kadushin, C., 2012) ในแง่ของกระบวนการจัดการความรู้ แนวคิดที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เช่น SECI Model ของ Nonaka, I. & Takeuchi, H ที่อธิบายการเปลี่ยนผ่านระหว่างความรู้แฝง (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ผ่านกระบวนการ Socialization, Externalization, Combination และ Internalization (Nonaka, I. & Takeuchi, H., 1995) หรือแนวคิดของ Wenger, E. เรื่อง Communities of Practice ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านชุมชนปฏิบัติการ ล้วนให้ความสำคัญกับการไหลเวียนของความรู้ภายในองค์กรหรือกลุ่มวิชาชีพ (Wenger, E., 1998) อย่างไรก็ตาม กรอบคิดเหล่านี้มักไม่ได้ให้ความสำคัญกับ “การเชื่อมโยงข้ามขอบเขต” (Boundary Spanning) ระหว่างชุมชนกับภาคภายนอก และไม่ได้อธิบายบทบาทของตัวกลางที่ต้องแปลความรู้จากภาษาวิชาการสู่ภาษาปฏิบัติของชุมชนอย่างชัดเจน ประเด็นดังกล่าวจึงเป็นช่องว่างทางวิชาการที่บทความนี้มุ่งอธิบายและเติมเต็ม บทความนี้จึงมุ่งอธิบายแบบจำลองกระบวนการจัดการความรู้ของนวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ผู้มีความเชี่ยวชาญระดับสูง จากบทเรียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนฝั่งซ้ายจังหวัดสงขลา เพื่อทำความเข้าใจกลไกการเชื่อมโยงความรู้ การสร้างการเรียนรู้ร่วม และการยกระดับความรู้จากระดับบุคคลสู่ระบบการจัดการความรู้ของเครือข่าย

แนวทางการสังเคราะห์และฐานข้อมูลประกอบ (Synthesis Approach)

บทความนี้เป็นการสังเคราะห์เชิงแนวคิด (Conceptual Synthesis) จากบทเรียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงฝั่งซ้ายในจังหวัดสงขลา โดยมุ่งเน้นการอธิบาย “กลไก” และ “รูปแบบการทำงาน” ของนวัตกรรมชุมชนระดับ 4 มากกว่าการนำเสนอผลการวิจัยเชิงประจักษ์ การนำเสนอจะเริ่มจากกรอบแนวคิดเรื่องการจัดการความรู้และการเรียนรู้ของชุมชน ตามด้วยการอธิบายบริบทของวิสาหกิจชุมชนฝั่งซ้าย จากนั้นจึงสังเคราะห์วงจรกระบวนการจัดการความรู้ 5 ช่วง ได้แก่ 1) การถอดบทเรียนจากการปฏิบัติจริง (Capture) 2) การตีความและจัดระบบเป็นแนวปฏิบัติร่วม (Sensemaking and Codification) 3) การถ่ายทอดผ่านการสาธิตและการทำร่วม (Sharing by Doing) 4) การทดลองใช้และปรับปรุง (Application and Refinement) และ 5) การขยายผลผ่านเครือข่ายและมาตรฐาน (Scaling through Network and Standards) พร้อมทั้งวิเคราะห์บทบาทของนวัตกรรมชุมชนใน 4 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 ผู้ใช้และเรียนรู้เพื่อนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง ระดับที่ 2 ผู้ถ่ายทอดและช่วยเหลือสมาชิกภายในกลุ่ม ระดับที่ 3 ผู้ประสานการเรียนรู้และเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่ม และระดับที่ 4 ผู้มีความเชี่ยวชาญระดับสูงในการนำนวัตกรรมไปใช้จริง โดยเน้นเป็นพิเศษที่บทบาทของนวัตกรรมระดับ 4 ในฐานะตัวกลางความรู้และผู้จัดการเครือข่าย สุดท้ายจะนำเสนอกลไกการขับเคลื่อนผ่าน Learning and Innovation Platform (LIP) เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทอื่นได้

บทความนี้มีได้มุ่งเสนอผลการวิจัยเชิงปริมาณหรือการทดสอบสมมติฐาน หากแต่มุ่งเสนอกรอบแนวคิดและโมเดลเชิงกระบวนการที่สังเคราะห์จากการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นฐานสำหรับการพัฒนานโยบายและการออกแบบแพลตฟอร์มการเรียนรู้ของชุมชนในอนาคต ข้อจำกัดสำคัญ คือ การสังเคราะห์มาจากการศึกษาในพื้นที่เดียว ดังนั้น การนำไปใช้ในบริบทอื่นจึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การจัดการความรู้ การเรียนรู้ของชุมชน และโครงสร้างเครือข่าย

ฐานข้อมูลที่ใช้ในการสังเคราะห์ ประกอบด้วย บทเรียนและผลการศึกษาจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงผึ้งชันโรงในจังหวัดสงขลา จำนวน 30 กลุ่ม โดยเน้นข้อมูลที่สะท้อนบทบาทของแกนนำการเรียนรู้ กระบวนการทำงานร่วมกันของกลุ่ม และพัฒนาการของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การแบ่งนวัตกรรมชุมชนออกเป็น 4 ระดับใช้เกณฑ์พิจารณาจากขอบเขตบทบาท ความสามารถในการจัดการความรู้ และศักยภาพในการเชื่อมโยงการเรียนรู้จากระดับบุคคลไปสู่ระดับเครือข่าย โดยระดับที่ 4 เป็นระดับที่มีบทบาทเด่นที่สุดในฐานะผู้นำการเรียนรู้เชิงระบบ

การทำความเข้าใจ “การจัดการความรู้ของชุมชน” ในบทความนี้ยึด 3 แกนคิดร่วมกัน ได้แก่ (ก) แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มองการเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาคน - ความสัมพันธ์ - ระบบการทำงานของชุมชน (ชุดิมา ถวัลย์ปรีดา และคณะ, 2564) (ข) แนวคิดเครือข่ายการเรียนรู้ที่เน้นการไหลเวียนของความรู้ผ่านความสัมพันธ์และบทบาทของตัวกลาง (Kadushin, C., 2012) และ (ค) แนวคิดระบบนวัตกรรมและการเรียนรู้เชิงปฏิสัมพันธ์ที่ชี้ว่าการสร้างนวัตกรรมในพื้นที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย (Lundvall, B. A., 1995) เมื่อผสาน 3 แกนคิดดังกล่าว “นวัตกรรมชุมชนระดับ 4” มิได้เป็นเพียงผู้เชี่ยวชาญเชิงเทคนิค หากแต่ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้จัดการกระบวนการเรียนรู้ และตัวกลางความรู้ ที่เชื่อมโยงผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สังเคราะห์และยกระดับความรู้ท้องถิ่นให้กลายเป็นมาตรฐานการทำงานของกลุ่ม และต่อยอดสู่การยกระดับมาตรฐานและการตลาด ในเชิงแนวคิดบทความใช้คำว่า ผู้นำการเรียนรู้ (Learning Leader) และ ตัวกลางความรู้ (Knowledge Broker)

ในกรอบคิดนี้ “ความรู้” ของชุมชนมิใช่เพียงข้อมูลหรือคำแนะนำเชิงเทคนิค หากเป็น ทรัพยากรทางสังคมที่สะสมอยู่ในคน ความสัมพันธ์ และวิธีทำงานร่วมกันของกลุ่ม ดังนั้น การจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องสร้างให้พร้อมกันทั้ง 1) ความสามารถของคน (Human Capability) 2) ความสัมพันธ์และความไว้วางใจ (Social Capital) และ 3) ระบบและกติกาการทำงาน of เครือข่าย (Institutional Arrangements) การประเมินบทบาทของนวัตกรรมระดับ 4 จึงควรมองผลกระทบทั้งต่อระดับคน ระดับกลุ่ม และระดับเครือข่าย ไม่ใช่พิจารณาเฉพาะผลผลิตทางกายภาพ

บริบทของวิสาหกิจชุมชนต้นแบบและนวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ผู้มีความเชี่ยวชาญระดับสูง

ในช่วงเริ่มต้นของการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดด้านองค์ความรู้และทักษะในการเลี้ยงผึ้งชันโรงอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะประเด็นการขยายพันธุ์ การจัดการรัง การเก็บเกี่ยวผลผลิต และการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้หลายกลุ่มพึ่งพาการลองผิดลองถูกและการเรียนรู้แบบแยกส่วนเป็นรายบุคคล ส่งผลให้ความรู้ไม่กระจายและไม่ต่อเนื่อง โครงการวิจัยจึงออกแบบให้ “การเรียนรู้” เป็นแกนกลางของการพัฒนา โดยเปิดพื้นที่ให้สมาชิกถอดบทเรียนจากการปฏิบัติจริง แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสะท้อน

ผลลัพธ์กลับสู่การปรับปรุงการทำงาน ทั้งในระดับฟาร์มและระดับกลุ่ม กระบวนการดังกล่าวมุ่งให้การเรียนรู้เกิดจากปัญหาและการปฏิบัติจริงเป็นฐาน และนำไปสู่การพัฒนาความสามารถของชุมชนอย่างต่อเนื่อง (นุกูล ชื่นพัก และคณะ, 2567)

ฐานข้อมูลที่ใช้ในการสังเคราะห์มาจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงผึ้งชันโรง จำนวน 30 กลุ่ม โดยให้ความสำคัญกับกลุ่มที่มีแกนนำการเรียนรู้และมีพัฒนาการต่อเนื่อง เพื่อทำความเข้าใจว่า “บทบาทนวัตกรระดับ 4” ช่วยยกระดับกลุ่มทั้งด้านความรู้ กระบวนการทำงาน และการเชื่อมเครือข่ายได้อย่างไร

ในเชิงสังคมศาสตร์ นวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ผู้มีความเชี่ยวชาญระดับสูงในการนำนวัตกรรมไปใช้จริง จึงทำหน้าที่เสมือน “ผู้นำเชิงระบบ” (System Leader) ในระดับพื้นที่ กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีได้ทำหน้าที่เพียงแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในระดับหน่วยงานเท่านั้น หากยังสามารถเชื่อมโยงผู้คน ความรู้ ทรัพยากร และภาคีภายนอกเข้าด้วยกัน จัดวางความสัมพันธ์การทำงานของเครือข่าย และแปลงทรัพยากรภายนอกให้กลายเป็นโอกาสการเรียนรู้ การพัฒนา และการยกระดับศักยภาพของสมาชิกในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม หากขาดบทบาทดังกล่าว ชุมชนมักติดอยู่กับการพึ่งพาภายนอก และการเรียนรู้แบบเฉพาะกิจที่ไม่พัฒนาไปสู่ระบบการจัดการความรู้ของตนเอง

กลไกความแตกต่างของระดับ 4 อยู่ที่ความสามารถในการเชื่อมโลกภายในชุมชนกับทรัพยากรและเครือข่ายภายนอก แล้วเปลี่ยนทรัพยากรให้กลายเป็นพื้นที่เรียนรู้ที่เข้าถึงได้จริง ซึ่งทำให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการทำงาน การขยายเครือข่าย และความยั่งยืนของผลลัพธ์ในระยะยาว

กระบวนการจัดการความรู้ของนวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ของชุมชน (KM Cycle)

จากบทเรียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงผึ้งชันโรงในจังหวัดสงขลา สามารถสังเคราะห์ได้ว่า นวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ผู้มีความเชี่ยวชาญระดับสูงในการนำนวัตกรรมไปใช้จริง มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกระบวนการจัดการความรู้ที่เชื่อมโยงตั้งแต่ระดับแกนนำ สมาชิกกลุ่ม การวางแผน การเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีภายนอก กระบวนการดังกล่าวสามารถอธิบายเป็นวงจร 5 ช่วงที่ต่อเนื่องกัน โดยแต่ละช่วงมีวัตถุประสงค์ กิจกรรม และผลลัพธ์เฉพาะที่ทำให้ความรู้เคลื่อนจากประสบการณ์ของสมาชิกและแกนนำ ไปสู่แนวปฏิบัติร่วมของกลุ่ม และพัฒนาต่อเป็นระบบการเรียนรู้ของเครือข่าย วงจรดังกล่าว ประกอบด้วย 1) การถอดบทเรียนจากการปฏิบัติจริง (Capture) ซึ่งเกิดจากการรวบรวมประสบการณ์ปัญหา และวิธีแก้จากการเลี้ยงจริงของสมาชิกและแกนนำ 2) การตีความและจัดระบบเป็นแนวปฏิบัติร่วม (Sensemaking and Codification) โดยร่วมกันวิเคราะห์ เรียบเรียง และวางแผนให้ความรู้ที่กระจัดกระจายกลายเป็นแนวทางที่ใช้ร่วมกันได้ 3) การถ่ายทอดผ่านการสาธิตและการทำร่วม (Sharing by Doing) ซึ่งอาศัยการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การสาธิต การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิก และการหนุนเสริมโดยแกนนำ 4) การทดลองใช้และปรับปรุง (Application and Refinement) โดยสมาชิกนำความรู้ไปทดลองใช้ในบริบทของตนเอง แล้วสะท้อนผลกลับมาเพื่อปรับปรุงวิธีปฏิบัติให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และ 5) การขยายผลผ่านเครือข่ายและมาตรฐาน (Scaling through Network and Standards) ซึ่งทำให้ความรู้ที่ผ่านการทดลองและปรับปรุงแล้วถูกถ่ายทอดต่อในระดับเครือข่าย เกิดการเชื่อมโยงกับภาคีภายนอก และพัฒนาไปสู่มาตรฐานการทำงานหรือแนวปฏิบัติร่วมของเครือข่าย วงจรนี้

มิใช่กระบวนการเชิงเส้นตรงที่สิ้นสุดเมื่อถึงช่วงสุดท้าย หากเป็นกระบวนการวนซ้ำที่ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และทำให้ชุมชนสามารถสะสมองค์ความรู้ ยกระดับการทำงาน และขยายผลการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ (นุกูล ชื่นพัก และคณะ, 2567)

ช่วงที่ 1 การถอดบทเรียนจากการปฏิบัติจริง (Capture)

ช่วงแรกของวงจรเริ่มจากการทำให้ความรู้ที่ฝังอยู่ในประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม นวัตกรรมระดับ 4 ทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นให้สมาชิกสะท้อนและแบ่งปันประสบการณ์จากการทำงานจริง ไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จหรือความล้มเหลว เช่น ปัญหาการสูญเสียรังผึ้งหลังการย้าย ปัจจัยที่ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นในบางช่วงเวลา หรือวิธีจัดการศัตรูธรรมชาติที่ได้ผลในแต่ละพื้นที่ การถอดบทเรียนไม่ได้หยุดแค่คำถาม “ทำอะไร” แต่ลงลึกถึง “ทำไมถึงได้ผลหรือไม่ได้ผล” เพื่อให้สมาชิกเข้าใจกลไกเบื้องหลังและสามารถปรับใช้กับเงื่อนไขที่แตกต่างกันได้ กระบวนการถอดบทเรียนที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัย “หลักฐานร่วม” (Shared Evidence) เช่น การบันทึกภาพ การจดบันทึกผลลัพธ์ หรือการนำตัวอย่างมาแสดง ซึ่งช่วยให้การอภิปรายไม่ติดอยู่กับความเชื่อส่วนตัวหรือการโต้แย้งที่ไม่มีข้อมูลรองรับ นวัตกรรมระดับ 4 ในบริบทนี้ทำหน้าที่เป็น “ผู้ตั้งคำถาม” มากกว่าเป็น “ผู้ให้คำตอบ” โดยใช้คำถามเชิงสำรวจ (Probing Questions) เพื่อชวนให้สมาชิกคิดวิเคราะห์และค้นหาคำตอบด้วยตนเอง กระบวนการนี้สอดคล้องกับแนวคิด Action Learning ที่เชื่อว่า การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งที่สุดเกิดจากการสะท้อนคิด (Reflection) จากประสบการณ์จริง ไม่ใช่จากการรับฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว บทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งของนวัตกรรมระดับ 4 ในช่วงนี้ คือ การเป็น “ผู้แปลภาษา” (Translator) ระหว่างภาษาวิชาการกับภาษาชุมชน เมื่อมีความรู้จากภายนอก เช่น มาตรฐาน GAP หรือเทคนิคการขยายพันธุ์แบบใหม่ นวัตกรรมระดับ 4 จะไม่นำเสนอในรูปแบบคู่มือหรือข้อกำหนดที่แข็งทื่อ แต่จะแปลงให้เป็น “ปัญหาที่ต้องแก้ร่วมกัน” หรือ “โอกาสที่น่าสนใจ” เพื่อลดแรงต้านและเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ การแปลเชิงคุณค่าเช่นนี้ช่วยให้ชุมชนรับรู้ว่าคุณค่าภายนอกไม่ใช่สิ่งที่มาบังคับหรือแทนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่เป็นเครื่องมือที่ช่วยยกระดับสิ่งที่พวกเขามีอยู่แล้วให้ดีขึ้น

ช่วงที่ 2 การตีความและจัดระบบเป็นแนวปฏิบัติร่วม (Sensemaking and Codification)

หลังจากความรู้ถูกถอดออกมาแล้ว ช่วงต่อมา คือ การทำให้ความรู้ที่กระจัดกระจายกลายเป็นแนวปฏิบัติที่ชัดเจนและสามารถใช้ร่วมกันได้ นวัตกรรมระดับ 4 ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานให้เกิดการตีความร่วม (Collective Sensemaking) โดยในบทความนี้ “การสร้างความหมายร่วม” หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกและแกนนำร่วมกันตีความประสบการณ์ บทเรียน และปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมต่อหลักการ วิธีปฏิบัติ และเงื่อนไขที่ทำให้ผลลัพธ์แตกต่างกัน อันนำไปสู่การตัดสินใจและการปฏิบัติที่สอดคล้องกันในระดับกลุ่มและเครือข่าย โดยชวนสมาชิกหาข้อสรุปจากบทเรียนที่หลากหลายว่า อะไร คือ หลักการหรือขั้นตอนที่ใช้ได้ผลในสถานการณ์ส่วนใหญ่ อะไร คือ ข้อยกเว้นที่ต้องระวัง และอะไรคือปัจจัยสำคัญที่ต้องคำนึงถึง กระบวนการนี้ไม่ได้มุ่งหาคำตอบเดียวที่ถูกต้องเสมอไป แต่มุ่งสร้าง “ความเข้าใจร่วม” ที่ทำให้สมาชิกสามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เมื่อเผชิญสถานการณ์ใหม่ ผลลัพธ์ของช่วงนี้คือ “แนวปฏิบัติร่วม” (Shared Practice) ที่อาจอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ขั้นตอนการดูแลรังรายสัปดาห์ วิธีตรวจสอบสุขภาพผึ้ง เทคนิคการเก็บเกี่ยวที่ลดการรบกวนรัง หรือหลักเกณฑ์การคัดเลือกรังที่พร้อมขยายพันธุ์ แนวปฏิบัติเหล่านี้ไม่ใช่กฎตายตัวที่บังคับให้ทุกคนทำเหมือนกันทุกประการ แต่เป็น “กรอบอ้างอิง” (Reference Frame) ที่ช่วยให้สมาชิกมีจุดเริ่มต้นเดียวกันและสามารถเปรียบเทียบผลลัพธ์ได้ การมีแนวปฏิบัติร่วม

เป็นพื้นฐานสำคัญของการก่อรูปอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม และช่วยให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การเรียนรู้ รวมทั้งมีความมั่นใจในการปฏิบัติและพัฒนางานร่วมกันมากขึ้น (Wenger, E., 1998) การจัดระบบความรู้ ในช่วงนี้ยังรวมถึงการสร้าง “ภาษาร่วม” (Common Language) ที่ทุกคนในกลุ่มเข้าใจตรงกัน เช่น การตั้งชื่อเรียก ปัญหาหรือเทคนิคต่างๆ ด้วยคำที่เรียบง่ายและจดจำได้ง่าย การมีภาษาร่วมช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการสื่อสาร และทำให้การถ่ายทอดความรู้ในช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในบริบทนี้ นวัตกรรมระดับ 4 ไม่ได้เป็นผู้กำหนดภาษา หรือแนวปฏิบัติเพียงฝ่ายเดียว แต่ทำหน้าที่เป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” (Facilitator) ที่ชวนให้ทุกคนมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ เพื่อให้แนวปฏิบัติที่ได้เป็นของกลุ่มอย่างแท้จริง ไม่ใช่ของผู้นำคนเดียว

ช่วงที่ 3 การถ่ายทอดผ่านการสาธิตและการทำร่วม (Sharing by Doing)

เมื่อแนวปฏิบัติร่วมถูกสร้างขึ้นแล้ว ช่วงต่อมา คือ การทำให้สมาชิกที่ยังไม่มีประสบการณ์สามารถเรียนรู้ และนำไปใช้ได้จริง การถ่ายทอดในบริบทการเลี้ยงผึ้งชันโรงมีประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อเป็นการ “เรียนรู้จากการลงมือทำ” (Learning by Doing) ไม่ใช่การฟังบรรยายหรืออ่านคู่มือเพียงอย่างเดียว นวัตกรรมระดับ 4 จึงทำหน้าที่เปิดพื้นที่ให้ สมาชิกได้สัมผัสกระบวนการจริง เช่น การสาธิตการขยายพันธุ์ในฟาร์มต้นแบบ การชวนมาช่วยจัดการรังในฤดูฝน หรือ การฝึกปฏิบัติการเก็บพรอพอลิสอย่างถูกวิธี รูปแบบการเรียนรู้ในช่วงนี้มักเป็นแบบ “พี่สอนน้อง” (Peer Learning) โดยสมาชิกที่มีประสบการณ์แล้วจะเป็นผู้สาธิตและให้คำแนะนำ ขณะที่นวัตกรรมระดับ 4 ทำหน้าที่คอยสังเกต ให้กำลังใจ และเสริมประเด็นสำคัญที่อาจถูกมองข้าม การเรียนรู้แบบนี้มีข้อดีตรงที่ลดความกดดันของผู้เรียน เพราะรู้สึกว่าการเรียนรู้จากเพื่อนที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ไม่ใช่จากผู้เชี่ยวชาญที่อยู่ห่างไกล นอกจากนี้ ยังช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับผู้สอนด้วย เพราะได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่มีค่า (ชุดิมา ถวัลย์ปรีดา และคณะ, 2564)

องค์ประกอบสำคัญของการถ่ายทอดที่มีประสิทธิภาพ คือ การเปิดโอกาสให้สมาชิกซักถาม ทดลองปฏิบัติ และเรียนรู้จากความคลาดเคลื่อนในบรรยากาศที่ปลอดภัย นวัตกรรมระดับ 4 จะสร้างบรรทัดฐานที่ยอมรับว่า ความผิดพลาดเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ไม่ใช่สิ่งที่ต้องอับอายหรือถูกตำหนิ การสร้างบรรยากาศเช่นนี้ต้องอาศัย ทั้งการพูดจาที่ให้กำลังใจและการกระทำที่เป็นแบบอย่าง เช่น การที่นวัตกรรมระดับ 4 เล่าประสบการณ์ล้มเหลวของตนเองและบทเรียนที่ได้รับ เพื่อแสดงให้เห็นว่า แม้แต่คนที่มีความรู้มากก็ยังเรียนรู้จากความผิดพลาดได้เสมอ การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนกล้าทดลองสิ่งใหม่และพัฒนาต่อยอดอย่างต่อเนื่อง

ช่วงที่ 4 การทดลองใช้และปรับปรุง (Application and Refinement)

หลังจากเรียนรู้จากการสาธิตแล้ว ช่วงต่อมา คือ การที่สมาชิกนำความรู้ไปทดลองใช้ในฟาร์มของตนเอง และกลับมาแบ่งปันผลที่เกิดขึ้น ช่วงนี้เป็นจุดสำคัญที่ทำให้ความรู้กลายเป็น “ความสามารถ” (Capability) ของบุคคล และกลุ่มอย่างแท้จริง เพราะการนำไปใช้ในบริบทจริงจะทำให้เจอปัญหาและเงื่อนไขที่แตกต่างจากการสาธิต ซึ่งต้องอาศัยการปรับประยุกต์และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า นวัตกรรมระดับ 4 จึงทำหน้าที่สนับสนุนให้สมาชิกกล้าลอง และติดตามให้คำปรึกษาเมื่อเจอปัญหา โดยไม่ทิ้งให้ต่อสู้คนเดียว

กระบวนการในช่วงนี้มีลักษณะเป็นวงจรการเรียนรู้แบบวนซ้ำ (iterative process) กล่าวคือ สมาชิกและแกนนำจะดำเนินการผ่านลำดับ ทดลอง สังเกตผล สะท้อนคิด ปรับปรุง และทดลองใหม่อย่างต่อเนื่อง วงจรดังกล่าว ทำให้การเรียนรู้ของชุมชนไม่หยุดอยู่เพียงผลสำเร็จหรือความล้มเหลวของการทดลองแต่ละครั้ง หากนำไปสู่การทำความเข้าใจเงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ในกระบวนการนี้ นวัตกรรมชุมชนระดับ 4 มีบทบาทสำคัญ

ในการชวนให้สมาชิกสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อสกัดบทเรียน หลักการ และแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปปรับใช้ในสถานการณ์อื่นได้ อันส่งผลให้การเรียนรู้ของชุมชนเกิดการพัฒนาดำเนินอย่างต่อเนื่องและสะสมเป็นองค์ความรู้ร่วมของเครือข่าย

การติดตามและให้คำปรึกษารายกรณี (Coaching) เป็นกิจกรรมสำคัญในช่วงนี้ นวัตกรรมระดับ 4 จะเยี่ยมเยียนฟาร์มของสมาชิกเป็นระยะ สังเกตปัญหาที่เกิดขึ้น และร่วมคิดหาทางแก้ไขร่วมกัน บางครั้ง อาจพบว่า สมาชิกเข้าใจผิดหรือมองข้ามรายละเอียดสำคัญ นวัตกรรมระดับ 4 จะชี้ให้เห็นและอธิบายเพิ่มเติมโดยไม่ทำให้รู้สึกว่าคุณด่าหยา การให้คำปรึกษาที่ดีต้องสร้างสมดุลระหว่างการให้คำตอบโดยตรงเมื่อจำเป็นกับการชวนให้คิดหาคำตอบเองเพื่อสร้างความมั่นใจและทักษะการแก้ปัญหา กระบวนการนี้ช่วยลดการพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญภายนอกและสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนในระยะยาว

ช่วงที่ 5 การขยายผลผ่านเครือข่ายและมาตรฐาน (Scaling through Network and Standards)

เมื่อแนวปฏิบัติร่วมได้รับการทดลองและปรับปรุงจนมีความมั่นคงแล้ว ช่วงสุดท้าย คือ การขยายผลให้กว้างขวางและยกระดับสู่มาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับ นวัตกรรมระดับ 4 ทำหน้าที่เชื่อมโยงเครือข่ายและภาคีภายนอกเพื่อผลักดันให้เกิดการรับรองมาตรฐาน เช่น การประสานงานกับหน่วยงานรัฐเพื่อให้กลุ่มเข้าสู่กระบวนการรับรอง GAP การเชื่อมโยงกับตลาดที่ต้องการผลผลิตมาตรฐาน หรือการสร้างความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเพื่อยกระดับองค์ความรู้ การมีมาตรฐานร่วมไม่เพียงช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและมูลค่าของผลผลิต แต่ยังเป็นกลไกที่ทำให้แนวปฏิบัติของเครือข่ายมีความชัดเจนและสามารถถ่ายทอดต่อไปยังพื้นที่อื่นได้

ผลลัพธ์ในช่วงนี้สะท้อนให้เห็นจากการที่วิสาหกิจชุมชน 4 กลุ่มได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP และการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสงขลาเมืองผิงชันโรง (นุกุล ชื่นพัก และคณะ, 2567) การมีเครือข่ายที่เป็นทางการช่วยให้เกิดกลไกในการแลกเปลี่ยนความรู้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการต่อรองกับตลาดในฐานะกลุ่มที่มีอำนาจมากขึ้น นวัตกรรมระดับ 4 มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการเครือข่าย โดยทำหน้าที่เป็น “ผู้ประสาน” (Coordinator) ที่เชื่อมโยงความต้องการและทรัพยากรของสมาชิก ตั้งกติกาการทำงานร่วมกัน และสร้างความเป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์ (กุลทัต หงส์ขยางกูร และปรัชญานันท์ เทียงจรรยา, 2560)

การขยายผลในช่วงนี้ ยังหมายถึง การพัฒนาและต่อยอดสมาชิกที่มีศักยภาพให้ก้าวขึ้นเป็นนวัตกรรมชุมชนในระดับต่าง ๆ (Reproducing Innovators) โดยนวัตกรรมระดับ 4 จะชี้แนะและส่งเสริมให้สมาชิกที่มีศักยภาพก้าวขึ้นเป็นนวัตกรรมระดับต่าง ๆ เพื่อลดความเสี่ยงที่ความรู้และความสามารถจะผูกติดอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง กลไกนี้เป็นหัวใจของความยั่งยืน เพราะทำให้เครือข่ายสามารถเดินหน้าต่อไปได้แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงบุคลากร การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ต้องอาศัยการมอบหมายความรับผิดชอบอย่างเป็นขั้นตอน การให้โอกาสในการตัดสินใจ และการให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด ไม่ใช่การปล่อยให้เรียนรู้ด้วยตนเองทั้งหมดหรือการควบคุมอย่างเข้มงวดจนไม่กล้าคิดเอง

ภาพที่ 1 โมเดลการยกระดับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ผ่านนวัตกรรมชุมชนระดับ 4

ข้อค้นพบสำคัญจากการถอดบทเรียนครั้งนี้ คือ การบริหารจัดการตนเองของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงผึ้งชันโรงมิได้เกิดจากการมีผู้นำหรือการเข้าถึงองค์ความรู้เพียงอย่างเดียว หากเกิดจากการที่นวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ทำหน้าที่เชื่อมโยงการจัดการความรู้ การเรียนรู้ร่วม การจัดการทรัพยากร และการสร้างเครือข่าย จนทำให้เครือข่ายยกระดับจากการรวมกลุ่มเชิงอาชีพไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง กระบวนการดังกล่าวยังส่งผลให้เครือข่ายมีพลังในการต่อรอง สามารถจัดการทรัพยากรเพื่อการพึ่งพาตนเอง และต่อยอดไปสู่การสร้างนวัตกรรมร่วมกันของชุมชนได้อย่างเป็นระบบ องค์ความรู้ใหม่นี้จึงสามารถสังเคราะห์เป็นโมเดลการยกระดับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ผ่านบทบาทของนวัตกรรมชุมชนระดับ 4

นวัตกรรมระดับ 4 ในฐานะผู้มีความเชี่ยวชาญระดับสูง

จากการสังเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้ของนวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ผู้มีความเชี่ยวชาญระดับสูงข้อค้นพบสำคัญมิใช่เพียงการปรากฏของ “ผู้นำ” หากคือ การเกิดบทบาท “ตัวกลางความรู้” ที่ทำให้ความรู้จากการปฏิบัติจริงถูกถอดบทเรียน จัดระบบ และส่งต่อจนกลายเป็นแนวปฏิบัติร่วมของกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง กล่าวได้ว่านวัตกรรมระดับ 4 เป็นกลไกเชิงระบบที่เชื่อม “ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ฝังลึก” (Tacit Knowledge) กับ “ความรู้ที่จัดรูปแล้ว” (Explicit Knowledge) ให้ไหลเวียนระหว่างคน - กลุ่ม - เครือข่าย และลดความเสี่ยงที่ความรู้จะติดอยู่ที่คนเก่งเพียงไม่กี่คนสถาปตยกรรมทางสังคมแห่งการเรียนรู้ (Social Learning Architecture) ลำดับจาก Capture → Scaling สะท้อนการสร้างพื้นที่ฝึกปฏิบัติ (Practice Field) ที่เอื้อ “เรียนรู้จากการทดลองและความผิดพลาด” (Learning-by-doing) ผ่านวงจรถอดบทเรียน การสร้างความหมายร่วม และการสาธิตในพื้นที่จริง จุดเด่นในบริบทไทยคือ การใช้ทุนทางสังคม (Social Capital) เช่น ความไว้วางใจและความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เป็นกลไกหล่อเลี้ยงให้ความรู้ไหลเวียนโดยไม่ติดขัดด้วยผลประโยชน์ส่วนบุคคล (Kadushin, C., 2012)

ภาวะผู้นำเชิงระบบที่ยั่งยืน (Systemic Leadership) เครือข่ายมิได้พึ่ง “คนเก่ง” เพียงคนเดียว หากเกิดจากการที่นวัตกรรมระดับ 4 สร้างห่วงโซ่การพัฒนาคน ผ่านแพลตฟอร์ม LIP อันทำหน้าที่ผลิตชิ้นนวัตกรรมระดับอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง จึงเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้เชี่ยวชาญ (Expert)” สู่ “ผู้ประสานเครือข่าย (Network Orchestrator)” ที่ระดมทรัพยากรข้ามพรมแดนจากรัฐและมหาวิทยาลัยเข้าสู่ชุมชนได้จริง

บทบาทร่วมสามประการ นวัตกรรมระดับ 4 มักปฏิบัติหน้าที่ควบคู่กันอย่างน้อย 3 บทบาท ได้แก่ 1) ผู้อำนวยการเรียนรู้ของชุมชน (Learning Facilitator) ที่ออกแบบเวที/กิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้จากการลงมือทำ 2) ตัวกลางความรู้ (Knowledge Broker) ที่แปลและเชื่อมโยงองค์ความรู้ระหว่างชุมชนกับภาคภายนอกให้เข้ากับบริบทพื้นที่ และ 3) ผู้ประสานเครือข่าย (Network Orchestrator) ที่จัดการความสัมพันธ์และกตีกาการทำงานร่วมกันเพื่อให้ความรู้ไหลเวียนและต่อยอดเป็นระบบของกลุ่มและเครือข่าย.

ในเชิงระบบนวัตกรรม ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกและการขยับสู่มาตรฐาน GAP สะท้อน Interactive Learning ระหว่างชุมชน - รัฐ - สถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นเงื่อนไขต่อการยกระดับมาตรฐานและการขยายผล (Lundvall, B. A., 1995); (นุกูล ชื่นพัก และคณะ, 2567) กล่าวโดยย่อ นวัตกรรมระดับ 4 คือ จุดเชื่อมที่ทำให้ ‘ความรู้’ กลายเป็น ‘ความร่วมมือ’ และทำให้ ‘ความร่วมมือ’ กลายเป็น ‘ผลลัพธ์ที่วัดได้’ แรงจูงใจและโครงสร้างสนับสนุนการอำรงบทบาทจำเป็นต้องมีแรงจูงใจและโครงสร้างหนุนเสริม เช่น กลไกยกย่องเชิดชู บทบาททางการในคณะทำงานจังหวัด งบประมาณจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาคนรุ่นใหม่ เพื่อลดความเสี่ยง “ผูกความรู้ไว้ที่คนเก่งคนเดียว” (อัศวิน หนูจ้อย, 2559)

แนวทางออกแบบ Learning and Innovation Platform (LIP)

รายงานเสนอให้ใช้ LIP เป็นกลไกเชิงระบบสำหรับขับเคลื่อนการเรียนรู้และนวัตกรรม โดยทำหน้าที่รวมองค์ความรู้ ผู้นำอาชีพ และภาคีเพื่อยกระดับมาตรฐาน (นุกูล ชื่นพัก และคณะ, 2567) จากมุมมอง LIP ที่ทำงานได้จริงควรมีอย่างน้อย 6 องค์ประกอบ 1) เจ้าภาพ/ผู้นำการเรียนรู้ (โดยเฉพาะนวัตกรรมระดับ 4) 2) ชุดความรู้และมาตรฐานภายใน 3) พื้นที่ปฏิบัติจริง/ฟาร์มต้นแบบ 4) กลไกถอดบทเรียนและติดตามผล 5) ระบบสื่อสารและฐานข้อมูล และ 6) ภาคีหนุนเสริมด้านทรัพยากรและตลาด หากขาดองค์ประกอบสำคัญ LIP มักกลายเป็นกิจกรรมชั่วคราวเพื่อความยั่งยืน LIP ควรถูกออกแบบให้เชื่อมกับการสร้างรายได้ เช่น ศูนย์ฝึกอบรมแบบมีรายได้ หรือศูนย์ให้บริการองค์ความรู้แก่สมาชิกและผู้สนใจภายนอก สอดคล้องหลักคิด “คุณค่าร่วม - ประโยชน์ร่วม” (กุลทัต หงษ์ขยางกูร และปรัชญานันท์ เทียงจรรยา, 2560)

กลไกการขับเคลื่อน ชุดเครื่องมือ 10 ขั้นตอนสู่นวัตกรรมชุมชนระดับ 4 (Implementation Toolkit) เพื่อให้แพลตฟอร์ม LIP ไม่เป็นเพียง “โครงสร้างที่ว่างเปล่า” นวัตกรรมชุมชนระดับ 4 จำเป็นต้องมีชุดเครื่องมือที่ทำให้ความรู้ถูกค้นหา - ถอดบทเรียน - จัดระบบ - ฝึกใช้ - ติดตามผล และขยายผลได้จริงในพื้นที่ ชุดเครื่องมือ 10 ขั้นตอนต่อไปนี้จะถูกออกแบบให้ทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงปฏิบัติที่ทำให้วงจร KM 5 ช่วง (ภาพที่ 1) เดินหน้าอย่างต่อเนื่องผ่าน 4 ระยะสำคัญ

ระยะที่ 1 การวางรากฐาน (Foundation)

1. Knowledge Mapping สำรวจและจัดทำแผนที่ความรู้ของกลุ่ม เพื่อระบุจุดแข็งและช่องว่างที่เป็นสาเหตุของปัญหาการผลิต/มาตรฐาน
2. Targeting คัดเลือกแกนนำที่มีศักยภาพและจิตสาธารณะเข้าสู่กระบวนการบ่มเพาะ พร้อมกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบเบื้องต้น

ระยะที่ 2 การสร้างวงจรเรียนรู้ (Learning Loop)

1. Reflective Cycle จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์รายเดือนเพื่อถอดบทเรียนจากปัญหาจริง และทำให้ความรู้ไหลเวียนในกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ
2. Standardization (Codification) สังเคราะห์ความรู้ที่กระจัดกระจายให้เป็นแนวปฏิบัติร่วมของชุมชน (เช่น เช็กलिस्ट/คู่มือมาตรฐาน GAP ฉบับชุมชน)
3. Practical Field Training ใช้ฟาร์มต้นแบบเป็นพื้นที่ฝึกปฏิบัติ (Practice Field) เน้นการสาธิต การทำตาม และการสะท้อนผล มากกว่าการบรรยาย

ระยะที่ 3 การยกระดับสู่ระบบ (Systemic Integration)

1. Internal Coaching วิศวกรระดับ 4 ทำหน้าที่พี่เลี้ยงเชิงลึกรายฟาร์ม ช่วยแก้ปัญหาเฉพาะจุด และติดตามความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง
2. External Brokerage เชื่อมโยงเทคโนโลยี ทรัพยากร และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (มหาวิทยาลัย/ภาครัฐ/ภาคี) ให้ลงสู่พื้นที่อย่างสอดคล้องบริบท
3. Digital Knowledge Base จัดระบบฐานข้อมูลความรู้และเรื่องเล่าความสำเร็จผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและลดการสูญหายของความรู้เมื่อคนเปลี่ยน

ระยะที่ 4 การขยายผลและยั่งยืน (Scaling and Sustainability)

1. Impact Monitoring ติดตามผลลัพธ์ด้วยตัวชี้วัดที่สะท้อนผลจริง เช่น รายได้ อัตราการรอด/ผลผลิต และความเสมอภาคด้านมาตรฐาน
2. Institutional Arrangement พัฒนากติกาและโครงสร้างการอยู่ร่วมกันของเครือข่าย เพื่อให้ระบบ LIP เดินต่อไปได้ด้วยตนเองและลดการขึ้นกับโครงการ

สรุป

บทความวิชาการนี้นำเสนอการสังเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้ของนวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ผู้มีความเชี่ยวชาญระดับสูงในการนำนวัตกรรมไปใช้จริง จากบทเรียนของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงผึ้งชันโรงในจังหวัดสงขลา โดยชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จในการยกระดับวิสาหกิจชุมชนมิได้เกิดจากการได้รับความรู้หรือทรัพยากรจากภายนอกเพียงอย่างเดียว หากเกิดจากการมี “กระบวนการจัดการความรู้” ที่ทำให้ความรู้เคลื่อนจากระดับบุคคลไปสู่แนวปฏิบัติร่วมและกลายเป็นระบบของเครือข่ายได้อย่างยั่งยืน กระบวนการดังกล่าวสามารถสังเคราะห์เป็น 5 ช่วง ได้แก่ 1) การถอดบทเรียนจากการปฏิบัติจริง (Capture) 2) การตีความและจัดระบบเป็นแนวปฏิบัติร่วม (Sensemaking and Codification) 3) การถ่ายทอดผ่านการสาธิตและการทำร่วม (Sharing by Doing)

4) การทดลองใช้และปรับปรุง (Application and Refinement) และ 5) การขยายผลผ่านเครือข่ายและมาตรฐาน (Scaling through Network and Standards) วงจรนี้แสดงให้เห็นว่า การจัดการความรู้ในบริบทชุมชนมิใช่กระบวนการเชิงเทคนิคที่เน้นการจัดเก็บข้อมูลหรือการเผยแพร่สารสนเทศ แต่เป็น “กระบวนการทางสังคม” ที่ต้องอาศัยการสร้าง ความหมายร่วม การเรียนรู้จากการลงมือทำ และการสะท้อนคิดอย่างต่อเนื่อง ความแตกต่างสำคัญจากโมเดลการจัดการความรู้ในองค์กร เช่น SECI Model หรือ Communities of Practice คือ การให้ความสำคัญกับบทบาทของ “ตัวกลางความรู้” ที่เชื่อมโยงโลกภายในชุมชนกับทรัพยากรภายนอก และการเน้น “การเรียนรู้จากการลงมือทำ” มากกว่าการอบรมหรือการอ่านคู่มือ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของความรู้เชิงปฏิบัติ (Practical Knowledge) ที่ฝังอยู่ในประสบการณ์และบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ บทบาทสำคัญของนวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ไม่ได้อยู่ที่การเป็น “ผู้เชี่ยวชาญเชิงเทคนิค” เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การเป็น 1) ตัวกลางความรู้ที่เชื่อมโยงและแปลความรู้ระหว่างชุมชนกับภาคีภายนอก 2) ผู้อำนวยการความสะอาด ที่ออกแบบและจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และ 3) ผู้จัดการเครือข่าย ที่สร้างและบำรุงรักษาความสัมพันธ์และโครงสร้างที่ทำให้เครือข่ายทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบูรณาการสามบทบาทนี้ทำให้นวัตกรรมระดับ 4 แตกต่างจากนวัตกรรมระดับอื่นในแง่ของ “ขอบเขตการทำงาน” และ “ความสามารถในการสร้างระบบ” ไม่ใช่เพียงแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่สามารถสร้างกลไกที่ทำให้ชุมชนแก้ปัญหาและพัฒนาต่อไปได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ ข้อค้นพบสำคัญของบทความไม่ได้หยุดอยู่เพียงการอธิบายวงจรการจัดการความรู้ หากยังนำไปสู่การสังเคราะห์ องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบของโมเดลการยกระดับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ผ่านนวัตกรรมชุมชนระดับ 4 ซึ่งประกอบด้วย 4 มิติที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ การจัดการความรู้จากการปฏิบัติจริง การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมของสมาชิกและแกนนำ การสร้างพลังต่อรองและความสามารถในการจัดการทรัพยากรของเครือข่าย และการต่อยอดสู่การพึ่งพาตนเองและการสร้างนวัตกรรมร่วมกันของชุมชน ตัวชี้วัดในรายงานเครือข่ายสะท้อนว่า การมีนวัตกรรมระดับ 4 และกระบวนการจัดการความรู้ที่เป็นระบบปรากฏชัดจากผลลัพธ์หลายมิติ ทั้งระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับเครือข่าย กล่าวคือ ในระดับบุคคล จำนวนนวัตกรรมชุมชนเพิ่มขึ้นเป็น 65 คน แสดงถึงการขยายฐานผู้นำการเรียนรู้ที่ลดความเสี่ยงจากการผูกติดบุคคลใดบุคคลหนึ่งในระดับกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน 4 กลุ่มได้รับการรับรองมาตรฐานฟาร์มชั้นโรง (GAP) ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงชันโรงบ้านคลองต่อ วนเกษตรบัยรอสฮา HUMBLE BEE FARM และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงชันโรงบ้านเกาะแลหนังฟาร์ม ซึ่งสะท้อนการยกระดับมาตรฐานการผลิตและความน่าเชื่อถือของเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรม การจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสงขลาเมืองผึ้งชันโรงแสดงถึงการสถาปนาความร่วมมือที่มีความมั่นคงและสามารถดำเนินงานต่อเนื่องได้ ผลลัพธ์เหล่านี้เป็นหลักฐานว่า โมเดลการจัดการความรู้ที่นำเสนอไม่ได้เป็นเพียงกรอบแนวคิดทางทฤษฎี แต่สามารถนำไปสู่ผลลัพธ์ที่จับต้องได้ วัตถุประสงค์จริง และอธิบายได้ว่าเครือข่ายสามารถยกระดับจากการรวมกลุ่มเชิงอาชีพไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีพลังต่อรอง มีขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร และพัฒนาต่อยอดสู่การพึ่งพาตนเองและการสร้างนวัตกรรมร่วมกันได้อย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

- กุลทัต หงษ์ขยางกูร และปรัชญานันท์ เทียงจรรยา. (2560). การสร้างและการบริหารเครือข่าย. สงขลา: สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เกียรติภูมิ จันเต. (2559). การพัฒนาศูนย์สิ่งแวดล้อมศึกษาด้านภูมิปัญญาการอนุรักษ์ผืนป่าชั้นวัง ตำบลปอแก้ว อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี. วารสารวิจัยทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย.
- ชุติมา ถวัลย์ปรีดา และคณะ. (2564). ชุมชนแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชน. วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 1(2), 97-111.
- นุกูล ชื่นฟัก และคณะ. (2567). การพัฒนาและยกระดับศักยภาพการเลี้ยงและการขยายพันธุ์ผืนวังชั้นวังของกลุ่มผู้เลี้ยงผืนวังชั้นวังในจังหวัดสงขลา. ใน รายงานการวิจัย. หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.).
- ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580). (2561). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก หน้า 1-71 (13 ตุลาคม 2561). สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566 - 2570. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อัศวิน หนูจ้อย. (2559). การพัฒนาผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้. วารสารธรรมทรรศน์, 16(2), 23-31.
- Kadushin, C. (2012). Understanding social networks: Theories, concepts, and findings. New York: Oxford University Press.
- Lundvall, B. A. (1995). National systems of innovation: Towards a theory of innovation and interactive learning. London: Biddles.
- Nonaka, I. & Takeuchi, H. (1995). The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation. New York: Oxford University Press.
- United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. New York: United Nations.
- Wenger, E. (1998). Communities of practice: Learning, meaning, and identity. Cambridge: Cambridge University Press.

รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียน
ในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2*

THE TEACHER DEVELOPMENT MODEL IN PROBLEM-BASED LEARNING
MANAGEMENT IS THE BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF
STUDENTS IN THE 21ST CENTURY, BANKHOKHWAN SCHOOL,
NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

กมลทิพย์ สงค์ดำ

Kamonthip Songdam

โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Bankhokwan School, Nakhon Si Thammarat, Thailand

Corresponding author E-mail: 6577701018@nstru.ac.th

Tel: 080-717-5061

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานของครูผู้สอน 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และ 3) เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยมีการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ระยะที่ 2 ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ระยะที่ 3 กลุ่มเป้าหมาย ครูผู้สอนในโรงเรียนบ้านเกาะขวัญ จำนวน 22 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถาม 2) แบบสัมภาษณ์ 3) แบบประเมิน 4) แบบบันทึก และ 5) แบบทดสอบ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาและความต้องการการพัฒนาครู พบว่า สภาพปัญหาของครู คือ ครูไม่เข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน ครูขาดทักษะในการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียน ด้านความต้องการของครู พบว่า คือ ครูมีความต้องการด้านความรู้ความเข้าใจเชิงปฏิบัติการ ความต้องการด้านการออกแบบสถานการณ์ปัญหา 2) รูปแบบการพัฒนาครู ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 2.1) หลักการ 2.2) วัตถุประสงค์ 2.3) กระบวนการพัฒนาครู 2.4) แนวทางการพัฒนาครู และ 2.5) เงื่อนไข

ความสำเร็จ และ 3) การประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาครูฯ พบว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนการพัฒนา 10.91 คะแนนเฉลี่ยหลังการพัฒนา 18.36 คะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ 81.98 อยู่ในระดับสูงมาก ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน หลังการฝึกอบรม มีค่าการพัฒนา 113.07%

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนาครู, การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน, ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

Abstract

The research aimed to 1) Study the problems and needs of teachers in managing problem-based learning, 2) Create a model for teacher development in problem-based learning to develop 21st-century learners, and 3) Evaluate the effectiveness of using the teacher development model in problem-based learning to develop 21st-century learners. The research was conducted in three phases: Phase 1 involved 10 experts as informants, using structured interviews with content analysis; Phase 2 involved 9 experts as informants; and Phase 3 involved 22 teachers from Ban Koh Khwan School. The research instruments included: 1) Questionnaires, 2) Interviews, 3) Evaluation forms, 4) Record sheets, and 5) Tests. Data was analyzed using content analysis and statistical statistics. The research findings revealed that 1) The findings regarding the problems and needs for teacher development revealed that the teachers' problems included a lack of understanding of the problem-based learning process and a lack of skills in motivating and stimulating learners. Their needs included a desire for practical knowledge and understanding, and a need for skills in designing problem situations. 2) The teacher development model consists of five components: 2.1) Principles, 2.2) Objectives, 2.3) Teacher development process, 2.4) Teacher development guidelines, and 2.5) Conditions for success. and 3) The evaluation of the teacher development model showed that the average score before development was 10.91, the average score after development was 18.36, and the relationship development score was 81.98, indicating a very high level of improvement. Teachers who participated in the training demonstrated a 113.07% improvement in their knowledge and understanding of problem-based learning after the training.

Keywords: Teacher Development Models, Problem-Based Learning, 21st-Century Learners

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่การแข่งขันในด้านการศึกษา อาชีพ และเศรษฐกิจมีความรุนแรงมากขึ้น การพัฒนาและปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกดิจิทัลและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องเผชิญ โดยเฉพาะในด้านการศึกษาที่เป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาคน สังคม และประเทศให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้าง

นวัตกรรมและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (จิราวรรณ คบขุนทด และคณะ, 2566) การเตรียมเด็กยุคใหม่ให้มีทักษะที่สามารถดำรงชีวิตในโลกที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและความรู้ในปัจจุบัน ถือเป็นภารกิจสำคัญของครู ซึ่งต้องปรับบทบาทจากผู้บรรยายข้อมูลมาเป็นผู้ฝึกฝนและช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการทำงานร่วมกัน ครูต้องมีทักษะในการเรียนรู้ใหม่ ๆ และสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (วิจารณ์ พานิช, 2555)

ในขณะเดียวกัน การใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความรู้เฉพาะด้าน แต่ยังส่งเสริมทักษะสำคัญในการคิดเชิงวิพากษ์ การทำงานร่วมกัน และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการเผชิญกับความท้าทายในโลกยุคใหม่ (Savery, J. R., 2006)

โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ เป็นสถานศึกษาที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน โดยเล็งเห็นถึงความสำคัญในการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับอนาคต ด้วยการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานมาปรับใช้ เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์ให้กับผู้เรียน ซึ่งจะช่วยพัฒนาความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) การพัฒนาครูให้มีทักษะในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) จึงเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้กระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านเกาะขวัญมีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของครูจะช่วยส่งเสริมทักษะของผู้เรียนและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคดิจิทัลและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Joyce, B. et al., 2015)

บทความนี้จะนำเสนอการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบ PBL เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน (Barrows, H. S. & Tamblyn, R. M., 1980)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานของครูผู้สอน โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ
3. เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ประกอบด้วย ขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาของครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ

1. ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน และครูโรงเรียนบ้านเกาะขวัญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกจากผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน และครูโรงเรียนบ้านเกาะขวัญ จำนวน 10 คน ประกอบด้วย อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน และครูโรงเรียนบ้านเกาะขวัญ

2. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 ทุกข้อ

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 สร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

1. ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ นักวิชาการทางการบริหารการศึกษา กลุ่มผู้บริหารสำนักงานเขต และกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 คน

2. เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบและคู่มือการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ

3. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 ทุกข้อ

ระยะที่ 3 ประเมินผลการใช้รูปแบบและคู่มือการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ

1. กลุ่มเป้าหมาย คือ ครูผู้สอนในโรงเรียนบ้านเกาะขวัญ จำนวน 22 คน

2. เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบตรวจสอบและประเมินการดำเนินการตามรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ ประกอบด้วย ด้านความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน แบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบและคู่มือการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน

3. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Formal Interview) รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำแบบประเมินความสามารถ และแบบประเมินความพึงพอใจ หาค่าอำนาจจำแนกของแบบประเมินเป็นรายข้อ และนำแบบสอบถาม แต่ละข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกเข้าเกณฑ์ คือ ตั้งแต่ 0.20 - 1.00 มาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น เกณฑ์ที่กำหนด คือ ตั้งแต่ 0.75 ขึ้นไป (Nunnally, J. C. & Bernstein, I. H., 1994) โดยแบบประเมินความสามารถ มีค่าอำนาจจำแนกทั้งฉบับ เท่ากับ 0.91 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.93 และแบบประเมินความพึงพอใจ มีค่าอำนาจจำแนกทั้งฉบับ เท่ากับ 0.94 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.91 และแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจของครูผู้สอนก่อนและหลังการใช้รูปแบบวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (P) และค่าอำนาจจำแนก (r) โดยนำผลการตรวจให้คะแนนมาเรียงลำดับกระดาษคำตอบจากคะแนนมากไปยังคะแนนน้อย เพื่อแบ่งเป็นกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ โดยใช้เทคนิค 27% ของ Chung-Teh จากนั้นคัดเลือกข้อสอบที่มีค่าระดับความยากง่าย ตั้งแต่ 0.20 ถึง 0.80 และมีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป ได้ข้อสอบที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ จำนวน 20 ข้อ โดยมีค่าระดับความยากง่ายตั้งแต่ 0.36 - 0.75 และมีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ 0.23 - 0.68 และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ จำนวน 20 ข้อ โดยใช้สูตร KR 20 (Kuder, G. F. et al., 1937) พบว่า แบบทดสอบทั้งฉบับ มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.95

การวิเคราะห์ข้อมูล แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจของครูผู้สอนก่อนและหลังการใช้รูปแบบฯ ใช้วิธีการทดสอบ Wilcoxon Signed-Rank Test (T) แบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้รูปแบบฯ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ

ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ พบว่า สภาพปัญหาของครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน คือ ครูความไม่เข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน ครูหลายท่านยังขาดความเข้าใจในกระบวนการ PBL ทำให้ไม่สามารถออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมได้ ครูขาดทักษะในการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียน ครูประสบปัญหาในการกระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมจากผู้เรียน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน นอกจากนี้ ครูยังขาดทักษะในการจัดการกับปัญหาการเรียนรู้ที่หลากหลาย ผู้เรียนต้องเผชิญกับปัญหาหลายรูปแบบและทำงานร่วมกันในกลุ่ม ซึ่งอาจเกิดปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่มหรือ การทำงานที่ไม่ประสบผลสำเร็จ ครูบางคนขาดทักษะในการจัดการกับปัญหานี้และไม่สามารถประเมินผลได้อย่างตรงจุด โรงเรียนขาดแคลนทรัพยากรและอุปกรณ์ในการจัดการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน เช่น เครื่องมือค้นคว้าข้อมูลหรืออุปกรณ์ที่ช่วยในการเรียนรู้ และการประเมินผลที่ไม่ตรงตามลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน การประเมินผลยังไม่สะท้อนทักษะที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ครบถ้วน เช่น การคิดวิเคราะห์และการทำงานร่วมกัน การประเมินผลขาดความหลากหลายและไม่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในลักษณะนี้การพัฒนาครู

ในการใช้การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน ด้านความต้องการของครู พบว่า ความต้องการในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) คือ ครูมีความต้องการด้านความรู้ความเข้าใจเชิงปฏิบัติการ ครูส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจในทฤษฎี แต่ขาดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนครูต้องการทราบวิธีการเปลี่ยนบทเรียนที่เน้นเนื้อหา ให้กลายเป็นสถานการณ์ปัญหา ที่น่าสนใจเน้นการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ความต้องการด้านการออกแบบสถานการณ์ปัญหา หัวใจของ PBL คือ โจทย์ปัญหา หากโจทย์ไม่น่าสนใจ กระบวนการทั้งหมดจะติดขัดต้องการเทคนิคการสร้างโจทย์ที่ก่อกำเนิดโครงสร้างการเชื่อมโยงกับ บริบทท้องถิ่นในระบบ PBL ครูต้องเปลี่ยนจาก ผู้สอนเป็น โค้ช (Coach) ซึ่งเป็นส่วนที่ยากที่สุด ครูความต้องการพัฒนา ฝึกทักษะ การใช้คำถามกระตุ้นแทนการบอกเล่าทักษะการสังเกตพฤติกรรมกลุ่มและการจัดการความขัดแย้งขณะนักเรียนทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ ครูต้องการความรู้ด้านเครื่องมือวัดและประเมินผล การสอบกระดาษแบบเดิมไม่สามารถวัดผล PBL ได้อย่างครอบคลุม ครูความต้องการพัฒนาการสร้างเกณฑ์การให้คะแนนที่วัดสมรรถนะ และครูต้องการพัฒนา การปรับตารางเรียนและความต้องการให้ผู้บริหารช่วยจัดตารางแบบบูรณาการ หรือการรวมวิชาเพื่อให้ต่อเนื่องและครูต้องการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนครู PLC: Professional Learning Community โดยต้องการเวทีแลกเปลี่ยนความสำเร็จและปัญหาที่เจอระหว่างเพื่อนครูในโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ

2.1 ผลการสร้างรูปแบบและคู่มือการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 รูปแบบ 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการพัฒนาครู 4) แนวทางการพัฒนาครู และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ

2.2 ผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขอรับความคิดเห็นและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นว่ามีเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยรวม ด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.67$) ด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.68$)

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

3.1 ผลการศึกษาพัฒนาการความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

3.1.1 ผลเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของครูผู้สอนก่อนและหลังการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ คะแนนเฉลี่ย

ก่อนการพัฒนา 10.91 คะแนนเฉลี่ยหลังการพัฒนา 18.36 คะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ 81.98 อยู่ในระดับสูงมาก โดยค่าทดสอบ Wilcoxon (T) มีค่าการพัฒนา 113.07%

3.1.2 ผลการศึกษาความสามารถในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.62$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับความสามารถในการจัดการเรียนรู้สูงสุด คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รองลงมา คือ การวัดและประเมินผล การเรียนรู้ และด้านที่ต่ำสุด คือ การวางแผนการจัดการเรียนรู้

3.2 การประเมินการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ พบว่า ผลการประเมินของนักเรียนโรงเรียนบ้านเกาะขวัญ พบว่า ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีค่าเฉลี่ยร้อยละ เพิ่มขึ้น (ร้อยละ 5.08) เมื่อพิจารณาระดับชั้น พบว่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากที่สุด (ร้อยละ 13.47) ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น (ร้อยละ 3.44) เมื่อพิจารณาระดับชั้น พบว่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากที่สุด (ร้อยละ 7.62) ด้านสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 5 ด้านมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น (ร้อยละ 16.46) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความสามารถในการแก้ปัญหา มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น (ร้อยละ 20.00)

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานของครูผู้สอนโรงเรียนบ้านเกาะขวัญ

1.1 ผลศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปรวบรวมที่เกี่ยวกับจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การพัฒนาครู และการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย รูปแบบ 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการดำเนินงาน 4) การวัดผลประเมินผล และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ สอดคล้องกับแนวคิดของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning) โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้และแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม และการใช้ทักษะต่าง ๆ ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรณี อารณ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้ด้านการคิดวิเคราะห์ โรงเรียนผาน้ำทิพย์วิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 พบว่า การพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้ด้านการคิดวิเคราะห์ พบว่า การจัดการเรียนรู้ด้านการคิดวิเคราะห์ ของครูแต่ละคนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากครูมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการเรียนรู้ด้านการคิดวิเคราะห์ และทักษะในการจัดการเรียนรู้ด้านการคิดวิเคราะห์ไม่มากนัก เคยเข้ารับการอบรมการจัดการเรียนรู้ด้านการคิดวิเคราะห์แต่ไม่เคยลงมือเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ และจัดการเรียนรู้ด้านการคิดวิเคราะห์อย่างจริงจัง (พรณี อารณ, 2561)

1.2 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ พบว่า การพัฒนาครูในการใช้การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน มีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยครูต้องมีความเข้าใจในกระบวนการ PBL และสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของการเรียนรู้

ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning) ซึ่งเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้และการแก้ปัญหาด้วยตัวเอง พร้อมทั้งเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตในยุคดิจิทัล สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุบล หนูฤกษ์ ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสร้างสรรค์เป็นฐาน โรงเรียนในเครือข่ายเกาะพะงัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนในเครือข่ายเกาะพะงัน อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับ คือ ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (อุบล หนูฤกษ์, 2563)

2. ผลการสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ

2.1 ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ วัตถุประสงค์ของการพัฒนา 1) การคิดวิเคราะห์ 2) การคิดสร้างสรรค์ และ 3) การทำงานร่วมกัน หลักการของการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน 1) การมีส่วนร่วมของผู้เรียน 2) การเรียนรู้แบบลงมือทำ และ 3) การทำงานร่วมกัน กิจกรรมการพัฒนาครู 1) การอบรมเชิงปฏิบัติการ 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 3) การนิเทศภายใน สอดคล้องกับแนวคิดของ การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning) และการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน และการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนพร้อมรับมือกับความท้าทายในอนาคต สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุบล หนูฤกษ์ ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสร้างสรรค์เป็นฐาน โรงเรียนในเครือข่ายเกาะพะงัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 พบว่า ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสร้างสรรค์เป็นฐาน พบว่า รูปแบบ ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย การพัฒนาครู การฝึกอบรม การนิเทศ การประเมินผล การสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน และการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (อุบล หนูฤกษ์, 2563)

2.2 ผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขอรับความคิดเห็นและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้รูปแบบฯ ด้านความเหมาะสมและด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ และการพัฒนาทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดเชิงวิจักษ์ญาณ การทำงานเป็นทีม และการใช้เทคโนโลยีในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อมลสิริ มหาสุรเดช ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนคชเผือกอนุสรณ์ สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า การพัฒนาครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนคชเผือกอนุสรณ์ สังกัด กรุงเทพมหานคร ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.02$) (อมลสิริ มหาสุรเดช, 2561)

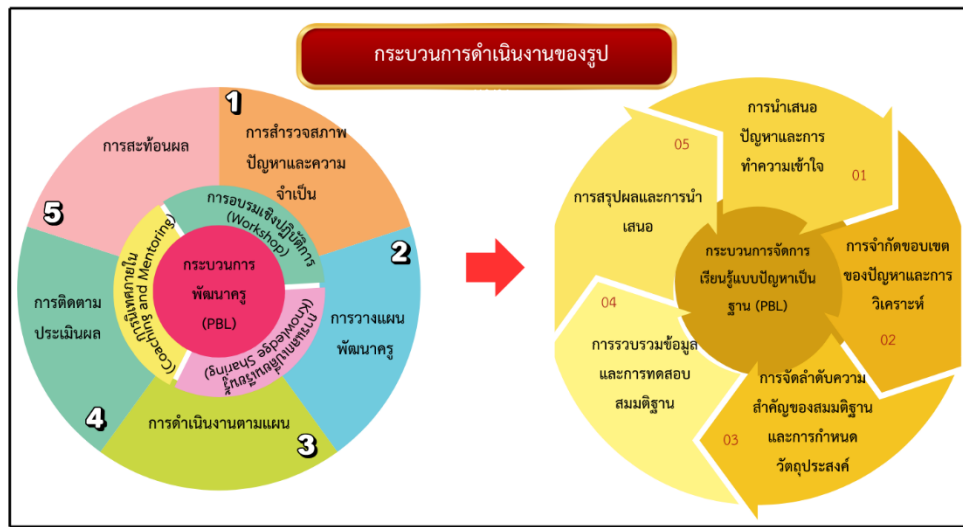
3. ผลการประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ

3.1 ผลการศึกษาพัฒนาการความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ผลเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของครูผู้สอนก่อนและหลังการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ คะแนนเฉลี่ยก่อนการพัฒนา 10.91 คะแนนเฉลี่ยหลังการพัฒนา 18.36 คะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ 81.98 อยู่ในระดับสูงมาก ผลการศึกษาความสามารถในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.62$) สอดคล้องกับแนวคิดของ การพัฒนาครูในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเน้นการพัฒนาให้ครูมีทักษะในการออกแบบและดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning) รวมถึงการเสริมสร้างทักษะในการประเมินผลที่ครอบคลุมทั้งกระบวนการและผลลัพธ์ของการเรียนรู้ เพื่อให้ครูสามารถปรับปรุงวิธีการสอนได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มุทิตา เอี่ยมทิพย์ และอุบลวรรณ ส่งเสริม ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่ส่งเสริมความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า ความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียนของผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 44.85 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 99.67 (มุทิตา เอี่ยมทิพย์ และอุบลวรรณ ส่งเสริม, 2565)

3.2 การประเมินการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ 1) ผลการประเมินด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนโรงเรียนบ้านเกาะขวัญ ระหว่างปีการศึกษา 2566 กับ 2567 ในปีการศึกษา 2567 มีค่าเฉลี่ยร้อยละ เพิ่มขึ้น (ร้อยละ 5.08) เนื่องจากการใช้การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากปัญหาจริงที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน และการใช้ทักษะในการแก้ปัญหาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ การเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning) ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อำภา บริบูรณ์ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดการสอนคณิตศาสตร์ โดยการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) และทีมแข่งขัน (TGT) ที่เสริมสร้างทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ เจตคติ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน ที่เรียนด้วยชุดการสอนคณิตศาสตร์ โดยการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) และทีมแข่งขัน (TGT) หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เจตคติของนักเรียน ที่เรียนด้วยชุดการสอนคณิตศาสตร์ โดยการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) และทีมแข่งขัน (TGT) หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (อำภา บริบูรณ์, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียน
ในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ

จากภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ เน้นการพัฒนาครูเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ผ่านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้จากประสบการณ์ การทำงานร่วมกัน และการเรียนรู้ที่มีความหมาย โดยใช้กระบวนการ PBL (Problem-Based Learning) ที่ประกอบด้วย การวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผล พร้อมสนับสนุนจากผู้บริหารและทรัพยากรที่เพียงพอในการสร้างผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัย พบว่า 1) สภาพปัญหาและความต้องการการพัฒนาครู พบว่า สภาพปัญหาของครู คือ ครูไม่เข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน ครูขาดทักษะในการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียน ด้านความต้องการของครู พบว่า คือ ครูมีความต้องการด้านความรู้ความเข้าใจเชิงปฏิบัติการ ความต้องการด้านการออกแบบสถานการณ์ปัญหา 2) รูปแบบการพัฒนาครู ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 2.1) หลักการ 2.2) วัตถุประสงค์ 2.3) กระบวนการพัฒนาครู 2.4) แนวทางการพัฒนาครู และ 2.5) เงื่อนไขความสำเร็จ และ 3) การประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาครู พบว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนการพัฒนา 10.91 คะแนนเฉลี่ยหลังการพัฒนา 18.36 คะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ 81.98 อยู่ในระดับสูงมาก ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน หลังการฝึกอบรม มีค่าการพัฒนา 113.07% ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 สนับสนุนการฝึกอบรมครูและการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรจัดการฝึกอบรมครูอย่างสม่ำเสมอ

โดยเน้นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการใช้การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) เพื่อเสริมสร้างทักษะในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งครูสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในห้องเรียนได้จริง และกระตุ้นการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน และ 2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนที่เน้นการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ควรพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนที่รองรับการใช้การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) โดยมุ่งเน้นให้ครูสามารถนำการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) ไปใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน และการใช้เทคโนโลยีในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริง ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

- 1) การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมครู ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) โดยให้ครูมีโอกาสรู้วิธีการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้ PBL และฝึกทักษะการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการสนับสนุนการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมควรมุ่งเน้นไปที่การทำให้ครูสามารถนำ PBL ไปใช้ในห้องเรียนได้จริง และสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน
- 2) การประเมินผลกระบวนการและผลลัพธ์การใช้การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาทักษะของผู้เรียนในหลายด้าน การประเมินผลการใช้ PBL ควรครอบคลุมทั้งกระบวนการเรียนรู้และผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียนการสอน เช่น การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน และการใช้เทคโนโลยี การนำผลวิจัยไปใช้ในการประเมินผลจะช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงวิธีการสอนและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 3) การส่งเสริมการใช้การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) ในการพัฒนาผู้เรียน ผลวิจัยที่แสดงถึงการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น การอ่านออกเสียง การอ่านรู้เรื่อง และทักษะทางคณิตศาสตร์ ควรนำไปใช้ในการส่งเสริมการใช้การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) ในการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการเรียนรู้จากปัญหาจริงที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน การพัฒนาผู้เรียนผ่านการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) จะช่วยเสริมทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับการเผชิญกับความท้าทายในอนาคต และ
- 4) การสนับสนุนทรัพยากรและเทคโนโลยีที่จำเป็น การสนับสนุนจากผู้บริหารในด้านทรัพยากรและเทคโนโลยีที่จำเป็น เช่น การจัดหาเครื่องมือการสืบค้นข้อมูลหรือแหล่งข้อมูลออนไลน์สำหรับการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) เป็นสิ่งที่สำคัญ ผลวิจัยสามารถช่วยสนับสนุนให้โรงเรียนและหน่วยงานการศึกษาจัดหาทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อให้ครูและผู้เรียนสามารถใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพในการดำเนินการเรียนรู้แบบการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL)

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). แนวทางการจัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นสมรรถนะทางสาขาวิชาชีพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- จิราวรรณ คบขุนทด และคณะ. (2566). การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน. วารสารราชภัฏพระนครวิชาการ, 2(1), 36-46.

- พรรณิ อารณ. (2561). การพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้ด้านการคิดวิเคราะห์ โรงเรียนผาน้ำทิพย์วิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพรรณ, 9(2), 71-80.
- มุกตา เอี่ยมทิพย์ และอุบลวรรณ ส่งเสริม. (2565). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่ส่งเสริมความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 5(3), 64-75.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี - สฤษดิ์วงศ์.
- อมลสิริ มหาสุรเดช. (2561). การพัฒนาครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนคหะเพื่อกอนุสรณ์ สังกัดกรุงเทพมหานคร. การพัฒนาครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนคหะเพื่อกอนุสรณ์ สังกัดกรุงเทพมหานคร. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 1(2), 26-37.
- อำภา บริบูรณ์. (2561). การพัฒนาชุดการสอนคณิตศาสตร์ โดยการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) และทีมแข่งขัน (TGT) ที่เสริมสร้างทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ เจตคติ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วารสารครุศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 3(5), 107-131.
- อุบล หนูฤกษ์. (2563). รูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสร้างสรรค์เป็นฐาน โรงเรียนในเครือข่ายเกาะพะงัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- Barrows, H. S. & Tamblyn, R. M. (1980). Problem-Based Learning: An Approach to Medical Education. New York: Springer Publishing Company.
- Joyce, B. et al. (2015). Models of Teaching. (10th ed.). Boston: Pearson Education.
- Kuder, G. F. et al. (1937). The theory of the estimation of test reliability. Psychometrika, 2(3), 151-160.
- Nunnally, J. C. & Bernstein, I. H. (1994). Psychometric theory. (3rd ed.). New York: McGraw- Hill.
- Savery, J. R. (2006). Overview of Problem-based Learning: Definitions and Distinctions. Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning, 1(1), 9-20.

การพัฒนาความเป็นพลเมืองเชิงปฏิบัติผ่านกิจกรรมจิตอาสา:
บทเรียนจากโครงการบริการวิชาการในชุมชนตำบลบ้านดู่
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย*

DEVELOPING PRACTICE-BASED CITIZENSHIP THROUGH VOLUNTEER ACTIVITIES:
LESSONS LEARNED FROM AN ACADEMIC SERVICE PROJECT IN
BAN DU SUBDISTRICT, MUEANG DISTRICT, CHIANG RAI PROVINCE

นาวัน พรหมใจสา¹, ต๋องรัก จิตบรรเทา^{2*}, ทิพวรรณ เมืองใจ²

Nawin Promjisa¹, Tongrak Jitbantao^{2*}, Tippawan Muangjai²

¹คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เชียงราย ประเทศไทย

¹Faculty of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University, Chiang Rai, Thailand

²คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เชียงราย ประเทศไทย

²Faculty of Education, Chiang Rai Rajabhat University, Chiang Rai, Thailand

*Corresponding author E-mail: tongrak.jit@crju.ac.th

*Tel: 095-126-8181

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) กระบวนการส่งเสริมความรู้ ความสามัคคี และความเข้าใจสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นของประชาชน 2) ผลลัพธ์ของการดำเนินกิจกรรมจิตอาสาที่มีต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และ 3) เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนากิจกรรมจิตอาสาและรูปแบบการส่งเสริมความรัก ความสามัคคีและความเป็นพลเมืองภายใต้สังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในระดับท้องถิ่น อาศัยกรอบแนวคิดการพัฒนาชุมชนผ่านกิจกรรมจิตอาสาภายใต้ JITARSA Model ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและรายงานโครงการ การสังเกตการณ์ภาคสนาม และการสะท้อนผลการดำเนินงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ประชาชนจิตอาสาในตำบลบ้านดู่ จำนวน 500 คน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจงจากประชาชนที่เป็นจิตอาสาในพื้นที่ วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ใช้การจัดหมวดหมู่ประเด็น การตีความเชิงความหมาย และการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินกิจกรรมภายใต้กรอบ JITARSA Model ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ประชาชนมีความตระหนักรู้ด้านสิทธิและหน้าที่เพิ่มขึ้น เกิดความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน เกิดการพัฒนาเครือข่ายจิตอาสา นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ และสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่เสริมสร้าง

จิตสำนึกสาธารณะและบทบาทของประชาชนในฐานะพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ JITARSA Model สามารถประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือเชิงนโยบายเพื่อพัฒนากิจกรรมจิตอาสาที่มีต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระดับพื้นที่และขยายผลสู่ชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้

คำสำคัญ: กิจกรรมจิตอาสา, สิทธิและหน้าที่, การพัฒนาชุมชน, พลเมือง, การมีส่วนร่วมของประชาชน

Abstract

This research article aims to examine: 1) The process of promoting knowledge, unity, and understanding of citizens' rights and responsibilities toward themselves and others; 2) The outcomes of volunteer activities in strengthening community resilience; and 3) To synthesize policy recommendations for the development of volunteer activities and models for promoting love, unity, and citizenship at the local level under a democratic society with the King as Head of State. Building on the conceptual framework of community development through volunteer activities under the JITARSA Model, this qualitative study collected data from document and project report reviews, field observations, and reflective accounts of the implementation outcomes provided by stakeholders in the study area. The target group consisted of 500 volunteer citizens in Ban Du Subdistrict. Key informants were selected through purposive sampling from among local volunteers. Data were analyzed using descriptive content analysis, including thematic categorization, interpretive meaning-making, and consistency checks across data sources. The findings revealed that activities implemented under the JITARSA Model promoted participatory learning and learning through practical experience. Citizens demonstrated increased awareness of their rights and duties, stronger cooperation and unity within the community, and the development of volunteer networks. In addition, the model encouraged knowledge exchange and strengthened the community. It also generated a process of social learning that fostered public consciousness and reinforced the role of citizens as active participants in sustainable community development. The JITARSA Model can therefore be applied as a policy tool for developing volunteer activities that enhance community strength at the local level and can be extended to other communities with similar contexts.

Keywords: Volunteerism Activities, Rights and Duties, Community Development, Citizen, Public Participation

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเข้มแข็งของชุมชนในสังคมไทยร่วมสมัยต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะพลเมืองทั้งในมิติของ “สิทธิ” และ “หน้าที่” ควบคู่กับการสร้างจิตสาธารณะและความสามัคคีในสังคม บทเรียนจากงานวิจัยด้านการพัฒนาชุมชนชี้ให้เห็นว่า ความเข้มแข็งของชุมชน

(Strong Community) มีองค์ประกอบหลายด้าน ทั้งความพึ่งพาตนเอง วิสัยทัศน์ร่วมกัน ความไว้วางใจ การมีส่วนร่วมของสมาชิก และการสนับสนุนเชิงนโยบายที่ชัดเจน ซึ่งมีบทบาทสำคัญ ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ของไทย (สุกัญญา มีสกุลทอง, 2566); (World Bank, 2020) ทั้งนี้ ในบริบทของการพัฒนาท้องถิ่น แนวคิดนี้สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนในลักษณะการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Engagement) ที่ทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การจัดการทรัพยากร และการดูแลประโยชน์ส่วนรวม (OECD, 2020); (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2567) โดยงานวิจัย/งานวิชาการหลายชิ้นได้สังเกตว่าการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน และยกระดับคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมและหลักประชาธิปไตยของสังคมไทย (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2567) ซึ่งกรอบแนวคิดดังกล่าวถูกนำมาใช้ในโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ตำบลบ้านคู โดยกำหนดให้ “กิจกรรมหลักส่งเสริมความรู้ ความสามัคคี และความเข้าใจสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น” เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาชุมชนในมิติการมีส่วนร่วมของประชาชน (citizen participation) และการสร้างทุนทางสังคมที่ยั่งยืน (United Nations Development Programme (UNDP), 2016); (United Nations, 2018) โดยกรอบแนวคิดดังกล่าวถูกนำมาประยุกต์ใช้ในโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ตำบลบ้านคู โดยกำหนดให้ “กิจกรรมหลักส่งเสริมความรู้ ความสามัคคี และความเข้าใจสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น” เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน (สุวรรณพิมพ์ สุวรรณ, 2561); (กรมการพัฒนาชุมชน, 2566) ภายใต้กรอบแนวคิด JITARSA Model ซึ่งเป็นรูปแบบการดำเนินงานที่เน้นการทำงานร่วมกัน (Joint) การบูรณาการภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (Integration) การทำงานเป็นทีม (Teamwork) การจัดกิจกรรมจิตอาสา (Activity) การมุ่งเน้นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ (Real) การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนา (Succeed) และการถอดบทเรียนเพื่อขยายผลอย่างต่อเนื่อง (Again) โดยกรอบแนวคิดนี้สะท้อนแนวทางการพัฒนาที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับการปฏิบัติจริง และเน้นบทบาทของประชาชนในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม (ประพนธ์ สุวรรณพงษ์, 2568); (สุกัญญา มีสกุลทอง, 2566)

สำหรับตำบลบ้านคูเป็นพื้นที่ที่มีบริบททางประวัติศาสตร์และภูมิประเทศเฉพาะ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน จากการสันนิษฐานว่าเคยเป็นพื้นที่ของชุมชนเมืองโบราณ พบว่า มีโบราณสถานและหลักฐานทางโบราณคดีหลายแห่งในเขตตำบลบ้านคู อาทิ พระพุทธรูปจำลองบนดอยพระบาท และการค้นพบวัตถุโบราณจากการปฏิสังขรณ์พระวิหาร โดยเมื่อกรมศิลปากรได้ทำการตรวจสอบแล้ว พบว่า วัตถุโบราณดังกล่าวมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-23 ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าอยู่ในช่วงสมัยของพญามังรายมหาราช นอกจากนี้ ยังมีการค้นพบวัตถุโบราณจากการทำไร่ทำนาของประชาชนในพื้นที่โดยไม่ได้ตั้งใจ ซึ่งยิ่งตอกย้ำให้เห็นถึงความต่อเนื่องของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ในบริเวณนี้มาอย่างยาวนาน (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2568) เมื่อพิจารณาจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน พบว่า หลังจากเชียงใหม่ถูกพม่ารุกรานในปี พ.ศ. 2347 พระเจ้ากาวิละได้มีการอพยพผู้คนไปยังเมืองลำปาง ส่งผลให้พื้นที่เชียงใหม่และเชียงรายในช่วงหนึ่งกลายเป็นเมืองร้าง ต่อมาได้มีประชาชนบางส่วนอพยพกลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานและจัดตั้งเป็นชุมชน ในบริเวณที่เป็นตำบลบ้านคูในปัจจุบัน กระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของการเคลื่อนย้ายประชากร และการก่อรูปของชุมชน ซึ่งมีผลต่อโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่จนถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ ตำบลบ้านคูจึงมิได้เป็นเพียงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น หากแต่เป็นพื้นที่ที่มีทุนทางประวัติศาสตร์และทุนทางวัฒนธรรมสะสมอยู่จำนวนมาก

อีกทั้งยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญซึ่งเอื้อต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ส่งผลให้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมและบริบทท้องถิ่น การพัฒนาในพื้นที่จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงมิติทางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ควบคู่ไปกับมิติทางเศรษฐกิจและกายภาพ เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของ ชุมชนและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว (ASEAN Secretariat, 2021) ในบริบทดังกล่าว การนำแนวคิด “จิตอาสา” มาเป็นฐานของการพัฒนา ถือเป็นกลไกที่สำคัญในการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการปฏิบัติจริงในชีวิตของชุมชน เนื่องจากกิจกรรมจิตอาสามุ่งเน้นการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การดูแลรักษาชุมชน และการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของประชาชน การดำเนินกิจกรรมในลักษณะนี้ไม่เพียงช่วยตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของพื้นที่เท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะสมาชิกของชุมชน และในฐานะพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาและธำรงรักษาทรัพยากรและคุณค่าทางสังคมของท้องถิ่น อันเป็นรากฐานสำคัญของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว (United Nations Volunteers, 2022)

ดังนั้น บทความวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษากระบวนการและผลลัพธ์ของการดำเนินกิจกรรมจิตอาสาในพื้นที่ตำบลบ้านคู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยพิจารณาภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรของชุมชน เพื่อสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เชิงพื้นที่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืนด้วยกรอบแนวคิด JITARSA Model

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการส่งเสริมความรู้ ความสามัคคี และความเข้าใจสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นของประชาชนในตำบลบ้านคู
2. เพื่อวิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินกิจกรรมจิตอาสาต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
3. เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนากิจกรรมจิตอาสาและรูปแบบการส่งเสริมความรัก ความสามัคคี และความเป็นพลเมืองภายใต้สังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในระดับท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษากระบวนการดำเนินงานและผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ ความสามัคคี และความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นในบริบทของชุมชนตำบลบ้านคู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย การออกแบบการวิจัยเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมในเชิงลึก ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลจากหลายแหล่ง (Data Triangulation) เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่มีความรอบด้านและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ทั้งนี้ แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่

1. การศึกษาเอกสาร (Document Research) รายงานผลการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมส่งเสริมความรู้ ความสามัคคี และความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น เพื่อทำความเข้าใจที่มา แนวคิด วัตถุประสงค์ รูปแบบการดำเนินงาน และผลการดำเนินกิจกรรมในภาพรวม

2. การสังเกตการณ์กิจกรรมในพื้นที่ (Field Observation) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในลักษณะกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Observation) เข้าร่วมสังเกตการณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 500 คน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจงจากประชาชนที่เป็นจิตอาสาในพื้นที่ ได้แก่ ผู้นำชุมชนหรือผู้ประสานงานกิจกรรม แกนนำจิตอาสา ประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา ผู้แทนหน่วยงานหรือภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ใช้การจัดหมวดหมู่ประเด็นการตีความเชิงความหมาย และการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลผู้วิจัยมุ่งสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน รูปแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วม กระบวนการทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และบรรยากาศของการดำเนินกิจกรรมในแต่ละช่วง ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีการจดบันทึกภาคสนามอย่างเป็นระบบ ทั้งในส่วน of เหตุการณ์สำคัญ พฤติกรรมที่สังเกตได้ และข้อสะท้อนเชิงตีความ เพื่อนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลจากเอกสารและการสังเกตการณ์มาจัดหมวดหมู่ สังเคราะห์ประเด็นสำคัญ และตีความหมายเชิงเนื้อหาอย่างเป็นระบบ

พื้นที่ศึกษา คือ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่ ที่ประกอบด้วย หลายหมู่บ้านและมีบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และโครงสร้างประชากรที่หลากหลาย ลักษณะดังกล่าวเอื้อต่อการศึกษาในเชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจความแตกต่างของบริบทชุมชนและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมจิตอาสาและกิจกรรมพัฒนาชุมชน

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (descriptive content analysis) โดยนำข้อมูลจากเอกสาร บันทึกภาคสนาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก มาจัดระเบียบข้อมูล จัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญ วิเคราะห์ความหมาย ตีความเชิงเนื้อหา และเปรียบเทียบความสอดคล้องของข้อมูลจากหลายแหล่ง เพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงาน ผลลัพธ์ของกิจกรรม และปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานในพื้นที่

ผลการวิจัย

กระบวนการส่งเสริมความรู้ ความสามัคคี และความเข้าใจสิทธิหน้าที่ของตนเอง กระบวนการส่งเสริมความรู้ ความสามัคคี และความเข้าใจสิทธิหน้าที่ของตนเอง ผลการศึกษาพบว่า ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีลักษณะเป็นชุมชนที่พัฒนามาจากการตั้งถิ่นฐานใกล้แหล่งน้ำและพื้นที่ราบ ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับทรัพยากรธรรมชาติและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บริบทดังกล่าวส่งผลต่อวิถีชีวิต โครงสร้างทางสังคม และรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทำให้การออกแบบกิจกรรมจิตอาสาจำเป็นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับพื้นที่ และทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม เมื่อพิจารณาภายใต้กรอบแนวคิด JITARSA Model พบว่า ขั้นตอน J (Joint) และ I (Integration) มีบทบาทสำคัญในช่วงการเตรียมการและออกแบบกิจกรรม โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ปฏิบัติงาน

แกนนำชุมชน และภาคีเครือข่ายได้ร่วมกันวิเคราะห์บริบทพื้นที่และกำหนดทิศทางการดำเนินงาน ทำให้กิจกรรมที่จัดขึ้นมีความสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน เช่น การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การดูแลพื้นที่สาธารณะ และการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน การบูรณาการการทำงานระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ยังช่วยเชื่อมโยงทรัพยากรความรู้ และประสบการณ์จากหลายฝ่ายเข้าด้วยกัน ส่งผลให้การดำเนินงานมีความครอบคลุมและยืดหยุ่นต่อบริบทพื้นที่

2. ผลลัพธ์ของการดำเนินกิจกรรมจิตอาสาต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผลลัพธ์ของการดำเนินกิจกรรมจิตอาสาต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินกิจกรรมจิตอาสาภายใต้กรอบแนวคิด JITARSA Model ในขั้น T (Teamwork) และ A (Activity) การทำงานเป็นทีมระหว่างผู้ปฏิบัติงาน หน่วยงานภาคีเครือข่าย และประชาชนในพื้นที่ ช่วยให้กิจกรรมจิตอาสาเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง กิจกรรมที่ดำเนินการได้เป็นเพียงกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ หากแต่เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติจริง และเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การดูแลพื้นที่ส่วนรวม และการจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะในชุมชน กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ซึ่งเป็นแกนสำคัญของ JITARSA Model นอกจากนี้ ในขั้น R (Real) พบว่า กิจกรรมจำนวนมากเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ และสามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกที่จับต้องได้ต่อชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของพื้นที่สาธารณะ การเพิ่มพื้นที่กิจกรรมร่วมของคนในชุมชน หรือการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินกิจกรรมภายใต้กรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงการพัฒนาต่อบริบทชีวิตจริงของประชาชนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังส่งผลให้เกิดการเสริมสร้างความสามัคคีและความร่วมมือในชุมชนอย่างชัดเจน ประชาชนมีโอกาสดำเนินงานร่วมกันมากขึ้น เกิดความไว้วางใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมต่อกิจกรรมและพื้นที่สาธารณะของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับขั้น S (Succeed)

ที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ความสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการและความต้องการของพื้นที่ อีกทั้ง ในเชิงโครงสร้างเครือข่าย พบว่า เครือข่ายจิตอาสาในพื้นที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น ทั้งในด้านจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมและความต่อเนื่องของการดำเนินงาน ความเข้มแข็งของเครือข่ายดังกล่าวเป็นผลจากกระบวนการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ขั้น Joint, Integration และ Teamwork ซึ่งช่วยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน ภาคีเครือข่าย และประชาชนในระดับพื้นที่

นอกจากนี้ ประชาชนในชุมชนยังมีทัศนคติเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะมากขึ้น และมีความตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะสมาชิกของชุมชนและพลเมืองที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อส่วนรวม ผลการเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนคติและพฤติกรรมนี้สะท้อนถึงความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของ JITARSA Model

ในภาพรวม กระบวนการดังกล่าวยังช่วยเสริมสร้าง ทูทางสังคม (Social Capital) ของชุมชน ทั้งในมิติของความไว้วางใจ ความร่วมมือ และเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการปัญหาของตนเองได้ดีขึ้น และสามารถพัฒนากิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะได้อย่างต่อเนื่อง ในขั้น A (Again) การถอดบทเรียนและการขยายผลรูปแบบการดำเนินงาน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถนำประสบการณ์ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมพัฒนาในประเด็นอื่น ๆ ต่อไป อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

3. ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนากิจการมิจิตอาสาและการส่งเสริมความเป็นพลเมืองภายใต้สังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขในระดับท้องถิ่น

จากผลการศึกษา สามารถวิเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบาย ได้ดังนี้

1. ควรบูรณาการกิจการมิจิตอาสาเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยเชื่อมโยงกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง

2. ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและความรู้สึกเป็นเจ้าของ

3. สนับสนุนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาในระดับพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างความต่อเนื่องและความยั่งยืนของกิจกรรม

4. ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) เพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ และเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง

5. พัฒนากลไกการถอดบทเรียนและการขยายผล (Again) เพื่อให้ชุมชนสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาในประเด็นอื่น ๆ ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การใช้กิจการมิจิตอาสาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมความรู้และความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของประชาชน เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติและร่วมประเมินผล (Pretty, J., 1995); (Chambers, R., 1997) การดำเนินกิจกรรมในลักษณะนี้ช่วยเปลี่ยนบทบาทของประชาชนจาก “ผู้รับบริการ” ไปสู่ “ผู้ร่วมสร้างการพัฒนา” อันเป็นหัวใจสำคัญของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

เมื่อพิจารณาภายใต้กรอบแนวคิด JITARSA Model จะเห็นได้ว่า กระบวนการในแต่ละขั้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ของ Kolb, D. A. และแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ของ Dewey, J. โดยเฉพาะในขั้น Teamwork และ Activity ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และสะท้อนผลการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าการเรียนรู้เชิงทฤษฎี (Kolb, D. A., 1984); (Dewey, J., 1938) ทั้งนี้ กระบวนการตั้งแต่ขั้น Joint และ Integration ช่วยให้งิจกรรมถูกออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของพื้นที่ ขณะที่ขั้น Teamwork และ Activity เอื้อให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการทำงานร่วมกันในชุมชน ส่วนขั้น Real และ Succeed สะท้อนถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงในระดับพื้นที่ ทั้งในมิติของการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างความสามัคคี และการเพิ่มพูนความตระหนักรู้ด้านสิทธิและหน้าที่ของประชาชน และในขั้น Again การถอดบทเรียนและการขยายผลยังช่วยให้เกิดความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชน โดยในขั้น J (Joint) และ I (Integration) การร่วมวางแผนและการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงาน ภาครัฐหรือข่าย

และชุมชน ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและพัฒนาทัศนคติที่ดีและถูกต้องต่อการทำงานเพื่อส่วนรวม (Zimmerman, M. A., 2000); (World Bank, 2020) อันเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการกำหนดทิศทางการพัฒนายังช่วยเสริมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและความรับผิดชอบต่อชุมชน ในขั้น T (Teamwork) และ A (Activity) การทำงานเป็นทีมและการเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และการจัดการงานในสถานการณ์จริง ซึ่งเอื้อต่อการสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคงและเข้มแข็งในมิติของทักษะชีวิต (life skills) และความสามารถในการพึ่งพาตนเอง นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงยังสามารถต่อยอดไปสู่การพัฒนาทักษะอาชีพและทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน อันสอดคล้องกับเป้าหมายด้านการมีอาชีพและมั่งคั่งในอนาคต ในขั้น R (Real) และ S (Succeed) การมุ่งเน้นกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการจริงของชุมชนและก่อให้เกิดผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม ช่วยให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาส่วนรวม และตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะสมาชิกของชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการหล่อหลอมความเป็น “พลเมืองดี” ที่มีจิตสาธารณะ เคารพกติกาสังคม และพร้อมมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ และในขั้น A (Again) การถอดบทเรียนและการขยายผลการดำเนินงาน ช่วยสร้างวงจรการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และเครือข่าย ซึ่งไม่เพียงเอื้อต่อความยั่งยืนของโครงการ หากยังสนับสนุนการพัฒนาคุณลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ทั้ง 4 ประการ ในระยะยาว ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ (Mansuri, G. & Rao, V., 2013); (United Nations, 2018) นอกจากนี้ ผลการวิจัยที่พบว่า กิจกรรมจิตอาสาช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และเครือข่ายความสัมพันธ์ในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคม (social capital) ของ Putnam, R. D. และแนวคิดของ World Bank ที่ชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและความยั่งยืนของการพัฒนา

ในเชิงผลกระทบต่อชุมชน กิจกรรมจิตอาสาได้ก่อให้เกิดเพียงประโยชน์เชิงกายภาพ เช่น การปรับปรุงพื้นที่สาธารณะหรือสิ่งแวดล้อมของชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังสร้าง “การเรียนรู้ทางสังคม” (Social Learning) และ “จิตสำนึกสาธารณะ” ในหมู่ประชาชน ผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการร่วมรับผิดชอบต่อประโยชน์ส่วนรวม กระบวนการดังกล่าวช่วยหล่อหลอมให้ประชาชนเกิดความเข้าใจบทบาทของตนในฐานะสมาชิกของชุมชนและในฐานะพลเมืองที่มีหน้าที่ต่อสังคม ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติทางสังคมและพลเมือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura, A. ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการสังเกตและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Bandura, A., 1977) รวมถึงแนวคิดของ Wenger, E. เรื่องชุมชนแห่งการปฏิบัติ (Community of Practice) ที่มองว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกัน (Wenger, E., 1998)

นอกจากนี้ ในบริบทงานศึกษาของนักวิชาการไทย ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถอภิปรายเชื่อมโยงได้กับข้อเสนอของ บรรเจิด สิงคะเนติ ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นพลเมืองในฐานะกระบวนการเรียนรู้เรื่องสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคม มิใช่เพียงสถานะทางกฎหมายเท่านั้น ข้อค้นพบจากตำบลบ้านคูแสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมว่า ความเป็นพลเมืองสามารถพัฒนาได้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ โดยเฉพาะเมื่อประชาชนได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบต่อปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวทางของ สุกัญญา มีสกุลทอง ที่มุ่งอธิบายความเข้มแข็งของชุมชนในฐานะผลลัพธ์ของการเชื่อมโยงทุนทางสังคม

ทุนวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ กล่าวคือ ความเข้มแข็งของชุมชนไม่ได้เกิดจากทรัพยากรทางวัตถุเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากพลังความสัมพันธ์ ความเชื่อร่วม และวัฒนธรรมชุมชนที่เกื้อหนุนให้คนพร้อมทำงานเพื่อส่วนรวม โดยประเด็นที่ควรเน้นเพิ่มเติม คือ ปัจจัยความสำเร็จจากทุนวัฒนธรรมของตำบลบ้านดู่ ซึ่งเป็นมิติที่ทำให้ผลการวิจัยครั้งนี้มีความลึกซึ้งพื้นที่มากขึ้น กล่าวคือ ตำบลบ้านดู่มิได้เป็นเพียงพื้นที่ดำเนินกิจกรรม แต่เป็นพื้นที่ที่มีทุนทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และทรัพยากรท้องถิ่นที่มีความหมายต่อผู้คนในชุมชน ทุนวัฒนธรรมเหล่านี้ช่วยเอื้อให้กิจกรรมจิตอาสาได้รับการยอมรับและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของประชาชนได้ง่ายขึ้น เมื่อกิจกรรมได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ จึงทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นกิจกรรมของ “ชุมชนตนเอง” มากกว่ากิจกรรมที่มาจากภายนอก ความรู้สึกเช่นนี้มีส่วนสำคัญต่อการสร้างแรงจูงใจ ความต่อเนื่องในการเข้าร่วม และความพร้อมที่จะร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของกิจกรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ทุนวัฒนธรรมของบ้านดู่ทำหน้าที่เป็น “ตัวกลาง” ที่ช่วยเปลี่ยนกิจกรรมจิตอาสาจากกิจกรรมเชิงโครงการให้กลายเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่มีความหมายต่อชุมชนจริง ๆ เพราะประชาชนไม่ได้เข้าร่วมเพียงเพื่อปฏิบัติตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ แต่เข้าร่วมบนฐานของความผูกพันกับพื้นที่ ความสัมพันธ์กับผู้คน และความเชื่อร่วมในคุณค่าของการดูแลส่วนรวม ปัจจัยนี้จึงอาจอธิบายได้ว่าทำไมกิจกรรมภายใต้ JITARSA Model จึงสามารถสร้างทั้งผลลัพธ์ด้านความสามัคคี ความไว้วางใจ และการตระหนักรู้เรื่องสิทธิหน้าที่ได้พร้อมกัน

โดยสรุป ผลการวิจัยสนับสนุนข้อเสนอที่ว่า กิจกรรมจิตอาสาไม่เพียงเป็นเครื่องมือเชิงกิจกรรม หากแต่เป็น “กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม” ที่สามารถเสริมสร้างทั้งความรู้ ความตระหนักรู้ด้านสิทธิและหน้าที่ และความเข้มแข็งของชุมชนไปพร้อมกัน อันสอดคล้องกับเป้าหมายของโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

องค์ความรู้ใหม่

ผลการศึกษาระดับตำบลบ้านดู่ชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมความรู้ ความสามัคคี และความเข้าใจสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ไม่ได้เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดความรู้เชิงเนื้อหาเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจาก “กระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงในพื้นที่” ซึ่งมีจิตอาสาเป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงระหว่างความรู้เชิงนามธรรมกับประสบการณ์ทางสังคมที่เป็นรูปธรรม งานวิจัยนี้จึงสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ว่า การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระดับชุมชนควรถูกมองเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (Practice-based Civic Learning) มากกว่าการให้ความรู้เชิงบรรยาย ทั้งนี้ สามารถสังเคราะห์เป็น “โมเดลการพัฒนาความเป็นพลเมืองเชิงปฏิบัติผ่านการเรียนรู้เชิงพื้นที่โดยใช้กิจกรรมจิตอาสาเป็นฐาน” ซึ่งอธิบายว่า การส่งเสริมความรู้ ความสามัคคี และความเข้าใจสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นในชุมชน ไม่ได้เกิดจากการให้ความรู้เชิงบรรยายเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมสะท้อนบทเรียนจากสถานการณ์จริงของพื้นที่โดยโมเดลนี้ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1. ฐานของการเรียนรู้: ปัญหาและความต้องการของชุมชน เริ่มต้นจากประเด็นจริงในพื้นที่ ซึ่งเป็นตัวกำหนดให้การเรียนรู้มีความหมายและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

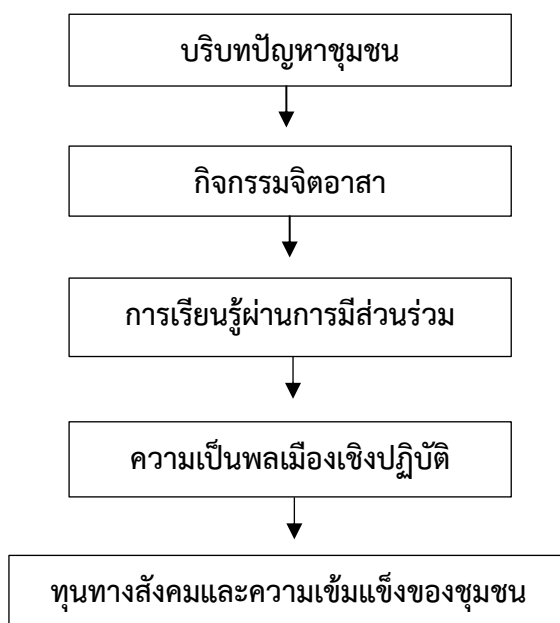

2. กลไกขับเคลื่อน: กิจกรรมจิตอาสา จิตอาสาทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงความรู้เชิงนามธรรมกับประสบการณ์จริง ทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติร่วมกัน

3. กระบวนการเรียนรู้: การมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมลงมือทำ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมสะท้อนบทเรียน ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ด้านสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

4. ผลลัพธ์: ความเป็นพลเมืองเชิงปฏิบัติและทุนทางสังคมของชุมชน นำไปสู่การพัฒนาความรู้ ทักษะ และจิตสำนึกของพลเมือง พร้อมทั้งก่อให้เกิดความไว้วางใจ เครือข่ายความร่วมมือ และบรรทัดฐานร่วมในการดูแลประโยชน์ส่วนรวม

จากโครงสร้างโมเดลดังกล่าว สามารถแสดงได้เป็นแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลการพัฒนาความเป็นพลเมืองเชิงปฏิบัติผ่านการเรียนรู้เชิงพื้นที่โดยใช้กิจกรรมจิตอาสาเป็นฐาน

จากภาพที่ 1 โมเดลนี้เริ่มต้นจาก ปัญหาและความต้องการของชุมชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นจุดตั้งต้นของการเรียนรู้ เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่เป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนมองเห็นว่าเรื่องส่วนรวมมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของตนเองโดยตรง เมื่อชุมชนนำปัญหาเหล่านี้มาออกแบบเป็น กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมดังกล่าวจึงไม่ได้เป็นเพียง การทำความดีในเชิงทั่วไปแต่กลายเป็น “กลไกการเรียนรู้” ที่เชื่อมโยงคนในชุมชนเข้ากับประสบการณ์ตรงในการดูแลส่วนรวม เมื่อประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา พวกเขาจะเกิด กระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ผ่านการร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือทำ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมประเมินผลการดำเนินงาน กระบวนการนี้ทำให้แนวคิดเรื่องสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ และการเคารพผู้อื่น ซึ่งเดิมอาจเป็นเรื่องนามธรรม ค่อย ๆ ถูกแปลงเป็นประสบการณ์ทางสังคมที่จับต้องได้ ตัวอย่างเช่น การดูแลพื้นที่สาธารณะทำให้เข้าใจเรื่องประโยชน์ส่วนรวม การทำงานร่วมกับผู้อื่น

ทำให้เรียนรู้เรื่องความรับผิดชอบและวินัยร่วมกัน และการร่วมตัดสินใจในกิจกรรมชุมชนทำให้ตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะพลเมือง จากกระบวนการดังกล่าว จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลในลักษณะของ “ความเป็นพลเมืองเชิงปฏิบัติ” กล่าวคือ ประชาชนไม่ได้เพียง “รู้” เรื่องสิทธิและหน้าที่ แต่สามารถ “ปฏิบัติ” ความเป็นพลเมืองออกมาได้จริง ผ่านพฤติกรรมการมีส่วนร่วม การทำงานร่วมกับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และจิตสำนึกสาธารณะ ดังนั้น ความเป็นพลเมืองตามข้อค้นพบของงานวิจัยนี้จึงไม่ควรถูกมองว่าเป็นเพียงสถานะทางกฎหมายหรือความรู้เชิงหลักการเท่านั้น แต่เป็นสมรรถนะที่พัฒนาได้จากการลงมือทำในชีวิตจริงของชุมชน เมื่อความเป็นพลเมืองเชิงปฏิบัติเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในคนจำนวนมาก ผลที่ตามมาจะไม่หยุดอยู่เพียงระดับปัจเจก แต่จะขยายไปสู่ระดับชุมชนในรูปของ ทูตทางสังคม ได้แก่ ความไว้วางใจระหว่างคนในชุมชน เครือข่ายความร่วมมือ และบรรทัดฐานร่วมในการดูแลประโยชน์ส่วนรวม ด้วยเหตุนี้ โมเดลจึงแสดงความสัมพันธ์อย่างชัดเจนว่า บริบทปัญหาของชุมชน เป็นตัวกระตุ้นให้เกิด กิจกรรมจิตอาสา ขณะที่กิจกรรมจิตอาสาทำหน้าที่เป็น กลไกการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ และการเรียนรู้เชิงปฏิบัตินี้เองนำไปสู่การก่อรูปของ ความเป็นพลเมืองเชิงปฏิบัติ ซึ่งท้ายที่สุดจะพัฒนาเป็น ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชน

กล่าวโดยสรุป โมเดลองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงเชิงเหตุและผลว่า การสร้างความเข้าใจ เรื่องสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นจะเกิดพลังสูงสุดเมื่อชุมชนใช้ปัญหาในพื้นที่เป็นฐานในการออกแบบ กิจกรรมจิตอาสา เปิดโอกาสให้ประชาชนเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง และเปลี่ยนการเรียนรู้นั้นให้กลายเป็นความเป็นพลเมืองเชิงปฏิบัติที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการส่งเสริมความรู้ ความสามัคคี และความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ผ่านกิจกรรมจิตอาสาในพื้นที่ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย สะท้อนให้เห็นข้อค้นพบสำคัญว่า กิจกรรมจิตอาสาไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นเครื่องมือในการจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์เท่านั้น แต่เป็น กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและเชิงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ ประชาชนเกิดการเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้รับ” ไปสู่ “ผู้ร่วมคิด ผู้ร่วมทำ และผู้ร่วมรับผิดชอบ” ต่อส่วนรวมมากขึ้น ขณะเดียวกันกิจกรรมจิตอาสายังทำหน้าที่เป็น พื้นที่กลางในการสื่อสารและการทำงานร่วมกันของคนต่างวัย ต่างอาชีพ และต่างประสบการณ์ ส่งผลให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความร่วมมือ และความสามัคคีในระดับชุมชนเพิ่มขึ้น รวมถึงการดำเนินกิจกรรมภายใต้ JITARSA Model ช่วยให้ประชาชนไม่ได้เพียงเรียนรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่ในเชิงเนื้อหา แต่เกิดความเข้าใจผ่านการลงมือปฏิบัติจริง จนพัฒนาเป็น ความเป็นพลเมืองเชิงปฏิบัติที่สะท้อนผ่านการมีจิตสาธารณะ การเห็นคุณค่าของประโยชน์ส่วนรวม การกล้าร่วมตัดสินใจในกิจกรรมของชุมชน และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างรับผิดชอบ นอกจากนี้ ยังพบว่า เมื่อกิจกรรมจิตอาสาถูกออกแบบให้เชื่อมโยงกับบริบทของตำบลบ้านดู่ ซึ่งมีทุนทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และเครือข่ายความสัมพันธ์ในพื้นที่ กิจกรรมจะได้รับการยอมรับและเกิดความต่อเนื่องได้มากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ทุนวัฒนธรรมของพื้นที่เป็นปัจจัยหนุนสำคัญที่ทำให้โมเดลนี้เกิดผลในทางปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การนำ JITARSA Model ไปใช้ยังต้องคำนึงถึงเงื่อนไขสำคัญหลายประการ ได้แก่ ความต่อเนื่องของการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ความพร้อมของแกนนำชุมชน การออกแบบกิจกรรม

ให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย และการสร้างแรงจูงใจให้คนเข้าร่วมอย่างสม่ำเสมอ เพราะหากขาดกลไกสนับสนุนดังกล่าว กิจกรรมจิตอาสาอาจกลายเป็นเพียงกิจกรรมเฉพาะครั้ง ไม่สามารถพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ทางสังคมและความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาวได้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปข้อเสนอแนะไว้ ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ ควรเสนอให้ เทศบาลตำบลบ้านดู่บรรจุกิจกรรมจิตอาสาเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาท้องถิ่นและเทศบัญญัติงบประมาณรายปี โดยกำหนดงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่องสำหรับการจัดกิจกรรม การพัฒนาแกนนำ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้กิจกรรมจิตอาสาไม่ขึ้นอยู่กับงบประมาณเฉพาะกิจหรือการริเริ่มเฉพาะบุคคล ควรจัดตั้งศูนย์ประสานงานจิตอาสาในระดับตำบล หรือจุดประสานงานในพื้นที่สำคัญของชุมชน เช่น พื้นที่สาธารณะ ศูนย์เรียนรู้ หรือแหล่งทุนวัฒนธรรม/โบราณสถาน เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประสานภาคี เผยแพร่ข้อมูล รับสมัครอาสาสมัคร จัดทำฐานข้อมูลกิจกรรม และเชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมเข้ากับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ และควรพัฒนาตัวชี้วัดผลลัพธ์ที่วัดได้จริง ของกิจกรรมจิตอาสา เช่น จำนวนผู้เข้าร่วมที่ต่อเนื่อง จำนวนกิจกรรมที่เกิดจากการริเริ่มของชุมชนเอง ระดับความร่วมมือระหว่างกลุ่มวัย จำนวนเครือข่ายที่เกิดขึ้นใหม่ หรือระดับการรับรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่ของประชาชนก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้หน่วยงานท้องถิ่นสามารถประเมินผลเชิงนโยบายได้อย่างชัดเจน 2) ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ สำรวจปัญหาและทุนของชุมชนร่วมกับประชาชน คัดเลือกประเด็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ออกแบบกิจกรรมให้มีส่วนร่วมของคนหลายกลุ่มวัยและหลายภาคส่วน จัดให้มีการสะท้อนบทเรียนหลังปฏิบัติงานทุกครั้ง และติดตามผลและต่อยอดกิจกรรมสู่เครือข่ายหรือกิจกรรมรอบถัดไป 3) ข้อเสนอแนะด้านความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน งานวิจัยนี้เสนอว่า การพัฒนากิจกรรมจิตอาสาให้ยั่งยืนควรใช้ โมเดลความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน ในลักษณะ “ร่วมออกแบบ ร่วมปฏิบัติ ร่วมเรียนรู้ และร่วมประเมินผล” โดยมหาวิทยาลัยไม่ควรทำหน้าที่เพียงเป็นผู้ให้ความรู้จากภายนอก แต่ควรทำหน้าที่เป็น หุ้นส่วนทางวิชาการ ที่ช่วยสนับสนุนองค์ความรู้ เครื่องมือวิจัย การถอดบทเรียน การสร้างฐานข้อมูล และการประเมินผล ขณะที่ชุมชนทำหน้าที่เป็น เจ้าของปัญหาและเจ้าของกระบวนการพัฒนา โมเดลลักษณะนี้จะช่วยให้การพัฒนาไม่หยุดอยู่เพียงระยะโครงการ แต่สามารถต่อยอดเป็นระบบการเรียนรู้ร่วมกันอย่างถาวรในพื้นที่ได้ และ 4) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต ในเชิงวิชาการ ควรมีการศึกษาต่อยอดในประเด็นที่งานวิจัยนี้ยังเข้าไม่ถึงอย่างเพียงพอ เช่น การเปรียบเทียบบทบาทของเยาวชนกับผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา ว่ามีผลต่อการลดความแตกต่างทางทัศนคติและการสร้างความเข้าใจระหว่างวัยอย่างไร รวมถึงควรศึกษาเปรียบเทียบในพื้นที่ที่มีทุนวัฒนธรรมแตกต่างกัน เพื่อวิเคราะห์ว่าปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมส่งผลต่อประสิทธิผลของ JITARSA Model มากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนางานวิจัยแบบผสมผสานที่สามารถสะท้อนทั้งกระบวนการและผลลัพธ์เชิงปริมาณ เช่น การวัดการเปลี่ยนแปลงระดับการมีส่วนร่วม ระดับความไว้วางใจในชุมชน หรือระดับความเข้าใจเรื่องสิทธิและหน้าที่ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเสริมความชัดเจนเชิงประจักษ์ให้กับข้อเสนอเชิงนโยบายในอนาคต กล่าวโดยสรุป งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมจิตอาสาสามารถเป็นมากกว่ากิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ หากแต่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเป็นพลเมืองเชิงปฏิบัติ พื้นที่กลางของการเรียนรู้ร่วมกัน และความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว ทั้งนี้ การขยายผล JITARSA Model ให้เกิดประสิทธิผลจริง จำเป็นต้องอาศัยข้อเสนอเชิงนโยบายที่ทำได้จริง วัดผลได้ มีโครงสร้างการประสานงานที่ชัดเจน และคำนึงถึงข้อควรระวังในการประยุกต์ใช้ตามบริบทของแต่ละพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นการดำเนินการโครงการภายใต้กรอบงานยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น ตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ภายใต้โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานราก กิจกรรมหลัก “ส่งเสริมความรู้ ความสามัคคี เข้าใจสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น”

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2566). แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาทุนทางสังคมในระดับพื้นที่. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2567). หลักกฎหมายมหาชนและสิทธิของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ประพนธ์ สุวรรณพงษ์. (2568). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น. วารสารการพัฒนาสังคม, 27(1), 45-62.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. (2568). รายงานผลการดำเนินโครงการ โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต และยกระดับเศรษฐกิจฐานราก กิจกรรมหลักส่งเสริมความรู้ ความสามัคคี เข้าใจสิทธิหน้าที่ของตนเอง และผู้อื่น. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สุกัญญา มีสกุลทอง. (2566). องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งในบริบทประเทศไทย. วารสารประชากรศาสตร์, 39(1), 70-90.
- สุวรรณพิมพ์ สุวรรณ. (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 6(2), 145-158.
- ASEAN Secretariat. (2021). ASEAN community development framework and sustainable local participation. Jakarta: ASEAN Secretariat.
- Bandura, A. (1977). Social learning theory. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Chambers, R. (1997). Whose reality counts? Putting the first last. London: Intermediate Technology Publications.
- Dewey, J. (1938). Experience and education. New York: Macmillan.
- Kolb, D. A. (1984). Experiential learning: Experience as the source of learning and development. New Jersey: Prentice Hall.
- Mansuri, G. & Rao, V. (2013). Localizing development: Does participation work? Washington: World Bank.
- OECD. (2020). Innovative citizen participation and new democratic institutions. Paris: OECD Publishing.
- Pretty, J. (1995). Participatory learning for sustainable agriculture. World Development, 23(8), 1247-1263.
- United Nations. (2018). The role of volunteering in sustainable development. New York: United Nations.

- United Nations Development Programme (UNDP). (2016). Human development report 2016: Human development for everyone. New York: UNDP.
- United Nations Volunteers. (2022). State of the world's volunteerism report: Building equal and inclusive societies. Bonn: UNV.
- Wenger, E. (1998). Communities of practice: Learning, meaning, and identity. Cambridge: Cambridge University Press.
- World Bank. (2020). Social Capital and Community Development. Washington: World Bank.
- Zimmerman, M. A. (2000). Empowerment theory: Psychological, organizational and community levels. New York: Springer.

ความเชื่อและค่านิยมจากคำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี*

BELIEFS AND VALUES REFLECTED IN THE NAMES OF JOK WEAVING PATTERNS OF LAO KHRANG - LAO WIANG IN UTHAI THANI PROVINCE

เนมิ อุณากรสวัสดิ์¹, ปิยंगกูร ตันวิเชียร¹, วิราพร หงษ์เวียงจันทร์^{2*}

Nemi Unakornsawad¹, Piyangkoon Tanvichien¹, Wiraphorn Hongwiangchan^{2*}

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปทุมธานี ประเทศไทย

¹Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage, Pathum Thani, Thailand

²มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Thammasat University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: wihong08@hotmail.com

*Tel: 094-478-2287

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและค่านิยมจากคำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี” มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดกลุ่มความหมายและวิเคราะห์ความเชื่อและค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านคำเรียกชื่อลายผ้าจากงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารซึ่งคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด จากแหล่งข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เอกสารภูมิปัญญาผ้าจกลาวครั้ง และวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาขึ้นต้นจกลาวเวียงสู่การปรับปรุงศูนย์ผ้าทอลายโบราณบ้านผาทั่ง ครอบคลุมคำเรียกชื่อลายผ้าที่เป็นตัวแทนข้อมูล จำนวน 46 ชื่อ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแนวคิดอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ร่วมกับการจัดกลุ่มความหมายตามแนวทางของ Nida ผ่านกระบวนการแยกหน่วยศัพท์ ระบุความหมาย และเทียบเคียงกับกลุ่มความหมายเพื่อเข้าถึงระบบความคิดจากมุมมองคนใน และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าทั้งด้านเอกสารและการสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยพบว่า คำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวสามารถจำแนกออกเป็น 5 กลุ่มความหมาย โดยกลุ่มที่พบมากที่สุด คือ กลุ่มสรรพสิ่งตามธรรมชาติ (ร้อยละ 34.94) รองลงมา คือ กลุ่มวัตถุและสิ่งปลูกสร้าง (ร้อยละ 30.12) กลุ่มคำบอกลักษณะ (ร้อยละ 15.66) กลุ่มสัตว์และผลผลิตจากสัตว์ (ร้อยละ 13.25) และกลุ่มสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ (ร้อยละ 6.02) ตามลำดับ ในด้านความเชื่อและค่านิยม พบว่า สะท้อนโลกทัศน์ใน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การให้คุณค่ากับธรรมชาติ 2) ความผูกพันระหว่างวิถีชีวิตกับสิ่งรอบตัว 3) การให้คุณค่ากับความชัดเจน และ 4) ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติโดยเฉพาะสัญลักษณ์ “นาค” งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าคำเรียกชื่อลายผ้าเป็นกลไกทางภาษาที่สะท้อนระบบปริชาณ และภูมิปัญญาที่ดำรงอัตลักษณ์ในด้านวัฒนธรรมของชุมชน

คำสำคัญ: ผ้าจก, ลาวครั้ง - ลาวเวียง, อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์, การจัดกลุ่มความหมาย

Abstract

This research article entitled “Beliefs and Values Reflected in the Names of Lao Khrang-Lao Wiang Jok Textile Patterns in Uthai Thani Province” aims to classify semantic groups and analyze the beliefs and values of ethnic groups through the names of jok textile patterns. This study is qualitative research employing documentary analysis, with sources selected based on specified criteria. The data were drawn from key sources, including documents on the wisdom of Lao Khrang jok textiles and a thesis entitled A Study of Lao Wiang Jok Skirts for the Development of the Ban Phathang Traditional Textile Center. The study covers a total of 46 textile pattern names as representative data. The researcher analyzed the data using the concept of ethnosemantics together with semantic classification based on the approach of Nida, through processes of lexical segmentation, meaning identification, and comparison with universal semantic categories in order to access the cognitive system from an emic perspective. Data were also validated through documentary triangulation and expert verification. The findings indicate that the names of jok textile patterns can be classified into five semantic groups. The most frequently occurring group is natural entities (34.94%), followed by objects and constructions (30.12%), descriptive terms (15.66%), animals and animal products (13.25%), and supernatural entities (6.02%), respectively. In terms of beliefs and values, the findings reflect the worldview in four main aspects: 1) valuing nature, 2) the relationship between ways of life and surrounding elements, 3) valuing clarity, and 4) belief in the supernatural, particularly the symbol of the “Naga.” This research demonstrates that the names of textile patterns function as a linguistic mechanism reflecting the cognitive system and indigenous wisdom that sustain the cultural identity of the community.

Keywords: Jok Textile, Lao Khrang-Lao Wiang, Ethnosemantics, Semantic Categorization

บทนำ

ชาวลาวครั่งและลาวเวียงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท ซึ่งอพยพจากพื้นที่ประเทศลาวเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและต้นสมัยรัตนโกสินทร์ อันเป็นผลสืบเนื่องจากบริบททางการเมืองและสงครามระหว่างสยามและลาว นำไปสู่การเทครัวกวาดต้อนผู้คนจากเมืองเวียงจันทน์และหัวเมืองลาวเข้าสู่หัวเมืองชั้นในของสยาม โดยจังหวัดอุทัยธานีนับเป็นหนึ่งในแหล่งตั้งถิ่นฐานสำคัญที่กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง และลาวเวียงได้เข้ามาดำรงชีวิตร่วมกัน (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2568) จากการศึกษาแผนที่การกระจายกลุ่มภาษาตระกูลไทของ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ พบว่า พื้นที่จังหวัดอุทัยธานีเป็นเขตที่มีกลุ่มผู้พูดภาษาลาวเวียงและลาวครั่งตั้งถิ่นฐานร่วมกัน (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2547) ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กล่าวถึงวัฒนธรรมการทอผ้าของทั้ง 2 กลุ่มชาติพันธุ์สรุปได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงและลาวครั่งมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นในด้านหัตถกรรมทอผ้า โดยเฉพาะผ้าจก ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงเครื่องนุ่งห่ม แต่เป็นพื้นที่ของการสะท้อนทักษะ ภูมิปัญญา

และระบบสัญลักษณ์ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ลวดลายและการตั้งชื่อลายผ้าจากจึงทำหน้าที่เสมือนสื่อกลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ความทรงจำ และโลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์จากรุ่นสู่รุ่น ในปัจจุบันชุมชนลาวครั้งและลาวเวียงในจังหวัดอุทัยธานียังคงรักษาภูมิปัญญาผ่านการรวมกลุ่มทอผ้าและวิสาหกิจชุมชน มีการพัฒนาเทคนิคและการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจควบคู่กับการสืบทอดอัตลักษณ์ร่วมกัน (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2568)

“ชื่อลายผ้าทอ” มีพลังในการสร้างคุณค่าและรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสิ่งทอ (Cohen, B. J., 2020); (พงศธร เขาวลิตกิจกุล และรัตนา จันทรเทว, 2568) อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์คำเรียกชื่อลายผ้าจากในมิติทางภาษาและความหมายยังคงมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งที่ นอกจากนี้ ผ้าทอยังทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราว คตินิยม และสถานภาพทางสังคมของผู้ใช้ ผ่านลวดลายในฐานะงานศิลปะที่บ่งบอกความคิดและความเชื่อของผู้สร้างสรรค์ได้อย่างชัดเจน (รำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2535); (ยศกร สิทธิศักดิ์ไพบุลย์ และคณะ, 2553) การศึกษาชื่อลายผ้าจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เข้าใจระบบความเชื่อและค่านิยมของผู้ใช้ภาษา โดยเฉพาะการศึกษาวิเคราะห์ตามแนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) ซึ่งเป็นแนวคิดที่สะท้อนกระบวนการคิดและการมองโลกของผู้คน แนวคิดดังกล่าวจึงเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจโน้ตทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ การตั้งชื่อลายผ้าจากจึงเป็นปรากฏการณ์ทางภาษาที่รวบรวมองค์ความรู้และประสบการณ์ร่วมของชุมชนไว้

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาคำเรียกชื่อลายผ้าจากตามแนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) โดยการวิเคราะห์ผ่านการจัดกลุ่มทางความหมายตามแนวทางของ Nida, E. A. จะช่วยให้เห็นโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาการทอผ้าได้อย่างเป็นรูปธรรม (Nida, E. A., 1975)

ดังนั้น งานวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและค่านิยมจากคำเรียกชื่อลายผ้าจากลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี” จึงมุ่งศึกษาความเชื่อและค่านิยมผ่านกระบวนการตั้งชื่อลายผ้าจาก โดยประยุกต์ใช้แนวคิดวรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ ร่วมกับการจัดกลุ่มความหมายตามแนวทางของ Nida, E. A. เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ และประสบการณ์ร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านภาษาอย่างเป็นระบบ โดยการศึกษาครั้งนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงกลไกทางภาษาที่สะท้อนระบบความคิด วิถีชีวิต และภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในวัฒนธรรมของชาวลาวครั้งและลาวเวียงได้เป็นอย่างดี (Nida, E. A., 1975)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อจัดกลุ่มความหมายในคำเรียกชื่อลายผ้าจากลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและค่านิยมที่พบในคำเรียกชื่อลายผ้าจากลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและค่านิยมจากคำเรียกชื่อลายผ้าจากลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการวิจัย** ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความหมายและความเชื่อที่ปรากฏในชื่อเรียก ได้แก่ การศึกษาชื่อลายผ้า ชื่ออาหาร ชื่อบุคคล และชื่อสถานที่ในบริบททางวัฒนธรรม รวมถึงแนวคิดวรรณศาสตร์ชาติพันธุ์และการจัดกลุ่มความหมาย นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังศึกษา

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผ้าทอพื้นถิ่นของไทย โดยเฉพาะผ้าจากของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง - ลาวเวียงในจังหวัดอุทัยธานี เพื่อทำความเข้าใจบริบททางสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าและการตั้งชื่อลวดลาย

2. ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลคำเรียกชื่อลายผ้าจากเอกสารโดยกำหนดเกณฑ์ การคัดเลือกเอกสาร (Inclusion Criteria) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพและเป็นตัวแทนที่เหมาะสม ดังนี้

2.1 ด้านเนื้อหา คัดเลือกจากเอกสารที่รวบรวมชื่อลายผ้าจากลาวครั่ง - ลาวเวียงในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานีไว้อย่างเป็นระบบ มีรายละเอียดรูปภาพลายผ้าประกอบชัดเจน

2.2 ด้านความน่าเชื่อถือ คัดเลือกจากเอกสารวิชาการ รายงานการวิจัย หรือฐานข้อมูลที่จัดทำโดยหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษา ที่ผ่านการตรวจสอบข้อมูลร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่มาแล้วเบื้องต้น

2.3 ด้านขอบเขตพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย ต้องครอบคลุมแหล่งทอผ้าของกลุ่มลาวครั่งและกลุ่มลาวเวียงในจังหวัดอุทัยธานี เพื่อให้ได้ตัวแทนข้อมูลที่สะท้อนอัตลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมในพื้นที่

จากการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้เลือกใช้เอกสารหลัก 2 เล่ม ได้แก่ ภูมิปัญญาผ้าจากลาวครั่ง จังหวัดอุทัยธานี (กรมหม่อนไหม, 2564) และ การศึกษาขึ้นต้นจกลาวเวียงสู่ การปรับปรุงศูนย์ผ้าทอลายโบราณบ้านผาทั่ง (ขวลิต น่วมธัญ, 2555) ซึ่งครอบคลุมคำเรียกชื่อลายผ้าที่เป็นตัวแทนข้อมูล จำนวนทั้งสิ้น 46 ชื่อ

3. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การจัดกลุ่มทางความหมาย ผู้วิจัยนำคำเรียกชื่อลายผ้าจากลาวครั่ง - ลาวเวียงทั้งหมดมาวิเคราะห์โดยการจำแนกและจัดกลุ่มความหมาย โดยประยุกต์ใช้แนวคิดวงความหมาย (Semantic Domain) ของ Nida, E. A. มาใช้เป็นเครื่องมือวิเคราะห์เพื่อแยกองค์ประกอบทางความหมายของคำ และจัดเข้ากลุ่มตามลักษณะความหมายที่มีร่วมกัน ทั้งนี้ Nida, E. A. อธิบายว่าความหมายของคำในทุกภาษาสามารถจำแนกออกเป็น 4 กลุ่มสากล ได้แก่ สรรพสิ่ง (Entities) เหตุการณ์ (Events) นามธรรม (Abstracts) และความสัมพันธ์ (Relationals) ซึ่งในกลุ่มสรรพสิ่งยังสามารถจำแนกย่อยได้ เช่น ธรรมชาติ วัตถุที่มนุษย์ สร้างขึ้น สัตว์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ (Nida, E. A., 1975)

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยนำกรอบดังกล่าวมาใช้เป็นเกณฑ์ในการถอดความหมายของคำเรียกชื่อลายผ้า โดยพิจารณาความหมายของแต่ละหน่วยศัพท์ จากนั้นจึงจัดหน่วยศัพท์ที่มีความหมายในกลุ่มเดียวกันเข้าด้วยกัน

ขั้นตอนการวิเคราะห์ ประกอบด้วย 1) การแยกหน่วยศัพท์ของชื่อลายผ้า 2) การระบุความหมายของแต่ละหน่วยศัพท์ 3) การเทียบเคียงกับหมวดความหมายของ Nida, E. A. (Nida, E. A., 1975) และ 4) การจัดเข้ากลุ่มความหมายที่เหมาะสม โดย 1 ชื่อลาย อาจมีมากกว่า 1 กลุ่มความหมายก็ได้ เช่น ขอก่านรังแตน แบ่งออกเป็น 3 หน่วยศัพท์ และมี 3 กลุ่มความหมาย ดังนี้

ขอ + ก่าน + รังแตน

วัตถุ + คำบอกลักษณะ + สัตว์และผลผลิตจากสัตว์

3.2 การสังเคราะห์ความเชื่อและค่านิยม ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์กลุ่มความหมายมาสังเคราะห์เพื่ออธิบายความเชื่อ ค่านิยม และระบบความคิดที่สะท้อนผ่านคำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี โดยใช้กรอบแนวคิดอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) ของ Frake, C. O. เพื่อเข้าถึงระบบความคิดจากมุมมองคนใน (Emic Perspective) ซึ่งมองว่าคำเรียก คือ ตัวแทนของมโนทัศน์ (Concept) ที่สัมพันธ์กับสรรพสิ่งอย่างมีนัยสำคัญในวัฒนธรรม ซึ่งการวิเคราะห์ระบบการจัดหมวดหมู่ทางปัญญา (Cognitive Categorization) ที่พบในชื่อลายผ้าจะช่วยให้เข้าใจระบบปริชาน (Cognitive System) และการให้ความหมายต่อโลกของกลุ่มชาติพันธุ์โดยหลีกเลี่ยงการตัดสินโดยใช้บรรทัดฐานหรือการตีความจากมุมมองคนนอก (Etic) (Frake, C. O., 1980)

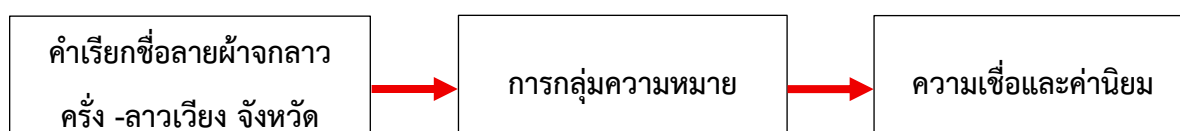
4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Validity) เพื่อให้ผลการวิจัยมีความเที่ยงตรงและลอคคิตจากการตีความโดยผู้วิจัยเพียงฝ่ายเดียว ผู้วิจัยจึงดำเนินการตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธี ดังนี้

4.1 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการนำคำเรียกชื่อลายผ้าที่ปรากฏในเอกสารต่างแหล่งกันมาเปรียบเทียบเพื่อยืนยันความสอดคล้องของชื่อและมโนทัศน์ที่ชุมชนใช้เรียก

4.2 การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expert Validation) ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์กลุ่มความหมายและการตีความความหมายเชิงวัฒนธรรม เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและยืนยันว่าผลการศึกษาสะท้อนความเชื่อและค่านิยมของชุมชน

5. ขั้นสรุปและอภิปรายผล ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์และการสังเคราะห์มาสรุปผลการวิจัย พร้อมอภิปรายผลโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายบทบาทของ คำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง

วิธีดำเนินการวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปเป็นแผนภูมิ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิวิธีดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องความหมายและความเชื่อจากคำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี พบผลการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มความหมายที่พบในคำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี

จากการรวบรวมชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี พบว่า มีชื่อลายทั้งสิ้น 46 ชื่อ จำแนกได้เป็น 83 หน่วยศัพท์ ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มความหมายออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1.1 สรรพสิ่งตามธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อม และพืชพรรณที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ พบทั้งสิ้น 13 คำ 29 ครั้ง ได้แก่ กาบ กำ ชื่อ คลอง ดอก ดอกแก้ว ดอกจันทน์ บัวเคียว สร้อยสา เอี้ย ตะวัน และดาว ทั้งนี้คำที่พบซ้ำมากที่สุด คือ ดอก

1.2 วัตถุและสิ่งปลูกสร้าง หมายถึง สิ่งของหรือสถานที่ที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ พบ 6 คำ 25 ครั้ง ได้แก่ ขอ ตุ่ม ตุ่ม คอก ระฆัง และคันร่ม ทั้งนี้คำที่พบซ้ำมากที่สุด คือ ขอ

1.3 สัตว์และผลผลิตจากสัตว์ หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่พืชและไม่ใช่มนุษย์ มีความรู้สึก เคลื่อนไหวได้ ในที่นี้รวมถึงส่วนหนึ่งของร่างกาย และผลผลิตที่ได้จากสัตว์ด้วยกระบวนการทางธรรมชาติ พบ 11 คำ/ครั้ง ได้แก่ รังแตน แมงป่อง เต่าน้อย ปลาน้อย หมาน้อย นก ช้าง เขี้ยวหมา ปีกไก่ ปีกบ่าง และหัว

1.4 สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์จินตนาการขึ้น ไม่มีอยู่จริง พบ 2 คำ 5 ครั้ง ได้แก่ นาค และหงส์

1.5 คำบอกบอกลักษณะ หมายถึง คำบอกตำแหน่ง ลักษณะ จำนวน วันเวลาและความเคลื่อนไหว มักใช้ในการขยายความหมายให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นพบ 12 คำ 13 ครั้ง ได้แก่ บน ช้อน คว่า หงาย หลัก ไป (พาด) ก่าน (ขวางหรือริ้ว) สามตัว (สามริ้ว) ไหว่ หลวง เจียง และเข้า

จากข้อมูลกลุ่มความหมายดังกล่าวสามารถสรุปเป็นโครงสร้าง ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 กลุ่มความหมายตามจำนวนครั้งที่พบของคำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี

	กลุ่มความหมาย					รวม
	สรรพสิ่งตามธรรมชาติ	วัตถุและสิ่งปลูกสร้าง	สัตว์และผลผลิตจากสัตว์	สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ	คำบอกลักษณะ	
จำนวน/ครั้ง	29	25	11	5	13	83
ร้อยละ	34.94	30.12	13.25	6.02	15.66	100

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่ากลุ่มความหมายสรรพสิ่งตามธรรมชาติเป็นกลุ่มความหมายที่พบมากที่สุด จำนวน 29 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 34.94 รองลงมา คือ กลุ่มความหมายวัตถุและสิ่งปลูกสร้าง คำบอกลักษณะ สัตว์และผลผลิตจากสัตว์ ตามลำดับ ส่วนกลุ่มความหมายที่พบน้อยที่สุด คือ สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ผลการวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคำเรียกชื่อลายผ้าจกให้ความสำคัญกับสรรพสิ่งตามธรรมชาติมากที่สุด

2. ความเชื่อและค่านิยมที่พบในคำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี

จากการศึกษาข้อมูลกลุ่มความหมายในคำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานีสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและค่านิยมของชาวลาวครั้งในจังหวัดอุทัยธานี ดังนี้

2.1 ความเชื่อและค่านิยมด้านการให้คุณค่ากับธรรมชาติ จากการศึกษพบว่า กลุ่มความหมายที่เกี่ยวข้องกับสรรพสิ่งตามธรรมชาติ เช่น พืชพรรณ สภาพภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม เป็นกลุ่มที่ชาวลาวครั้ง - ลาวเวียงให้ความสำคัญมากที่สุด โดยมีสัดส่วนการปรากฏสูงถึงร้อยละ 34.94 ซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวโน้มว่าชาวลาวครั้ง - ลาวเวียงมีการให้ความสำคัญและผูกพันกับระบบนิเวศที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ทั้งนี้ ชาวลาวครั้ง - ลาวเวียงได้นำสิ่งที่พบเห็นในวิถีชีวิตประจำวันมาแปรเปลี่ยนเป็นงานศิลปะบนผืนผ้าผ่านการตั้งชื่อลวดลาย

ความเชื่อและค่านิยมด้านการให้คุณค่ากับธรรมชาติสามารถจำแนกออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

2.1.1 ค่านิยมด้านพฤกษชาติ ปรากฏผ่านการใช้คำว่า “ดอก” และชื่อเฉพาะของพืช เช่น ดอกแก้ว และดอกจันทน์ ซึ่งอาจสะท้อนถึงการสังเกตและหยิบยกความงามของพืชพรรณรอบตัวมาเป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าจก

2.1.2 ค่านิยมด้านสายน้ำ ภูมิศาสตร์ พบจากการใช้คำที่เกี่ยวข้องกับลักษณะภูมิประเทศ และองค์ประกอบของธรรมชาติ เช่น เอี้ย ซึ่งหมายถึง ลายสายน้ำ คำว่า คลอง และบัวเคียว ซึ่งเป็นพรรณไม้ที่รวมถึงคำว่า เจียง ซึ่งหมายถึง พื้นดิน ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทั้งแหล่งน้ำและผืนดินในฐานะทรัพยากรพื้นฐานในการดำรงชีวิต

2.1.3 ค่านิยมด้านจักรวาลวิทยา การปรากฏของคำว่า ตะวัน และดาว แสดงให้เห็นว่าชาวลาวครั้ง - ลาวเวียงอาจไม่ได้ให้คุณค่าเฉพาะสิ่งที่อยู่บนพื้นดินเท่านั้น หากแต่ยังเชื่อมโยงความหมายของสิ่งบนท้องฟ้าเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมบนผืนผ้า

การให้ความสำคัญกับสรรพสิ่งตามธรรมชาติดังกล่าวจึงไม่ได้เป็นเพียงการตั้งชื่อลายเพื่อความสวยงาม แต่ยังเป็นบันทึกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความเคารพและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง - ลาวเวียงอีกด้วย

2.2 ความเชื่อและค่านิยมด้านความผูกพันระหว่างวิถีชีวิตกับสิ่งรอบตัว ชาวลาวครั้ง - ลาวเวียงมีแนวโน้มให้คุณค่ากับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สัตว์ และวัตถุในชีวิตประจำวัน ซึ่งสะท้อนผ่านการตั้งชื่อลายผ้าตามสิ่งที่พบเห็นและใช้งานจริง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มความหมายดังกล่าวเป็นหนึ่งในกลุ่มที่ปรากฏในสัดส่วนสูง สะท้อนให้เห็นถึงการนำประสบการณ์จากวิถีการดำรงชีวิตมาแปรเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมบนผืนผ้า โดยสามารถจำแนกได้เป็น 2 ด้าน ดังนี้

2.2.1 ความผูกพันกับสัตว์และผลผลิตจากสัตว์ จะเห็นได้จากการพบคำในกลุ่มสัตว์และผลผลิตจากสัตว์ การนำชื่อสัตว์ทั้งสัตว์เลี้ยง สัตว์ป่า และแมลงมาใช้ตั้งชื่อลายผ้า ซึ่งอาจแสดงให้เห็นถึง การสังเกตลักษณะเด่นของสิ่งมีชีวิตและความผูกพันอย่างใกล้ชิดของชาวลาวครั้ง - ลาวเวียงกับระบบนิเวศรอบตัว ซึ่งถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของศิลปะสิ่งทอ

2.2.2 ความผูกพันกับวัตถุและสิ่งปลูกสร้าง สะท้อนผ่านกลุ่มความหมายวัตถุและสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งพบความถี่ในการนำมาใช้ตั้งชื่อลายผ้าเป็นอันดับที่สองเมื่อเทียบกับกลุ่มความหมายทั้งหมด โดยพบคำเรียก จำนวน 6 คำ การนำวัตถุและสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้มาเป็นชื่อลายอาจสะท้อนให้เห็นถึงการให้คุณค่ากับสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อรองรับและอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตประจำวัน

โดยภาพรวม ค่านิยมของชาวลาวครั้ง - ลาวเวียงที่สะท้อนผ่านชื่อลายผ้าในกลุ่มนี้ คือ มีแนวโน้มในการนำประสบการณ์ร่วมจากวิถีชีวิตจริงมาแปรเปลี่ยนเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม

2.3 ความเชื่อและค่านิยมด้านการให้ค่ากับความชัดเจน จากการศึกษาพบว่า มีคำบอกลักษณะตำแหน่ง และความเคลื่อนไหวของลวดลาย เช่น ซ้อน คว่ำ หายไป ก่าน ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมด้านความชัดเจนและความเป็นระบบในการสื่อสารของชาวลาวครั้ง - ลาวเวียง การตั้งชื่อลายผ้าจึงไม่ได้อาศัยเพียง

การอ้างอิงถึงสิ่งที่มองเห็นเท่านั้น หากแต่ยังให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดวางและมิติของลวดลาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันและเอื้อต่อการสืบทอดองค์ความรู้ได้อย่างแม่นยำ

กลุ่มคำบอกลักษณะดังกล่าวมีความสำคัญเป็นอันดับที่สาม รองจากกลุ่มความหมายที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและกลุ่มวัตถุหรือสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งอาจแสดงให้เห็นว่า ในกระบวนการตั้งชื่อลายผ้า การระบุ “วิธีการ” หรือ “ลักษณะทางกายภาพ” ของลวดลายน่าจะมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการระบุชื่อวัตถุดิบแบบ ชื่อลายจึงไม่ได้ทำหน้าที่บอกชื่อลายเท่านั้น แต่ยังมีแนวโน้มในการทำหน้าที่เป็นคู่มือการผลิตที่ฝังอยู่ในภาษา สะท้อนให้เห็นถึงระบบคิดเชิงตรรกะและวิศวกรรมศิลป์ของชาวลาวครั้ง - ลาวเวียง ซึ่งช่วยให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าให้ดำรงรูปแบบ มิติ และตำแหน่งของลวดลายไว้ได้อย่างถูกต้องตามแบบแผนดั้งเดิมจากรุ่นสู่รุ่น

2.4 ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า กลุ่มความหมายดังกล่าว ประกอบด้วยคำเรียกเพียง 2 คำ ได้แก่ “นาค” และ “หงส์” ซึ่งเป็นกลุ่มความหมายที่มีจำนวนคำเรียกน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น อย่างไรก็ตาม กลุ่มความหมายนี้มีแนวโน้มที่จะมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนระบบความคิดและการมองโลกของชาวลาวครั้ง - ลาวเวียงที่เชื่อมโยงกับความเชื่อทางวัฒนธรรมและมิติทางจิตวิญญาณ การเลือกใช้สัตว์ในตำนานมาเป็นต้นแบบของลวดลายผ้าอาจแสดงให้เห็นว่าชาวลาวครั้ง - ลาวเวียงไม่ได้ให้คุณค่าเฉพาะสิ่งที่รับรู้ได้ในชีวิตประจำวันเท่านั้น หากแต่ยังให้ความสำคัญกับโลกทัศน์เชิงจินตนาการและความศักดิ์สิทธิ์ ทั้ง “นาค” และ “หงส์” เป็นสัญลักษณ์ที่ปรากฏร่วมกันในหลายวัฒนธรรมและมักเกี่ยวข้องกับอำนาจคุ้มครองและความศักดิ์สิทธิ์ ลวดลายดังกล่าวที่ปรากฏขึ้นจึงช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของผ้าจากลาวครั้ง - ลาวเวียงให้มีคุณค่าในเชิงคตินิยม แม้จะไม่ได้เป็นลวดลายที่พบมาก แต่ก็ยังเป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นแนวโน้มความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติยังคงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและงานศิลปะสิ่งทอที่สืบทอดต่อกันมา

อาจกล่าวได้ว่าความเชื่อและค่านิยมของชาวลาวครั้ง - ลาวเวียงผ่านชื่อลายผ้า คือ การหลอมรวมเอาวิถีชีวิตจริง อันได้แก่ ธรรมชาติและสัตว์เข้ากับโลกทัศน์ทางจิตวิญญาณ อันได้แก่ ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อสร้างเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงตัวตนและความภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนอย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่องความหมายและความเชื่อจากคำเรียกชื่อลายผ้าจากลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี แสดงให้เห็นว่า การตั้งชื่อลายผ้าเป็นกระบวนการทางภาษาที่มีบทบาทสำคัญในการสะท้อนระบบความคิด วิถีชีวิต และค่านิยมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง - ลาวเวียง โดยไม่ได้ทำหน้าที่เพียงระบุลวดลายในเชิงรูปแบบ หากแต่เป็นกลไกในการถ่ายทอดองค์ความรู้และโลกทัศน์ที่สั่งสมและสืบทอดมาในชุมชน

จากผลการวิจัย ที่พบว่า กลุ่มความหมาย “สรรพสิ่งตามธรรมชาติ” เป็นกลุ่มที่พบมากที่สุดถึงร้อยละ 34.94 ซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวโน้มวิถีชีวิตของชาวลาวครั้ง - ลาวเวียงที่มีวิถีชีวิตเรียบง่ายและผูกพันกับธรรมชาติ ทำให้มักหยิบยกเอาความงดงามของธรรมชาติมาเป็นต้นแบบของลายผ้าทอ รวมถึงตั้งชื่อตามสรรพสิ่งในธรรมชาติที่มักพบเห็นในชีวิตประจำวัน ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับบทความวิจัยเรื่องลายผ้าทอจังหวัดพิษณุโลก: การวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อของ สุชาดา เจียพงษ์ ที่พบว่า ลายผ้าทอจังหวัดพิษณุโลกมีความหมายเกี่ยวกับพืชมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งเช่นกัน (สุชาดา เจียพงษ์, 2565) และยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาชื่อลายผ้าแพรวา

ในภาษาผู้ไทยตามแนวบรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ของ ยศกร สิทธิศักดิ์ไพบูลย์ และคณะ ที่ระบุว่าชาวผู้ไทยมีการใช้คำว่า “ดอก” นำหน้าชื่อลายผ้าแพรวาเพื่อสื่อถึงความเจริญงอกงามและการสืบทอดภูมิปัญญา (ยศกร สิทธิศักดิ์ไพบูลย์ และคณะ, 2553) แสดงให้เห็นว่าช่างทอผ้าในภูมิภาคต่าง ๆ มักหยิบยกความงามของพรรณไม้และสิ่งแวดล้อมรอบตัวมาเป็นต้นแบบหลักในการสร้างสรรค์งานศิลปะบนผืนผ้า

นอกจากนี้ การพบกลุ่มความหมาย “วัตถุและสิ่งปลูกสร้าง” เป็นอันดับที่ 2 แสดงให้เห็นว่าชื่อ ลายผ้าจากลาวครั้ง - ลาวเวียงมีแนวโน้มสะท้อนวิถีชีวิตผ่านวัตถุและสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งสอดคล้องกับบทความวิจัยเรื่องลายผ้าทอจังหวัดพิษณุโลก: การวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อของ สุชาดา เจียพงษ์ ที่พบความหมายเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้สูงเป็นอันดับ 2 เช่นกัน (ร้อยละ 31.57) (สุชาดา เจียพงษ์, 2565) ข้อมูลนี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มค่านิยมของมนุษย์ในการให้คุณค่ากับสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน และนำประสบการณ์เหล่านั้นมาแปรเปลี่ยนเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมบนผืนผ้า อีกทั้งการศึกษาชิ้นต้นจกลาวเวียงสู่การปรับปรุงศูนย์ผ้าทอลายโบราณบ้านผาตั้งของ ขวลิต น่วมธำ ยังระบุว่าลายผ้าของชาวลาวเวียง ก็มีการจัดหมวดหมู่ลาย “สิ่งของเครื่องใช้” ไว้เป็นหมวดสำคัญ เช่น ลายขอ และลายข้าวหลามตัด (ขวลิต น่วมธำ, 2555)

ผลการวิจัยด้านความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ยังพบว่า เกี่ยวกับบทบาทของ “นาค” และ “หงส์” แม้จะปรากฏในสัดส่วนที่น้อยที่สุดแต่อาจมีความสำคัญเชิงจิตวิญญาณอย่างสูง ซึ่งสนับสนุนแนวคิดของ ชนิตา ตั้งถาวรสิริกุล ที่อธิบายว่านาคทำหน้าที่เป็นรหัสทางปัญญาของสังคมลาวในการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับคติทางศาสนาเพื่อจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ โดยเป็นกลไกทางสังคมที่กำหนดกฎเกณฑ์และวิถีชีวิต (ชนิตา ตั้งถาวรสิริกุล, 2541) ประเด็นนี้ยังสอดคล้องกับ ขวลิต น่วมธำ, กรมหม่อนไหม ที่ระบุตรงกันว่า “ลายนาค” เป็นลายหลักในโครงสร้างผ้าทอที่สื่อถึงคุณภาพของจักรวาลและความอุดมสมบูรณ์ (ขวลิต น่วมธำ, 2555); (กรมหม่อนไหม, 2564) รวมถึงการศึกษาของ ยศกร สิทธิศักดิ์ไพบูลย์ และคณะ ที่ชี้ให้เห็นว่านาคเป็นสัญลักษณ์แห่งการปกป้องคุ้มครองและการบันดาลฝน (ยศกร สิทธิศักดิ์ไพบูลย์ และคณะ, 2553) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า “นาค” คือ วัฒนธรรมร่วมที่ยังปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลไทอย่างเป็นระบบ

สรุปได้ว่า ลายผ้าจากลาวครั้ง - ลาวเวียงมีแนวโน้มในการการหลอมรวมวิถีชีวิตจริงเข้ากับโลกทัศน์ทางจิตวิญญาณเพื่อสร้างอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ ดังข้อมูลจากเอกสารเรื่องภูมิปัญญาผ้าจากลาวครั้ง ที่พบว่า ความเชื่อว่าการทอผ้าอย่างวิจิตรบรรจงเป็นการสร้างบุญบารมีเพื่อให้ได้ไปเกิดในสิ่งที่ดีและสวยงามในชาติหน้า (กรมหม่อนไหม, 2564) ชี้ให้เห็นว่าการสวมใส่ผ้าทอที่มีความหมายมงคลเป็นกุศโลบายที่สร้างความภูมิใจและมุ่งหวังสิ่งดี ๆ ให้กับชีวิตของผู้สวมใส่ คำเรียกชื่อลายผ้าจากลาวครั้ง - ลาวเวียงจึงเป็นพื้นที่บรรจบกันของภาษา วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ธรรมชาติ และวิถีชีวิต ขณะที่คำบอกลักษณะทำหน้าที่เป็นกลไกถ่ายทอดความรู้ และความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ทำหน้าที่เสริมมิติทางจิตวิญญาณ ผลการศึกษานี้จึงช่วยขยายองค์ความรู้ด้านการศึกษาผ้าทอพื้นถิ่นในมิติทางภาษาศาสตร์ และยืนยันว่าการวิเคราะห์ชื่อเรียกลายผ้าเป็นแนวทางสำคัญในการทำความเข้าใจโลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเป็นระบบ

จากข้อค้นพบทั้งหมดสามารถสังเคราะห์เป็น “โมเดลการตั้งชื่อเชิงวัฒนธรรม” ได้ว่า การตั้งชื่อลาย ผ้าจากของชาวลาครั่ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับรูปธรรม คือ ธรรมชาติและวิถีชีวิต 2) ระดับโครงสร้าง คือ การจัดวางลักษณะและคำบอกลักษณะ และ 3) ระดับนามธรรม คือ ความเชื่อและสัญลักษณ์เหนือธรรมชาติ ซึ่งทั้งสามระดับทำงานร่วมกันในการสร้างความหมายและถ่ายทอด อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 ถอดรหัสชื่อลายผ้าจาก: ภูมิปัญญาและโลกทัศน์ลาวครั่ง - ลาวเวียง

จากภาพองค์ความรู้ใหม่ข้างต้น สรุปได้ว่า งานวิจัยนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ 5 ประการ ได้แก่ 1) องค์ความรู้ใหม่เชิงโครงสร้างที่จัดกลุ่มความหมายของชื่อลายผ้าจากออกเป็น 5 กลุ่มอย่างเป็นระบบ 2) การเชื่อมโยงระหว่างภาษาโลกทัศน์ และชาติพันธุ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการตั้งชื่อเป็นกระบวนการสะท้อนระบบความคิดของชุมชน ไม่ใช่เพียงการเรียกขาน 3) การค้นพบ 4 มิติของค่านิยม ได้แก่ การให้คุณค่ากับธรรมชาติ ความผูกพันกับวิถีชีวิต การให้ค่ากับความชัดเจน และความเชื่อเหนือธรรมชาติ 4) องค์ความรู้ใหม่เชิงแนวคิดที่เสนอว่า “ชื่อ คือ คู่มือการผลิต” โดยทำหน้าที่ถ่ายทอดเทคนิคและองค์ความรู้เชิงช่างผ่านภาษา และ 5) การอธิบาย “นาค” ในฐานะโครงสร้างความคิดที่ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์เชิงจักรวาลและกลไกทางความเชื่อของชุมชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความหมายและความเชื่อจากคำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดกลุ่มความหมายและสะท้อนความเชื่อ ค่านิยม และระบบความคิดของชาว ลาวครั้ง - ลาวเวียงผ่านคำเรียกชื่อลายผ้าจก ผลการวิจัยสรุป ได้ดังนี้ ประการแรก คำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี จำนวนทั้งสิ้น 46 ลาย สามารถจำแนกกลุ่มความหมายได้ 5 กลุ่ม โดยกลุ่มความหมายที่เกี่ยวข้องกับสรรพสิ่งตามธรรมชาติปรากฏมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 34.94 ของจำนวนการปรากฏทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ กลุ่มวัตถุและสิ่งปลูกสร้าง กลุ่มคำบอกลักษณะ กลุ่มสัตว์และผลผลิตจากสัตว์ และกลุ่มสิ่งเหนือธรรมชาติ ตามลำดับ ข้อมูลดังกล่าวอาจแสดงให้เห็นแนวโน้มว่าธรรมชาติเป็นกรอบอ้างอิงหลักในการตั้งชื่อลวดลายผ้าของ ชาวลาวครั้ง - ลาวเวียง ประการที่สอง การวิเคราะห์กลุ่มความหมายสะท้อนให้เห็นแนวโน้มความเชื่อและค่านิยม ของชาวลาวครั้ง - ลาวเวียงหลายด้าน ได้แก่ การให้คุณค่ากับธรรมชาติในฐานะทรัพยากรและแหล่งอาศัย การเชื่อมโยงวิถีชีวิตประจำวันกับสัตว์ วัตถุ และสิ่งปลูกสร้าง รวมถึงการมองโลกผ่านกรอบความคิดเชิงจิตวิญญาณ โดยเฉพาะการนำสัตว์ในตามความเชื่อมาใช้เป็นสัญลักษณ์ แม้จะปรากฏในสัดส่วนน้อย แต่อาจสะท้อนความหมาย เชิงคุณค่าและคตินิยมได้ ประการที่สาม การพบคำบอกลักษณะ ตำแหน่ง และความเคลื่อนไหวของลวดลาย ในจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าการตั้งชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงระบุรูปแบบลวดลาย หากแต่เป็นระบบภาษาที่ฝังองค์ความรู้เชิงกระบวนการและการจัดวางลวดลายไว้ในตัว ชื่อลายจึงทำหน้าที่เสมือน เครื่องมือถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าให้คงรูปแบบ มิติ และตำแหน่งของลวดลายตามแบบแผนดั้งเดิม กล่าวโดยสรุป คำเรียกชื่อลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียง จังหวัดอุทัยธานี เป็นภาพสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างภาษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งอย่างชัดเจน ทั้งในด้านธรรมชาติ ชีวิตประจำวัน ระบบความคิดเชิงเหตุผล และความเชื่อทางจิตวิญญาณ อันแสดงถึงบทบาทของภาษาในฐานะกลไกสำคัญในการสร้าง รักษา และถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ คือ ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังคำเรียกชื่อ ลายผ้าจกลาวครั้ง - ลาวเวียงในจังหวัดอื่น ๆ ที่มีการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว เพื่อเปรียบเทียบความเหมือน และความแตกต่างของระบบความหมายและค่านิยมทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ อันจะช่วยให้เห็นภาพความหลากหลาย และความต่อเนื่องของโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ควรศึกษาการเปลี่ยนแปลงของ คำเรียกชื่อ ลายผ้าในบริบทสังคมร่วมสมัย เพื่อทำความเข้าใจพลวัตของภาษาและวัฒนธรรมในกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญา การทอผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง - ลาวเวียงในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมหม่อนไหม. (2564). ภูมิปัญญาผ้าจกลาวครั้ง. เรียกใช้เมื่อ 14 พฤศจิกายน 2568 จาก <https://qsds.go.th/newocss/wp-content/uploads/sites/74/2021/01/2409-3-7012564.pdf>
- ชนิดา ตั้งถาวรสิริกุล. (2541). สื่อสัญลักษณ์ผ้าลาวเวียงจันทน์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนการวิจัย.
- ขวลิต น่วมธนัง. (2555). การศึกษาชนิตินจกลาวเวียงสู่การปรับปรุงศูนย์ผ้าทอลายโบราณบ้านผาตั้ง. ใน วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการออกแบบภายใน. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- พงศธร เชาวลิตกิจกุล และรัตนา จันท์เทาว์. (2568). ชื่อลายผ้าท้องถิ่นอีสาน: การวิเคราะห์กลุ่มความหมาย. วารสารภาษาและภาษาศาสตร์, 43(2), 159-175.
- ยศกร สิทธิศักดิ์ไพบูลย์ และคณะ. (2553). การศึกษาชื่อลายผ้าแพรวาในภาษาผู้ไทยตามแนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์. วารสารวิจัย มข (บศ), 10(1), 126-133.
- จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. (2535). ผ้าทอพื้นบ้าน ศิลปะบนผืนผ้า สายใยแห่งวัฒนธรรมอาเซียน. วารสาร อ.ส.ท., 32(2), 62-70.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2568ก). ลาวครั้ง. เรียกใช้เมื่อ 2 ธันวาคม 2568 จาก <https://ethnicity.sac.or.th/database-ethnic/203/>
- _____. (2568ข). ลาวเวียง. เรียกใช้เมื่อ 2 ธันวาคม 2568 จาก <https://ethnicity.sac.or.th/database-ethnic/205/>
- สุชาดา เจียพงษ์. (2565). ลายผ้าทอจังหวัดพิษณุโลก: การวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อ. วารสารอักษรศาสตร์และไทยศึกษา, 44(3), 1-6.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- Cohen, B. J. (2020). What's in a name? Revisiting the Naming of Fair Isle knitwear and textile patterns. Retrieved January 21, 2025, from <https://www.researchgate.net/publication/342476955>
- Frake, C. O. (1980). Language and Cultural Description: Essays. California: Stanford University press.
- Nida, E. A. (1975). Componential Analysis of Meaning. Mouton: The Hague.

เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ผ่านเส้นทางการเรียนรู้รายบุคคล:

กระบวนทัศน์ใหม่สำหรับระดับอุดมศึกษา*

ENHANCING CREATIVITY THROUGH PERSONALIZED LEARNING PATHWAYS:

A NEW PARADIGM FOR HIGHER EDUCATION

ณิกานต์ ไชยจักร, ณัฐพงษ์ อัครปฐมลักษณ์, รุ่งภพ ปรีชาวิทย์*

Nichakan Chaiyajak, Nattapong Akkrathomlak, Rungphop Preechawit*

คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันเทคโนโลยีไทย - ญี่ปุ่น กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Information, Technology-Thai-Nichi Institute of Technology, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: rungphop@tni.ac.th

*Tel: 085-248-9426

บทคัดย่อ

เนื่องจากผู้เรียนในแต่ละชั้นเรียนมีความสนใจ และมีทักษะแตกต่างกัน ส่งผลให้ไม่มีแรงจูงใจต่อการสอนแบบรวมเนื้อหา ดังนั้น การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล สร้างทักษะความคิดสร้างสรรค์ และเพื่อทดสอบการนำร่องประยุกต์ใช้ในกลุ่มวิชาต่าง ๆ ด้านการออกแบบ หรือการสร้างสื่อภาพยนตร์อย่างเป็นระบบ โดยเป็นงานวิจัยเชิงทดลอง และการวิจัยเชิงสร้างทฤษฎีฐานราก กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย รายวิชา 3 วิชา นักศึกษา 132 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบนวัตกรรมการสอน แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และแบบสอบถามความพึงพอใจ การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการผ่านการบันทึกผลการสอน การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสำรวจความพึงพอใจหลังสิ้นสุดการเรียนรู้ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิจัยที่สำคัญจากการทดสอบสร้างกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชา Creative Conceptual Design พบว่า รูปแบบการเรียนรู้เฉพาะบุคคลผ่าน 4 กิจกรรมหลัก คือ คัดเลือกหัวข้อ พัฒนาผลงานต่อเนื่อง ผลิตต้นแบบเพื่อจัดนิทรรศการ และประเมินตนเอง รองรับเป้าหมาย พัฒนาผู้เรียนด้านสร้างแรงจูงใจ เรียนรู้แบบร่วมมือและท้าทาย ค้นคว้าเชิงลึก คิดอย่างเชื่อมโยง เพิ่มทักษะเฉพาะทางและสร้างผลงานสร้างสรรค์ พบว่า กิจกรรมทั้ง 4 สามารถเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ได้จริง จากนั้นนำผลการทดสอบนำร่องในรายวิชา Production Technology of News and Documentary Program และ Multimedia Technology พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการเป็นเจ้าของเนื้อหาและการเรียนรู้ที่ผสมผสานทักษะในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.55) และมาก ($\bar{X}$ = 4.48) ตามลำดับ ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นตามความสนใจรายบุคคลช่วยยกระดับคุณภาพผลงานสู่มาตรฐานมืออาชีพและตอบโจทย์ทักษะแห่งอนาคต

คำสำคัญ: ความคิดสร้างสรรค์, การเรียนรู้รายบุคคล, กระบวนทัศน์ใหม่, ระดับอุดมศึกษา

Abstract

Since learners in each classroom possess diverse interests and skills, there is a lack of motivation toward uniform, generalized-content instruction. Therefore, this research aims to develop a New normal learning management model utilizing personalized learning processes to foster creative thinking skills, and to pilot its systematic application across various subjects related to design or film media production. This study was conducted using experimental research and grounded theory methodologies. The sample consisted of 3 courses, 132 students, and 3 experts. The research instruments included an instructional innovation tool, an expert interview protocol, and a satisfaction questionnaire. Data collection was conducted through the recording of teaching outcomes, in-depth interviews, and post-instructional satisfaction surveys. The statistics used for data analysis were the mean ($\bar{x}$) and standard deviation (S.D.). The key findings from testing the instructional activities in the Creative Conceptual Design course revealed that the personalized learning model operated through four main activities: topic selection, continuous project development, prototype production for exhibition, and self-assessment. These activities supported learner development goals regarding motivation generation, collaborative and challenging learning, in-depth research, associative thinking, specialized skill enhancement, and the production of creative works. It was found that all four activities effectively enhanced creativity in practice. Subsequently, applying the pilot test results to the courses Production Technology of News and Documentary Program and Multimedia Technology revealed that learners' satisfaction regarding content ownership and skill-integrated learning was at the highest level ($\bar{x} = 4.55$) and a high level ($\bar{x} = 4.48$), respectively. This indicates that a flexible learning process tailored to individual interests helps elevate the quality of student work to professional standards and effectively addresses the demands of future skills.

Keywords: Creativity, Personalized Learning, New Paradigm, Higher Education

บทนำ

ปัจจุบันพบวิกฤติงานหายากยังพุ่งต่อเนื่อง นักศึกษาจบใหม่พบภาวะตกงานหรือได้งานไม่ตรงสายมากที่สุดในรอบ 5 ปี โดยจากรายงานของ Cengage Group Graduate Employability Report 2025 เปิดเผยว่ามีเพียง 30% ของบัณฑิตจบใหม่เท่านั้น ที่ได้งานประจำตรงกับสาขาที่เรียนมา ส่วนอีกเกือบครึ่งหนึ่ง (50%) ของผู้สำเร็จการศึกษายอมรับว่ารู้สึกยังไม่พร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยรายงานดังกล่าวอ้างอิงผลสำรวจจากผู้จัดการฝ่ายจ้างงานเต็มเวลา 865 คน อาจารย์มหาวิทยาลัย 698 คน และบัณฑิตจบใหม่ 971 คน และพบช่องว่างระหว่างทักษะที่สอนในห้องเรียน กับทักษะที่นายจ้างต้องการจริงในที่ทำงาน มหาวิทยาลัยสอนไม่ตรงกับโลกจริง

นายจ้างอยากได้คนมีประสบการณ์ รายงาน Cengage ยังชี้ให้เห็นว่า ทั้งฝ่ายนายจ้างและอาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัยต่างเห็นพ้องว่า หลักสูตรการศึกษายังไม่ตอบโจทย์ทักษะเฉพาะทางและทักษะเทคนิค ที่ตลาดต้องการจริง (วรณรัตน์ คัทมาตย์, 2568) ดังนั้น ประสบการณ์ตรงแบบรายบุคคลจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้เรียน ขณะเดียวกันรัฐบาลมีนโยบายปฏิรูปประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความมั่นคง และยั่งยืน ให้ประเทศก้าวสู่ยุคขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรม โดยกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พุทธศักราช 2560 - 2579) มีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนทุกระดับเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตามความถนัดของแต่ละบุคคล (สุปรียา ไตรยะพันธ์ และรชฏ สุวรรณภูมิ, 2565) รวมทั้งการเรียนการสอนต้องออกแบบเพื่อให้เหมาะสมต่อผู้เรียน ยิ่งถ้าผู้เรียนอยู่ในระดับอุดมศึกษาผู้เรียนจะต้องได้รับการศึกษาและได้ฝึกทำงานอย่างจริงจัง เพื่อนำความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในชั้นเรียนพัฒนาสู่การประกอบอาชีพ ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องดำเนินการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมใหม่ (ธารทิพย์ ช้วนา และขวัญชัย ช้วนา, 2561) ตลอดจนเป็นผู้ที่มีทักษะที่จำเป็นแห่งอนาคต (Future Essential Skills) นั่นคือ 1) องค์ความรู้ (Knowledge) คือความรู้พื้นฐานในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษา 2) ทักษะ (Skills) คือ ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ไขปัญหา การสื่อสารและการทำงานร่วมกัน 3) คุณลักษณะ (Attribute/Attitudes) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นลักษณะภายในที่ติดตัวแต่ละบุคคลนั้น 4) คุณค่า (Values) โดยตระหนักถึงสิ่งที่ให้คุณค่าต่อตนเอง (ขวลิต ขอดศิริ และวชิรา เครือคำอ้าย, 2567) เพื่อส่งเสริมให้เป็นผู้มีศักยภาพและเป็นการสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป แต่ทั้งนี้ ปัจจุบันรูปแบบการศึกษา พบว่า มีจำนวนผู้เรียนในชั้นเรียนต่อหนึ่งห้องจะมีนักศึกษาที่ค่อนข้างมากและนักศึกษาแต่ละคนจะมีความสนใจความรู้ ทักษะ ที่แตกต่างกันไป ซึ่งรูปแบบระดับชั้นการศึกษา นักศึกษาระดับชั้นปีที่ 3 และ 4 จะเป็นชั้นที่เตรียมความพร้อมสู่การทำงานจริง และหลักสูตรเกี่ยวข้องต่อการออกแบ มักกำหนดให้นักศึกษาได้สร้างผลงานของตนเองเพื่อพัฒนาศักยภาพฝีมือในการทำงานด้านที่ตนเองสนใจและชื่นชอบ ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (Personalized Learning) จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ผลงานวิจัยของ Makhambetova, A. et al. พบว่า นักศึกษายุคใหม่ไม่มีแรงจูงใจที่จะศึกษาในรูปแบบมาตรฐานการเรียนการสอนแบบรวมเนื้อหา (Standardized) อีกต่อไป ดังนั้น ในบริบทนี้กลยุทธ์การเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคลจึงกลายเป็นแนวโน้มสำคัญที่แทรกซึมอยู่ในทุกมิติของการฝึกอบรมวิชาชีพ แต่ความท้าทายในปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ยังคงประสบความยากลำบากในการนำแนวทางนี้ไปใช้จริง เนื่องจากการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคลต้องทำให้โมดูลการศึกษามีความยืดหยุ่นสูงต้องปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการเฉพาะตัวของนักศึกษาแต่ละคน (Makhambetova, A. et al., 2021) โดยกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษาจะเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 และ 4 คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น โดยเบื้องต้นพบว่า นักศึกษามีความสนใจในการสร้างผลงานที่แตกต่างกัน ดังเช่น 1) ออกแบบตัวละคร 2) การสร้างเกมออนไลน์ หรือ บอร์ดเกม (Boardgame) เกมการ์ด (Game Card) 3) สร้างภาพยนตร์หรือการถ่ายภาพ 4) การออกแบบแอปพลิเคชัน 5) การสร้างแบรนด์และออกแบบอัตลักษณ์องค์กร (Corporate Identity Design) 6) การออกแบบสื่อโฆษณา และ 7) การวาดภาพดิจิทัลออนไลน์ เป็นต้น ซึ่งการทำงานในศาสตร์ทั้ง 7 ข้อ ล้วนต้องอาศัยแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะด้านการออกแบบสื่อโฆษณา สร้างภาพยนตร์ และการสร้างแบรนด์ ดังนั้น ผู้เรียนต้องได้รับการฝึกฝนและพัฒนาแบบรายบุคคล (Reinartz, W. & Saffert, P., 2013) ทั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการจัดการเรียน

การสอนแบบใหม่ เพื่อพัฒนาด้านแนวคิดเชิงสร้างสรรค์และประสบการณ์ตรงแบบรายบุคคล เน้นการต่อยอดองค์ความรู้ สร้างความรู้ใหม่ ไม่อยู่ในกรอบหลักสูตรแบบเดิม เป็นการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียนมากขึ้นและพัฒนา ผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นแห่งอนาคต (Future Essential Skills) ดังที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้น ผู้วิจัยมีเป้าหมาย ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ต้องการศึกษานวทางการเรียนรู้วิถีใหม่ด้านการศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมต่อผู้เรียน เพื่อออกแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ด้วยการผสมผสานกระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคลพร้อมพัฒนานักศึกษาด้านความคิด สร้างสรรค์ ตลอดจนการดำเนินการวิจัยผู้วิจัยจะบันทึกข้อมูลปัญหาที่พบและวิเคราะห์แนวทางปรับแก้เพื่อสรุปผล สร้างโมเดลกิจกรรมในระดับอุดมศึกษาที่มีความต้องการที่หลากหลายและเฉพาะบุคคล ภายใต้การเรียนการสอน ในชั้นเรียนเดียวกันจากนั้น นำไปประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบการเรียนการสอนในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง หรือในรายวิชาอื่น เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์สรุปผล องค์ความรู้ สู่การเผยแพร่แนวทางการเรียนการสอนที่เสริมสร้างความคิด สร้างสรรค์ผ่านเส้นทางการเรียนรู้รายบุคคลด้วยกระบวนการที่ทันสมัยใหม่สำหรับระดับอุดมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล สร้างทักษะความคิด สร้างสรรค์สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา
2. เพื่อทดสอบการนำร่องและประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ ร่วมกับระบบการจัดการเรียน การสอนในกลุ่มสาระวิชาอื่นอย่างเป็นระบบ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ผ่านเส้นทางการเรียนรู้รายบุคคล กระบวนการที่ทันสมัยสำหรับระดับ อุดมศึกษา เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) (Intayos, H. & Seangdoun, N., 2022) และ ใช้การวิจัยเชิงสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory Research) คือ วิจัยลงพื้นที่สนามการวิจัยแล้วดำเนินการ เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ตามประเด็นที่กำหนดไว้จากนั้นจึงนำข้อค้นพบต่าง ๆ มาทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ จนได้เป็นข้อความรู้ที่เกิดจากสนามการวิจัย (ชานาญ ปาณวงษ์, 2568) ทั้งนี้ งานวิจัยนี้ผู้วิจัยศึกษาวิชาหลัก 1 วิชา มุ่งทดลองการเรียนการสอนเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล สร้างทักษะความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ตามประเด็น ที่กำหนดไว้จากนั้นจึงนำข้อค้นพบต่าง ๆ มาทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์จนได้ เป็นข้อความรู้และต้นแบบกิจกรรม เพื่อนำไปทดสอบรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนอีก 2 วิชา เป็นการทดสอบการนำร่องและประยุกต์ใช้รูปแบบ การจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ 1) ประชากร คือ รายวิชา จำนวน 112 รายวิชา คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากรายวิชาที่เกี่ยวกับกลุ่มวิชาด้านการออกแบบ จำนวน 31 วิชา ของคณะเทคโนโลยีสารสนเทศ และคัดเลือกวิชาที่สามารถสร้างกิจกรรมในชั้นเรียนได้อย่างอิสระด้วยการเลือก กลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 3 รายวิชา 2) นักศึกษา จำนวน 132 คน ได้มาจาก นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา MTE-439 Creative Conceptual Design ชั้นปีที่ 4 จำนวน 38 คน รายวิชา ITE-309 Multimedia Technology ชั้นปีที่ 3 จำนวน 61 คน และรายวิชา DTM-422 Production Technology of News and Documentary Program ชั้นปีที่ 3 จำนวน 33 คน 3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนการสอน

จำนวน 3 ท่าน คัดเลือกจากเป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาด้านความคิดสร้างสรรค์อย่างน้อย 5 ปี โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่

1. ศึกษา รูปแบบการเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (Personalized Learning) และหลักการทฤษฎีต่าง ๆ จากนั้นออกแบบกระบวนการนวัตกรรมการสอน
2. สร้างเครื่องมือด้วยแบบสอบถามเพื่อประเมินนวัตกรรมการสอนที่สร้างขึ้น พร้อมตรวจสอบเครื่องมือด้วย IOC
3. ทดสอบการเรียนการสอนตาม กระบวนการนวัตกรรมการสอนที่สร้างขึ้น ภายใต้กระบวนการผู้เรียนจะต้องประเมินผลงานของตนและจัดแสดงผลงาน ทั้งนี้ ผู้สอนจะประเมินสถานการณ์วิเคราะห์และบันทึกผลการสอนในทุกกระบวนการ
4. สร้างคู่มือและกิจกรรมเพื่อพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล สร้างทักษะความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา
5. ประเมินกิจกรรมรูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล สร้างทักษะความคิดสร้างสรรค์ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 2 ทดสอบและประยุกต์ระบบการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระวิชาอื่นอย่างเป็นระบบ

1. นำเสนอและถ่ายทอดกิจกรรมการเรียนการสอนต่ออาจารย์ผู้สอนทั้ง 2 วิชา
2. ทดสอบนำร่องและประยุกต์ใช้งานกิจกรรมรูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ผ่านเส้นทางการเรียนรู้รายบุคคล เพื่อสร้างกระบวนการทัศนใหม่สำหรับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา
3. เมื่อกระบวนการสอนเสร็จสิ้นลงใน 1 เทอมการศึกษา ผู้เรียนประเมินนวัตกรรมการสอนด้านประสิทธิภาพกระบวนการสอน

4. วิเคราะห์ สรุป และสร้างโมเดลต้นแบบการเรียนการสอนพร้อมคู่มือปฏิบัติงานจริง

เครื่องมือในงานวิจัย การสร้างเครื่องมือ และการวิเคราะห์ข้อมูล 1) เครื่องมือกิจกรรมการเรียนการสอน การสร้างเครื่องมือจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปสร้างกิจกรรมรูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคลสร้างทักษะความคิดสร้างสรรค์และทดสอบเครื่องมือจากรายวิชา MTE-439 Creative Conceptual Design ผ่านการสอนนักศึกษา จำนวน 38 คน จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา 2) เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนการสอน จำนวน 3 ท่าน การสร้างเครื่องมือจากหลักการทฤษฎีการวัดผลและเป้าหมายการสอน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา 3) เครื่องมือแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างจากนักศึกษา จำนวน 2 รายวิชา คือ รายวิชา ITE-309 Multimedia Technology และรายวิชา DTM-422 Production Technology of News and Documentary Program ชั้นปีที่ 3 รวม 94 คน สร้างเครื่องมือแบบสอบถาม ในรูปแบบ Google Form เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมแล้วให้ผู้เรียนทำแบบสอบถามแสดงความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการเรียนการสอน วิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจด้วยสถิติค่าเฉลี่ยความพึงพอใจ โดยเกณฑ์การแปลผล คือ 4.50 - 5.00 คือ พึงพอใจมากที่สุด 3.50 - 4.49 คือ พึงพอใจมาก 2.50 - 3.49 คือ พึงพอใจปานกลาง 1.50 - 2.49 คือ พึงพอใจน้อย และ

1.00 - 1.49 คือ พึงพอใจน้อยที่สุด (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2567) โดยเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างได้ทำการตรวจสอบเครื่องมือด้วย IOC

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ช่วงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและสอดคล้องตามขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ผลการศึกษาและพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ จากการศึกษา รูปแบบการเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (Personalized Learning) และหลักการทฤษฎีต่าง ๆ จากนั้นออกแบบกระบวนการ นวัตกรรมการสอนสร้างเครื่องมือด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินนวัตกรรมการสอนที่สร้างขึ้น และทดสอบการเรียนการสอนตาม กระบวนการนวัตกรรมการสอนที่สร้างขึ้น ภายในกระบวนการผู้เรียนจะต้อง ประเมินผลงานของตนและจัดแสดงผลงาน ทั้งนี้ ผู้สอนจะประเมินสถานการณ์วิเคราะห์และบันทึกผลการสอน ในทุกกระบวนการ สามารถสรุปสร้างคู่มือและกิจกรรมเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ โดยใช้ กระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล สร้างทักษะความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา จากกิจกรรม การสอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษา สรุปจากรายวิชา MTE-439 Creative Conceptual Design สอนโดย ผศ.ณิกานต์ ไชยจักร ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ศึกษาและจากการบันทึกผลการสอนในรูปแบบ การพรรณนาและสร้างกิจกรรมการสอนแบ่งเป็น 4 กิจกรรมได้ดังต่อไปนี้

กิจกรรมการสอนแบ่งเป็น 4 กิจกรรม กิจกรรมที่ 1 คัดเลือกหัวข้อเพื่อสร้างผลงาน กิจกรรมที่ 2 พัฒนา ผลงานอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมที่ 3 ผลิผลงานต้นแบบ จัดแสดงนิทรรศการ และกิจกรรมที่ 4 ประเมินตนเอง ผู้วิจัยกำหนดเป้าหมาย และ กิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรม รวมเป้าหมาย 8 ข้อ ดังนี้ ข้อที่ 1 สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียน เห็นคุณค่าของการเรียนรู้และคุณค่าในตนเอง ข้อที่ 2 การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำโปรเจกต์ และเลือกหัวข้อในการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ข้อที่ 3 การเรียนรู้ด้วยทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ และสร้างความท้าทาย ผู้เรียน ข้อที่ 4 พัฒนาผู้เรียนในการค้นคว้าข้อมูลเชิงลึก ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ข้อที่ 5 พัฒนา ผู้เรียนในการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ให้ผู้เรียนคิดอย่างเชื่อมโยงมีขั้นตอน ข้อที่ 6 พัฒนาผู้เรียนในการค้นหาความรู้ และ เพิ่มทักษะเฉพาะทางตามความสนใจ ข้อที่ 7 พัฒนาผู้เรียนในการสร้างผลงานเชิงความคิดสร้างสรรค์ และ ข้อที่ 8 พัฒนาผู้เรียนในด้านการสร้างผลงานอย่างมีคุณภาพ โดยทั้งนี้ ในบางกิจกรรมจะรองรับเป้าหมายมากกว่า 1 ข้อ โดยกิจกรรมทั้งหมดดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ 1 คัดเลือกหัวข้อเพื่อสร้างผลงาน เป้าหมาย ข้อที่ 2 ข้อที่ 3 และ ข้อที่ 4 โดยดำเนินกิจกรรมย่อย ดังนี้ 1) ผู้เรียนเลือกหัวข้อจากความถนัดและความสนใจ ผู้สอนวิเคราะห์หัวข้อ แยกประเภทงานเพื่อสร้างกลุ่มย่อย 2) ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ในเรื่องที่ตนเองสนใจ ผู้สอนแนะนำแนวทางการศึกษากำหนดโจทย์ให้แก่ผู้เรียนเพื่อ วิเคราะห์ ค้นหาแนวทางสร้างผลงาน 3) ผู้เรียนเข้ากลุ่มย่อยนำเสนอแลกเปลี่ยนแนวคิดภายในกลุ่ม แล้วสรุปผล ประเมินแนวคิดหัวข้อตนเองโดยให้ผู้เรียนวิเคราะห์และประเมินแนวคิดพร้อมทั้งพัฒนาแนวคิดของตนเองเพื่อ นำเสนอในครั้งต่อไป ผู้สอนส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิด และ 4) ผู้เรียน นำเสนอหัวข้อต่อผู้สอนรูปแบบกลุ่มย่อย แต่ผลงานเดียวและประเมินเดียว ผู้สอนสร้างโจทย์ที่ท้าทายให้ผู้เรียน รายบุคคล กระตุ้นให้คิดลึกซึ้งเน้นให้เรียนรู้เชิงลึกและคุณภาพและให้คิดอย่างเชื่อมโยงมีระบบขั้นตอน

กิจกรรมที่ 2 พัฒนาผลงานอย่างต่อเนื่อง เป้าหมาย ข้อที่ 3 ข้อที่ 4 ข้อที่ 5 ข้อที่ 6 ข้อที่ 7 และข้อที่ 8 โดยดำเนินกิจกรรมย่อย ดังนี้ 1) ผู้เรียน ปรับแก้แนวคิดและคุณภาพผลงาน ผู้สอนประเมินและตรวจสอบผลงานอย่างละเอียด 2) ผู้เรียนพัฒนาผลงานและปรับแก้คุณภาพผลงานตนเองตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ ผู้สอนนัดหมายจัดประเมินและตรวจสอบผลงานอย่างละเอียดรายประเภทผลงานแบบกลุ่มย่อย และ 3) ผู้เรียนพัฒนาผลงานและปรับแก้คุณภาพผลงานตนเอง ผู้สอนนัดหมายจัดประเมินและตรวจสอบผลงานอย่างละเอียดแบบรายบุคคล

กิจกรรมที่ 3 ผลิตผลงานต้นแบบ จัดแสดงนิทรรศการ เป้าหมาย ข้อที่ 1 ข้อที่ 3 และข้อที่ 8 โดยดำเนินกิจกรรมย่อย ดังนี้ 1) ผู้เรียน ปรับแก้สร้างต้นแบบผลิตผลงาน ผู้สอน ให้คำแนะนำโดยมุ่งพัฒนาผลงานรายบุคคลตามระดับของศักยภาพที่เป็นไปได้ของผู้เรียน 2) ผู้เรียน วางแผนการจัดแสดงผลงาน ผู้สอน ประชุมกลุ่มย่อยตามประเภทผลงาน เพื่อสร้างแนวทางและเสนอแนะแนวทางตัวอย่างในการสร้างผลงานให้ผู้เรียน และ 3) ผู้เรียน จัดแสดงผลงานต้นแบบ ผู้สอน ประเมินผลงานทุกด้านอย่างเข้มงวด และสร้างบรรยากาศส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง

กิจกรรมที่ 4 ประเมินตนเอง เป้าหมาย ข้อที่ 1 ข้อที่ 3 และข้อที่ 8 โดยดำเนินกิจกรรมย่อย ดังนี้ 1) ผู้เรียน นำเสนอผลงานต่อผู้ชมภายนอกพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ ข้อติชม ผู้สอน เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้นำเสนอผลงานต่อผู้ชมภายนอกพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ ข้อติชมเพื่อสร้างแรงบันดาลใจและแนวทางการพัฒนาผลงานต่อไป 2) ผู้เรียน เข้ารับฟังงานเสวนาในวันที่จัดแสดงผลงานนิทรรศการ พร้อมสอบถามวิทยากรในประเด็นข้อสงสัยต่าง ๆ ผู้สอน เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เข้าฟังงานเสวนาที่มีเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ เชื่อมโยงการกระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคลและการพัฒนานักศึกษาด้านความคิดสร้างสรรค์ และ 3) ผู้เรียนจัดทำ Present เพื่อนำเสนอผลงานตนเอง ประเมินผลงานตนเอง ทบทวนกระบวนการทำงานคุณภาพของผลงาน ศักยภาพของตนเอง การสื่อสารการรับรู้และการใช้งานตาม เป้าหมายที่วางไว้ในช่วงต้น ผู้สอน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นและประเมินตนเองอย่างอิสระ และผู้สอนประเมินคุณภาพผลงานโดยเทียบเคียงผลงานมีอาชีพและมาตรฐานผู้เรียนรายบุคคลและทดสอบความเข้าใจ การสื่อสารของผลงานพร้อมประเมินการใช้งานระบบ กรณียุคสมัยที่มีระบบ เช่น เกมออนไลน์ หรือบอร์ดเกม (Boardgame) เกมการ์ด (Game Card) และ แอปพลิเคชัน

ภาพที่ 1 ภาพกิจกรรมที่ 1 ถึง 4 รายวิชา Creative Conceptual Design

ผลประเมินกิจกรรมรูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล สร้างทักษะความคิดสร้างสรรค์ ด้วยการนำเสนอกิจกรรมการสอนทั้ง 4 กิจกรรมข้างต้นต่อผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนทั้ง 3 ท่าน ในรูปแบบการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยนำเสนอกิจกรรม 4 กิจกรรมพร้อมรายละเอียดการดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องต่อเป้าหมาย 8 ข้อข้างต้นในประเด็นแนวโน้มการประยุกต์ใช้รูปแบบกิจกรรมทั้ง 4 ตามเป้าหมาย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในรูปแบบการพรรณนาตามเป้าหมาย 8 ข้อ ดังนี้ 1) กิจกรรมสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการเรียนรู้และคุณค่าในตนเองได้จริงเนื่องจากมีการจัดแสดงผลงานนิทรรศการสร้างสรรค์เมื่อจบเทอม ซึ่งส่งผลต่อความรู้สึกของผู้เรียนในด้านที่ดีโดยตรง 2) การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำโปรเจกต์ และเลือกหัวข้อในการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ส่งผลให้ผู้เรียนตั้งใจทำงานมากขึ้น 3) การเรียนรู้ด้วยทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ และสร้างความท้าทายผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนต้องการให้ผลงานดีมากยิ่งขึ้น และเป็นที่ยอมรับทั้งต่อเพื่อน ๆ และอาจารย์ 4) พัฒนาผู้เรียนในการค้นคว้าข้อมูลเชิงลึก ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ส่งผลจากความคาดหวังในตนเองและต้องการแสดงศักยภาพจึงทำให้ผู้เรียนมุ่งมั่นศึกษาแนวทางสร้างผลงานด้วยตนเอง 5) พัฒนาผู้เรียนในการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ให้ผู้เรียนคิดอย่างเชื่อมโยงมีขั้นตอน เนื่องจากผู้เรียนได้สร้างผลงานด้วยตนเองจึงเกิดการคิดรวบยอด 6) พัฒนาผู้เรียนในการค้นหาความรู้ และเพิ่มทักษะเฉพาะทางตามความสนใจ จากระบบการเรียนการสอนและกิจกรรมที่ผ่านมาสร้างแนวทางการค้นหาความรู้และเพิ่มทักษะได้อย่างต่อเนื่อง 7) พัฒนาผู้เรียนในการสร้างผลงานเชิงความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เน้นใช้แนวคิดเชิงโครงสร้างและกรอบประกอบทั้งแนวคิด ทักษะต่าง ๆ รวมถึงแนวทางส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าตลอดเวลา และ 8) พัฒนาผู้เรียนในด้านการสร้างผลงานอย่างมีคุณภาพ อันเนื่องจากรูปแบบการจัดแสดงผลงานส่งผลให้สร้างแรงผลักดันให้นักศึกษาต้องการยกมาตรฐานผลงานให้เทียบเท่าเพื่อน ๆ และมีอาชีพ

2. ผลการทดสอบและประยุกต์ระบบการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระวิชาอื่นอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เป็นการทดสอบนำร่องและประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ ร่วมกับระบบการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระวิชาอื่นอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งเป็น 2 รายวิชา คือ ผู้วิจัยประยุกต์ระบบการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระวิชาด้านการสร้างภาพยนตร์ สารคดี ผลิตรายการโทรทัศน์ จากกิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรม ประกอบด้วย 1) คัดเลือกหัวข้อเพื่อสร้างผลงาน กำหนดให้ผู้เรียนเลือกตำแหน่งงานที่ตนเองสนใจ เลือกหัวข้อถ่ายทำและสถานที่ถ่ายทำเอง 2) พัฒนาผลงานอย่างต่อเนื่อง โดยมีอาจารย์ผู้สอนควบคุมและส่งเสริมด้านแนวคิดสร้างสรรค์การเล่าเรื่องต่าง ๆ 3) ผลิตผลงานต้นแบบ จัดแสดงนิทรรศการที่เป็นผลงานผลิตอุปกรณ์ประกอบฉากและฉายผลงานให้กับผู้ชมได้เข้าชมผ่านนิทรรศการ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ และ 4) ประเมินตนเอง ด้วยการสรุปบทบาทหน้าที่ของตนเองและข้อเสนอแนะปัญหาอุปสรรคในตำแหน่งงานที่ตนเองรับผิดชอบ โดยได้ทำการทดสอบและประยุกต์ระบบการจัดการเรียนการสอนร่วมกับ 2 รายวิชา ดังนี้

2.1. รายวิชา DTM-422 Production Technology of News and Documentary Program
ชั้นปีที่ 3 และ 4 (เป็นวิชาเรียนรวม) จำนวน 33 คน สอนโดยอาจารย์ณัฐพงษ์ อัครปฐมลักษณ์ ดังภาพประกอบ

ภาพที่ 2 ภาพกิจกรรมที่ 1 ถึง 4 รายวิชา Production Technology of News and Documentary Program

2.2 รายวิชา ITE-309 Multimedia Technology ชั้นปีที่ 3 จำนวน 61 คน สอนโดยอาจารย์รุ่งภาพ ปรีชาวิทย์ ดังภาพประกอบ

ภาพที่ 3 ภาพกิจกรรมที่ 1 ถึง 4 รายวิชา Multimedia Technology

จากการนำต้นแบบกิจกรรม 4 กิจกรรม สู่การทดสอบนำร่องและประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ ทั้ง 2 รายวิชา จากนั้นให้ผู้เรียนประเมินรูปแบบกิจกรรมเพื่อรองรับกรอบการเรียนรู้ของ OECD Learning Framework 2030 ซึ่งผลการประเมินเป็นดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลประเมินการทดสอบนำร่องและประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่

แนวทางการเรียนการสอน	DTM-422		ITE-309	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
1. ผู้เรียนเป็นเจ้าของเนื้อหา: การสร้างแรงจูงใจ คุณค่าของการเรียนรู้	4.42	0.61	4.33	0.70
2. เนื้อหาเข้มข้น: ทำทนายผู้เรียน และช่วยให้ผู้เรียนคิดได้ลึกซึ้งขึ้น	4.7	0.58	4.30	0.82
3. เนื้อหาต้องมีจุดโฟกัส: เน้นการเรียนรู้ในเชิงลึกและคุณภาพ	4.48	0.62	4.41	0.67
4. เนื้อหาต้องมีการเชื่อมโยง: ต่อเนื่อง ให้ผู้เรียนคิดอย่างเชื่อมโยง มีขั้นตอน	4.67	0.6	4.52	0.59

ตารางที่ 1 ผลประเมินการทดสอบนำร่องและประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ (ต่อ)

แนวทางการเรียนการสอน	DTM-422		ITE-309	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
5. เนื้อหาควรสอดคล้องกับการประเมินผู้เรียน: แนวทางการสอนสอดคล้องกับการประเมินผล มีวิธีการประเมินใหม่ ๆ	4.39	0.75	4.56	0.59
6. เนื้อหาควรเน้นที่การผสมผสาน: ความรู้ ทักษะ ทักษะคิด และคุณค่า นำไปใช้ได้บริบทอื่น ๆ	4.70	0.53	4.64	0.65
7. เนื้อหาควรให้ทางเลือกแก่นักเรียน: ผู้เรียนควรได้เรียนรู้การทำโปรเจกต์ และเลือกหัวข้อในการเรียนรู้ด้วยตัวเองด้วยการสนับสนุนจากคุณครู	4.55	0.71	4.57	0.62
รวมผลค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.55	0.63	4.48	0.66

จากตารางที่ 1 พบว่า รายวิชา DTM-422 Production Technology of News and Documentary Program รวมผลค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.63) อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด รายวิชา ITE-309 Multimedia Technology รวมผลค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = 0.66) อยู่ในระดับพึงพอใจมาก

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า 1) แนวทางการเรียนการสอนตามกิจกรรมที่สร้างขึ้นของรายวิชา MTE-439 Creative Conceptual Design สามารถพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล สร้างทักษะความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ เนื่องจากผู้วิจัยสามารถทดสอบการเรียนการสอน เก็บรวบรวมข้อมูล และสร้างกิจกรรมหลัก 4 ประกอบด้วย 1.1) คัดเลือกหัวข้อเพื่อสร้างผลงาน 1.2) พัฒนาผลงานอย่างต่อเนื่อง 1.3) ผลิตผลงานต้นแบบ จัดแสดงนิทรรศการ และ 1.4) ประเมินตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Makhambetova, A. et al. พบว่า นักเรียนเชื่อว่าการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคลในการศึกษาทางวิชาชีพเป็นเครื่องมือในการเพิ่มพูนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแรงจูงใจ และได้ประเมินวิธีการสมัยใหม่ของกลยุทธ์การเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคลในระดับสูง เช่น เทคโนโลยีการคิดเชิงวิพากษ์ กรณีศึกษา การแบ่งระดับเทคโนโลยี การเรียนรู้แบบโครงการ เป็นต้น รูปแบบนี้ช่วยเพิ่มแรงจูงใจภายในของนักเรียนสร้างความพึงพอใจในการเรียนรู้ กระตุ้นความสนใจ และเพิ่มความภาคภูมิใจในตนเอง (Makhambetova, A. et al., 2021) ซึ่งผลงานวิจัยนี้ได้ถือว่าเป็นแนวทางต้นแบบต่อการใช้กระบวนการศึกษาและดำเนินการสอนโดยใช้กลยุทธ์การเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนต่างแสดงความคิดเห็นชื่นชมต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยมีการออกแบบการสอนได้อย่างเป็นระบบ มีการกำหนดกิจกรรมหลัก 4 กิจกรรม และวางเป้าหมาย 8 ข้อ ซึ่งทำให้การเรียนการสอนแต่ละครั้งมีเป้าหมายที่ชัดเจน ครอบคลุมสอดคล้องต่อกรวยแห่งประสบการณ์ (Cone of Experience) ของ Dale, E. ในส่วนของการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ผู้เรียนจะเกิดการจดจำได้ 70% ในสิ่งที่พูดและเขียน เกิดจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ต้องใช้ทักษะการสื่อสารและการคิดร่วมกับผู้อื่น ได้แก่ การเข้าร่วมเวิร์กช็อป ลงมือปฏิบัติจริงในกลุ่มย่อยการออกแบบบทเรียนร่วมกัน การทำงานเป็นทีมเพื่อสร้างสรรค์เนื้อหา และผู้เรียนจะเกิดการจดจำได้ 90% ในสิ่งที่ลงมือทำจริง ซึ่งเป็นระดับที่ทรงพลังที่สุด คือ การเปลี่ยนจาก ผู้รับ เป็น ผู้สร้าง หรือ ผู้ถ่ายทอด รวมทั้งการจำลองหรือสัมผัสประสบการณ์จริงหรือการใช้สถานการณ์จำลอง (Dale, E., 1946)

และ 2) ผลการทดสอบการนำร่องและประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ ร่วมกับระบบการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระวิชาอื่นอย่างเป็นระบบ รายวิชา DTM-422 รวมผลค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.63) อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด และรายวิชา ITE-309 รวมผลค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = 0.66) พึงพอใจมาก แสดงให้เห็นว่าสามารถประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ ร่วมกับระบบการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระวิชาอื่นอย่างเป็นระบบ เนื่องจากผลการประเมินสอดคล้องต่อหลักการออกแบบกรอบการเรียนรู้ OECD Learning Framework 2030 เพื่อการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและระบบการศึกษาที่จะมีในแต่ละประเทศ (Schleicher, A., 2019) ดังนั้น หลักการแนวคิดและเนื้อหาการสอนควรเป็นดังต่อไปนี้ นักเรียนเป็นเจ้าของเนื้อหา การสอนต้องเข้มข้น เนื้อหาต้องมีจุดโฟกัส เนื้อหาต้องมีการเชื่อมโยง เนื้อหาควรสอดคล้องกับการประเมินผู้เรียน เนื้อหาควรเน้นที่การผสมผสานความรู้ ทักษะ ทศนคติ และคุณค่า เนื้อหาควรให้ทางเลือกแก่นักเรียน (Starfish Labz, 2566) ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดกรอบการขับเคลื่อนการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนตามกรอบทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่ผู้เรียนพึงมี (21ST Century Skills) จำแนกออกเป็นทักษะใน 3 ด้าน กล่าวคือ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ (Life and Career skills) ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อเทคโนโลยี (Information, Media, and Technology Skills) (ชมพู่ เนื่องจำนงค์ และคณะ, 2563) และรูปแบบกิจกรรมได้สอดคล้องต่อการจัดการเรียนการสอนของครูศตวรรษที่ 21 ในประเด็น จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อค้นหาความสามารถเฉพาะและความต้องการที่ไม่เหมือนกัน จัดให้มีสถานการณ์และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในการค้นหาคำตอบทั้งในและนอกห้องเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้หลากหลายวิธีการ เรียนรู้จากกลุ่มให้ความสำคัญต่อการลงมือปฏิบัติจริง กระตุ้นให้หาคำตอบ การทดลอง ครูจะคอยสนทนาซักถามระหว่างการทดลองให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ และครูทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำ ครูสนใจนักเรียนทั่วถึง ครูจะคอยดูแลใกล้ชิด เปิดโอกาสให้นักเรียนประเมินความสามารถของตนเอง และปรับปรุงงานให้ตรงกับความสามารถหรือความชอบ กระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์ด้วยคำถามทุกขั้นตอน ได้เผชิญปัญหาและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ นักเรียนได้ลงมือทำอย่างครบวงจร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาและพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคลสู่การทดสอบนำร่องและประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ สามารถสร้างโมเดลองค์ความรู้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4 กระบวนการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้รายบุคคลสร้างสรรค์ผ่านเส้นทางการเรียนรู้รายบุคคล

ขั้นที่ 1 ฐานแนวคิดและทฤษฎีเบื้องหลัง คือ นวัตกรรมนี้สร้างขึ้นบนพื้นฐานของ 2 ทฤษฎีหลัก คือ การสร้างความรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้แบบร่วมมือ ขั้นที่ 2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีการผสมผสานวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นให้เกิด Creative Thinking ได้แก่ 1) เรียนรู้ผ่านโครงงาน 2) ใช้ปัญหาเป็นฐาน 3) การเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมอง 4) การเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม และ 5) การจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์เฉพาะบุคคล ขั้นที่ 3 แนวทางของ OECD Learning 2030 ซึ่งคือ หัวใจสำคัญ เน้นการปรับเนื้อหาและการสอนให้ทันสมัย ประกอบด้วย 7 ประการ 1) ผู้เรียนเป็นเจ้าของเนื้อหา คือ การสร้างแรงจูงใจ คุณค่าของการเรียนรู้ 2) เนื้อหาเข้มข้น คือ ทำทนายผู้เรียน และช่วยให้ผู้เรียนคิดได้ลึกซึ้งขึ้น 3) เนื้อหาต้องมีจุดโฟกัส คือ เน้นการเรียนรู้ในเชิงลึกและคุณภาพ 4) เนื้อหาต้องมีการเชื่อมโยง คือ ต่อเนื่อง ให้ผู้เรียนคิดอย่างเชื่อมโยง มีขั้นตอน 5) เนื้อหาควรสอดคล้องกับการประเมินผู้เรียน คือ แนวทางการสอนสอดคล้องการประเมินผล มีวิธีการประเมินใหม่ ๆ 6) เนื้อหาควรเน้นที่การผสมผสาน คือ ความรู้ ทักษะ ทักษะ และคุณค่า นำไปใช้ได้จริงในชีวิตจริง และ 7) เนื้อหาควรให้ทางเลือกแก่นักเรียน ขั้นที่ 4 กำหนดเป้าหมายการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน 8 ข้อ ที่เน้นสร้างแรงบันดาลใจและเห็นค่าในตัวเอง

ลงมือทำผ่านโครงงาน (PBL) เลือกหัวข้อเอง เรียนรู้เป็นกลุ่มและท้าทายความสามารถ ค้นหาเชิงลึก สร้างความรู้

ด้วยตนเอง ต่อยอด คิดเป็นระบบ เชื่อมโยง เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง พัฒนาทักษะเฉพาะทางตามความสนใจ สร้างสรรค์ ผลงานจากไอเดียใหม่ ๆ และเน้นคุณภาพเน้นผลงานที่มีมาตรฐานและประสิทธิภาพ และ ขั้นที่ 5 นวัตกรรม การสอน กระบวนการเรียนรู้เริ่มต้นจาก การคัดเลือกหัวข้อ ที่เน้นความถนัดเฉพาะตนสู่การค้นคว้าเชิงลึกและ วิพากษ์เพื่อพัฒนาแนวคิด จากนั้นจึงเข้าสู่ช่วงการพัฒนาผลงานอย่างประณีตผ่านการปรับปรุงตามคำแนะนำและ การตรวจสอบอย่างละเอียดทุกมิติ นำไปสู่ การผลิตต้นแบบและจัดนิทรรศการ ที่มุ่งเน้นการขัดเกลาศักยภาพรายบุคคล พร้อมสร้างความภาคภูมิใจในความสำเร็จ และปิดท้ายด้วย การประเมินตนเอง ผ่านการนำเสนอต่อสาธารณะ เพื่อเชื่อมโยงประสบการณ์สู่มาตรฐานวิชาชีพและการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาและทดสอบ รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ ด้วยกระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล โดยมีข้อสรุปสำคัญ คือ รูปแบบกิจกรรมหลัก 4 ขั้นตอน คือ คัดเลือกหัวข้อ พัฒนาผลงานต่อเนื่อง ผลิตต้นแบบเพื่อจัดนิทรรศการ และประเมินตนเอง และรองรับเป้าหมายพัฒนาผู้เรียนด้าน สร้างแรงจูงใจ เรียนรู้แบบร่วมมือและท้าทาย ค้นคว้าเชิงลึก คิดอย่างเชื่อมโยง เพิ่มทักษะเฉพาะทางและสร้าง ผลงานสร้างสรรค์ ทั้งนี้ ผลการทดสอบนำร่องสู่การเรียนการสอนทั้ง 2 วิชา พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจในระดับ มาก ถึง มากที่สุด ผลลัพธ์เชิงพฤติกรรม กระบวนการนี้ช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในตนเอง มีความมุ่งมั่นในการสร้างสรรค์ ผลงานคุณภาพสูงเทียบเท่ามาตรฐานมืออาชีพ และเกิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมที่เชื่อมโยงกับความต้องการ เฉพาะบุคคลอย่างแท้จริง ในการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ การปรับบทบาทผู้สอนควรเปลี่ยนจากผู้บรรยายเป็นที่ปรึกษา เฉพาะทาง โดยต้องให้ความสำคัญกับการให้คำแนะนำรายบุคคลเพื่อกระตุ้นศักยภาพตามความถนัดของเด็กแต่ละคน และสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ตามรูปแบบกิจกรรม 4 ขั้นตอน ทั้งนี้ จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ผลงานวิจัย สามารถเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ผ่านเส้นทางการเรียนรู้รายบุคคล และสามารถสร้างกระบวนการทัศนใหม่สำหรับ ระดับอุดมศึกษาได้ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) การประยุกต์ใช้ในศาสตร์อื่น ๆ คือ ควรขยายผลการวิจัย ไปยังกลุ่มวิชาสายวิทยาศาสตร์หรือสังคมศาสตร์ เพื่อทดสอบโมเดลการเรียนรู้รายบุคคล 2) การใช้เทคโนโลยี สนับสนุนวิจัยเกี่ยวกับการนำระบบ AI หรือระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ (LMS) เพื่อช่วยลดภาระงานของผู้สอน ในการติดตามนักศึกษาจำนวนมาก และ 3) การศึกษาผลกระทบระยะยาวควรมีการติดตามผลนักศึกษาที่ผ่าน กระบวนการเรียนรู้เมื่อเข้าสู่โลกการทำงานจริง เพื่อศึกษาว่าทักษะความคิดสร้างสรรค์และทักษะแห่งอนาคต ที่ได้รับ ส่งผลต่อความก้าวหน้าในอาชีพเพียงใด

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจาก วิจัยและนวัตกรรม สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น ปีงบประมาณ 2567 เรื่อง ออกแบบการเรียนการสอนโลกใหม่ด้วยการผสมผสาน กระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคลเพื่อมุ่งพัฒนานักศึกษาด้านความคิดสร้างสรรค์

เอกสารอ้างอิง

- ชมพู เนื่องจำนงค์ และคณะ. (2563). กรอบทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กับการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน. วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, 6(1), 623-640.
- ขวลิต ขอดศิริ และวชิรา เครือคำอ้าย. (2567). การจัดการเรียนรู้แนวใหม่เพื่อเสริมสร้างทักษะแห่งโลกอนาคต. วารสารปาริชาติ, 37(2), 309-325. <https://doi.org/10.55164/pactj.v37i2.268976>.
- ชำนาญ ปาณาวงษ์. (2568). ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ: จากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 4). พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2567). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS. (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนสามัญปิยเชศวรรีแอนดตี้.
- ธารทิพย์ ช้วนา และขวัญชัย ช้วนา. (2561). การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เชิงผลิตภาพทางการศึกษา: สู่ยุคการศึกษาไทยแลนด์ 4.0. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 5(2), 325-342.
- วรฤทธิธน์ คัทมาตย์. (2568). เด็กจบใหม่ 2025 ได้งานตรงสายแค่ 30% เหตุสาขาที่จบไม่ตรงใจนายจ้าง. เรียกใช้เมื่อ 20 มกราคม 2569 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/1202121>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). ทักษะชีวิต รหัสศรศตวรรษที่ 21 การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตแห่งศตวรรษที่ 21. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2569 จาก <https://www.unicef.org/thailandth/reports/ทักษะชีวิต-รหัสศรศตวรรษที่-21>
- สุปรียา ไตรยะพันธ์ และรชฏ สุวรรณภูมิ. (2565). สภาพปัญหาและแนวทางพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1. วารสาร มจร อุบล บริหารศิลป์, 7(3), 931-944.
- Starfish Labz. (2566). แนวทางการออกแบบการจัดการเรียนรู้ในโลกอนาคต. เรียกใช้เมื่อ 3 มีนาคม 2568 จาก <https://www.starfishlabz.com/blog/1449-แนวทางการออกแบบการจัดการเรียนรู้ในโลกอนาคต>
- Dale, E. (1946). Audio-visual methods in teaching. New York: Dryden Press.
- Intayos, H. & Seangdoun, N. (2022). Experimental Research: Design and Application. Journal of Phrae Public Health for Developmen, 2(2), 47-64.
- Makhambetova, A. et al. (2021). Personalized learning strategy as a tool to improve academic performance and motivation of students. International Journal of Web-Based Learning and Teaching Technologies, 16(6), 1-17. <https://doi.org/10.4018/IJWLTT.286743>.
- Reinartz, W. & Saffert, P. (2013). Creativity in advertising: When it works and when it doesn't. Retrieved February 21, 2026, from <https://hbr.org/2013/06/creativity-in-advertising-when-it-works-and-when-it-doesnt>
- Schleicher, A. (2019). A new tool for navigating through a complex world. Retrieved August 19, 2025, from <https://oecdeditoday.com/education-skills-learning-compass-2030/>

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะ ปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับ ของบุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจาก ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือ บทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร ทศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิด ของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวน ลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน) ดังต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการ ด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษ หน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอ รูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง

พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

- 2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก
- 3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน
- 4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำอยู่ที่ 300 คำ
- 5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3 - 5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3 - 5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด
- 7) การใช้ตัวเลข ค่าย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็น สากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ ดังนี้ (Student Centred Learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) **บทคัดย่อ (Abstract)** เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ
- 2) **บทนำ (Introduction)** ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง และการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ
- 5) **อภิปรายผล (Discussion)** เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด
- 6) **องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge)** ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย
- 7) **สรุปและขอเสนอแนะ (Conclusion and Recommendation)** ระบุข้อสรุปที่สำคัญและขอเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป
- 8) **กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) (Acknowledgement)** ระบุเฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีขอบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์
- 9) **เอกสารอ้างอิง (References)** ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม - ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด - ปิด แล้วระบุชื่อ - นามสกุล ของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่างเช่น การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาค้นคว้าอุตสาหกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559) โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่างเช่น “ภิกษุทั้งหลายรูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอนัตตาแล้วไซ้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสวดี เชี่ยวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คัมภีร์รักษา และอัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎีก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สองและตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N., 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S. et al., 2005)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

หนังสือ

พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

หนังสือ ที่มี DOI

Ewert, A. W. at el. (2014). Outcomes and benefits. England: CAB International. <https://doi.org/10.1079/9781845939199.0140>.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์:// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บทความในหนังสือ

ชลิตา บัณจุวงศ์. (2556). ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร์ (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

บทความในหนังสือ ที่มี DOI

Sparks, D. L. (2003). Inorganic Soil Components. In Sparks, D. L. (Ed.), Environmental Soil Chemistry. (2nd ed.). (pp. 47-73). England: Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-656446-4.X5000-2>.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่/(ฉบับที่).// เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บทความจากวารสาร

พระสถาพร ปุณณนนโท (ร่ำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

บทความจากวารสาร ที่มี DOI

Baker, D. (2006). The Political Economy of Fascism: Myth or Reality, or Myth and Reality?. New Political Economy, 11(2), 227-250. <https://doi.org/10.1080/13563460600655581>.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน/ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์:// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทาอาจพันธ์. (2537). หม้อคอคควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์.// เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน/ระดับวิทยานิพนธ์/สาขา.// ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา.

ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาควมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์**รูปแบบ:**

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ ลีศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิธีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อรรถพร, สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์ (ไม่อนุญาตให้ใช้แหล่งข้อมูลที่มาจาก Facebook)**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// เรียกใช้เมื่อ/จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริ่งจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก <http://www.tpsoc.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/>

(10) ราชกิจจานุเบกษา**รูปแบบ:**

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง (ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา/เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานาชาติ.
- ประภัสสร ปรีเอี่ยม และธรรมนุญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็กสำหรับเด็ก พัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.
- พระสุตริภักษ์ วิสุทโธ และเดชชาติ ตริทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในตำบลทรายขาว อำเภอดงหลวง จังหวัดนครราชสีมา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13
- พระสถาพร ปุณณนนโท (ร่ำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงาน จิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานสาธารณสุขอ่างทอง. (2560). รายงานการก้นน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPM ปีงบประมาณ 2560 (อินเทอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก <http://atg.hdc.moph.go.th>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phetthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.
- Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helpgiving practices and family-Centered care. *Pediatr Nurs*, 22(2), 334-337.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม ได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : suriya.sur@mcu.ac.th

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบ ด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่าน หรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสาร ลังค์ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน¹, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน¹, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน², ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน³, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน³ (ภาษาไทย) (14 pt)
Author's name-surname¹, Author's name-surname¹, Author's name-surname², Author's name-surname³, Author's name-surname³ (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

¹หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)¹Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)²หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)²Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)³หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)³Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

*Corresponding author E-mail: (12 pt)

*Tel: XX-XXXX-XXXX (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด)

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

บทนำ (18 pt) (ไม่เกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างอิงนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ).....

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างอิงงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ).....

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา.....

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1..... (16 pt)

2..... (16 pt)

3..... (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล.....

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ถ้ามี) ชื่อภาพ..... (16 pt)

ตารางที่ 1 (ถ้ามี) ชื่อตาราง..... (16 pt)

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับ
ผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

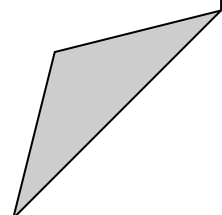
.....

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

...(16 pt) ระบุองค์ความรู้ใหม่เป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

สรุปและข้อเสนอแนะ (18 pt)

...(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยและการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ระบุเฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

.....(16 pt).....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

.....(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน¹, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน¹, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน², ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน³, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน³ (ภาษาไทย) (14 pt)
Author's name-surname¹, Author's name-surname¹, Author's name-surname², Author's name-surname³, Author's name-surname³, (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

¹หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)¹Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)²หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)²Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)³หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)³Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)

*Corresponding author E-mail: (12 pt)

*Tel: XX-XXXX-XXXX (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

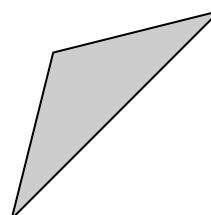
(16 pt)

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt)

.....(16 pt).....

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

_____ (16 pt).